

De codicis Dioscuridei Aniciae Julianae, nunc Vindobonensis Med. Gr. I : historia, forma, scriptura, picturis / moderante Josepho de Karabacek ; scripserunt Antonius de Premierstein, Carolus Wessely, Josephus Mantuani. Accedunt tabulae tres lithographical et figurae sex textui insertae.

Contributors

Dioscorides Pedanius, of Anazarbos.
Karabacek, Josef, Ritter von, 1845-1918
Premierstein, Anton von, 1869-1935.
Wessely, Carl, 1860-1931.
Mantuani, Josef, 1860-1933.
Royal College of Physicians of London

Publication/Creation

Leiden : A.W. Sijthoff (Firm), 1906.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/gan2n55d>

Provider

Royal College of Physicians

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by Royal College of Physicians, London. The original may be consulted at Royal College of Physicians, London. where the originals may be consulted. Conditions of use: it is possible this item is protected by copyright and/or related rights. You are free to use this item in any way that is permitted by the copyright and related rights legislation that applies to your use. For other uses you need to obtain permission from the rights-holder(s).

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
[E library@wellcomecollection.org](mailto:Elibrary@wellcomecollection.org)
<https://wellcomecollection.org>

The text is a dense, repetitive sequence of characters, appearing as a corrupted or heavily redacted document. It contains no legible information, figures, or tables.

STA(0)

615.1

Digitized by the Internet Archive
in 2016

<https://archive.org/details/b28038368>

De codicis Dioscuridei Aniciae
Iulianae, nunc Vindobonensis
Med. Gr. I

HISTORIA, FORMA, SCRIPTURA, PICTURIS

moderante IOSEPHO DE KARABACEK,
Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

SCRIPSERUNT

ANTONIUS DE PREMIERSTEIN, CAROLUS WESSELY,
IOSEPHUS MANTUANI.

Accedunt tabulae tres lithographicae et figurae sex textui insertae

LUGDUNI BATAVORUM
A. W. SIJTHOFF
1906

STA (6)

ROYAL COLLEGE OF PHYSICIANS LIBRARY	
CLASS	615.1
ACCN.	3880
SOURCE	Prof. C. Maclean Wink. Coll.
DATE	9. 2. 40.

PRAEMONITUM.

Commentationes, quas legentibus hic exhibemus de codice Dioscurideo saeculo VI ineunte in usum Aniciae Iulianae confecto, nunc Vindobonae in bibliotheca Palatina adservato, minore modulo seorsum expressae sunt ex maioris formae ampliorisque molis opere, in quo praefationis loco praecedunt.

Susceperunt enim SCATO DE VRIES vir doctissimus et A. W. SIJTHOFF bibliopola egregius, Batavi ambo Lugdunenses, IOSEPHI DE KARABACEK viri summi, qui bibliothecae Palatinae Vindobonensi praeest, consilio et auctoritate strenue adiuti, operam laudibus sane dignam atque sine dubio utilissimam, ut codicem illum elegantissimis herbarum et animalium picturis illustratum arte photographica integrum depingendum curarent. Quo ex simulacro accuratissimo libri pretiosi non solum rei criticae et arti palaeographicae, verum etiam historiae rerum naturalium, imprimis rei herbariae, et notitiae picturae veterum quam plurimum utilitatis adlatum iri consentaneum est. Prodiit igitur his ipsis diebus codicis celeberrimi editio inter cetera eiusdem generis ectypa ab A. W. SIJTHOFFIO in lucem emissa, quorum seriei inscribitur:

Codices Graeci et Latini photographice depicti duce SCATONE DE VRIES, Bibliothecae Universitatis Leidensis Praefecto;

comprehenditur vero volumine X, cui titulus est:

Dioscurides. Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus nunc Vindobonensis Med. Gr. I phototypice editus. Moderante IOSEPHO DE KARABACEK, Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto, praefati sunt ANTONIUS DE PREMIERSTEIN, CAROLUS WESSELY, IOSEPHUS MANTUANI. Accedit tabula lithographica. (Lugduni Batavorum, A. W. Sijthoff, 1906).

Hoc volumen dividitur in partes duas, quarum altera continentur praefatio et codicis folia 1—203, altera folia 204—491.

Iam vero ut praefatio codicis ectypo praefixa, in quam plurimum studii et laboris contulimus, magis etiam, quam per editionem illam sumptuosam fieri potest, inter viros doctos divulgaretur, utque codicis ad hunc diem clarioris quam notioris latius diffunderetur cognitio, editor et bibliopola, viri humanissimi, nobis hortantibus haud mediocrem industriam in eo posuerunt, ut commentationes nostrae hac etiam peculiari editione minore modulo confecta eaque habiliore harum rerum studiosis proponerentur. Quam quidem curam non prorsus inutilem fore nobis fortasse sperare licet.

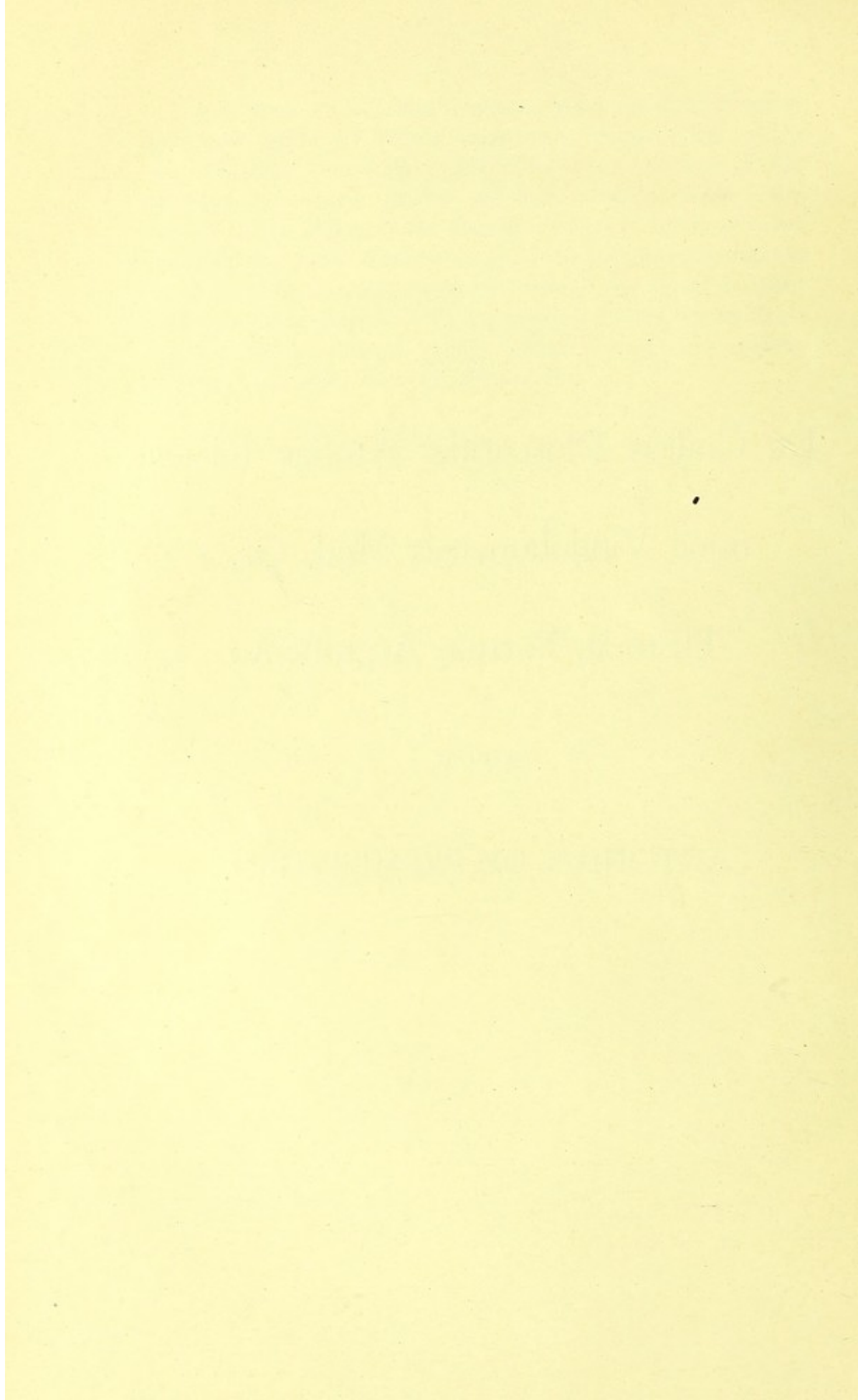
Dabamus Vindobonae mense Januario a. 1906.

De Codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae,
nunc Vindobonensis Med. Gr. I

Historia, Forma, Argumento

SCRIPSIT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN.

PROOEMIUM.

In huius praefationis exordio liceat mihi eis, qui operae meae benevolo faverunt animo, debitas referre gratias. Atque primum quidem summis beneficiis me obstrinxerunt Leopoldus liber baro de Gudenus, vir excellentissimus Sacro Caesaris et Regis Apostolici Cubiculo praepositus, qui, dum hanc commentationem conficerem, ut a reliquis bibliothecae Palatinae muneribus vacarem, benignissime concessit, et Iosephus eques de Karabacek, bibliothecae Palatinae Vindobonensis praefectus, huius operis particeps, qui non solum vacationem illam mihi impetravit, sed etiam consiliis liberaliter impertitis, quaestionibus diligenter institutis, omni denique adiumenti genere in hoc suscepto me sublevavit. Scatoni vero de Vries viro doctissimo, huius operis editori et A. W. Sijthoffio bibliopolae egregio, quorum singulari liberalitate atque solertia codex Dioscurideus Aniciae Iulianae patriciae solis radiis depictus mirumque in modum multiplicatus viris eruditis utendus praebetur, quantum subsidii atque ornamenti haec quoque debeant, ipso opusculo meo, qualecumque est, inspecto facilius cognoscetur, quam verbis exprimitur. Grato autem animo ut profitear superest, ab Iosepho Constantino lireček et Iosepho Strzygowski professoribus illo Vindobonensi, hoc Graeciensi, item a Ludovico Pastore v. c., qui Romae instituto historico Austriaco praepositus est, et

Henrico Pogatscher viro erudito, qui Pastoris iussu codicem bibliothecae Chigianae mei causa diligentissime examinavit, deinde a Carolo Wessely, Rudolpho Beer, Iosepho Mantuani bibliothecae Palatinae sociis, Georgio Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, Matthaeo Bartoli Argentoratensi, Carolo de Ettmayer collega Vindobonensi multifariam consiliis officiisque me adiutum esse.

Gratitudinis hoc officio functus ut ipsi rei satis arduae, quam non sine quadam animi trepidatione adgressum me esse fateor, paucis proludam, necesse est. Atque ante omnia legentes monuisse velim negotium, quod susceperam, ita fere fuisse circumscriptum, ut ex vastissima quaestionum mole, quae in hoc codice Dioscurideo exoritur, excepta re palaeographica sane gravissima, quam Carolus Wessely separata disquisitione explicabit, ea fere tractarem argumenta, quae a philologo et historico absolvi poterant, omnia vero, quae profundioris naturalis historiae, imprimis rei herbariae notitiam postulare videbantur, harum rerum peritis disceptanda relinquere, eo scilicet contentus, si viris botanicae et medicinae veterum consultis aditum quodammodo ad codicem nostrum patefecisse vel faciliorem reddidisse viderer. Quos fines me quam religiosissime servasse confido. Universam autem hanc commentationem in quinque partes dividere visum est, quarum prima codicis historia formaeque externa tractentur, secunda herbarium illud praeclarum Dioscurideum, quod maximum in codice spatium obtinet, tertia opuscula ad rem naturalem pertinentia, quae herbario adnexa sunt. Quarta deinde parte agatur de libris manu scriptis ex celeberrimo hoc exemplari derivatis, atque quinta exhibebitur codicis conspectus, in quo pristinum libri valde mutili contextum restituri sumus.

Sed antequam ipsam rem adgrediamur, hoc iam loco brevem eorum, quae in hac commentatione gravissima sunt,

conspectum proponere placuit. Iam vero praecipuum locum inter bibliothecae Palatinae Vindobonensis thesauros codicem hunc Dioscuridis obtinere vulgo notum est; quanti vero momenti hic liber pretiosissimus sit non solum ad historiam medicinae et rei herbariae, quales inde ab antiquitate usque ad recentioris aevi primordia fuerint, illustrandam, sed etiam ad varias veterum linguas cultumque humanum atque artem pictoriam et rem palaeographicam melius cognoscenda, ab aliis et copiose et diserte expositum est ¹⁾, ita ut equidem supersedere possim et ipsum codicem et eos, qui hac codicis imagine solis radiis depicta de philologia et veterum historia naturali tam bene meriti sunt, verbosis laudibus celebrare.

Est autem codex hic, qui inter libros Dioscuridis manuscriptos Constantinopolitani (C) vocabulo designatur, saeculo VI ineunte (circa annum 512) in usum Aniciae Iulianae patriariae Constantinopoli confectus. Ibidem medii aevi temporibus penes homines ex occidente profectos, qui illam urbem saeculo XIII expugnaverant, deinde in monasterio S. Ioannis Prodromi sive Praecursoris, ex cuius monachis quidam a. 1406 eum instaurandum curavit, posthac in Turcarum et cuiusdam Hebraei manibus versabatur, donec a. 1569 auctore Augerio de Busbecke in bibliothecam Caesaream Vindobonensem translatus est. In qua inter codices medicos graecos locum primum (olim 5) obtinet. Altus est centim. 38, latus centim. 33, ita ut formam fere quadratam exhibeat, opertus tegumento a. 1406 confecto, quod duabus tabulis validis et corio fusco constat, habetque hodie folia 491, quae multis in locis detrita et lacera magna ex parte a. 1406 resarta sunt. Inter quae sunt folia membranacea vetusta 481, folium membranaceum vacuum 1 (205) a. 1406 insertum, folia membranacea sex (486—491) saeculo X vel XI scripta, folia chartacea minoris formae tria (287—289) saeculo fere XIV

¹⁾ Cf. v. c. ea, quae M. Wellmannus de Dioscuridis materia medica et hoc codice exposuit *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (Lipsiae 1897) p. 55 ss.; Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1131—1142.

addita. His accedunt folium unum chartaceum (407*) saeculo ut videtur XVII adiectum et duo folia membranacea vacua non numerata, quae recentiore tempore inter tegumenti partes anteriorem posterioremque ipsasque codicis membranas inserta sunt. Ex vetustis vero membranis, quarum 481 superesse diximus, tot saeculorum vicissitudinibus permultae — sunt circiter 65 — intercidere; quarum lacunarum et sedes et argumenta etiam nunc certa ratione definire licet. Atque in his membranis, quibus artificiose plicatis compages sive fasciculi, quaterniones plerumque, efficiuntur numeris a. 1406 adscriptis, ex parte etiam antiquis saeculi VI notis residuis instructi, textus litteris totus uncialibus saeculi VI ineuntis, quae in versibus curiose directis positae sunt, scriptus et splendidissimae imagines pictae sunt coloribus mirifice servatis nitentes. Accesserunt autem textui vetusto praesertim in herbario Dioscurideo inde a saeculo XIII diversorum adnotationes, latinis, graecis, arabicis, hebraicis elementis scriptae, quibus plerumque titulorum textusve graecorum transscriptiones vel herbarum synonyma graeca volgaria, latina, arabica, turcica, semel (f. 327^v) et vocabulum francogallicum continentur.

Comprehenduntur autem codice Aniciae Iulianae hae commentationes picturaeve ad historiam potissimum naturalem spectantes, quas per totam fere mediam aetatem saepissime ex hoc exemplari descriptas sive depictas esse constat:

F. 1^v imago pavonis ex ornithiacorum paraphrasi huc translata.

F. 2—6 versis imagines quinque, quarum duae priores medicorum et botanicorum septenorum consessus repraesentant, duae sequentes mandragorae inventionem et descriptionem, ultima Aniciam Iulianam patriciam, quae codicem sibi oblatum accipit.

F. 4—7 rectis index herbarii Dioscuridei circa a. 1406 litteris minusculis scriptus.

F. 7^v titulus herbarii ornatus.

F. 8^r—10^v index herbarii vetustus.

F. 10^v—11^r repetitur herbarii inscriptio.

F. 11^v—12^r vacant.

F. 12^v—387^r herbarium Dioscurideum alphabetico ordine digestum, ex herbarum figuris, in quibus antiquioris cuiusdam syllogae corpus Crateuae et Galeni excerptis instructum et supplementa postea adiecta optime dignoscuntur, et textus capitibus ex Dioscuride plerumque depromptis concinnatum; cui f. 287—289 insertus est tractatus de mandragora saeculo fere XIV ex Dioscuridis materia medica descriptus.

F. 387^v vacat.

F. 388^r—392^r incerti auctoris carmen de viribus herbarum, cui f. 391^v inest pictura *ἐναλίας θρόνος* sive coralli.

F. 392^v vacat.

F. 393^r—437^v Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri theriaca figuris herbarum et animalium venenatorum illustrata.

F. 438^r vacat.

F. 438^v—459^v Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri alexipharmaca.

F. 460^r—473^r incerti auctoris, fortasse eiusdem Eutecnii, paraphrasis in Oppiani halieutica.

F. 473^v textum vetustum non habet.

F. 474^r—485^v incerti auctoris paraphrasis in Dionysii poetae ornithiaca, avium picturis, quibus adiungendus est pavo f. 1^v repraesentatus, ornata.

F. 486^r—491^v anno 1406 adnexis continentur fragmenta quaedam menologii mensis Ianuarii saeculo X vel XI scripti.

Varias virorum doctorum omnis aevi de hoc codice lucubrationes et commentationes infra suis locis, quam plenissime fieri poterit, adferentur. In re praesenti sufficiet monuisse totum libri contextum ad hoc tempus a solo Petro Lambecio¹⁾ aliquanto accuratius et copiosius descriptum esse, a cuius commentariis, quorum A. F. Kollarius saeculo fere post

¹⁾ Commentariorum de Augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi II (1669) p. 519—608; VI p. 294—302.

alteram editionem instituit¹⁾ novis observationibus auctam, et Daniel de Nessel²⁾ et Bernardus de Montfaucon³⁾ multique alii usque ad nostram aetatem viri docti⁴⁾ pendent.

¹⁾ Cf. Comment. ed. alterius (studio A. F. Kollarii) II (1769) p. 119–285 (cuius capitis epitome extat p. 471–473); VI (1780) p. 202–209; p. 437–452.

²⁾ Catalogi manuscriptorum graecorum nec non orientalium Aug. bibliothecae Caesariae Vindobonensis III (1690) p. 1–14.

³⁾ Palaeographiae graecae (1708) lib. III p. 195–211; Bibliothecae bibliothecarum I (1739) p. 536 s.

⁴⁾ Cf. Iac. Frid. Reimannus in epitome Lambecii et Nesselii, cui inscribitur Bibliotheca acroamatica... comprehendens recensionem specialem omnium codicum mssorum graecorum... augustissimae bibl. Caesariae Vindobonensis (Hannoverae 1712. 8°) p. 146–159; p. 465 s.; praeterea H. Conringius In universam artem medicam... introduction. (Helmestadii 1687. 4°) p. 274–276 (edit. anni 1726 p. 274–276); Ios. Pitton Tournefort Institutionum rei herbariae ed. tert. I (1719) p. 7 s.; Christ. Gottl. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756. 8°) p. 31. 38. 163. 167. 169; I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. ed. Harles. IV (1795) p. 683 s.; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 320 s.; L. Choulant in Naumanni et Weigelii ephemeride *Archiv für die zeichnenden Künste* I (1855) p. 56 ss.; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8 ss.; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; I. H. Middleton *Illuminated manuscripts in classical and mediaeval times* (1892) p. 48 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. (1896) p. 351 s.; idem *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* (1903), qui libellus seorsum impressus est ex commentationibus a Strzygowskio editis *Byzantinische Denkmäler* III, p. 1–61. Accedit libellus Th. Gottliebii sumptibus bibliothecae Palatinae editus *K. k. Hofbibliothek. Katalog der Miniaturen-Ausstellung* edit. quart. (Vindobonae 1902. 8°) p. 1 s. n. 2. Vide praeterea eos scriptores, qui de codicis re palaeographica disseruerunt, quos infra capite VII composui.

PARS PRIMA.

DE CODICIS HISTORIA ET FORMA

CAPUT I. DE TEMPORE, QUO CODEX CONFECTUS SIT.

Aetatis, qua codex Dioscuridis Vindobonensis pictus et scriptus sit, indicia satis luculenta re palaeographica praebentur: scripturam enim uncialem huius libri ad saeculi quinti finem vel initium saeculi sexti pertinere infra a Carolo Wessely uberius demonstrabitur ¹⁾. Exactius vero tempus definiri potest ex imagine f. 6^v depicta, qua nobilis quaedam matrona allegoricis, quas dicunt, figuris stipata codicem herbarii sibi oblatum excipiens repraesentatur. Qua de pictura post Lambecii aliorumque curas ²⁾ opera data disserui in annalibus

¹⁾ Cf. etiam V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 151 s. De hoc codicis confecti tempore unus, quod sciam, Kollarius sine idonea causa dubitavit Lambecii Comment. ed. alt. I p. 80 adn. A; VI p. 206 adn. B.

²⁾ Cf. Lambecius Comment. ed. prior. II (1669) p. 571—590 (cum tabula p. 571 adiuncta); D. de Nessel Catalog. III (1690) p. 8 s. (cum tab. H littera signata); B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 203—209 (cf. p. 39 s.; cum tab. p. 203 adiecta); C. G. Schwarz De ornamentis librorum Lipsiae 1756) p. 167; Lambecius Comment. ed. alt. (opera A. F. Kollarii) II (1769) p. 219—253 cum tab. p. 220; I. Labarte *Histoire des arts industriels, Album* ed. alt. II p. 163. 466 cum tab. XLIII; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8—10; C. Schnaase *Geschichte der bildenden Künste* ed. alt. III p. 237 s.; O. Iahn *Abhandl. der sächs. Gesellschaft der Wiss., phil. hist. Cl.* V p. 301 ss.; N. Kondakoff *Histoire de l'art byzantin* I (1886) p. 110 n. 5 cum imagine inter p. 108/9 inserta; Watten-

musei Caesarei Vindobonensis a. 1903 in volgus emissis ¹⁾; ad quam commentationem eos, qui accuratiora requirunt, relegare liceat.

Imaginis interpretationi praemittenda videtur brevis descriptio. Pictura igitur folii 6^v speciem praebet disci in media pagina collocati, qui undique fune aurato cingitur. Cui quidem circulo inscripta sunt quadrata duo invicem sese intersecantia, similibus funibus aureis artificiose contextis formata. Qua ratione efficitur octogonum magnum, in medio positum (I), undique circumdatum quadratorum illorum segmentis octo, quae triangularem exhibent formam, (II) nec non circuli segmentis octo, quae cum illis alternantur (III). Picturae fundamentum caeruleum est, si quadratorum segmenta excipimus, quae sunt coloris rubri.

Atque in medio octogono in gradu sive suggestu aurato collocatus est thronus, aureus totus, singulis utraque parte aquilis suffultus, pulvino rubro superiniecto instructus. Ante suggestum posita sunt vasa duo, quae cylindrorum speciem prae se ferunt, aerea ansisque auratis praedita. In ipso autem throno sedet matrona magnifice ornata, vestita tunica, quam strictoriam vocabant, et dalmatica, manicatis colorisque purpurei, id est violacei ambabus, quibus vestimentis superindutum est περιβληνα splendidissimum, palla videlicet aurata clavisque

bach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; A. Venturi *Storia dell'arte italiana* I p. 340 s. (accedit imago p. 141 n. 130); Woltmann *Geschichte der Malerei* I p. 184 s.; R. Beer *Kunst und Kunsthandwerk* V (1902) p. 239 s. (accedit figura p. 236); E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides, Byzantinische Denkmäler* ed. ab I. Strzygowski III (1903) p. 24—27 cum tab. IV n. 1. Reliquos scriptores et vetustiores et recentiores, qui imaginem hanc sive effinxerunt sive commentariis tractaverunt, invenies in dissertatione mea, cuius titulum paulo infra (adn. 1) adnotavi, p. 105 s. adn. 1.

¹⁾ *Anicia Iuliana im Wiener Dioskurides-Kodex, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* XXIV (1903) p. 105—124. Textui adiecta est tabula XXI, qua pictura, de qua agimus, fideliter redditur ipsis coloribus splendidis accurate expressis. Dissertationis huius censuram egerunt I. Iuethner *Zeitschrift für die österreich. Gymnasien* LV (1904) p. 314 s.; Guil. Weinberger *Berliner philologische Wochenschrift* 1904 p. 1171 s.

violaceis variata, contabulatione quam dicebant artificiosa in eam formam redacta, quae in aula Byzantina sub *lori* sive *λόρον* nomine a summae nobilitatis matronis usurpabatur. In capite matronae crinibus nigris, in quibus media fronte fibula aurea resplendet, superimposita cernitur mitra coloris coccinei margaritis distincta, in aureum ut videtur apicem desinens, ex qua utrimque vittae singulae in tergum dependent; aures ornatae sunt inauribus, quae ex singulis magnitudinis eximiae margaritis, quas uniones appellabant, constant. Pedes calceis rubris induti sunt. Atque manu sinistra matrona librum sive codicillos tenet, in quorum tegumento aureo rhomboides alba, sine dubio eburnea, discernitur. Dextra vero demonstrat codicem apertum, quem a puero alato ei porrigi statim memorabimus. Matronae autem huic nomen esse *ΙΟΥΛΙΑΝΑ* ex litteris aureis permagnis, quae quadratorum segmentis octo inscriptae sunt, colligitur.

Iulianae a tergo singulae utrimque feminae conspiciuntur, quibus artifex per allegoriam illa aetate haud raro obviam virtutes illius praecipuas significare voluit. A sinistra adstat femina diademate aureo compta, velata tunica alba, in cuius humero cernitur clavus auratus, et chlamyde viridi, cuius sinum nummis aureis repletum manibus sustentat; ab utraque capitis parte legitur inscriptio in fundamento picturae caeruleo litteris albis exarata: *ΜΕΓΑΛ[Ο—ΨΥ]ΧΙΑ*. Iulianae ad dextram exhibetur femina diademate simili ornata, vestita tunica alba clavis aureis distincta et chlamyde rubra, dextrorsum conversa, pedem sinistrum *βήματι* sive gradui imponens; sinistra codicem sustinet tegumento rubro involutum atque in genu sinistro repositum, quem porrecto manus dextrae indice monstrat. Utrunque titulus adest litteris albis pictus: *ΦΡΟΝ[Η]-CIC*.

Suggestui, de quo supra diximus, ad sinistram iacet genibus flexis figura puellae parvula albo amictu induta, tam profunde caput inclinans, ut eius os pedem dextrum matronae in throno sedentis prope contingat; quo habitu adorationis caerimoniam a Romanis posterioris aevi usu receptam indicari perspicuum est. Super puella duobus versibus scriptum est

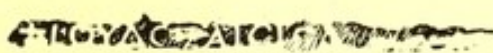

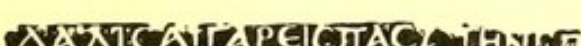

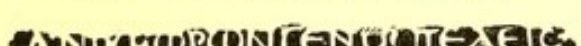
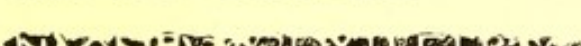
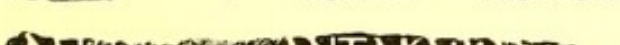

[ET]XAPICTIA | TEXNΩN. Inter hanc figuram albatam illamque, quae Μεγαλοψυχίας nomine designatur, puer stat nudus alatus, dextrorsum conversus, Iulianae sedenti codicem offerens apertum, in cuius altera pagina schema quoddam herbae foliis viridibus et floribus uisve luteis praeditum pictum est. Supra Cupidinis huius sive Amoris caput haec inscriptio habetur: ΠΟΘΟC [T]ΗC | ΦΙΛΟΚΤΙCΤΟΥ (sic).

Iam procedamus ad ea spatia, quibus octogonum undique circumdatur, breviter describenda. Atque octo quadratorum segmentis rubris singulas litteras, quae nomen efficiunt ΙΟΥΛΙΑΝΑ, aureas praegrandes inscriptas esse supra indicavimus. In spatiis vero octo caeruleis, quibus segmenta illa triangularia inter se invicem segregantur, agnoscuntur imagines quaedam minutae elegantissimae, sed vetustate admodum corruptae; quibus puerulorum nudorum alatorum caterva inducitur, qui opificum et artificum more aedificio quodam et exstruendo et sculpturae picturaeque operibus exornando occupati videntur. In singulis quidem picturis recensendis initium facere libet ab illa, quae inter I et O litteras collocata est. Atque prima hac imagine exhibentur 1) Cupidines tres, qui fronti aedificii coloribus pingendae operam dant; deinde ea quae sequitur 2) pueruli duo materiam serra secantes; 3) tertii spatii figura vetustate prorsus evanuit; 4) quarta pictura effinguntur Amores quattuor, qui machinam commovendis et levandis magnae molis lapidibus aptam agitant, 5) quinta pueri tres alati lapidibus caedendis occupati; 6) sexta pueri duo, qui trabes ligneas edolant; 7) septima repraesentatur Cupido stans ante effigiem sculptam et coloribus distinctam, quae in aedicula posita est; 8) octava Amores duo, quorum alter imaginem pingit, alter pigmenta miscet.

Reliquos titulos huic imagini adiectos cum supra suis locis enarraverimus ¹⁾, iam superest, ut de inscriptione qua-

¹⁾ Is qui anno fere 1406 magnam codicis partem litteris minusculis transcripsit, etiam has inscriptiones repetere conatus est. Qui supra picturam haec addidit: μεγαλοψυχία. σοφία. † (quae appellatio ad matronam sedentem

dam, quam vel maxime ad rem propositam facere statim apparebit, paulo uberius disputemus. Quae quidem inscriptio litteris albis, sicuti reliquae, exarata est in taeniis octo angustis nigro colore inductis, quae octogoni illius circuitum interiorem comitantur. Cum viri docti, qui ante nos Iulianae imaginem tractarunt, scripturam hanc multis locis prorsus evanidam legere supersedissent, mihi tandem multum satisque diu in ea re elaboranti a. 1902 contigit, ut omnibus litterularum reliquiis etiam atque etiam vitri auxilio quam accuratissime examinatis satis certam lectionem adsequerer. Ac primum quidem intellexeram in octo lateribus octogoni singulos versus exaratos esse, quorum primae litterae litteris singularibus respondent, quae in triangulis proximis collocatae sunt *IOYAIANA*. Acrostichon ergo habemus in Iulianae nomen concinnatum, cuius reliquias a nobis transscripta et suppleta hoc loco adponere liceat:

	
	+ Ioῦ· δόξαισι σ' [ἄνασσα?]
	[Ὁν]ωρᾶτ[αι] ἀ[γα]θ[αί]ς π[ά]σ[αις]
	Ἱμνοῦσιν καὶ δο[ξάζουσιν].
5 	5 Λαλῆσαι (= λαλῆσαι) γὰρ εἰς πᾶσα[ν] γῆν
	[τ]ῆς ἡ μεγαλοψυχία
	Ἀνικήω[ν], ὃν γένος[ς] πέλεις·
	Ναὸν [γὰρ] κ[υρ]ίου ἡγίρας (= ἡγείρας)
	Ἄνω [προεκβ]άντα καὶ καλῶς.

V. 2 ante *A[ΓA]Θ[AI]C* cernitur lineola illa curva, qua in contextu codicis vocabula inter se disiungi solere Carolus Wessely infra demonstrabit. — V. 6 certissime legitur *ANIKHPΩN*, quod sine dubio in *Ἀνικήω[ν]*, ὃν corrigendum

referenda est; cf. autem f. 4^v. 5^v). *φρόνησις*; in margine laeva: *πόθος τῆς σοφίας*. Praeterea in ipso picturae fundamento figurarum capitibus ab eodem adscriptum est *μεγαλοψυχία* et *φρόνησις*.

est. Nam de latina genetivi forma *Aniciorum* graecis litteris *Ἀνικηῶρων* reddita vix cogitari poterit.

Acrostichon hoc iambicum satis illepidum et barbara artis metricae inscitia ita compositum, ut locis nonnullis syllabae breves, sed accentu praeditae pro longis positae sint, ad aetatem codicis Dioscuridei exactius definendam summi est momenti. Etenim Petrum Lambecium secuti omnes fere, quod sciam, viri docti, qui picturae huic explanandae operam dederunt, per matronam splendide ornatam et in solio sedentem, cui nomen *Ἰουλιάνᾱ* adscriptum est, Aniciam Iulianam significari sibi persuaserunt, matronam nobilissimam et opulentissimam, quae sub finem saeculi quinti et ineunte saeculo sexto p. Chr. n. Constantinopoli maxima et dignitate et auctoritate fruebatur ¹⁾. Nata est Iuliana anno fere 463 patre Flavio Anicio Olybrio consule anni 464, qui anno 472 per aliquot menses Occidentis Augustus fuit, matre Placidia Valentiniani III filia. Imperatorio igitur sanguine orta nupsit anno fere 480 Flavio Areobindo Dagalaifo magistro militum, consuli a. 506, cui progenuit Flavium Anicium Olybrium iuniorem, qui puer admodum a. 491 in Oriente consul processit. Vitam perduxit Anicia Iuliana, quae eximio fidei catholicae orthodoxae studio et plurimis aedibus sacris sumptuose aedificatis maxime inclaruit, usque ad Iustiniani regnum, quo imperante anno 527 vel 528 senex mortua esse videtur.

Iam opinionis, quam Lambecius coniectura sat probabili protulit, eandem esse Aniciam illam Iulianam atque Iulianam in codice Dioscurideo repraesentatam, certissimum

¹⁾ Quae de Iulianae vita nobis cognita sunt, congessi commentationis supra citatae p. 108 s. Ad testimonium ibi p. 109 adn. 6 et 9 adlatum de Iulianae eunuchis, qui post mortem eius vitae monasticae sese dederint, alter eiusdem argumenti locus adiciendus est ex Pauli Helladici abbatis epistula, quae extat inter Anecdota Byzantina e codicibus Upsaliensibus edita a V. Lundstroemio fasc. I (1902) p. 20: *Εὐτρώπιός τις εὐνοῦχος νοτάριος Ἰουλιανῆς τῆς κατὰ Πλακιδίαν τῆς γυναικὸς Ἀρεοβίνδου . . . ἐγένετο μοναχὸς κτλ.*

documentum adferre licet ex acrosticho a nobis enucleato, cuius v. 6 legitur *Ἀνικήμε[ν]*, ὃν γένος πέλεις. Cui argumento luculentissimo aliud accedit satis grave, quod Iuliana matrona acrosticho illo celebrata incolis Honoratarum, quod erat suburbium urbis Constantinopolis in ulteriore Propontidis litore situm¹⁾, amplissimam laudis materiam praebuisse perhibetur, quippe quae ecclesiam magnificam ibi aedificaverit. Nam idem de Anicia Iuliana traditur in Theophanis Confessoris chronographia ad annum 512/13²⁾: Ἰουλιάνᾳ δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις.

Praecipuis his argumentis tertium adicere liceat non ex acrosticho, sed ex ipsa pictura petitum. Compertum enim habemus Aniciam illam Iulianam patriciatu exornatam fuisse,³⁾ qui summus illa aetate nobilitatis gradus iam non hereditario iure propagabatur, sed singulis concedebatur personis; quem honorem non per coniugis, qui nusquam patricius appellatur, promotionem, sed ipsa imperatoris beneficio adsecuta esse videtur. Quocum optime conveniunt ornamenta et insignia, quibus Iuliana matrona in pictura f. 6^v instructa est. Codicilli enim aurei rhomboide alba distincti, quos Iuliana sinistra sustinet, videntur proprium esse patriciatus insigne, quae quidem dignitas inde a Constantini imperio incipiebat *ab imperialibus codicillis praestitis*⁴⁾. Describuntur hi codicilli in Philothei cleutorologio anno fere 900 conscripto⁵⁾ in hunc modum: *πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι σὺν κωδικέλλοις ἐγγεγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου*. Sed vestimentis quoque Iulianae, ut in commentatione citata copiosius demonstravimus, patriciatus indicatur nobilitas; nam palla illa aurata contabulata sine dubio

¹⁾ De Honoratarum situ v. commentationem meam p. 112 s. adn. 5.

²⁾ I p. 157 s. ed. C. de Boor; p. 135 ed. Bonn.; Mignei Patrol. gr. CVIII p. 369 B s.

³⁾ Cf. Chronicon paschale ad a. 512 (I p. 610 ed. Dindorf.): Ἰουλιάνᾳ τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας; Cyrillus Scythopolitanus vitae S. Sabae c. 53. 69 (Ecclesiae graecae monument. ed. I. B. Cotelerio III p. 303. 338). Vide praeterea commentationis meae p. 113 s. cum adn. 4.

⁴⁾ Cf. Cod. Iust. XII 3, 5 pr.; Instit. I 12, 4.

⁵⁾ V. Constantini Porphyrogenneti de caerim. II 52, I p. 411 R.

est λῶρος, quo patriciae dignitatis et viros et feminas amictos fuisse constat; capitis mitra in acumen aureum desinens vittisque ornata videtur *apex patriciatus* esse sive, ut graece vocabatur, προπόλωμα. Sella denique, in qua sedet Iuliana, *patricia sedes* est sive πατρίκιος θρόνος, quem in *suggestu*, qualis in pictura conspicitur, collocari solitum esse traditur.

De Iulianae persona cum iam constet, ad ipsum tempus codicis confecti definiendum pergamus. Qua in re imprimis considerandum est Aniciam Iulianam et Theophanis testimonio supra allato et acrosticho codicis nostri hoc tantum nomine praedicari, quod Honoratis templum dei erexerit; eandem vero in poemate Anthologiae Palatinae I 10, quod Constantinopoli in celeberrima aede S. Polyeucti anno fere 527 ab Iuliana ad finem perducta inscriptum erat, profusissimis laudibus ornari eam ob causam, quod omnes sanctos dei et Constantinopoli et toto orbe terrarum innumerabilibus ecclesiis et donis illustraverit. His omnibus recte perpensis veri simillimum est ecclesiam illam genetricis dei Honoratis conditam secundum temporis ordinem primam fere aedem sacram fuisse, quae eximiae liberalitati Iulianae deberetur, interque hanc aedificationem principem et ecclesiam S. Polyeucti post longam aliarum aedium seriem magnifice exstructam idem fere temporis intervallum interiectum esse, quo acrostichon f. 6^v inscriptum et carmen illud Anthologiae seiungenda videntur. Quam ob rem in aetate acrostichi ipsiusque codicis definienda annum 512, quo ecclesiam deiparae Honoratensem iam extitisse Theophanes auctor est, excedere vix fas est.

Sed fortasse in hac quaestione tractanda ulterius progredi licet, ut ipsam ecclesiae Honoratensis dedicationem statuamus occasionem offerendi codicis praebuisse. Etenim ad templum illud magna impensa ab Iuliana conditum non solum acrostichon, de quo egimus, sed etiam imagines illae minutae in octo circuli segmentis positae referendae sunt, quibus pueri alati artificum instar aedificium quoddam construunt et exornantes effinguntur. Cum his vero opificum et artificum diversorum, lapidariorum videlicet et fabrorum ligna-

riorum, sculptorum et pictorum operibus sine ulla dubitatione coniungenda est figura illa in ipso octogono picta, cui *Εὐχαριστία τεχνῶν* superscriptum est, quae illorum nomine communi Iulianam adorare gratiasque ei agere videtur. Verum et puer alatus, qui codicem herbarum figuris illustratum — significatur Dioscuridis quem habemus liber — dominae porrigit, titulo inscripto designatur *Πόθος τῆς φιλοκτίστον*. Quibus verbis item adluditur ad ecclesiae illius *κτίσιν* et haud obscure indicatur amorem hominum, quem Iuliana aedis erectae beneficio sibi conciliaverit, eos compulisse, ut Dioscuridis codicem dono illi offerrent ¹⁾. Plurima igitur, quae hac pictura continentur ²⁾, eandem in sententiam concurrere manifestum est, ut satis confidenter adfirmare audeam amicos quosdam et clientes Aniciae Iulianae, quos ecclesia Honoratis aedificata sibi devinxerat, artifices imprimis in ipso opere occupatos, quorum *εὐχαριστία* a pictore inducitur, civesque Honoratenses, quos totum per orbem Aniciorum liberalitatem laudibus efferre acrostichon perhibet, communi consilio et sumptu librum conscribendum et pingendum curasse patronaeque suae ob dedicatam Honoratis ecclesiam grati studiosique animi ergo dono obtulisse ³⁾. Quae interpretatio si vera est, magis etiam constat fieri non posse, ut codex post annum 512 exaratus sit.

¹⁾ In commentatione supra citata p. 123 inscriptionem illam *πόθος τ. φ.* his verbis explicavi: *Wunsch der Kunstgönnerin*, ratus codicem Iulianae iussu et sumptibus confectum esse. Cui interpretationi merito adversatus est I. Iuethner l.c. LV (1904) p. 314 s.

²⁾ Adde quod modii duo ante suggestum collocati annonariam liberalitatem indicare possunt, quam Iuliana more antiquo in ecclesiae fortasse dedicatione largita erat.

³⁾ Nobiles illorum temporum matronas codices sumptuose ornatos singulariter adamasse notum est; cf. F. Wickhoff *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses* XIV (1893) p. 196 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen in Mittelalter* ed. tert. p. 133.

CAPUT II. DE CODICIS, DUM CONSTANTINOPOLI
ADSERVATUR, HISTORIA.

Quaenam fuerint codicis nostri fata per septingentos fere qui sequuntur annos, prorsus ignoratur. Iam vero saeculo XIII liber pretiosissimus in manibus versabatur hominum occidentalium, qui in urbe Constantinopolitana tum dominabantur. Etenim statim in initio herbarii (f. 13^r, 21^v, 23^v, 24^v) synonyma, quae in ipso textu graece exarata sunt, inveniuntur latinis litteris transscripta manu saeculi XIII, cuius scribendi ratio proxime ad illud scripturae genus accedere videtur, quod eodem fere tempore librariis monasterii Montecassinensis in usu erat ¹⁾. Alia supparis aetatis manus in f. 13^v—27^v herbarum figuris vocabula adposuit latina ²⁾. Folio denique 327^v nomini herbae, quod graece est *σπάργος*, eodem fere tempore adscriptum est *Genestre*. Quae quidem vocabuli genistae forma saeculo XIII propria erat illi dialecto, quam loquebantur Francogalli orientales ³⁾. Videntur eiusmodi adnotationes tam conspicuis locis positae nisi ab ipsis libri possessoribus inscribi non potuisse. Magna igitur cum probabilitate suspicari licet codicem anno 1204 captum esse ab iis, qui duce Balduino Flandriae domino ad quartum bellum sacrum gerendum ex occidente profecti Constantinopoli expugnata thesaurorum sacrarumque reliquiarum cupiditate incensi urbis aedificia publica et monasteria nobiliumque domus diripiebant. Neque tamen Constantinopoli in aliam partem delatus esse videtur,

¹⁾ Hoc me docuit Rudolphus Beer collega rei palaeographicae doctissimus. Cf. specimina scripturae vetustioris edita in *Paleografia artistica di Montecassino* (auctore Oderisio Piscicelli-Taeggi), *Latino* (1882) tab. I. II. XXVIII. — Vide praeterea infra cap. IX.

²⁾ In codice Parisino gr. 2286, qui herbarii nostri apographon continet medio fere saeculo XIV confectum, nomina haec in ipsum contextum recepta sunt voce *Φράγγος* praemissa; v. cap. XXXII n. I.

³⁾ Hac de re summa officiositate per epistulam me certiore fecit Matthaeus Bartoli Argentorate degens, iuvenis harum quaestionum imprimis peritus, quocum consentit Carolus de Ettmayer collega Vindobonensis.

cum saeculo etiam XV ineunte ibidem adservatus sit; parum enim profuisset liber eis, qui graecam linguam callebant, utilissimus in occidentem deportatus, ubi minima ea tempestate erat graecitatis notitia. In patria igitur victoribus inserviebat codex Dioscurideus, sine dubio remediis parandis in nosocomio quodam adhibitus. Compertum enim habemus hominibus occidentalibus sive Latinis, ut tum vocabantur, Constantinopoli sua fuisse valetudinaria iam inde a Manuelis Comneni regno (a. 1143—1180), qui eo quo Latinos fovebat studio fratribus sive militibus ordinis hospitalis Hierosolymitani xenodochium, quod Sancti Ioannis appellabatur, concessisse videtur ¹⁾. Anno denique 1261 Latinis Genuensium ope urbe Constantinopoli pulsus herbarium Dioscurideum a Graecis recuperatum esse conicere possumus.

Fortasse codex noster illa iam aetate pervenerat in monasterium Constantinopolitanum Sancti Ioannis Praecursoris, cui nomen erat ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου τῆς Πέτρας (sive τῆς Παλαιᾶς Πέτρας), quodque ab imperatorum Palatio in Blachernis sito haud procul aberat ²⁾. Altera vero saeculi XIV

¹⁾ Cf. Ducangius *Cpolis christianae* l. IV p. 163 n. III ed. Paris. (p. 114 n. III ed. Venet.). Titulum sepulcralem medici cuiusdam, *Bartholomei d. a[r]tis medicine periti*, qui obiit a. 1249, Constantinopoli repertum in districtu qui Genuensibus illa aetate adsignatus erat, protulit A. G. Paspatis in ephemeride, cui inscribitur Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ II' τόμου (1880) p. 83.

²⁾ De nobilissimi huius monasterii situ et aedificiis sat multi auctores disseruerunt; cf. Stephanus Gerlach senior *Tagebuch* (Francofurti ad Moenum 1674) p. 312. 336. 455; Lambecius *Comm. de bibl. Vindob.* ed. Kollar. IV p. 189 s. adn. A; C. Ducangius *Cpolis christ. lib.* IV p. 101 n. XII ed. Paris. (p. 69 B ed. Ven.); idem in notis ad Annae Comnenae *Alexiadem* (Mignei *Patrol. gr.* CXXXI p. 206 adn. 29); A. Mordtmann in ephemeride Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ IΘ' τόμου (1891) p. 3—9; idem *Esquisse topographique de Cple, Revue de l'art chrétien*, ser. IV vol. II (1891) p. 481 (v. Buondelmontii mappam ibidem expressam p. 371 n. 10; p. 479 n. 25); Ph. Forchheimer et I. Strzygowski *Die byzant. Wasserbehälter von Kpel* (*Byzant. Denkmäler, herausgegeben von J. Strzygowski* II [1893]) p. 154; I. P. Richter *Quellen der byzant. Kunstgeschichte* p. 246 ss. n. 4. 5; E. A. Grosvenor *Constantinople* II p. 472. 578 s.;

parte et saeculo XV ineunte librum ibi adservatum esse certissimis comprobatur argumentis. Etenim Neophytum monachum Prodromenum iam saeculo XIV fere medio codice usum esse statim exponetur. Porro hospitium a Stephano Uroschio II Serviae rege conditum eamque ob causam *ξενὸν τοῦ Κράλη* appellatum, cuius usibus herbarium aliquamdiu destinatum fuisse adnotatio f. 1^r anno 1406 vel paulo post inscripta testatur, monasterio Prodromi adnexum fuisse mox demonstrabitur (p. 22 s.). Ioannes vero Aurispa, qui anno fere 1422 vel 1423 Constantinopoli versatus est, disertis verbis narrat sibi cognitum esse *codicem mirae antiquitatis*, qui herbarum et animalium imagines contineret, extantem Constantinopoli *in monasterio*, ut ait, *Petrae Sancti Ioannis* (infra p. 25 s.).

Monasterio huic ditissimo omnibusque commoditatibus et ornamentis instructo ¹⁾ sat magnam librorum copiam seu

Marin *Les moines de Constantinople* (1897) p. 74. 89 adn. 1; A. van Millingen *Byzantine Constantinople* (1899) p. 24. 84. 205. 319 s.; Manuel Io. Gedeon *Ἑκκλησίαι Βυζαντιναὶ ἐξακριβοῦμεναι* (Cpoli 1900) p. 61—68; A. Papadopoulos Kerameus in *Συλλόγου* ephemeride supra citata XXVIII (1904) p. 121. 128. 130 s. adn. 7. V. praeterea Krumbacheri hist. litt. Byzant. ed. alterius p. 740. 771; de Cpolis regione, quae Petra sive Petriion vocabatur, E. Oberhummer in Pauly et Wissowae encycl. IV p. 977. 1013. De reliquiis Salvatoris et Sanctorum in Prodromi monasterio adservatis cf. Comes Riant *Exuviarum sacr. Cpolitanarum* II p. 212. 227; F. de Mély in continuatione operis Riantii (Paris. 1904) p. 43. 44. 112 s.; praeterea Mordtmannus *Συλλόγου* l. c. p. 5 ss. n. 8. 9. 11. 13; Grosvenor l. c. II p. 578. Monasterium τοῦ ἐνδόξου προφήτου, προδρομίου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου cognomine τῆς Πέτρας frequenter memoratur in actis patriarchatus Cpolitani; v. Acta et diplomata graeca medii aevi edd. F. Miklosich et I. Mueller I p. 26 s. n. 14 (a. 1315); p. 488 n. 228 (a. 1365); II p. 21 ss. n. 341 (a. 1381); p. 260 ss. n. 499 (a. 1395). — De monasterio homonymo Praecursoris Novae Petrae in territorio Druanubainis saeculo XIII condito v. I. Pasinus, A. Rivautella, F. Berta *Codicum mss. bibl. Taurinensis* p. 319 ss.; Miklosich et Mueller l. c. vol. IV passim.

¹⁾ Magnificum monasterii Prodromeni splendorem, qualis fuerit anno 1403, id est ipso tempore, quo herbarium Dioscurideum ibi extitisse comperimus, fusius describit Ruy Gonzalez de Clavijo *Historia del gran Tamorlan* ed. alterius (*Coleccion de cronicas* III, Matriti a. 1782) p. 50 ss., quod testimonium et a Mordtmanno *Συλλόγου* l. c. p. 6 n. 13 et a Richtero l. c. p. 247 ss. citatur.

potius bibliothecam suppetiisse aliunde compertum habemus; inter quos thesauros litterarum spectatissimum sine dubio locum codex Dioscurideus obtinebat. Neque deerant monachi librariae artis periti ¹⁾. Maxime vero ad ea, quae nobis proposita sunt, facere videtur, quod altera fere saeculi XIV parte hic commorabatur Neophytus quidam monachus a monasterii nomine *Προδρομὸς* appellatus ²⁾, qui non solum varias dissertationes theologicas ³⁾ et logicas ⁴⁾ con-

¹⁾ Subscriptiones codicum, qui fuere *τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου* antiquo vocabulo *Πέτρα* vocatae, inde a saeculo XII exaratas adferunt Montfauconius *Palaeogr. gr.* p. 58 s. 305 (cf. p. 100. 110); Lambecius *Comm. de bibl. Vind.* ed. Kollar. IV p. 188 s.; Kollarius ibidem IV p. 61 s. adn. A; V. Gardthausen *Pal. gr.* p. 325. 339. 410; idem *Catalog. codicum graecorum Sinaiticorum* p. 79 ad n. 352; Marin l. c. p. 402; C. R. Gregory *Textkritik des neuen Testaments* I (1900) p. 148 n. 87; p. 163 n. 178; p. 221 n. 774; de codice a Gregoryo p. 163 n. 178 allato cf. praeterea Th. W. Allen *Notes on Greek manuscripts in Italian libraries* (1890) p. 38 n. 1; *Studi italiani di filologia classica* IV p. 163 n. 123. His iam accedit subscriptio codicis Parisini gr. 2286 saeculi XIV, de quo statim dicemus (infra p. 22; cap. XXXII n. 1). Ex monasterii eiusdem librariis innotuerunt praeterea Arsenius monachus *τοῦ Προδρόμου* a. 1136 (cf. H. Omont *Inventaire sommaire* I p. XXXIV et 168 n. 891; Gardthausen l. c. p. 315; Marin p. 415 adn. 8), Stephanus monachus a. 1416 (de quo v. Gardthausen p. 338); quibus fortasse adiungendus est Thomas *ὁ Προδρομίτης* a. 1465 (cf. Bandinius *Catal. codd. gr. bibl. Laurent.* III p. 271; Gardthausen p. 340).

²⁾ Eorum monasteriorum, quae Sancto Ioanni *Προδρόμῳ* consecrata erant, monachi non solum *Προδρομίται* (cf. supra adn. 1) vocabantur, sed etiam *Προδρομηνοί*; cf. *Acta et diplomata* ed. Miklosich et Mueller II p. 519 s. n. 660 (a. 1401) et p. 525 n. 663 (eiusdem anni). Idem fortasse homo est *Νεόφυτος ἱερομόναχος*, qui inter alios monachos *τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπιτεκλημένης τῆς Πέτρας* subscripsit a. 1395 actis piaе cuiusdam foundationis; cf. *Acta et diplomata* II p. 263 n. 499.

³⁾ Neophyti Prodromeni refutationes Latinorum et Barlaamitarum, quae secta medio fere saeculo XIV extiterat, memorat A. Ehrhard in *Krumbacheri hist. litt. Byz.* ed. alt. p. 105 n. 7. Cf. praeterea I. Sakkellion *Πατριακή βιβλιοθήκη* p. 189 n. 428; S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλ. τοῦ Ἁγίου ὄρων Ἑλλ. κωδίκων* II indicis p. 542.

⁴⁾ Codice Vaticano Urbinate gr. 80 saeculis XIV et XV exarato traditur f. 261^r *ἐπιτομή Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ εἰς τὰς ἐ΄ Πορφυρίου φωνάς*,

scripsit, sed etiam rei herbariae et medicae operam navavit. Etenim satis ampla opusculorum medicorum et botanicorum collectio, quam ipse Neophytus composuerat, vel ipsius manu vel ex eius exemplari saeculo fere XIV medio descripta traditur codice Parisino gr. 2286, quem subscriptio τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου fuisse testatur. Quo continentur et ipsum herbarii Dioscuridei apographon ex nostro exemplari depromptum et herbarum aliorumque remediorum sylloge secundum litteras ordinata, in qua conscribenda Neophytum eundem librum adhibuisse constat ¹⁾. Quibus ex indiciis apparet pretiosissimum Aniciae Iulianae codicem iam tum in splendido illo monasterio adservatum esse, inter cuius libros a. 1406 et 1422 eum fuisse testimoniis expressis stabilitum est. Neque mero casuitribuendum puto, quod Neophyti sylloge tribus in codicibus arte coniuncta est cum apographis carminis quod dicitur de viribus herbarum, quae ex vetustissimo de quo agimus exemplari derivata sunt ²⁾. Id sat probabiliter inde explicatur, quod archetypus libelli botanici a Neophyto compositi una cum codice nostro in monasterio Prodromeno servabatur.

Inde ab initio saeculi XV celeberrimi codicis fata etiam accuratius persequi licet. Adnotatione enim f. 1^r inscripta, quam infra (cap. X) repetemus, certiores fimus librum vetustate corruptum a. 1406 denuo compactum esse ab Ioanne quodam Chortasmeno ³⁾ iussu et impensa Nathanaelis monachi, qui

cui adnexae sunt commentationes quaedam ad Aristotelis libros logicos eiusdem fortasse auctoris. Cf. C. Stornaiolo Codd. Urb. gr. bibl. Vaticanae p. 126 s.

¹⁾ Uberius de codice Parisino gr. 2286 disseremus cap. XXXII n. 1; cf. etiam cap. XII n. 6.

²⁾ Traditur enim in codicibus Vat. Pal., Mediol., Berol., qui omnes ex uno apographo pendere videntur, una cum carmine de viribus herbarum (cf. cap. XXXII n. VIII).

³⁾ Familiae ut videtur eiusdem femina memoratur in actis patriarchatus Constantinopolitani circa a. 1400; cf. Acta et diplomata II p. 473 n. 631: τῆς τοῦ Κεχορτασμένου μητρὸς ἐκείνης; ibidem p. 481 n. 635: τῆς Κεχορτασμένης. Nominis autem forma indicatur Ioannem Chortasmenum laicum fuisse, qui lucri fortasse faciendi causa codices reparandos suscipiebat.

νοσοκόμον tum officium tenens aegris curandis praeerat ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη. Quod hospitium in ipsa urbe Constantinopoli institutum erat a Κράλη, unde nomen traxit, id est rege Serviae Stephano Uroschio II inter annos fere 1299 et 1321 ¹⁾, ea condicione, ut partem monasterii Prodromeni efficeret ²⁾. Atque ipse Nathanael,

¹⁾ Carolo Ducangio (Constantinopolis christ. I. IV p. 163 n. IV ed. Paris.; p. 114 n. IV ed. Venet.) ξενὼν ille τοῦ Κράλη ex subscriptione tantum codicis nostri innotuerat; cf. Montfauconii Palaeogr. gr. p. 40. 110. 196. Accuratus demum de hospitio illo litteris benignissime me edocuit I. C. Iriček professor Vindobonensis, vir harum rerum consultissimus; cuius verba hic exscribere liceat: „Der ξενὼν τοῦ Κράλη in Konstantinopel war eine Stiftung des serbischen Königs (slav. kralj, bei den Byzantinern Κράλης) Stephan Urosch II, genannt Milutin (1282–1321). Dieser König war durch seine Heirat mit Simonis (c. 1299) Schwiegersohn des byzantinischen Kaisers Andronikos II Palaiologos.... Ein Zeitgenosse, der serbische Erzbischof Daniel (Životi kraljeva i arhiepiskupa srpskih, herausgegeben von Daničić, Agram 1866, p. 134) schreibt darüber: „In der Stadt Konstantinopel und zwar an der Prodrom genannten Stelle erbaute er eine Kirche Gottes durch Schenkung ungezählten Goldes und errichtete viele wunderbare und herrliche Paläste (palaty) und gründete ein Xenodochion genanntes Krankenhaus (ksenodochije glagoljemo bolnice), und hier stiftete er eine grosse Menge Betten zur Ruhe für die Kranken, mit weichem Bettzeug darauf; und wenn jemand von irgend einer Krankheit ohne Hoffnung befallen war, liesz er jeden zu einem so vorbereiteten Bette gehen; auch sammelte er zahlreiche erlesene Dörfer im griechischen Gebiet und schenkte sie hieher, damit sie Zins dieser Stelle zahlen, und fand viele kunstvolle Ärzte, gab ihnen viel Gold, soviel sie bedurften, damit sie fortwährend bei den Kranken sind, ihnen Heilung bringend; und dazu ernannte er seine vornehmen getreuen Männer, welche die Kranken besuchen und alles nützliche ihnen thun sollten“ usw. Der König wird wegen dieser Schenkung von Daniel dann überschwänglich gelobt.“ Praeterea in annalibus Servicis ad annum usque 1516 continuatis, qui vocantur *Cetinjski letopis*, inter Milutini regis fundationes hoc quoque valetudinarium Constantinopoli constitutum recenseri auctor mihi est Ljuba Kovačević professor Belgradiensis.

²⁾ Danielis verba ab Iričekio supra adn. 4 citata haec sunt: „in loco qui *Prodrom* vocatur“; exactius etiam locus indicatur a Daniele p. 135: „in hoc loco apud Sanctum Prodromum“. De alio xenodochio, quod cum monasterio τοῦ παντοκράτορος Constantinopolitano coniunctum erat, disputavit E. Kurtz *Byzantinische Zeitschrift* II (1893) p. 628 s. — Monasterium Prodromi Constantinopolitanum antiquitus quodammodo coniunctum fuisse cum gente Slavica

qui a. 1406 νοσοκόμος erat in hospitio Cralis, in alio documento inter huius monasterii monachos nominatur ¹⁾. Codex vero Dioscurideus neque ad ipsum Nathanaelem pertinebat, cuius iussu et sumptibus instauratus esse dicitur, neque ad xenodochium illud τοῦ Κράλη ²⁾, cuius usibus sine dubio inserviebat, sed in ipsius monasterii bonis fuisse censendus est. De forma autem, in quam liber hic pretiosus ab Ioanne Chortasmeno a. 1406 redactus sit, et de opera illius, qui eundem paulo

ostendunt hominum Rossorum, qui in terram sanctam peregrinabantur, itineraria, quibus omnibus fere monasterii huius mentio inest. Cuius rei testimonia multa invenies apud Mordtmannum *Συλλόγον* l. c. p. 5 ss. n. 3. 8. 11. 14; *Itinéraires russes en Orient traduits par* B. de Khitrovo (Genavae 1889) I 1 p. 104. 124. 136. 162. 205. 232. Ignatius diaconus Smolenskensis anno fere 1389/1405 monachos nationis Rossicae memorat, qui in illo monasterio habitantes cives suos hospitio exceperint; cf. Mordtmann p. 6 n. 11; *Itinéraires* p. 136. Post xenodochium vero illud τοῦ Κράλη conditum artiore etiam vinculo monachos S. Ioannis Prodromi cum Serviae principibus conexos fuisse per se intellegitur. Veluti a. 1395 a Manuele Palaeologo *μνημόσυνα* in memoriam Constantini Serviae principis, soceri ipsius, instituta sunt ἐν τῇ μονῇ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένῃ τῆς Πέτρας; cf. *Acta et diplomata* ed. Miklosich et Mueller II p. 260 ss. n. 499. Anno denique 1464/5 monasterium ab incolis suis destitutum a Mohammede II Turcarum imperatore donatum est matronae cuidam nobili Christianae ex Servia oriundae; cf. M. I. Gedeon *Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐξακριβοῦμεναι* p. 61 ss.; Grosvenor l. supra (p. 19) citato II p. 579.

¹⁾ Nam idem sine dubio est ὁ μοναχὸς Ναθαναήλ, qui inter ceteros monachos monasterii Sancti Praecursoris a. 1395 actis donationis illius a Manuele Palaeologo factae subscripsit; cf. *Acta et diplomata* II p. 263 (n. 499) et adn. praec. De νοσοκόμων officio monastico cf. Ducangius Gloss. graec. s. v. νοσοκόμος; G. Schlumberger *Revue archéol.* NS XL (1880) p. 207; idem *Mélanges d'archéologie byzantine* I (1895) p. 298; idem *Sigillographie de l'empire byz.* p. 379; Marin *Les moines de Constantinople* p. 66.

²⁾ P. I. Šafařík vir doctissimus (*Geschichte der südslawischen Literatur* III [1865] p. 86) lapsu quodam memoriae deceptus videtur, cum adfirmat Daniele archiepiscopum, cuius verba supra p. 23 adn. I enotantur, librorum a Stephano Milutino xenodochio Constantinopolitano donatorum mentionem facere, in quorum fortasse numero codex Dioscuridis hodie Vindobonensis fuerit.

post denuo tractavit magnamque herbarii partem litteris minusculis transscripsit ¹⁾, alio loco (cap. X. XI) disputabitur.

Anno fere 1422 vel 1423, dum Constantinopoli monumentorum litterarum investigandorum et comparandorum causa versatur ²⁾, in Prodromi monasterio codicem Dioscurideum inspexit Ioannes Aurispa Sículus (natus circa a. 1369, mortuus a. 1459), impiger ille bibliothecarum Graecarum perscrutator et emptor librorum veterum. Is enim in litteris datis *ex Ferraria IV nonas Ianuarii* — anni ut videtur 1424 ³⁾ — ad Ambrosium Traversarium Camaldulensem ⁴⁾ amicum litterarumque fautorem, qui Florentiae degebat, haec habet ⁵⁾:

Nicolao medico, ⁶⁾ praestanti in omni virtute ac diligentia viro primum me dedas oro: tum ex me adfirmes codicem mirae antiquitatis Constantinopoli esse, in quo depictae sunt et herbae et radices et quaedam animalia, serpentina maxime, atque herbarum et radicum vocabula graecis literis, triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur ⁷⁾. Est in monasterio Petrae Sancti Ioannis (ita enim adpellatur) et

¹⁾ Ab eodem et inscriptio f. 1^r de codice nove compacto exarata est.

²⁾ De libris Constantinopoli a se inventis, quorum magnum numerum in Italiam secum abstulit, ipse Aurispa refert in litteris, quae impressae extant inter „Ambrosii Traversarii generalis Camaldulensium aliorumque ad ipsum... latinas epistulas” editas a L. Mehus (Florentiae 1759) libro XXIV 53 col. 1026 ss. De eiusdem itinere Constantinopolitano cf. I. M. Mazzuchelli *Gli scrittori d'Italia* I 2 p. 1277, et imprimis Georgius Voigt *Die Wiederbelebung des class. Alterthums* ed. alt. I p. 265 s. 348 s. 561; Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 571. 600.

³⁾ De tempore v. Voigtium l. c. I p. 267 adn. 1.

⁴⁾ Natus est anno fere 1376, obiit a. 1439.

⁵⁾ Editionis citatae l. XXIV epist. 58 (col. 1033).

⁶⁾ Est Nicolaus Niccolus (vernacula lingua Niccolò de' Niccoli) medicus Florentinus litterarum humaniorum cultu satis notus, qui Cosmi Medicei iussu diligentissime codices veteres conquirebat. Cuius studia et commercium, quod inter eum et Aurispam intercessit, illustraverunt I. Burckhardt *Die Cultur der Renaissance in Italien* ed. sept. I (1899) p. 205. 210, alibi, et Voigtius I p. 298 ss., imprimis p. 300. De libris eius nonnulla adnotata sunt apud Bandinium *Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III* p. 617.

⁷⁾ De synonymis loquitur Aurispa singulis herbarum descriptionibus praemissis.

facillime mea sententia habebitur. Modo vero aut scribam, si vultis, aut egomet, ut spero, enarrabo.

Saeculis XIII et XIV atque priore saeculi XV parte ante Constantinopolim a Turcis expugnatam codex noster magni pretii habitus summa auctoritate florebat. Qua aetate a librariis diversis descriptus et depictus paulatim in Italia quoque hominibus doctis innotuit, quorum animos inter primos Aurispa nuntio illo Constantinopoli adlato ad eximium hunc thesaurum advertisse videtur. Cuius rei testes praecipui supersunt codices Romanus Chigianus, Florentinus Laurentianus, Urbinas Vaticanus, fortasse et Bononiensis, de quibus omnibus quarta parte fusius disputabitur. Neque silendum est ultimo codicis nostri folio (485^v) extare adnotationem mutilam, quam saeculo circiter XIV scriptam esse veri simile est, qua Sisinius quidam memoratur aliusque monachus, cuius nomen periit ¹⁾. Possumus autem conicere nomina haec esse monachorum duorum, quorum alter alteri in nosocomi officio successerit, ex quibus Sisinius testari videtur se librum successoris tradidisse, *ἱερομόναχος* vero ignotus se eundem a Sisinio accepisse.

De fatiis, quae libro Dioscurideo obtigerint intra eos centum annos, qui inde a Constantinopoli a. 1453 a Turcis capta usque ad Suleimani II regnum numerantur, nihil expressis verbis traditum est. Sed huic tempori procul dubio tribuenda sunt herbarum vocabula Graeca litteris Arabicis modo chrysographis, modo communi atramento exaratis transscripta, quae in omnibus fere imaginibus conspiciuntur, additis plerumque synonymis Arabicis vel Turcicis. Quibus inscriptionibus satis nitidis et ad calligraphiae quam dicunt normam com-

¹⁾ Quae servata sunt, in hunc fere modum suppleri possunt:

+ παρέδωκα ἐγὼ +]Σισίνιος τὴν βίβλον ταύτην - ἐ]χουσάν φύλλα φ'.

Post versus unius intervallum vacuum sequitur alia manu scriptum:

+ παρέλαβον ὁ δεῖνα τὰ]χα ἱερομόναχος.

Vox *τάχα*, qua humilitas quaedam exprimitur, pariter atque vocabula ὁ ταπεινὸς, ὁ ἐλάχιστος in eiusmodi subscriptionibus posterioris aetatis haud raro inveniuntur. De foliorum 500 numero v. infra cap. VIII.

paratis comprobatur codicem a victoribus etiam Turcis magno in honore habitum esse ¹⁾. Coniecero igitur quispiam herbarium ex praeda monasterii S. Ioannis Praecursoris ²⁾ nobili cuidam Turcae obvenisse, qui sermonem quidem Graecum intellexerit, scripturam vero Graecam ignoraverit, eiusque causa ipsa vocabula Graeca ab homine eius rei perito Arabicis litteris repetita et versione Arabica esse instructa. Tempore autem insequente, saeculo fere XVI, codicem nescio quo pacto in cuiusdam Iudaei manus pervenisse altero inscriptionum genere demonstratur; extant enim in imis plerumque picturarum paginis ipsa herbarum vocabula Graeca lingua, sed Hebraicis litteris transscripta. Atque sat probabilis videtur coniectura additamenta haec Hebraica exarata esse manu *Hamonis*, dum viveret *Suleimanni* ³⁾ *medici*, penes cuius filium Busbeckius anno 1562 Dioscuridem a se repertum esse testatur.

CAPUT III. DE CODICE VINDOBONAM TRANSLATO ⁴⁾.

Iam ad eam accedamus aetatem, qua pretiosissimus de quo agimus thesaurus ex urbe, unde originem traxit, Turcarum iam facta metropoli feliciter in Occidentis partes translatus et gravioribus fortunae vicissitudinibus in perpetuum subtractus est ⁵⁾. Anno igitur 1555 Augerius de Busbecke, eques

¹⁾ De summa auctoritate, quam Dioscuridis opus apud medicos Orientis obtinuerit, legentes ad ea relegare sufficit, quae M. Wellmannus disputat Pauly et Wissowae encycl. V p. 1132. 1136 s.

²⁾ Monasterium ipsum a monachis derelictum a Mohammede II a. 1464/5 donatum esse matronae cuidam Servicae Christianae supra p. 23 s. adn. 2 indicavimus.

³⁾ Regnavit Suleimanus II Turcarum imperator annis 1520—1566.

⁴⁾ Nonnulla, quae ad huius capitis materiam pertinent, congesta invenies apud Lambecium Comment. ed. Kollar. I p. 74—80; II p. 123—127. A Lambecio fere pendent B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195; D. de Nessel Catalog. III p. 4; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 27 s. 32 (cf. p. 302); ex Moselio hausta sunt, quae profert F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 303 s.

⁵⁾ Mendacis fabulae de codice a. 1529 capto meminit Lambecius II p. 127

ex Belgio inferiore oriundus, Ferdinandi I regis tum Romanorum iussu legationem ad Suleimanum II suscepit, in qua usque ad finem mensis Augusti a. 1562 Constantinopoli commoratus est ¹⁾. Quo in itinere prudentissimus ille vir summo bonarum artium amore incensus maxima industria et indefesso labore antiquos codices undique conquirebat, quorum haud multo infra ducentos et quadraginta, ut ipse testatur, a se comparatos Ferdinando Augusto misit in bibliotheca Caesarea adservandos ²⁾. Singulari vero studio scientiam botanicam amplectebatur; constat enim Busbeckium herbarum in itinere inventarum specimina, quae per comitatus sui medicum, cui Quacquelben nomen erat, colligenda curaverat ³⁾, cum Petro Matthiolo summo aetatis illius medico et botanico sibi quae amicissimo communicasse eidemque duo Dioscuridis exemplaria Constantinopoli secum advecta excutienda praebuisse ⁴⁾.

adn. 1 (ed. Kollar.): *Hinc patet, eos errare, qui falso credunt, hunc codicem a. 1529, cum Solimannus Turcarum Tyrannus Vindobonam obsideret, ab obsessis captum, et opimi instar spoli in urbem delatum esse.*

¹⁾ De Busbeckio cf. *Biographie nationale Belgique* III (1872) p. 180 ss.; C. Thornton Forster et F. H. Blackburne Daniell *The life and letters of Ogier Ghiselin de Busbecq* voll. II (1881); alii. De eiusdem legatione Turcica v. G. Hirschfeld *Aus dem Orient* (*Verein für deutsche Litteratur* 1897) p. 48 ss.; H. Zimmerer *Durch Syrien* p. 8 s.; E. Oberhummer *Konstantinopel unter Sultan Suleiman d. Gr.* (1902) p. 1 s., ubi exhibetur effigies Busbeckii a. 1557 ligno incisa.

²⁾ De libris manu scriptis a Busbeckio in legatione collectis cf. Lambecius I p. 75 ed. Kollar.; Moselius l. c. p. 27.

³⁾ Cf. etiam excerpta ex itinerario Ioannis Dernschwamii, qui comes fuerat Busbeckii a. 1553—1555, edita ab H. Kiepert in ephemeride, cui inscriptum est *Globus*, LII (1887) p. 217. 233. V. praeterea Cohnium l. c. p. 303.

⁴⁾ Cf. Petri Andreae Matthioli Senensis medici Commentarii in sex libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de medica materia (ed. Venet. 1565) in praef.: (*Augerius de Busbecke*) duo Dioscoridis antiquissima exemplaria Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (*Dragomanum Turcae vocant*) mei tantum iuvandi causa, mutuo acceptos referebat. De his libris, quorum lectiones a Matthiolo sub siglis *Cat.* et *Drag.* (sive *Dragom.*) proponuntur, cf. Sprengelii praefationem p. XIX. Excerpta quaedam ex codice Antonii Cantacuzeni servata sunt in Vindobonensi med. gr. 5 f. 9^r; cf. cap. XXXII

Inter codices praeterea bibliothecae Caesareae Vindobonensis, quos a Busbeckio Constantinopoli comparatos esse nominis ipsius inscriptio testatur, tres sunt, quibus libri materiae medicae Dioscuridis sive ex iis excerpta continentur: med. gr. 16 Ness. (Lamb. 35); 18 (11); 29 (26) ¹⁾.

Duplici igitur studio et codicum veterum colligendorum et rei medicae et herbariae promovendae virum illum litterarum amantissimum magnopere profecto exarsisse veri simile est, cum primum Constantinopoli apud quendam Iudaeum librum praeclarum Dioscuridis conspexerat. Attamen pretii, quod poscebatur, magnitudine deterritus non sine animi quadam aegritudine thesaurum dereliquit, alia ratione, ut acquireretur, consulturus. Sed operae pretium est ipsius Busbeckii verba ex epistula quarta de legatione Turcica, quam paulo post reditum *Francofordiae die 16 Decembris 1562* scripserat, integra hic adponere ²⁾:

Reporto item magnam farraginem veterum numismatum, quorum praecipuis donabo Dominum meum ³⁾. *Ad haec librorum Graecorum manuscriptorum tota plaustra, totas naves. Sunt credo libri haud multo infra 240, quos mari transmisi Venetias, ut inde Viennam deportentur. Nam Caesareae bibliothecae eos destinavi. Sunt aliquot non contemnendi, communes multi. Converri omnes angulos, ut quicquid restabat huiusmodi mercis tanquam novissimo spicilegio cogerem.*

Unum reliqui Constantinopoli decrepitae vetustatis, totum descriptum litera maiuscula, Dioscoridem, cum depictis plantarum figuris, in quo sunt paucula quaedam, ni fallor Crateuae, et libellus de avibus. Is est penes Iudaeum Hamonis,

n. VII. Falso autem Kollarus Suppl. I p. 383 codicem sive Cantacuzeni sive Dragomani suspicatur haud diversum esse a vetustissimo de quo agimus exemplari Dioscurideo.

¹⁾ Cf. Lambecium II p. 265—269 ed. Kollar.

²⁾ V. Augerii Gislenii Busbequii d. legationis Turcicae epistolae quatuor (Francofurti 1595. 8vo) p. 314. Locus citatur a Lambecio I p. 76 s.; II p. 125 s. ed. Kollar.; Nesselio p. 4; item a Moselio l. c. p. 28.

³⁾ Id est Ferdinandum I imperatorem.

dum viveret Suleimanni medici filium, quem ego emptum cupivissem, sed me deterruit pretium. Nam centum ducatis indicabatur, summa Caesarei, non mei marsupii. Ego instare non desinam, donec Caesarem impulero, ut tam praeclarum auctorem ex illa servitute redimat. Est vetustatis iniuria pessime habitus, ita extrinsecus a vermibus corrosus¹⁾, ut in via repertum vix aliquis curet tollere.

Neque tamen statim post reditum Busbeckio contigit, ut pretium constitutum sive Caesaris, ut in animo fuerat, liberalitate sive de sua pecunia expediret. Etenim anno 1565 codicem nondum in Occidente fuisse apparet ex silentio Petri Andreae Matthioli medici Caesarei, qui in commentariis ad Dioscuridem celeberrimis hoc anno denuo in volgus emissis duos quidem alios libros a Busbeckio sibi commodatos adfert (cf. supra adn. 5), hunc autem vetustissimum, ex cuius picturis maximam utilitatem capere poterat, omnino non memorat²⁾. Porro annis 1566—1568 bellum gerebatur inter Maximilianum II Caesarem et Turcas, quo quidem nullum omnino commercium inter nostrarum partium homines et Muselmannos fuisse certu mest. Anno demum 1569 pace inter utrosque composita codicem Busbeckio auctore Vindobonam translatum esse mihi iam constat. Solus enim hic annus superest, quoniam proximo 1570 Busbeckius ex aula Caesarea in Hispaniam decessit.

Annus ille libri empti, quem priores in dubio reliquerunt, certissima ratione efficitur epistulis quibusdam, quas a. 1569 Carolus Clusius vir doctus de re herbaria summo opere meritis et Ioannes Crato a Craftheim medicus Caesareus illi amicissimus, Vindobonae tum in aula con-

¹⁾ De tegumento ligneo, quod hodie etiam manet, quamvis a vermibus perforatum, haec Busbeckii verba intellegenda sunt.

²⁾ Quominus hoc argumentum vehementius urgeamus, eo sane impedimur, quod Matthiolus inde ab anno fere 1562 non Vindobonae, sed Tridenti commorabatur. Cf. de Matthioli vita *Nouvelle biographie générale publiée par Didot* XXXIV p. 325 ss.; A. Hirsch *Biograph. Lexikon der hervorragenden Ärzte* IV p. 167.

stitutus inter se miserunt ¹⁾. Litteris prioribus ²⁾ datis *Machliniae XVI Aug. 1569* Clusius ex Cratone petit, ut lapillos quosdam rariores et tuliparum bulbos sibi procuraret, de quibus haec habet: *Non dubito, quin* ³⁾ *Dns. Augerius Bousbecke, qui aliquando apud Solymannum egit Caesareum Oratorem, eius ni fallor opera commode possent Constantinopoli advehi Tuliparum Dipcadique bulbi: id nisi tibi et illi molestum siet, velim apud eum cures.* Quas preces Clusii ad verbum exscripsi, ex quibus intellegatur Busbeckium etiam septem annis post, quam Constantinopolim reliquerat, cum huius urbis incolis necessitate quadam perpetuoque commercio coniunctum fuisse. In ea porro epistula, qua Crato Posonii tum degens d. 24 Septembris 1569 amico respondit, haec leguntur:

Tuliparum meminero cum ad D. Augerium Viennam rediero, licet sciam eum gravioribus rebus nunc occupari et difficulter in his sumptum facere. Nactus est nuper Dioscoridem manuscriptum cum picturis, quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur. Liber vetus est centum aureis nummis Pannonicis Constantinopoli emptus.

Ad haec iam respondet Clusius litteris datis *III nonas Decembres 1569, Antverpiae* ⁴⁾:

Lapillos per occasionem mittere poteris: nolo enim tibi molestus esse ea de re, quemadmodum nec de Tulipis, nisi nactus fueris commodam occasionem. Nimio sane mihi emptum

¹⁾ Extant duae Clusii epistolae una cum aliis ad Cratonem scriptis in bibliotheca publica civitatis Vratislaviensis; unde ediderunt L. Chr. Treviranus (Caroli Clusii, Atrebat, et Conr. Gesneri, Tigurini, epistolae ineditae. Lipsiae 1830. 8°) et P. F. X. de Ram (Caroli Clusii Atrebat ad Thomam Redigerum et Ioannem Cratonem epistolae, Bruxellis 1847, *Compte-rendu de la commission royale d'histoire*, ser. I t. XII). Cratonis vero litteras nondum editas in codice Vulcanii n. 101, qui Lugduni Batavorum in bibliotheca universitatis adservatur, invenit et officiosissime mecum communicavit Scato de Vries illius bibliothecae praefectus.

²⁾ Ed. Trevirani p. 47 s. n. XXVI; ed. Ramii p. 61 n. XXXXI.

³⁾ In eius quod sequitur enuntiati syntaxi errorem commisit Clusius.

⁴⁾ Ed. Trevirani p. 48 s. n. XXVII; ed. Ramii p. 29 n. XXIII.

videtur a D. Augerio Dioscoridis exemplar, licet picturis sit illustratum: nam picturae huiusmodi nihil moror, quae parum ad plantarum cognitionem facere videntur.

Anno igitur 1569 Augerium de Busbecke desiderio illi codicis comparandi, quod tam diu foverat, satisfecisse certum videtur. Pretium vero, quod persolvit, idem fuit, quod ab illo in litteris a. 1562 indicatum erat, aurei scilicet sive *ducati* centum, qua de re Hugonis Blotii in relatione, quam mox citabimus, testimonium accedit. Sed num Busbeckio re vera contigerit, quod a. 1562 in votis fuerat, ut ipsum Caesarem ad pretium illud erogandum impelleret ¹⁾, mihi quidem valde dubium est. Nam, quod imprimis tenendum est, et Crato et Clusius litteris illis a. 1569 haud obscure significant *emptum a D. Augerio Busbeckio Dioscoridis exemplar*, et Hugo Blotius, qui inde ab a. 1575 bibliothecarii Caesarei munere fungebatur, in relatione ad ipsum imperatorem Maximilianum II a. 1576 scripta memorat deperditum videri *Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallatur, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum* (cf. infra p. 30 s.). Neque mirandum est, quod Maximilianus II vir alias de litterarum studiis imprimis meritis quique bibliothecae magna impensa augendae sedulam operam dabat, inter bella sumptuosa et rei publicae administrationem angustiis interdum pecuniae oppressus non ipse de codice tam ingenti pro illa aetate pretio comparando cogitaverit, sed eum bibliothecae Caesariae a Busbeckio offerri passus sit. Cui opinioni minime obstare videtur, quod Busbeckius solitam nominis sui adnotationem, quam codicibus a. 1562 a se bibliothecae inlatis inscripserat ²⁾, in Dioscuridis libro aliquot annis post empto et bibliothecae tradito omisit.

Codicis nostri, postquam libris Caesareis accessit, primus mentionem facit Hugo Blotius, qui a Maximiliano II inde a die XV Iunii a. 1575 bibliothecae illi praepositus erat. Is enim

¹⁾ Ea est opinio Lambecii II p. 127 ed. Kollar., Nesselii p. 4, Mosellii p. 32, aliorum, quae tamen in sola illa epistula a. 1562 innititur.

²⁾ *Augerius de Busbecke comparavit Constantinopoli.*

in relatione de bibliothecae statu die XXIV Aprilis a. 1576 imperatori oblata ¹⁾ pretiosissimum exemplar Dioscuridis omnino latere acerbissime conquestus suspicatur furto illud esse sublatum. At liceat ipsa verba transscribere ²⁾:

Hoc tamen me adhuc plus aequo sollicitum habet: Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallor, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum in Bibliotheca hoc anno non fuisse inventum. Nam Sambucus illo se usum quidem esse ³⁾, sed restituisse affirmat. Ego me illum numquam oculis aspexisse sancte iurare possum. Itidem Helfricus Guttius ⁴⁾, Wolfgangus Pudlerus, et Doctor Tannerus, qui mecum in Bibliotheca versati sunt, sibi illic eum librum visum esse negant. Si itaque neque in Bibliotheca neque in aula est, furto ablatum sit, necesse est.

Sed interiecto brevissimo temporis spatio, postquam Blotius haec scripserat, codicem Dioscuridis in bibliotheca denuo comparuisse constat, sive is, qui eum commodaverat vel clam abstulerat, illius querelis ad ipsum Caesarem delatis commotus est, ut insignem hunc thesaurum redderet, sive Blotio ipsi diligentius inquirenti contigit, ut librum in latibulo aliquo absconditum investigaret. Nam in praefatione catalogi bibliothecae Caesareae anno 1576 a se compositi ⁵⁾ Blotius

¹⁾ Cuius relationis apographon extat in codice Vindobonensi 9038 f. 1—7 ita inscriptum: *Pro bibliotheca imperatoria Hugonis Blotii oratio, quae eadem libelli supplicis, omnia ad Bibliothecam necessaria exponentis, locum obtinere videri queat.* Ex ipsius vero Blotii exemplo iam, nisi fallor, deperdito edita est a Moselio l. c. p. 299 ss., ubi inscribitur: *Hugonis Blotii S. Caesareae Maiestatis bibliothecarii pro bibliotheca imperatoria oratio. Viennae 24. Aprilis 1576.* Cf. praeterea Lambecius I p. 84 ed. Kollar.; Moselius p. 37 cum adn. 1.

²⁾ Cf. cod. 9038 f. 4^r s.; Moselii ed. p. 302.

³⁾ De studiis a Sambuco in herbarium conlatis cf. infra cap. XXV.

⁴⁾ De hoc officiali Caesareo (*Hofkammerrat*), cui iniunctum erat ab imperatore, ut bibliothecae libros Blotio traderet, cf. Moselium p. 34.

⁵⁾ Pars catalogi prior, cui haec praefatio praemissa erat, iam deperdita videtur. Pars autem posterior servatur codice Vindobonensi 13525 ita inscripta: *Inventarii bibliothecae S. Caes. Maiestatis pars posterior*, continetque litteras M—Z. Verum Dioscuridis liber, cum pro deperdito haberetur, in partem priorem non videtur receptus esse.

indicat libros, qui vel manu scripti vel impressi die XXIV m. Aprilis a. 1576 in bibliotheca extarent, universos fuisse numero 7379. Iam vero tribus codicis nostri locis, foliis videlicet 1^r, ubi lineis transversis deletum est, et 474^r ¹⁾ et in tegumenti posterioris parte interiore invenitur signum hoc: F F 7380. Quod quidem signum ex Hugonis Blotii consuetudine scriptum numero cancellis incluso ab ipso codici inditum esse constat. Atque litteris FF significatur armarium sive *theca* ²⁾; numerus vero, qui sequitur, 7380 proxime excipit illum, quo Blotius in praefatione summam universorum librorum comprehenderat, 7379 ³⁾. Unde apparet codicem statim post diem XXIV Aprilis a. 1576 restitutum bibliothecae denuo quasi accessisse.

Ceterum ad eandem rem referenda sunt verba, quae extant in epistula Francisci Victorii Florentini Idibus Iuliis a. 1577 ad Hugonem Blotium data ⁴⁾. Qui de Petro Victorio avo suo, philologo doctissimo, qui et ipse materiam medicam Dioscuridis studiose tractaverat ⁵⁾, septuaginta tum novem annos nato haec scribit: ⁶⁾

¹⁾ Hoc loco Blotius signum repetivit eo consilio, ne quis ornithiacorum paraphrasim a reliquo codice vacua pagina (f. 473^v) quasi segregatam subtrahere conaretur.

²⁾ Thecae bibliothecae Caesariae, ut ex catalogo p. 33 adn. 5 citato constat, designatae erant litteris primum A – Z, deinde duplicatis Aa, Bb eqs. Ultima vero, quae in catalogi parte servata recensetur, theca litteris Ee denotata est; theca igitur Ff, in qua Dioscurides repositus erat, post catalogum demum absolutum impleri coepta est.

³⁾ De Blotii signis conferas, quae exposuit Th. Gottlieb *Die Ambraser Handschriften. Beitrag zur Geschichte der Wiener Hofbibliothek* I (Lipsiae 1900) p. 120 s. Ubi p. 120 adn. 1 memoratur Blotium librum quendam Caesaris iussu die XXIV m. Maii a. 1576 in bibliothecam receptum sub signo Ff 7387 collocasse.

⁴⁾ Invenitur in syllogae epistularum, quas diversi ad Hugonem Blotium miserant, tomo II (cod. Vindob. n. 9737. Z. 15) f. 282^r ss.

⁵⁾ A Petro Victorio a. 1570 Sambuco missus est cod. Vindob. med. gr. 14 (Lamb. 7), qui materiae medicae librum I partemque libri II continet, cum lectionibus variantibus ab ipso Victorio margini adscriptis; cf. Lambecii Comment. VI p. 210 s. ed. Kollar.

⁶⁾ L. c. f. 283^r.

Laetatus autem magnopere est cum a me audivit vetustissimum, imperatoriaque suppellectile dignissimum Dioscoridis librum in bibliothecam Caesarianam redactum fuisse, teque etiam atque etiam rogat, ut summam diligentiam adhibeas in eo conservando. Ipse vero scire cupio, quo argumento indicioque patefactum sit illum annis ab hinc mille et trecentis scriptum fuisse; vix enim familiaribus meis persuadere possum quod ipse verum esse non dubito.

Proxima codicis mentio incidit in a. 1597. Iacobus enim Esprinchard *sieur du Plomb* vir nobilis Francogallus Rupellis oriundus in enarratione itineris, quo magnam Europae partem perlustraverat, narrat Vindobonae, ubi inde a die V usque ad IX m. Iunii a. 1597 commoratus erat, in bibliothecam Caesaream ab Hugone Blotio introductum inter praecipuos thesauros se vidisse exemplar Dioscuridis ante annos mille trecentos exaratum ¹⁾. Sed iuvat ipsum Esprinchardium audire ²⁾:

Hugo Blotius me montra la Bibliothèque de l'Empereur, pour aller en laquelle il fault de son Logis passer à travers la magnifique maison des Barons d'Autriche où ils s'assemblent quand ils tiennent les Estats.

Ceste bibliothèque est en une grande sale de l'église S. Croix. Entre plusieurs livres de toutes sortes, magnifiquement reliés, (qui sont au nombre de sept mille sept cent soixante-cinq, et i en a pour cinquante mille florins d'Allemagne), je veis un Dioscoride manuscript de 1300 ans. Item un fort vieil nouveau testament qui commence par l'Evangile de S. Iehan ³⁾.

¹⁾ Esprinchardii de Dioscuride Vindobonensi testimonium ex itineralio eius iam citaverat Paulus Colomesius Opuscul. (Parisiis 1668. 12°) p. 108. Extat hoc itinerarium manu scriptum in codice bibliothecae municipii Rupellensis (*bibliothèque de la ville de La Rochelle*) n. 4 (olim 654); de quo v. *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de la France, Départements, VIII (La Rochelle par G. Musset)* p. 2.

²⁾ Cuius de bibliotheca Vindobonensi verba Georgius Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, litteris rogatus officiosissime nobiscum communicavit ex codicis citati f. 43^v, 44^r.

³⁾ Sequuntur nonnulla de codicibus Busbeckianis et Corvinianis ibidem adservatis.

Catalogo librorum manu scriptorum graecorum, quae in bibliotheca Caesarea adservabantur, a Lambecio a. 1665 ss. edito, a quo maiore ex parte Nesselii pendet eorundem descriptio ¹⁾, inde a fine saeculi XVII codex Dioscurideus satis late inter viros doctos innotuit et inclaruit. Sed novum quoddam honoris incrementum libro celeberrimo aliquamdiu accedebat, ex quo P. Lambecius in Aniciae Iulianae usum eum confectum esse ostenderat. Habsburgicae enim gentis originem ad comites Aventinos familiae Aniciae Perleoniae referendam esse multi inde a fine saeculi XV viri docti genealogiarum scrutatores, quibuscum ipse consentit Lambecius, persuasum habebant. Qua de re ipsius Lambecii verba ²⁾ proponere liceat: *Facere non possum, quin hac occasione obiter indicem, adservari etiam nunc in Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi rarissimum quoddam et vere Caesareum antiquissimae potentissimaeque gentis Aniciae monumentum, nempe codicem Dioscoridis, iam memoratae Iulianae Aniciae auspicio et liberalitate... exaratum,...* *qui... singulari quadam providentiae divinae cura tanquam haereditario iure in Augustissimae Domus Habsburgo-Austriacae potestatem rediit, ut nempe ipsa coram intueri et manu prehendere posset, quanta maiorum suorum, videlicet Aniciorum, potentia et dignitas fuerit.* Sed saeculo XVIII hanc Lambecii opinionem, quae tum a viris historiae peritis prorsus abiecta erat, acerbissime castigavit Adamus Franciscus Kollarius ³⁾.

At haec de externa ut ita dicam codicis historia iam sufficiant. Nam studia philologa, medica, botanica a viris doctis in hoc venerandae vetustatis monumentum conlata ab hoc loco aliena in singulis partibus enarrandis copiosius tractare in animo est.

¹⁾ Cf. p. 8 adn. 2.

²⁾ Comment. ed. prioris II p. 489; in altera editione a Kollario curata omissa reperiuntur in sylloge, cui inscriptum est *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia opera et studio A. F. Kollarii*, I (1761) p. 783 ss.

³⁾ Comment. II p. 120 s. adn. B; VI p. 203 s. adn. A.

Appendicis instar nonnulla addere placet de signis diversis sive, ut bibliothecariorum sermone utar, signaturis, quibus codex noster in bibliotheca Caesarea instructus sit. Antiquissimum igitur signum illud est, de quo supra (p. 34) fusius disputavimus, FF 7380, inditum a. 1576 ab Hugone Blotio, qui in libris collocandis et recensendis manu scriptos ab impressis nondum seiunxerat.

Porro is qui post Blotium bibliothecarii Caesarei munere fungebatur a. 1608—1636, Sebastianus Tegnagelius codices graecos ab reliquis segregatos in quinque series digessit, ita ut theologicos, iuridicos, medicos, philologos, historicos distingueret. Quam ordinandi rationem Lambecius postea et Nesselius servaverunt, quamquam uterque intra series illas numeros vetustos immutavit librosque nove adquisitos inseruit. Folio igitur 1^r Tegnagelii manu aliunde satis nota inscriptum est signum hoc N°. 3, quod postea lineis transversis expunctum est; insuper nonnulla erasa sunt. Integra vero nota sine dubio haec fuerat: *Cod. ms. med. gr. N°. 3*. Deinde in fragmento indicis librorum manu scriptorum graecorum ab ipso Tegnagelio conscripti, quod inter codices Vindobonenses sub n. 9479 adservatur, in *medicorum* ordine f. 26^r codex de quo agimus his verbis recensetur: *N°. 3. Dioscoridis Opera Literis quadratis antiquissimis conscripta. fol. N°. 3*¹⁾.

Is numerus mansit usque ad tempora Lambecii, qui et ipse a. 1665 et 1669 memorat Dioscuridis librum inter medicos graecos obtinere locum tertium²⁾. Sed paulo post ab eodem numerus vetustus mutatus est. In ipso enim codice f. 1^r a Lambecii manu exarata haec leguntur: *Cod. Ms. Med. Graec. N. 5*; quae aucta iterantur f. 2^r: *Augustissimae Bibliothecae | Caesariae Vindobonensis Codex manuscriptus | Medicus Graecus N. 5*. Quibuscum convenit, quod Lambecius in Com-

¹⁾ Alterum apographon huius partis catalogi Tegnageliani extat in codice 12594, ubi f. 95^r exemplar Dioscuridis eisdem fere verbis describitur.

²⁾ Comment. I p. 37; II p. 520; VI p. 90 adn. 1 ed. prioris; I p. 79; II p. 127; VI p. 202 adn. 2 ed. Kollar.

mentariorum vol. VI a. 1674 edito herbario Dioscuridis inter medicos graecos quintum locum adsignavit ¹⁾).

Seriem a Lambecio constitutam denuo mutavit Daniel de Nessel, cuius in Catalogum manu scriptorum graecorum editum a. 1690 partis III p. 3 codex Dioscuridis receptus est cum hoc signo *Medicus graecus 1.* Quae quidem catalogi Nesseliani designatio, quamquam in ipso codice nullibi adnotata est, in libris manu scriptis graecis collocandis etiamnunc retinetur.

CAPUT IV. DE MEMBRANARUM SPECIE.

Membranae, quibus codex Dioscurideus componitur, hodie altae sunt centimetra fere 38, latae centimetra circiter 33. Sed cum margines posteriore aevo bibliopecti cultro undique recisae sint ²⁾, constat libri formam olim aliquanto maiorem fuisse, ita ut pristina altitudo pedem Romanum unum et dimidium, latitudo pedem unum et sextantem efficeret ³⁾.

Sunt autem huius libri membranae non omnes aequaliter crassae. Nam cum maxima earum pars solitae sit crassitudinis rigorisque consueti, in fine praesertim voluminis ceteris

¹⁾ P. 90 ed. prior.; p. 202 ed. Kollar.

²⁾ Quod imprimis apparet in adnotationibus minutis, quas infra (cap. VII) tractabimus, atque eis in partibus, quae carmen de viribus herbarum et ornithiacorum paraphrasim continent, ubi scholia in margine exteriori adiecta in versuum fine mutila sunt (cf. cap. XXVI. XXX).

³⁾ Membranarum mensuras pedibus expressas esse docemur edicto Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 38 (p. 22. 112 ed. a Mommseno et Bluemnero curatae Berolini 1893): *membranario in [qua]te[r]ni]one pedali pergamen(ae) (denarios XL)*. De vetustissimorum codicum forma fere quadrata, quae etiam in nostro agnoscitur, v. Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756) p. 162 s. Multas autem librorum et antiquiorum et recentiorum mensuras indicat C. R. Gregory in operis, cui inscripsit *Textkritik des neuen Testaments*, vol. I. Inter quos celeberrimus ille Sinaiticus saeculi fere IV exeuntis, qui altus est cent. 37.5, latus cent. 33.5, eiusdem prorsus moduli est atque codex Dioscurideus; cf. V. Gardthausen Catalogi cod. mss. bibl. univ. Lipsiensis III p. 1.

intermixta haud pauca extant folia molliora et adeo exilia ¹⁾, ut interdum atramento acido transmisso obscurata vel omnino exesa sint ²⁾. Foramina vero, quae nonnullis locis ³⁾ antiquitus hiabant, parvis pelliculis pellucidis superimpositis et glutine compactis ita sarciri solebant ⁴⁾, ut vel picturam scripturamque recipere possent.

Color vero membranis, quae sine dubio a librariis novaculis et pumicibus bene perpolitae sunt, plerisque est albus, perraro sordibus obfuscatus, nisi quod eae paginae, in quibus pelles ovinae villis aliquando vestitae fuerant, saepius colorem flavescens prae se ferunt; id quod remediis ad villos extirpandos adhibitis effectum videtur.

Atque membranarum latus in animalis pelle carni quondam obversum accuratius intuentibus haud difficile distinguitur ab eo latere, quod villis olim tectum erat. Illud enim in universum magis album et glabrum rugas quasdam exiguas exhibet, hoc autem saepe flavescens in marginibus praesertim vestigia papillarum fuscorum instar punctorum servare solet ⁵⁾. Deinde iam hic notandum est lineas ad versus rectius exarandos stilo ferreo impressas in toto codice in una tantum cuiusvis folii pagina directas esse, in ea videlicet, quae carni olim obiecta fuerat; qua observatione in re incerta haud raro adiuvamur, quo facilius in singulis foliis latera illa duo discernamus. Minutam autem hac in re diligentiam et subtilitatem in contextu tot foliorum interitu mutilato restituendo non sine quadam utilitate esse infra (p. 43) apparebit.

¹⁾ *Τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα* a librorum studiosis magni aestimatam esse ex Ioannis Chrysostomi testimonio colligitur citato ab Wattenbachio *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 114 s.

²⁾ Cf. quae infra (cap. XXVII. XXVIII) in paraphrasibus theriacorum et alexipharmacorum tractandis disputabuntur.

³⁾ Veluti f. 236. 262; cf. f. 88. 242.

⁴⁾ Cf. Wattenbach l. c. p. 213 s.

⁵⁾ De his differentiis cf. Wattenbach l. c. p. 116 s.

CAPUT V. DE MEMBRANARUM COMPAGIBUS.

Sed haec cum sufficiant de singularum membranarum proprietate, iam quaestio instituenda est de compagibus sive fasciculis, qui compluribus membranis inter se coniunctis et filis consutis efficiuntur. Et primum quidem de numero foliorum, quae his in compagibus inveniantur, paucis agendum est. Codices igitur ex chartis vel membranis confecti ¹⁾ longe plurimi ita comparati sunt, ut singuli unam tantum chartarum vel membranarum plicandarum rationem exhibeant, verbi causa solis aut binionibus aut ternionibus aut quaternionibus compositi. In libro autem nostro memorabile est diversos fasciculos diversum foliorum numerum continere, ita ut omnia genera, quae inter binionem et compagem foliorum sedecim posita sunt, in membranarum contextu reperiantur, quaterniones autem cetera numero longe superent. Atque idem fere in antiquissimo et celeberrimo Pandectarum codice Florentino saeculo VI vel VII conscripto iam dudum observatum est; cuius compages denis saepe et octonis membranibus, quaternis nonnumquam et senis, prout librorum divisio patiebatur, concinnatae sunt ²⁾.

Quinta huius praefationis parte in codicis conspectu diligentius exposituri, quot foliis singulae compages constant sive, antequam membranarum interitu laesae sint, olim constiterint, hoc loco satis habuimus brevi quadam tabula fasciculos eis, quibus nunc instructi sunt, notis designatos et secundum foliorum numerum distributos subicere. Qua in re eos quidem, in quibus integer foliorum numerus iam non

¹⁾ De antiquissimis codicibus, qui ex chartarum vel membranarum fasciculis, imprimis quaternionibus, constant, cf. Ch. G. Schwarz l. c. p. 155 ss.; Wattenbach l. c. p. 176 ss.; G. A. Gerhard *Neue Heidelberger Jahrbücher* XII (1903) p. 150. p. 176 adn. 64. Vide etiam, quae infra cap. VI (p. 44 adn. I) indicabimus.

²⁾ Cf. Schwarz l. c. p. 159. Prodiit huius monumenti editio photographica, cui inscriptum est Iustiniani Aug. Digestorum seu Pandectarum codex Florentinus olim Pisanus phototypice expressus, Romae 1902 s.

extat, sed certis quibusdam argumentis a nobis definitus est, asterisco * praemisso notavimus.

Insunt igitur in codice Dioscurideo compages non numeratae duae, numeratae sexaginta quinque, in summa compages sexaginta septem, quibus folia vetusta olim 546, hodie 481 continentur (cf. infra cap. VIII). In his autem inveniuntur:

- 1) fasciculi diplomatum binorum sive foliorum quaternorum tres:
compages non numerata f. 8—11; fasc. *IA*, **EB*;
- 2) fasciculi diplomatum ternorum (foliorum senorum) sive terniones quinque:
compages non numerata f. 2—7; fasc. **AA*, **N*, *NA*, **EE*;
- 3) fasciculi diplomatum quaternorum (foliorum octonorum) sive quaterniones vel τετράδες quinquaginta:
A, *B*, *Γ*, *Δ*, **Z*, **H*, **Θ*, *I*, *IB*, *IA*, *IE*, *IZ*, *IH*, **IΘ*, *K*,
KA, *KB*, *KΓ*, *KΔ*, **KE*, **KS*, **KZ*, *KH*, **KΘ*, **A*, **AA*,
AB, **AΓ*, **AE*, *AS*, **AZ*, *AΘ*, *M*, **MA*, *MΓ*, **MΔ*,
ME, **MH*, **MΘ*, *NA*, **NB*, *NΓ*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH*,
NΘ, **EA*, **EG*, **EA*;
- 4) fasciculi diplomatum quinquorum (foliorum denorum) sive πεντάδες quinque:
**E*, *S*, *IS*, **AH*, **MB*;
- 5) fasciculi diplomatum senorum (foliorum duodenorum) sive sexterni duo:
**II*, **MS*;
- 6) fasciculi diplomatum septem (foliorum quattuordecim) unus, sed dubius:
**Ξ*;
- 7) fasciculus diplomatum octo (foliorum sedecim) unus:
MZ.

In singulis foliis duo membranarum latera, alterum carni quondam obiectum, alterum villis vestitum, et colore et lineis in carnis tantum latere impressis dignosci posse supra (cap. IV) memoravimus. Quam rem si per codicis contextum persequimur, iam perspicitur pelles in membranarum formam

redactas, sed nondum dissectas ¹⁾ in compagibus foliorum conficiendis certa quadam ratione ita complicari solitas esse, ut binae paginae carni olim obversae et binae villis aliquando tectae per vices alternantes concurrant ²⁾. Maximam autem fasciculorum partem carnis latere et incipere et desinere observamus, ut adeo pauci sint, qui contrariam consecutionem praebeant. Iam si latus carnis c littera, villorum v littera exprimimus, duo illa schemata principalia, qualia in duobus codicis nostri quaternionibus oculis offeruntur, ita repraesentari possunt:

Quaternio numero <i>IE</i> signatus continet folia 118—125:			Quaternio numero <i>A</i> signatus continet folia 12—19:		
folium	rectum	versum	folium	rectum	versum
118	c	v	12	v	c
119	v	c	13	c	v
120	c	v	14	v	c
121	v	c	15	c	v
122	c	v	16	v	c
123	v	c	17	c	v
124	c	v	18	v	c
125	v	c ³⁾	19	c	v

Neque tamen in libro nostro desunt foliorum compages, quae ab illa norma recedant. Quas quidem maxime probabile

¹⁾ Mihi quidem veri simillimum videtur ad componendos singulos quaterniones, quod in codice nostro frequentissimum fasciculorum genus est, binas plerumque pelles ovinas, quae in quaternas partes replicarentur, consumptas esse.

²⁾ Quam rem in aliis codicibus graecis, veluti in celeberrimo illo Sinaitico, iam dudum observaverant viri docti; cf. C. R. Gregory *Litterarisches Centralblatt* 1880 p. 1410; idem *Comptes rendus de l'académie des inscriptions* ser. IV t. XIII (1885) p. 261—268; C. Dziatzko *Centralblatt für Bibliothekswesen* 1892 p. 342; Guil. Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 117 s.; 215 cum adn. 3.

³⁾ Idem, quod videam, schema in quaternionibus hodie valde turbatis codicis Dioscuridei saeculo VII confecti, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) constanter olim observatum erat; cf. ex. gr. quaternionem *IΘ*, quo f. 130—137 comprehenduntur.

est ita confectas esse, ut v. c. non binae pelles integrae quater plicatae, sed diversarum pellium particulae unum in quaternionem redigerentur. Veluti membranas interdum in has formas compositas invenimus;

Quaternio <i>IB</i> continet folia 94—101:			Quaternio <i>I</i> continet folia 82—89:		
folium	rectum	versum	folium	rectum	versum
94	c	v	82	v	c
95	c	v	83	v	c
96	c	v	84	v	c
97	c	v	85	v	c
98	v	c	86	c	v
99	v	c	87	c	v
100	v	c	88	c	v
101	v	c	89	c	v

Neque tacendum est formas illas simplices, quas enarravimus, nonnumquam inter se coniunctas extare, ut verbi causa altera fasciculi pars ad quaternionis *IE*, altera ad quaternionis *IB* exemplum conformata sit ¹⁾).

Membranarum hanc ordinationem totum per codicem diligenter perscrutati plurimum inde subsidii nacti sumus in lacunis investigandis et pristino contextu, quem in partis quintae conspectu legentibus proponemus, restituendo. Cui conspectui tabula adiecta erit, ex qua, quomodo latera illa carnis et villorum in singulis foliorum fasciculis sese excipiant, exactius etiam compareat meliusque de huius rei utilitate iudicari possit.

CAPUT VI. DE VETUSTA COMPAGIUM NUMERATIONE.

Vetusta compagium numeratio, cuius in codice Iulianae nonnulla supersunt vestigia, sine dubio digna est, quae accu-

¹⁾ Vide, quae infra in conspectu de fasciculis exposita sunt.

ratiùs consideretur ¹⁾. Atque duo quidem fasciculi, qui f. 2—11 picturas illas celeberrimas et herbarii Dioscuridei titulos duos et indicem vetustum continent, in libri exordio extra numerorum seriem collocati sunt. Incipiebant autem numeri in ipsius herbarii initio, id est inde a folio 12^r, in prima cuiusque fasciculi pagina ad angulum sinistram inferiorem inscripti. Quae quidem notae antiquae eadem haud dubie ratione procedebant atque illae, quas anno 1406 Ioannes Chortasmenus in libro denuo reparando et compingendo adscripsit (cf. cap. X). Qua tamen numerorum instauratione factum esse videtur, ut vetusti maximam partem eraderentur sive detergerentur. Manent tamen veteris scripturae vestigia, quibus plerumque numeri saeculi XV adiecti sunt, his fere locis:

F. 20^r $\overline{\overline{B}}$ f. 28^r $\overline{\overline{F}}$ f. 36^r $\overline{\overline{J}}$ ²⁾
 f. 118^r $\overline{\overline{IE}}$ f. 126^r $\overline{\overline{IS}}$ f. 136^r $\overline{\overline{I \cdot Z}}$

Qui quidem numeri similiter conformati et lineolis punctisque ornati sunt atque illi, quos in carmine de viribus herbarum (f. 388^r—392^v) capitibus praefixos videmus.

Sed cum his in compagibus notae antiquae et recentes optime inter se conveniant, eo loco, in quo ultimum vetustae numerationis indicium comparet, folio videlicet 271^r, extat

¹⁾ Liceat hac in adnotatione pauca eius generis exempla antiquissima, quae mihi praesto sunt, congerere. Atque primum quidem libri celeberrimi Sinaitici saeculo IV, ut vulgo existimant, scripti quaterniones singuli in paginae primae angulo superiore dextro numeris instructi sunt; cf. V. Gardthausen *Catalogi codicum manu scriptorum bibl. universitatis Lipsiensis* III p. 1. Porro codex memorabilis inter Raineri archiducis papyros servatus, qui corpus carminum Hesiodi continebat, componitur chartis in binas partes plicatis, quarum paginae in margine inferiore vel superiore litteris signatae sunt in hunc modum procedentibus: *A, A_A, A_B, A_I*; v. C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I (1901) p. III ss. Contra codicis herbarii Dioscuridei, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) quaterniones in imae paginae ultimae angulo dextro numeris hodie plerumque deletis notati erant. V. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 179.

²⁾ Latet numerus vetustus sub membranae lacinia adglutinata.

inscriptio \overline{KA} , cuius a dextra adicitur numerus novicius \overline{AS} . Iam vero ex contextu constat fasciculum hunc eum, quo nunc positus est, locum, id est trigesimum sextum, qui recente illo numero indicatur, optimo iure tenere. Folio enim 270^v, quae pagina ultima est fasciculi AE , describitur *πήγανον ἄγριον ὁμοίως*, cuius imago datur f. 271^r; item ultima fasciculi AS pagina (f. 278^v) *περικλύμενον* enarratur, quam descriptionem, si folium 279 non suo loco insertum seponimus, folio 280^r, id est in prima pagina fasciculi AZ , figura eiusdem periclymeni sequitur.

Quae cum ita sint, mira haec numerorum vetusti et novicii diversitas duplici modo explicari potest. Primum enim coniecerit quispiam fasciculum illum, qui nunc recte locum AS obtinet, negligentia eius, qui codicem nove confectum ordinavit, falso numero KA insignitum et pro vicesimo quarto interpositum fuisse, quem errorem is, qui librum anno 1406 instauravit, correxerit. Magis vero mea quidem sententia probabitur altera huius quaestionis solvendae ratio. Crediderim enim ingentem illam membranarum molem, quae hodie uno tegumento anno 1406 confecto continetur, anno fere 512, quo tempore Aniciae Iulianae oblata est, in tomos complures minoris ambitus distributam fuisse. Atque in primo quidem tomo praeter compages duas non numeratas (f. 2—11) infuisse videntur fasciculi numeris A , B , Γ usque ad IB instructi, id est herbarii Dioscuridei folia fere centum priora ¹⁾. Quae quidem separato corpusculo comprehensa fuisse inde quoque colligere licet, quod excerpta Crateuaea et Galeniana in hac tantum parte inde a f. 6^r—94^v herbarum descriptionibus addita sunt, in eis autem, quae sequuntur, omnino deficiunt. Accedit, quod huius partis imagines eae, quas ad antiquiorum herbarum syllogen pertinere infra demonstrabimus, reliquis, et artificio et elegantia longe praestant (v. cap. XXIII).

Secundo deinde tomo veri simile est comprehensas fuisse membranas inde fere a fasciculi II initio (f. 102) usque ad

¹⁾ Foliis hodie numeris 12—101 notatis addenda sunt membranae septem deperditae, detrahendum folium unum 69, quod huc non pertinet.

finem fasciculi *AS* (f. 278) vel etiam ulterius. Quos quidem duplici numero denotatos fuisse existimaverim, quorum altero indicaretur sedes, quam singuli in toto opere obtinerent, altero locus, qui iisdem in secundo volumine adsignatus esset. Fasciculo igitur huius sectionis primo, cuius membrana prima post f. 101 periit, suspicor antiquitus duos numeros *IA* et *A* inscriptos fuisse, fasciculo, qui est inde a f. 118, non solum *IE*, quod etiam nunc reliquum esse modo diximus, sed etiam paulo superius notam *I*, quae iam deleta est. Similiter res se habuisse videtur in compagibus *IS* (*A*), *IZ* (*E*), ceteris. Fasciculum denique, qui est inde a f. 271^r, eadem ratione numero duplici *AS* et *KA* instructum fuisse puto, ex quibus solus minor ille *KA* ad tomi ordinationem pertinens intactus supersit, alter vero *AS* manu saeculi XV instauratus sit. Hunc autem tomum tertius fortasse et quartus exceperunt.

Sed facile concedo ne hac quidem explicatione, quamvis multis argumentis commendetur, omnes difficultates removeri. Quae si vera est, sane mirum videtur finem tomi primi et secundi initium non in litterae alicuius exitum, sed in mediam seriem *A* ita incidisse, ut *δελφινίον ἐτέρον* figura f. 101^v exhibita ad primum, eiusdem herbae descriptio in prima fasciculi *II* pagina iam deperdita collocata ad secundum tomum pertinuerit.

CAPUT VII. DE VERSIBUS, SCRIPTURA, TEGUMENTO ANTIQUIS.

Pauca iam habeo, quae de scripturae versibus adiciam. Qui quo rectius exararentur, per totum codicem lineae, quae ad utrumque latus aliis binis concluduntur, circino accurate distributae ¹⁾ discriptaeque et stilo ferreo impressae sunt; quibus in herbario Dioscurideo ad synonyma duabus columnis conscribenda binae lineae accedunt per media folia ad perpendiculum directae. Hae quidem omnes per unam tantum cuiusvis folii paginam, eam videlicet, quae in animalis pelle carni olim obversa fuerat, ductae sunt (cf. cap. IV. V) atque,

¹⁾ Puncta circini acumine effecta per totum codicem passim reperiuntur.

dum hac in parte depressae cernuntur, in aversa, qua membrana aliquando villis tecta fuerat, eminentes apparent, ita ut binis simul paginis inserviant. Qua in re nihil refert, quod in carnis lateribus non semper textus inscriptus est, sed saepissime figurae pictae herbarii Dioscuridei in his ipsis collocantur. Porro et paginae in herbario praesertim frequentes, quae non totae perscriptae sunt, nihilo secius lineis stilo ductis explentur. Unde colligitur membranarum compages, antequam librarii textus et figurarum spatia distribuerent, ratione semper sibi constante lineis instructas esse. Attamen observandum est nonnullas paginas, quae illis quas diximus lineis iam praeditae erant, ut textum solito ampliorem recipere possent, sive totas sive in ima parte novis iterum lineis magis coartatis expletas esse ¹⁾. His minora quaedam spatia accedunt, in quibus fragmenta Crateuae et Galeni atque scholia carminis de viribus herbarum extant, quae omnia in ipso scribendi negotio lineis artioribus distincta esse facile agnoscitur.

Singula vero folia habent versus tricenos ternos sive quaternos vel quinos, ita ut ternae paginae totae perscriptae centenos fere versus contineant, qua re rationes de librariorum mercedibus instituendae faciliores interdum redditae sunt ²⁾. Versus autem singuli centimetra fere 22 longi capiunt litteras plus minus triginta quinque, quem quidem ambitum in libris veterum praesertim chartaceis usu receptum fuisse Birtii ³⁾ aliorumque disquisitionibus iam dudum stabilitum est. Margines vero, quae undique vacuae relictas sunt, superior et inferior hodie centimetrorum 3.5—6 esse solent, interior cent. 2—3.5, exterior 6—7; quas tamen interiore excepta, cum anno 1406 bibliopegi cultro recisae sint, olim aliquanto latiores fuisse constat.

Sed ne in hac materia enarranda nimius fiam, hoc unum

¹⁾ Cf. v. c. f. 96^r. 115^r. 139^v. 175^r. 265^v. 269^v. 280^v. 298^r. 299^v.

²⁾ Cf. edictum Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 39 ss., ubi scriptor in scriptura optima versuum n(umero) centum denarios tot accipere dicitur; quo de loco v. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 208 s.

³⁾ Cf. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 197 ss.

adiungam eos, qui codicem confecerunt, ut par erat in libro tam pretioso et magnifico, membranarum minime pepercisse et omnia amplis intervallis interiectis scripsisse. Id quod vel maxime manifestum est in herbario Dioscurideo, ubi, si pauca excipimus, singulis figuris singulae paginae adsignatae sunt itemque textus capita ita perscribi solent, ut a summa pagina nova incipiant et, sive ampliora sunt sive breviora, unam minimum paginam obtineant ¹⁾. Adde diversa opuscula in appendicem recepta omnia paginis vacuis interpositis inter se disiungi; singulos vero libros in novis paginis rectis incipere solere. Sed alia eius generis in codicis partibus recensendis attingere praestabit.

In conscribendo libro atramentum nigrum sive potius fuscum adhibitum est; litterae vero indicis, qui f. 8^r—10^v legitur, principales et tituli descriptionibus herbarum atque figuris herbarum et animalium adiecti, item subscriptio f. 459^v servata et capitum initia in opusculis herbario adnexis et alia quaedam, quae suis locis accuratius indicabuntur, minio picta sunt. Praeterea in titulo herbarii, qui f. 10^v—11^r extat, et in indice capitum paraphraseos alexipharmacorum (f. 438^v) versus rubri alternantur cum nigris. Albo autem colore nomina in picturis f. 4^v, 5^v, 6^v et acrostichon, de quo egimus, f. 6^v inscripta sunt; his accedunt litterae chrysographae, quibus f. 6^v Iulianae nomen, f. 7^v titulus herbarii exprimitur. Sed hic nobis quidem iam subsistendum est; de codicis enim re palaeographica ²⁾ Carolus Wessely speciali examine instituto infra copiosius disputabit.

¹⁾ Herbarium Dioscurideum, quod in codice nostro quadringenta fere folia utrimque scriptura vel pictura praedita explet, in exemplari Neapolitano saeculo VII scripto membranarum 172 comprehenditur, quae tertia parte minores sunt et in latere verso vacare solent. V. praeterea cap. XV.

²⁾ Liceat hoc iam loco eos scriptores breviter componere, qui ad hoc usque tempus de codicis re palaeographica adiectis plerumque scripturae speciminibus disputaverint. Sunt hi fere: P. Lambecius Comment. ed. Kollar. II p. 127 s. 259, cum tab. p. 253 adiecta; quam repetivit Nesselius Catalog. III tab. I littera notata; B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195 s.; C. Weigel in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793),

Hoc vero loco, quia operarum in codice conficiendo partitionem inde discimus, memorandae sunt adnotationes quaedam, quae in solo herbario reperiuntur, litteris fugientibus saeculi VI, uncialibus quidem, sed quae ad cursivum quod vocatur scripturae genus propius accedant, neglegenter inscriptae eo sine dubio consilio, ut rursus delerentur. Ex his eae, quae in marginibus superioribus paginarum collocatae erant, aut totae aut ex parte bibliopecti scalpro recisae sunt. Eiusmodi adnotationes invenimus has, in quibus transscribendis spiritus et accentus de nostro addidimus:

a) in paginis, quae figuras continent:

F. 35^v in margine superiore ad angulum laevum:

[δ] τι αὐτῆς (scilicet herbae) ἡ δύναμις, οὗκ ἐγράφη,
qua in re observandum est ἀλικάκκαβον, qui hac in pagina pictus repraesentatur, f. 36^r descriptum eiusque δύναμιν indicatam esse.

F. 44^v eodem loco:

[ἀψίνθιον] θαλάσσιον.

F. 45^v ibidem: [ἀμμωνιακ]ή.

F. 46^v ibidem: [ἄλυσ]ον.

F. 47^v ibidem: [ἀσκλη]πιάς ¹⁾.

F. 64^v ibidem: [ἀστράγ]αλος.

F. ibidem: 67^v. [ἀκόνιτ]ον ἔτερον.

29.—32. Stück p. 8 s.; Pertz *Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* IV (1822) p. 521 n. 1 et tabulae adiectae n. I; Ch. G. Schwarz *De ornamentis librorum* (Lipsiae 1756) p. 31; M. Silvestre *Paléographie universelle* II (1841) n. 9; idem *Universal Palaeography* (translated by F. Madden) textus vol. I (1850) p. 164 ss. cum tab. LXII; V. Gardthausen *Griechische Palaeographie* (1879) p. 150 ss. 272; E. A. Bond et E. M. Thompson *The Palaeographical Society. Facsimiles of ancient manuscripts* tab. 177 addito textu uberrimo; E. M. Thompson *Handbook of Greek and Latin palaeography* (1893) p. 73. 152 s. cum specimine; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* edit. tert. p. 34.

¹⁾ Saeculi XV librarius inter f. 47 et 48 membranas excidisse ignorans huic figurae perperam adscripsit ἀνθυλλίς; sed conlato codice Neapolitano (f. 18^v) apparet ἀσκληπιάδα repraesentari.

- F. 91^v ibidem: γλυκύριζον.
 F. 108^v ibidem: ἐλεοσέλινον.
 F. 121^r in parte inferiore ad laevam:
 [ἐλ]ελή[σ]φ[α]κον (prope evanidum).
 F. 122^r ibidem: ἐλαφόβοσκον (prope evanidum).
 F. 124^r ibidem: ζωόνυχον.
 F. 125^r ibidem: ζμίλα[ξ].
 F. 144^v ibidem: γράφε.
 F. 148^v in margine superiore ad angulum laevum: [ἶον πορφυ]ροῦν.
 F. 161^v ibidem: [ἰσάτις ἀ]γρία (evanidum).
 F. 164^v ibidem: κυκλάμινος.
 F. 170^v ibidem: [κρότω]ν ἢ κίκι.
 F. 215^v ibidem: [λιμών]ιον.
 F. 216^v ibidem: [λιχὴν] ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν.
 F. 243^r sub figura ad laevam: ξάνθιον (prope evanidum).
 F. 379^v in margine superiore ad laevam: [χαμαιδά]φνη.

δ) in paginis, in quibus textus scriptus est:

- F. 148^r in margine superiore ad angulum dextrum: δύναμις [ἰριδος].
 F. 161^r ibidem:
 δύναμ(ις) (hic et aliis locis scriptum δυναμ^ς) ἰσά[τιδος].
 F. 164^r ibidem: δύναμ(ις) κοτυληθόν^ς ἐτέρ(ας).
 F. 169^r ibidem: δύναμ(ις) καννάβε[ως ἀγρίας].
 F. 170^r ibidem: δύναμ(ις) κανκαλ[ίδος].
 F. 215^r ibidem: δύναμ(ις) λυσιμ[αχίου].
 F. 216^r ibidem: δύναμ(ις) λιμω[νίου].
 F. 243^v infra ad laevam:
 ὀξυλάπαθον τὸ μέγα.
 F. 247^v ibidem: [ὀρίγανος] Ἡρακλεωτική.
 F. 379^r in margine superiore ad angulum dextrum:
 [δύναμις] χαμα[ισύκης].

De his adnotationibus uno verbo dixisse sufficiat haud dubie eas superesse ex maiore numero eiusmodi praeceptorum, quae in ipso codice componendo in librariorum et pictorum usum, quo facilius singula capita et figuras suis locis insererent, addita post scribendi et pingendi negotium absolutum maximam partem deleta sunt.

Superest, ut de involucro, quale antiquitus fuerit, paucis disseramus. Atque supra (cap. VI) iam diximus fieri posse, ut codicis, qui nunc est, membranae aliquando in sectiones sive tomos complures distributae fuerint, quorum ambitum accuratius definire conati sumus. Tegumentum igitur simplex, quo totus in praesens liber operitur, anno demum 1406 confectum esse infra (cap. X) demonstrabimus; pristinam vero formam eius involucris, quo olim vel totus codex vel singulae codicis sectiones instructa fuerint, ex imagine f. 6^v picta depromere licebit. In qua puerum alatum, cui superscriptum est *πόθος τῆς φιλοκρίστου*, Iulianae sedenti offerre codicem apertum, qui herbae picturam quandam exhibet et sine dubio ab ipso herbario Dioscurideo non diversus est, alio loco (cap. I) indicavimus. Cernuntur autem ipsius involucris, quod coloris coccinei est, margines tantum exteriores, quarum in laeva parte duae ansae formae semicircularis constringendis membranarum aptae dependent. Videtur igitur vetustissimum hoc tegumentum illi consimile, quod conspicitur in codice, quem *Φρόνησις* Iulianae ad dextram collocata sustinet, rubro vel corio vel panno constitisse ¹⁾.

CAPUT VIII. DE MEMBRANIS DEPERDITIS.

Codicem Aniciae Iulianae, qualis ex librariorum manibus prodiit, folia fere 546 continuisse ex conspectu, quem in praefationis parte quinta exhibituri sumus, colligetur ²⁾. Hodie autem folia numerata extant 491, ex quibus detrahenda sunt folia chartacea recentioris aetatis (saeculi fere XIV) tria signata numeris 287—289;

¹⁾ V. etiam picturam f. 5^v, ubi Dioscurides repraesentatur scribens in codice, ex quo lorum ad constringendam membranarum molem dependet; qua de imagine disseruit Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 169 (adiecta tab. II fig. 7). Cf. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 386. 398.

²⁾ Cf. etiam tabulam supra (cap. V) propositam.

folium membranaceum novicium unum a. 1406 insertum (f. 205);

folia membranacea saeculi X vel XI a. 1406 in fine adiuncta sex (f. 486—491) ¹⁾.

His decem recentioribus demptis iam supersunt folia membranacea vetusti codicis 481; perierunt vero per longam saeculorum seriem membranae circiter 65. Id quod vel maxime in mandragora conspicuum est, qui, cum picturis duabus foliorum 4 et 5 versorum materiam praeberit, in ipso tamen herbario prorsus desideratur. Primis quidem septem saeculis monumentum hoc splendidissimum satis magna cum cura adservatum esse videtur. In ultimo enim folio textus vetusti (f. 485^r) saeculo fere XIII, quo penes homines ex occidente ortos, qui Constantinopolim expugnaverant, codicem fuisse supra (cap. II) exposui, adscripti sunt numeri duo, graecus $\Phi\kappa\varsigma$ sat imperite pictus et, qui latine idem valet, DXXVI manu eadem, sed melius exaratus. Qui numeri ab homine fortasse ex occidente oriundo adnotati cum ad membranas haud dubie referendi sint, illo tempore folia fere 20 deperdita fuisse apparet. Deinde saeculo ferme XIV medio Neophytus monachus Prodromenus, qui apographon herbarii Dioscuridei libro Parisino gr. 2286 servatum confecit, folia non minus 21 integra vidit et descripsit, quae quinque decenniis post, quo tempore codex noster denuo compactus et in eum, qui mansit, statum redactus est, iam desiderabantur (v. cap. XII). Unde apparet Neophyti aetate ex antiquo libro folia non minus 503, sed fortasse etiam plura superfuisse. Iam tum caput de mandragora deperditum et foliis illis chartaceis noviciis, quae nunc numeris 287—289 signata sunt, suppletum esse pro certo habeo. In adnotatione porro, quae tempore fortasse eodem f. 485^v addita est, ²⁾ Sisinius quidam librum nostrum his verbis designat τὴν βίβλον ταύτην ἔχουσαν φύλλα φ' (id est folia quingenta). Quo numero, quamquam vix accuratus est,

¹⁾ V. rationes de foliorum numero a Lambecio institutas f. 473^v et 485^v.

²⁾ Quamquam, si scripturam spectamus, etiam saeculi XV esse potest. Cf. cap. II.

tamen confirmatur etiam tum plures quam hodie membranas extitisse. Alia deinde detrimenta pretiosissimus liber proximis annis cepisse videtur, donec eum a. 1406 Ioannes Chortasmenus pessimè habitum sive, ut adnotationis f. 1^r inscriptae verbis utamur, τὸν Διοσκουρίδην παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαῖναι ordinandum et instaurandum suscepit, quo de opere mox disputabimus. Qui quidem folia antiqua fere 482 colligere potuit, ex quibus excepto uno, quod inter f. 471 et 472 postea excidit (v. cap. XI), omnia ad nos pervenisse et indice herbarum circa idem tempus confecto et membranarum numeris, quos ipse Chortasmenus in ultimis compagibus inscripsit (v. cap. X), comprobatur. Reliqua autem damna, quibus liber per tot saeculorum vicissitudines adfectus est, folia lacera sive partim abscissa, quorum plurima Ioannes Chortasmenus a. 1406 sarcivit, vel atramento transmisso corrosa, membranas detritas et sordibus saepe inquinatas, ultimam denique partem, qua ornithiacorum paraphrasis continetur (f. 474—485), a reliquo volumine aliquamdiu avolsam et separate habitam uno verbo attigisse satis erit, quippe quae omnia ex ipsa pictura photographica optime perspiciantur.

CAPUT IX. DE ADDITAMENTIS SAECULO XV ANTIQUIORIBUS.

Codicem, qui per longam saeculorum seriem medicorum et medicamentariorum usibus inserviebat, adnotationes a diversis adpositas quam plurimas exhibere per se consentaneum est ¹⁾. Atque hoc loco de illis posterioris aevi additamenti breviter dicendum est, quae quidem saeculo XV ineunte vetustiora videantur. Qua in re varias manus inter se exactius discernere supersedimus negotium hoc satis infructuosum, ne haec praefationis pars nimis augeatur, eis derelinqentes, qui in posterum vocabula herbarum volgaria passim adscripta tractabunt.

¹⁾ De quibus pauca iam protulit Lambecius Comment. ed. Kollar. VI p. 203.

Antiquissima autem additamenta saeculo XIII attributa videntur; sunt ea quidem in initio codicis synonyma graeca latinis litteris transscripta itemque vocabula latina figuris alia manu adiecta, quae in codicem Parisinum gr. 2286 saeculi XIV fere medii praemissa voce *Φράγγοι* recepta esse supra (p. 9 adn. 4) memoravimus; his accedit nomen Francogallicum *genestre* f. 327^v herbae, quae *σπάρος* appellatur, adpositum et numerus foliorum DXXVI f. 485^r relatus, cuius supra (cap. VIII) mentionem fecimus.

Eae quae in codice habentur adnotationes graecae omnes latinis illis posteriores sunt, ut saeculo fere XIII exeunte et XIV a variis hominibus inscriptae esse videantur. Sunt autem diversissimorum generum.

1) Primum quidem in capitibus sat multis, praesertim in herbarii initio, scripturae unciali, quo facilius legatur, spiritus et accentus additi sunt, nonnumquam vero et itacismi correcti ¹⁾.

2) Deinde in codicis exordio tres quattuorve manus titulis rubris, qui uncialibus litteris exarati figuris herbarum accedunt, in scripturam minusculam transferendis occupatae erant ²⁾.

3) Duobus, quod videam, locis, f. 13^v (manu saeculi XIII vel XIV ineuntis) et 478^v iam ante a. 1406 a diversis textus litteris recentibus transscriptus est.

4) Interdum autem ipsa verba Dioscuridis aliis fortasse ex libris aucta et interpolata sunt, veluti f. 31^r v. 14 ³⁾. Atque f. 387^v ipsa *σπάρον* figura additis foliolis correcta est, deinde

¹⁾ Cf. v. c. f. 14^r. 15^v. 16^r. 17^v ss. Vide, quae de his accentibus proposuit Kollarius Lambecii Comment. VI p. 203, a cuius opinione dissentit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—32. *Stück* p. 8 s.

²⁾ Exempla manus primae inveniuntur f. 64^v. 65^v. 67^v. 72^v ss., rursus f. 114^v. 115^v. 119^v, alibi. Manui secundae tribuerim notas f. 18^v. 29^v, tertiae f. 31^v. 32^v seqq. usque ad f. 42^v extantes, manui quartae inscriptiones foliorum 20^r. 20^v. 21^v. 22^v. 23^v.

³⁾ Cf. de hoc loco M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Classe*, N. S. II fasc. I (1897) p. 7.

in folii 328^r parte inferiore eadem extat manu saeculi fere XIV delineata; utrisque vero foliis inscriptus est textus novicius.

5) Porro tres vel quattuor manus agnosci possunt, quae in margine plerumque superiore figuris synonyma e graecitate vulgari repetita adscripserunt. Haec quidem synonyma, quae historiae linguae vulgaris studiosis sine dubio haud parvi aestimanda sunt, vel nude ponuntur vel praemissa voce *κοινῶς* sive *οἱ δὲ* inducuntur ¹⁾. Qua in re observandum est et ex adnotationibus, quas quarto loco attigimus, et ex his vocabulis haud pauca translata esse in herbarii apographon, quod Neophytus Prodromenus medio fere saeculo XIV confecit, traditum codice Parisino graeco 2286 ²⁾; nonnulla vero huius generis synonyma praeterea comparent in eiusdem Neophyti sylloge herbarum alphabetica; quo loco utrum ex ipso linguae vulgaris usu an ex nostri libri adnotationibus repetenda essent, mihi quidem, ut certo efficerem, non contigit. Adde nymphae marinae, quae f. 391^v pone corallum picta est, hanc interpretationem adiectam esse: *ὥς φασίν, ὁ Ποσειδών*.

6) Figuris denique herbarum quam plurimis litterae quaedam singulares additae sunt, de quarum tamen significatione mihi omnino non constat. Inveniuntur autem hae fere: κ , κ ligatum cum β in hunc modum: $\kappa\beta$, quod omnium frequentissimum est, β , α , η (cf. f. 318^v); accedit anulus vel orbiculus ad imas figuras adpositus. Quae siglae modo singulae positae sunt, modo binae vel ternae in una figura concurrunt.

7) Ad extremum notae aliquot adferendae sunt, quae ad ipsum codicis argumentum non pertinent, f. 485^v inscriptae, videlicet adnotatio illa Sisinii cuiusdam de libro, ut videtur, tradito (cf. p. 26) et definitio *προσφθιάς* diversa manu exarata,

¹⁾ Exempla hic adponere liceat manuum diversarum: a) 50^v; b) 53^v. 55^v. 56^v. 59^v. 60^v. 63^v; c) 108^v. 110^r. 112^r. 115^v. 134^r; d) 29^v. 35^v. 37^v. 38^v. 49^v. 73^v; e) 51^v. Horum synonymorum nonnulla exscripsit M. Wellmann Hermae XXXIII p. 379 ss. n. 4. 24.

²⁾ De quo cf. quae infra in parte quarta (cap. XXXII n. 1) disputabimus.

quae tamen, si litteras spectamus, etiam XV saeculo adsignari potest.

8) His accedunt folia illa tria chartacea formae minoris sub n. 287—289 inserta, quibus mandragorae descriptio in ipso codice vetusto deperdita ex Dioscuridis materia medica (IV 76 p. 570—573 ed. Spr.) suppleta est. Quae primo obtutu scripturae formam satis antiquam prae se ferre videntur¹⁾; diligentius vero insipientibus manifestum fit litterarum ductus imitari quidem saeculi fere XI vel XII exemplar, sed ipsos aliquanto recentiori tempori attribuendos esse. Saeculo autem XIV haec libro nostro iam adiuncta fuisse ex Neophyti Pro-dromeni apographo patet.

CAPUT X. DE CODICE ANNO MCCCCVI IN PRAE- SENTEM FERE STATUM REDACTO.

Sed iam accedamus ad enarrandas partes eius, qui anno 1406 codicem vetustate corruptum et turbatum ordinavit, sarcivit, compegit. De cuius opera hoc testimonium extat f. 1^r manu eius, qui paulo post herbarium tractavit (v. cap. XI), inscriptum:

† Τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην παντάπασι παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι ἐστάχωσεν²⁾ ὁ Χορτασμένος Ἰωάννης προτροπῇ καὶ ἐξόδῳ τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυροῦ Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηρικαῦτα τυγχάνοντος ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη ἔτους 800 800 ἰδου ἰν(δικτιῶν)ος ἰδ' (id est anno mundi 6914 sive p. Chr. n. 1406).

Atque de Ioannis Chortasmeni et Nathanaelis monachi personis et de Cralis hospitio in codicis historia (supra p. 19 s.) nonnulla disputavimus; hoc autem loco de opere ab Chortasmeno perfecto dicendum est. Et primum quidem primitivum et

¹⁾ Quam ob rem Wellmannus Hermae XXXIII p. 401 n. 280 saeculo XII haec folia attribuit.

²⁾ Ita legendum est, non ἐυστάχωσεν, quod priores exhibent. Apud Graecos infimi aevi σταχώνειν idem est atque librum compingere sive operculis instruere; cf. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 40, ubi hic locus citatur; Wattenbach *Schriftwesen* edit. tert. p. 387 adn. 2.

foliorum et fasciculorum ordinem instaurare conatus numeros, quos singulis membranarum compagibus antiquitus inditos fuisse supra (cap. VI) diximus, sua ut videtur manu pristinis locis ita renovavit, ut ipsius vetustae numerationis perpauca vestigia relinqueret (cf. p. 43 s.); ubi vero prima fasciculorum folia interierant, proximo, quod servatum erat, aptos numeros inscripsit. Quo in negotio accidit, ut in theriacorum paraphrasi fasciculos duos, quos *NE* et *NS* signavit, inter se permutaverit; fasciculus enim *NS* (f. 424—431), quem posteriore loco inseruit, re vera praecedere debebat compagem nota *NE* instructam (f. 416—423) ¹⁾. Deinde fasciculos duos *IΘ* (f. 160—165) et *K* (f. 152—159) recte quidem signavit, sed falso collocavit eo, qui praeire debebat, postposito ²⁾.

Qua ratione postquam ordinem, quo se compages exciperent, in universum definivit, Chortasmenus membranas singulares evolsas totumque per codicem extra sedes dispersas pristinis locis inserere studuit; qua in re, ut infra in conspectu ostendemus, nonnumquam erroribus obnoxius fuit ³⁾. Uno autem loco, cum inter f. 204 et 206 folium periisse intellexisset, novam membranam vacuum (hodie numero 205 designatam) interpolavit eo fortasse consilio, ut *λαπάθου* textus et *λίνον* imago alio ex fonte in hoc spatio restituerentur; reliquas autem lacunas similem in modum explere supersedit. Fasciculis igitur, quam optime poterat, compositis in paginis rectis eorum foliorum, quae post fasciculum dimidium primum locum obtinent, veluti in quaternione pagina nona, ad marginem inferiorem inscripsit *μέσον* (scilicet *τετράδιον*, *πεντάδιον*, simile) sive *μέση*

¹⁾ Is error transiit in codicem Laurentianum plut. LXXXVI, 9 ex C derivatum; cf. infra cap. XXXII n. V.

²⁾ Cum codex Parisinus gr. 2286 saeculo XIV ex C descriptus iustum hac in parte ordinem praebeat, falsa consecutio, quam Chortasmenus aut iam extantem servavit aut ipse induxit, irrepsit in codicem Chigianum F. VII. 159, id quod ex descriptione foliorum 74^r—78^r ab O. Penzigio (*Contribuzioni alla storia della botanica* p. 261 s.) proposita patet; cf. infra cap. XXXII n. II.

³⁾ Cf. f. 69. 279. De f. 1 cum pavonis pictura ex ornithiacis in principium translato v. infra cap. XXX.

(ubi subintellegendum τετράς, πεντάς κτλ.). Sub finem vero, ubi libri admodum mutili ordinandi negotium difficilius erat, inde a fasciculo *NB* (f. 396^r ss.) non solum compagibus numeros notamque μέσον sive μέση indidit, sed persaepe etiam in prima cuiusque fasciculi pagina ad marginem superiorem numerum foliorum servatorum adscripsit ¹⁾, folia autem singula notis continuis in margine inferiore collocatis instruxit ²⁾. Quae quidem numeratio in fasciculis *NA*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH* satis integris (f. 410—447) omissa inde a compage *NΘ* usque ad finem continuatur.

Singulis compagibus hunc in statum redactis folia abscissa inter se coniunxit a tergo adpositis et adglutinatis fragmentis membranaceis, quorum aliquot ex codicibus vetustis deprompta esse cognoscuntur ³⁾; plurima praeterea, quae lacera erant, simili modo sarciendo reparavit. Neque tamen folia nimis mutila servasse, sed prorsus recidissee videtur. Membranas ita compositas filis per medias compages, ubi μέσον illud sive μέση inscriptum erat, plerumque transmissis inter se consuit. Toto iam volumine concinnato margines exteriores cultro tractavit et, quae abundare videbantur, solito bibliopegorum more abscidit. Unde factum est, ut adnotationes illae minutae supra (cap. VII) tractatae atque scholia carmini de herbarum viribus et paraphrasi ornithiacorum adiecta mutilata sint.

Ad extremum membranarum corpus communivit eo involucro, quod etiam nunc codici tegendo inservit. Cuius

¹⁾ Veluti f. 396^r, quod primum est fasciculi *NB*: + [τὸ] νβ [οῦ] ἔχει [φύλλα] ζ'; f. 402^r, quod primum est fasciculi *NI*: τὸ νγ^{οῦ} ἔχει φύλλα η'; f. 448^r τοῦ νθ^{οῦ} φύλλα η'; f. 464^r τὸ ξα^{οῦ} ἔχει φύλλα η'. Adnotationes fasciculis *Ξ*, *ΞB*, *ΞΓ*, *ΞΔ*, *ΞE* inscriptae totae vel ex parte perierunt.

²⁾ V. c. f. 396^r τοῦ νβ^{οῦ} τὸ α'; f. 397^r τοῦ νβ^{οῦ} τὸ β'; f. 398^r τοῦ νβ^{οῦ} τὸ γ'; eqs.; f. 448^r τοῦ νθ^{οῦ} τὸ α'; f. 449^r τοῦ νθ^{οῦ} τὸ β'. Nonnullis locis margine inferiore abscissa haec signa perierunt.

³⁾ F. 404^r. 407^v. 473^v. 481^v adhibitae sunt particulae menologii ecclesiastici saeculi X vel XI, cuius folia sex integra (f. 486—491) in voluminis fine adnexa sunt; v. infra cap. XXXI. Alterius libri, qui saeculo fere XII scriptus videtur, frustra inveniuntur in marginibus interioribus foliorum 402^r 405^r. 406^v. 463^v. 480^v. 482^r. 484^v. 485^v.

partes anterior et posterior, qua latior liber est, constant tabulis ligneis firmis, quibus pariter ac tergo, quod vocatur, tela crassa superinducta est; totum autem extrinsecus corio vitulino coloris fuscī satis denso operitur, quod in tabularum marginibus exterioribus clavis adfixum est. In utriusque vero tabulae parte exteriorē supra et infra aptis locis binae extant fissurae, in quibus ligaminum ex texto quodam serico prasino confectorum reliquiae exiguae conspiciuntur. Quod ad tegumentum respexit Augerius de Busbecke, cum a. 1562 haec de codice Dioscurideo scripsit: *Ita extrinsecus a vermibus corrosus, ut in via repertum vix aliquis curet tollere* (cf. supra p. 30). Neque tamen involucrum, quamvis vetustate corruptum et cariosum, ex quo liber bibliothecae Caesareae accesserat, renovatum est, sed ad hunc usque diem, quaecumque est, servatur. Minime autem id codici obfuit, cum praesertim priorum saeculorum bibliopegos non ea semper, qua decebat, cura et industria in renovandis libris veteribus versatos esse notum sit.

Sed haec iam sufficiant de opere, quod Ioannes Chortasmenus a. 1406 suscepit. Qui quamquam non sine erroribus quibusdam hoc negotio functus est, tamen eius industriae debetur, quod liber pretiosissimus, quem adnotatio illa f. 1^r scripta exitio proximum fuisse testatur, denuo collectus, ordinatus, compactus insequentibus temporibus nulla fere iactura adfectus est ¹⁾ eademque condicione, qua saeculo XV ineunte fuerat, per tot vicissitudines ad nostram usque aetatem pervenit.

CAPUT XI. DE MUTATIONIBUS IN CODICE POST ANNUM MCCCCVI FACTIS.

Plurima porro supersunt vestigia eius hominis, qui codicem ab Ioanne Chortasmeno instauratum vel ipso anno 1406 vel

¹⁾ Excipienda tamen est, quantum scimus, membrana una inter folia 471 et 472 olim collocata. Primum enim, quod ad nos pervenit, folium fasciculi *EB* (f. 472) hoc habet inscriptum: *τοῦ ξβ' τοῦ β'*; unde apparet folium, quod praecedebat, *α'* hodie deperditum anno 1406 adhuc extitisse.

paulo post tractavit. E re enim tum visum erat herbas Dioscurideas numeris instructas in indicem redigere textumque ob scripturae vetustatem lectu difficilem litteris noviciis transcribere, quo melius opus medicum xenodochii τοῦ Κράλη, in quo servabatur, usibus inservire posset. Quod negotium qui suscepit, necesse est diversus fuerit ab Ioanne illo Chortasmeno. Etenim adnotatio de codice nove compacto, quam supra (p. 56) proposuimus, f. 1^r manu eadem saeculi XV, quam in contextu saepissime offendimus, inscripta de Chortasmeno non prima persona ἐστάχωσα, sed tertia ἐστάχωσεν loquitur. Sed gravius est, quod ignotus ille homo sat multis locis errores a Chortasmeno in collocandis foliis commissos deprehendit et adnotavit. Praeterea ex verbis Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηνικαῦτα τυγχάνοντος colligi potest operam hanc non illo ipso tempore peractam esse, quo codex reparatus est, sed aliquot sive mensibus sive annis post, quando Nathanael xenodochio praeesse fortasse iam desierat.

Sed cum nomen hominis huius novisse parvi intersit, haud dubie memorabile est permagnam codicis partem scriptura eius refertam esse. Statim igitur in f. 1^r adnotationem de libro a. 1406 instaurato, de qua modo diximus, et aliam brevem de notione vocabulorum quorundam botanicorum adiecit, deinde in picturis, quae sunt f. 2. 4—6 versis, nomina personis adscripta non sine erroribus litteris minusculis iteravit sive de suo supplevit ¹⁾.

Idem porro per totum herbarium titulos litteris rubris pictos, qui singularum herbarum descriptionibus vel etiam imaginibus adiecti sunt, in sui aevi scripturam cursivam transtulit eisque figuris, quae titulis carebant, de suo indidit. Ubi vero imaginem textui vel descriptionem figurae deesse

¹⁾ Vide imprimis imagines in foliis 4, 5, 6 versis collocatas, ubi figuris feminarum inter se diversis, quibus Εὐρεσις, Ἐπίνοια, Ἰουλιάνα repraesentantur, omnibus unum nomen ἡ σοφία imposuit eoque in errore sibi constans f. 6^r puerum alatum, ad quem antiquus titulus πόθος τῆς φιλοκτίστου pertinet, verbis πόθος τῆς σοφίας designavit. Cf. supra p. 6 adn. 1.

vidit, adicere solet: οὐκ ἐγράφη vel simile ¹⁾. Sed cum foliis totisve fasciculis bibliopegi errore falso collocatis interdum evenerit, ut figurae et descriptiones olim contiguae longioribus intervallis disiunctae sint, manu anonymi illius utroque loco exacte indicari solet, quot folia retro vel ultro evolvenda sit legentibus, ut alteram partem inveniant ²⁾. Quo tamen in negotio sat multis locis, ubi contextum membranarum interitu interruptum esse non perspexerat, imagines cum descriptionibus, quae non conveniebant, inepte coniunctas falsis nominibus designavit ³⁾.

Omnibus igitur herbarii paginis, quoad fieri poterat, concinnatis anonymus ille herbas universas inde ab initio usque ad finem numeris continuis instruxit; quos plerumque imaginibus, interdum vero iis potissimum locis, ubi figurae deerant, textus capitibus adposuit. Deinde titulos omnes cum suis numeris in indicem redegit, quem in exordii paginis vacuis, foliis videlicet 4—7 rectis, collocavit cum hac inscriptione: † πίναξ ὁρθώτατος τῶν βοτάνων, ἅπερ ἔχει τὸ παρὸν βιβλίον, ἐνταῦθα. Quem tamen non absolvisse, sed ad litteram tantum *T* et herbam *τὴν τριφυλλὸν ἢ ὀξυφυλλὸν*, quae extat f. 352^v, perduxisse videtur. Nisi forte existimandum est indicis finem in membrana iam excisa, cuius frustum inter folia 7 et 8 superest, inscriptum interiisse. Atque hoc ex indice intellegitur, quod saepius monuimus, ex herbario inde ab anno fere 1406 nihil periisse.

Sed et ipsas descriptiones unciali scriptura exaratas litteris noviciis transferre coepit. Etenim, si textum folii 13^r et 13^v excipimus, qui f. 13^v manu paulo vetustiore saeculi fortasse XIII vel XIV ineuntis iteratus extat, totum herbarii

¹⁾ Cf. f. 78^v. 80^r. 101^v. 102^r. 161^v. 204^v. 212^v. 213^r. 227^r. 239^r. 257^v. 271^r. 315^r. 382^v.

²⁾ Cf. v. c. f. 69^r. 69^v. 151^v. 159^v. 160^r. 166^r. 204^r. 278^v. 279^r. 279^v. 281^v (ubi haec nota falsa est). His adde notam f. 61^v inscriptam.

³⁾ Cf. f. 47^v. 106^v. 162^v. 163^v. 164^v. 165^v. 197^v. 279^r. 339^v. Idem semel f. 79^v in textus capite accidit, cuius titulum, qui βόιον θαλάσσιον esse debebat, ab antiquo librario omissum errore ex folii 79^r imagine ita supplevit: βουεννία λευκή.

Dioscuridei principium usque ad f. 142^v ab anonymo illo in vacuis membranarum spatiis elementis minusculis repetitum est ¹⁾, ita tamen, ut progrediente opera synonyma in capitulum initiis posita, utpote minus necessaria, neglegi coepta sint. Inde vero a f. 143^v negotium hoc complurium hominum manibus diversis minus curiose continuatum est, a quibus integra interdum capita, veluti *πισσός* f. 175^r, omissa sunt; ad extremum inde a f. 193^r continuum transscribendi opus omnino destitutum est, ita ut ex capitibus, quae sequuntur, ea tantum, quae utiliora videbantur, in recentiorem scripturam transferrentur ²⁾.

De mutationibus, quas codex inde ab ineunte saeculo XV usque ad nostram aetatem obierit, pauca addere placet. Queritur autem Busbeckius librum praeclarum, quo tempore eum Constantinopoli invenit, *vetustatis iniuria pessime habitum* fuisse (cf. p. 30). Membranarum tamen vetustarum 482, quas Chortasmenus a. 1406 collegerat, numerum fere integrum ad hoc tempus servatum esse saepius dictum est, uno tantum, quod sciamus, folio postea deperdito (v. supra p. 59 adn. 1).

Duo autem folia 404 et 407, quae is, qui medio fere saeculo XV codicem Laurentianum plutei LXXXVI n. 9 ex nostro descripsit, intacta adhuc vidit, postea abscissa sunt, ut exigua tantum verborum et picturarum fragmenta in marginibus interioribus supersint. Contra recentiore tempore duo folia membranea non numerata, ne paginae prima et ultima tegumento deterantur, inter has et tegumenti tabulas interiecta sunt.

¹⁾ Synonyma latina aliquot locis (f. 112^v. 124^v. 131^v) latinis elementis scripsit.

²⁾ F. 239^r imagini nymphaeae, cuius textus perierat, observationes quaedam ex alio auctore adiectae sunt.

His quoque, de quibus agimus, saeculis sat multa additamenta scripturae veteri accesserunt. 1) Atque primum quidem certum est nonnulla synonyma graeca saeculo demum XV adiecta esse; praeterea textum herbarii inde a f. 143^v compluribus manibus saeculi XV litteris minusculis transcriptum esse supra (p. 62) adnotavimus. 2) Porro f. 1^r loco quarto legitur disquisitio quaedam logica satis confusa, cuius in fine haec extant: ταῦτα Μιχαὴλ ὁ Βαραγγίτης γράφει; quae quidem non de alio quodam scriptore philosopho, de quo nihil traditum habemus, sed de ipso saeculi XV scriba, qui haec fortasse excogitavit, intellegenda videntur. 3) Deinde in eodem f. 1^r quinto loco diversa eiusdem fere aetatis manu scripta est sententia † πᾶς φιλόσοφος ἰατρός, οὐ μὴν δὲ πᾶς ἰατρός φιλόσοφος; sexto autem loco ab eodem homine exarati extant versus tres politici qui vocantur syllabarum duodenarum nescio unde sumpti: συχνῶν λοετρῶν ἀπέχον καὶ δριμέων κτλ. 4) Tum vocabula graeca et nomina turcica litteris arabicis scripta et 5) transscriptiones litteris hebraicis factas huic aetati attribuenda esse supra (p. 26) observavimus. 6) His adiungi possunt signa diversa codici Vindobonam translato a Blotio, Tengnagelio, Lambecio bibliothecariis inscripta, quae supra (p. 37) uberius tractavimus. 7) Lambecii porro manu et folia numeris arabicis in summis paginis rectis adpositis (1—491) et figurae animalium venenatorum, quae f. 398^v—431^r extant, numeris continuis (1—38) distincta sunt, rationes praeterea de foliorum summa f. 473^v et 485^v propositae. 8) Eiusdem fortasse Lambecii iussu post folium truncatum 407 insertum est chartaceum quoddam novicium 407*, in quo figurae quondam f. 407 exhibitae integrae proferuntur adiectis nominibus βασιλίσκος et σκυτάλη et numeris 39 et 40, quibus notae illae f. 398^v—431^r figuris adscriptae continuantur, et adnotatione germanica *Verlohren*. 9) Item Kollarius, cum codicem diligentius cum Neapolitano conferret, ut alia minoris momenti praetereamus, f. 22^r verba in saeculi XV transscriptione omissa τῇ ὁσμῇ μηχανώδης supplevit, f. 197^v. 279^r. 339^v falsas herbarum inscriptiones ab ineuntis saeculi XV librario adpositas correxit additis vocibus κότισος et *Rhamnus* et *Tithymalus*

characias, f. 161^v titulum, qui deerat, *ισάτις ἀγρία* supplevit, folio denique 388^r adnotationem quandam, quae ad carmen de viribus herbarum pertinet, nomine suo subscripto in margine adiecit (cf. cap. XXVI).

CAPUT XII. DE PRISTINO CODICIS CONTEXTU RESTITUENDO.

In codicis huius conspectu, quem infra quinta parte proponemus, singulatim indicabitur, quibus locis membranae interciderint et quaenam eae continuerint argumenta. Hoc autem capite satis habebimus in universum exponere, quibus indiciis et documentis in gravissimo hoc negotio expediendo utendum fuerit.

1. Atque primum quidem codicem mutilum esse exterioribus, ut ita dicam, argumentis comprobatur:

a) primum si in compagibus folia singularia inveniuntur, quibuscum altera folia ipso membranarum conexu iam non cohaerent sive cohaesisse cognoscuntur;

b) deinde si in compage quadam membranarum numerus admodum exiguus est. Qua in re notandum est tres tantum in toto libro inveniri compages foliorum quaternorum, quae quidem illaesae sint, reliquos autem fasciculos intactos senis vel denis vel etiam pluribus foliis constare, plerumque autem octonis (v. supra cap. V). Quodsi igitur v. c. in fasciculo *MΘ* duo tantum folia (381. 382) inveniuntur, etiam inde colligitur eum mutilum esse.

c) Idem efficitur, si foliorum, quae in compage aliqua extant, numerus impar esse cognoscitur, ut v. c. tres vel quinque septemve folia servata sint; ipsa enim rei natura postulat, ut singulorum fasciculorum membranae parem semper numerum exhibeant.

d) Neque minus foliorum iactura inde cognoscitur, quod consueta illa membranarum consecutio, qua bina plerumque latera carnis binaque villorum sese excipere supra (cap. V) exposuimus, interrupta est.

e) His accedit, quod nonnumquam ipsarum membranarum sive excisarum sive abscissarum reliquiae integris intermixtae servantur ¹⁾).

2. Porro membranas deesse inde concluditur, quod contextus sententiarum hiat, sive consueta illa in herbario figurarum et descriptionum consecutio hunc in modum interrumpitur, ut v. c. herbae cuiusdam textus extet, imago desideretur, vel e contrario imago adsit, textus deficiat (v. cap. XV). Qua in re saepe cautius agendum est, cum is, qui anno fere 1406 novos figuris titulos litteris minusculis adscripsit, iterum atque iterum falsis inscriptionibus additis, quominus lacunae statim agnoscerentur, impediverit (p. 61 adn. 3). In opusculis autem appendice traditis facili negotio lacunae deprehenduntur aut sententiarum conexu intercepto aut editionum, quae pleniorum textum exhibent, subsidio.

3. His argumentis in herbario aliud accedit, si qua herba in indicem vetustum, qui foliis 8^r—10^v scriptus dimidiam fere capitum partem complectitur, recepta in ipso contextu desideratur. Qua in re tamen excipienda sunt *κάρπασσος, κύπρος, σεύτελον λευκόν*, quae in indice quidem recensentur, sed in communi codicum Constantinopolitani et Neapolitani archetypo iam defuisse videntur (v. infra cap. XXII). Iam vero cum herbae in indicem relatae in singularum litterarum contextu series quasdam cohaerentes efficiant, indicis ope loci, quibus quid deperditum sit, satis certe definiri possunt.

4. In toto fere codice persaepe evenit, ut litterarum rubrarum in titulis et capitum initiis scribendis adhibitarum, sed interdum et ipsius scripturae nigrae vestigia quaedam satis certa in paginis e regione positae compareant. Quae quidem non eo tempore, quo codex confectus est, sed posteriore aetate, cum in loco fortasse humido adservaretur, orta esse inde praesertim probatur, quod etiam illic inveniuntur, ubi inter folium, cuius scriptura expressa est, et illud, in quo ectypum cernitur, aliquid intercidisse constat. Atque si consideramus in duobus fasciculis NE (f. 416—423) et NS

¹⁾ De folio inter 471 et 472 deperdito cf. supra p. 53; 59 adn. 1; 62.

(f. 424—431), quos a. 1406 a bibliopego inter se permutatos esse probabile est (v. cap. X), vestigia talia extare, ut folii 423^v litterae rubrae in f. 424^r, folii 415^v in f. 416^r expressae sint, dubium non est, quin etiam post a. 1406, quo codex in praesentem statum redactus est, huiusmodi ectypa facta sint.

Quae quamquam ita se habent, nihilo secius locis aliquot vestigia rubra et nigra reperiuntur e foliis hodie deperditis expressa. Cuius rei exemplum proditur f. 162^v, in quo figura exhibetur errore eius, qui anno fere 1406 titulos novicios adscripsit, *κενταύριον τὸ μέγα* appellata, re vera autem haud diversa ab ea, quae codicis Neapolitani f. 44^r sub inscriptione *κενταύριον τὸ μικρόν* adest. In pagina igitur recta eius membranae, quam inter f. 162 et 163 excidisse aliis quoque argumentis evincitur, textus aliquando centaurii minoris collocatus fuerit necesse est. Tituli autem rubri, qui capiti huic deperdito praefixus erat, ectypum cernitur f. 162^v, ubi in summa pagina litteris inversis legimus *TO ΑΕΙΤΟΝ*; id quod haud dubie supplendum est [*κενταύριον*] τὸ λεπτόν ¹⁾.

Similem rem animadvertimus f. 239^r. Etenim inter f. 238 et 239 membrana intercidit, in cuius pagina recta herba f. 238^v descripta, cui *ναρχισσός* nomen, imagine repraesentata erat, pagina autem versa textus ²⁾ legebatur *νυμφαίης*, quae f. 239^r delineata conspicitur ³⁾. Sed praeterea ex codicum Neapolitani (f. 104^r) et Parisini gr. 2286 (f. 29^r) testimoniis (v. p. 69) cognoscitur in nostro libro hoc ipso loco et imaginem et descriptionem alterius nymphaeae ⁴⁾, quae *νυμφαία ἄλλη* vocatur, olim extitisse. Cuius rei vestigium servatur ectypo, quod titulus ruber in folio inter 238 et 239 aliquando collocato pictus in f. 239^r et quidem, si infra a dextra parte egredi-

¹⁾ Idem herbae, quam in Neapolitano *κ. τὸ μικρόν* vocari diximus, nomen invenitur apud Plinium nat. hist. XXV 31 et in carmine de viribus herbarum praemissum capiti IX (v. ed. Hauptii p. 482 ante v. 114; codicis nostri f. 389^v). Cf. quae Sprengelius adnotavit ad Dioscuridis mat. med. III 7 (p. 349 n. 42).

²⁾ Cf. Neap. f. 104^r; Dioscuridis mat. med. III 138 p. 478 s.

³⁾ Quam a Neapolitani figura diversam neque textui, qui teste Neapolitano hoc loco supplendus est, aptam esse cap. XXII exponetur.

⁴⁾ Cf. Dioscuridis mat. med. III 139 p. 479 s.

mur, in folio tertio figurae reliquit; ubi haec fere deprehenduntur: ///// AI /// ΦΜΥΗ. Unde apparet in membranae deperditae latere verso fere medio ad sinistram titulum ΝΥΜΦ[Α]ΙΑ [ΑΑΛΗ] inscriptum fuisse, cui parva pictura et textus eodem fere modo atque f. 26^r. 33^r (v. cap. XV) subiecta fuisse videntur.

In ornithiacorum denique paraphrasi inter f. 475 et 476 membranas duas excidisse constat. Atque capitum exordia, quae in priore folio recto litteris rubris scripta erant, aliqua ex parte expressa extant in f. 475^v; ubi supra versum 14 haec vestigia inversa cernuntur ΠΟ/ΥΙ////, id est initium capitis de seleucide ave: πο[λ]υ[βορώτατον ὄρνεον ἢ σελευκίς κτλ. ¹⁾. Minus certa sunt ectypa rubra, quae f. 475^r super versu 14 adsunt et initium capitis de pico in folio, quod praecesserat, iam deperdito scripti reddere videntur: ///// ΤΙ ΠΑΡΑ /////; quod fortasse ita supplendum est: [Τοῖς θρωοκόλασι δὲ καινόν] τι παρὰ [τῶν θεῶν δέδοται δῶρον ²⁾].

5. Aliud eiusdem rei in herbario Dioscurideo indicium inde repetere licet, quod herbae, quae in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) extant vel aliquando extitisse ex indicibus singulis litteris praemissis cognoscuntur, in Constantinopolitano nonnumquam desiderantur. Nam cum ambos ex eodem archetypo derivatos esse certissimum sit, apparet utroque easdem fere herbas tractatas esse (cf. cap. XIV. XXII). Quarum ordo quamquam in N, ubi hodie membranis transpositis valde turbatus est, aliquantum diversus erat a C, tamen in universum in utroque pariter procedere videtur, ita ut sedes lacunarum interdum etiam ex Neapolitano circumscribi possint.

6. Praeter Neapolitanum ad quaestiones, de quibus agitur, expediendas nonnihil conferre posse videntur ii codices, quos diversis temporibus ex nostro descriptos et depictos infra parte quarta proponemus. Ex quibus tamen ii, de quorum indole et aetate satis constat, veluti Laurentianus plutei

¹⁾ Cf. editionum, quae capite XXX citabuntur, Crameri p. 28, 29; Duebneri I 22 p. 112.

²⁾ Cf. ed. Crameri p. 27, 6; Duebneri I 14 p. 111.

LXXXVI n. 9, Vaticanus Urbinas n. 66, saeculo demum XV confecti sunt, id est post a. 1406, quo liber Dioscuridis denuo compactus in praesentem fere statum et ambitum redactus est. Verum in Laurentiano textus, qui membranis duabus inter 401 et 402 deperditis itemque foliis 404 et 407 ad marginem usque abscissis continebatur, integer adhuc legitur. Deinde paraphraseos ornithiacorum libri duo priores codice Parisino gr. 1843, quem ex nostro pendere demonstrabitur, saeculo XIII scripto sine lacunis, quibus in C nunc abundant, adriti sunt, liber autem III ex alterius recensiois codicibus plenus adhuc innotuit. Sed alia, quae huc spectant, in partibus tertia et quarta suis locis adferre praestabit.

Maiorem vero utilitatem praebere videtur codex Parisinus gr. 2286 medio fere saeculo XIV sive ab ipso Neophyto monacho Prodromeno sive ex Neophyti exemplari descriptus, cui f. 1^r herbarii Dioscuridei apographon sine picturis inest ex nostro libro depromptum. Quod quamquam non universas herbas etiam nunc in C extantes, sed selecta capita ordine interdum paulisper mutato complectitur, multas tamen herbarum descriptiones continet, quae hodie in C desiderantur, cum aliae sine dubio iam saeculo XIV deperditae fuerint. Sed de hoc libro, quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam transmissum inspicere potuimus, quarta parte (cap. XXXII n. I) uberius disputaturi hoc loco ea excerpere satis habuimus, quae ad pristinum codicis nostri contextum restituendum utilia videantur. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis depictae textu carent, asterisco uno *, eas vero, quae in C omnino desunt, duobus asteriscis ** notavimus.

F. 8^r s. haec capitum series invenitur: ἄκανθα — f. 8^v ** ἄρκιον· οἱ δὲ προσώπιδα — ἄκτιη. Cf. codicis C f. 72^r—73^r.

F. 9^r βετονίκη — ** βήχιον, cui f. 9^v adiectum est fragmentum Galeni inscriptum Γαληνός — * βροντία λευκή — f. 10^r βαλαρίς (id est βρίον θαλάσσιον). Cf. C f. 78^v—80^r.

F. 18^r ἰσάτις ἡμερος — * ἰσάτις ἀργία — κενταύριον τὸ μέγα — * κενταύριον τὸ μικρόν — f. 18^v κοτυλιδών — κοτυλιδών ἑτέρα — κυκλάμιος — f. 19^r κυκλάμιος ἑτέρα — κόνυζα λεπτόφυλλος — κόνυζα ἑτέρα πλατύφυλλος. Cf. in codice C fasciculi IΘ f. 161^r—165^v et fasciculi K, qui

post f. 165 inseri debebat, sed errore eius, qui a. 1406 codicem compegit, hodie praecedit, f. 152^r—153^v.

F. 25^r λυχνὶς ἀργία — *λευκάκανθα — **λιβυστικόν — λογχίτης.
Cf. C f. 212^r—213^r.

F. 26^v μήκων ξερατίτης — f. 27^r *μελισσόφυλλον — μαλάχη κηπαία.
Cf. C f. 226^r—228^r.

F. 27^v μυρίς — f. 28^r *μήδιον — **μελίλωτον — μυρτάκανθον.
Cf. C f. 233^r—234^r.

F. 28^v ναρκισσός — f. 29^r *νυμφαία — **νυμφαία ἄλλη — νάρθηξ.
Cf. C f. 238^v—240^v; supra p. 35.

F. 34^v ποταμογείτων — **πόλιον τὸ ὀρεινόν — f. 35^r ῥοδοδάφνη.
Cf. C f. 281^v—282^v.

F. 39^v σκορδόπρασον — f. 40^r **σέρις ἀργία — **σέρις ἡμερος —
**σκορπιοειδής — *σόγκος τραχύς (solum nomen sine descriptione) —
σόγκος τρυφερός — σκορπίουρον ἕτερον. Cf. C f. 314^v—318^r.

F. 43^v τράγος ὁμοίως — f. 44^r τραγοπώγων — τράγος ἕτερος —
*τιθύμαλλος χαρκίας — f. 44^v τιθύμαλλος μυρτίτης — τιθ. δενδρίτης —
τιθ. πλατύφυλλος — τιθ. κυπαρισσίας — f. 45^r τιθ. ἡλιοσκόπιος — τιθ.
παράλιος — τίφη — τεύκριον — τριπόλιον — f. 45^v τρίφυλλον — ὑπήκοον —
**ὕοσκύαμος — f. 46^v ὑπόγλωσσον. Cf. C f. 338^v—353^r.

F. 50^v χαμαίδρυς — **χαμαιπίτυς — f. 51^r **χαμαιλαία — **χαμαι-
μηλον — f. 51^v **χαμαιλέων λευκός — f. 53^r ψύλλιον. Cf. C f. 382^v—383^v.

Haec si cum codice nostro, qualis nunc est, comparamus, efficitur Neophytum folia non minus viginti unum intacta vidisse, quae hodie deficiunt.

Ad imagines denique deperditas supplendas universumque contextum restituendum haud parum etiam conferre posse videtur codex Romanus bibliothecae Chigianae, de cuius indole commentatione primum ab O. Penzigio conscripta ¹⁾, deinde singulari Henrici Pogatscheri benevolentia edoctus sum. Quo libro insigni, qui saeculo quidem XV fere medio partim ex ipso C, partim, ubi C mutilus iam erat, ad exemplar antiquius ex C expressum confectus est, solae imagines cum inscriptionibus, sed sine textu continentur ex herbario et ex

¹⁾ O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8°) p. 241—282; cf. praeterea cap. XXXII n. II.

appendicibus depromptae, eis vero, quae nunc extant, longe pleniores. In herbarum quidem serie prima (f. 1^r—171^v), quae tota ex C depicta est, Pogatschero auctore proponuntur figurae 406, qui numerus eum, qui nunc in C invenitur, imaginum 383, longe superat (cf. infra cap. XIV). Ex quibus cum nonnullae fortasse aliis ex fontibus additae sint (veluti f. 83^r ἀστρίδιον, 120^v *porrum hortense*), longe plurimas ex ipso codice nostro, cum integrior adhuc esset, sumptas esse constat. Cuius rei documentum adferam finem seriei II (f. 116^v—127^r), quam Pogatscher mihi exscripsit. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis enarratae imagine carent, asterisco uno * designavi, eas vero, quae in C omnino desiderantur, asteriscis duobus**.

F. 125^r *polycnemum* — f. 125^v ***potamogiton* — **potamogiton alter* — f. 126^r ***polium irinum* (id est πόλιον ὀρεινόν) — ***pecte* — f. 126^v *periclymenon* — f. 127^r *panax herculeus*. Cf. C f. 262 ss.

Contra in serie M, cuius notitiam eidem viro erudito debeo, eadem prorsus, quae hodie in C servatae sunt, figurae proponuntur.

Extant praeterea f. 215^v—219^v imagines volucrum 70 repetitae fere ex libro C et quidem ex ornithiacorum paraphrasi longe tum integrior¹⁾. Atque seriem libris I et II comprehensam, in qua C (f. 474^r—482^r) figuras 24 hodie praebet, expriment in Chigiano imagines quadraginta sex numeris graecis et arabicis inde ab n. 1 (ἀετός *aquila*) usque ad n. 40 (κύκνος, *cycnus*) instructae; tabulae vero libro III praemissae (f. 483^v), qua aves 24 repraesentantur, respondent figurae 24 f. 219^r et 219^v exhibitae, quarum pleraeque inscriptionibus carent.

His igitur indiciis et documentis, quorum in singulis lacunis compluria plerumque concurrere et invicem sese sustinere solent, usuri in conspectu codicis, quem infra parte quinta exhibebimus, et defectus codicis et materias, quae foliis deperditis comprehensae fuerint, indicabimus.

¹⁾ Quarum titulos exscriptos invenies cap. XXXII n. II.

PARS SECUNDA.

DE HERBARIO DIOSCURIDEO.

CAPUT XIII. DE HERBARIII DIOSCURIDEI FORMA.

Postquam prima huius praefationis sectione ea tractavimus, quae ad universi codicis historiam et formam pertinent, iam transeamus ad singulas eius partes eo ordine, quem in ipso libro obtinent, enarrandas. Qua in re initium faciendum est ab herbario illo celeberrimo, quod Dioscuridis quidem nomine inscribitur, re vera autem collectio medica est ab ipso Dioscuride prorsus aliena, posteriore aetate secundum litterarum seriem concinnata ex partibus tribus: figuris herbariorum pictorum, imprimis Crateuae, synonymorum catalogis ex Pamphilo potissimum excerptis, herbarum descriptionibus ex Dioscuridis praesertim materia medica depromptis.

Cui herbario praemissa est series picturarum, quae propter artificium et elegantiam inter praestantissima artis pictoriae veterum monumenta habentur. Dico praeclaras illas imagines quinque, quae in exordio f. 2—6 versis extant¹⁾. De

¹⁾ Nam pavonis picturam folio, quod nunc est 1, traditam ad hanc seriem non pertinere, sed ex ornithiacorum paraphrasi errore in eam, quam hodie obtinet, sedem transpositam esse, tertiae partis cap. XXX demonstrabitur.

quibus quoniam facilius a viro artis historiae perito copiosius disputabitur, in re praesenti paucissima, quae quidem ad ipsum herbarium spectant, adnotare sufficit. Constat autem *εἰσαγωγικὰς* esse has picturas. Quarum prima et secunda septeni auctores medici atque botanici, et quidem illi praecipue repraesentantur, ex quorum operibus codicis argumentum pendet, videlicet Nicander, cuius theriaca et alexipharmaca in prosam orationem conversa appendici insunt, Crateuas, ex cuius herbario picto plurimae figurae receptae sunt, Sextius Niger Dioscuridis auctor, ipse deinde Dioscurides, cuius operi maximam descriptionum partem deberi diximus, Pampphilus synonymorum botanicorum scriptor, Galenus denique, ex quo fragmenta nonnulla excerpta sunt¹⁾. Tertia vero pictura, quae mandragorae inventionem exhibet, argumentum tractatur ab ipsa Dioscuridis materia medica alienum; videtur autem Crateuae effigies subesse Dioscuridis nomine arbitrarie inscripta totaque imago ex Crateuae herbario picto in hunc librum translata esse, qua de re infra (cap. XXIV, A) uberius agetur. Huius ad exemplum in ipso codice conficiendo fictam existimaverim quartam picturam, in qua *Ἐπίνοια* cum mandragora, Dioscurides scribens, pictor figura delineanda occupatus conspiciuntur. Quam qui excogitavit eo consilio ductus, ut originem quodammodo herbarii Dioscuridei illustraret, sane non consideravit genuinam illam Dioscuridis materiam medicam figuris omnino caruisse. De quinta denique, qua herbarium Dioscurideum absolutum offertur Aniciae Iulianae, iam supra (cap. I) ampliore commentario disseruimus.

Picturas has *εἰσαγωγικὰς* ipsum iam sequitur herbarium, quod longe maximam codicis partem, folia scilicet inde ab 7^v usque ad 387^r obtinet. Primo igitur loco (f. 7^v) positus est titulus intra coronam lauream auratam in fundo caeruleo litteris auratis per undecim versus elegantissime pictus, quem litteris minusculis hic transscribimus accentibus et interpunctionibus, ut solemus, de nostro additis:

¹⁾ Cf. M. Wellmann *Hermae* XXXIII p. 373; p. 371 adn. I.

† | Τάδε ἔνεστιν Πεδανίου | Διοσκουρίδου Ἀναξ[αρβ]έως περὶ
βοτα[ν]ῶ[ν] καὶ ἑλζῶν καὶ χυλι[σ]μάτων καὶ σπερμάτων | συνφυλλῶν ¹⁾
τε καὶ φαρμακωδῶν. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀκολουθῶς ἀπὸ τοῦ | ἄλφα
(foliolum).

Foliis, quae sequuntur, 8—11 novus efficitur fasciculus. In quo f. 8^r—10^v continetur index eadem aetate, qua reliquus codex, exaratus per quinque paginas et partem sextae in binas columnas divisas ²⁾. Elementorum XXIV notas maiore modulo ornate pictas singulas excipiunt herbarum nomina secundum litteras, quibus incipiunt, ordinata et ita disposita, ut singuli versus singula plerumque, sed nonnumquam et bina vocabula capiant. Ea nomina, quae in singulis litteris primum obtinent locum, minio scripta sunt; ex. c. f. 8^r ἀείζων τὸ μέγα; βούνιον; eximendae tamen sunt litterae inde a Γ usque Κ. Intra series illas, quas primarum litterarum communione formatas esse diximus, nomina ad strictam alphabeti, qua nos utimur, normam non sunt ordinata, sed nulla certa lege sese excipiunt. Index autem hic eam ob causam memoratu dignus est, quod non omnes, quae herbario insunt vel inerant, herbas recenset, sed partem fere dimidiam, qua de re infra (cap. XXXIII) copiosius disputabitur. Praeterea ad restituendum pristinum herbarii contextum, qui plurimis foliis deperditis hodie satis mutilus est, vetustum hunc indicem haud parum valere alio loco (cap. XII n. 3) expositum est. In codicis conspectu, quem in fine huius commentationis addemus, hunc indicem integrum exscriptum cum eis, quae in herbario respondent, composituri sumus.

Accedit in eiusdem fasciculi foliis ultimis, videlicet 10^v et 11^r, titulus herbarii alter eisdem verbis, quae f. 7^v haberi

¹⁾ Id est *συνφυλλῶν*.

²⁾ Ab hoc indice vetusto alter recentior discernendus est anno fere 1406 scriptus elementis minusculis in foliis rectis 4—7, qui eas herbas usque ad litteram *T* comprehendit, quae in codice anno 1406 denuo compacto servatae erant. De quo conferas supra cap. XI.

modo memoravimus, conceptus, per duas fere paginas sive versus tredecim praegrandibus litteris ita scriptus, ut cum versibus singulis minio pictis singuli alternentur nigro atramento exarati. Quem minusculis litteris hic repetimus additis de nostro accentibus et interpunctionibus:

(F. 10^v) *Τάδε ἔνεστιν | Πεδανίου | Διοσκουρίδου | Αναξαρχίδεως | περὶ
βοτανῶν | καὶ ῥιζῶν | καὶ χυλισμάτων |*

(f. 11^r) *καὶ σπερμάτων | συνφύλλων τε | καὶ φαρμάκων ¹⁾ |
ἀρξώμεθα τοίνυν | ἀκολουθῶς ἀπὸ τοῦ | ἄλφα.*

Ultima huius fasciculi pagina (f. 11^v) vacat. Vacat et f. 12^r, qua pagina novus incipit quaternio numero *A* signatus, quem fasciculorum series similiter numerata usque ad codicis finem excipit (cf. cap. V).

Iam ad ipsum herbarium Dioscuridis pervenimus. F. 12^v prima occupat pictura inscripta *αἰζῶν τὸ μέγα*; f. 13^r et ss. extat eiusdem herbae textus. Hanc longa serie sequuntur et figurae et descriptiones reliquarum herbarum, quarum ultima est *ῥακίμον* f. 386^v enarratum, f. 387^r depictum. Pagina 387^v vacua est. Herbae eodem ordine dispositae sunt, quem in indice illo obtinere diximus, ut consecutio alphabetica primis tantum nominum litteris constet, intra series vero hac ratione effectas nulla certi ordinis norma observetur. Qua in re id sane memorabile est ne eiusdem quidem similisve vocabuli herbas semper inter se consociari, sed magno interdum intervallo disiunctas inveniri ²⁾. Serierum singularum *A*, *B*, *Γ*, *E*, sequentium neque initia neque exitus propria nota ulla indicantur. Nisi forte excipis seriem herbarum, quarum cum *A* incipiunt nomina; folio enim 95^v conspicitur *A* grande atramento nigro scriptum, quod in primam huius seriei inscriptionem *AEA—ΦΙΝΙΟΝ* minio pictam intrusum est.

¹⁾ Titulus prior f. 7^v habet *φαρμακωδῶν*.

²⁾ Cf. infra cap. XXIII n. II.

CAPUT XIV. DE NUMERO HERBARUM.

Sed iam quaestio instituenda est, quot herbae in codice C extent, quotque olim hoc libro comprehensae fuerint ¹⁾. Multa enim in herbario praesertim Dioscurideo membranarum interitu excidisse iam supra (cap. VIII) dictum est; quae quibus subsidiis investigari et suppleri possint, speciali capite (XII) exposuimus. Hoc loco nudos tantum numeros proponemus, quos exacta ratione instituta effecimus; singula vero qui requirunt, ad codicis conspectum relegamus, qui quinta huius commentationis parte exhibebitur.

Habuit igitur herbarium Dioscurideum, cum integrum esset, in membranis 416 herbas 435. Ex quibus hodie plenae servatae sunt 366; herbarum 17 solae extant imagines, herbarum 25 solae descriptiones; 27 totae deperditae sunt. Continet igitur herbarium, quale nunc est, in foliis 376 herbas depictas 383, herbas descriptas 391 ²⁾. Sed liceat singula secundum litterarum series oculis proponere:

¹⁾ Minus recte se habent, quae Kollarius ea de re profert Supplem. I p. 382.

²⁾ Qua in re observandum est binas nonnumquam herbas singulis paginis depictas singulisque capitibus enarratas esse; nos autem non picturas neque capita, sed ipsas herbas computasse.

SERIES LITTERAE	Antiquus herbarum numerus	EX HIS SERVATAE SUNT:			Herbarum integrarum vel ex parte servatarum summa	Herbae omnino deper- ditae
		integrae	solae imagines	solae descripti- ones		
A	67	62	1	1	64	3
B	14	10	1	1	12	2
F	11	11	—	—	11	—
A	11	6	1	3	10	1
E	21	19	1	1	21	—
Z	3	3	—	—	3	—
H	8	8	—	—	8	—
Θ	10	10	—	—	10	—
I	12	11	1	—	12	—
K	53	50	1	2	53	—
A	25	20	2	2	24	1
M	23	15	2	2	19	4
N	4	1	1	1	3	1
Ξ	3	3	—	—	3	—
O	13	13	—	—	13	—
Π	33	24	2	4	30	3
P	7	6	1	—	7	—
Σ	54	44	1	3	48	6
T	19	17	1	1	19	—
Υ	9	7	—	1	8	1
Φ	12	12	—	—	12	—
X	18	10	—	3	13	5
Ψ	3	2	1	—	3	—
Ω	2	2	—	—	2	—
	435	366	17	25	408	27

Data hac occasione pauca adiungam de numero herbarum, quae in altero herbarii Dioscuridei codice vetustissimo,

Neapolitano videlicet saeculi VII (nunc Vindobonensi suppl. gr. 28) contineantur. Atque in universum quidem constat Neapolitanum (N), quem ex eodem archetypo atque librum C derivatum esse infra (cap. XXII) explicabitur, easdem prorsus herbarum et picturas et descriptiones habere sive habuisse, quas C exhibet vel aliquando exhibebat. Id quod facili negotio ex indicibus potissimum efficitur, qui in codice adhuc integro et nondum turbato saeculo fere XIII vel XIV singulis litteris praescripti sunt; ex quibus unus tantum seriei *A* index cum aliis litterae *A* membranis deperditus est. Sed singula nonnulla ea de re proferre liceat.

In serie *A*, cuius et index et herbae nonnullae perierunt, adiuvamur notis numeralibus, quae codice adhuc integro imaginibus adiectae sunt. Quarum ultima et summa f. 26^r invenitur ξη' (id est 68), quae tamen eam ob causam in 67 corrigenda est, quod f. 8^r numerum ια' excipit nota ιγ' errore posita. Herbae vero 67, quas Neapolitanus olim hac in serie continebat, cum C consentiunt.

In serie *E* exhibentur herbae 20, quia herba, cui in C ἐριγέρον nomen est, in N ἡριγέρον vocata in serie *H* proponitur.

In serie *Z* insunt libro N herbae 4; accedit enim ζμίλαξ λεία, quam C in serie *Σ* praebet.

In serie *H* numerantur herbae 8 ut in C; accedit quidem ἡριγέρον in C sub *E* littera propositus, omittitur autem ἡγίλωψ, qui in C et hoc loco et in serie *A* sub lemmate αἰγίλωψ adest.

In serie *M* extant herbae 22; omittitur enim μελαμπράσιον ἢ βαλλωνί in C bis, ut videtur, in litteris *B* et *M*, in N vero semel in serie *B* tractata.

In serie *Σ* habentur herbae 53; σμίλαξ enim λεία codice C hic exhibita in N sub *Z* inserta est.

Quae cum ita sint, apparet codice Neapolitano antiquitus comprehensas fuisse herbas numero 433, cum duae illae, quae in C binis locis proponebantur, in N semel tantum exhiberentur. Ex his supersunt 409, quarum quattuor imaginibus privatae sunt.

CAPUT XV. QUA RATIONE HERBARII FIGURAE ET TEXTUS DISPOSITA SINT.

In herbario Dioscurideo, quod amplissimum in codice nostro obtinet spatium, singulae herbae et figuris repraesentantur et descriptionibus enarrantur. Figurae autem et descriptiones his fere modis sunt distributae ¹⁾:

1) Plerumque et imagini et textui singulae paginae adsignatae sunt. Qua in re, ubicumque pagina textu non expletur, reliqua pars vacat. Quodsi autem textus amplior est, versus aut per totam paginam aut sub finem paginae coartantur, quo facilius descriptio una pagina absolvatur (cf. cap. VII); si vero textus nullo modo in unam paginam comprimi potest, ultra primam in paginis insequentibus una duabusve continuatur. Figurae autem et textus non eadem ubique ratione sese excipiunt, cum modo figura praecedat, modo textus. Deinde figura et textus alias iuxta se conspiciuntur, cum alterum in folio verso, alterum in eo, quod subsequitur, recto collocatum sit, alias utrumque in eodem folio ita dispositum est, ut alterum paginam rectam, alterum vero obversam obtineat.

2) Raro autem textus et figura in duabus paginis ita collocata sunt, ut in altera figura simul et descriptionis particula exhibeatur, altera textu expleatur ²⁾.

3) Nonnumquam vero et binae herbarum figurae in una pagina consociatae sunt; quibus separata in pagina textus, quo ambae figurae illustrentur, addi solet ³⁾.

4) Interdum et figura et textus in eandem paginam comprimuntur ⁴⁾.

5) Tribus denique locis ita res se habet, ut herba quae-

¹⁾ Nonnulla hac de re habet Wellmann *Krateuas* (*Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. Cl. NS II 1 a. 1897*) p. 22; *Hermes* XXXIII p. 375.

²⁾ Cf. f. 194^v—195^r; 331^v—332^r; 365^v—366^r.

³⁾ Cf. v. c. f. 152^v—153^r; 153^v—154^r; f. 171^v—172^r; 173^v—174^r; alia.

⁴⁾ Veluti f. 20^r. 78^r. 113^v. 117^r. 134^v. 135^r, ubi librarius litteris minoribus usus est; f. 258^v. 265^r. 290^r. 314^r. 333^v. 334^r. 340^r. 352^v. 360^v.

dam illa, quam supra primo loco indicavimus, ratione depicta et descripta sit, in eius autem paginae, quae descriptionem exhibet, parte inferiore vacua alia herba adfinis minore modulo effingatur textu ibidem adiuncto ¹⁾.

Singulis deinde herbis tituli sive *λήμματα* rubro colore adponi solent ²⁾. Quae inscriptiones vetustae aut solis textus capitibus praefiguntur ³⁾, aut picturis quoque ita adiciuntur, ut vel infra figuram ⁴⁾ vel supra eam ⁵⁾ collocentur. In priore quidem herbarii parte figuris plerisque nomina desunt, id quod postea plurimis membranis deperditis sat multis erroribus causam praebuit. Is enim, qui circa a. 1406 codicem nostrum tractavit, non solum titulos, ubi aderant, litteris minusculis repetivit, sed etiam eis locis, ubi desiderabantur, inscriptiones supplevit; qua in re saepius, cum contextum foliis excissis interruptum esse non animadverteret, figuras et textus capita perperam coniunxit, ita ut picturas falsis vocabulis instrueret ⁶⁾. Qui errores, cum ope codicis Neapolitani eisdem figuris illustrati facile agnoscuntur, in conspectu codicis, quem quinta parte proponemus, omnes corrigentur.

Descriptionum titulos rubricatos excipere solent synonyma, quorum singula plerumque singulis versibus bipartitis scripta sunt ⁷⁾; haec vero sequitur textus ex Dioscuridis materia medica haustus, versibus continuis scriptus. Praeterea in serie litterarum *A, B, Γ* compluribus locis adnexa sunt excerpta ex Crateuae herbario et Galeno. Sed de his omnibus descriptionum partibus, quemadmodum distributae et perscriptae sint, infra (cap. XVII ss.) singulatim disputabitur.

¹⁾ Cf. f. 34^r. 26^r; his accedere videtur *νυμφαία ἄλλη*, de qua supra (cap. XII n. 4) disputatum est.

²⁾ Et textui et figurae deest titulus f. 79^v—80^r; f. 196^v—197^r.

³⁾ Id fit inde a f. 29^v—158^r. Qua in codicis parte picturae vel e regione textus positae sunt vel textum folio recto inscriptum in folio verso excipiunt.

⁴⁾ Id evenit f. 12^v. 15^r. 28^v.

⁵⁾ Cf. f. 158^v ss. usque ad herbarii finem paucissimis exceptis.

⁶⁾ Cf. supra cap. XI p. 61 adn. 3.

⁷⁾ Rarius synonyma a reliquo textu segregata in picturae pagina collocantur; veluti f. 20^v.

CAPUT XVI. DE FIGURIS HERBARUM.

Figurae quomodo et collocatae et titulis inscriptae sint, superiore capite, quod satis videatur, exposuimus. De ratione autem, quae inter haec herbarum simulacra et veras herbas in rerum natura extantes atque descriptiones Dioscurideas intercedat, multum a viris doctis disputatum est, quorum commentationes statim adferentur. Quorum opiniones, quae haud raro vel maxime inter se discrepant, singulas examinare meum non est; huius enim rei arbitrium penes viros rei herbariae peritos esse debet. Hoc unum dicam plerosque et botanicos ¹⁾ et philologos nostra aetate in eo iam consentire, quod figuras codicum C et N non ad ipsas herbas, sed ex archetypo communi ad exemplaria picta confectas esse statuunt; unde evenerit, ut inter imagines illas praeter multas summa cum veritate optime expressas haud paucae extent, quae a naturali forma quam maxime abhorrentes vel ficticiae vel monstrosae videantur. Sed ne eum quidem, qui archetypum composuit, ipsas herbas prae oculis habuisse, sed figuras per longam transscribentium seriem ex Crateuae herbario saeculo a. Chr. n. primo composito aliisque fontibus veteribus accepisse infra (cap. XXIV) demonstrabitur, ubi de herbarii Dioscuridei fontibus et origine disputaturi sumus.

Herbarum figurae, quas codex exhibet, paucissimae ad hoc tempus a viris doctis divulgatae sunt. Ex quibus decem delineatas extare in Remberti Dodonaei stirpium historiae pemptadibus annis 1583 et 1616 editis infra (capite XXV) memorabitur ²⁾. Tabulae autem aeneae Swietenno auctore annis fere 1763—1773 confectae, in quibus viginti septem

¹⁾ Cf. F. Cohn commentationis, quam infra (p. 82) citabimus, p. 307 s.

²⁾ In Ioannis Frankii libello, cuius editioni primae inscriptum est *Polychresta herba Veronica* (Ulmae 1690. 12°), postea in linguam germanicam et gallicam converso figuram alyssi, quod ille cum thea Sinensi comparaverat, „ex codice Dioscurideo” expressam proponi auctor est A. de Haller *Bibliothecae botanicae* I p. 635; v. etiam I. C. G. Ackermann in *Fabricii bibl. gr. ed. Harles.* IV p. 684. Quod opusculum cum mihi praesto non sit, in incerto relinquo, utrum re vera figura illa deprompta sit ex nostri codicis f. 46^r an aliunde.

imagines inerant ex C expressae, in publicum non prodierunt (cf. cap. XXV). Nostra demum aetate M. Wellmannus *μῶλυ* (f. 235^v) et *λυχνίδα στεφανωματοειδήν* (f. 210^v) cum figuris earundem herbarum, quae aliis in codicibus extant, conlata delineanda curavit¹⁾. His adde ex codice Chigiano saec. XV ad nostrum exemplar depicto *φασιόλον* imaginem, quae cum C f. 370^v omnino congruit, a Penzigio exhiberi²⁾. Neque aliorum codicum Dioscurideorum figurae satis notae sunt³⁾.

Illis saeculis, quibus magna artis medicae pars in herbarum veterum, imprimis Dioscuridearum cognitione versabatur, multum inter medicos herbariosque de pretio figurarum, quae codice nostro continentur, in universum disceptatum est. Nam cum Sambucus, Dodonaeus, Schelhammerus, Stollus, Gerhardus van Swieten, Albertus de Haller, Sibthorpius has picturas summis laudibus ornandas multum ad definiendas herbas Dioscurideas valere existimarent, horum iudicio adversati sunt Crato, Clusius, Iacquinus, Weigelius, Sprengelius, qui omnes rudes, multas ficticias vel imo monstrosas esse conclamabant. Quorum omnium sententias infra in studiis Dioscurideis enarrandis (cap. XXV) singulas referemus. Nostris vero temporibus iam id non agitur, quid ad morbos medendos figurae conferant, sed quid utilitatis ad universam historiam rei herbariae illustrandam et ad Dioscuridis interpretationem philologam et historicam inde redundet. Quas ad res imagines has cautissime quidem, sed magno cum lucro adhiberi posse apud viros harum rerum peritos iam constare videtur⁴⁾.

¹⁾ *Krateuas* tab. I. II.

²⁾ O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) tab. V.

³⁾ Paucas exscribere ex Parisino gr. 2179 C. Salmasius *Plinianarum exercitationum* in Solinum (Traiecti 1588 s.) I p. 372 s. 380. 622 s.; II p. 683; B. de Montfaucon *Palaeogr.* gr. p. 259; E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) ad p. 281; deinde ex eodem aliisque Dioscuridis libris pictis Wellmannus l. c. tab. I. II; ex Chigiani F. VII. 159 saec. XV seriebus eis, quae ex C depromptae non sunt, O. Penzig l. c. tab. VII. VIII. His accedunt imagines ex codice N expressae, quas proponunt Daubeny *Lectures* tab. VIII—XII; Penzig l. c. tab. VI.

⁴⁾ Cf. I. C. G. Ackermann in Fabricii *Bibliotheca* gr. (ed. Harles.) IV p. 684; porro variae Wellmanni commentationes; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIX (1903) p. 545.

Iam liceat commentationes nonnullas componere, quibus figurae codicum Constantinopolitani et eorum, qui adfinitate huic coniuncti sunt, cum ipsis herbis comparantur et explicantur:

- 1) Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I (1771) p. 85.
 - 2) Idem nomine non enuntiato *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I p. 10. 11; quae epistula indicato auctoris nomine iterum impressa est apud Baldingerum *Medicinisches und Physisches Journal* vol. VIII (1793) 29—32. *Stück* p. 6 ss.
 - 3) I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca (ed. Harles.) IV p. 684, qui ab Hallero pendet.
 - 4) C. Weigel apud Baldingerum l. c. VIII p. 9 s.
 - 5) I. Sibthorp Florae graecae prodromi ed. ab I. E. Smithio II (Londinii 1806) in indice in Dioscuridem p. 392—404.
 - 6) Idem Florae graecae X, append. III p. 33—88.
 - 7) Ch. Daubeny *Lectures on Roman husbandry delivered before the University of Oxford* (Oxonii 1857) p. 303—319 ¹⁾.
- Eis, qui Halleri, Ackermanni, Sibthorpii, Daubenyi observationibus recte uti voluerint, tenendum erit hos scriptores non ipsum codicem Constantinopolitanum prae oculis habuisse, sed tabulas illas Swietenio auctore confectas, quarum pars longe maior ex codice Neapolitano, minor ex Constantinopolitano expressa est.
- 8) Ferdinandus Cohn *Beitrag zur Geschichte der Botanik, Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 310 s., qui codices C et N tractat.
 - 9) H. Stadler *Neues zur alten Botanik* in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.
 - 10) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 246. 253—272, ubi agitur de figuris codicis Chigiani F. VII. 159 (de quo cf. cap. XXXII n. II),

¹⁾ De libris n. 5—7 citatis cf. O. Penzig l. c. p. 244 s., ubi et de enchiridiis, quae ab Sibthorpio pendent, veluti Billerbeckii Flora classica (Lipsiae 1824) et C. N. Fraasii Synopsi plantarum Florae classicae (Monaci 1845), verba facit.

quarum prima series ex C expressa est. Pendet Penzigius in eis, quae de figuris herbarii Dioscuridei profert, a Sibthorpio et Daubeny; quam ob rem, ubicumque codicem Caesareum citat, plerumque Neapolitanus, rarius Constantinopolitanus intellegendus est.

Porro ei, qui has quaestiones diligentius tractaturus est, haud negligenda erunt, quae de reliquorum codicum Dioscurideorum, imprimis Parisinorum, imaginibus a viris peritissimis conscripta sunt ¹⁾.

CAPUT XVII. DE SYNONYMIS HERBARUM.

In ambobus codicibus antiquissimis Vindobonensibus inter titulos et ipsas descriptiones ex Dioscuridis plerumque materia medica derivatas interiecta sunt synonyma herbarum non solum graeca, verum etiam latina et barbara haud raro tanta copia ad singulas herbas cumulata, ut longi quasi catalogi efficiantur. Vastissima haec vocabulorum multitudo, quamquam ad hoc tempus minima ex parte a viris doctis examinata est, summi videtur momenti esse ad linguarum notitiam promovendam. Nam praeter vocabula graeca, quae nonnumquam ex dialectis, veluti Boeotorum et Cypriorum, deprompta esse indicantur, ubique fere latina magno persaepe numero addita invenimus; quibus accedere solent nomina, quibus Aegyptii Afri Armenii Barbari Bessi Daci Dardani Galli Hispani Itali Lucani Mysi Persae Siculi Syri Tusci, deinde prophetae, Zoroaster, Pythagoras, Osthane utebantur. Atque post multas virorum doctorum controversias Wellmanni iam curis constare videtur synonyma, quae in recensione alphabetica coacervata extant, maxima

¹⁾ A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; idem *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 152—162 (de codicibus Parisinis gr. 2179. 2183); E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 169 ss. 225 ss. 281 ss. (de Paris. gr. 2179); O. Penzig l. c. p. 247 ss. 272—279 (de Chigiani F. VII. 159 figuris eis, quae ex C non sunt petita). Vide praeterea A. de Haller *Bibliothecae botanicae* I p. 85; 170; C. Sprengelium *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde* ed. tert. II (1823) p. 85.

ex parte non ab ipso Dioscuride textui addita esse, sed ex alio fonte satis bonae aetatis manasse, quem fuisse Pamphili grammatici opus *περὶ βοτανῶν* exeunte primo p. Chr. n. saeculo conscriptum probabilis est coniectura iam olim a Lambecio prolata, nuper vero a Wellmanno argumentis firmata ¹⁾).

Codicis C synonyma in singulis versibus bipartitis ita disposita esse solent, ut initiis utrimque inter se exaequatis in priore columna ii, qui hoc vocabulo usi sint, designentur, veluti οἱ δὲ, Ῥωμαῖοι, Αἰγύπτιοι, in altera autem eodem versu ipsum vocabulum enuntietur. Rarissime contra evenit, ut tota synonymorum series continuis versibus exarata sit. Infra (cap. XXXII n. XII) probare studebimus synonyma, quae in libris manu scriptis materiae medicae ex recensione alphabetica interpolatae extant, partim ex C, partim ex N fluxisse.

Synonymorum, quae codici insunt, primus mentionem fecit Ioannes Aurispa in epistula anno fere 1423 scripta ²⁾. Nonnulla deinde de eisdem disputavit Lambecius Comment. II p. 593 ³⁾, qui primus Pamphilum grammaticum horum fuisse auctorem coniecit; copiosius vero tractavit A. F. Kollarus, de Neapolitano potissimum codice disserens, Suppl. I p. 352—358. Porro Curtius Sprengelius, qui synonymis barbaris a multis pro suppositiciis habitis certam quandam auctoritatem vindicavit ⁴⁾, in textum omnia huius generis recepit uncis plerumque inclusa; qua in re imprimis lectiones codicum C et N respexit a Weigelio amico subministrata. Post haec synonymorum series, quae codicibus Vindobonensibus traduntur, paucis attigit V. Rose Hermae VIII p. 39 adn. 1, qui spurias eas esse contendit. Novissima vero aetate M. Wellmannus in commentatione eadem, qua in universum de synonymis librorum Dioscurideorum eum disputare modo memo-

¹⁾ Cf. M. Wellmann Hermae XXXIII p. 360 ss.; idem *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen in Dresden* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1158 s.

²⁾ Cf. supra p. 13 s.: *in quo (codice) ... herbarum et radicum vocabula graecis literis triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur.*

³⁾ Ed. Kollar. II p. 258 s.

⁴⁾ In praefatione ad Dioscuridem p. XVI s.

ravimus, Hermae XXXIII p. 360 ss. permulta eorum, quae in C et N diligenter conlatis invenerat, protulit et illustravit. In futura autem Wellmanni editione, quae ut brevi tempore prodeat, valde exoptamus, maxima synonymorum pars procul dubio non comparebit in genuino materiae medicae textu, a quo Wellmannus aliena ea esse probavit, sed in recensione alphabetica, quam ille seorsum editurus est.

Iam ad singulas linguas accedamus. Qua in re valde mirandum est tantam vocabulorum molem ex tot populorum linguis delibatam, in quarum numero aliquot sunt paucissimis monumentis nobis cognitae, a grammaticis et lexicographis neglectam fere iacere.

De Aegyptiis herbarum nominibus admodum pauca invenies apud Athanasium Kircherum *Lingua Aegyptiaca restituta* (Romae 1644) p. 592—603, qui haec tamen non ex codice C, cuius non meminit, sed ex Apuleii qui dicitur opere de medicaminibus herbarum ¹⁾ habet. Inde pauciora etiam recepta sunt in Amedei Peyronii *Lexicon linguae Copticae* (Taurinis 1835).

Vocabula Dacica a Kollario Suppl. I p. 855 composita tractaverunt Iacobus Grimm *Geschichte der deutschen Sprache* I p. 141—148; H. Leo *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* III (1854) p. 191 s. Postea eadem una cum vocabulis, quae Bessis Dardanisque tribuuntur, iterum collegit et explicare conatus est Guil. Tomaschek *Die alten Thraker* II p. 22—36 ²⁾, qui lectiones et codicum C et N et duorum Vindobonensium Pseudo-Apuleii (n. 93. 97) solita diligentia excussit.

Herbarum nomina Gallica ex diversis editionibus sibi cognita aliis linguae Celticae reliquiis intermixta examinarunt I. Ch. Adelung *Mithridates oder allgemeine Sprachkunde* II (1809) p. 42 ss.; L. Diefenbach *Celtica* I (1839); A. Holder *Alt-celtischer Sprachschatz* I. II (1896 s.)

¹⁾ Falsi Apuleii synonyma ex eodem fonte esse derivata atque ea, de quibus agimus, M. Wellmannus Hermae l. c. p. 369 ostendit.

²⁾ *Sitzungsberichte der Akademie der Wiss. zu Wien, phil.-hist. Classe* CXXX (1894) *Abh.* II. Ceterum parum certis fundamentis inniti, quae Tomaschek in hac commentatione sibi enucleasse visus est, monet P. Kretschmer *Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache* (1896) p. 217 cum adn. 4.

Synonyma denique latina, quorum plus centum in lexicis desiderabantur, ex Sprengelii editione collecta et secundum litterarum ordinem disposita prodidit H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X (1898) p. 83—115, quam commentationem paulo post ex codicum C et N conlatione supplevit archivii eiusdem vol. XI (1900) p. 105—114. Post Stadlerum eodem negotio perfunctus est M. Wellmannus *Hermae* XXXIII (1898) p. 378—422, cui ex duobus codicibus Vindobonensibus ut vocabula latina 541 erueret, contigit.

Reliquarum autem linguarum synonyma ad hoc tempus, quod sciam, nondum collecta et adnotata sunt ¹⁾).

CAPUT XVIII. DE DESCRIPTIONIBUS EX DIOSCURIDE DEPROMPTIS.

Synonyma, de quibus modo egimus, in utroque libro C et N interdum nuda posita sunt, ita ut nihil subsequatur. Plerumque autem subici solent propriae herbarum descriptiones, quarum longe maximam partem ex Dioscuridis materia medica petitam esse patet. Neque tamen omnes herbae in Dioscuridis opere enarratae, quarum numerus ad septingentas accedere dicitur, in herbarium codicibus C et N traditum receptae sunt, sed quadringentae fere eae, quas ipse Dioscurides ceteris accuratius tractavit. Sed praeter has aliquot inveniuntur capita, quae a genuino Dioscuridis textu omnino aliena aliis ex fontibus originem trahunt ²⁾).

¹⁾ Nam quod Tomaschek l. c. p. 23 adfirmat vocabula quoque Punica et Syriaca a linguarum orientalium peritis tractata esse, fatendum est mihi quidem nullam de hac materia disquisitionem innotuisse.

²⁾ Veluti ἀργεμώνη ἑτέρα f. 58^r; δελφίνιον ἕτερον f. 101^v; ἰεράκιον τὸ μέγα f. 150^r; κυνὸ γλωσσὸν f. 167^r; λευκοῖον θαλάσσιον f. 69^r; ποταμογεΐτων ἕτερος f. 281^v; σαξίφραγον f. 290^r; χαλκὰς f. 372^v; de quibus cf. Wellmann *Krateuas* p. 25 adn. 31; idem *Hermae* XXXII p. 374 s. Constat autem haec capita ex ipsa recensione alphabetica irrepsisse in materiae medicae libros interpolatos, in quorum textu constituendo maximas codicis C fuisse partes infra (cap. XXXII n. XII) demonstrabitur.

In herbario Dioscurideo concinnando tres partes inter se diversas in unum corpus concrevisse demonstrabimus, syllogen herbarum alphabeticam antiquiorem picturis illustratam et amplissimis supplementis auctam, deinde synonymorum catalogos et Dioscuridis descriptiones, quae illi syllogae quodammodo accommodandae erant. Quae cum ita sint, mirari haud possumus, quod textus in recensione alphabetica figuris additus non solum aliis sub titulis atque in materia medica genuina proponitur ¹⁾ neque semper ipsis cum figuris satis convenit ²⁾, qua de re diligentiore disquisitione adhuc indigemus, verum etiam plurimis locis a genuinis Dioscuridis verbis quam maxime differt, ad arbitrium eius, qui archetypum huius recensione composuit, contractus et immutatus, nonnumquam autem et interpolatus vel amplioribus supplementis auctus eo consilio, ut herbarum figuris melius respondeat. Qua de quaestione satis habeo legentes ad ea relegare, quae Wellmannus vir harum rerum peritissimus diversis locis de Dioscuridis recensione alphabetica protulit ³⁾. Accuratius enim hanc rem totamque quaestionum, quae huc pertinent, gravissimarum molem tractare neque meum esse puto neque, si putarem, huic operae recte peragendae in praesens par essem, quoniam critica genuinae materiae medicae editione adhuc egemus.

¹⁾ Veluti herba, cui in codice ἀμάρακον inscribitur, Dioscuridi est παρθέριον; ἀδιάντω ἐτέρω respondet τριχομανές, καλλιτρίχῳ autem ἀδιάντον; ἐφήμερον apud Dioscuridem vocatur κολχικόν. Multa eius generis inveniuntur in indice herbarii a Kollario Suppl. I p. 359–381 proposito, in quo locos materiae medicae adnotavit; uberrima autem exempla ad hoc tempus repeti poterunt ex Wellmanni commentationibus *Krateuas* p. 25 ss.; *Hermae* XXXIII p. 379 ss., ubi herbis, quorum synonyma latina tractantur, materiae medicae loci congruentes addi solent. — Eundem textum ex Dioscuridis IV 184 (p. 678 s. Spr.) duobus locis, et θηλυπτερίδι et πτερίδι ἐτέρω, adscriptum esse infra (cap. XXIII n. 1, 2) docebimus; accedit, quod Dioscuridis (III 47 p. 395 s. ed. Spr.) caput de μῶλν hac in recensione duabus herbis, quibus μῶλν (f. 236^r) et σφαριτίς (f. 297^r) nomen, accommodatum est.

²⁾ Cf. Wellmann *Krateuas* p. 32; H. Stadler in ephemeride *Bavarica Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV p. 611 s.

³⁾ *Krateuas* p. 10; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

Accedit, quod his ipsis diebus, cum haec scriberemus, nuntiatum est editionem Dioscuridis a Wellmanno curatam et tam diu summo desiderio a nobis aliisque exoptatam proximo tempore Berolini apud Weidmannos prodituram esse, qua non solum materiae medicae textum, sed et recensionem alphabeticam sese propositurum ipse editor promisit ¹⁾. Qua opera a viro doctissimo et sagacissimo suscepta ut permultis, quae nunc in incerto relinquenda erant, nova lux adfundatur, fore speramus.

Qua vero ratione recensionis alphabeticae textus Dioscurideus, qui duobus vetustissimis codicibus Vindobonensibus traditur, inde a saeculi XVI fine ad ipsam materiam medicam recensendam adhibitus sit, satis apparebit ex eis, quae de Sambuci et Weigeli studiis Dioscurideis, quae Saraceni et Sprengelii editionibus profuerunt, infra (cap. XXV) exponemus. Iamque rectius perspecta indole librorum manu scriptorum, quibus Dioscuridis opus traditur, manifestum fit editores priores hac in re codicibus nostris iusto maiorem tribuisse auctoritatem.

CAPUT XIX. DE CRATEUAE FRAGMENTIS.

Capitibus Dioscurideis passim contractis et immutatis, quae herbarum figuris adiecta sunt, in seriebus *A*, *B*, *Γ* litterarum a folio 16^r usque ad folium 94^v multis locis accedunt excerpta ex consimilis argumenti operibus, quibus inscribitur *Κρατεύας* addito plerumque epitheto *ῥιζοτομικὸς* et *Γαληνός*. Quae quod tam exigua codicis parte produntur et mox adponi desinunt, sine dubio referendum est ad librariorum curam et industriam maiores in operis limine quam postea; quocum convenit, quod etiam picturas in principio collocatas sequentibus multo elegantiores esse observamus. Accedit, quod hanc ipsam codicis partem separato tomo

¹⁾ V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142. Utriusque textus specimina dedit idem *Krateuas* p. 10—18 et p. 7—9.

comprehensam fuisse probabile est (v. supra p. 45; infra cap. XXIV).

Atque de Galeni fragmentis, quae ex libro sexto *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* hausta sunt, sequente capite exposituri sumus; hoc autem loco disputandum est de reliquiis Crateuae ¹⁾, quarum Constantinopolitanus vetustissimus fons est, unicus, ut mihi videtur, archetypus ceterorum codicum, qui haec praebent. Quae quidem frustula exigua M. Wellmannus ²⁾ erudita disquisitione demonstravit maximi momenti esse non solum ad ea, quae ipse Crateuas in re herbaria praestiterit, recte aestimanda, sed etiam ad viam et rationem, quam Dioscurides in herbis materiae medicae enarrandis secutus sit, exactius cognoscendam. Videntur autem ea, quae Crateuae esse indicantur, non ex opere illo superesse, quod *ῥιζοτομικὸν* inscriptum herbarum ad remedia paranda utilium et descriptiones et effectus continebat, sed potius una cum figuris deprompta esse ex Crateuae herbario picturis illustrato et alphabetico ordine digesto, in quo descriptiones omissas et effectus tantum notatos esse Plinius nat. hist. XXV 8 auctor est. Quae cum ita sint, *ῥιζοτομικὸς* illud sive *ῥιζοτόμος* una cum Crateuae nomine excerptis his praemissum non de libris *ῥιζοτομικῶν*, sed scriptoris quasi epitheton, quo ab aliis quoque auctoribus ornatur, accipiendum est ³⁾.

Inveniuntur fragmenta Crateuae in ea tantum herbarii parte, qua *A* littera continetur, infra textum Dioscurideum herbis aliquot addita, quae in vetustum indicem f. 8^r relatae hanc aliasque ob causas antiquiori syllogae herbarum adnumerandae sunt (v. infra cap. XXIV). Scripta vero sunt Crateuaea

¹⁾ De Crateua, qui medicus erat Mithradatis VI Eupatoris regis Ponti (a. 120–63 a. Chr. n.). praeter Wellmanni commentationem sequente adn. citatam cf. Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik* I p. 250 ss.; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 358 ss.

²⁾ *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II 1 (1897) p. 1 ss. Qua ex commentatione nonnulla repetivit I. Berendes in ephemeride Berolinensi *Apotheker-Zeitung* XIV (1899) n. 16 p. 100 s.

³⁾ Cf. infra cap. XXIV.

eadem manu, qua textus Dioscurideus, sed litteris aliquanto minoribus, versibus brevioribus et coartatis. Atque plerisque pro titulo litteris rubris pictum praecedit *Κρατεύας ῥιζοτομικός*; semel autem (f. 25^r) legimus: *Κρατεύας ῥιζοτόμος*, semel (f. 26^r) *Κρατεύας*; prima praeterea textus, qui subsequitur, littera minio picta esse solet.

Iam recenseamus decem haec fragmenta indicatis et locis et argumentis et paginis editionis a Wellmanno in commentationibus academiae Gottingensis propositae ¹⁾:

f. 18 ^r	ἀριστολογία μακρά	W. 11.
19 ^v	ἀριστολόγιον	» 12.
25 ^r	ἀχιλλεῖος	» 14 s.
26 ^r	ἀνεμώνη ἢ φοινικῇ	» 15 s.
27 ^r	ἀσφόδελος	» 16 s.
29 ^r	ἀργεμώνη	» 19 s.
30 ^r	ἐρνόγλωσσον	» 18 s.
31 ^r	ἄσαρον	» 17 (cf. 6 s.).
33 ^r	ἀστέριον	» 20.
40 ^r	ἀναγαλλίδες	» 18.

Redeunt haec ipsa frustra, qualia exemplari nostro exhibentur, non tantum in eis libris, qui inde descripti sunt, veluti in Parisino graeco 2286 saec. XIV ²⁾ et in Vindobonensi med. gr. 5 (Nesselii; 6 Lambecii) saec. XVI ³⁾, sed etiam in aliis quibusdam codicibus Dioscurideis, qui quodammodo ex nostro pendere videntur, quibusque adnumerandi sunt liber recensionis alphabeticae auctae Venetus Marc. 92 saec. XIII (apud Wellmannum littera *v* designatus) et codices materiae medicae interpolati Parisinus gr. 2183 saec. XV (*p*) et Venetus Marc. 271 saec. XV (*v*₁) ⁴⁾. Quibus omnibus cum eadem prorsus fragmenta tradantur atque Constantinopolitano, quae ultra *A* litterarum non progrediuntur similesque nostro lectiones praebent, magna cum probabilitate suspicari

¹⁾ Cf. supra p. 89 adn. 2.

²⁾ Cf. A. G. Costomiris l. c. p. 362; infra cap. XXXII n. I.

³⁾ De quo vide infra cap. XXXII n. VII.

⁴⁾ Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17; infra cap. XXXII n. X. XII.

possumus unicum fontem et archetypum, ex quo per totum medium aevum Crateuae fragmenta petita sint petique potuerint, fuisse Constantinopolitanum ¹⁾.

De auctoritate eorum, quae Crateuae nomine insignita codici nostro insunt, recte iudicare difficillimum est eam ob causam, quod nullum alium eorundem fontem cognitum habemus. Genuinae quidem quin sint exiguae hae reliquiae, post egregiam Wellmanni commentationem nemo iam in dubium vocabit. Neque tamen desunt, quae suspicionem quandam moveant, veluti barbarica vox *ἄξονγγία*, quae in capitibus de *ἀργεμώνη* (f. 29^r) et de *ἀστερίω* (f. 33^r) invenitur ²⁾. Sed si consideramus, quanta cum licentia ipse Dioscuridis textus itemque excerpta ex Galeni opere *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* in nostro exemplari reddantur, vix mirum videtur Crateuae

¹⁾ In catalogis codicum Constantinopoli servatorum, quos inter annos 1565 et 1575 compositos ex Vindobonensi hist. gr. 98 (suppl. Kollarii n. 133) edidit R. Foerster in programme gratulatorio universitatis Rostochiensis a. 1877 inscripto *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis*, in bibliotheca Antonii Cantacuzeni extare dicitur p. 24 n. 11 *ιατροσόφιον* quoddam, in quo praeter alia medica inerat *Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου μερικὸν εἰς τὴν ὕλην τὴν ἰατρικὴν καὶ εἰς τὰς σκευασίας τὰς κοινὰς* (v. etiam Wellmann *Krateuas* p. 4 s. adn. 6). Huic accedunt inter libros Michaelis Cantacuzeni *ιατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου περὶ ὕλης ἰατρικῆς* (Foersteri p. 27 n. 11); inter libros a grammatico quodam congestos *ιατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου* (ibidem p. 20 n. 15). V. praeterea de omnibus Costomiris l. c. p. 360 s. Quibus de codicibus deperditis in medio relinquendum est, utrum re vera fragmenta illa Crateuae ex Constantinopolitano hausta exhibuerint, an fraude omnino Crateuae nomine fuerint inscripti. Id quod Wellmannus l. c. p. 5 ss. in alio quodam libro ab Aloysio Anguillara Patavino anno fere 1561 adhibito evenisse ostendit, quo capita ex alphabetica Dioscuridis recensione excerpta falso sub Crateuae nomine proponebantur. Neque eiusmodi fraudes miros nos habere possunt, quandoquidem in eisdem catalogis a Foerstero editis legimus habuisse Michaellem Cantacuzenum *ιατροσόφιον Ἀνδρέα τοῦ θαυμαστοῦ περὶ ὕλης ἰατρικῆς κατὰ ἀλφαβῆτον στοιχείον* (p. 27 n. 12) et *ιατροσόφιον Νίγερ τοῦ Ἀττικοῦ* — sub quo Sextius ille Niger latere videtur — *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* (ibidem n. 13).

²⁾ Unde H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 612 conclusit haec duo saltem fragmenta Crateuae abiudicanda esse.

quoque verba ad eius, qui haec composuit, arbitrium contracta, immutata, interpolata esse.

Extare haec Crateuaea in libro nostro iam eximius ille Busbeckius a. 1562 observaverat ¹⁾; deinde Lambecius ²⁾ et Nesselius ³⁾ eorundem meminerant. Primus autem, quod sciam, Carolus Weigelius medicus Lipsiensis, cum Vindobonae a. 1793 codicem diligenter conferret, has reliquias *ῥιζοτομικοῦ* descripsit eo consilio, ut emitteret inter anecdota bibliothecae Vindobonensis, quorum editionem eo tempore paravit, sed numquam ad finem perduxit ⁴⁾. Porro Ernestus H. F. Meyer ⁵⁾, ut opiniones virorum doctorum de his fragmentis valde inter se discrepantes examinaret ⁶⁾, per Fenzelium amicum Vindobonensem capitum duorum, quibus *ἀγίλλειος* et *ἀνεμώνη* tractantur, apographa sibi comparavit, quae ille tamen non ex ipso exemplari Constantinopolitano, sed ex codice med. gr. 5 ⁷⁾ inde descripto excerpterat. Nostra demum aetate de libris manu scriptis, qui Crateuae reliquias continent vel continere dicuntur, caute disseruit A. G. Costomiris ⁸⁾, qui tamen Vindobonenses duos, videlicet Constantinopolitanum et med. gr. 5 ex illo derivatum ipse non viderat, sed ex descriptionibus Lambecii et Nesselii cognitos habebat. Iam tandem a. 1897 exigua haec frustula, quorum editionem viri docti tam diu frustra desideraverant, ex nostro libro exscripta et prooemio, apparatu critico, commentariis eruditis instructa M. Wellmanno ⁹⁾ auctore in publicum prodierunt.

¹⁾ V. epistolam supra p. 29 citatam: *Dioscoridem . . . in quo sunt pauca quaedam, ni fallor Crateuae.*

²⁾ Comment. ed. prior. II p. 556 (cf. p. 593); ed. Kollar II p. 120—125 adn. B.

³⁾ Catalog. III p. 9.

⁴⁾ Cf. infra cap. XXV.

⁵⁾ *Geschichte der Botanik* I p. 255 s.

⁶⁾ Veluti C. G. Kuehnus Opuscul. academ. II p. 106 minimi haec fragmenta aestimaverat veritus, ne suppositicia essent.

⁷⁾ Cf. supra p. 90; infra cap. XXXII n. VII.

⁸⁾ L. c. p. 360 ss.

⁹⁾ *Krateuas*, de quo libello cf. supra p. 89 adn. 2; ubi p. 11—20 decem illa fragmenta proponuntur. Censuram huius commentationis scripsit H. Stadler l. c. p. 609 s.

CAPUT XX. DE GALENI FRAGMENTIS.

Praecedente capite postquam de Crateuae reliquiis exposui, paucissima iam supersunt, quae de Galeni excerptis adiciantur. Quae quidem omnia deprompta sunt ex operis *περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων* libro sexto, ubi quae enarrantur herbae eo ipso, quod alphabetico ordine digestae sunt, compilandi studiosos invitabant. Inveniuntur haec fragmenta, quae Crateuaea numero longe superant, inter f. 16^r et 94^v, id est non solum in serie *A*, qua Crateuae excerpta continentur, verum etiam intra *B* et *Γ* litteras. Qua in re idem observatur, quod superiore capite monuimus, haec eis tantum herbis accedere, quae in vetusto indice recensentur ¹⁾.

Excerpta Galeniana simili prorsus ratione et collocata et scripta sunt atque ea, quae Crateuae tribuuntur, nisi quod pro titulo rubris litteris praescribi solet *Γαληνός*; quae quidem inscriptio duobus locis, foliis videlicet 71^r et 72^r incuria librarii omissa est, ita ut ex argumento tantum cognoscatur haec quoque ad Galenum redire. Nonnumquam autem in eodem capite concurrunt fragmenta et Crateuae et Galeni; quod si accidit, Galeni verba aut iuxta Crateuaea altera in columna ponuntur, veluti f. 19^v, 27^r, 30^r, 33^r, 40^r, aut e regione in pagina, quam pictura obtinet, veluti f. 25^v, 28^v, 30^v.

Inter viros doctos, qui Galeno edendo operam dederunt, nullus ad hoc tempus extitit, qui hunc codicem adhiberet. Nihilominus iam nunc, etiamsi editione critica illorum Galeni librorum omnino egemus, satis confidenter adseverare licet excerpta Constantinopolitani, quamvis omnia reliqua Galeni exemplaria antiquitate longe superet, ad ipsa scriptoris verba constituenda minimi pretii esse. In quae eadem fere cadit sententia, quam de textu Dioscurideo supra (p. 87 s.) protu-

¹⁾ Nisi quod f. 71^r herbae, cui *αἶθα* nomen, in indice omissae Galeni verba addita sunt; sed hanc quoque priori classi adnumerandam esse infra (cap. XXIII n. III) aliis argumentis probabimus.

limus. Nam Galeni verba, qualia in Kuehnii editione ¹⁾ nobis sese offerunt, in C tanta cum libertate contrahi et immutari solent, ut ea solum, quibus Dioscuridis descriptiones suppleantur, relictas sint ²⁾; accedit, quod et singula vocabula et totae sententiae, prout e re visum est, ad arbitrium transponuntur. Neque ullam in tot fragmentis lectionem investigare equidem potui, ex qua ipse textus Galenianus maiorem quandam utilitatem caperet. Sed ea de re certum definitumque ferre iudicium eorum erit, qui criticam Galeni editionem parabunt.

Indicem fragmentorum e Galeno in hunc librum receptorum adiectis locis editionis a Kuehnio curatae, quibus illa respondeant, infra post codicis conspectum (cap. XXXIV) subiungere placuit.

CAPUT XXI. DE HERBARUM DIOSCURIDEARUM RECENSIONE ALPHABETICA.

Postquam superioribus capitibus de singulis partibus disseruimus, quibus herbarium Dioscurideum codice C traditum constet, iam in universum agendum est de eiusdem indole, origine, fontibus. Quas ad quaestiones absolvendas ipsum librum C plurima praeter ceteros conferre ex ea, quae sequitur, disputatione facile perspicietur.

Codicum, quibus materia medica Dioscuridis Anazarbei eiusve partes traduntur ³⁾, duae distinguuntur classes principales.

¹⁾ Claudii Galeni opera omnia. Ed. cur. C. G. Kuehn. Tomus XI (Medicorum Graecorum opera, vol. XI, 1826).

²⁾ Cf. imprimis Galeniana f. 23^r, 24^r, 70^r tradita.

³⁾ De codicibus Dioscurideis fusius egerunt ex vetustioribus scriptoribus I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. IV p. 583 ss.; C. Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem I p. XVII ss.; alias quasdam commentationes indicant L. Choulant *Geschichte und Literatur der alteren Medicin* ed. alt. I p. 83; G. A. Pritzel *Thesauri literaturae botanicae* ed. novae (1872) p. 87. Sed haec omnia iam obsoleta facta sunt eis disquisitionibus, quas M. Wellmannus in nova Dioscuridis editione paranda de materiae medicae apparatu critico volgavit. Qui de codicum indole et classibus his fere locis disseruit: *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse NS II I* (1897) p. 11 s. adn. 17; p. 21 ss.;

Quarum priore comprehenduntur ii codices, quibus genuinus librorum quinque materiae medicae textus ad nos pervenit; inter quos antiquissimus est Parisinus gr. 2179 saeculi IX. Ad alteram vero classem pertinent codices ii, in quibus textus Dioscurideus in alphabeticum ordinem redactus variisque additamentis auctus et interpolatus proponitur. Inter quas classes medium fere locum obtinent exemplaria aliquot serae aetatis, inde a saeculo XIV confecta, quibus materia medica inest primitivo quidem ordine disposita, sed ex recensione, quam modo diximus, alphabetica interpolata.

Iam vero in altera illa classe tria librorum genera agnoscuntur. Atque ad primum genus pertinet archetypus codicum Constantinopolitani (C), iam Vindobonensis med. gr. 1, de quo hic agitur, et alterius, qui Neapolitanus (N) dicitur, item Vindobonae nunc adservati, de quo statim plura proferentur; quibus libris herbae tantum Dioscuridis plerumque verbis enarratae et in alphabeti seriem redactae proponuntur. Secundo autem generi adnumerantur illi inde a saeculo fere XII libri, in quibus herbis Dioscurideis quattuor aliae remediorum a Dioscuride tractatorum series secundum litteras dispositae accedunt ¹⁾. In tertio vero huius classis genere cetera quoque Dioscuridis opuscula in recensionem alphabeticam recepta sunt.

Atque nobis quidem hoc loco res est cum herbario

Hermæ XXXIII p. 363; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s. Neque neglegenda sunt, quae de codicibus Escorialensibus, qui maximam partem a. 1671 perierunt, commentati sunt C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial (Bibliothèque de l'école des hautes études XLVI, 1880)* p. 97 ss. 335; R. Beer *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses XXIII (1903)* p. XC n. 154, 1. Sat multa porro, quae huc spectant, a nobis in quarta huius praefationis parte exponentur.

¹⁾ Cuius generis libri iam Conrado Gesnero innotuisse videntur; is enim in praefatione de rei herbariae scriptoribus, quae praemittitur operi Hieronymi Tragi De stirpium, maxime earum, quae in Germania nostra nascuntur, usitatis nomenclaturis (ed. Argentorati 1552. 4°) vol. I, haec scribit de libris XXIV, quos Suidas Dioscuridi tribuit: *quos libros nihil aliud continere quam illos qui habentur puto, ordine viginti quatuor apud Graecos literarum digestos, quo ordine etiam hodie reperiri eos audio.* Cf. I. P. Tournefort *Institution. rei herbariae* ed. tert. I (1719) p. 7.

Dioscurideo alphabetico, quod codicibus C et N vetustissimis ex communi archetypo derivatis ad nostram pervenit aetatem. Componitur autem hoc opus, ut saepius monuimus, partibus tribus diversissimis, videlicet picturis herbarum, quas et ipsas dimidia fere parte ex sylloge quadam alphabetica figuris illustrata depromptas, altera vero aliis ex fontibus supplementi causa adiectas esse infra (cap. XXIII s.) demonstrabimus, deinde catalogis synonymorum singulis herbis propriorum, quos incertus quidam auctor Pamphili potissimum Alexandrini vestigia secutus composuerat, ipsis denique herbarum descriptionibus ex materia plerumque medica Dioscuridis Anazarbei excerptis, quas imaginibus illis variis modis accommodare necesse erat. Ea igitur, quae in C sub Dioscuridis nomine, quod et nos retinuimus¹⁾, feruntur, ex parte tantum ad hunc auctorem redire, rectius autem collectionem herbarum medicinalium diversis ex fontibus compilatam appellari posse iam perspicitur. Videtur autem summaria haec herbarum notitia medicis et pharmacopolis imprimis destinata tertio fere p. Chr. n. saeculo concinnata esse, qua de re mox copiosius disserendum erit.

Praeter librum C in bibliotheca Palatina Vindobonensi alterum exemplar manu scriptum adservari modo diximus, quo alphabetica illa herbarum Dioscuridearum recensio continetur, codicem videlicet suppl. gr. 28, a viris doctis, ut ab illo distinguatur, Neapolitanum (N) eam ob causam vocatum, quod ex monasterio Augustinianorum Neapolitano Sancti Ioannis de Carbonaria dicto aliis cum libris manu scriptis a.

¹⁾ Herbarii Dioscuridei vocabulum, quo et nos frequentius uti sumus, iam Kollarius Suppl. I. p. 350 commendavit collatis verbis Cassiodorii Senatoris de inst. divin. litt. c. 31: *quod si vobis non fuerit Graecarum litterarum nota facundia, imprimis habetis herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate disseruit atque depinxit*. Qua tamen in re cavendum est, ne librorum C et N recensionem confundamus cum latina illa herbarii versione, quae etiam nunc extat atque herbas non secundum litteras, sed eo, quo ipse Dioscurides enarravit, ordine digestas praebet; cf. H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X p. 403 ss.; Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1134 s.

1718 regnante Carolo VI Vindobonam translatus est ¹⁾. Is igitur est minoris formae quam C, latus cent. 14, altus cent. 29.7, saeculo VII, ut viris rei palaeographicae peritis videtur, scriptus, constatque foliis 172, quorum partes versae scripturam plerumque non receperunt. Continetur autem hoc libro solum herbarium Dioscurideum titulo carens et in principio *A* litterae truncatum, omissis commentationibus ad res naturales pertinentibus, quae in C inde a f. 388^r accedunt. Atque in paginis rectis huius codicis vetustissimi ternae plerumque, interdum binae quaternaeve, perraro singulae herbae et repraesentantur et describuntur. Obtinent autem superiorem paginarum partem figurae coloratae, quibus subiuncti sunt tituli rubro atramento picti; subsequuntur inferius descriptiones, in quibus sicuti in C praecedere solent synonyma, postponi autem capita ex materia medica Dioscuridis plerumque petita.

¹⁾ De codice Neapolitano herbarii Dioscuridei cf. imprimis B. de Montfaucon *Palaeogr. gr.* p. 195 ss.; A. F. Kollarius *Suppl. I* p. 343 ss.; I. C. G. Ackermann in *Fabricii Bibliotheca gr.* (ed. Harles.) IV p. 685 s.; C. Sprengelius in *praef. ad Dioscuridem I* p. XVIII s.; V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 281; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 33 s.; V. Del Gaizo *Contributo allo studio delle fonti della storia della medicina (Bollettino della r. accademia medico-chirurgica di Napoli* III 1891), quam commentationem equidem inspicere non potui; M. Wellmann *Krateuas* p. 21 s.; idem *Hermae* XXXIII p. 375 ss. et Pauly et Wissowae *encycl. V* p. 1136. 1141. Multae aliae disquisitiones, quibus simul de libris C et N agitur, in hac secunda praefationis parte passim citatae sunt; v. praesertim cap. XIV. Primus, quod sciam, in herbis tractandis libri huius lectionibus et imaginibus usus est ineunte fere saeculo XVII Fabius Columna botanicus Italus, in cuius opusculo *Φυτοβάσιανος* inscripto p. 4. 20. 24 (editionis Florentinae a. 1744 emissae) codicis Neapolitani mentio extat. De codicibus monasterii S. Ioannis de Carbonaria Vindobonam translatis copiosius egerunt anonymus quidam Italus (B. C.) *I codici della biblioteca del cenobio di S. Giovanni a Carbonara di Napoli... spediti a Vienna nel 1718*, qui libellus Neapoli a. 1890 seorsum impressus est ex ephemeridis *Eco di S. Agostino* a. IV fasc. II. IX, ubi codicis N p. 32 mentio fit; Ferd. Menčík bibliothecae Vindobonensis custos *Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen* VIII (1904) p. 133 ss. 170 ss.; IX (1905) p. 31 ss., qui de codice N l. c. VIII p. 176 s. n. LXX disputavit.

CAPUT XXII. DE RATIONE, QUAE INTER CODICES
CONSTANTINOPOLITANUM ET NEAPOLI-
TANUM INTERCEDAT.

Iam si quaestio proponitur gravissima, quatenam ratio inter codicem nostrum (C) et Neapolitanum saeculi VII (N) intercedat, certissimis argumentis ad eam perducimur sententiam, ut horum recentior N non ex C descriptum esse, sed herbarium Dioscurideum in utroque libro ex communi archetypo fluxisse existimemus.

Ac primum quidem in universum tenendum est easdem prorsus herbas in C et in N depictas et descriptas esse¹⁾. Nam quod haec vel illa herba in altero desideratur, quae in altero profertur, id nulli alii causaetribuendum est quam foliorum plurimorum iacturae, qua C passim in omnibus fere partibus, N in littera praesertim A adfectus est. Maiorem sane capitum integrorum numerum codex N servavit (v. supra p. 77).

Ordo tamen, quo singulae herbae singulas intra litteras sese excipiunt, aliquantum differt in C et N²⁾. Atque is, qui librum C descripsit, quam accuratissime eam, quam in archetypo invenerat, consecutionem reddidisse videtur, quare factum est, ut syllogarum diversarum, ex quibus arche-

¹⁾ In indice vetusto, qui in C praemissus est Dioscurideo herbario, adferuntur *κάρπασσος* et *κύπρος* et *σεύλλον λευκόν* (v. p. 66 n. 3). Quae herbae quod iam neque in C neque in N inveniuntur, etiam inde patet hos codices ex eodem exemplari derivatos esse, in quo capita illa tria alias in alphabeticam herbarii recensionem recepta desiderabantur.

²⁾ Qua in quaestione tractanda statim adnotandum est ordinem, quo codicis N herbae aliquando processerant, hodie mirum in modum eo obscuratum et turbatum esse, quod et singula folia et integri quaterniones in codice denuo compingendo transposita sunt, ita ut in ipsum litterarum contextum fragmenta ad alias litteras pertinentia intrusa sint. Antiqua tamen herbarum in N consecutio erui potest cum aliis ex vestigiis, tum ex indicibus saeculo fere XIII vel XIV codice nondum turbato conscriptis, qui singulis seriebus praemissi sunt. Qua in re excipienda est A littera, cuius catalogus una cum codicis exordio periit. V. supra p. 77.

typum concinnatum fuisse infra (cap. XXIII) demonstrabitur, multo plura vestigia in C conservata sint quam in N. E contrario is, qui codicem N composuit, quamquam alphabeticum ordinem retinuit, haud pauca immutavit. Primum enim, quoniam binae ternaeve herbarum imagines cum suo textu in singulis foliis rectis collocabantur, capita ita seligenda erant, ut spatium sufficeret. Deinde herbae eiusdem nominis, quae in C ad archetypi ex variis herbarum syllogis conflati exemplum magno persaepe intervallo inter se dirimuntur, in N omnes fere inter se consociatae sunt; veluti in eisdem paginis componuntur *ἄγχουσα* et *ἄγχουσα ἑτέρα*, *πτέρις* et *πτέρις ἑτέρα*, *ζμίλαξ τραχεῖα* et *ζμίλαξ λεία*, quarum altera codice C in serie Z litterae, altera intra Σ litteram proponitur. His et nonnullis aliis de causis, quas accuratius persequi huius loci non est, evenit, ut ordo codicis N, siquidem singula respicimus, a C sat multis locis differat ¹⁾. Si vero universam herbarum per singulas litteras consecutionem spectamus, eodem fere modo, ut in codicibus, qui ad eundem archetypum referuntur, par est, capita et in C et in N procedere cognoscuntur. Quae cum ita sint, in libri C lacunis definiendis et supplendis persaepe codice N uti poteramus (cf. supra cap. XII n. 5).

Sed postquam in universum docuimus utrique codici easdem inesse herbas eadem fere ratione ordinatas, transeamus ad imagines textumque herbarum, quas in ambobus consimili prorsus modo et repraesentari et describi manifestum est. Figuras enim utroque libro traditas si diligenter comparamus, maximam partem simillimas esse elucet, ita ut minime dubium sit, quin eadem forma in communi archetypo depictae fuerint. Cui sententiae minime obstat, quod herbae codicis N rudiori quidem artificio moduloque minore, sed secundum viro-
rum rei herbariae consultorum iudicium ²⁾ maiore veritatis studio delineatae sunt. Verum tamen in tanta imaginum congruentia

¹⁾ In serierum praesertim Z, A itemque Θ, Φ ordinatione duo codices vetustissimi quam maxime inter se consentiunt.

²⁾ Cf. F. Cohn l. c. p. 309.

non desunt quaedam, in quibus codices C et N vel maxime inter se discrepent ¹⁾. His autem adnumeranda videntur ἀργεμώνη (C f. 28^v; N f. 10^r); βούγλωσσον (C. f. 76^v; N f. 28^r); βλήτον (C f. 77^v; N f. 32^r); γναφάλλιον (C f. 94^r; N f. 34^v); νυμφαία, quae in C (f. 239^r) similis θηλυπτέριδι et πτέριδι ἑτέρῳ repraesentatur (cap. XXIII n. I, 2), in N vero (f. 104^v) speciem verbis Dioscuridis magis accommodatam praebet. Qua in re mitto omnes figuras hac vel illa parte inter se differentes, quarum tamen habitus universus fere convenire videatur ²⁾; facile enim imagines iterum atque iterum depictae in deterius perverti poterant, id quod in eiusmodi herbariis persaepe accidisse iam Plinius nat. hist. XXV 8 queritur. In figuras autem numero satis exiguas, quas modo composuimus, inter se diversissimas haec explicandi ratio minime quadrat. Quas si accuratius conferimus, haud difficile intellegitur N eas praebere imagines, quae textui Dioscurideo magis conveniant. Is igitur, qui vel librum N vel codicem inter archetypum et Neapolitanum quasi medium conficiendum curavit, cum archetypo nonnullas imagines falsas vel minus idoneas inesse animadvertit, in harum locum aptiores et emendatiores substituisse videtur. Contra in C non solum herbarum consecutio minus persaepe utilis, sed etiam imaginum forma, etsi textui parum aptae erant, sine ulla mutatione recepta est, ita ut hac quoque in re ad archetypum quam proxime accedat.

Idem fere, quod de imaginibus enuntiavimus, iudicium in textum quadrare videtur, qui in utroque libro ex synonymis et descriptionibus ex Dioscuride plerumque repetitis constat. Etenim Neapolitani textus in universum cum Constantinopolitano congruit, quamquam minore quidem elegantia, sed maiore cum cura scriptus, in singulis sat multas continet lectiones praestantiores. Ad idem autem exemplar utrumque referendum

¹⁾ Id quod observavit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—37. Stück p. 10.

²⁾ Eiusmodi sunt v. c. ἀνδράφαξις, βούνιον, βουωνία μέλαινα, γεράνιον, γεράνιον ἕτερον, γαλαίοψις, γεντιανή, ἐλλέβορος λευκός, ἑλλ. μέλας, ἐλαφόβοσκον, ζμίλαξ τραχεῖα, θέρμος ἄγριος, ἵππολόπαθον, alia.

esse inde etiam comprobatur, quod modo C, modo N integriora praebet huius recensiois verba. In synonymis vero recensendis nonnumquam N praeferendum esse, postquam C. Sprengelius adnotavit ¹⁾, accuratius demonstravit Wellmannus ²⁾, qui nonnulla eius generis in C omissa sive confusa in solo N vel servata vel rectiore ordine tradita esse exposuit.

CAPUT XXIII. DE PARTIBUS, EX QUIBUS HERBARI ARCHETYPUS CONFLATUS SIT.

Coaluisse herbarium Dioscurideum, quale libris C et N traditur, ex partibus tribus distinctis, postquam a prioribus aliquatenus perspectum est ³⁾, Wellmanni imprimis commutationibus saepius citatis iam constat; quam rem in capitibus, quae praecedunt, iterum atque iterum attigimus. Totius autem operis principium quasi et fundamentum in herbarum figuris secundum litteras digestis positum est, quibus duae reliquae herbarii partes, videlicet synonymorum catalogi et capita Dioscuridea accommodanda erant. Sed et hoc ipsum figurarum corpus diversis ex partibus concrevisse equidem persuasum habeo.

Plurima enim in codice nostro et luculentissima vestigia comparent, quibus indicatur communem librorum C et N archetypum ita concinnatum fuisse, ut figuris herbarum syllogae antiquioris per litteras distributae nova quaedam imaginum copia aliis ex fontibus petita adiceretur. Quam quaestionem si examinare libet, proficiscendum est a vetusto illo indice eleganter ornateque conscripto, quem in codice C (deest enim in N) inde a folio 8^r—10^v herbario Dioscurideo praemisum esse supra (cap. XIII) exposuimus. Hoc indice, quem ad originem recensiois alphabeticae Dioscuridis recte cognoscendam summi esse momenti viri docti nondum intellexerunt, non omnes herbae in ipso contextu repraesentatae et tractatae

¹⁾ V. praefationem ad Dioscuridem I p. XVIII.

²⁾ Hermae XXXIII p. 376.

³⁾ Cf. Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 256 ss.

enarrantur, sed pars tantum certa arctioribus limitibus circumscripta. Duae ergo, si ad indicem attendimus, classes herbarum per singulas litteras inter se coniunctae inveniuntur, altera earum, quae indice enumerantur, altera vero herbarum, quae in indicem non sunt receptae. Iam quemadmodum intra unamquamque litteram duarum classium herbae sese excipiant, ex codicis conspectu, quem infra parta quinta subiungemus, facillimo negotio cognosci poterit; in quo indicem vetustum cum ea, quae in contextu exhibetur, herbarum serie composuimus. Quam ob rem pauca generatim hic monuisse sufficiat. Intercedunt autem per singulas litteras inter duas illas classes, quas brevitatis causa numeris I et II notabimus, hae fere rationes:

1) Herbae universae indice continentur pertinentque ad classem I in $B\Xi\Psi\Omega$ litteris.

2) Herbae indice receptae (I) universae praecedunt classem earum, quae extra indicem versantur, (II) in ΔNO litteris. Quod si formula exprimere licet, habemus: $I + II$.

3) Classis I pars maior praecedit, sequitur moles II, finem facit classis I pars minor; quod evenit in $ATHAPT\Phi X$ litteris. Cuius consecutionis formula haec est: $I + II + I$.

4) Classis II universa praemissa est moli I in $EZ\Theta\Pi Y$ litteris. Est igitur: $II + I$.

5) Series magis promiscuae reperiuntur in litteris I , cuius haec est formula $II + I + II + I + II$, deinde KM itemque Σ , in quibus omnibus ordo, quo herbae in indice recensentur, in ipso contextu compluribus locis immutatus est.

Haec si perlustramus, paucissimis exceptis duo herbarum genera ita conexas esse videmus, ut alterum cum altero non sit permixtum, sed utraque classe per singulas litteras corpuscula quasi compacta unum vel compluria efficiantur.

Neque alia in C deficiunt indicia, quibus demonstretur in librorum C et N archetypo communi ad molem illam principalem, cuius capita in indicem vetustum recepta sunt, supplementa quaedam aliunde petita accessisse.

I. Primum enim nonnumquam evenit, ut eadem herba diversis sub titulis duobus locis picta et descripta extet. Cuius generis haec reperiuntur exempla:

1) *Ἠγίλωψ* inscribitur herba, cuius textus f. 127^v, figura f. 128^r exhibetur, in indicem recepta f. 8^v. De eadem caput extat in serie *A* litterae sub inscriptione *Αἰγίλωψ*, cuius imago f. 56^v, textus f. 57^r obtinet. Certissimum est eandem herbam utraque figura repraesentari, quamquam delineandi et pingendi ratione valde has inter se differre infra (n. IV) demonstrabimus; porro utrobique idem adscriptus est textus ex Dioscuridis materia medica (IV 137 p. 619 Spr.) depromptus.

In codice N haec herba uno tantum loco sub *A* littera f. 13^r proditur *αἰγίλωψ* appellata. Is igitur, qui aut ipsum N aut medium quoddam inter archetypum et N exemplar exaravit, duobus locis idem argumentum tractari animadverterat herbamque altera vice omiserat.

2) *Θηλυπτερίς*, cuius textus f. 141^v, figura f. 142^r extat (cf. N f. 39^r), in indicem recepta haud diversa videtur ab illa herba extra indicem collocata, cui nomen *πτέρις ἑτέρα*, cuius textus f. 256^v, imago vero f. 257^r habetur (cf. N f. 101^r). Figuris, quae inter se haud multum differunt¹⁾, idem fere, si leves differentias neglegimus, textus additur ex Dioscuridis materia medica IV 184 (p. 678 s. Spr.) excerptus²⁾.

3) Simile quid evenisse videtur in herba, cui nomen est *βαλλωνή ἢ μελαμπράσιον*. Quae in C singulari quodam casu omnino iam desideratur; duobus tamen locis olim extitisse videtur³⁾, semel extra indicem sub *B* littera in folio quodam, quod excidit inter f. 76 et 77⁴⁾, iterum inter herbas *M* litterae, in

¹⁾ Id quod ante nos observavit F. Cohn vir rei botanicae peritissimus *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 311.

²⁾ F. 141^v haec invenimus synonyma: *οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν ὀνομάζουσιν*; f. 256^v: *οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν, οἱ δὲ καὶ ταύτην θηλυπτερίδα ὀνομάζουσιν*. Deinde *πτέριδος ἑτέρας* descriptio in fine una sententia, quae in *θηλυπτερίδι* desideratur, auctior est. In lectionibus quibusdam textus inter se aliquantum discrepant.

³⁾ V. conspectum codicis, quem infra parte quinta proponemus.

⁴⁾ Herbas enim easdem prorsus libris C et N comprehendi supra (cap. XIV. XXII) notavimus; iam si series *B* litterae in utroque comparamus, in C deest herba una in lacuna illa deperdita. Quam ego quidem adfirmaverim haud diversam esse ab illa herba, quae in N abundat, videlicet *βαλλωνή ἢ μελαμπράσιον*.

quarum serie indice vetusto recensetur μελαμπράσιον ἢ βαλλωτή. Sed hoc quoque loco excidit μελαμπράσιον foliorum complurium inter 233 et 234 olim collocatorum interitu. In N semel tantum f. 31^r exhibetur βαλλωτή ἢ μέλαν πράσιον adiecto Dioscuridis textu III 107 (p. 452 s.).

Hoc loco observandum est etiam intra ipsam illam herbarum classem, quae extra indicem versatur, duplicem unius herbae mentionem reperiri. Huc enim pertinent ἡλιοτρόπιον τὸ μικρόν f. 130^v descriptum, f. 131^r delineatum (cf. N f. 81^r) ¹⁾ et σκορπίουρον ἕτερον, cuius figura f. 317^v, textus f. 318^r extat (cf. N. f. 135^r) ²⁾. Quorum imaginibus, quae inter se parum discrepant, idem utrimque textus adiectus est, quo apud Dioscuridem IV 191 p. 684 s. ἡλιοτρόπιον τὸ μικρόν, οἱ δὲ σκορπίουρον describitur.

Neque aliter res se habere videtur in alia quadam herba, quae vulgo ῥιγέρων appellatur. Etenim in C inter eas herbas E litterae, quae in indice omissae sunt, ῥιγέρων invenitur f. 102^r descriptus, f. 110^r delineatus. In N autem habetur ῥιγέρων in H littera f. 78^r. Utroque loco accedit textus ex Dioscuride IV 95 (p. 590) depromptus, sed ita comparatus, ut recensio, quam C sequitur, ab N valde discrepet. Videtur autem haec herba ex duobus exemplaribus diversis, in quorum altero ῥιγέρων, altero ῥιγέρων appellata erat, in archetypum bis recepta esse, ex quibus mentionibus altera in C, altera in N relata est.

II. Porro sententia, quam proposuimus, eis quoque commendari videtur, quae in utriusque classis ordinatione observantur. Atque primum quidem prioris classis herbae eae, quae vocabulis similibus appellantur, et in indice et in ipso herbarii contextu inter se consociari solent, ita ut v. c. αἰζων τὸ μέγα proxime excipiant αἰζων τὸ μικρόν et αἰζων τὸ λεπτόφυλλον, vel μαλάχην κηπαίαν sequatur μαλάχη ἀγρία χερσαία. Idem fere notatur intra alterius generis herbas. Aliter autem res se habet in eis

¹⁾ In textus initio haec verba leguntur: οἱ δὲ καὶ τοῦτο σκορπίουρον ἐκάλεσαν· ἕτερα δὲ σκορπίουρος.

²⁾ In synonymis legitur: σκορπίουρον ἕτερον· οἱ δὲ ἡλιοτρόπιον τὸ μικρόν. In descriptione, quae sequitur, omittuntur verba in adn. praecedente exscripta.

herbis similis nominis, quarum alterae ad classem in indicem relatam, alterae ad molem extra indicem positam pertinent; quae eis in partibus, ubi utrumque herbarum genus in singulis litteris uno vel compluribus corpusculis continentibus exhibetur, longo interdum intervallo inter se disiunguntur, veluti ἀργεμώνη classis prioris (f. 28^v s.) et ἀργεμώνη ἑτέρα alterius classis (f. 57^v s.). Qua in re evenit, ut herba epitheto ἑτέρα ab alia distincta in contextu etiam praecedat; veluti inveniuntur ἄγχουσα ἑτέρα cl. II f. 61^v s., ἄγχουσα cl. I f. 70^r s.; πτέρις ἑτέρα cl. II f. 256^v s., πτέρις f. 266^r. In eis sane codicis partibus, ubi duae illae classes magis inter se permixtae extant, utriusque generis herbae similiter appellatae inter se coniungi solent, veluti f. 221^v ss., ubi μήκωνος species proponuntur.

Ea quae modo exposuimus, illis locis maxime conspicua sunt, ubi herbae similibus nominibus appellatae propter orthographiae differentiam diversis seriei alphabeticae sedibus exhibentur. Nam C f. 124^v et 125^r ζμίλαξ τραχεῖα, quae item in indice habetur, inter herbas Z litterae collocata invenitur; contra σμίλαξ λεία, quae indice non recepta est, f. 332^v et 333^r adest Σ litterae inserta. In codice autem N f. 77^r hae duae herbae in serie Σ compositae sunt.

Sed idem observare licet in ipsa illa classe, quae extra indicem posita est. Herba scilicet, cui ἵπποφαές nomen, in C (f. 146^v et 147^r) sub I littera proditur; idem de N, ubi iam excidit, testatur index saeculo fere XIV f. 39^v exaratus. Contra herba quaedam adfinis, quae vulgo ἵπποφάεστον vocatur, in C (f. 353^v et 354^r) et in N (f. 147^r) ὑποφάεστον scribitur seriei Υ attributa. In Dioscuridis vero materia medica hae duae herbae, quarum nomina tradi videntur ἵπποφαές et ἵππόφαιστον, sese excipiunt IV 159. 160 (p. 647—649 Spr.). Ex hac igitur orthographiae diversitate concludere licebit harum herbarum figuras, quibus textus Dioscuridis accommodatus est, ex diversis fontibus haustas esse.

III. In codicis principio intra serierum A et B ambitum peculiaris quaedam differentia agnoscitur inter classem indice relatam et reliquarum herbarum molem. Fragmenta enim ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως φαρμάκων ex-

cerpta, quae hac in parte nonnumquam descriptionibus Dioscorideis accedere supra (cap. XIX. XX) exposui, eis tantum herbis adiuncta sunt, quae in indice enumerantur. Id maxime conspicuum est in *A* littera. Ibi f. 12^r—43^r praecedunt herbae indicis triginta duae, quibus capita Crateuae et Galeni passim addita inveniuntur. Subsequuntur f. 43^v—68^v herbae viginti quinque, vel, si deperditas una computamus, viginti octo ab indice alienae, ex quibus ne una quidem eiusmodi excerptis illustratur. Neque tamen ea res inde explicari potest, quod Galenus — de Crateua nihil constat — has herbas memorare neglexerit; nam magna earum pars in libro VI *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* tractatur¹⁾. Agmen claudunt f. 70^r—73^v capita in indicem recepta quattuor, quibus αἴθα f. 71^r et f. 71^v adicienda videtur²⁾. Hac in serie, id quod primu obtutu satis conspicuum est, denuo oculis sese praebent fragmenta illa ex Crateuae et Galeni scriptis petita, ex quibus Galeniana in seriebus *B* et *Γ* continuantur. Iam cognoscimus duas illas, quas diximus, classes ex diversis exemplaribus confluisse, ex quibus unum, cuius ambitus indice vetusto indicatur, figuris herbarum excerpta ex Crateua et Galeno adiuncta habebat, reliqua vero his additamentis carebant.

IV. Sed vel maxime duae illae classes ratione picturarum, quas communis iam librorum *C* et *N* archetypus exhibebat, inter se differunt. Qua in re sane praemittendum est eam quaestionem hoc loco attingi tantum, non absolvi posse, quippe quae speciali disquisitione indigeat; exoriuntur enim curiosius inquirenti haud spernendae difficultates in eo praesertim positae, quod similitudines vel differentiae, quae in imaginum artificio observantur, et in ipso archetypo et in eo,

¹⁾ Veluti ἄρχιον VI c. 58 vol. XI p. 837 ed. K.; ἀμμωνιακή c. 37 p. 828; ἄλυσον c. 24 p. 823; ἀνθυλλίς c. 46 p. 833; ἀκάνθιον c. 15 p. 818; ἀπαρίνη c. 50 p. 834; αἰγύλωψ c. 9 p. 815; ἄχορον c. 18 p. 819; alia.

²⁾ Deest quidem αἴθα in indice; sed mero errore eam omissam esse veri simile est, cum media inter herbas indice relatas collocata sit eiusque figura illam pingendi rationem, quae herbis classis prioris propria est, apertissime exhibeat (cf. n. IV). Accedit, quod f. 71^r Galeni fragmentum adscriptum est.

qui inde depingebatur, codice C magnam quidem partem ex proprietate eorum exemplorum, quae exprimebantur, partim vero etiam ex variorum pictorum, qui in his exemplis imitandis occupati erant, consuetudinibus repetendae sunt, ita ut v. c. respicere debeamus eiusdem generis figuras a diversis artificibus diverso modo redditas esse. Neque ex N, cuius imagines ad eundem archetypum redeunt, sed multo rudiore artificio omnibus inter se exaequatis differentiis pictae sunt, aliquid ad hanc rem expediendam lucrari posse videmur. Harum difficultatum, si, quantum fieri potest, ratio habetur, magnus tamen relinquitur numerus imaginum, ex quibus in universum colligere licet duabus illis classibus respondere duo figurarum genera diversissimam delineandi et pingendi rationem exhibentia.

Etenim eorum capitum, quae in indicem recepta priori classi adnumerantur, figurae longe plurimae plastica quadam delineandi et colorandi arte factae herbas ita repraesentare solent, ut magna foliorum, stirpium, florum, ramorum abundantia instructae corporeae quasi amplumque undique spatium explentes intuentium in oculos prosiliant et sicuti in vivis herbis, ita et in his simulacris partes aliae eminere, aliae recedere videantur. Caules vero et radices non ad commune quoddam schema, sed sat bene ad ipsarum herbarum proprietatem expressa sunt; porro rami et folia artificiosa plerumque ratione, quae nisi a pictore habili et sciente neque excogitari neque exprimi poterat, inflexa vel replicata sese intersecant; flores deinde non solum superiore ex parte, verum etiam a latere sive ex ima parte conspiciuntur; in colorum denique commissuris et transitu magna ars agnoscitur, ita ut in viridi praesertim, sed et in aliis coloribus differentiae tenuissimae optime exprimantur. Quae cum ita sint, apparet primum harum imaginum auctorem, cuius exempla in archetypo et inde in C depicta sunt, id egisse, ut non solum herbarum formas speciesque, quod medicorum et pharmacopolarum usibus sufficeret, satis recte adumbraret, sed etiam opus pictorium ederet politissima arte perfectum.

E contrario figurae alterius classis, quae extra indicem

posita est, haud multis, quae melioris notae videntur, exceptis mirum quantum ab illa delineandi et pingendi ratione discrepant. Quarum plerisque, si spatiosis illis prioris generis picturis comparantur, multo gracilior et tenuior forma communis est, ut quam paucissimis foliis ramisque praeditae summamque redactae ad simplicitatem et nuditatem, minus latae, sed in longitudinem magis porrectae effingantur, partes vero singulae neque prominere neque recedere videantur, sed planae omnino, ut ita dicam, et inter se exaequatae cernantur. In foliis quoque et ramis componendis et distribuendis omnia, quibus difficultas aliqua inesse videbatur, a pictore evitata sunt, ita ut hae herbarum particulae ad certum quoddam schema semper fere observatum sese intersecant. Caules vero ad regulam quasi directi et radices nullibi fere naturalem vivae herbae rationem imitantur. Neque tenues colorum differentiae diligentius exprimuntur, sed viridis imprimis color semper eodem fere modo redditur. Il igitur, qui huius classis figuras effinxerunt, simulacra ad elegantiores artis pictoriae normam conficere neque poterant neque fortasse cupiebant, eo contenti, ut herbarum adumbrationes medicis idoneas proderent. Neque mihi quidem veri dissimile videtur harum praecipue figurarum exemplaria prima maximam partem ad herbas non vivas viridesve, sed exsiccatas delineata esse ¹⁾).

Ea, quae modo disputavimus, dilucidis exemplis illustrari possunt. Atque primum quidem legentes ipsos inspicere velim figuras eiusdem herbae, cui αἰγίλωψ nomen, bis propositas, de quibus supra (p. 103) iam dictum est, quarum altera sub lemmate ἡγίλωψ in indicem relata f. 128^r exhibetur, altera in indicem non recepta adscripto nomine αἰγίλωψ f. 56^v invenitur. Quae quidem imagines, quamquam ad eandem herbam eas pertinere statim agnoscitur, tota delineandi et pingendi ratione quam maxime inter se discrepant. Porro ad diversitatem

¹⁾ Cuius rei in figuris utriusque classis vestigia quaedam deprehendere sibi videtur H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611, qui colorem inde explicat pullum, quem flores μώλνος, κνάμον, κλυμένον, φασιόλον natura albi in C exhibent.

illam artificii demonstrandam utilissimae videntur picturae herbarum ipsa natura consimilium ex utraque classe inter se collatae; cuius rei pro sat multis unum exemplum proponere satis habeo, ἀγγουσαν scilicet in indicem receptam et f. 70^v repraesentatam, quam cum ἀγγούσα ἑτέρα alterius classis f. 61^v proposita accurate comparare operae pretium est. Sed ut singula mittamus, universam quidem duarum classium differentiam per totum codicis contextum optime persequi licet; maxime autem in seriebus *A*, *B*, *Γ* ea perspicitur, ubi figurae capitum in indicem relatorum f. 12^v—42^v, f. 70^v—89^v, f. 94^r, 95^r collocatae, quibus fragmenta quoque Crateuae et Galeni adposita esse paulo ante (n. III) monuimus, incredibile quantum arte pictoria alterius classis imaginibus praestant, quae f. 43^v—68^v et f. 90^v—92^r illis interiecta sunt. Inter haec autem diversitas, de qua agitur, luculentissime illustratur prima alterius classis herba, quae sub lemmate ἄρκτιον f. 43^v proponitur, collata cum figuris prioris generis, quae proxime antecedunt. Monendum autem est hanc codicis partem, quae folia fere centum priora complectitur, separatim fortasse tomum aliquando effecisse (cf. cap. VI), qui utpote herbarii primus multo maiore cum diligentia scriptus et pictus est quam reliqua, idemque valere de illa archetypi parte, unde hoc codicis exordium expressum est. Contra ea, quae subsequuntur, neque pari cura neque ex tam vetusto et bono herbarii exemplari depicta esse videntur, qua re factum est, ut elegantiae, quae prioris classis picturis propriae sunt, cum per tot depingentium manus traderentur, aliquantum imminutae atque differentiae illae, quamvis etiam his in partibus a diligentius inspicientibus satis bene cognoscantur, inter se aliquatenus exaequatae sint.

Liceat hic paulum subsistere paucisque verbis complecti, quid praecedente disputatione de communi codicis C et N archetypo effecisse nobis videamur. Antiquo igitur illo indice ambitus indicatur syllogae vetustioris in ordinem alphabeticum redactae, in qua herbarum picturis magna cum arte confectis passim fortasse, quamquam in C in litteris tantum *A*, *B*, *Γ* inveniuntur, excerpta ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως

φαρμάκων addita erant. Antiquior haec sylloge una cum suo indice in archetypum codicum C et N translata est, ita tamen, ut huic principali quasi stirpi altera herbarum classis supplementorum loco diversis ex fontibus aliunde deprompta accederet. Picturae alteri classi additae, quamquam non omnes ad unum exemplar redeunt, in universum tamen eis, quae in vetustiore sylloge inveniuntur, et veritate et elegantia cedunt, neque is, qui haec concinnavit, Crateuae et Galeni libros in eis adhibuit. In duabus vero, quas modo memoravimus, herbarum classibus contaminandis erroribus quibusdam obnoxium eum fuisse inde apparet, quod hanc vel illam herbam, quam addidit, non perspexit in vetere sylloge vel in ipsis supplementis alio loco tractari neque herbarum nomina diversis in fontibus diversa orthographia scripta ad unam normam exaequanda esse cognovit. Figuris denique herbarii, quam optime fieri poterat, collectis et compositis novus textus accessit, qui synonyma et descriptiones Dioscurideas complectitur.

CAPUT XXIV. DE HERBARII DIOSCURIDEI ORIGINE ET FONTIBUS.

A. Sed iam quaeritur de auctore syllogae illius antiquioris, cuius ordinem, lemmata, picturas ex indice vetusto et ipso herbario cognovimus. Qua in re cautissime agamus necesse est. Atque primum quidem proponamus gravissimum omnium, quae ad nos pervenerunt, testimonium de veterum herbariis pictis, quod in Plinii nat. hist. XXV 8 legitur:

Praeter hos Graeci auctores prodidere, quos suis locis diximus, ex his Crateuas, Dionysius, Metrodorus ratione blandissima, sed qua nihil paene aliud quam difficultas rei intellegatur. Pinxere namque effigies herbarum atque ita subscribere effectus. Verum et pictura fallax est coloribus, tam numerosis praesertim in aemulationem naturae, multumque generat transscribentium fors varia. Praeterea parum est singulas earum aetates pingi, cum quadripertitis varietatibus anni faciem mutant.

Atque ex tribus his herbariis, quae picturis illustrata erant, unum Crateuae nobis melius innotuit ex Wellmanni potissimum libello saepius iam laudato, cui Crateuas inscriptum est ¹⁾. Cuius commentationis summam paucis ut comprehendamus, diversum erat herbarium illud a libris *ῥιζοτομικῶν* ab eodem Crateua compositis, popularium magis usibus destinatum eamque ob causam secundum litteras distributum. In quo herbarum imaginibus, de quibus Plinius copiosius disputat, subiecta erant auctoris verba, quibus non descriptiones specierum, sed effectus tantum continebantur. Eiusdem autem generis sunt excerpta illa codice C in serie A litterae servata, quibus inscriptum est *Κρατεύας* sive *Κρατεύας ῥιζοτόμος* sive *Κρατεύας ῥιζοτομικός*, ubi *ῥιζοτομικός* non de libris illis *ῥιζοτομικῶν*, sed quasi auctoris cognomen intellegendum esse veri simile est (cf. cap. XIX). Haec igitur fragmenta, quibus effectus tantum indicantur, ex Crateuae illo herbario picto petita esse sat probabilis est Wellmanni sententia.

Quibuscum si comparamus syllogen vetustam, quam nostro codici inesse diximus, remotis supplementis, de quibus disputatum est, sat multa sane inveniuntur, quibus illam si non totam, tamen quadam ex parte ad Crateuae herbarium redire persuadeamur. Atque primum quidem iam Wellmannus ²⁾ plurima argumenta composuit, quibus efficitur in eis, quae codice nostro continentur, praesertim in herbarum vocabulis atque in numeris et discriminibus specierum depictarum satis certa vestigia eorum agnosci posse, quae Crateuas de herbis quibusdam docuerat, Dioscurides autem, quamquam in plurimis Crateuam auctorem secutus est, in materia medica tacite vel etiam expressis verbis reiecerat. Qua in re adnotandum est, id quod Wellmannus nondum perspexerat, omnia eiusmodi documenta priore, quam statuimus, herbarum classe, id est sylloge illa vetusta contineri.

¹⁾ M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, philol.-hist. Classe, N S II 1* (1897). V. praeterea G. Thiele *De antiquorum libris pictis* (Marpurgi Cattorum 1897) p. 33 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des kaiserl. deutschen archaeol. Instituts* XVII p. 45 s.

²⁾ *Krateuas* p. 26—32.

His autem argumentis unum fortasse addere licebit, quod aliorum doctrinae herbariae me debere profiteor. Vituperat enim Dioscurides mat. med. II 207 (p. 324 s. Spr.), ubi anemone describitur, antiquiores quosdam his verbis: "Ἐνιοὶ δὲ, μὴ δυνάμενοι διορίξειν ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἀνεμώνης τὴν λεγομένην ἀργεμώνην καὶ τὴν ῥοιάδα μήκωνα... διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχρουν, φοινικοῦν ὑπάρχον, πλανῶνται κτλ. Quae quidem eisdem fere verbis redeunt apud Plinium nat. hist. XXI 165, unde probabile est ea ex illo auctore sumpta esse, qui Plinio cum Dioscuride communis est, id est ex Sextio Nigro ¹⁾. In eorum vero numero, qui anemonen silvestrem non satis bene a papavere, cui rhoeas nomen, distinguebant, videtur et scriptor ille fuisse, ex cuius herbario ἀνεμώνη ἢ φοινικῇ f. 25^v depicta est, quam viri rei botanicae periti non anemones Dioscurideae, sed papaveris et quidem μήκωνος ῥοιάδος speciem prae se ferre iudicaverunt ²⁾. Quocum optime convenit, quod secundum indicis (f. 9^r) testimonium tria quidem papaveris genera, quae μήκων ἀφρώδης, μήκων ἄγριος, μήκων κερατίτης vocantur, sylloge illa vetusta comprehensa erant, ea vero species, cui μήκων ῥοιάς nomen, in indice desideratur, in herbarii contextu f. 223^v aliunde suppleta est. Cuius quidem figura herbam exhibet, quam ei, quae f. 25^v sub lemmate ἀνεμώνη ἢ φοινικῇ aliud ad exemplum proponitur, re vera simillimam esse nemo negabit ³⁾. Illam igitur anemones in codice nostro formam ipsi Crateuae deberi vel ex temporum ratione colligitur, quod Sextius Niger aetatis Caesaris Augusti scriptor, cum errorem illum vituperaret, vix alium atque Crateuam respicere poterat; accedit autem, quod ipsum lemma

¹⁾ Cf. de ratione, quae inter Nigrum, Plinium, Dioscuridem intercedat, Wellmann *Hermes* XXIV p. 530 ss.

²⁾ V. H. Stadler *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611: *Der Kodex C (bietet) als ἀνεμώνη ἀγρία (φοινικῇ) eine deutliche Papaveree (etwa Papaver Argemone); praeterea O. Penzig Contribuzioni alla storia della botanica (Mediolani 1905) p. 253 s., qui haec habet de figura anemones in codice Chigiano saec. XV (f. 7^r) ex nostro expressa: Qui è figurato senza alcun dubbio il Papaver Rhoeas L.*

³⁾ Cf. de hac figura F. Cohn l. c. p. 311; Penzig p. 265.

ἀνεμώνη ἢ φοινικῇ codice C traditum, id quod Wellmannus ¹⁾ demonstravit, ex Crateuae doctrina pendet atque f. 26^r textui Dioscurideo excerptum, cui inscribitur ἀνεμώνη ἢ φοινικῇ, Crateuae ex herbario adiectum est.

Porro ipsa fragmenta codice nostro intra A litterae seriem tradita, quibus inscriptum est Κρατέας ῥιζοτόμος vel ῥιζοτομικὸς, favere videntur sententiae illi, quam proposuimus, in herbario plurima ex Crateua petita esse. Videntur enim una cum imaginibus herbarii Crateuaei, quibus olim adiecta erant, in codicis nostri archetypum pervenisse.

His autem argumentis, quae ex ipsa herbarii indole deprompta sunt, quamvis dubitans aliud quoddam diversi generis adiungere audeo. In picturis enim celeberrimis, quae codicis nostri herbario praemissae sunt, tribus locis extant imagines, quibus nomen Διοσκουρίδης adscriptum est, f. 3^v inter medicos et herbarios septem, f. 4^v in pictura, qua mandragorae εὔρεσις effingitur, f. 5^v in ea, in qua Dioscurides et pictor in mandragora describendo et depingendo occupati cernuntur. Sed cum Dioscuridis effigies duae f. 3^v et 5^v omni ex parte inter se consimiles medico praeclaro faciem barbamque oblongas, capillos nigros, nasum aduncum et acutum tribuant, mirum quantum differt imago folii 4^v ex tribus illis media, qua homo capitis teretis, faciei obesae et infuscatae, barbae rotundae, nasi crassi, capillorum fusciorum exhibetur; qui, quamquam litteris albis supra caput nomen Διοσκουρίδης pictum est, maxima similitudine cum Crateuae imagine coniunctus est, quae in consessu medicorum f. 3^v extat. Huic accedit, quod fabula illa de mandragora per canem extracto, ad quam pictura f. 4^v adluditur, in ipsa Dioscuridis materia medica prorsus deest, contra a Crateua enarrata esse potest, quippe quae apud Flavium Iosephum de bello Iud. VII 23 sine dubio ex auctore quodam medico referatur. Quae cum ita sint, fortasse suspicari licet exemplum vetustum, ad quod pictura f. 4^v expressa est, ipsum Crateuam repraesentasse et Crateuae herbario picto praemissum fuisse, postea vero hanc imaginem cum Crateuae

¹⁾ *Kratenas* p. 30; cf. p. 15.

herbis in syllogen illam veterem, deinde hac cum sylloge in herbarium Dioscurideum, quale nunc extat, translata et Dioscuridis nomine inscriptam et altera pictura f. 5^v, quam tum demum additam esse putaverim, quasi suppletam esse.

Verum hoc utcumque se habet, ceteris, quae protulimus, argumentis iam satis constat syllogen illam vetustam magna ex parte a Crateuae herbario picto pendere. Atque certo quidem Crateuaeis adnumerandae sunt omnes figurae, quibus excerpta Crateuae adiecta sunt, deinde illae, quas Wellmannus luculenta disputatione cum Crateuae doctrina quodammodo coniunctas esse demonstravit. His autem sine dubio multae aliae accedent, quandoquidem de Crateuae reliquiis, quae nondum omnes investigatae neque plene collectae sunt, melius edocti erimus atque eorum, qui artis pictoriae veterum historiam callent, ope proprietates imaginum ex Crateua depromptarum rectius perspexerimus. Quodsi vero Wellmannus argumentis, quae collegit, fretus statuit universi herbarii Dioscuridei ordinationem et figuras ad Crateuam referendas esse, ¹⁾ equidem ne de sylloge quidem vetusta, quam agnovimus, eandem sententiam proponere ausim. Neque enim omnes herbae, quas Crateuam tractasse constat, in hac inveniuntur; e contrario nonnulla insunt, quae a Crateua aliena esse apparet, veluti *σαξίφραγον* illud, quod latino vocabulo designatur, indicis f. 9^v receptum et f. 290^r depictum ²⁾. Sed quibusnam auctoribus vetustae sylloges partes eas, quae Crateuae non sunt, attribuamus, non satis liquet, praesertim cum de herbariis pictis Dionysii et Metrodori ³⁾, quorum nomina Plinius post Crateuam refert, nihil praeterea traditum habeamus.

Figuris igitur ex Crateuae aliorumque herbariis pictis cum suis lemmatibus in eum ordinem et ambitum redactis, quem index f. 8^r—10^v indicat, per totum huius sylloges

¹⁾ Cf. *Krateuas* p. 30. 32; *Hermæ* XXXIII p. 373; *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

²⁾ Cf. etiam Stadler l. c. p. 612 s.

³⁾ De utriusque auctoris aetate disseruit Wellmann *Krateuas* p. 20 adn. 27.

contextum adscripta esse videntur verba Crateuae et Galeni, quae in nostro codice in litteris tantum *A, B, F* manent. Servabat igitur sylloge illa antiquam herbariorum pictorum indolem, quorum figuris effectus tantum, non descriptiones addita fuisse Plinius auctor est (cf. supra p. 110). Neque tamen tempus, quo vetusta haec sylloge orta sit, exactius definiri potest, nisi quod pro certo adfirmare licet eam saltem recensionem, quae in communi codicum C et N archetypo adhibita erat, Galeno, cuius fragmenta adiecta erant, id est secundo p. Chr. n. saeculo fuisse posteriorem.

B. Haec iam sufficient de veteris illius sylloges et fontibus et aetate. Huic vero totius rei quasi fundamento ab eo, qui archetypum codicum C et N composuit, varia figurarum supplementa diversis ex auctoribus rei herbariae addita esse supra (p. 101 ss.) exposuimus. Neque tamen, quinam hi auctores fuerint, satis perspicere possumus. Crateuaea sane, quae in sylloge vetere omissa sint, inter supplementa recepta esse haud temere pernegaverim, cum nulla eius rei vestigia ad hoc tempus innotuerint. Neque, si hic quoque de Dionysio vel Metrodoro cogitamus, aliquid proficimus ¹⁾. Neque tamen omnem spem huius rei accuratius investigandae abiciamus necesse est. Extant enim figurae herbarum ad antiquitatis exempla depictae non solum in codicibus, quibus herbarium Dioscurideum traditur, sed etiam in libris manu scriptis quibusdam, quibus Dioscuridis materiae medicae textus primitivus continetur, veluti in Parisino gr. 2179 saeculi IX, et in eis, quibus tota materia medica Dioscuridis in alphabeticum ordinem redacta inest ²⁾. Quas

¹⁾ Extat quidem his in supplementis f. 235^v herbae, cui *μῶλυ* nomen, figura, quae flores fusco colore pictos exhibet, id quod Wellmannus *Krateuas* p. 32 cum Plinii testimonio coniunxit nat. hist. XXV 27: *Graeci auctores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit*. Quae si vera essent, suspicari possemus Crateuae, Dionysii, Metrodori herbaria picta — nam hi videntur *Graeci auctores* esse collato Plinii loco XXV 8 — etiam in supplementis componendis aliquid valuisse. Sed Stadlerus l. c. p. 611 recte puto contendit eiusmodi picturas haud raro confectas esse ad exemplaria herbarum exsiccata, in quibus flores albi minus apte tractati infusari solent.

²⁾ Veluti in Athoo monasterii Laurae saeculi XII, Marciano n. 92 saec.

figuras ¹⁾ constat eis, quae codicibus C et N praebentur, partim simillimas esse, partim vero diversas. Neque ego, siquidem paucis, quae ex illis exemplaribus ad hoc tempus innotuere, confidere fas est, Wellmanno adsentiri possum, qui harum imaginum maximam partem ex alphabetica herbarum Dioscuridearum recensione, quae codicibus C et N servatur, in illos libros fluxisse contendit, differentias autem, quas attigimus, *transscribentium forte varia*, de qua iam Plinius conqueritur, generatas esse. Verum multo probabilius mihi quidem videtur eos, qui horum codicum figuras primi composuerunt, modo ex eisdem fontibus, qui in alphabetica recensione adhibiti erant, imprimis ex herbario Crateuae, modo ex diversis sua deprompsisse. His autem accedunt imagines in ipso C theriacorum paraphrasi Eutecnianae insertae, quarum aliquot ab herbario Dioscurideo alienae sunt, porro illae, quae in N habentur a figuris codicis C differentes (cf. supra p. 100), eae denique, quas in opusculi Apuleii de herbis codicibus pictis, veluti Vindobonensibus 92 et 97 reperi-mus. ²⁾ Quibus omnibus investigatis, plene collectis, inter se collatis, in classes distributis rectius nos de fontibus, ex quibus veteres herbarum imagines petitaе sunt, primariis iudicatu-ros spes videtur haud fallax esse.

Vetusta igitur illa sylloge, quam ad Crateuae herbarium pictum magna ex parte redire constat, et supplementis noviciis inter se concinnatis atque in eum fere ordinem, qui in C servatus est, redactis iam adiecti sunt catalogi synonymorum, quae ex Pamphili plerumque opere petita esse probabile est, atque de herbis capita, quibus iam non effectus tantum, sed

XIII, Cheltenhamensi Phillippsiano n. 21975; cf. Wellmann *Krateuas* p. 23 s. His accedunt in codice Chigiano F. VII. 159 herbarum series secunda et tertia, de qua disputat O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 247 ss.; 272—279.

¹⁾ Virorum doctorum commentationes, in quibus imagines eiusmodi vel delineatae vel descriptae inveniuntur, supra (cap. XVI) composuimus.

²⁾ De herbario latino picturis exornato, quod saeculo fere V vel VI ortum videtur, disputavit G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaologischen Instituts* XVII p. 45 ss.

etiam descriptiones herbarum continebantur. Quae quidem capita longe plurima ex Dioscuridis materia medica hausta erant; paucissima autem, quae a genuino Dioscuridis textu aliena sunt (cf. cap. XVIII), ex auctoribus ignotis accesserant. Deinde, ubi e re visum est, in herbis antiquae syllogae retinebantur excerpta illa Crateuae et Galeni; supplementis vero eiusmodi fragmenta ex novo adicere supersedit is, qui corpus hoc herbarium condidit. Ita igitur ortus est archetypus codicum C et N, cuius forma in N paulisper immutata in libro C fidelissime exprimitur, nisi quod excerpta Crateuae et Galeni ex vetusta sylloge per totum fortasse archetypi contextum adscripta in libro C in litteris tantum *A*, *B*, *F* manent, in reliquis autem omittuntur. De aetate autem, qua archetypus ille compositus sit, recte fortasse iudicavit Wellmannus ¹⁾, qui Oribasium medio fere saeculo quarto capita duo a genuino materiae medicae textu aliena ex recensione alphabetica in ipsius materiae medicae libros interpolata invenisse probavit.

In fine huius disputationis satis prolixae liceat ea, quae de origine, fontibus, aetate herbarii Dioscuridei ope codicis C investigasse mihi videor, quasi per stemma explicare.

¹⁾ *Hermæ* XXXIII p. 374 s.; cf. *Pauly et Wissowae encycl.* V p. 1141.

CRATEUAE HERBARIUM
ineunte saec. a. Chr. n. I compositum

ALIA HERBARIA
PICTA

GALENI ΠΕΡΙ ΔΙΝΑΜΕΩΣ ΦΑΡΜΑΚΩΝ LIB. VI
exeunte saec. II conscriptus

PAMPHILI ΠΕΡΙ ΒΟΤΑΝΩΝ

HERBARUM SYLLOGE

VETUS

post a. 200 concinnata,
cuius ambitus et ordinatio
indice codicis C (f. 8^r—10^v)
indicantur

SUPPLEMENTA

PICTURARUM

ex aliis auctoribus
hausta

INCERTI AUCTORIS

SYNONYMORUM

LEXICON

DIOSCURIDIS MATERIA

MEDICA

DESCRIPTIONES

nonnullae ex aliis
auctoribus petitae

HERBARI DIOSCURIDEI

archetypus saec. fere III vel IV ineunte concinnatus

CODEx ANICIAE IULIANAE

sive Constantinopolitanus (C)

(Vindob. med. gr. 1),

anno fere 512 confectus

CODEx NEAPOLITANUS

(N) (Vindob. suppl. gr. 28)

saeculi fere VII

CAPUT XXV. DE VIRORUM DOCTORUM
STUDIIS IN HERBARIUM DIOSCURIDEUM CONLATIS.

Quamquam praecedentibus capitibus in singulis materiis explicandis diversorum commentationes breviter iam attulimus, tamen e re visum est hoc loco studia virorum doctorum, quae quidem ad herbarium Dioscurideum codice Constantinopolitano traditum pertineant, temporum ordine servato continua et uberiore enarratione legentibus proponere. Quod opus medii iam aevi temporibus summam exercuisse auctoritatem apparet ex magno numero librorum manu scriptorum, in quibus aut expressum aut excerptum extat, quos infra quarta praefationis parte copiosius tractabimus, et ex sylloge illa saeculo XIV fere medio instituta a Neophyto monacho Prodromeno, in qua herbarium illud adhibitum esse supra (p. 21 s.) diximus.

Iam postquam codex Dioscuridis a. 1569 bibliothecae Caesariae accessit, primus, quod sciamus ¹⁾, Ioannes Sambucus Pannonius Tyrnaviensis, medicus insignis et Caesaris historiographus ²⁾, librum pretiosissimum suum in usum commodatum aliquamdiu domi habuit; quod ante annum 1575 medium evenisse ex oratione Blotii supra (p. 33 s.) laudata intellegitur. Sambucus quantam operam in hoc aliisque Dioscuridis exemplaribus collocaverit, luculentissimis documentis comprobatur, quae etiam nunc in bibliotheca Caesarea Vindobonensi adservantur. Et primum quidem inter libros typis impressos invenitur exemplar Dioscuridis ab Iacobo Goupylo

¹⁾ Matthiolum eo usum esse falso contendit Kollarius Suppl. I p. 383; cf. supra p. 30.

²⁾ Mortuus est a. 1584.

a. 1549 emissi¹⁾, quod Sambucus propria manu cum sex codicibus veteribus contulit multisque locis emendavit. Cui permultae insunt lectiones variantes ex hoc teste antiquissimo haustae, quem Sambucus *c(odicem) Caes(areum)* sive *v(etustum) cod(icem) Caes(areum)* appellare consuevit²⁾.

Hoc apparatu critico, si illam respicimus aetatem, satis copioso instructus Sambucus novam materiae medicae Dioscuridis editionem moliebatur. *Iam olim*, ut testatur Saracenus in praefatione ad hunc auctorem, *typographum Henricum Stephanum per literas frequentiores urgebat piae memoriae D. Io. Sambucus*, *uti regiis typis elegantioribus Dioscoridis Graeco-latinum contextum mandaret, eiusque margini missas paulo ante suas notulas, seu potius varias in eum Autorem lectiones, è complurium vetustorum codicum in diversis Principum bibliothecis repertorum fida diligentique collatione à se magno labore decerptas, adiiceret.* Ex quibus subsidiis a Sambuco subministratis ipso strenue iuvante³⁾ orta

¹⁾ Dioscoridis libri octo graece et latine. Castigationes in eosdem libros. Parisiis apud Petrum Haultinum. 1549. 8°. Post Sambucum Sebastiani Tengenagelii, bibliothecae Caesareae praefecti, fuisse hoc exemplar ex adnotatione titulo inscripta comperimus. Meminit huius libri Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 270 n. 1. Hodie servatur sub signo *69. J. 141.

²⁾ *C. Caes.* vocatur verbi causa f. 392^v; *Caes. C.* f. 237^v. 366^v; *C. Cod.* f. 137^v. 217^r; *C. C.* f. 124^v. 196^r; *V. Cod. Caes.* f. 369^v; *V. C. Caes.* f. 119^v. 163^r. 175^v. 176^r. 182^v. 221^v. 252^r. 258^r; *V. Caes. C.* 199^r. 384^r; *V. C. C.* f. 113^r. 113^v. 138^r. 160^v. 163^v. 178^r. 210^r. 211^r. 211^v. 222^r. 229^v. 232^r. 237^r. 249^r; *Caes. V. C.* f. 192^v. 217^v; *C. V. C.* f. 146^r; *V. Caes.* f. 127^r. *Crateuas*, cuius fragmenta in libro C extant, citatur f. 100^v. 107^v (bis). 131^r. 132^r. 231^v. 353^r. In folio, quod tegumenti posterioris parti interiori adglutinatum est, Sambucus descripsit adnotationem f. 1^r: τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην κτλ.

³⁾ Quanto studio Sambucus Saracenum ad suscipiendam Dioscuridis editionem hortatus sit eundemque consiliis adiuverit, apparet ex epistula Saraceni ad illum missa, quae sine temporis nota extat inter *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia* ed. opera et studio A. F. Kollarii I (1761) p. 1038—1040. Quibus litteris Saracenus elenchum proponit eorum, quae editioni, quam parabat, inserere voluit; inter quae recensentur *Clarissimi viri I. Sambuci in contextum Dioscoridis Graecum variae lectiones antiquissimae ad marginem interiorem* (p. 1039) et *fragmenta Crateuae* (p. 1040). Cf. Kollarius Lambecii comment. II p. 125 adn.

est editio Iani Antonii Saraceni post Sambuci mortem anno demum 1598 in volgus emissa ¹⁾, cuius auctor *varias . . . tum Clariss(imi) viri D. Sambuci, tum et aliorum hinc inde in Dioscoridem depromptas lectiones* margini adscribendas curavit. Quae quidem lectiones a Sambuco acceptae quin ex illo, quod modo memoravimus, exemplari editionis Goupylianae fluxerint, minime dubium est. Neque tamen diversi libri manu scripti, quos Sambucus adhibuerat notisque certis plerumque distinxerat, in Saraceni editionis margine inter se seiunguntur, sed indiscrete litteris *V. C.* vel similiter designantur ²⁾, qua ex adnotandi ratione minime dignosci potest, quid ex Constantinopolitano, quid ex reliquis codicibus Sambuci depromptum sit. Sed et quae in calce editionis illius (p. 141—144) leguntur, *in Dioscoridem observationes seu notae Io. Sambuci Pannonii*, aliqua ex parte codici C deberi iam dudum perspectum est ³⁾.

Praeterea Sambuco auctore, id quod ex nominibus herbarum et notulis variis ipsius manu adiectis colligitur, pictus est codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis n. 12478 insignitus ⁴⁾. In quo f. 1^r—4^v praecedit apographon indicis

¹⁾ Πεδαζίου Διοσχορίδου Αναζαρβέως τὰ σωζόμενα ἅπαντα. Pedacii Dioscoridis Anazarbaei opera quae extant omnia. Ex nova interpretatione Iani-Antonii Saraceni. Francofurti 1598. 4°.

²⁾ Hae fere reperiuntur notae: *Veteres, Veteres aliqui, Vet(us) lib(er), Vet(us) cod(ex), V. C., Velus, Velus*. Perperam autem C. Sprengelius in praefatione ed. Dioscuridis I p. XIX existimavit lectiones a Saraceno his siglis notatas marginique editionis additas cunctas ex uno exemplari fluxisse, quod littera X signavit et p. I haud diversum putavit a codice n. XVI Biblioth. Imperial. Vindob., id est med. gr. 16 Nesselii, cuius f. 56^r—184^r Dioscuridis libri quinque de materia medica continentur. Quas lectiones ex parte tantum Constantinopolitanum exprimere easque satis negligenter excerptas esse multo ante Sprengelium demonstraverat C. Weigelius in Baldingeri ephemeride a. 1793 supra (p. 82) citata p. 10 s.

³⁾ V. Kollarus Suppl. I p. 383 s.

⁴⁾ In Nesselii Catalogo III p. 24 recensetur inter libros manu scriptos medicos graecos codex n. IX notatus, *chartaceus, bonaeque notae in folio, quo continentur variarum herbarum figurae, coloribus illuminatae*. Is liber, qui intra seriem codicum graecorum iam desideratur, sine dubio haud diversus est ab eo, quem supra memoravimus, seriei promiscuae 12478 (olim

illius vetusti, qui C f. 8^r—10^v extat, manu recentiore confectum. Iam sequuntur f. 5^r—92^v imagines herbarum calamo delineatae et coloribus pictae, quas primo quasi obtutu apparet ex C expressas esse. Sunt vero omnino figurae numero 92. Ordo, quo ipse Sambucus eas collocaverat, indicatur numeris adpositis; hodie autem alphabetica serie procedunt. Nomina plerumque addita sunt manu Sambuci; accedunt adnotationes eiusdem, quibus ad opera botanica Matthioli, Hieronymi Tragi, Valerii Cordi, Fuchsii relegat. Haec omnia neglegentissime, ut solebat Sambucus, exarata sunt. Saeculo vero XVIII manus recentior — Adami Francisci Kollarii, ut videtur — singulis picturis nomina graeca magis litterate scripta subiecit.

Haec de Sambuci studiis iam sufficiant. Porro eisdem fere annis sive paulo post Sambucum imagines herbarum hoc exemplari traditas diligenter inspexit et tractavit Rembertus Dodonaeus, ut nativo sermone vocabatur, sive Dodonaeus ¹⁾, medicus doctissimus atque inter eos, quos Belgica genuit terra, rei herbariae facile tum peritissimus. Quod eo ipso tempore factum sit oportet, quo a Maximiliano II Caesare accitus Vindobonae in aula versabatur summo in honore habitus, id est inter mensem Novembrem a. 1575 et initium a. 1580 ²⁾. In libro enim praecclaro, quem Dodonaeus a. 1583 de stirpium historia edidit ³⁾, in indice auctorum textui praefixo inter fontes praecipuos citatur *codex Caesareus manuscriptus*. Atque in ipso contextu ubicumque Dioscurides laudatur, Dodonaem editione Goupyliana usum esse apparet; imagines autem herbarum, ubi fieri poterat, ad viva exempla delineatae sunt. Decem vero herbarum species,

suppl. 298). De quo cf. Tabulas codicum mss. VII p. 103. — Duo praeterea folia eiusdem exempli Sambuciani extant in codice Vindobonensi 5261 post f. 41 inserta.

¹⁾ Natus est Mechliniae a. 1517, mortuus a. 1585. De vita eius cf. *Biographie nationale Belgique* VI (1878) p. 85 ss.

²⁾ Cf. Dodonaei vitam l. c. p. 99 s.

³⁾ Remberti Dodonaei Mechliniensis medici Caesarei stirpium historiae pemptades sex. Sive libri XXX. Antverpiae, ex officina Christophori Plantini. 1583. 6°. In paginis citandis hac editione usi sumus. Iterum iidem libri *varie ab auctore, paullo ante mortem, aucti et emendati* prodierunt Antverpiae a. 1616.

quas Dodonaeus in rerum natura non invenerat, expressae sunt ex codice Caesareo, ut indicatur inscriptionibus, quae figuris adiectae sunt ¹⁾, id est ex herbario Dioscurideo Constantino-politano, additis in textu commentariis. Qua re vituperationem vehementem Caroli Clusii incurrit, quem imagines codicis Caesarei haud magni aestimasse ex litteris a. 1569 datis supra (p. 32) cognovimus. Is enim in epistula scripta *Viennae IIII non. Iunii* a. 1584 ad Ioannem Cratonem de Craftheim ²⁾ de Dodonaei pentadibus hanc sententiam parum benevolam profert: *Dodonaei liber nihil novi admodum continet, praeter inelegantes quasdam et forte fictitias figuras ex Caesareo codice petitas* ³⁾.

Exeunte iam saeculo XVII, postquam codex ex Lambecii commentariis inter homines doctos magis innotuit, summum eorum, qui medicinae et herbarum scientiae studebant, desiderium erat, ut picturae herbarum antiquissimae universae inde ederentur. Qua de re operae pretium est producere

¹⁾ Huc pertinent *coronopus* editionis a. 1583 p. 109, *stoebe* p. 123, *sphaeritis* p. 126, *arction* p. 149, *hyssopus* p. 286, *tithymalus dendroides* p. 368, *hippophæis* p. 373, *aconitum lycoctonum* p. 436, *lotus sylvestris* p. 562, *lotus Aegyptia* p. 563. In editione a. 1616 eadem figurae habentur p. 109. 123. 126. 149. 288. 372. 377. 439. 572. 573. Accuratius designatur codex edit. prioris p. 123 his verbis: *in vetere Caesareae bibliothecae codice*, similiter p. 286, item p. 435: *in pervetusto manuscripto Graeco codice . . .*, qui *Viennae Pannoniae in locupletissima bibliotheca a D(ivo) Maximiliano II Imp. Aug. instituta asservatur*. — Cf. Kollarius Suppl. I p. 384; G. A. Pritzel Thesaur. literaturae botanicae nov. ed. p. 87; O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 243 cum adn. 1.

²⁾ Edita est a Trevirano p. 58 n. XXXV; a P. F. X. de Ram p. 67 n. XXXXVII. De utraque editione v. supra p. 31 adn. 1.

³⁾ M. Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1138 contendit ex Constantinopolitani figuris derivandas esse imagines herbarum aeri incisas, a Petro Uffenbachio additas versionem Germanicam operis Dioscuridei, cui inscriptum est *Defz uralten unnd in aller Welt berühmtesten Griechischen Scribenten Pedacii Dioscoridis Anazarbaei von allerley wolriechenden Kräutern, Gewürtzen* eqs. (Francofurti ad M. 1610. 4°). Quas Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I p. 83 recte iam perspexerat ex Gesneri, qui codicem Constantinopolitanum numquam vidit, libris depromptas esse.

Guntheri Christophori Schelhammeri professoris Helmestadiensis verba a. 1687 enuntiata ¹⁾). Is postquam medicorum effigies a Lambecio prolata laudavit, ita pergit: *Ex quibus facile, quam excellenter et reliqua, plantae praesertim sint depicta, fertur iudicium. Quae si ita sunt, Proh! quantum Bibliotheca Augustissimi Caesaris nobis occultat thesaurum: quanta, quaeque bona inde expectanda nobis sunt, si cum figuris suis reliquis.... compareat aliquando in publico. Omnes enim tunc aeternae illae Medicorum de plantis Dioscoridi descriptis disceptationes maximam partem cessabunt; quibus reperiundis tot libri, totque labores lucubrationesque summorum virorum adhuc fuerunt dicatae... Universo mortalium ordini... ex codice isto magna salutis pars sperari posse, agnitis veris plantis. Dioscorideis videtur. Praesertim cum adiuncta sint singulis plantarum capitibus fragmenta Crateuae,... ex quibus quid de iisdem plantis tradiderit ille, cognoscatur.* Schelhammeri votis accesserunt Daniel Le Clerc ²⁾ a. 1702 pariterque a. 1731 Gottlieb Stolle ³⁾, quamquam hic merito dubitavit, num omnes difficultates in agnoscendis herbis Dioscuridis exortae editis illis figuris prorsus removerentur.

Altero herbarii Dioscuridei libro vetustissimo, qui Neapolitanus dicitur hodieque notatur suppl. gr. 28, a. 1718 ex Augustinianorum monasterio Neapolitano S. Ioannis de Carbonaria dicto Vindobonam translato (v. cap. XXI s.) novum idemque praestantissimum studiorum Dioscurideorum subsidium bibliothecae Caesariae accessit, in qua duo recensionis alphabeticae picturis illustratae exemplaria gemella toto orbe longe antiquissima iam prostabant, ex eodem archetypo derivata, ita ut invicem sese supplerent atque corrigerent.

¹⁾ V. Hermanni Conringii in universam artem medicam singulasque eius partes introductio... cura ac studio G. C. Schelhammeri (Helmestadii 1687. 4°) p. 275 s.; cf. p. 348 s. In editione a. 1726 emissa eadem item leguntur p. 275 s. Citat haec Schelhammeri verba Kollarius Lambecii comment. II p. 123 s. adn.; cf. eiusdem Suppl. I p. 384.

²⁾ *Histoire de la médecine* ed. primae III (1702) p. 74; ed. tert. p. 625.

³⁾ *Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit* (sic) (lenae 1731. 8°) p. 80 adn. e; p. 614 s. adn. g.

Iamque spes ostendebatur fore, ut desiderio eorum satisfaceret, qui ad promovendam rei herbariae cognitionem artemque medicam, ut figurae herbarum Dioscuridearum tandem evolverentur, etiam atque etiam flagitabant. Quam rem gravissimam adgressus est Gerhardus van Swieten, qui inde ab a. 1745 ad a. 1772 bibliothecae Palatinae Vindobonensi praefectus erat, medicus celeberrimus et scientiae herbariae consultissimus, adsumptis in operis societatem Nicolao Iacquinio botanico praestantissimo ¹⁾ et Adamo Francisco Kollario philologo erudito, qui per multos annos (1748—1783) bibliothecae eidem summo cum studio inserviebat, de libris manuscriptis Caesareis, imprimis de utroque Dioscuridis codice, optime meritus. Ex quibus quamquam Iacquinus, ut Weigelius ²⁾ significat, figuras illas parum utilitatis adlaturas inde ab initio sibi persuaserat et Swietenno persuadere studebat, hic tamen una cum Kollario ab imperatrice Maria Theresia impetravit, ut imagines utriusque codicis aeri incidi iuberet ³⁾. Quo in opere hanc viam ingressi sunt Swietenus eiusque socii, ut longe maxima pars herbarum ex Neapolitano depromeretur, ex Constantinopolitano eae tantum, quae in Neapolitano desiderantur; Neapolitanus enim liber, quem saeculo demum VII scriptum esse inter nostrae aetatis viros doctos fere constat, a Kollario ⁴⁾ non solum fide, sed etiam vetustate Constantinopolitano praestare existimabatur. His figuris descriptiones herbarum integras ex alterutro codice addere propositum

¹⁾ De vita eius cf. *Allgemeine Deutsche Biographie* XIII (1881) p. 631 s. Natus Lugduni Batavorum a. 1727 inde ab a. 1752 in Austria versabatur.

²⁾ Cf. C. Weigeli litterae impressae in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal, Band VIII, 29.—32. Stück* (1793) p. 11: *So gut als auch Herr v. Jacquin den geringen Werth der Abbildungen einsah, und ihn zeigte.* Weigelius ea, quae his litteris et postea apud Sprengelium praef. p. XVIII profert, cum a. 1793 Vindobonae commoraretur, ab ipso Iacquinio comperisse videtur.

³⁾ Cf. Weigelius l. c.; Sprengelius, qui haec sine dubio a Weigelio amico acceperat, in praefatione ad Dioscuridem I p. XVIII s.

⁴⁾ Cf. eius additamenta in Lambecii Comment. editionem alteram I (1766) p. 80 adn. A; II p. 124 adn.; Suppl. I p. 348 s.

erat ¹⁾, quod negotium Kollario utpote philologo incumberebat. Vides eius temporis viris doctis simile quid ante oculos obversatum esse, quale hac editione a Scatone de Vries viro summo maiore sane apparatu instituta praebetur. Quam ob rem de hoc suscepto aliquanto uberius disserere licebit.

Anno 1763 imagines in aes incidi coeptas testatur I. F. de Mosel ²⁾ et operam hanc per annos tres gnaviter continuatam esse ³⁾. Neque tamen insequente tempore opus a Swietenio susceptum prorsus quievisse videtur. Namque a. 1773 ineunte Albertus de Haller medicus et botanicus Helveticus notissimus, qui Vindobonae tum in itinere commorabatur, nomine tecto in ephemeridibus litterariis Gottingensibus ⁴⁾ refert 490 — quod sine dubio errore positum est pro 409 ⁵⁾ — tabulas aeneas herbarum Dioscuridearum iam absolutas esse seque ex iis 234 in folio, quod dicunt, obliquo in manibus habere ⁶⁾. Iam postquam demonstravit herbas, quas picturae testarentur veras esse Dioscurideas, saepissime diversas esse ab illis, quae vulgo putarentur a Dioscuride indicari, addit utique esse cupiendum, ut Iacquinus vir summae et industriae

¹⁾ Cf. Kollarius Suppl. I p. 382.

²⁾ *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 155. Ex Moselio habet F. Cohn l. c. p. 304.

³⁾ Dissentit Weigelius l. c. p. 11: *Herr von Jacquin ward in der Zeit in Ungarn angestellt, und das Unternehmen gerieth in Stocken*. Annis scilicet 1763–1768 in Hungaria versabatur Iacquinus, dum chymiae magisterio in academia scientiarum ad metalla pertinentium Schemniciensi fungitur; Weigelius igitur si verum tradit, necesse est tabulas aeneas iam ante a. 1763 confici coeptas esse.

⁴⁾ *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I (2. Stück, 4. Januar 1773) p. 10 s.; quae epistula auctoris nomine indicato repetitur in Baldingeri ephemeride a. 1793 l. c. p. 6–8.

⁵⁾ Nam tabulae omnes, quae delineandae erant, numerum 439 non excedebant. Errorem subesse iam Weigelius l. c. p. 12 suspicatus est.

⁶⁾ Cf. *Anzeigen* p. 10 (Baldingeri eph. p. 6): *die Kupferstiche . . . , die zwar noch nicht herausgegeben, doch aber gestochen, und wovon 490. Platten fertig und 234. in länglicht Folio in unsern Händen sind*. Hinc omnino pendet I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca ed. Harles. IV (1795) p. 684.

et sollertiae has tabulas in lucem proferendas susciperet. Quibus si instructus esset, hominem rei herbariae peritum in Asia peregrinantem maximam fortasse partem herbarum veterum, in quarum cognitione vaga etiamtum et dubia haud exigua artis medicae pars inniteretur, definire posse Hallerus existimat. Eundem rei statum Kollarii nobis ostendit testimonium, qui in Supplementis ad Lambecii commentarios post mortem (a. 1790) editis I p. 382 cap. XI de operis progressu haec disputat: *Huius consilii expediendi gratia Augustae Bibliothecae sumtu ab artis suae perito chalcographo in aes iam incisae sunt plantae quadringentae et decem; restant igitur incidendae novem et viginti, et quidem Neapolitanae omnes: cum eae quinque et viginti Byzantini codicis, quarum superius memini ¹⁾, in aes iam sint incisae. Sunt vero Byzantini codicis plantae multo grandiores Neapolitanis; cum codex ipse Neapolitano multo maior sit et amplior. Iam pergit cap. XII: Haec porro ut in publicum prodeant, viri in re botanica cumprimis versati, Linnaeoque innutriti crasin curasque praestolantur.*

Neque tamen ultra tabularum 409, quas initio fere anni 1773 perfectas fuisse modo cognovimus, vel 410 numerum res continuata est; id quod tabulis ipsis ectypisque ad hunc diem extantibus, de quibus statim accuratius exponam, dilucide comprobatur ²⁾. Namque postquam mense Iunio a. 1772 Gerhardus van Swieten, suscepti illius auctor et fautor potentissimus, vita excessit, totum repente negotium per tot annos industrie gestum et ad finem prope perductum omnino conquivit. Suspiciatur autem I. F. de Mosel (l. c. p. 155) rei consummandae id obstitisse, quod aut Kollarii vires aliis officiis absumptae novo huic labori sibi imposito iam non pares fuissent aut pecunia in impensas bibliothecae Caesareae

¹⁾ Herbarum dicit figuras, quibus Neapolitanus caret, in Constantinopolitano tantum servatas.

²⁾ Errat igitur Weigelius l. c. p. 12, cum haec adfirmat: *Die Kupferplatten habe ich auf der kaiserlichen Bibliothek zum Theil gesehen, sie ... werden in allen ungefähr 427—430 sein.*

attributa non suffecisset ad duo tam sumptuosa opera, qualia erant Lambecii commentarii Kollario curante emendati et denuo in lucem emissi et editio illa herbarii Dioscuridei, eodem tempore absolvenda. Attamen veram causam aperire videtur C. Weigelius, cum non solum Iacquinium iam olim suasisse narrat, ne ea res susciperetur, sed etiam Kollarium aliosque progrediente opere sibi persuasisse utroque codice excerpta perquam imperfecta ex Dioscuridis materia medica contineri ¹⁾. Ad eundem auctorem referenda videntur, quae Curtius Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem a. 1829 edita (I p. XVIII s.) narrat: *Utrique codici adiunctae sunt icones pictae plantarum, laudibus nimis ornatae. Quanquam exempla earum, a Dodonaco stirpium historiae inserta* ²⁾, *expectationem satis parvam artis peritis facerent, hortati tamen Swietenius et Kollarius sunt imperatricem Mariam Theresiam, ut aeri incidi iuberet. Cum ea precibus inconsultis et praecipitibus annueret, sculptae non paucae eo consilio, ut ederentur. Sed Iacquinii, scientissimi iudicis, suasu manum artifex deposuit, interdicto mox toto opere perquam supervacuo. Iacent iam tabulae aereae in secunda bibliothecae caesariae contignatione neutiquam dignae, ut in vulgus edantur. Rudes sunt omnes figurae, multae ad imaginationem aut etiam ad lubitum pictoris fictae, plures monstrosae. Unde iam perspicuum est paulo post Gerhardi van Swieten obitum, anno fere 1773 Iacquinium, cui utpote scientiae herbariae consultissimo arbitrium de illa re permissum erat, auctorem fuisse operis inhibendi, neque Kollarium huic consilio adversatum esse. Rem autem ut imperfectam relinqueret, sine dubio eo commotus est Iacquinus, quod Swietenii, Halleri, aliorum opinione improbata recte fortasse statuebat ipsi doctrinae herbariae et arti medicae, quae sub finem saeculi XVIII mirum quantum progressae erant, eo quo tum erant statu parum utilitatis ex figuris illis esse redunda-*

¹⁾ L. c. p. II s.: *das Unternehmen gerieth in Stocken, besonders da indes Collar u. a. fanden wie mangelhaft dieser Auszug aus des Dioscorides Schriften — dann (sic) das sind eigentlich beide Handschriften — war.*

²⁾ Qua de re cf. supra p. 123 adn. 1.

turum; cui sententiae Weigelius et Sprengelius l. c. adsentiantur. Historicam vero quaestionis partem ex temporis sui ingenio neglexit vir praestantissimus, nihil curans, quantum incrementi et notitia artis pictoriae veterum et historia rei herbariae et medicinae, qualis inde ab antiquitate usque ad saeculum XVI fuisset, imaginibus illis divulgatis capere possent ¹⁾. Quodsi quid in hac re deliquit Iacquinius clarissimus ille civis Lugdunensis Batavus, miro ecce casu is error iam redimitur et corrigitur eo, quod ex ipsa eius urbe natali a Scatone de Vries cive Lugdunensi consilium codicis integri multo accuratius et plenius, quam per aera incisa fieri potuerat, solis ope depingendi profectum iamque peractum est.

Iam nonnulla adiungam de ipsis tabulis aeneis, quae supersunt, et de earum ectypis. Magnam tabularum partem in bibliotheca Caesarea a. 1793 sese vidisse Weigelius testatur ²⁾, eodemque ut videtur auctore Sprengelius narrat iacere eas in secunda eius bibliothecae contignatione ³⁾. Sed etiam nunc ex tabulis 409 vel, ut rectius dicam, 410 pars quaedam, videlicet 170, una cum aliis eiusmodi aeribus adservantur in armario quodam, quod in ea bibliothecae parte, quae plano pede est ⁴⁾, nuper repositum est. Incisiones vero, quae desiderantur, numero 240 quo pervenerint, omnino ignoratur.

Porro ectyporum, quae experimenti causa ex aerum illorum serie desumpta erant, quattuor, quod sciam, supersunt exemplaria. Atque priora duo, in quibus herbae cuique nomen graecum Kollarii manu subscriptum est, extant in voluminibus duobus, quae in seriem librorum manu scriptorum bibliothecae Caesariae promiscuam recepta numeris 12447, 12448 notan-

¹⁾ Simile quid iam significat I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca IV (1795) p. 684: *Sed, nescio qua de causa, hoc opus, quo sine dubio utilitatem qualemcumque rei herbariae veterum adlatum iri spes est, in tenebris ad nostra usque tempora iacuit.*

²⁾ Cf. supra p. 127 adn. 2.

³⁾ V. supra p. 129.

⁴⁾ Vulgo appellatur *Remise*.

tur ¹⁾. Quorum alterum n. 12447 designatum imagines continet 410. Praecedunt autem f. 1—383 figurae ex Neapolitano expressae manuque recentiore in eum fere ordinem digestae, quem in hoc codice obtinent; quas inde a f. 384—410 excipiunt herbae 27 forma grandiore incisae, quae solo Constantinopolitano traduntur (v. supra p. 127). Alterum vero volumen easdem fere figuras exhibet numero 407 in absolutum alphabeti ordinem redactas.

Praeter haec duo exemplaria Vindobonensia duo tantum, quod sciam, servata sunt in bibliothecis Britanniae. Ex his alterum a Iacquinio Carolo Linnaeo clarissimo illi scientiae herbariae nostrorum temporum conditori dedicatum post huius mortem ad Iacobum Eduardum Smithium virum herbarum, quas Graecia gignit, peritum pervenit, apud quem anno 1816 vidit Augustinus Pyramus de Candolle ²⁾; hodie autem extat in bibliotheca societatis Linnaeanae Londiniensis ³⁾.

Alterum exemplar Britannicum aliquando fuerat Ioannis Sibthorpii ⁴⁾, academiae Oxoniensis professoris in rei herbariae studiis famam haud mediocrem adepti laborumque patientissimi. Qui cum inde ab a. 1784 expeditionem Graecam pararet eo imprimis consilio, ut herbas a Dioscuride descriptas investigaret, usque ad mensem Martium a. 1786 Vindobonae commoratus est, ubi Iacquinios patrem filiumque

¹⁾ Cf. Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in bibl. Palatina Vindobonensi asservatorum VII (1875) p. 97.

²⁾ Cf. G. A. Pritzel Thesauri literaturae botanicae ed. novae (1872) p. 87: *Lego in libro manuscripto optimi Candollii patris haec verba anno 1816 in itinere anglico scripta: „J'ai vu à Norwich chez Mr. James Edward Smith les planches du manuscrit de Dioscoride de Vienne, qu'on dit être du cinquième siècle; l'impératrice les avait fait graver, et Jacquin donna le premier exemplaire à Linné, et le second à Sibthorp; le premier se trouve aujourd'hui à Norwich, le second à Oxford. Après cela les planches ont été perdues ou détruites, et il n'en reste que ces deux exemplaires. Mr. Jacquin le fils demande à l'université d'Oxford, de lui rendre celui, que son père avait, dit-il, prêté à Sibthorp.”* V. praeterea Daydon-Jackson *Guide to the literature of botany* p. XXVIII.

³⁾ Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 245.

⁴⁾ Natus est a. 1758, mortuus a. 1796. Sibthorpii expeditiones Graecae prior a. 1786—1787, altera a. 1794—1795 factae sunt.

studiorum communione sibi devinxit et praeclaros Dioscuridis codices diligenter excussit ¹⁾. Cui iter in Graeciam vere a. 1786 continuanti exemplar tabularum ex Dioscuridis codicibus expressarum praesto erat, ab Iacquinio patre, qui suum in usum retinuerat, aut dono oblatum aut commodatum ²⁾. Quod Sibthorpio a. 1796 mortuo universitati Oxoniensi obtigit iamque repositum est in bibliotheca horti botanici Oxoniensis ³⁾. His ectypis anno fere 1857 usus est C. Daubeny professor Oxoniensis in definiendis herbis a Dioscuride commemoratis ⁴⁾.

Superest, ut paucis attingam Adami Francisci Kollarii studia Dioscuridea. Is enim iam ante a. 1766 codicem Neapolitanum, quem et antiquitate et scripturae diligentia

¹⁾ Cf. Florae graecae prodromus: sive plantarum omnium enumeratio, quas in provinciis aut insulis Graeciae invenit Iohannes Sibthorp, . . . elaboravit Iacobus Edvardus Smith. Vol. I (Londini 1806. 8°). In praefatione p. XIV s. haec refert Smithius: *Synonyma Dioscoridis sumuntur ex manuscripto Sibthorpiano, quod Viennae plerumque conscripserat, ubi in codicem veterem celeberrimum, tabulis pictis ornatum, incidit. Omnia haec synonyma cum optimis editionibus Dioscoridis comparavi* eqs. Sibthorpium codices Caesareos diligenter tractasse narratur etiam in eius vita *Dictionary of national biography* LII (1897) p. 189. Cf. O. Penzig l. c. p. 244; supra p. 82 s. n. 5. 6.

²⁾ Cf. Weigelius l. c. p. 12: *Sein Exemplar Abdrücke hat der Herr Berg-rath von Jacquin, dem Hrn. D. Sibthorp (sic) aus Oxford geschenkt, der auf einer Reise nach Griechenland begriffen war. Dieser, so wie früher zwey andre Gelehrten, haben Hrn. von Jacquin aus der Gegend des Olympe, von Platamon, den ελλεβαρος (sic) μελας, wie ihn die dortigen Einwohner nennen, geschickt. Accedit Decandollii testimonium supra p. 130 s. adn. 2 exscriptum. Memores sine dubio erant Iacquinus et Sibthorpius eorum, quae a. 1773 Hallerus disputaverat, hominem rei herbariae consultum tabulis his instructum in Asia peregrinantem facili negotio herbas Dioscurideas esse recogniturum; cf. supra p. 127.*

³⁾ Cf. Decandollus l. c.; Daydon-Jackson l. c.; E. Bonnet *Ianus* VIII p. 171; O. Penzig l. c. p. 244 adn. 3; p. 245; 270 adn. 1; p. 281.

⁴⁾ Cf. Daubeny opus supra p. 82 n. 7 citatum p. 231; Penzig p. 245. — De huius exemplaris tabulis a Daubeny repetitis v. supra p. 81 adn. 4. Tabulam unam, quae *φασίολον* repraesentat codicis Neapolitani f. 165^r depictum, proponit Penzigius l. c. tab. VI; cf. ibidem p. 270 adn. 1; p. 281. Ubi nomen *φασίολος* eadem manu subscriptum est, quae in exemplaribus Vindobonensibus supra p. 129 memoratis herbarum vocabula addidit, scilicet A. F. Kollarii.

Constantinopolitano multum praestare sibi persuaserat, diligentissime sua manu integrum descripsit et studiose cum Constantinopolitano contulit variasque lectiones in apographi margine adnotavit ¹⁾. Quam operam sine dubio eo consilio suscepit, ut editionem herbarii Dioscuridei, quam tabulis Swietenio auctore edendis adiungere in animo erat, quantum posset, promoveret. Nam et commentarium philologum eruditum et copiosum, qui herbarii textui adderetur, idem industrie praeparavit; cuius specimen Supplementorum ad Lambecii commentarios I p. 384—393 protulit, praestantissimi herbarii illius, ut ipsius verba adferam, *olim editori fortasse non futurum inutile*. Porro et indicem conscripsit herbarum libri utriusque, quem ibidem p. 359—381 legentibus proponit, de ipsa herbarii editione iam desperans ²⁾. Sed cum ex his lucubrationibus paucissima in publicam lucem prodierint, multae sane egregiae observationes Kollarii de utriusque codicis, Neapolitani et Constantinopolitani, historia, indole, argumento editae extant in adnotationibus, quibus Lambecii Commentarios denuo a se editos correxit emendavit, auxit supplevit ³⁾.

Ad finem vergente saeculo XVIII post Ioannem Sibthorpium Oxoniensem, de quo supra (p. 130) verba fecimus, ex duobus celeberrimis libris Dioscurideis *lectiones varias, integra saepe etiam capita, solerter transscripsit, dum Viennae 1798* (errore scriptum pro a. 1793) *et 1799 degeret, Weigelius medicus Dresdensis, cuius rei Sprengelius amicus eius auctor est* ⁴⁾. Vir ille litteris graecis eruditissimus, qui Italiam quoque peragravit Graecorum medicorum

¹⁾ Cf. Lambecii Comment. ed. alt. I (1766) p. 80 adn. A; p. 124 s. adn.; Suppl. I p. 348 s.

²⁾ Suppl. I p. 358.

³⁾ Cf. Comment. edit. alterius I (1766) p. 79; II p. 119 ss.; VI p. 202 ss.; Suppl. I p. 343—394.

⁴⁾ In praefatione ad Dioscuridem I p. XVII. In codicis Neapolitani (suppl. gr. 28) tegumento posteriore haec extant verba Weigelii manu inscripta: *Contuli hunc et Const(antinopolitanum) Cod(icem) Dioscoridis c(um) editione Sarazeni. Carolus Weigel. M(edicinae) D(ocor) Lips(iensis) a(nn)o 1793. et 1799.*

reliquias quam plenissime conquisiturus, anno iam 1793 refert se edenda parare Anecdota bibliothecae Vindobonensis, quibus utriusque codicis varias lectiones et capita ad illud tempus adhuc inedita una cum fragmentis Crateuae Constantinopolitano servatis continerentur ¹⁾. Ex his omnibus praeter observationes quasdam haud inutiles de codicum scriptura, figuris, lectionibus, quas Baldingeri ephemeridibus a. 1793 inseruit ²⁾, nihil umquam a Weigelio in lucem prolatum est. Sed cum ipse nescio quibus causis impediretur, quominus promissis staret, aliis studiorum suorum fructus non invidit vir liberalissimus. Apparatus enim critici ad Dioscuridis materiam medicam Vindobonae et alibi a se congesti copiam fecit Curtio Sprengelio ³⁾, qui lectiones codicum duorum vetustissimorum Vindobonensium litteris C et N designatas in editionis a. 1829 emissae ⁴⁾ adnotatione critica exhibet. Quam si diligentius perscrutatus cum ipsorum librorum scriptura contuleris, mox sane intelleges lectiones ex C et N a Sprengelio non sine magnis erroribus et omissionibus produci.

¹⁾ Cf. C. Weigelius in Baldingeri ephemeride l. c. p. 12: *Die zum Theil wichtigen Varianten, und die noch ungedruckte Kapitel beider Handschriften, so wie die im Const. Codex befindliche Fragmenten des κρατεως ριζοτομος* (sic), *kommen in meine künftig erscheinende Anecdota Bibliothecae Vindobonensis*. Idem fere pollicitus est Weigelius apud C. Sprengelium *Beiträge zur Geschichte der Medicin I, Stück 3* (1796) p. 267: *Hr. Dr. Weigel in Leipzig hat auf einer Reise durch Italien sehr wichtige Schätze ... gesammelt, welche er als Anecdota graeca herauszugeben gedenkt*. Inter ea, quae edere propositum erat, adferuntur (p. 268) n. 3) *Κρατεως του ριζοτομου τα σωζομενα*, *aus dem alten Codex des Dioskorides in der Wiener Hofbibliothek abgeschrieben*, deinde (p. 269) n. 7) *Var. lect. Dioscoridis codd. Constantinopol. et Neapol. in Bibl. Caesar. Vindob. adservat*. Vide, quae de hac re disputant Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik I* p. 256; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 cum adn. 16.

²⁾ Cf. supra p. 125 adn. 2.

³⁾ Cf. praefationem ad Dioscuridem p. XVII s.

⁴⁾ Pedanii Dioscuridis Anazarbei de materia medica libri quinque. Ad fidem codicum manuscriptorum ... recensuit ... Curtius Sprengel. Tom. I (1829. 8°). (Medicorum Graecorum opera quae exstant. Ed. curavit C. G. Kuehn. Vol. XXV.)

Adde, quod idem his recensionis alphabeticae codicibus, cum vetustiores melioresque versionis genuinae testes ignoraret, plurimis locis nimiam tribuisse auctoritatem videtur. De figuris vero herbarii Dioscuridei quid et Weigelius et Sprengelius senserint, iam supra (p. 81. 128 s.) memoravimus.

Maxima saeculi XIX parte ea, quae ex Lambecio, Nesselio, Kollario et ex editione Sprengelii quamvis imperfecta de herbario Dioscurideo cognosci poterant, viris doctis suffecisse videntur, ita ut codex noster cum Neapolitano neglecti fere iacerent. Anno demum 1881 Ferdinandus Cohn professor Vratislaviensis utrumque accuratius inspexit, qua de re lectione publice habita rettulit ¹⁾. Deinde anno fere 1894 Guilelmus Tomaschek professor Vindobonensis synonyma Bessica, Dacica, Dardanica, quae in C et N extant, diligenter contulit ²⁾. Optime vero novissimo tempore de ambobus meruit Maximilianus Wellmannus Stettinensis. Is enim ab academia regia scientiarum Gottingensi novam materiae medicae editionem parare iussus ³⁾ anno 1895 exeunte et ineunte 1896 summa cum industria et Constantinopolitanum exscripsit et inde ab anno 1897 commentationibus eruditissimis illustravit, quibus Crateuae *ἑξοτοιμωὶ* fragmenta in C tradita et herbarum figuras et synonyma tractavit ⁴⁾. His disquisitionibus cum magna et doctrinae et sagacitatis documenta dederit Wellmannus, valde iam exoptandum est, ut materia medica Dioscuridis novo ab eo instructa apparatu textuque recensionis alphabeticae, cuius praecipui testes duo vetustissima exemplaria Vindobonensia sunt, aucta tandem aliquando in publicum prodeat. Anno fere 1898 et Hermannus Stadlerum Monacensem utrumque codicem industrie examinasse

¹⁾ Cf. supra p. 82 n. 8.

²⁾ Cf. supra p. 85 adn. 2.

³⁾ V. M. Wellmann *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Dresden* (Lipsiae 1897) p. 55; idem in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142.

⁴⁾ Accuratiore invenies supra p. 78 adn. 1; 81 adn. 2; 86; 89; 111 ss. Cf. praeterea H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 s.

et ex iis apparet, quae in recensione commentationum Dioscuridearum a Wellmanno conscriptarum¹⁾ de herbarum quarundam picturis scite disputavit, et ex synonymorum, quae libris C et N continentur, lectionibus alio loco congestis²⁾.

¹⁾ In ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

²⁾ *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 – 114. V. supra p. 86 s.

PARS TERTIA.

DE OPUSCULIS APPENDICE TRADITIS.

CAPUT XXVI. DE CARMINE, CUI DE VIRIBUS HERBARUM INSCRIBITUR.

Tertia hac praefationis parte disputaturi sumus de opusculis ad naturalem historiam pertinentibus, quae herbario Dioscurideo adnexa sunt. Quibus, quantum fieri potest, accurate examinatis elucebit summam auctoritatem hac quoque in appendice codici nostro tribuendam esse, quippe qui inter omnes libros manu scriptos, quibus haec ad nos pervenere, non solum vetustissimus sit, verum etiam ceterorum, quos quidem aliquantum novimus, archetypus esse videatur.

Atque primum post herbarium locum inde a f. 388^r—392^r obtinent versus heroico metro conscripti numero 215, a recentioribus „carmen de viribus herbarum” inscribi soliti, qui ad cognoscendas veterum superstitiones haud parum valere videntur. Est autem tantummodo pars poematis longioris ab ignoto auctore ¹⁾ compositi, et initio et fine carens.

¹⁾ Pamphilo Alexandrino tribuerunt P. Lambecius Comment. ed. prior. II p. 593; VI p. 206; ed. Kollar. II p. 259 s.; VI p. 205, alii, quorum opinio dudum explosa est; de Rufo Ephesio post Gesnerum cogitaverat Kollarius Lambecii Comment. edit. alterius II p. 123 adn.; VI p. 205 adn. A (v. infra p. 140 adn. 1). Cf. Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. IV p. 360; L. Choulant *Geschichte und Literatur der älteren Medicin* ed. alt. I p. 129 s.; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630 s.; 857 adn. 3.

Iam vero, ut in reliquis codicibus, quos novimus, universis, ita et in nostro libro, qui quidem omnium antiquissimus hos versus servavit, et titulus desideratur et subscriptio. Neque veri dissimile est titulum pictura fortasse ornatum, qualis herbario Dioscurideo f. 7^v praefixus est, una cum indice capitum, quem libri aliquot ex C descripti etiam nunc exhibent (cf. infra p. 139 adn. 1), periisse in membranis duabus, quas inter f. 387 et 388 excisas esse ex reliquiis exiguis colligitur. Subscriptionem vero, qualem Eutecnii, quae sequuntur, paraphrasibus subiectam invenimus, inde ab initio in f. 392^r defuisse ipso codicis statu demonstratur, qui hoc quidem loco omnino integer est.

Incipit igitur carmen de herbarum viribus f. 388^r his verbis: [A.] *Χαμαίμηλον*. | *Τοὺς δὲ πυχέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει* (p. 476 v. 1 ed. Hauptii); desinit f. 392^r in capite, cui inscriptum est *Χρυσάνθεμον*, ita: *φαρμακίδων ἐλόγων καὶ βάσκανα φῦλ' ἀνθρώπων*. | *IS. Ἐρύσιμον* (p. 486 v. 215 s. editionis eiusdem). Textus autem divisus est in capita sedecim, quorum exordiis in margine laeva numeri graeci A usque ad IS continui minio adpicti sunt ¹⁾, scriptura et ornatu consimiles iis, quibus membranarum compages ab antiquis codicis librariis signatae erant (v. supra cap. VI); unde, quamvis versus illi particula tantummodo sint longioris carminis, satis constat ipsum codicem nulla hac in parte iactura adfectum esse. Porro cuivis capiti argumentum versu proprio rubrisque litteris praescriptum est, quod excipit versus primus rubro item colore pictus ²⁾.

Comitantur autem carminis textum in marginibus exterioribus addita scholia antiqua eadem, quae in aliis quoque libris inveniuntur. Quae in nostro codice scripturam exhibent minutam, uncialem quidem, sed ad genus, quod dicitur, cursivum vergentem. In his quoque is versus, qui primum in quovis capite locum obtinet, minio pictus est. Quibus ex scholiis multae voces vel litterae margine a bibliopego recisa absumptae

¹⁾ Numeri A—I f. 488^r inscripti latent sub membranarum laciniis adglutinatis.

²⁾ Unus excipiendus est folii 388^r v. 13 (edit. citatae v. 40) nigro atramento scriptus.

sunt; interdum autem ipsa membrana ita detrita est, ut legi vix possint. Ultimum vero eorum enuntiatum, quod ad versus in ipsum codicem iam non receptos spectat: *Ἐρύσιμον λεῖον μετ' οὔνου πρὸς κοιλίας πόνον πῖέτω* (corr. *πιέσθω*). *Ἐὰν δὲ κόκκους ζ' εἰς οἰκίαν βάλλῃς* (corr. *βάλῃς*), *ἄψιμαχία ἔσται* (p. 489, 5 s. ed. Hauptii) f. 392^r non in margine adiectum est, sed iisdem litteris atque carminis verba conscriptum ipsi textui subiungitur.

Imagines hac in parte non inveniuntur nisi una praeclara f. 391^v e regione capitis, ad quod pertinet, collocata, qua *ἐναλία δρυς* sive corallum ex aqua emergens repraesentatur, ad cuius imam partem nympa monstro marino innixa et varia animalium, quae in mari nascuntur, genera undis innantia conspiciuntur.

Codicem nostrum hac in sectione non solum iisdem vitiis atque in textu Dioscurideo laborare, sed etiam foedissimis et inauditis fere corruptelis scatere facile agnoscitur ex variis lectionibus, quae in Hauptii adnotatione critica proponuntur. Sed nihilo minus exemplum hoc in ipso carmine restituendo minime neglegendum esse iam dudum a viris doctis perspectum est. Qua de re iudicium ab Silligio editionis p. 198 prolatum adferre liceat: »Quamquam enim codex Vindobonensis negligentissime est exaratus et praeterea ex verissimo Hermanni iudicio multis in locis non melior est editione Aldina, imo ambo libri aequae sunt corrupti, aequae interpretamentis pleni, aequae correctorem experti, quapropter ex se invicem supplendi emendandique fuerunt, tamen haud exiguum locorum numerum partim restituit, partim viam qua restitui possint monstrat, lacunas quoque in editione Aldina haud paucas explet (vss. 69 sqq., 131 sqq., 160. 189) et duo integra capita (vss. 191—215) cum scholiis ad tertium deperditum primus adiicit, unde factum est, ut carmen nostrum aliquanto emendatius et auctius quam ferebatur, legi possit.” Neque aliter ea de re Hauptius sensisse videtur, qui in adnotatione critica lectiones libri Vindobonensis insigni cum diligentia exprimendas curavit. Quo in iudicio summorum philologorum de codicis nostri praestantia, quamquam per se verissimum est, tamen non adquiescendum puto. Nam persua-

sum equidem habeo eum non solum vetustissimum et praestantissimum carminis exemplum continere, sed etiam omnia, quae quidem novimus, carminis apographa ex hoc unico archetypo repetenda esse. Quorum in numero habendi sunt codices Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI, Athous monasterii Laurae saec. XII, Vaticanus Palatinus n. 77 saec. XIV, Laurentianus plutei LXXXVI n. 9 saec. XV, Mediolanensis in archio capituli metropolitani servatus n. 3 saec. XV, Berolinensis Phillippicus n. 1570 saec. XVI, deinde codex, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit, atque ipse ille liber, ex quo Franciscus Asulanus hoc poema princeps ediderat; de quibus universis in praefationis parte quarta (cap. XXXII) fusius disputabitur ¹⁾. Accedit, quod excerpta quaedam carminis de viribus herbarum in eos materiae medicae libros irrepserunt, quos ex codice C interpolatos esse aliis argumentis infra (cap. XXXII n. XII) probabitur. His adde imaginem illam *ἐναλίας δρῦος* una cum plurimis figuris ex nostro libro depromptis depictam extare in codice Chigiano F. VII. 159 saec. XV confecto (f. 198^r) ²⁾.

Fragmentum de herbarum viribus, quod Pamphilo Alexandrino perperam attribuit, codici inesse observavit Petrus Lambecius ³⁾, cuius vestigia legit Nesselius ⁴⁾. Idem Lambecius figuram *ἐναλίας δρῦος* aeris incisam proposuit et accurate commentatus est ⁵⁾, unde eam repetivit Nesselius ⁶⁾. Deinde A. F.

¹⁾ De codice quodam Romano bibliothecae Vallicellanae a Georgio Allatio scripto, quo carmen de viribus herbarum contineri indicat Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* II p. 226 n. 213, non satis constat. — Ex codicibus Asulani et Mediolanensi capitum index suppleri potest in archetypo foliorum interitu deperditus; cf. cap. XXXII n. VIII.

²⁾ Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 248; infra cap. XXXII n. II.

³⁾ Comment. ed. prior. II p. 593; ed. Kollar. II p. 259 s.

⁴⁾ Catalog. III p. 9.

⁵⁾ L. c. ed. prior. VI p. 295 s. cum tab. p. 294 adiecta n. 1; ed. Kollar. VI p. 439–441, addita tab. A n. 1.

⁶⁾ L. c. p. 10 cum tab. K littera signata.

Kollarius, cum ad Lambecii commentarios denuo edendos accingeretur, opinionem, quam de Pamphilo carminis auctore Lambecius enuntiaverat, vehementer impugnavit ¹⁾; quam ad rem pertinet adnotatio ipsius Kollarii manu in summa margine dextra folii 388^r inscripta.

Inter viros autem doctos, qui in carmine de viribus herbarum recensendo codicem hunc adhibuerunt, temporis ordine principem locum obtinet Carolus Weigelius medicus Lipsiensis Dresdae postea constitutus, quem annis 1793 et 1799 totum codicem diligentissime excussisse et contulisse supra (cap. XXV p. 132) narravimus. Ea vero, quae Weigelius de carmine et scholiis adnotaverat, aetatem tulerunt inter collectanea eius in bibliotheca regia Berolinensi adservata ²⁾. Atque multos post annos idem Weigelius, qua erat liberalitate, varias lectiones ex codice Vindobonensi a se excerptas ultro obtulit Iulio Silligio philologo Dresdensi, qui carminis editionem a se curatam et Godofredi Hermanni emendationibus auctam Macro Florido Choulantii ³⁾ adiunxit. Qui quidem, ut Hauptius iam intellexit (p. 475), ea quae in hoc codice

¹⁾ Cf. A. F. Kollarii *Ad viros, a sacra et profana eruditione claros, de commentariis in manu exaratos codices Aug. bibliothecae Vindobonensis, propediem praelum subituris, epistola* (Vindobonae 1760) p. 12. Quo loco quae disputavit, repetita extant in ephemeride Lipsiensi, quae inscribitur *Nova acta eruditorum*, a. 1760 p. 285 s. et in ipsa *Commentariorum* editione altera II p. 122 s. adn.

²⁾ Est codex graecus fol. 39 signatus, quem describit C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 142 ss. n. 275. Ubi p. 143 haec indicantur: 17. *Ein Blatt, Collation des Gedichts de viribus herbarum im Vindobon. Med. No. 22* (numerus falsus est) *mit der Ausgabe des Fabricius Bibl. graec. XI p. 630.*

³⁾ Editioni huic inscriptum est: *Macer Floridus de viribus herbarum una cum... carminibus similis argumenti... recensuit... Ludovicus Choulant.* Accedit anonymi carmen graecum de herbis, quod e codice Vindobonensi auxit et cum Godofredi Hermanni suisque emendationibus edidit Iulius Sillig. Lipsiae 1832. 8°. Extant Silligii praefatio p. 197—199, ipsi versus p. 200—212, scholia p. 212—215. Textus, qualem Silligius conformavit, summa socordia a F. S. Lehrsio repetitus est in Didotii *Poetis bucolicis et didacticis Parisiis* a. 1849 (denuo a. 1851. 1862) volgatis p. 173—178.

scripta sunt, non satis accurate indicavit, sive ipsius ea fuit negligentia sive ante eum Weigeli. Novissimus denique ad carmen una cum scholiis edendum accessit Mauricius Hauptius in libello scholastico Berolinensi a. 1873 ¹⁾, qui novam codicis nostri collationem Guilelmo de Hartel viro magnifico, professori tum universitatis litterarum Vindobonensis, acceptam refert. Anno demum 1902 Segofridus Mekler Vindobonensis hanc codicis partem denuo curiose excussit; qui, quae nova repperit, proximo tempore in ephemeride, cui inscribitur *Wiener Studien*, fortasse proferet.

CAPUT XXVII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI THERACIA.

Versus de viribus herbarum pagina vacua (f. 392^v) interiecta excipit f. 393^r—437^v prima ex quattuor carminum didacticorum paraphrasibus, quae in nostro codice in unum quasi corpusculum congestae sunt, Eutecnii sophistae theriacorum Nicandreorum versio prosa oratione concinnata. Cuius initium, quamquam codex hoc loco integer est, titulo omnino caret, quod item in reliquis paraphrasibus observatur. F. 393^r post inscriptionem Ἡ ὑπόθεσις sequitur breve poematis argumentum, quod incipit: Νικάνδρος ὁ ποιητής, desinit eadem in pagina: καὶ ὠφέλειαν ἐξέρχεται; deinde inferior paginae pars atque f. 393^v vacant. In summo f. 394^r legitur tituli loco Ἡ ἐρμηνεία (sic); subicitur libri textus, qui incipit: τῶν ἐρπετῶν ὅποσα ἐστὶν ἐν εἴδειν, desinit f. 437^v his verbis: νομισθεὶς ποτέ, ὃ Ἐρμυσίοναξ. Atque in libri fine subscripta sunt haec atramento nigro:

Παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ
ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν.

Quae quidem ratio titulum non in exordio, sed in fine libri ponendi, quae in reliquis huius codicis paraphrasibus redit,

¹⁾ Cf. Indicem lectionum hibernarum universitatis Berolinensis a. 1873; unde repetitum est in Mauricii Hauptii Opusculis II (1876) p. 475 ss. Leguntur ipsi versus p. 476—486; scholia p. 486—489.

quin ex voluminum papyraceorum proprietate originem traxerit, minime dubium est; in quibus titulum non in summa charta, sed in ima libri parte, quae in volumine evolvendo prima oculis offerebatur, collocare sollemne fuisse videtur ¹⁾. Quam consuetudinem, quamvis codicibus et papyraceis et membranaceis minime idoneam, imitabantur librarii, qui auctores ex voluminibus in codices transscribebant.

Paraphrasis amplissimis membranarum spatiis multisque intervallis interiectis scripta in capita dividitur, quorum primi versus maiore littera incipientes minio plerumque picti sunt. Atque per totum librum passim dispersae inveniuntur picturae minutae elegantissimae ²⁾, capitibus illis, ad quae pertinent, praefixae titulisque rubris instructae; qua in re saepe evenit, ut imago in pagina recta conspiciatur, textus autem in folio verso legatur ³⁾. Quibus figuris maximam partem repraesentantur animalia venenata, id est serpentes, pisces, bestiolae,

¹⁾ Cuius rei exempla, quae maximam partem Caroli Wessely officiositati debeo, praebent voluminum papyraceorum fragmenta, quae aetatem tulerunt, sat multa, veluti Ilias quae dicitur Bankesiana, quae in Wattenbachii specimenibus tab. IV exhibetur; Isocratis *περὶ τῆς εἰρήνης* oratio, quam edidit F. G. Kenyon *Classical texts from papyri in the British Museum* (1891) p. 79 cum tab. V; papyrus, qua Xenophontis *Ἑλληνικῶν* liber I continetur (de qua v. *Mitteilungen aus dem Papyrus Erzherzog Rainer* VI (1897) p. 113); ea, qua *Ἰουλίον Ἀφροζιανοῦ νεστὸς* *μή* ad nos pervenit (cf. Grenfell et Hunt *The Oxyrhynchus Papyri* III tab. V). Idem usus observatur in codicibus papyraceis, veluti in illo, cui Hesiodi carmina inerant, edito a C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I p. III ss. Contra titulus in exordio collocatus est in Didymi commentariis orationum Demosthenearum (cf. H. Diels et W. Schubart *Didymos' Kommentar zu Demosthenes*, Berolini 1904, p. 72 s.). Notandum est omnes hos titulos ad instar eorum, qui in nostro codice f. 437^v et 459^v extant, lineolis quibusdam rectis vel in hamum curvatis inclusos esse.

²⁾ Picturis his nihil, quod videam, commune est cum illis, quas in celeberrimo theriacorum codice Parisino suppl. gr. 247 saeculo X vel XI confecto extare refertur *Gazette archéologique* I (1875) p. 69 ss.; 125 ss. (cum tab. XVIII. XXXII); II (1876) p. 34. 87 s. (cum tab. XI XXIV). De quibus v. G. Thiele *De antiquorum libris pictis* (Marpurgi Cattorum 1897) p. 31 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeolog. Instituts* XVII p. 46 adn. 6.

³⁾ Cf. v. c. f. 399^r et 399^v, 400^r et 400^v, 401^r et 401^v multosque alios locos.

alia. Herbarum vero, quae in theriacorum carmine plurimae tractantur, imagines non reperiuntur nisi in exordio libri f. 395^v—398^r; in ceteris autem capitibus initio quidem spatia satis ampla ad inserendas figuras relictæ erant, sed opere progrediente ii, qui codicem confecerunt, consilium ipsas herbas depingendi abiecisce videntur et satis habuerunt in intervallis vacuis nomina herbarum, quae capitibus proxime subsequentibus proponebantur, litteris rubris permagnis titulorum quasi loco inscribere ¹⁾; quod ut facerent, eo fortasse commoti sunt, quod herbae illae non quidem omnes, sed plurimae in herbario repraesentatae iam erant.

Iam si eas herbarum imagines, quas in initio libri extare diximus, cum picturis herbarii Dioscuridei comparamus, apparet illas modulo quidem minore quam has delineatas, sed sine dubio maximam partem ex eisdem exemplis expressas esse, quae in ipso herbario illustrando adhibita erant ²⁾.

Intra fines huius theriacorum versionis codex satis bene conservatus est. Neque tamen desunt folia tenuiora atramento per membranam transmissio obscurata aut peius etiam corrupta ³⁾, qualia et infra in alexipharmacis inveniuntur (v. cap. XXVIII). His accedunt folia duo ita abscissa, ut angusta tantum marginis lacinia supersit ⁴⁾. Totae autem perierunt

¹⁾ Cf. f. 412^r. 413^r. 414^r. 414^v. 415^v. 424^r. 424^v. 425^r, alia.

²⁾ Congruunt igitur βλάχρον sive πτέρως f. 395^v et 266^r (ubi πτέρως vocatur); λιβανωτὶς f. 395^v et 69^v; κάρδαμον f. 396^r et 186^v; ἄγρος f. 396^v et 36^r; ὀρίγανον f. 397^r et 247^r (ubi dicitur ὀρίγανος ὀνίτις); ὀνόγυρον f. 397^r et 252^r (ubi appellatur ὀνόγυρος); ἀσφοδέλος f. 397^r et 26^v; στρόχνος f. 397^v et 292^v; ἐρυθρόδανον f. 397^v et 112^r; μαλάχη ἁγρία f. 398^r et 228^v. Contra differunt μάραθρον f. 394^v et 229^v; πενκέδανον f. 397^v et 261^r; μελάνθιον f. 396^r non convenit cum μελάνθη sive μελανθήω f. 236^v proposito, sed simile est χαμαιμήλω, quod etiam μελανθέμον synonymo designabatur, cuiusque figura in codice N servatur f. 170^r. Σίλφιον denique f. 398^r in herbarium Dioscurideum receptum non est.

³⁾ F. 410. 417. 418. 424. 427. 428; imprimis autem f. 433. 434. 437.

⁴⁾ F. 404. 407. Inter f. 407 et 408 insertum est folium novicium 407*, in quo saeculo fere XVII figurae σκευτάλης et βασιλίσκου, quae f. 407 abscisso maximam partem perierant, a sciolo quodam depictae sunt addita nota quadam Germanica; cf. cap. XI.

membranae duae inter f. 401 et 402 olim collocatae. Porro eius, qui a. 1406 librum compegit, culpa quaterniones duo inter se commutati sunt; ex quibus ille, qui nunc numero *NS* notatus f. 424—431 comprehendit, praecedere debebat, alter vero priore nunc loco positus et numero *NE* signatus, quo folia 416—423 continentur, illum excipere (cf. cap. X).

Theriacorum versionem una plerumque cum alexipharmacorum et halieuticorum paraphrasibus, quae subsequuntur, ex codice nostro saepissime descripserunt medii aevi librarii graeci ¹⁾. Huc pertinent libri Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI et Athous monasterii Laurae saec. XII, quibus etiam carmen de herbis tradi memoravimus, Vaticanus Urbinas n. 66 saec. XV eiusque gemellus Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, quorum uterque theriacorum paraphrasim in duas discerptam partes praebet, Laurentianus vero membranas illas duas inter 401 et 402 deperditas itemque folia trunca 404 et 407 integra exhibet, deinde ille fortasse liber, quem Gesnerus Venetiis viderat, (postea Escorialensis II. C. 24, hodie deperditus), Escorialensis *Σ*. I. 17 saec. XV; adde codicem Vindobonensem med. gr. 5 saec. XVI, cui hypothesis theriacorum inest. Picturae autem animalium venenatorum, quae huic parti additae sunt, expressae extant in codicibus Chigiano F. VII. 159 saec. XV f. 212^r—214^v et Bononiensi n. 3632 saec. XVI f. 380^v—384^v ²⁾. De his omnibus libris manu scriptis infra in praefationis parte quarta copiosius disseretur. Quos universos cum ex Constantinopolitano nostro pendere probabile sit, nullum equidem illarum paraphrasium exemplum invenire potui, quo ad alium archetypum referri videamur. Qua tamen de re tum demum certum absolutumque iudicium enuntiari poterit, cum omnes harum paraphrasium codices investigati et explorati erunt.

Eutecnii hanc paraphrasim codice nostro traditam esse

¹⁾ De codicibus paraphrasium Nicandrearum nonnulla congessit Fabricius Bibliothecae gr. ed. Harles. IV p. 347 adn. *i*; cf. p. 350.

²⁾ Praeterea in scholiis Nicandreis codicis Gottingensis philol. 29 fragmenta paraphrasium et theriacorum et alexipharmacorum insunt, quae Schneider suis in editionibus adhibuit. Cf. infra cap. XXVIII.

primus adnotavit Lambecius ¹⁾, quem exscripsit Nesselius ²⁾. Idem Lambecius imagines serpentium aliorumque animalium venenatorum, quae inde a f. 398^v habentur, aeri incisas et observationibus illustratas proposuit Comment. vol. VI ³⁾, unde repetivit Nesselius ⁴⁾. Postea easdem figuras depingendas curavit C. Weigelius, qui annis 1793 et 1799 codicem C excussit; in cuius collectaneis in bibliotheca regia Berolinensi servatis etiam nunc extant ⁵⁾.

Primus autem hanc theriacorum versionem una cum eiusdem Eutecnii paraphrasi in alexipharmaca Nicandri impressam ⁶⁾ proposuit Ang. Mar. Bandinius bibliothecae Laurentianae praefectus ⁷⁾. Quo quidem negotio ita functus est, ut in initio libri (inde a p. 283—313; ad v. 1—540) ⁸⁾ solum

¹⁾ Comment. ed. Kollar. II p. 260 s., ubi p. 261 proponitur hypothesis f. 393^r scripta; cf. VI p. 206. A Lambecio pendet Fabricius l. c. IV p. 347.

²⁾ Catalog. III p. 9.

³⁾ Ed. prior. VI p. 90 s.; 294—302; tab. A, B, C p. 294 adiectis; ed. Kollar. VI p. 441—451 cum tabularum p. 436 adiectarum et A, B, C litteris signatarum figuris 2—43. A Lambecio item singulis figuris f. 398^v—431^v numeri Arabici additi sunt (cf. cap. X).

⁴⁾ Catalog. III p. 10—14 cum tabulis K, L, M p. 8 adiunctis.

⁵⁾ C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 144 testatur in codice graeco fol. 39, quo Weigelii collationes continentur, haec inesse: 42. *Farbige Abbildungen von Thieren mit der Aufschrift: Hae icones quae historiae animalium illustrandae inservire possunt, pertinent ad Codicem Ms. r. Graecum <Vindob.> Med. V. vid. Lambec. lib. 6 p. 90. 91 et 294 et seqq.*

⁶⁾ De paraphrasium Eutecnianarum editionibus disputant Fabricius l. c.; L. Choulant *Geschichte u. Literatur der älteren Medicin* edit. alt. I p. 64.

⁷⁾ *Νικάνδρου θηριακά καὶ ἀλεξιφάρμακα*. Nicandri theriaca et alexipharmaca. Ioannes Gorrhaeus latinis versibus reddidit... Accedunt variantes codicum lectiones, selectae adnotationes, et graeca Eutecnii sophistae metaphrasis ex codicibus Mediceae, et Vindobon. bibliothecae descripta ac nondum edita. Curante Ang. Mar. Bandinio. Florentiae 1764. 8°. Titulum hunc subsequitur elogium, quo Bandinius Gerardo van Swieten, viro clarissimo bibliothecae Caesareae tum praefecto, Eutecnii sophistae in Nicandri theriaca et alexipharmaca metaphrasim „ex antiquissimo et celeberrimo codice Caesareae Vindob. bibliothecae descriptam” offert. Paraphrasis in theriaca legitur p. 283—340; alexipharmacorum versio p. 340—375.

⁸⁾ P. 315—345 ed. Schneideri; p. 219—227 ed. Bussemakeri.

codicem Vindobonensem exprimeret, deinde mediam partem (p. 313—329; ad v. 541—675) ¹⁾ ex Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 ²⁾, quem et ipsum ex Vindobonensi derivatum esse diximus, describeret variis lectionibus Vindobonensis in calce paginarum adiectis, in fine denique (p. 330—340; ad v. 676—958) ³⁾ rursus solum Vindobonensem sequeretur. Qua in re usus est apographo codicis nostri, quod Ioannes Ludovicus Bianconius anno fere 1760 suum in usum conficiendum curaverat ⁴⁾. Erravit autem vir egregius, cum huius editionis p. 313. 330 (cf. p. 282) adseveravit eas partes, quas ex solo Vindobonensi petiverat, in Laurentiano desiderari. Ipse enim aliquot annis post in Catalogo codicum graecorum bibliothecae Laurentianae III p. 328 s. theriacorum paraphrasim in duas quidem partes discerptam, sed plenam e codice LXXXVI, 9 eruit atque ibidem p. 328—331 lacunas quasdam editionis suae, quae his locis Vindobonensis valde mutili apographo innitebatur, ex eodem Laurentiano supplevit ⁵⁾. Deinde textum a Bandinio propositum et eiusdem supplementis auctum a. 1816 denuo imprimendum curavit Ioannes Gottlob Schneider Saxo ⁶⁾, qui ipsos codices praeter unum Gottingensem (philol. 29), cuius lectiones interdum in calce adiecit ⁷⁾, inspicere super-

¹⁾ Cf. p. 330; sunt Schneideri p. 346—354, Bussemakeri p. 227—230.

²⁾ In praefatiuncula, quae p. 282 legitur, codicis signum falso ita indicatur: Cod. VIII Pl. LXXXIV.

³⁾ P. 354—371 ed. Schneideri; p. 230—234 ed. Buss.

⁴⁾ Cf. Bandinii praefatiunculam p. 282, quam repetivit Schneiderus p. 311 s.: *L'eruditissimo Sig. Dottore Gian Lodovico Bianconi, Consigliere e Medico primario della Corte Elettorale di Dresda, ed ora destinato dalla medesima suo Ministro residente in Roma, mi à gentilmente trasmessa la copia della metaphrasi di Eutecnio, che dal codice di Vienna per la sua privata nobilissima Biblioteca si procurò fino dall' A. 1760. Ipsum Bianconi apographum ubi iam lateat, ignoro.*

⁵⁾ Cf. ea de re Schneiderum in alexipharmacorum praef. p. XI.

⁶⁾ Νικάνδρου Κολοφωνίου θηριακά. Nicandri Colophonii theriaca... cum scholiis graecis auctoribus, Eutecnii metaphrasi graeca... recensuit... Io. Gottlob Schneider Saxo. Lipsiae 1816. 8°. Praefatio in paraphrasim legitur p. 311—314; subsequitur textus p. 315—371.

⁷⁾ V. p. 325 adn. 8; p. 338 adn. 10; p. 350 adn. 4. 5. Cf. supra p. 144 adn. 2.

sedit, scripturam vero libri Laurentiani vitiosissimam et difficilem haud paucis locis coniectura corrigere studuit. Ex recentioribus vero, qui scholia Nicandrea tractaverunt, unus, quod sciam, U. Cats Bussemaker Eutecnii paraphrases theriacorum et alexipharmacorum in scholiorum Theocriti Nicandri Oppiani editione Didotiana ¹⁾ a. 1849 typis mandavit, qui lectionibus a Bandinio et Schneidero prolatis contentus ipsos libros manu scriptos non examinavit ²⁾.

CAPUT XXVIII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI ALEXIPHARMACA.

Eutecnii versionem theriacorum interiecta pagina vacua (f. 438^r) subsequitur f. 438^v—459^v eiusdem auctoris paraphrasis in Nicandri alexipharmaca. Atque initium huius quoque opusculi inscriptione caret. F. 438^v litteris rubris superscriptum est: *Τῶν Νικάνδρου ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν*; subicitur capitum index duabus columnis, in quibus versus minio picti et nigro atramento scripti alternantur, exaratus, cui manu recentiore duorum capitum argumenta addita sunt. F. 439^r post inscriptionem rubram *Ἀλεξιφάρμακα* incipit paraphrasis praefationis Nicandri his verbis: *εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς εἶναι πόλεως μὴδ' ἔθνος*, desinit ita: *σαφέστατα διαγγέλλοντες διδάσκουσι λόγοι*. F. 439^v rursus vacat. Deinde f. 440^r legitur *Ἀκόντιον* pro capitis titulo positum; iam sequitur ipse paraphraseos textus his verbis initium capiens: *ἐπιγνώσει δὲ τὴν βοτάνην αὐτίκα δὴ μάλα*, qui continuatur usque ad

¹⁾ Scholia in Theocritum auctiora reddidit... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum partim nunc primum edidit, partim collatis cod. mss. emendavit, annotatione critica instruxit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849. 8°). Extant paraphrases theriacorum p. 219—234, alexipharmacorum p. 234—242; accedunt adnotationes in utramque p. 418—422 et p. 422—425. Cuius editionis paginas et versus infra in conspectu codicis citabimus.

²⁾ Cf. praefationis post p. 376 insertae p. X.

f. 459^v, ubi ita desinit: διὰ παντὸς θεσμούς τε καὶ νόμους. In fine autem huius opusculi, sicuti paraphraseos theriacorum, subscriptus est titulus litteris rubris ita conceptus:

Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου

ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου

σοφιστοῦ.

Videmus hunc quoque libellum initio titulo carere, in fine vero subscriptione instructum esse; qua de re idem valet, quod supra (cap. XXVII) in theriacorum paraphrasi diximus, ad libros papyraceos hanc titulorum rationem esse referendam.

In textu conscribendo membranarum non pepercit librarius. A quo folia 438^r et 439^v vacua relictas esse iam memoravimus. Quattuor porro capita in priore libri parte (f. 440^r—445^v) collocata in summis paginis incipiunt, ita ut si quid paginae in fine capitis supersit, vacuum relictum sit. Quod quidem in eis, quae sequuntur, capitibus non observatur; sed haec quoque magnis intervallis intercedentibus perscripta sunt, quae fortasse aliqua ex parte imaginibus inserendis destinata erant. Sed nihilo minus nescio qua de causa picturae huic codicis parti omnino non accesserunt. Capitum initiis rubris litteris praefixus est titulus; item primus cuiusvis capitis versus, qui maiore littera incipere solet, aut totus minio pictus est aut primam interdum litteram rubram exhibet. Sed et intra capitum contextum sectiones quaedam factae sunt, quae novo versu litteraque maiore incipere solent.

Membranarum hac in parte compages integrae sunt nullaue foliorum iactura interruptae; neque tamen omnia lectu facilia et illaesa ad nos pervenerunt, quoniam atramento per folia tenuiora transmissio non solum paginarum obversarum scriptura obscuratur, verum etiam haud raro ipsa membrana corrosa est, ut litterarum non ductus, sed vestigia exesa supersint.

Una cum theriacis ab Eutecnio in prosam orationem conversis hanc quoque alexipharmacorum paraphrasim medio aevo saepissime ex nostro codice descriptam esse supra (cap. XXVII) notavimus, ubi singulos eius generis libros manu

scriptos recensuimus ¹⁾. Quin etiam veri haud dissimile est codicem C non solum antiquissimum huius paraphraseos testem esse, sed omnia, quae quidem novimus, eiusdem exempla ex eo quodammodo fluxisse. Primus deinde hunc libellum, cuius Lambecius et Nesselius una cum theriacorum versione mentionem faciunt (cf. cap. XXVII), imprimendum curavit A. M. Bandinius in Nicandreorum editione supra (p. 145 adn. 7) citata p. 340—375, eisdem atque in theriacorum paraphrasi subsidiis usus, ita ut Laurentianum illum ex codice C expressum transcriberet additis ad calcem variis quibusdam ipsius libri Vindobonensis lectionibus. Cuius recensionem fere repetivit Io. Gottlob Schneider in editione alexipharmacorum a. 1792 in lucem data ²⁾, ita tamen, ut multas lacunas a Bandinio relictas vel adhibitis fragmentis paraphraseos Eutecnianae, quae in codice Gottingensi (philol. 29) ³⁾ invenerat posteriore manu adscripta, vel de suo coniciendo explere conaretur. Recentiore vero aetate textum a Bandinio et Schneidero constitutum denuo expressit U. Cats Bussemaker in editione Didotiana ⁴⁾ supra (p. 147 adn. 1) citata p. 234—242 (cf. p. 422—425) ipsis libris manu scriptis non inspectis.

¹⁾ His accedunt fragmenta paraphraseos Eutecnianae in codice Gottingensi philol. 29 saeculi XIII inter alexipharmacorum scholia manu recentiore saec. XIV marginibus adscripta, quae proponuntur in accuratissima horum scholiorum editione a G. Wentzelio curata *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen* XXXVIII (1892), *philol.-histor. Classe* 3, p. 21—95. Quae fragmenta quominus ex nostro codice fluxisse statuamus, nihil, quod videam, impedit. Neque tamen, satis certa huius affinitatis indicia ut investigarem, mihi contigit.

²⁾ *Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα*. Nicandri alexipharmaca... cum scholiis graecis et Eutecnii sophistae paraphrasi graeca... emendavit... Io. Gottlob Schneider Saxo. Halae 1792. 8°. De Eutecnii opusculo et codicibus disputatur praef. p. XI—XII. Ipsam paraphrasim non cohaerentem, sed in plurimas lacinias discerptam, plenam tamen eodemque ordine, quo a Bandinio exhibetur, procedentem inseruit Schneiderus inter „animadversiones in Nicandri alexipharmaca” p. 78—309.

³⁾ De quo v. Schneideri praef. p. XIII; supra adn. 1.

⁴⁾ In codicis conspectu hanc Bussemakeri editionem citabimus.

CAPUT XXIX. DE PARAPHRASI IN OPIANI
HALIEUTICA.

Eutecnii versionem alexipharmacorum Nicandreorum sequitur f. 460^r—473^r incerti auctoris ¹⁾ — fortasse eiusdem Eutecnii — paraphrasis in Oppiani halieutica, qua exitus libri III atque libri IV et V integri comprehenduntur. Atque statim in principio huius partis quaestio exoritur intricata. Nam eo, quo codex nunc est, statu textus paraphraseos, qui f. 460^r nulla inscriptione praemissa in media sententia, qua caput finiebatur, abrupte his verbis incipit τοῦ λίνου πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθέντες, non ab exordio libri cuiusdam initium capit, sed a libri III versu 604, ita ut ea, quae praecedebant, desiderentur. Membranas rursus si examinamus, compages nota Z signata, quae folia octo 456—463, id est iustum et consuetum numerum, continet, nullum certum

¹⁾ Etenim subscriptio auctoris et argumenti, quae sine dubio nostri codicis f. 473^r extabat, nescio quo consilio cultro excisa est. Reliqui autem libri, quorum inscriptiones novimus, veluti Vat. Urb., Laurentianus, Athous μονῆς Ἰβήρων omnes ex nostro C derivati falso quidem subscriptionem alexipharmacorum, quippe quae in C f. 459^v proxime praecedat, cum initio paraphraseos halieuticorum coniungunt, ipsam vero halieuticorum subscriptionem non indicant fortasse iam illis temporibus, quibus hi libri conscripti sunt, deperditam. Gesnerus vero, qui in codice quodam Veneto cum alia Eutecnii opuscula, tum et hanc paraphrasim in Oppiani de piscatione poema se vidisse adfirmat *adscripto*, ut ait, *ubique, si bene memini, Eutecnii nomine*, his ipsis verbis concedit fieri posse, ut memoria lapsus sit. Iam quod codex Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani halieuticorum libros III—V continere dicitur, id siquidem Omontii doctrinae non debetur, sed in ipso codice legitur, ad coniecturam docti cuiusdam viri, qui Gesneri verba novit, referri potest. Quae cum ita sint, apparet Eutecnii nomen eorum, quos novimus, codicum auctoritate destitutum in mera coniectura inniti, sed ea satis probabili, cum Eutecnium etiam paraphrasim in cynegetica alterum Oppiani carmen composuisse constet, quam plenam edidit O. Tueselmann *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. klasse* NS IV [1901] 1), et halieuticorum paraphrasis in libris manu scriptis — praesertim in C nostro — cum aliis Eutecnii opusculis consocietur.

iacturae indicium praebere videtur; accedit, quod folia in altera compagis parte posita 460—463 cum eis, quae antecedunt, (456—459) non glutine filisque compacta sunt, sed per ipsam membranam cohaerent. Quae cum ita sint, inter duas opiniones optio datur. Nam aut statuamus necesse est in ipso codice nihil periisse, sed ea, quae hodie tam mutila leguntur, antiquitus ex trunco exemplari transscripta esse; aut vero multo maiore cum probabilitate existimandum est fasciculum signo Ξ notatum aliquando multo plura folia continuisse, interque f. 459 et 460 sex fere membranas excidisse, quae ad librum tertium paraphraseos inde ab initio perscribendum suffecerint ¹⁾. Quae quidem compages foliorum quattuordecim praeter consuetudinem admitti poterit, si meminerimus in nostro codice alios fasciculos membranarum duodecim vel sedecim inveniri (cf. cap. V). Librorum autem primi et secundi paraphraseos inter hos fines collocandorum nulla facultas est ²⁾.

Ea, quae ad librum tertium pertinent, una pagina (f. 460^r) contenta ita desinunt: *ὑπερφυῆ καὶ πασῶν εἶναι ταύτην θήραν εὐποροτάτην.*

Pagina vacua interiecta sequitur f. 461^r—467^v liber IV, cui inscriptum est *βιβλίον Δ*; incipit: *καὶ μίξεως δέ τινες ἰχθύες ἀκρότως ἐπιθυμοῦσιν*; desinit: *διὰ τῶν φαρμάκων ἐπάγουσιν τοῖς ἰχθύσιν οἱ θηραταί.*

F. 468^r liber V, cui inscriptum est *βιβλίον Ε*, his verbis incipit: *ἐκ πάντων δὴ σοι, βασιλεῦ μέγιστε, λογιστέον, ὥς οὐδὲν*; idem desinit f. 473^r: *ἐπὶ τοῖς θεμελίοις ἄσειστα ῥεῖζωθείσης.*

In inferiore eiusdem folii parte, quae ceterum vacat, consulto, ut videtur, excisa est membranae lacinia quadrata,

¹⁾ Paraphrasis libri IV, qui versibus 693 constat, in nostro codice f. 461^r—467^v, id est paginis tredecim et dimidia continetur, paraphrasis libri V, qui versus 680 habet, f. 468^r—473^r, quibus olim accedebat folium unum nunc excisum, id est paginis duodecim et dimidia.

²⁾ Quae cum ita sint, prorsus reicienda est Petri Lambecii coniectura, qui Comment. ed. prior. II p. 594 s., ed. Kollar. II p. 262 suspicatur extitisse olim in hoc ipso codice, cum is integer adhuc esset, Eutecnii paraphrasim in Oppiani cynegetica, sed eam in lacuna quadam periisse.

in qua sine dubio subscriptio, qualis in superiorum paraphrasium fine adest, exarata erat. Atque coniciat quispiam id eo consilio factum esse, ut subscriptio in exordio huius partis iam deperdito, id est in principio libri III, tituli instar adglutinetur. F. 473^v vacabat olim; in quo saeculo XVII exeunte a Petro Lambecio ratio quaedam de foliorum huius codicis numero inscripta est.

Libros IV et V vidimus in summis paginis rectis incipere; id quod etiam in ornithiacorum, quae subsequitur, paraphrasi observatur. Singuli autem libri in sectiones vel capita quodammodo divisi sunt; quae unius fere versus intervallo vacuo et lineola transversa plerumque disiuncta primum versum minio pictum et littera maiore incipientem exhibent.

Imaginibus vero haec pars omnino destituta est; quod in codice tot picturis ornato sane memorabile est, cum praesertim ipsum Oppiani carmen de piscatione aliis in libris figuris illustratum fuisse compertum habeamus ¹⁾.

Halieuticorum paraphrasis theriacorum et alexipharmacorum versionibus plerumque adiuncta medio aevo saepissime ad nostri codicis exemplum descripta est sive eo ambitu, quo etiam nunc fertur, sive aliqua ex parte minore. Agnoscuntur autem apographa ex C sumpta ea re, quod in lacuna illa f. 460^r incipiunt atque prioribus omissis exitum tantum libri III, deinde libros IV et V praebent. Cuius generis esse videntur Escorialensis iam deperditus II. C. 24, Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI, Athous *μονῆς Ἰβήρων* (apud Lampron n. 4336 notatus), quibus accedunt libri duo gemelli, Vaticanus Urbinas n. 66 et Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, particulam tantum eam exhibentes, quae C f. 460^r—462^v v. 23 legitur. Quos omnes cum ex C pendere manifestum sit, mihi quidem

¹⁾ De eiusmodi codice haec refert Conradus Gesnerus in Bibliotheca universalis s. v. Oppianus: „Ibidem (id est Venetiis) in bibliotheca Bessarionis seu D. Marci libri de piscatione et venatione servantur cum figuris aliquot animalium vetustis, quas mihi depingendas curavi , sed multae ex illis minime conveniunt descriptioni poetae”; cf. Schneiderus in praef. Oppiani a. 1776 editi p. XV.

nullum prorsus exemplum innotuit, quod ex alio fonte haustum plenum huius paraphrasis contextum contineat ¹⁾).

Ea vero, quae codex noster vetustissimus et unicus fortasse archetypus servavit, a viris doctis prorsus neglecta iacent. Nam attinguntur quidem in transitu a Lambecio ²⁾ et Nesselio ³⁾, ex quorum catalogis etiam alii, veluti I. G. Schneider Saxo ⁴⁾, huius opusculi notitiam perceperunt; neque tamen ab ullo eorum, qui Oppianum ad id tempus ediderunt, temptata neque ad emendanda poetae verba adhibita sunt.

CAPUT XXX. DE PARAPHRASI IN ORNITHIACA DIONYSII.

Ultimo codicis antiqui loco inde a f. 474^r—485^v legitur incerti auctoris ⁵⁾ paraphrasis ornithiacorum — id est carminis de avibus — a Dionysio ⁶⁾ quodam Philadelphensi poeta con-

¹⁾ Diversa est ab hac paraphrasi halieuticorum ἐξήγησις quaedam, cuius textum plenior, ut videtur, citavit C. Gesnerus (v. Schneider l. c. p. XX s.; Bussemaker in Scholiorum in Theocritum, Nicandrum, Oppianum editione Didotiana a. 1849, praef. p. X); unde excerpta sunt, quae ex codice Parisino gr. 2753 proposuit Bussemaker l. c. p. 364—369.

²⁾ Comment. ed. Kollar. II p. 260—262; VI p. 206 s.; unde pendet Fabricius Bibl. gr. (ed. Harles.) V p. 596 s.

³⁾ Catalog. III p. 9.

⁴⁾ V. praef. Oppiani a. 1776 editi p. XVIII s.

⁵⁾ Opusculi huius subscriptio in nostro libro perit folio 485^v valde detricto. Item C. Gesnerus testatur in codice, quem Venetiis apud Arnoldum Arlenium viderat, sese in paraphrasi poematis Oppiani de aucupio nomen Eutecnii adscriptum non invenisse; v. infra p. 161; cap. XXXII n. VI. In codice Parisino gr. 1843 saec. XIII, unde I. A. Cramer et F. Duebner partem huius paraphrasis protulerunt (v. infra p. 158 adn. 3), f. 54 inscribitur περὶ ὀρνίθων; in Escorialensi Y. I. 9 (de quo infra p. 160 adn. 3) f. 185^r ἀπὸ τῶν τοῦ Οππιανοῦ ἱξευτικῶν. De reliquis quoque codicibus non satis constat; cf. Schneideri ed. p. 438. Nulla igitur certa librorum auctoritate Eutecnii nomen innititur, neque sermone cum Eutecnianis eis, quae praecedunt, haec paraphrasis satis convenire videtur.

⁶⁾ Quod carmen hac paraphrasi in prosam orationem conversum in codicibus posterioris aetatis, veluti Escorialensi et Vesontionensi saec. XVI, atque in vulgatis virorum doctorum (veluti Gesneri, Leonis Allatii, Lambecii, Nesselii, Windingii) commentationibus et editionibus sub Oppiani ixeuticorum inscri-

scriptorum, divisa in libros tres. Opusculum hoc omnium, quae codice nostro continentur, maxime mutilum est plurimarum membranarum iactura; qua de re ad conspectum parte quinta propositum relegare satis habeo. Paginae praesertim prima et ultima (f. 474^r et 485^v) adeo detritae, lacerae, sordidae sunt, ut ultima haec particula aliquamdiu tegumento caruisse videatur a reliquo codice seiuncta. Initium libri primi deest; textus incipit f. 474^r in medio capite de vulturibus his verbis: [ἀντιλή]ψεις εἰ καὶ πόρρω πον τελευτήσειν τι τῶν ζώων (p. 24, 4 ed. Crameri; p. 109, 6 ed. Duebneri). F. 477^r initium capit liber II, cui superscriptum est λόγος Β. Exordium libri III membranarum interitu excidit inter folia, quae nunc numeris 483 et 484 instructa sunt. F. 485^v medio desinit scriptiuncula his verbis: Διονύσιος δὲ | [αὐτὰ] παρὰ τοῦ τῆς Αἰτοῦς Απόλλωνος δεδιδάχθαι φησίν. Haec sine dubio aliquando excipiebat subscriptio minio picta auctoris nomen et argumentum indicans, qualis in reliquarum huius codicis paraphraseon fine invenitur; neque tamen hodie agnosci potest in f. 485^v, quae pagina codicis utpote ultima usu valde detrita sordibusque inquinata, insuper recentioris aevi adnotationibus obscurata est.

Singuli libri, ex quibus unusquisque in summo folio recto

ptione fertur, videtur Conradi Gesneri coniecturae deberi. Nam in eius recensione, quae codicibus C et Parisino traditur, initio expressis verbis verum auctoris nomen enuntiatur: πάνθ' ὅσα περὶ πτηνῶν τῷ ποιητῇ Διονυσίῳ συγγέγραπται (cf. Duebneri ed. p. 107); in fine vero utriusque versionis idem luculentissime repetitur: Διονύσιος δὲ αὐτὰ παρὰ τοῦ τῆς Αἰτοῦς Απόλλωνος διδαχθῆναι (δεδιδάχθαι C) φησιν (cf. C f. 485^v versu paenultimo, ubi certa nominis Διονύσιος vestigia adsunt; ed. Duebneri p. 126). His adde, quae disputaverunt Schneider p. 437; Cramer p. 21. 42. Quae cum ita sint, Dionysii hoc poema de avibus haud diversum est a libris ὀρνιθιακῶν, quos Dionysium quendam poetam Philadelphia oriundum composuisse traditum habemus; qua de re disseruerunt E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 482 s.; F. Duebner in editionis, quam statim citabimus, praef. p. II; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630; G. Knaack in Pauly et Wissowae encycl. V p. 925 n. 96. Contra Dionysium eundem esse atque illum, qui Periegetes vocatur, opinatur M. Wellmann *Hermae* XXVI p. 506 s.

incepisse videtur ¹⁾, in capita distributi sunt; quae quidem in universum respondent capitum divisioni illi, quae in editionibus Schneideri, Crameri, Duebneri ex aliis libris manuscriptis recepta est. Atque in libris primo et secundo primus cuiusvis capitis versus litteris rubris pictus est; in libro vero tertio avis tantum designatio et si quae verba ei praecedunt minio distincta sunt. Porro in margine sinistra ad capitis cuiusque initium litteris minoribus uncialibus, sed quae ad cursivum, quod dicunt, scripturae genus propius accedunt, argumentum indicatur; veluti f. 474^v: *περὶ ἰκτίνου*, f. 475^r: *περὶ αἰγυθαλλοῦ*, paulo post *περὶ γλανζός*, *περὶ ἰκτέρου*, similia; in libro III f. 484^r *θήρα κοσσύφων καὶ ἀηδόνων*, paulo inferius *θήρα αἰγίνθων* seq. Adde, quod eadem manu in exterioribus membranarum marginibus passim scholia adscripta sunt. Neque in argumentis neque in scholiis rubri coloris vestigia deprehenduntur; contra in utrisque persaepe conspiciuntur lineolae graciles, quarum binae in initio superponi, binae in fine subici solent. Utriusque vero generis additamenta indicia eiusdem aetatis, qua ipse textus conscriptus est, prae se ferunt, sed minore et modulo et elegantia exarata sunt quam scholia illa, quae carmini de herbarum viribus adiecta esse supra (cap. XXVI) diximus. Ex capitum inscriptionibus haud paucae vetustate et usu perierunt; aliae in tabulis photographica arte confectis exhiberi non poterant. Maiore autem damno scholia adfecta sunt, in quibus multae litterae vel voces, eae praesertim, quae in versuum fine extabant, aut ita detritae sunt, ut legi vix possint, aut bibliopecti cultro abscisae aut omnino cum membranarum particulis avulsae.

Iam transeamus ad imagines volucrum vivissimis coloribus eleganter pictas, quibus paraphrasis illustrata est. Atque primum quidem nonnulla disputanda sunt de illo folio, quod primum locum nunc obtinet (f. 1). Cuius pars inferior antiqua est, lacinia vero superior recentiore aevo adglutinata. Alterum eiusdem diplomatis folium, quod cum folio 1 olim cohaeserat,

¹⁾ Veluti liber II f. 477^r, liber III in pagina iam deperdita, quae f. 483^v sequebatur.

penitus excisum est, ut parvum tantum resegmen inter folia 7 et 8 supersit. Folium 1^r in parte suppleta adnotationem continet de codice anno 1406 compacto, quam excipit notula quaedam botanica; subiectae sunt in parte vetusta observationes quaedam aliae saeculo XV et XVI scriptae (cf. cap. XI). Lateris autem obversi (f. 1^v) pars vetusta figuram supra aliquantum mutilatam exhibet pavonis rotantis, qui caudam gemmantibus pennis magnifice ornatam ostentat. Quae quidem imago margine carens et argumento et artificii genere prorsus differt a splendidis illis picturis, quae pulcherrimis marginibus circumdatae f. 2^v—6^v prolusionis quasi loco praefixae sunt herbario Dioscurideo, a quo pavonis picturam plane alienam esse extra dubitationem positum est. Nam explicationes symbolicas nimis artificiosas, quas Lambecius et Montfauconius ¹⁾ de hac pictura in ipso codicis initio collocata protulerunt, singulatim refellere vix est operae pretium. Iam et argumento et artificii genere pavonis figuram ad illam partem transferendam esse elucet ²⁾, qua aves tractantur et picturis similiter conformatis illustrantur, id est ad paraphrasim ornithiacorum, de qua hoc capite exponitur. Quo in opusculo, quod in nostro codice misere mutilatum est plurimorum foliorum interitu ³⁾, quamquam hodie iam non invenitur pavonis descriptio, extabat tamen aliquando, ut ex plenioribus illius paraphraseos codicibus apparet, sub finem libri I ⁴⁾ in parte versa folii deperditi, quae proxime antecedebat folium numero 476 nunc instructum. Describitur igitur ineunte hoc capite pavo eodem habitu, quo folii 1^v pictura repraesentatur.

¹⁾ Cf. Lambecius *Comment. ed. prior.* II p. 524; VI p. 90; ed. Kollar. II p. 133 ss.; VI p. 203; Montfauconius *Palaeogr. gr.* p. 196 s.; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides (Byzantinische Denkmäler ed. ab I. Strzygowskio III 1903) p. 30 s.*

²⁾ Si dempseris f. 1, folia 2—7 ternionem efficiunt, qualis in hoc codice alibi quoque invenitur (cf. supra cap. V n. 2). Cuius pagina prima, id est f. 2^r secundum eam, quae in codicis nostri membranis obtinet, normam in animalis pelle lateri carnis respondet (cf. cap. V).

³⁾ Vide ea de re conspectum codicis in parte quinta propositum.

⁴⁾ P. 30, 15—24 ed. Crameri; l. I c. 28 p. 113 ed. Duebneri.

Τὸ κάλλος δὲ ὁ ταῶς τὸ οἰκεῖον τεθαύμαζε, καὶ εἰ καλὸν τις αὐτὸν ὀνομάσειεν, εὐθὺς τῶν πτερῶν τὰ ἄνθη μεμιγμένα χρυσοῦ, ὥσπερ τινὰ λειμῶνα, δείκνυσιν ἀναστήσας, περιάγων εἰς κύκλον αὐτὰ διατεταγμένοις ὄμμασι· τὰ δὲ κατὰ τῆς οὐρᾶς λάμπουσιν ὥσπερ ἀστέρεις αὐτῶ.

Quem ad textum referendam esse pavonis imaginem mihi quidem constare videtur; quaeritur tamen, quo paraphraseos loco folium, quod eam continet, inserendum sit. Iam vero ipso quaternione *ΞΓ*, cuius duae tantum membranae 474 et 475 aetatem tulerunt, folium 1 ita comprehensum fuisse, ut ad instar imaginis *ἐναλίας θρνὸς* (f. 391^v) figura proxime praecederet caput illud de pavone, minime veri simile est; omnium enim spatiorum et intervallorum ratione habita intellegitur octo huius quaternionis folia quam accuratissime suffecisse volucrum descriptionibus et imaginibus inde ab exordio libri I usque ad c. 29 ¹⁾, neque spatium relinqui capiti illi, quo pavo describitur, vicinum, quo duae illae paginae, prior, quoad videmus, vacua ²⁾, altera solam picturam continens, interiectae fuisse existimentur. Contra aptissime inseritur folium 1 ante paraphraseos exordium, ita ut libro primo simili ratione aliquando praefixum fuerit atque libro tertio f. 483 in anteriore parte vacuum, in posteriore avium XXIV imaginibus repletum. Sedes igitur folio 1 adsignanda est post f. 473 in fine compagis *ΞΒ*, ubi membranam unam deesse apparet ³⁾; folium autem, quod cum f. 1 cohaeserat, cuius exiguum particulam inter 7 et 8 superesse iam memoravimus, positum erat in eiusdem compagis principio inter folia 471 et 472, ubi item membrana una desideratur. Eum vero, quem nunc obtinet, locum folium 1 sine dubio debet Ioanni Chortasmeno, qui a. 1406 codicem denuo compegit; qui imaginem ex contextu excissam nescius, quo pertinuerit, statim in principio adposuit ⁴⁾.

¹⁾ P. 21—31, 2 ed. Crameri; p. 107—113, 29 ed. Duebneri.

²⁾ Nisi forte in summo folio 1^r nunc abscisso versus aliquot exarati erant.

³⁾ V. codicis conspectum, quem infra parte quinta exhibebimus. Requiritur hoc loco membrana, cuius pars anterior lateri villorum, posterior vero lateri carnis respondeat; id quod in folium nunc n. 1 signatum quadrat.

⁴⁾ De imagine pavonis, quam a C diversam exhibet codex Chigianus F. VII. 159, vide infra cap. XXXII n. II.

His praemissis de reliquis imaginibus dicendum est. Quae quidem in libris primo et secundo ipsi contextui interpositae sunt hunc in modum, ut aves pictae singulae, interdum binae et ternae caput, ad quod pertinent, praecedant; cuius generis figurae, quarum haud paucas in membranis deperditis excidisse constat, hodie servatae sunt viginti tres. Interdum autem, ubicumque artifici imago idonea praesto non erat, spatium, quo postea insereretur, vacuum relictum est ¹⁾. Contra in tertio libro volucres eae, quae prioribus libris nondum tractatae novae accedunt, non in ipso contextu repraesentantur, sed ante huius libri initium f. 483^v in unam tabulam congestae cernuntur, qua quidem aves viginti quattuor comprehenduntur. Quibus si addimus pavonem f. 1^v expressum et imagines libris I et II exhibitas, duodequingenta avium figuras etiam nunc numerari apparet.

Sed haec iam sufficiant de forma, qua paraphrasis carminis de avibus in codice C ad nos pervenerit. Recensiones autem huius opusculi duae ad hoc tempus innotuere. Harum alterius testis, quem novimus, vetustissimus noster codex est, quo tamen viri docti in textu constituendo nondum usi sunt ²⁾; pars vero eiusdem recensionis sine picturis traditur codice Parisino gr. n. 1843 saeculi XIII, unde a Cramero a. 1839 et a Duebnero a. 1851 in lucem prolata est ³⁾. Atque miro

¹⁾ V. f. 475^v. 477^r. 480^r. 481^r.

²⁾ De huius paraphraseos editionibus disputant Fabricius l. c. V p. 601; Knaack l. c.

³⁾ V. Anecdota graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis. Ed. ab I. A. Cramero I (1839) p. 21—42. Continentur hac parte paraphraseos libri I et II, cuius tamen ultimo capiti *περὶ κύκνου* in fine nonnulla desunt, quae codicis C f. 482^r v. 11 ss. servata sunt. Repetivit fere Crameri recensionem F. Duebner in Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana correctae (a. 1851 et denuo 1862 emissa) p. 107—121 (cf. praef. post p. 163 insertae p. 1 s.); finem autem libri II et librum III (p. 121—126) ex Schneideri editione, id est ex altera recensione subiunxit. — Eiusdem recensionis prioris fragmentum, quo libri I capita prima (p. 21—26, 21 ed. Crameri; p. 107—110, 48 ed. Duebneri) exhibentur, extat in codice Berolinensi gr. qu. 21 saeculo XVI exarato f. 140—142; cf. C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften*

horum duorum librorum consensu constat aut nostrum et Parisinum ex communi archetypo fluxisse, aut, quod mihi longe probabilius videtur, Parisinum ex C derivandum esse ¹⁾. Quae cum ita sint, Parisinus illa in parte solidus atque integer in huius recensionis textu conformando maximi est momenti, quippe quo lacunae codicis C in paraphraseos libris I et II latissime hiantes suppleantur. Picturae denique in libro C deperditae quodammodo restitui possunt ex Chigiano F. VII. 159 saeculo XV confecto, cui f. 215^v—219^v septuaginta avium figurae insunt maximam partem ex codice nostro, cum adhuc integrior esset, expressae (v. cap. XXXII n. II) ²⁾.

Ab hac Constantinopolitani et Parisini forma quam maxime discedit ea recensio, quam ex apographis duobus in Italiae bibliothecis confectis Erasmus Windingius a. 1702 protulit ³⁾, cuius editionem foedissimis typorum erroribus corruptam ⁴⁾ paucis de suo emendationibus adiectis a. 1776 repetivit Ioannes

der königl. Bibliothek II p. 179 s. n. 315. Priorem hanc recensionem adhibuit Demetrius Pepagomenus Constantinopolitanus saec. XIII ineuntis scriptor in opusculo *περὶ τῆς τῶν ἱεράων ἀνατροπῆς*, quod extat in editione Aeliani a R. Herchero curata minore vol. II, et quidem cap. II (p. 345 s.), quocum comparandus est textus codicis C (f. 474^v) et Parisini (apud Duebnerum l. I c. 6 p. 109). V. E. Oder *Rhein. Museum* XLIII p. 547 adn. 1; G. Knaack l. c.

¹⁾ Cf. infra cap. XXXII n. X.

²⁾ Artificem, qui in codice Vaticano Palatino lat. 1071 iussu Friderici II imperatoris composito tractatum „de arte venandi cum avibus” picturis illustravit, exemplaria Byzantina, veluti ipsum librum C sive codicem inde depictum, ante oculos habuisse suspicatur A. Venturi *Storia dell' arte italiana* III p. 756 s. — Praeterea in celeberrimo codice Parisino gr. 2737, qui continet Oppiani cynegetica et alia aliorum Angeli Vergecii manu anno 1554 descripta, exquisitissimae avium picturae extare dicuntur; cf. H. Bordier *Description des peintures et autres ornements contenus dans les mss. grecs de la Bibl. Nat.* (Parisiis 1883) p. 286 s.; neque tamen examinare potui, quaenam ratio inter has nostrique codicis figuras intercederet.

³⁾ Ante Windingium Leo Allatius hanc versionem edendam paraverat Symmictorum vol. IV, quod numquam in volgus prodit; cf. huius operis indicem propositum a Fabricio Bibliothecae gr. XIV (1728) p. 6 (n. 47).

⁴⁾ Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani Ixeutica nunc primum ex mss. graece edita . . . ab Erasmo Windingio. Havniae 1702 (denuo 1715). 8°.

Gottlob Schneider Saxo ¹⁾. Quam Windingii recensioem, quae etiam Laurentiano quodam codice ²⁾ et Escorialensi ³⁾ saec. XVI tradi videtur, si cum versione codicum Constantinopolitani et Parisini comparamus, in libris praesertim primo et secundo magnae statim differentiae agnoscuntur. Deest enim recensione Windingii praefatio in alterius initio collocata; deinde modo haec, modo illa auctior est; porro ubicumque aliqua in sententia in universum inter se congruunt, in temporibus modisque, in verborum consecutione, in vocabulis singulis vel omissis vel adiectis incredibile quantum discrepant. Rectius sane utriusque recensiois indolem tum demum diiudicare licebit, cum omnibus undique codicibus diligenter conquisitis huius paraphraseos apparatus criticus plenus et emendatus praesto erit.

¹⁾ Oppiani poetae Cilicis de venatione libri IV et de piscatione libri V cum paraphrasi graeca librorum de aucupio. Graece et latine. Curavit I. G. Schneider. Argentorati 1776. 8°. De ornithiacorum paraphrasi v. praefationem p. V; de codicibus p. XVII s.; textus ipse impressus est p. 173—200. Accedunt animadversiones ad rem criticam et interpretationem spectantes p. 426—438. Textum, qualem Schneiderus praebet, ad verbum fere expressit F. S. Lehrs in Poetarum bucol. et didact. editione Didotiana priore (a 1846) p. 107—126. Incipit haec recensio in libris manu scriptis his verbis: οἱ ἀετοὶ πλεῖστον ὑπερτεροῦσι.

²⁾ Inde ab Isaaco Vossio descriptam praebet codex Bruxellensis n. 21942; v. P. Colomesius Operum (ed. Hamburgi 1709) p. 859 n. 152; H. Omont *Catalogue des mss. grecs de la bibl. roy. de Bruxelles* (seorsum impr. ex ephemeride *Revue de l'instruction publique* XXVII. XXVIII) (1885) p. 27 n. 86. In Bandinii catalogo codicem illum non repperi. De Vossii studiis in hanc paraphrasim collatis vide Schneideri ed. p. 437 s.

³⁾ Est codex Y. I. 9, cuius f. 185^r haec inscriptio extat Ἀπὸ τῶν τοῦ Ὀππιανοῦ ἱξευτικῶν. Incipit hoc opusculum eisdem verbis atque in Windingii versione: οἱ ἀετοὶ πλεῖστον. V. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de l'Escorial* p. 187 s.; F. Duebner l. c. praef. p. III; C. E. Ruelle *Archives des missions scientifiques* ser. III t. II (1875) p. 559 n. 3; C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial* (*Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI 1880) p. 209 s. — Liber manu scriptus bibliothecae Vesontionensis saec. XVI, cui „Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani ixeutica” inesse testatur H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 363 n. 12, cuiusnam versionis sit, non liquet.

Medium fere inter recensiones priorem et alteram stabat exemplum quoddam in bibliotheca Escorialensi aliquamdiu servatum, cui multae lectiones ex ipso codice C depromptae infuisse videntur; quod Conradus Gesner Venetiis nactus latine versum, sed in plurimas discerptum lacinias operi de avium historia inseruit ¹⁾.

Libellum de avibus codice nostro contineri iam Augerius de Busbecke a. 1562 (v. cap. III), deinde Lambecius ²⁾ et Nesselius ³⁾, qui hanc paraphrasim Eutecnio tributam ad Oppiani ixeutica rettulerunt, in catalogis codicum indicaverant. Neque tamen ii, qui hunc textum postea ediderunt, Windingius et Schneider et Duebner, quibus omnibus codex ex Lambecii descriptione notus erat ⁴⁾, ut vetustissimi huius libri lectiones adipiscerentur, operam dederunt ⁵⁾. Atque pariter scholia in marginibus adscripta editoris curam etiam nunc expectant ⁶⁾.

CAPUT XXXI. DE MENAEI FRAGMENTIS IN CODICIS FINE ADNEXIS.

Subiuncta sunt in codicis fine folia sex numeris 486—491 notata, temporis atque argumenti omnino diversi, eis, quae praecedunt, paulo minora, alta centimetra 34.5, lata cent. 27.5. Quorum singulae paginae binas exhibent columnas manu saeculi X vel fortasse XI ineuntis ita perscriptas, ut litterae minusculae secundum illius aetatis morem in lineis stilo

¹⁾ Repetita extat Gesneri versio in ed. Schneideri p. 321—344. V. de codice hoc Escorialensi (Il. C. 24) cap. XXXII n. VI.

²⁾ Comment. edit. Kollar. II p. 260; v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 211.

³⁾ Catalog. III p. 9.

⁴⁾ Cf. Windingius praef. f. 9 ss.; Schneider p. XVIII; Duebner praef. p. III.

⁵⁾ Inter figuras animalium coloratas ex codice C expressas, quae in C. Weigelii collectaneis (cod. Berolin. gr. fol. 39 n. 42) adservantur (v. supra p. 145 adn. 5), ornithiacorum quoque imagines extare veri simile est.

⁶⁾ In codicis conspectu, qui parte quinta proponetur, concinnando citabuntur paginae editionis a Duebnero volgatae, quam supra p. 158 adn. 3 laudavi.

derectis quasi suspensae sint. Quae fragmenta omnia ex uno codice deprompta esse apparet, ex quo praeterea laciniae aliquot a. 1406 in hoc libro denuo compingendo absumptae sunt ¹⁾. Atque in Lambecii descriptione ²⁾ falso dicuntur hae membranae continere fragmentum vitae S. Antonii eremitae a S. Athanasio archiepiscopo Alexandrino conscriptae; imo vero pertinent ad vitas sanctorum trium, qui in Graecorum ecclesia mensis Ianuarii diebus IV. X. XVII coluntur, videlicet Pauli Thebaei eremitae, Theodosii coenobiarchae, Antonii Magni eremitae. Quam ob rem minime dubium est, quin codex, ex quo haec supersunt, menaei sive menologii ecclesiastici ea pars fuerit, quae sanctos mensis Ianuarii complectebatur ³⁾.

Restat, ut singula folia quidque iis contineatur eo ordine, quem in ipso menaeo obtinebant, enumeremus.

1. F. 488 et quod cum eo cohaeret, 489 insunt fragmenta vitae S. Pauli Thebaei, cui Ianuarii dies IV consecrata est, aliis ex codicibus a Math. Fuhrmanno a. 1760 editae ⁴⁾.

¹⁾ Cf. membranarum particulas in foliis 404^r, 407^v, 473^v adglutinas. Reliqua membranarum frustula ex alio codice sumpta esse ex scriptura colligi potest; cf. supra cap. X.

²⁾ Comment. ed. prior. VI p. 91; ed. Kollar. VI p. 208. Ex Lambecio pendet Nesselius Catalog. III p. 14.

³⁾ Menaeorum, quae fuerant monasterii Prodromeni, in quo codex circa a. 1406 servabatur (v. cap. II), duo ad nos pervenire exemplaria. Quorum alterum est codex Parisinus gr. 1570 a Theoctisto quodam a. 1127 scriptus, qui vitas sanctorum mensis Novembris continet (de quo v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s.; 305); alterum Tubingensis, quem memorat Crusius apud Lambecium ed. Kollar. IV p. 189 citatus, cum inscriptione *Τόλτον τολύμνον*. His accedit Vindobonensis hist. gr. 66 (Lamb. 12), cui menaeum mensis Aprilis inest a Theoctisto quodam descriptum, qui fortasse a librario Parisini gr. 1570 haud diversus est (cf. V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 339). Qui liber cum et forma et scriptura cum nostri codicis foliis 486—491 minime congruat, iam superest, ut examinetur, si forte codex vel Parisinus vel Tubingensis cum his fragmentis melius conveniat.

⁴⁾ Acta sincera S. Pauli Thebaei... studio Math. Fuhrmann. Neostadii Austriae 1760. 4°.

- F. 488^r inc. [Αἰ]γυπτίους ἐπράττετο (edit. c. 7 p. 11 v. 4);
 f. 488^v des. ἐπὶ χρόνους ἤδη (c. 9 p. 13 v. 27).
 F. 489^r inc. μάρτυρας ἔσχεν (c. 12 p. 18 v. 15);
 f. 489^v des. ὑπολαβὼν, ἀλλ' οὐδεὶς (c. 13 p. 20 v. 21).

2. F. 487 et 490 particulas exhibent vitae S. Theodosii coenobiarchae, cuius memoria die XI m. Ianuarii celebratur, a Simeone metaphrasta concinnatae, quae extat Mignei Patrologiae gr. CXIV.

- F. 487^v inc. προηρημένος· μίγνυσαι (edit. c. 46 p. 516B v. 16);
 f. 487^r des. τῆς εὐσεβείας ἀλεί[ψας] (c. 48 p. 517B v. 22).
 F. 490^v inc. [χα]λεπῶς τραύματος (c. 60 p. 529C v. 40);
 f. 490^r des. κρεῖττον αὐτῷ (c. 62 p. 532C v. 40).

3. F. 486 et 491 continent frustula ex vita S. Antonii eremitae, cuius sollemne in diem XVII Ianuarii incidit, a S. Athanasio conscripta, edita Mignei Patrologiae gr. XXVI.

- F. 486^r inc. τοῦτο γὰρ εὐχομένῳ (edit. c. 59 p. 928B v. 27);
 f. 486^v des. ἡμέρας ἐπύθοντο (c. 60 p. 932A v. 6).
 F. 491^r inc. ὅτι καὶ αὐτῇ (c. 69 p. 941B v. 21);
 f. 491^v des. Ἀντώνιος· ὑμεῖς δὲ τί (c. 73 p. 945A v. 4).

PARS QUARTA.

CAPUT XXXII. DE LIBRIS MANU SCRIPTIS, QUI EX NOSTRO CODICE PENDEANT.

Quae hoc capite componemus de libris manu scriptis, qui vel toti vel aliqua in parte ex codice Aniciae Iulianae derivati sint, neque erroribus neque lacunis posse exempta esse apparet. Nam exceptis Vindobonensibus unoque Parisino non ipsos codices inspicere potui, neque praesto erat apparatus criticus materiae medicae Dioscuridis eorumque opusculorum, quae in appendicem libri C recepta sunt, satis copiosus et emendatus, qui ad rem nobis propositam prorsus sufficeret; verum ea, quae proferre opus erat, repetere necesse erat ex editionibus obsoletis, catalogis bibliothecarum saepe nimis succinctis, virorum doctorum commentationibus, inter quas eae, quae Wellmannus de codicibus Dioscurideis disputavit, merito principem obtinent locum. Quae subsidia ab aliis ad alias res parata cum nostris desideriis non semper satisfecerint, dubium non est, quin ea, quae hoc loco proponemus, magna ex parte augeri et corrigi possint. Quam ad rem proximo iam tempore non solum Wellmanni editio materiae medicae, quam propediem volgatum iri nuntiatum est, multum sine dubio conferet, sed etiam merito sperare licet fore, ut hoc ipso codicis nostri simulacro photographico inter viros doctos pervolgato et cum bibliothecarum exterarum

libris manu scriptis, quibus Dioscuridis opera, carmen de viribus herbarum, paraphrases illae poematum didacticorum quattuor insunt, diligenter collato haud parum lucis quaestionibus hoc capite tractatis adferatur.

Quae utcumque se habent, iam nunc ex eis, quae hoc loco exhibebimus, colligere licet vetustissimum hunc et ornatissimum herbarii Dioscuridei codicem antiquiore iam fortasse aetate, certe autem inde a saeculo XIV saepissime scriptum et depictum atque ad libros Dioscurideos cuiuslibet generis supplendos, augendos, picturis exornandos adhibitum esse. Quod vero fragmenta Crateuae, carmen de viribus herbarum, paraphrases appendice traditas attinet, iam supra suis locis exposuimus codicem Aniciae Iulianae eorum saltem exemplorum, quos aliquo modo accuratius novimus, primum, si non unicum fontem videri ¹⁾.

I. Atque primum quidem disputandum est de codice Parisino graeco 2286 ²⁾, quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam missum ipsi mihi inspicere licuit. Est chartaceus formae quae dicitur octavae, foliorum 170, medio fere saeculo XIV litteris minutis conscriptus continetque magnam satisque indigestam molem opusculorum, quae ad rem medicam et botanicam atque astrologiam spectant. Maximi vero ad codicis nostri historiam momenti esse hunc librum inde apparet, quod sive ipsius Neophyti monachi Prodromeni rei medicae et herbariae studiosi manu in usum monasterii S. Ioannis Prodromi Constantinopolitani conscriptus, sive ad Neophyti exemplar accurate expressus praeter alia herbarium Dioscurideum continet ex nostro codice derivatum, quem ea fere aetate in eodem monasterio adservatum esse aliunde compertum habemus (v. cap. II).

Sed cum de reliquis codicis partibus ad Omontii catalogum legentes relegare satis habeam, primum duos Neophyti tractatus accuratius adferre iuvat, quippe qui haud raro in aliis quoque libris manu scriptis cum opusculis ex codice C

¹⁾ Cf. supra cap. XXVI ss.

²⁾ Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* II p. 229.

derivatis coniuncti proponantur ¹⁾. Folio igitur 105^r, unde codicem olim incepisse ex indice capitum (f. 168^r) patet, post brevem tractatum, cui inscribitur Γαληνοῦ ἀρχιητροῦ ἀπορίαι ἰατρικαί, iam sequitur τοῦ αὐτοῦ (id est Galeni) μέθοδος τῶν ἀντιβαλλομένων εἰδῶν. In margine autem manu recentiore additum est Νεοφύτου περὶ ἀντιβαλλομένων. Atque revera Neophytum haec conguessisse ex Galeni scriptis testantur verba post praefatiunculam in eodem f. 105^r litteris rubris scripta: ἐγὼ δὲ μοναχὸς Νεόφυτος κατὰ στοιχεῖον ταῦτα συντάξα σποράδην αὐτὰ εὐρὼν καὶ πολλὰ προσθεῖς ἀπὸ τῶν ἑμᾶντοῦ (?). Praefatio inc.: ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γυναικὸς τινος. Ipse textus inc. f. 105^r: ἀντὶ ἀκανθίου σπέρματος λυχνιάς, des. f. 108^v: ἀντὶ ὄχρας κυπρίας χαλκίτην. Galeni haec ἀντιβαλλόμενα a Neophyto in ordinem alphabeticum redacta permultis aliis codicibus inesse constat.

Haec excipit f. 108^v † Νεοφύτου μοναχοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια [καὶ συλλο]γὴ περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων [εἰδῶν θε]ραπευτικῶν κατὰ στοιχεῖον. Inc. f. 108^v: ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον; deinde foliis transpositis ordo aliquantum turbatus est, ut folio 108^v coniungi debeant folia 85^r—88^v. Des. f. 88^v in voce ὄχρα: εἰς τὰς ἰσχυρὰς ἐμπλάστρους. Hac in sylloge, quae multis aliis libris traditur ²⁾, nomina herbarum secundum

¹⁾ Cf. quae infra (n. VIII) dicentur de codicibus Mediolanensi, Berolinensi, Palatino.

²⁾ Extat haec collectio medica adhuc inedita in codicibus saeculorum XIV—XVI sat multis, in quorum numero sunt Vat. Palat. 77 (saec. XIV ineuntis); Venetus (olim Nanianus) a. 1377 scriptus (cf. Mingarelli Graeci codices mss. apud Nanios asservati p. 439 n. 247); Paris. gr. 2256 (saec. XV); 2511 (saec. XV); Paris. suppl. gr. 684 (saec. XV); Taurinensis (apud Pasinum, Rivautellam, Bertam Codic. mss. bibl. regiae Taurinensis I p. 503, numero non indicato); Bodleianus Misc. 288 (cf. Coxe Catal. I p. 945); Mediolan. capituli metropolitani 3 (saec. XV; cf. E. Martini *Catalogo di mss. greci* I p. 44); Berolin. Phillipp. 1570 (saec. XVI). Cf. praeterea A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 170; Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. VIII p. 662; XI p. 341; Krumbacher Hist. litt. Byz. ed. alt. p. 632. In codicibus Naniano, Mediolanensi, Berolinensi opusculum hoc ita inscribitur: Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια καὶ συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων εἰδῶν θεραπευτικῶν. Inc.: Ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον; desinit: ὥκῖς ἡ σμαρίς ὥκιμον τὸ βασιλικόν.

litteras disposita explicantur aut synonymis, qualia in Dioscuridis codicibus — praesertim in C — auctor invenerat, aut vocabulis graecitatis vulgaris; accedunt autem nonnumquam interpretamenta, quae ipsam herbarum speciem et vim respiciunt. Quae omnia magna ex parte ex codice C, qui Neophyto in ipso monasterio praesto erat, excerpta esse ¹⁾ mihi quidem, postquam Neophyti libellum diligenter perlegi, certissimum videtur; neque tamen, ne iusto longior sim, singula referre iuvat.

Sed iam accedamus ad ipsum herbarium Dioscurideum ex codice C depromptum, quod eo, qui nunc obtinet, chartarum ordine statim in Parisini exordio collocatum est. Atque ipse titulus ²⁾ f. 1^r exaratus ex C f. 10^v s. accuratissime expressus est: [Τάδε ἔ]νεστιν Πεδανίου Διοσκουρίδου Αναξαρχέως Κιλικίας [περὶ βοτανῶ]ν καὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ σπερμάτων συνφύλλων [τε καὶ φ]αρμάκων κατὰ στοιχεῖον. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀκολουθῶς ἀπὸ τοῦ [ἄλφα] καὶ ἀπὸ τῆς βοτάνης τοῦ πατρὸς Διὸς Κρόνον. Inc. f. 1^r: [ἀείζωον τ]ὸ μέγα. οἱ δὲ ἐριθαλὲς· οἱ δὲ ἀμβροσία. Des. f. 53^v in capite, quod inscribitur ὥκιμον, his verbis: ὑπὸ σκορπίου ἄσσωστοι διατίθενται.

Herbarii textus, qui figuris omnino caret, paucis exceptis eodem fere ordine procedit atque in libro C. Neque tamen omnes herbae, quae in C etiam nunc extant, receptae sunt, neque ipsa descriptionum verba integra ubique redduntur. Permulta nihilo minus huic quasi epitome capita insunt, quae in C propter plurimarum membranarum interitum hodie desiderantur. Quam ob rem Parisinum saepissime adhibuimus in pristino contextu codicis C restituendo (cf. cap. XII n. 6). Neque ei, qui aliquando alphabeticam herbarii Dioscuridei recensionem editurus est, hunc librum, quo tot codicis C

Et in Parisino gr. 2286 et in codicibus reliquis plerisque adiuncta sunt huic scriptiunculae *λεξιζὼν τῆς τῶν βοτανῶν ἐρμηνείας* interdum (veluti in cod. Mediol.) Galeno tributum et versio Graeca vocum aliquot Persicarum ad rem herbariam spectantium.

¹⁾ Veluti initium, quod supra citavimus, haustum est ex C f. 32^r: ἀμάρακον... οἱ δὲ λευκάνθαιμον... οἱ δὲ χαμαίμηλον. Cf. etiam supra p. 22.

²⁾ De titulo et de Crateuae fragmentis cf. A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 362.

capita servata sunt, negligere licebit. Porro Crateuae et Galeni fragmenta, ubi in C exhibentur, partim integra, partim contracta in Parisinum relata sunt.

Inter herbarum synonyma librarius ea quoque inseruit, quae latina litteris latinis scripta saeculo XIII ab hominibus ex occidente oriundis, penes quos liber C tum erat, imaginibus adiecta sunt (v. supra p. 18 s.). Quae vocabula praemissis verbis οἱ Φράγγοι sive Φράγγοι litteris graecis transscripta primum (f. 1^r) in margine, deinde (f. 1^v ss.) in ipso contextu proponi solent, a librario, qui scripturam illius aetatis latinam, imprimis compendia, parum intellexerat, mirum saepe in modum detorta. Veluti f. 1^r ad αἰζῶον τὸ μικρὸν in margine adscriptum est οἱ Φράγγοι σεμπερβίβονι μίνους (cf. C f. 13^v), ibidem ad αἰζῶον τὸ λεπτόφυλλον accedit οἱ Φράγγοι σεμπερβίβον οὐμικονλάρι (v. C f. 14^r). Ad herbam, cui nomen ἀριστολογία μακρὰ, additum est (f. 1^v) Φράγγοι ἀρισκολούγκα, cui in C f. 17^v haec respondent *aristol. loga*. Herbam, quae graece ἀρτεμισία ἑτέρα πολὺκλωνος vocatur, Franci appellare dicuntur f. 2^r ἀλλικάρτεμι, quod ortum est ex C (f. 20^v) inscriptione male intellecta *alia arth.* (id est *alia arthemisia*). Praeterea aliae quoque adnotationes saeculis XIII et XIV litteris minusculis in C inscriptae magna ex parte in Parisini contextum insertae sunt; ex quibus nonnullae etiam pleniores hodie in hoc libro leguntur quam in C ¹⁾. Accedit, quod in marginibus permulta additamenta ex aliis materiae medicae codicibus, integra interdum capita de herbis, quae in alphabetica libri C recensione desunt, adici solent.

In herbarii fine subicitur tractatus περὶ μανδραγόρας. Inc. f. 53^v: ἔστι καὶ ἄρρην μανδραγόρας, ἔστι καὶ θήλεια. Quae continuantur f. 52^r. 52^v. Desinit hoc caput f. 52^v: ὁπότε διὰ κυναρίον ἀνασπασθῇ. Accedunt f. 52^v tres mandragorarum figurae. Haec quoque ex C descripta sunt, videlicet ex foliis tribus chartaceis postea

¹⁾ Cf. v. c. notam C f. 274^v margini superiori saec. XIII vel XIV ineunte adscriptam et bibliopecti cultro aliquantum laesam cum Parisini f. 33^v. — Manum eius, qui librum Paris. conscripsit, id est fortasse ipsius Neophyti, in C uno loco (f. 339^v) deprehendi in adnotatione: οἱ δὲ γαλατζίδα καλοῦσι; cf. imprimis Paris. f. 44^r de tithymalo characia: κοινῶς γαλατζίδα.

insertis (f. 287—289), ita tamen, ut horum textus ex Dioscuridis materia medica IV 76 (p. 570—573 Spr.) excerptus alio nescio quo codice Dioscuridis adhibito correctus atque in fine auctus sit.

Iam superest, ut subscriptionem in medium proferamus, qua evincitur codicem aut ipsum a Neophyto scriptum esse aut ad Neophyti exemplar expressum. Quae quidem f. 168^r ante indicem collocata est:

† Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος Νεοφύτου.
 Τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου,
 τῆς κειμένης ἔγγιστα τῇ (sic) Μετίου,
 ἡ βίβλος ἥδε τῆς φιλανθρώπου τέχνης.

Ex his versibus primus nomine tantum mutato et tertius inde a saeculo XII ineunte saepius inveniuntur in subscriptionibus librorum monasterii Prodromeni (cf. p. 21 adn. 1).

II. Praecipuum inter libros, qui ex nostro derivati sunt, locum obtinet codex Romae in bibliotheca principis Marii Chigi sub signo F. VII. 159 adservatus ¹⁾. Est membranaceus, formae, quae dicitur, quartae oblongae, foliorum 238, saeculo XV, ut statim apparebit, depictus et exaratus. Textu Dioscurideo omnino caret solas herbarum et animalium figuras continens una cum vocabulis graecis saeculo XV fere medio superscriptis, quibus alteri tituli graeci itemque transscriptiones aliaeque notae latinis litteris perscriptae postea accesserunt. His quidem picturis tres quasi series efficiuntur, quarum unaquaeque ordine alphabetico disposita est. Ex quibus prima

¹⁾ Adfinitatem, quae inter hos libros intercedit, primus perspexit A. Venturi *L'erbario di Dioscoride nella biblioteca Chigiana*, quae commentatio prodiit in ephemeride Romana *Cronache della civiltà Elleno-Latina*, a. I n. 22 (die 15 Februarii 1903) p. 209 s.; cf. eiusdem *Storia dell'arte italiana* III (1904) p. 758 adn. 1. Uberiorem Chigiani descriptionem nuper dedit O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8°) capite II, cui inscriptum est *Sopra un codice miniato della materia medica di Dioscoride conservato a Roma*, p. 241—282, adiectis tabulis I—VIII. Nostra denique causa codicem inspexerunt Ludovicus Pastor vir inlustris, qui Romae instituto Austriaco studiorum historicorum praeest, iussuque Pastoris Henricus Pogatscher instituti eiusdem bibliothecarius, qui, quae in hoc libro observaverat, summa officiositate copiosissime nobiscum communicavit.

foliis 1^r—171^v collocata paucissimis, quae discrepare videntur, exceptis easdem prorsus herbarum imagines continet, quae in C insunt ¹⁾, eisdem plane titulis insignitas eodemque ordine sese excipientes, ut ἀείζωον τὸ μέγα initium faciat et ὤκιμον ἕτερον agmen claudat. Figurae vero, quae hac parte exhibentur, sunt 406 ²⁾, qui quidem numerus illum, qui in libro C inde ab anno 1406 servatus est, longe superat (cf. cap. XII n. 6).

F. 172^r—196^r (198^r) altera iam sequitur series, litterarum pariter ordine concinnata, quam tamen ex herbarum inscriptionibus apparet ad recensionem alphabeticam herbarii Dioscuridei non redire, sed ex codice quodam primitivum materiae medicae contextum exhibente figurisque illustrato haustam esse. Qua in re sane notandum est nonnullas huius partis herbas teste Penzigio (p. 273) quam maxime illis respondere, quae in serie prima extant ex C expressae. Deinde f. 198^r adest imago manu posteriore *Corallus* inscripta, qua pictura ἐναλίας δρυὸς codicis nostri f. 391^v proposita redditur ³⁾. Iam subsequitur f. 199^r—207^v tertia imaginum series, qua arbores potissimum in Dioscuridis materia medica tractatae effinguntur.

Porro f. 212^r—214^r habentur figurae 28 serpentium, item f. 214^v—215^v imagines 25 bestiarum, quibus nomina graeca litteris maiusculis minio pictis et ornatis adscripta sunt, et numero et forma haud diversae ab illis, quae C nostri

¹⁾ Accuratissime has figuras ex C depictas esse colligitur et ex descriptionibus magnae herbarum partis, quas exhibet Penzigius l. c. p. 253—272, et ex eiusdem auctoris tabula V, ubi qui repraesentatur φασιόλος, simillimus est φασιόλω C f. 370^v expresso. Contra φασιόλον figura, quam Penzigius tab. VI comparandi causa cum tabula V composuit, aliquantum differt, quia non ex C, sed ex codice affini Neapolitano petita est; cf. supra cap. XXV. Item testatur Pogatscher herbas, quae λυχνὶς στεφανωματικὴ et μῶλυ vocantur, Chigiani f. 96^v et 106^v propositas et lineis et coloribus quam simillimas esse eis, quas ex codice C expressit M. Wellmann *Krateuas* tab. I. II.

²⁾ De herbis 559, quas in seriebus prima et altera extare Penzigius p. 248 auctor est, deducendae sunt 153 seriei alterius, quas ille p. 272—277 recenset. Pariter Pogatscher nobis auctor est prima serie comprehendi figuras 405, sive si f. 7^r duas herbas repraesentari respicimus, 406.

³⁾ Cf. Venturi *Cronache* p. 209, qui de differentiis quibusdam, quae inter duas has imagines intercedunt, nonnulla disputavit; Penzig p. 248.

f. 398^v—411^r exhibentur. Accedunt f. 215^v—219^v avium figurae item ex codicis nostri ornithiacis depromptae, verum eis, quae hodie in C inveniuntur, multo pleniores (cf. cap. XII n. 6) ¹⁾.

¹⁾ Insigni Pogatscheri comitati index debetur, qui sequitur, avium in codice Chigiano depictarum. Atque seriem ornithiacorum libris I et II comprehensam, in qua C figuras 24 hodie praebet (f. 474^r—482^r), exprimunt in Chigiano f. 215^v—218^v imagines 46 numeris plerumque et titulis graecis minio pictis praeditae; quibus accedunt numeri arabici et nomina latina nigro atramento postea adpicta, quae nos hoc loco omisimus. In titulis adferendis nomina volucrum, quarum imagines in C exciderunt, asterisco * notavimus.

- F. 215^v α' *ἀετος — β' *ἄρπη — γ' ἰέραξ — γ' ἰέραξ — δ' ὠκύπτερον;
 f. 216^r ε' ἰκτινος — ς' *γύψ — ζ' γλαυξ — η' ἰκτερος — θ' αἰγιθαλός —
 ι' *σελευκίς — ια' χίσσα;
 f. 216^v ιβ' *χελιδών — ιγ' ψιττακός — ιδ' *ἴνγξ — ιδ' *ἴνγξ — ιε' *περι-
 στερα — ις' *τρογών — ιζ' *ἀλεκτρούων — ιζ' *ἀλεκτροίς;
 f. 217^r ιη' *κόραξ — ιθ' αλιαετός (in C f. 477^r spatium, in quo imago
 pingatur, vacuum relictum est) — κ' *πέριδιξ — κ' *πέριδιξ — κα'
 ἐρωδιός (in C f. 480^r spatium vacuum) — κβ' ἀηδών (in C f. 475^v
 spatium vacuum) — κγ' γύγης (in C f. 481^r spatium vacuum);
 f. 217^v κδ' *κόσσυφοι (figurae duae) — κε' *ταώς — κς' ὄρνυξ — κς'
 πορφυρίων — κθ' καταράκτης — κη' πελαργός;
 f. 218^r λ' τροχίλος — λα' λάρος — λβ' αἰθυια — λγ' ἀλκυών — λδ' πελεκίνος;
 f. 218^v λε' γέρανος — λς' ἱμαντόπους — λς' κέπφος — λς' κέπφος — λη'
 *(sine titulo, an ἐλαφίς?) — λθ' χήν — μ' κύκνος.

Porro tabulae in C (f. 483^v) libro III ornithiacon praemissae, qua aves 24 effinguntur, respondent figurae duodecim f. 219^r pictae et alterae duodecim, quae f. 219^v exhibentur; quae omnes numeris atque titulis carent exceptis tribus, quae in f. 219^r collocatae στρουθοκάμηλος, κορυθαλός, ανας inscriptae sunt.

Videmus igitur in codice Chigiano totam volucrum turbam, quae in ornithiaconum paraphrasi tractatur, picturis repraesentari; quae quidem maximam partem, sed non omnes ex C depromptae sunt. Nam imagines ἀλιαετόν, ἐρωδιόν, ἀηδόνας, γύγον, quorum historiis in C servatis spatium vacuum praecedit, sine dubio aliunde sumpsit pictor; idemque cadere videtur in pavonem, qui graece ταώς vocatur, cuius imaginem (f. 1^v), cum in C aliquando libro primo ornithiacon praefixa iam tum fortasse extra sedem propriam vagaretur (cf. supra p. 157), pictor in ipso contextu iam non invenit, sed ad diversum exemplum supplevit. Nam ταώς in Chigiano depictus a Pogatschero ita mihi describitur: *Die Abbildung des Pfau auf f. 217^v ist ganz verschieden von der des Wiener Dioskurides. Dargestellt ist der Pfau von links nach rechts*

Luculentissime autem codicis Chigiani cum nostro adfinitas eo comprobatur, quod ex picturis illis praeclaris in initio propositis quattuor in Chigiano redeunt accuratissime expressae et titulis latinis instructae, qui ipsis graecis in C adiectis fere respondent: videlicet f. 220^r consessus prior medicorum (C f. 2^v), f. 221^v mandragorae inventio (C f. 4^v), f. 222^r alter medicorum consessus (C f. 3^v), f. 223^v mandragoras ab artifice depictus (C f. 5^v)¹⁾.

Pauca de tempore, quo codex Chigianus compositus sit, et de indole eius hoc loco adiciam. Atque Penzigio (l. c. p. 242 adn. 1) et picturae et inscriptiones manu priore additae saeculo XV multo antiquiores videntur; contra Venturius de saeculo XV cogitaverat. Cui sententiae et Ludovicus Pastor aliique viri peritissimi a Pastore et Pogatschero consulti adsentiuntur, qui Chigianum medio fere saeculo XV vel etiam exeunte confectum arbitrantur; id quod titulorum speciminibus a Penzigio propositis confirmatur. His, ut alia indicia minus certa omittam, accedit, quod titulus ἡ σοφία in C eius, qui anno fere 1406 hunc librum tractavit, manu picturis f. 4^v et 5^v adscriptus in Chigiani imaginibus inde depromptis (f. 221^v. 223^v) latinis litteris in margine repetitur *Sophia*, quodque series herbarum K litterae in Chigiano eandem exhibet consecutionem, quae in C duobus fasciculis a. 1406 bibliopecti errore inter se permutatis orta est (cf. cap. X). His igitur documentis demonstratur Chigianum medio fere saeculo XV, certe post a. 1406 ex ipso C, qualis tum erat, expressum esse. Cui opinioni minime adversatur, quod et herbarum et volucrum series in Chigiano multo pleniores proponuntur, quam inde ab a. 1406 in ipso C eas fuisse ex indice herbarum

schreitend, ohne jene starke Rundung von Brust und Bauch, mit geschlossenen Flügeln und geschlossenen Schwanzfedern, Farbe blau, die Flügel lichtbraun, die Schwanzfedern rotbraun, mit blauen Augen. Die Abbildung ragt in keiner Weise über die anderen Vogelbilder hervor.

¹⁾ Ex his quattuor imaginibus duas effingendas curavit Venturi *Cronache* p. 210; universas optime expressas arte heliotypica proponit Penzig l. c. tab. I–IV. Desiderantur vero in Chigiano figurae pavonis (C f. 1^v; de qua v. adn. praec.) et Aniciae Iulianae (C f. 6^v) et titulus ornatus (C f. 7^v).

tum temporis conscripto et ex numeris a. 1406 in codicis fine membranis additis colligitur (v. cap. X. XI). Puto enim eum, qui Chigianum composuit, eis potissimum locis, quibus codicem C foliorum interitu mutilum invenit, alterum librum adhibuisse ex eodem C, sed etiam tum integriore depictum, quo adiutus multas picturas in C deperditas supplere potuit. Videtur autem codex Constantinopoli pictus, sed statim ab initio Occidenti destinatus fuisse, ut ex *Sophiae* illa designatione aliisque titulis latinis una cum graecis manu eadem saeculi XV exaratis concludere licet.

Ex Chigiano deprompta est magna pars imaginum codicis Vindobonensis 2277 (olim Eugeniani f. 16), qui cum libris Eugenii Sabaudiae principis in bibliothecam Caesaream pervenerat. Qui quamquam auctoris temporisve nota caret, ex pingendi tamen et scribendi ratione et ex nominum praesertim latinorum orthographia facile perspicitur ab hominibus Italis medio fere vel exeunte saeculo XVI eum confectum esse. Continet autem hic liber in foliis membraneis 186 formae maximae promiscuas herbarum picturas, titulis fere latinis et magna ex parte textu latino, quem manus tres diversae ex Dioscuride, Avicenna, aliis adscripsere, instructas eumque in modum dispositas, ut persaepe herbae eadem littera incipientes inter se consociatae sint. Quas figuras partim ex variis herbariis pictis antiquioribus sat fideliter, ut videtur, repetitas, partim ad vivas herbas summa profecto cum arte expressas esse statim apparet.

Atque in priore, quod diximus, genere primum obtinent locum picturae reliquis intermixtae numero fere 225, quae quidem eis, quas C exhibet, simillimae, sed ita comparatae sunt, ut ex lineis coloribusque nonnumquam leviter immutatis intellegatur non ex ipso C, verum ex codice inde depicto, id est ex prima serie herbarii Chigiani eas repetendas esse. Quarum plerisque nomina, quae C praebet, graeca, sed ad Chigiani exemplum latinis litteris transscripta pro titulis superposita sunt; neque tamen desunt, quae eiusmodi inscriptionibus careant (cf. imprimis f. 90^r—97^r). Quamquam ordo, quo herbae in libris C et Chigiano procedunt, in Vindobonensi

non servatur, multa tamen in eo vestigia huius ordinis supersunt, ut v. c. herbae in illis exemplaribus sibi vicinae etiam in Vindobonensi coniunctae inveniantur. Quod vero supra diximus in Chigiano lacunas codicis C ex vetustiore et pleniore exemplo ipsius C suppletas esse, id etiam in Vindobonensis figuris Dioscurideis observare licet. Adsunt igitur, ut in Chigiano, ita et in Vindobonensi vestigia eius ordinationis, quae in C circa a. 1406 facta est ¹⁾, simul autem et figurae, quae a. 1406 in C iam deperditae erant, ex vetustiore illo exemplo derivatae. Quas quidem, cum Chigianus mihi praesto non sit, conlatis codicis Neapolitani (N) picturis satis certa ratione agnovisse mihi videor. Quarum nomina spretis transcriptionibus latinis, quae in Vindobonensi solae extant, graece hic adpono:

δελφίνιον ἕτερον	(f. 28 ^v ; N f. 61 ^r),
νυμφαία ἄλλη	(f. 63 ^v ; cf. N f. 104 ^r),
πολύγονον θῆλυ	(f. 159 ^v ; N f. 121 ^r),
ποταμογείτων	{ (f. 33 ^r ; N f. 127 ^r),
ποταμογείτων ἕτερος	
πόλιον τὸ ὀρεινόν	(f. 117 ^r ; N f. 126 ^r),
πήκτη	(f. 117 ^r ; N f. 125 ^r), ²⁾
σέρις ἡμερος	{ (f. 121 ^r ; N f. 153 ^r),
σέρις ἀγρία	
σκόρδον	(f. 72 ^r ; N f. 152 ^r).

Iam vero praeter numerosas has imagines, quas ex prima serie herbarii Chigiani repetendas esse diximus, in Vindobonensi sat multae exhibentur figurae minoris plerumque moduli, quarum vocabula ex graeca lingua derivata optime cum eis conveniunt, quae in secunda serie Chigiani (f. 172^r—198^r) inveniri indice a Penzigio (l. c. p. 272—277) subministrato edocemur. Extant autem continuae eius generis series

¹⁾ Figura ἀσκληπιάδος, cui in C f. 47^v falso ἀνθυλλίς inscriptum est, eodem vocabulo *antalis* Vind. f. 18^r designatur; pariter figura τιθυμᾶλλον χαρακίον, in C f. 339^v perperam τράγος ὁμοίως inscripta Vind. f. 99^v sub titulo *tragos* proponitur.

²⁾ De quinque his herbis Π litterae in Chigiano propositis v. supra p. 70.

f. 103^v—106^v, ubi habentur *androsaces*, *anachilis* (id est ἀνθυλλίς), *ethyopida*, *apia vel ischia*, *bacharis*, *botris*, alia, pariterque f. 146^r—146^v. Sed aliis quoque locis hinc illinc sparsae proponuntur picturae ad eandem Chigiani partem redeunt; videntur autem universae 40 fere numero esse ¹⁾. Contra ex tertia Chigiani serie (f. 199^r—207^v) pauca admodum, sed certa in Vind. recepta sunt, videlicet f. 24^v *achatia* altera, cui in Chigiano f. 199^r respondet ἀκακία, atque tria cinamomi genera *lignum cinamomum*, *falsum cinamomum*, *cinamomum*, quibus redduntur κινάμωμον, ξυλοκινάμωμον, ψευδοκινάμωμον teste Penzigio (p. 277 s.) in Chigiano f. 201^v et 202^r repraesentata.

III. Codici Chigiano subiungere placet Bononiensem graecum bibliothecae universitatis n. 3632, chartaceum, saeculo XVI confectum ²⁾, qui pariter picturas codicis C omisso textu exhibet. Quo inde a f. 385^r—416^v et f. 417^v herbarum figurae continentur coloratae ex C expressae, sed minore modulo delineatae ³⁾; porro f. 417^r. 418^r. 425^v. 426^v. 377^r. 377^v. 378^r repetuntur picturae C f. 2^v—5^v extantes, adscriptis eisdem fere interpretamentis, quae in C circa annum 1406 addita sunt. Haec f. 380^v. 381^v. 382^v. 383^r. 384^v excipiunt figurae animalium venenatorum et serpentium, quae C f. 398^v ss. in Eutecnii paraphrasim theriacorum insertae sunt.

De codice Vindobonensi n. 12478, qui saeculo XVI exeunte Sambuco auctore ex ipso C depictus est, supra (cap. XXV p. 121) satis disputatum est.

IV. Omnia fere, quae codice nostro continentur, descripta sine imaginibus extant in Urbinate graeco bibliothecae

¹⁾ Nonnumquam eadem herba, cum et in prima et in secunda Chigiani serie effingatur, etiam in Vind. bis proponitur; veluti βρίον θαλάσσιον f. 150^v et 105^r; ἡρόγγιον f. 144^v et 106^r.—F. 40^r extat figura titulo carens, qua σίκκος ex Chigiani f. 191^v a Penzigio tab. VII repetitus exprimi videtur.

²⁾ De hoc libro cf. A. Olivieri *Studi italiani di filologia classica* III (1895) p. 442 ss., imprimis p. 453 ss., qui quidem saeculo XV eum tribuit; H. Schoene *Apollonius von Kitium* p. XXXVII s.; M. Wellmann *Krateuas* p. 22 s. n. 2; idem Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1139.

³⁾ Figuram λυχνίδος στεφανωματοειδούς ex codice Bononiensi repetitam proponit M. Wellmann *Krateuas* tab. II.

Vaticanae n. 66¹⁾. Est chartaceus foliorum 200, saeculo XV in usum Friderici ducis, qui a. 1444—1482 Urbinum moderabatur, exaratus. In folio non numerato, quod in initio positum est, exhibetur corona ad instar eius, quae C f. 7^v proponitur, splendide picta, intra quam haec verba litteris maiusculis scripta sunt: *Διοσκορίδης περὶ παντὸς εἶδους βωτανῶν* (sic) *καὶ ῥιζῶν καὶ τῶν θεραπειῶν αὐτῶν* addita versione latina. Inde a f. 1^r, in quo idem titulus repetitur, usque ad f. 82^r legitur herbarium Dioscurideum alphabetico ordine dispositum, cuius caput primum *περὶ αἰζῶον τοῦ μεγάλου* sic incipit: *αἰζῶον τὸ μέγα, οἱ δὲ ἐριθαλῆς, οἱ δὲ ἀμβρόσιον*, ultimum caput *περὶ ὠκίμου* his verbis desinit: *ἀσώστως διατίθενται*. His f. 83^r—165^r subiecti sunt materiae medicae Dioscuridis libri II—V, libri duo Pseudodioscuridei *περὶ τῆς φαρμάκων ἐντοργείας* et *περὶ ἰοβόλων*.

Iam sequitur f. 165^v post alia quaedam remedia paraphraseos Eutecnianae theriacorum ea pars, quae C f. 393^r—414^v. 429^v—437^v traditur, f. 183^r—193^r eiusdem auctoris paraphrasis alexipharmacorum, f. 193^v—195^v paraphraseos in halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C inde a f. 460^v usque ad f. 462^v v. 23 extat, f. 195^v usque ad codicis finem altera particula paraphraseos theriacorum, quae C f. 415^r—429^r continetur. Qua in re observandum est singularum paraphraseon titulos, qui in C in fine subscribuntur, in libro Urbinatē itemque in Laurentiano infra n. V adlato errore cum eis, quae in C proxime sequuntur, coniunctos esse, ita ut verbi causa paraphrasi alexipharmacorum haec praemissa sint: *παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν τῶν δὲ ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν*²⁾.

V. Gemellus quodammodo codicis Urbinatis est Laurentianus plutei LXXXVI n. 9³⁾, membranaceus foliorum 286,

¹⁾ Copiosius de hoc libro egit C. Stornaiolo in catalogo, cui inscribitur *Codices Urbinates graeci bibliothecae Vaticanae* (1895), p. 77—80.

²⁾ Cf. Urb. f. 183^r Laur. f. 207^r cum C f. 437^v. 438^v.

³⁾ De quo cf. A. M. Bandini *Catalog. codicum gr. bibl. Laurentianae* III (1770) p. 327 ss. A Bandinio pendet I. G. Schneider in *Nicandri alexipharmacis* (1792) p. XI s.; in *Nicandri theriacis* (1816) p. 311 ss.

formae quae vocatur in folio, saeculo XV Mediceorum in usum nitidissime exaratus. Quo libro continentur inde a f. 180^r paraphraseos in Oppiani halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C f. 460^r—462^v v. 23 legitur, inde a f. 182^r paraphraseos Nicandri theriacorum ea pars, quae in C f. 415^r—429^r obtinet, f. 188^r liber Dioscuridi falso adtributus *περὶ ἀντιφαρμάκων*, cui adglutinatum videtur carmen de herbarum viribus¹⁾. Haec excipiunt f. 192^r paraphraseos theriacorum ea pars, qua C f. 393^r—414^v. 429^v—437^v exhibetur, f. 207^r paraphrasis alexipharmacorum.

Collatis eis, quae ex Bandinii et Stornaioli descriptionibus de codice hoc Laurentiano et de Urbinate supra (n. IV) memorato comperimus, apparet hos duos libros adfinitate quadam arctiore inter se coniunctos esse, ambos vero ex C repetendos esse, id quod utriusque argumentis et inscriptionibus, quae mirum in modum inter se et cum C conveniunt²⁾, luculentissime demonstratur. In Laurentiano vero, quem ex Bandinii editione ab eodem suppleta et a Schneidero repetita accuratius novimus, sententia illa alio quoque argumento gravissimo confirmatur. Etenim in C duo membranarum fasciculi numeris *NE* et *NS* signati errore eius, ut videtur, qui codicem a. 1406 denuo compegit, inter se permutati sunt; nam fasciculus *NS*, qui foliis 424—431 constat, posteriore loco positus praecedere debebat, quippe qui paraphrasim ad Nicandri theriacorum versus 557—725 contineat, eumque excipere fasciculus *NE* (f. 416—423) cum versione versuum 725—827³⁾. Idem vero ordo perversus in Laurentiano invenitur, si quidem Bandinii testimonio fides habenda est⁴⁾. Demonstratur porro Laurentiani ex C origo lectionibus, quas uterque liber in

¹⁾ V. Bandinius l. c. p. 328 n. V: „Ultimum (caput) *περὶ ἐρυσίμων* desinit ἐὰν δὲ πόκκονς ζ' εἰς οἰκίαν βάλῃς, ἐψιμαχία ἔσσει.” Quibuscum conferas velim ea verba, quae ultima leguntur C f. 392^r.

²⁾ Subscriptiones codicis C in his apographis saepius falso ad ea, quae subsequuntur, opuscula trahi iam supra (n. IV) adnotavimus.

³⁾ Cf. cap. X. XXVII; conspectum codicis infra parte V propositum.

⁴⁾ V. editiones Bandinii p. 315 adn. 5. 6; Schneideri p. 347 adn. 2.

paraphrasibus duabus Nicandreis praebet, quae in levioribus tantum interdum discrepant, in gravioribus vero omnino consentiunt.

Ad textum paraphrasium Nicandrearum constituendum Laurentianus, sive ipse hac in parte ex C descriptus est sive ex apographo codicis C expressus, nonnihil valere videtur. Folia enim aliquot codicis C aut prorsus deperdita, veluti duo illa, quae inter f. 401 et 402 exciderunt, aut maximam partem nunc abscissa, ut paucae tantummodo litterae supersint, veluti f. 404. 407, aliosque locos iam mutilatos is, qui exemplum hoc confecit, integros adhuc vidit et descripsit, ita ut codicis C vetustissimi testis lacunae Laurentiani ope suppleri possint ¹⁾. Eadem sine dubio utilitas erit Urbinatis nondum satis cogniti, quem cum Laurentiano arctiore quadam necessitate modo diximus coniunctum esse.

VI. Codicibus, qui quodammodo ex C fluxerunt, fortasse adnumerandus est ille iam deperditus, cuius meminit Conradus Gesnerus ²⁾ his verbis:

Eutecnii sophistae paraphrasim Graecam in Alexipharmaca et Theriaca Nicandri, et in quaedam Oppiani, videlicet de piscatione et venatione libros, vidi Venetiis (apud Arnoldum Paraxylum Arlenium, in aedibus illustris viri Diegi Hurladi Caesaris legati) in uno volumine, adscripto ubique, si bene memini, Eutecnii nomine: praeterquam in paraphrasi eiusdem Oppiani poematis De aucupio, quam propediem (Deo volente) inde nactus descriptam in lucem dabo, dubius interim an Eutecnio auctori attribuenda sit.

Videtur autem codex, quem Gesnerus inspexerat, siquidem ipsius Diegi Hurladi de Mendoza fuit, cum reliquis eiusdem

¹⁾ Horum locorum, quos in editione a. 1764 mancos reliquerat, supplementa ex Laurentiano petita dedit Bandinius Catalog. cit. III p. 328—331; quae postea Schneiderus in textum suum inseruit. Cf. praeterea cap. XII n. 6; cap. XXVII.

²⁾ Bibliothecae universalis (Tiguri 1545. 6°) I f. 238^r sub voce Eutecnius; similia I f. 527^v sub voce Oppianus; idem in indice auctorum Historiae avium praemisso sub littera O et E; unde citatur a Lambecio Comment. ed. Kollar. II p. 264 s. Cf. I. G. Schneider in ed. Oppiani (1776) p. XVII s.

libris graecis in bibliothecam Escorialensem pervenisse neque diversus esse ab codice aliquando signo II. C. 24 instructo, qui iam non extat, sed a. 1671 incendio absumptus est. De quo ex catalogo bibliothecae Escorialensis, qui Mediolani etiam nunc servatur ¹⁾, haec exscripsit T. Rostgaardus in litteris ad Erasmum Windingium missis ²⁾:

En articulum ipsum ut in Catalogo iacet:

Eutecnii Sophistae Paraphrasis Theriacorum Nicandri II. C. 24. pag. 212. et pag. 233. Paraphrasis Alexipharmacorum Nicandri et pag. 246. eidem tribuenda Paraphrasis (non enim expressum est illius nomen) in 3. et 5 tum Halieuticorum Oppiani, et pag. 259. in eundem Oppianum de aucupio.

Qua in descriptione sane desideratur mentio paraphraseos in Oppiani de venatione libros, quam Gesnerus memoria fortasse lapsus falso adiecerat. Reliqua autem ita comparata sunt, ut ex libri C appendice ea petita esse probabilis videatur opinio. Nisi quod veri simile est paraphrasim in carmen de aucupio sive ornithiaca, quam librarius in C valde iam mutilam multisque locis lectu difficilem invenerit, in apographo ex alio codice suppletam fuisse, qui ad alteram recensionem a C diversam, a Windingio postea editam (de qua v. supra p. 161) pertinebat, ita tamen, ut ex integris codicis C partibus multae lectiones margini adscriptae vel ipsi textui insertae sint. Unde fit, ut illius paraphraseos versio latina a Gesnero ad hoc exemplar confecta ³⁾ in universum quidem alteram fere recensionem Windingii exprimat, multis autem locis, id quod iam Duebnerus observavit, cum textu Parisini

¹⁾ Videlicet in bibliotheca Braidensi sub signo AE. XIII. 38. Disputaverunt de hoc catalogi Escorialensis exemplari Guil. de Hartel Bibliothecae patrum latinorum Hispaniensis I p. 6; R. Beer *Handschriftenschatze Spaniens* p. 159; idem *Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des Kaiserhauses* XXIII (1903) p. XXXIX.

²⁾ V. Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani ixeutica ed. ab Erasmo Windingio (Havniae 1702; denuo 1715. 8°), praef. fol. 13^r s.

³⁾ Repetita est in Schneideri ed. p. 321—344. De qua cf. Schneider praef. p. XVIII; F. Duebner praef. p. III; supra cap. XXX p. 161.

gr. 1843, qui idem est atque codicis nostri, consentiat ¹⁾).

VII. Codex Vindobonensis medicus graecus 5 Nesselii (n. 6 Lambecii ²⁾), chartaceus formae, quae dicitur, quartae, foliorum 10, saeculo XVI exaratus continet f. 1^r et 1^v fragmenta novem Crateuae ῥιζοτομικοῦ, f. 1^v—8^v capita aliquot textus Dioscuridei, f. 2^r Galeni caput de amaraco, f. 9^r hypotheseim, quae C f. 393^r paraphrasi theriacorum praemissa est. Quae omnia ex C descripta esse dudum viri docti intellexere. Deinde f. 9^r sub inscriptione ἐκ τοῦ χειροῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ proponuntur excerpta quaedam ex Dioscuridis materiae medicae libri V cap. 62. 63. 89. 160, quae ex eodem codice manasse videntur, quem Augerius de Busbecke ab Antonio Cantacuzeno commodatum anno fere 1562 Petro Matthiolo utendum prae buerat (cf. supra cap. III). Folio denique 10^v extant herbarum vocabula 30, quae in C herbis titulorum loco superscripta sunt; quibus explicandi causa plerumque adduntur nomina ab ipso Dioscuride in materia medica usurpata vel vocabula ex lingua graeca vulgari deprompta.

VIII. Iam in medium proferendi sunt libri aliquot adfinitatis vinculo inter se coniuncti, quibus carmen quod dicitur de viribus herbarum ex C nostro descriptum traditur ³⁾.

I. Codici saeculi XV, qui adservatur Mediolani in archio capituli metropolitani sub n. 3 ⁴⁾, post Dioscuridis περὶ ὅλης ἰατρικῆς libros quinque eiusque notha, quae vocantur, f. 127^r—128^v

¹⁾ Codex Escorialensis Σ. I. 17, quem post Dioscuridis materiam medicam solas Eutecnii paraphrases in theriaca et alexipharmaca continere E. Miller auctor est (v. infra n. XI), a libro Gesneri diversus esse videtur. Cf. praeterea C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial* (Bibliothèque de l'école des hautes études XLVI 1880) p. 99 adn. 2; 241. 246. 266 (n. 205). 390. 498.

²⁾ De quo v. Lambecius *Comment.* ed. Kollar. VI p. 209 s.; Nesselius *Catalog.* III p. 20; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 361; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 adn. 13; p. 18 s. adn. 26.

³⁾ De codice Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 saeculi XV, in quo hoc carmen integrum una cum scholiis extare videtur, vide supra n. V. Codicem Matritensem, cui idem inesse opinor, infra n. XIV indicabimus.

⁴⁾ Cf. Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* I p. 42 ss. n. 2.

insunt carminis de viribus herbarum versus 1—190. Praemisso capitum indice ita incipit carmen: α· Τοὺς πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει (v. 1 ed. Haupt.), desinit his verbis: τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις (v. 199). In textu autem eadem agnoscuntur lacunae, quae in editione Asulani extant. Margini adscripta est ἐρμηνεία, id est scholia.

2. Codex Berolinensis Phillippicus n. 1570 ¹⁾ saeculo XVI exaratus f. 48^r—55^v eosdem carminis versus 1—190 praebet, qui in Mediolanensi habentur.

Haec in utroque codice Mediolanensi et Berolinensi excipiunt Neophyti monachi Prodromeni promptuarium alphabeticum herbarum, quod inscribitur συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν, lexicon botanicum (λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἐρμηνείας τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ), cui adiecta est versio graeca auctoris ignoti vocum aliquot Persicarum; finem faciunt ἀντιβαλλόμενα ex Galeno excerpta, quae ab eodem Neophyto Prodromeno congesta esse Parisini gr. 2268 testimonio supra (n. I) adlato docuimus. Unde facile colligitur hos duos libros proxima cognatione inter se devinctos esse.

3. Codex Vaticanus Palatinus n. 77 ²⁾ saeculi XIV exeuntis, qui olim fuerat Meletii, post Neophyti monachi Prodromeni promptuarium, lexicon botanicum, glossas persico-graecas, quas modo memoravimus, f. 15^r—114^r praebet Dioscuridis materiae medicae recensionem interpolatam (de qua v. infra n. XII) in libros IX divisam, cui subiecti sunt carminis de viribus herbarum versus 1—190, quorum ultimus est τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις.

4. Liber denique manu scriptus, ex quo a. 1518 carmen de viribus herbarum primus volgavit Franciscus Asulanus adiunctum exemplaribus Aldinis Dioscuridis ³⁾, versus tantum 1—190 exhibuit praemisso indice et adiectis scholiis, quae

¹⁾ Cf. Guil. Studemund et L. Cohn *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* I p. 71 s. n. 166.

²⁾ H. Stevenson *Codic. manu script. Palatin. gr. bibliothecae Vaticanae* p. 40 s.

³⁾ C. 231—235. Repetivit inde I. A. Fabricius *Bibliothecae graecae* ed. prior. libro III capite 26 (II p. 630—660) additis Ioannis Rentorfi interpretatione latina et commentario. De Asulani codice v. Hauptius l. c. p. 476.

Asulanus ad calcem imprimenda curavit. Quo quae tradita erant, quamquam sine dubio plurimis locis ipse Asulanus correxit, sat multae tamen restant lectiones correctoris manum non expertae ¹⁾, quibus demonstratur ipsum codicis textum simillimum fuisse ei, qui in C ad nos pervenit, atque eisdem mendis et lacunis laborasse.

Quamquam librorum manu scriptorum, quos modo composuimus, varia lectio nobis praesto non est uno excepto codice Asulani, tamen omnibus rite perpensis mihi quidem constare videtur omnes redire ad unum apographon saeculo fere XIV exeunte ex C depromptum, in quo carminis illius versus 1—190 coniuncti erant cum textu Dioscuridis interpolato et Neophyti Prodromeni opusculis. Iam vero id, quod primo obtutu satis mirum videtur, apographon hoc ultra versum 190 non progredi omissis versibus 191—215, qui in C servati sunt, statim explicabitur, si ipsum exemplar vetustum inspexerimus. Nam C f. 391^r post v. 190 τὴν βοτάνην — ὑπαλύξεις dimidia pagina vacua est ²⁾; sequitur f. 391^v imago ἐναλίας θρόνος, deinde f. 392^r continuatur carmen et absolvitur. Librarius igitur minus peritus, qui usque ad f. 391^r pervenerat, magno illo intervallo, quod post v. 190 interiectum est, ad opinionem induci poterat hoc loco iam desinere poematis textum. Neque mero casuitribuendum est, quod in apographo, quod diximus, carmen de viribus herbarum ex C descriptum non solum cum recensione Dioscuridis interpolata, in qua constituenda item C adhibitum esse infra (n. XII) docebitur, sed etiam cum Neophyti Prodromeni opusculis lexicoque botanico anonymo consociatum est; archetypum enim horum tractatum saeculo XIV in finem vergente una cum C in monasterio S. Ioannis Prodromi servatum esse probabile est ³⁾.

¹⁾ V. adnotationem criticam editionis a M. Hauptio curatae Opuscul. II p. 476 ss.

²⁾ Non recte se habent, quae Hauptius p. 485 ad hunc versum adnotavit.

³⁾ Parisinus quoque gr. 2286 sive ab ipso Neophyto, sive ad eius exemplar conscriptus, qui olim fuerat monasterii Prodromeni, praeter herbarium Dioscurideum ex C expressum eadem opuscula continet, quae in recensendis Mediolanensi, Berolinensi, Palatino indicavimus. Cf. supra n. I.

In apographo illo ipsis versibus praemissus est capitum index (cf. n. 1. 4), qui impressus extat apud Asulanum et capita etiam inde a versu 191 ss. in ipso textu omitta recenset. Eiusmodi index, quamquam in archetypo C iam desideratur, tamen minime dubium est, quin ad instar indicis alexipharmacorum paraphrasi praefixi (f. 438^v) aliquando inscriptus fuerit folio nunc exciso, cuius margo angusta inter f. 387 et 388 relicta est.

IX. Pariter ex nostro codice aliquo modo derivata sunt, quae leguntur in libro quodam bibliothecae μονῆς Ἰβήρων in Atho monte sitae, quem saeculo XV in charta exaratum Lampros vidit ¹⁾. In quo Dioscuridis libros περὶ ὕλης ἰατρικῆς haec subsequuntur: Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ; inc.: Αἱ ῥαφίδες τῷ λίνῳ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθεῖσαι. Unde apparet in hoc Athoo haud aliter atque in Urbinate gr. 66 et in Laurentiano LXXXVI, 9 subscriptionem paraphraseos in alexipharmaca falso coniungi cum exordio paraphraseos halieuticorum, quam in hoc quoque codice omitta priore libri III parte in exitu libri III (v. 604 ss.) incipere notabile est. Quae omnia si cum C foliis 459^v et 460^r comparamus, vix dubium est, quin haec libri Athoi pars nescio qua ratione ex codice C fluxerit.

Utrum codices Athous μονῆς Ἰβήρων a. 1560 scriptus ²⁾, quo continetur παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ, et Parisinus suppl. gr. n. 688 saeculi XVI ³⁾, cui inesse dicuntur Eutecnii sophistae paraphrasis in Oppiani halieuticorum libros III—V et „eiusdem paraphrasis in Oppiani ixeuticorum libros I. II” cum nostro aliqua necessitudine coniuncti sint necne, equidem diiudicare non audeo.

X. In codice Parisino gr. 1843 ⁴⁾ bombycino saeculi XIII, qui continet scholia plurima in Aristotelem et Porphyrium,

¹⁾ Cf. S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων* II (1900) p. 62 n. 4336.

²⁾ V. Lampros l. c. II p. 49 n. 4302, 12.

³⁾ Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 299 s.

⁴⁾ Cf. H. Omont l. c. II p. 151.

f. 54 ss. traditur opusculum anonymum *περὶ ὀρνίθων* diversa manu exaratum; quod ab I. A. Cramero et a F. Duebnero volgatum ¹⁾ supra (cap. XXX) diximus partem esse paraphraseos ornithiacorum Dionysii poetae, quae eadem recensione C f. 474^r ss. exhibetur. Atque insunt Parisino eius paraphraseos libri I et II usque ad medium caput ultimum, nullis fere lacunis interrupti, ita ut codicis C defectus optime inde suppleri possint. Iam si ea, quae in C supersunt, diligenter cum Parisino a Cramero descripto conferimus, hos libros egregie inter se congruere apparet et capitum divisione et titulis, qui singulis capitibus praescripti sunt, et universa textus conformatione, nisi quod in rebus orthographicis Parisini librarius saepius etiam erravit quam is, qui C exaravit. Textus quoque corruptelae prorsus eadem sunt; ex quarum numero v. c. enotavi *θήραν* C f. 480^r et p. 38, 18 Crameri (leg. *θήρος*); *ἀποτίνασαι* C f. 481^r, *ἀποτείνασαι* p. 41, 19; *ἐπὶ τούτω* C f. 481^v et p. 42, 12 (leg. *ἐπὶ τοῦτο*). His omnibus recte perpensis mihi quidem veri simillimum videtur Parisini textum sive ex ipso C sive ex eius apographo expressum esse.

XI. Iam exoritur quaestio, quaenam ratio inter C et libros nonnullos, quos Wellmannus alteri recensione alphabeticae classi adnumerat, intercedere videatur. Quae quidem classis ex codicibus aevi recentioris constat, in quibus non solum herbae Dioscurideae ad instar codicum C et N in alphabeticum ordinem redactae proponuntur, verum etiam reliquae partes materiae medicae secundum litteras digestae extant, ita ut totum opus in has sectiones divisum sit: *περὶ βοτανῶν, περὶ ζώων παντοίων, περὶ παντοίων ἐλαίων, περὶ ὕλης δένδρων, περὶ οἴνων καὶ λίθων*. Continentur autem hac classe secundum Wellmannum ²⁾ hi libri: Athous monasterii Laurae ³⁾ (membranaceus saeculi XII);

¹⁾ V. praeterea de hoc codice E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 484 s.; F. Duebner in Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana (a. 1851) praef. post p. 163 insertae p. 1 s.

²⁾ V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 95 cum adn. 1.

³⁾ M. Wellmann *Kratuas* p. 23 n. 4.

Marcianus XCII ¹⁾ (bombycinus saeculi XIII, a Wellmanno *v* littera signatus); Escorialensis Σ . I. 17 ²⁾ (chartaceus saeculi XV); Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 ³⁾ (membranaceus saeculi XI). Quos libros praeter unum Escorialensem, de quo nihil eiusmodi refertur, figuris illustratos esse constat. Neque facere possum, quin et Chigiani supra (p. 169 n. II) descripti imagines praeter eas, quas ex ipso C depictas esse constat, ex alterius classis nescio quo codice expressas esse mihi persuadeam; quae opinio vel maxime ea, quae in Chigiano observatur, materiarum divisione et ordinatione commendari videtur.

Iam vero in hac quoque recensione constituenda vel ipsum C vel apographon eius aliqua ex parte adhibitum esse satis probabile videtur, quamquam perpauca de contextu variisque lectionibus illorum codicum ex Wellmanni apparatu adhuc innotuerunt. Nam primum quidem fragmenta illa Crateuae, quibus in C herbae aliquot *A* litterae illustrantur (cf. supra p. 88 ss.), Wellmanno teste redeunt v. c. in Marciano XCII (a Wellmanno *v* littera notato) ⁴⁾ cum iisdem fere lectionibus, quas C exhibet ⁵⁾. Deinde imagines herbarum, quae in libris Athoo, Marciano, Phillippsiano ⁶⁾, Chigiano ⁷⁾ insunt, magna

¹⁾ Cf. Mingarelli in catalogo, qui inscribitur Graeci codices manu scripti apud Nanios patricos Venetos asservati (Bononiae 1784) p. 447 n. 252; Wellmann *Krateuas* p. 5 s. adn. 10; p. 23 n. 3; p. 26 adn. 32.

²⁾ Cf. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de la bibl. de l'Escorial* p. 70 n. 73.

³⁾ Cf. H. Schenkl *Bibliothecae patrum lat. Britannicae* I 2 (1892) p. 147 n. 2076 (*Sitzungsberichte der Akademie zu Wien, phil.-hist. Cl.* CXXVII 1892, *Abh.* 9 p. 67), qui hunc librum saeculo IX attribuit; Wellmann *Krateuas* p. 23 adn. 30; idem Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1137; H. Omon τ apud E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 170 adn. 2, qui codicem saeculo IX vel X confectum esse existimat.

⁴⁾ Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 cum adn. 10; p. 10 adn. 15.

⁵⁾ V. specimina apud Wellmannum l. c. p. 6. 11. 17 proposita.

⁶⁾ Cf. Wellmann l. c. p. 23 n. 3. 4 et adn. 30. Herbae, cui nomen $\mu\omega\lambda\nu$, figuram ex codice Athoo idem l. c. tab. I exprimendam curavit.

⁷⁾ V. supra n. II.

ex parte ex Dioscuridis herbario alphabetico, quale codicibus C et N traditur, derivatas esse post egregias Wellmanni curas ¹⁾ iam constare videtur; neque neglegendum est, quod Valentino Rosio, viro harum rerum praeter ceteros peritissimo, picturae non solum herbarum, sed etiam animalium codice Phillippsiano exhibitae ex ipso C expressae videntur ²⁾, quodque Chigianus Penzigio auctore ³⁾ in ea quoque herbarum serie, quae non ex ipso C depicta est, nonnullas imagines praebet, quas figuris codicis C simillimas esse primo quasi obtutu cognoscitur. Accedit, quod in compluribus eius generis libris cum Dioscuridis textu eadem opuscula medica coniunguntur, quae codicis C appendix continet. In libris enim Athoo et Phillippsiano praeter tractatus duos Dioscuridi falso attributos adiecta sunt poema de herbis et Eutecnii paraphrases carminum Nicandreorum ⁴⁾, atque eaedem paraphrases in Escorialensi materiem medicam excipiunt.

XII. Breviter iam attingamus illos codices, qui materiam medicam Dioscuridis primitivo quidem ordine digestam, sed ex recensione quae dicitur alphabetica auctam atque interpolatam praebent ⁵⁾. Quam textus formam non paulatim ex compluribus fontibus ortam, sed unius hominis opera et consilio satis sera aetate constitutam esse a Wellmanno sine dubio recte perspectum est. Accuratius autem ex hoc librorum Dioscurideorum genere Wellmanni praecipue curis innouerunt hi fere codices: Vaticanus Palatinus 77 ⁶⁾ saeculi XIV, a Wellmanno H littera signatus, antiquissimus huius classis

¹⁾ *Krateuas* p. 24 ss.

²⁾ *Krateuas* p. 23 adn. 30.

³⁾ L. c. p. 248. 272 s.

⁴⁾ Cf. Wellmann Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 51.

⁵⁾ Cf. de his in univ. M. Wellmann *Hermes* XXXIII p. 363; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s.: *während die lange Reihe der übrigen Hss. mit Hilfe des alphabetischen Dioskurides, der Paraphrase des Carmen de herbis, der Geoponici und der Krateuasfragmente interpoliert sind.*

⁶⁾ Cf. Wellmann *Hermes* l. c. p. 363. 364; encycl. V p. 1142 n. 3; *Krateuas* p. 12 adn. 17.

testis, qui in vetustissimis quaternionibus additamenta illa margini adscripta, nondum in textum recepta exhibet; Venetus Marcianus CCLXXI saeculi XV (Wellmanno v_1) ¹⁾; Parisinus graecus n. 2183 saeculi XV (Wellmanno ρ) ²⁾; ex quibus Venetus et Parisinus arctiore adfinitate coniuncti esse dicuntur. Accedit liber, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit.

Nondum volgato Wellmanni apparatu critico quamquam absolutum de ea re iudicium enuntiari nequit, tamen mihi quidem multa indicare videntur eum, qui textum interpolatum concinnavit, usum esse aut ipsis duobus antiquissimis libris recensiois alphabeticae, videlicet Constantinopolitano nostro ea aetate celeberrimo et Neapolitano, quos ambos Constantinopoli tum adservatos esse veri simile est, aut eorum apographis, quae iam tum temporis haud exiguo fortasse numero extitisse codex Parisinus gr. 2286 ³⁾ demonstrat. Etenim primum quidem codices ρ et v_1 in ipso textu Dioscuridis haud raro eiusmodi lectiones praebent, quae a libris genuinae materiae medicae procul recedant, mirum autem in modum cum scriptura recensiois alphabeticae, praesertim codicis C, convenient ⁴⁾. Porro synonyma herbarum ex recensione alphabetica in hanc textus formam translata scripturam et ordinem modo codicis N, modo C exprimere Wellmannus acute probavit ⁵⁾; neque necesse videtur, ut cum Wellmanno statuamus hanc rationem neque ad C neque ad N, sed ad tertium quoddam exemplar recensiois quae vocatur alphabeticae redire. Deinde nonnulla ex numero illorum fragmentorum Crateuae $\xi\zeta\sigma\tau\omicron\mu\iota\chi\omicron\nu$, quae solus C praebuisse videtur, in Parisino et Veneto partim integra, partim in epitomen redacta reperiuntur cum eisdem fere lectionibus,

¹⁾ Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17.

²⁾ Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 24 n. 6.

³⁾ De quo cf. supra n. I.

⁴⁾ V. specimina adlata a Wellmanno *Krateuas* p. 11. 12. 14. 16. 18.

⁵⁾ *Hermae* XXXIII p. 377 s.; cf. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

quae in C traduntur ¹⁾. Neque silendum est uno saltem loco Parisinum, Venetum, Palatinum ex carmine de herbarum viribus, quod codice C traditum erat, interpolatos esse ²⁾, in libro autem, ex quo Aldus Dioscuridem excudendum curavit, versus aliquot eiusdem carminis Dioscuridi adnexos fuisse. Porro ex illis libris unus, videlicet Parisinus gr. 2183, illustratus est herbarum imaginibus coloratis in marginibus additis, quae figuris codicis C, si ex speciminibus a Wellmanno delineatis ³⁾ concludere licet, simillimae sunt. His accedit, quod Palatinus, antiquissimus huius classis liber, alia quoque in parte cum C necessitudine coniunctus videtur; continet enim carmen de viribus herbarum ex C descriptum (cf. supra p. 181 n. VIII, 3). His omnibus recte perpensis iam intellegitur, quanta codicis C partes in huius quoque classis forma textuque constituendis fuerint.

XIII. His codicibus adiungere licebit Parisinum gr. 2180, chartaceum foliorum 109, quem subscriptio a Georgio Midiate (anno circiter 1481) exaratum esse testatur. Quo libro Wellmanno ⁴⁾ auctore f. 5^r—56^v, 67^r—72^v excerpta quaedam Dioscuridea continentur adiectis imaginibus coloratis sat neglegenter confectis, quae quidem ad eas, quae in codice Bononiensi supra (n. III) adlato ex C depromptae inveniuntur, proxime accedere dicuntur.

XIV. Nondum satis constat de codice Dioscurideo, qui Matriti in bibliotheca palatii regii sub n. 44 (olim 23) adser-

¹⁾ Cf. Wellmanni adnotationem criticam *Krateuas* p. 6 cum adn. 11; p. 5; 12 adn. 18; 16 adn. 25; 19 s. In codice Palatino (H) praeterea Galeni caput de aristolochia, quod extat C f. 19^v, excerptum est; v. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

²⁾ V. Wellmanni *Krateuas* p. 12 adn. 18; Dioscurides III 6 p. 349 ed. Sprengelii.

³⁾ *Krateuas* tab. I. II, ubi $\mu\omega\lambda\nu$ et $\lambda\nu\chi\rho\acute{\iota}\delta\epsilon\varsigma$ duae proponuntur; quibuscum cf. C f. 235^v, 210^v, 211^v. De huius codicis figuris disputavit praeterea A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 157—162.

⁴⁾ *Krateuas* p. 24 n. 7.

vatur ¹⁾. Est chartaceus foliorum 191, saeculo XV vel XVI confectus; f. 13^r—179^v quinque libros *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* cum picturis herbarum optime delineatis, f. 180^r—181^v textum quendam *περὶ χαμαιμύλου*, qui incipit *τοὺς πυρέσσοντας* — id est carmen de viribus herbarum — continere perhibetur. Utrum picturae et carminis verba ex C pendeant necne, priusquam codex accuratius excussus erit, in incerto relinquere praestabit.

¹⁾ Cf. A. Martin *Nouvelles archives des missions scientifiques* II (1892) p. 114 s.

PARS QUINTA

CAPUT XXXIII. CODICIS CONSPECTUS.

In eorum, qui ectypo photographico utentur, commodum conspectum hunc conficienti maximi mihi momenti visum est codicis lacunas sat frequentes una cum argumentis eorum, quae perierunt, quam accuratissime indicare. Qua in re singulas membranas deperditas eodem fere modo atque eas, quae extant, tractavi, nisi quod earum argumenta uncinis angulatis hanc in formam [] factis inclusi, ita ut statim, quae servata sint quaeque deficiant, dignoscantur.

Quibus autem indiciis lacunae illae agnoscantur quibusque subsidiis suppleri possint, cum supra partis I capite XII, quod satis sit, exposuerim, hoc in conspectu expressis verbis singulatim adnotare nolui. Nam ipsa membranarum forma, qua codicis defectus demonstrantur, commode perspicietur conlata compagium singularum descriptione cum membranarum tabula, quam in supplemento (cap. XXXIV, A) proponam. Quae vero supplenda sint argumenta, primum ex ipso contextu, deinde ex herbarii indice vetusto, quem adiungendum curavi, facili negotio intellegitur. Quae cum ita sint, plerumque satis habui in paginis deperditis locos, qui in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) (N) respondent, interdum autem ea quoque, quae praesertim capite XII de aliis quibusdam documentis disputata sunt, breviter citare.

Sed ad singulas partes, quae codice nostro continentur, iam transeamus. In herbarii igitur Dioscuridei, quo

folia 12^v—387^r explentur, paginis recensendis litteris maiusculis figurarum et descriptionum lemmata titulosve antiquos rubro colore pictos exprimendos curavi. Qui ubi deficiunt, titulos ab eo, qui circa a. 1406 herbarium tractavit, cursiva scriptura adiectos ita recepi, ut litteris minusculis transscriberem. Has autem posterioris aevi inscriptiones, etiam ubi falsas esse ex codicis Neapolitani comparatione aliisve argumentis apparet, retinui, ita tamen, ut quae corrigenda essent, statim adiungerem. Ab eodem ineuntis saeculi XV librario singulis herbis additae sunt notae numerales, quae in eius indice f. 4^r—7^r iterantur, quasque item typis reddendas duxi.

His autem ad laevam indicem illum vetustum integrum collocavi, ita ut singula lemmata singulis herbarum, quae in indicem receptae sunt, figuris fere respondeant. Quod eo consilio feci, ut duae herbarum classes, videlicet antiquior illa sylloge ex Crateuae potissimum herbario petita et supplementa postea adiecta (v. cap. XXIII s.), primo quasi oculorum obtutu discernantur.

Singulis herbarii descriptionibus quae respondent capita materiae medicae a Dioscuride conscriptae ex editione Sprengelii adnotare eam ob causam superfluum duxi, quod novam huius operis editionem a M. Wellmanno paratam Weidmannorum sumptu propediem in vulgus prodituram esse his diebus nuntiatum est, qua etiam recensio alphabetica herbarum Dioscuridearum integra continebitur. Interim vero hac in re sufficit legentes ad duo subsidia satis utilia relegasse, videlicet ad indicem lemmatum herbarii Dioscuridei, quem A. F. Kollarius Supplem. I p. 359—381 proponit additis ubique materiae medicae locis, et ad indicem synonymorum latinorum a M. Wellmanno Hermae XXXIII p. 379—422 editum, ubi vocabulis latinis secundum litteras digestis herbarii lemmata graeca et ipsa materiae medicae capita ex Sprengelii editione adscripta sunt.

Eis vero herbarii ineuntis paginis, in quibus Crateuae vel Galeni fragmenta reperiuntur, in ipso conspectu litteras C. et G. adposui; continuum autem eorundem excerptorum

indicem additis locis, ubi edita extant, in huius conspectus supplementis (cap. XXXII B, C) exhibendum curavi.

Opusculorum, quae appendice traduntur, contextum ita enarravi, ut singulis codicis paginis editionum, quae praesto erant, paginas versusque adscriberem. Qua in re hos libros adhibui, quorum tituli accuratius expressi in capitibus XXVI—XXXI inveniuntur:

F. 388^r—392^r in carmine de viribus herbarum:

Mauricii Hauptii Opuscula II (1876) p. 476—489.

F. 393^r—437^v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri theriaca:

Scholia in Theocritum. Auctiora reddidit...

Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum... edidit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849) p. 219—234.

F. 438^v—459^v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri alexipharmaca:

idem opus p. 234—242.

F. 460^r—473^r in incerti auctoris (fortasse Eutecnii) paraphrasi nondum edita in Oppiani halieutica, cuius paginis ipsos Oppiani versus adponere satis habui:

Poetae bucolici et didactici. Ed. C. Fr. Ameis, F. S. Lehrs, Fr. Duebner (Parisiis 1862), ubi Oppiani carmen extat (partis secundae) p. 41—106.

F. 474^r—485^v in incerti auctoris paraphrasi in Dionysii ornithiaca:

idem opus (partis secundae) p. 107—126.

F. 486^r—491^v quae codici adnexa sunt fragmenta menaei mensis Ianuarii saeculo fere X vel XI scripti supra (capite XXXI) recensui indicatis editionibus, quas hoc loco repetere operae pretium non videtur.

CODICIS CONSPECTUS

	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum				
	vetusti	recentes			
			[F. 1, quod in parte recta adnotationes quasdam aevi recentioris, in pagina versa pavonis imaginem continet, errore huc translatus est ex ornithiacorum paraphrasi; cf. infra post f. 473]		
F. 2 ^v —387 ^r HERBARIUM DIOSCURIDEUM ALPHABETICUM CUM PICTURIS (v. p. 3. 6. 12. 16 s. 25 ss. 28 ss. 38—72. 88 s. 90 ss. 93 n. III. IV. 95 n. VII. 98 s. 99 s.)	fasciculus non numeratus prior foliorum 6	2 3 4 5 6 7	vacabat olim; continet nunc codicis signum a Lambecio inscriptum (v. supra p. 20. 34 n. 6) vacat vacabat olim; continet nunc initium indicis recentioris vacabat olim; continuatur index recentior vacabat olim; continuatur index recentior vacabat olim; continuatur index recentior [In folio iam exciso, quod cum f. 1 cohaeserat, fortasse index recentior ad finem perductus erat; v. supra p. 33]	pictura medicorum consessum priorem repraesentans pictura medicorum et herbariorum consessum alterum exhibens pictura, qua Dioscurides, Heuresis cum mandragora, canis moriens effinguntur pictura, qua Epinoea cum mandragora, Dioscurides, pictor exhibentur pictura, in qua Anicia Iuliana codicem sibi oblatum excipiens conspicitur titulus herbarii Dioscuridei ornatus	De picturis f. 2 ^v —5 ^r cf. p. 6. 12 adn. 1. 48. 60 cum adn. 1. 71. 113 s. 124. 172 s. 175 n. III. De pictura f. 4 ^v v. p. 52. 113 s.; de indice recentiore v. p. 6. 53. 61. 73 adn. 2. De pictura f. 5 ^v v. p. 51 adn. 1. 52. 113 s. De imagine Iulianae cf. p. 9—17. 36. 48. 51. 60 cum adn. 1. 72. 172 adn. 1. De titulo picto v. p. 6. 73. 175 n. IV.
Index vetustus	fasciculus non numeratus alter foliorum 4	8 9 10 11	incipit index vetustus (A—E) continuatur (K—N) continuatur (C—X) continuatur titulus herbarii	continuatur (E—K) continuatur (N—O) continuatur (P, Q); titulus herbarii repetitus vacat	De indice v. p. 6. 48. 65 n. 3. 73. 98 adn. 1. 101 s. 105 n. III. 108. 114. 118. 122 s. De titulo v. p. 7. 48. 73 s. 167 s. 170.
f. 8 ^r λ					
ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΧΕΙΤΤΟΦΥΛΛΟΝ ΛΛΟΗ ΛΛΘΕΛ ΧΡΙΣΤΟΛΟΧΕΙΑ ΜΑΚΡΑ ΧΡΙΣΤΟΛΟΧΕΙΑ ΣΤΡΟΓΥΛΗ	λ foliorum 8 <i>μίσος</i>	12 13 14 15 16 17 18 19	vacat ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ textus ΛΕΙΖΩΝ [ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ] textus; γ' ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΧΕΙΤΤΟΦΥΛΛΟΝ figura δ' ΛΛΟΗ figura continuatur; G. ΛΛΘΕΛ textus ΧΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΜΑΚΡΑ textus; C. ΧΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΣΤΡΟΓΥΛΗ textus	α' ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ figura continuatur; β' ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ figura [ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ] ΧΕΙΤΤΟΦΥΛΛΟΝ textus ΛΛΟΗ textus ε' ΛΛΘΕΛ figura ζ' ΧΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΜΑΚΡΑ figura ζ' ΧΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΣΤΡΟΓΥΛΗ figura continuatur; G. C.	De f. 13 ^v v. p. 54 n. 3. 61; de additamentis latinis foliorum 13 ^v —27 ^v v. p. 18. 54. 168.
ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΜΟΝΟΚΛΩΝΟΣ ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟΣ ΑΜΒΡΟΣΙΑ	Β foliorum 8	20 21	η' ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΜΟΝΟΚΛΩΝΟΣ figura; synonyma; G. ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟΣ textus	θ' ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟΣ figura ι' ΑΜΒΡΟΣΙΑ figura	De fasciculi numero v. p. 44.

Index vetustus	Numeri			Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum		foliorum			
	vetusti	recentes				
ΑΨΙΝΘΙΟΝ			22	ΑΜΒΡΟCΙΑ textus; G.	ια' ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΕΛΘΥΤΤΙΚΡΟΝ figura	
ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ			23	ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΕΛΘΥΤΤΙΚΡΟΝ textus; G.	ιβ' ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ figura	
ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ		μίσον	24	ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ textus; G.	ιγ' ΑΧΙΛΛΙΟΣ figura	
ΑΝΕΜΩΝΗ			25	ΑΧΙΛΛΙΟΣ textus; C.	ιδ' ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ figura; G.	De f. 25 ^v v. p. 112 (cum adn. 2-3); p. 113 (cum adn. 1).
ΑΦΟΛΕΧΟΣ			26	ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ textus; C. ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΑΓΡΙΑ ΜΕΛΙΝΗ figura	ιε' ΑΦΟΛΕΧΟΣ figura	De f. 26 ^v v. p. 143 adn. 2.
ΑΝΗΘΟΝ			27	ΑΦΟΛΕΧΟΣ textus; G. C.	ισ' ΑΝΗΘΟΝ ΤΟ ΕCΘΙΟ[ΜΕ- ΝΟΝ] figura	
ΑΡΤΕΜΩΝΗ	Γ	foliorum 8	28	ΑΝΗΘΟΝ ΤΟ ΕCΘΙΟΜΕ- ΝΟΝ textus; G.	ιζ' ΑΡΤΕΜΩΝΗ figura; G.	De fasciculi numero v. p. 44; de f. 28 ^v v. p. 100.
ΑΡΝΟΓΛΩCCON			29	ΑΡΤΕΜΩΝΗ textus; C.	ιη' ἀρνόγλωσσον figura	
ΑΧΑΡΟΝ			30	ΑΡΝΟΓΛΩCCON textus; G. C.	ιθ' ἄσπερον figura; G.	
ΑΜΥΡΑΚΟΝ		μίσον	31	ΑΧΑΡΟΝ textus; C.	κ' ἀμύρακον figura	De f. 31 ^v v. p. 55 n. 1.
ΑCΤΗΡ ΑΤΤΙΚΟΣ			32	ΑΜΥΡΑΚΟΝ textus; G.	κα' ἀστήρ ἀττικός figura	De f. 32 ^v v. p. 167 adn. 1.
ΑΡΙΚΕΥΘΙC ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ			33	ΑCΤΗΡ ΑΤΤΙΚΟΣ textus; G. C.	κβ' ἀρικευθίς figura	
ΑΛΙΜΟΣ			34	ΑΡΙΚΕΥΘΙC textus; G. ΑΡΙΚΕΥ- ΘΙC ΜΙΚΡΑ figura	κγ' ἄλιμος figura	
ΑΛΙΔΙΚΑΒΟΣ			35	ΑΛΙΜΟΣ textus; G.	κδ' ἀλικάκαβος figura	De f. 35 ^v v. p. 49.
ΑΓΝΟΣ	Λ	Λ	36	ΑΛΙΔΙΚΑΒΟΣ textus	κε' ἄγνος figura	De fasciculi numero v. p. 44; de f. 36 ^v v. p. 143 adn. 2.
ΑΝΔΡΑΧΝΗ		foliorum 8	37	ΑΓΝΟΣ textus	κς' ἀνδράχνη ἀγρία figura	
ΑΓΡΩCΤΙC			38	ΑΝΔΡΑΧΝΗ ΑΓΡΙΑ textus; G.	κζ' ἄγρωστις ἢ λεπυλίσκος figura	
ΑΝΔΡΑΜΙC Η ΦΟΙΝΙΚΗ			39	ΑΓΡΩCΤΙC Η ΕΠΑΜΗΧΩ- ΤΟΣ textus; G.	κη' ἀναγallis ἢ φοινίκη figura	
ΑΝΔΡΑΜΙC Η ΚΥΑΝΗ		μίσον	40	ΑΝΔΡΑΜΙC (sic) Η ΦΥΝΙΚΗ textus; G. C.	κθ' ἀναγallis ἢ κυανή figura	
ΑΛΙΔΑΝΤΟΝ			41	ΑΝΔΡΑΜΙC Η ΚΥΑΝΗ textus	λ' ἄλιαντον figura	
ΑΛΙΔΑΝΤΟΝ ΕΤΑΙΡΟΝ			42	ΑΛΙΔΑΝΤΟΝ textus; G.	λα' ἄλιαντον ἑταρον figura	
			43	ΑΛΙΔΑΝΤΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	לב' ἄλιαντον figura	De f. 43 ^v v. p. 109, 123 adn. 1.
		Ε	44	ΑΡΙΚΤΙΟΝ textus	λγ' ἀφίνθιον θαλάσσιον figura	De f. 44 ^v v. p. 49.
		foliorum 8, olim 10	45	ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΘΑΛΑCΣΙΟΝ tex- tus	λδ' ἀρμωνιακή figura	De f. 45 ^v v. p. 49.
			46	ΑΝΕΜΩΝΗΚΗ textus	λε' ἄνεμον figura	De f. 46 ^v v. p. 49, 80 adn. 2.
			47	ΑΛΥCΟΝ textus	λς' ἀνθυλλίς (errore; est ἀσκληπιός, cf. N 18 ^v) figura	De f. 47 ^v v. p. 49 cum adn. 1, 174 adn. 1.
		desunt folia duo		[ἀσκληπιός textus; cf. N 18 ^v] [ἀνδρόσκις textus; cf. N 19 ^v]	[ἀνδρόσκις figura] [ἀνθελλίς figura]	
		μίσον	48	ΑΝΘΥΑΜΙC textus	λζ' ἄλγισα figura	
			49	ΑΜΠΙΑ textus	λη' ἄνησσον figura	
			50	ΑΝΗΗCCON textus	λθ' ἀνδράφαυς figura	
			51	ΑΝΔΡΑΦΑΥΙC textus	μ' ἄκανθα ἀφραβική figura	
		Σ	52	ΑΚΑΝΘΑ ΑΡΑΒΙΚΗ textus	μα' ἀκάνθιον figura	
		foliorum 10	53	ΑΚΑΝΘΙΟΝ textus	μβ' ἄκανθος ἀγρία figura	
			54	ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΓΡΙΑ textus	μγ' ἄκανθος figura	
			55	ΑΚΙΝΟΣ textus	μδ' ἀπαρίνη figura	
		μίσον	56	ΑΤΤΙΡΙΝΗ textus	με' αἰγίλωφ figura	De f. 56 ^v et 57 ^v v. p. 77, 103 n. 1, 108.
			57	ΑΠΛΩΨ textus	μς' ἀγγιμώνη ἑτέρα figura	
			58	ΑΡΤΕΜΩΝΗ ΕΤΕΡΑ textus	μζ' ἄσπερον figura	De f. 58 ^v textu v. p. 86 adn. 2.
			59	ΑΚΟΡΟΝ textus	μη' ἄμοις figura	
			60	ΑΜΙΛΩC textus	μθ' ἄκανθα λευκή figura	
			61	ΑΚΑΝΘΑ ΛΕΥΚΗ textus	ν' ἀγγουθα ἑτέρα figura	De f. 61 ^v v. p. 105 n. II, 109.

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur		
	fasciculorum					foliorum
	vetusti	recentes				
	Z foliorum 7, olim 8 πίσαν deest folium unum	62 63 64 65 66 67 68	ΛΙΧΟΥΣΑ ΕΤΕΡΑ textus ΛΑΡΑΚΤΥΛΛΙC textus ΛΕΤΡΑΛΛΑC textus ΛΗΡΑΤΟΝ textus ΛΚΟΝΙΤΟΝ textus ΛΚΟΝΙΤΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus ΛΠΟΙΚΥΝΟΝ textus [ἄμπελος ἄγρια textus; cf. N 26 ^r] [F. 69 non suo loco insertum est; cf. litterae A fasc. KE post f. 203]	να' ἀδρακτυλλίς figura νβ' ΛΦΑΚΗ figura, textus νγ' ἀστράγαλος figura νδ' ἀγρόστον figura νε' ἀκόνιτον figura νς' ἀκόνιτον ἑτερον figura νζ' ἀπόκυντον figura [ἄμπελος ἄγρια figura] [F. 69 non suo loco insertum est; cf. litterae A fasc. KE post f. 203]	De f. 64 ^r v. p. 49. De f. 67 ^r v. p. 49.	
ΛΙΧΟΥΣΑ ΛΚΑΝΘΑ Η ΕΡΜΑΝΘΑ ΛΡΚΙΟΝ Η ΠΡΟΣΩΠΙΔΑ ΛΚΤΗ 8 ΚΟΥΝΙΟΝ ΚΟΥΓΑΩCΣΟΝ ΚΟΥΦΑΛΜΟΝ	H foliorum 7, olim 8 πίσαν deest folium unum	70 71 72 73 74 75 76	ΛΙΧΟΥΣΑ textus; G. ΛΡΑ textus; G. ΛΚΑΝΘΑ textus; G. [ἄρκιον ἢ προσωπίδα textus; cf. N 21 ^r] ΛΚΤΗ textus; G. ΚΟΥΝΙΟΝ textus; G. ΚΟΥΦΑΛΜΟΝ textus; G. ΚΟΥΓΑΩCΣΟΝ textus; G.	νη' ἄνρουσα figura νθ' αἶρα figura ξ' ἄκανθα figura [ἄρκιον ἢ προσωπίδα figura] ξα' ἀκτὴ figura ξβ' βούνιον figura ξγ' βούφθαλμον figura ξδ' βούγλωσσον figura	De f. 70 v. p. 104 n. II. 109. De f. 71 v. p. 93 adn. 1. 106 (cum adn. 2). De hoc folio v. p. 68. De f. 76 ^r v. p. 100.	
ΚΟΛΕΟC ΚΕΤΤΟΝΙΚΗ ΒΗΧΙΟΝ ΒΡΥΩΝΙΚΑ ΧΕΥΚΗ	Θ foliorum 5, olim 8 πίσαν deest folium unum	77 78 79 80 81	[βαλλωνὴ ἢ μέλαν πρόσον textus; cf. N 31 ^r] ΚΜΤΟΝ textus [βειττονική figura] [βήχιον figura] [βρυονία λιναία figura] (manu rec. ξη*) τοῦτο οὐκ ἐγγράφη (manu posteriore: βρύον θαλάσσιον; cf. N 33 ^r) figura ξθ' βρύον figura	[βαλλωνὴ ἢ μέλαν πρόσον figura] ξβ' βίττον figura ξγ' ΚΕΤΤΟΝΙΚΗ textus [βήχιον textus; cf. N 29 ^r ; G.] [βρυονία λιναία textus; cf. N 30 ^r] βρυονία λιναία (falso; est βρύον θαλάσσιον; cf. N 33 ^r) textus ΚΡΟΝΟC textus ΒΡΥΩΝΙΚΑ ΜΕΜΜΗΝΑ textus	De hoc folio v. p. 77. 103 n. 3 (cum adn. 4). De f. 77 ^r v. p. 100. De his foliis v. p. 68. De f. 79 ^r v. p. 61 adn. 3. 68. 175 adn. 1.	
ΒΡΥΩΝΙΚΑ ΜΕΜΜΗΝΑ ΚΥΤΟC ΚΡΑΘΥ Γ ΓΕΡΑΝΙΟΝ ΓΕΡΑΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ ΓΑΝΧΩΝ ΠΙΤΙΔΙΟΝ ΓΟΠΥΛΗ	[I] foliorum 8 πίσαν	82 83 84 85 86 87 88 89	α' βρυονία μέλαινα figura αβ' βάτος figura αγ' βράθυ figura αδ' γράνιον figura αε' γράνιον ἑτερον figura αζ' γλήχον figura ας' γανγίδιον figura αζ' γανγυλὴ figura	ΚΥΤΟC textus; G. ΚΡΑΘΥ textus ΓΕΡΑΝΙΟΝ textus ΓΕΡΑΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus ΓΑΝΧΩΝ textus ΠΙΤΙΔΙΟΝ textus ΓΟΠΥΛΗ ΟΜΟΙΩC textus ΓΑΥΚΙΟΝ textus		
ΓΑΦΑΛΜΟΝ ΓΕΝΤΙΑΝΗ Λ ΛΕΧΦΙΝΙΟΝ ΛΡΚΟΝΤΑΙ ΜΕΜΜΗΝ ΛΡΚΟΝΤΑΙ ΜΙΚΡΗ ΛΙΚΤΑΜΙΝΟΝ ΛΙΦΑΚΟΝ ΛΡΥΟΠΤΕΡΙC	IX foliorum 4 πίσαν	90 91 92 93	αη' γλαύκιον figura ΓΑΜΙΟΝ textus π' ΓΑΥΚΥΡΙΖΟΝ textus πα' ΓΑΜΙΟΨΙC textus	οθ' γάλοιον figura γλαυκίριον figura γλαύκιστος figura ΓΗΦΑΛΜΟΝ textus	De f. 91 ^r v. p. 50.	
	IK foliorum 8 πίσαν	94 95 96 97 98 99 100 101	πβ' γραφάκιον figura πγ' γαντιανή figura πδ' δελφίνιον figura πε' δρακοντία μεγάλη figura πς' δρακοντία μικρή figura πζ' διάκονον (sic) figura πη' διαφάκιον figura πθ' δρακοπερίC (sic) figura	ΓΕΝΤΙΑΝΗ textus; G. ΛΕΧΦΙΝΙΟΝ textus ΛΡΚΟΝΤΑΙ ΜΕΜΜΗΝ textus ΛΡΚΟΝΤΑΙ ΜΙΚΡΗ textus ΛΙΚΤΑΜΙΝΟΝ textus ΛΙΦΑΚΟΝ textus ΛΡΥΟΠΕΡΙC (sic) textus γ' ΛΕΧΦΙΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	De f. 94 ^r v. p. 100. De f. 95 ^r v. p. 74. De f. 101 ^r textu v. p. 86 adn. 2.	

[illegible]

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum				foliorum
	vetusti	recentes			
I ΙΠΠΟΥΡΙC ΙΠΠΟΝΗΧΑΘΡΟΝ ΙΡΙC ΙΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΥΗ ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ	IIH foliorum 8 μίσον	144 145 146 147 148 149 150 151	οις' ΙΠΠΟΜΑΘΡΟΝ figura οις' ΙΠΠΟΥΡΙC textus οις' ΙΠΠΟΥΡΙC ΕΤΕΡΑ textus οις' ΙΠΠΟΦΛΕC textus οις' ΙΡΙC textus οις' ΙΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΥΗ textus οις' ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ textus ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ textus [Fasciculi, qui sequuntur, K (f. 152—159) et Iθ (f. 160—165) inter se permutati sunt; v. p. 30 (cum adn. 4). 37. 91]	ΙΠΠΟΥΡΙC figura ΙΠΠΟΥΡΙC ΙΤΙΡΑ figura ΙΠΠΟΦΛΙC figura ΙΡΙC figura ΙΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΥΗ figura ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ figura οις' ΙΕΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ figura οις' ΙΩΠΟΝ (del.) η ΙΔΟΠΟΝ figura De f. 144 ^v v. p. 50. De f. 145 ^v v. p. 123 adn. 1. De f. 146 ^r . 147 ^v v. p. 105. De f. 148 ^r et 148 ^v v. p. 50. De f. 150 ^v textu v. p. 86 adn. 2.	
K [κοτυληδών vide infra]	Iθ foliorum 6, olim 8 pravo loco insert. μίσον	160 161 deest folium unum 162 deest folium unum 163	ICΩΤΤΟΝ textus (m. rec. οντε) ICATIC textus [ιδάτις ἀγρία textus] ΚΕΝΤΑΥΡΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ textus [κενταύριον τὸ λεπτόν textus] ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ textus [κενταύριον τὸ λεπτόν textus] ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ textus	οντ' ΙΔΑΤΙC figura τοῦτο οὐκ ἔγραψα, τί ἐστίν (Kollarii manu: ICATIC ΑΓΡΙΑ; cf. N 43 ^r) figura [κενταύριον τὸ μέγα figura; cf. N 44 ^r] οις' κενταύριον τὸ μέγα (falso; est κενταύριον τὸ λεπτόν; cf. N 44 ^r) figura [κοτυληδών figura] οντ' κοτυληδών (falso; est κοτυληδών ἰτίρα; cf. N 45 ^r) figura ονη' κοτυληδών ἰτίρα (deletum; est revera κυλάμινος) figura ονθ' κυλάμινος (deletum; est κυλάμινος ἰτίρα; cf. N 47 ^r) figura De f. 161 ^v v. p. 50; de f. 161 ^v v. p. 50. 63 n. 9. De hoc folio v. p. 68. De f. 162 ^v v. p. 66. De hoc folio v. p. 66. 68.	
ΚΥΚΛΑΜΙΝΟC ΚΥΚΛΑΜΙΝΟC ΕΤΕΡΑ	K foliorum 8 pravo loco insert.	152 153	οις' ΚΥΚΛΑΜΙΝΟC ΕΤΕΡΑ textus ΚΟΝΥΖΑ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟC textus	οις' ΚΟΝΥΖΑ ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟC figura; textus οις' ΚΟΝΥΖΑ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟC figura οις' ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΟΡΙΝΗ figura; textus οις' ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ figura οις' καλαμάριος figura ον' κορίνθιον η κόριον figura ονα' καπνός η κόρυδαλλον figura ονβ' καλλιμαχον figura ονγ' ΚΥΝΗΚ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ figura ονδ' ΚΥΝΟΚΕΦΑΛΟΝ figura De f. 164 ^r et 164 ^v v. p. 50.	
ΚΟΝΥΖΑ ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟC ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΟΡΙΝΗ ΚΑΛΑΜΙΝΘΗΣ Η ΚΟΡΙΟΝ ΚΟΡΥΚΑΛΛΙΟΝ f. 9 ^r ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΚΥΝΗΚ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ ΚΥΝΟΚΕΦΑΛΟΝ	μίσον	154 155 156 157 158 159	ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ textus ΚΑΛΑΜΙΝΘΗΣ textus ΚΟΡΙΝΘΙΟΝ Η ΚΟΡΙΟΝ textus ΚΑΤΙΝΟC Η ΚΟΡΥΚΑΛΛΙΟΝ textus ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ textus ΚΥΝΗΚ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ textus	 <	

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur		
	fasciculorum					foliorum
	vetusti	recentes				
ΚΙΣΣΟΣ ΚΡΟΤΩΝ (cf. f. 170 ^v) ΚΑΡΥ ΚΡΙΝΟΝ ΚΑΙΜΙΚΟΝ ΚΟΤΥΛΗΛΩΝ (v. supra post f. 162) ΚΟΡΚΟΔΙΛΑ ΚΥΤΙΜΡΟΣ (cf. f. 199 ^v) ΚΟΡΩΝΟΤΤΟΥΣ ΚΥΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ		ΚΚ foliorum 8	174 175 176 177 178 179 180 181	ΚΑΤΑΜΜΗΚΗ textus ΚΙΣΣΟΣ textus ΚΑΡΥ textus ΚΡΙΝΟΝ ΚΑΙΜΙΚΟΝ textus ΚΡΟΚΟΔΙΛΕΧ textus ΚΟΡΩΝΟΤΤΟΥΣ textus ΚΥΜΙΝΟΥ ΗΜΕΡΟΥ (sic) textus ΚΥΜΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ textus	ρο' ΚΙΣΣΟΣ figura ρον' ΚΑΡΥ figura ροβ' ΚΡΙΝΟΝ ΚΑΙΜΙΚΟΝ figura ρογ' ΚΡΟΚΟΔΙΛΕΧ figura ροδ' ΚΟΡΩΝΟΤΤΟΥΣ figura ροε' ΚΥΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ figura ροε' ΚΥΜΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ figura ροζ' κλέμενον figura	 De f. 178 ^v v. p. 123 adn. 1. De f. 181 ^v v. p. 108 adn. 1.
ΚΑΥΜΙΝΟΝ ΚΑΡΤΑΚΟΣ ΚΥΤΙΡΟΣ (de his v. p. 66 n. 3. 98 adn. 1)		ΚΓ foliorum 8	182 183 184 185 186 187 188 189	ΚΑΥΜΕΝΟΝ textus ΚΑΥΜΕΝΗ ΗΜΕΡΟΣ textus ΚΑΥΜΕΝΗ ΑΓΡΙΑ textus ΚΑΥΜΕΝΗ ΘΑΛΑΚΚΙΑ textus ΚΑΥΜΕΝΟΝ textus ΚΑΥΜΕΝΟΝ textus ΚΑΥΜΕΝΟΝ textus ΚΑΥΜΕΝΟΝ textus	ροη' ΚΑΥΜΕΝΗ ΗΜΕΡΟΣ figura ροθ' ΚΑΥΜΕΝΗ ΑΓΡΙΑ figura ροι' ΚΑΥΜΕΝΗ ΘΑΛΑΚΚΙΑ figura ροκ' ΚΑΥΜΕΝΟΝ figura ρολ' ΚΑΥΜΕΝΟΝ figura ρομ' ΚΑΥΜΕΝΟΝ figura ρον' ΚΑΥΜΕΝΟΝ figura ροξ' ΚΑΥΜΕΝΟΝ figura	 De f. 186 ^v v. p. 143 adn. 2. De f. 189 ^v v. p. 108 adn. 1.
ΚΟΛΟΚΥΝΘΙΣ ΚΑΡΑΜΟΝ (cf. f. 186 ^v) ΚΕΝΙΦΟΣ ΚΡΟΚΟΣ		ΚΔ foliorum 8	190 191 192 193 194 195 196 197	ΚΥΜΟΣ textus ΚΟΛΟΚΥΝΘΙΣ textus ΚΕΝΙΦΟΣ textus ΚΡΟΚΟΣ textus ΚΑΤΑΜΜΟΝ Η ΚΑΤΑΜΜΟ- ΝΟΝ textus ΚΕΣΤΡΟΝ textus ΚΑΝΗΜΑΤΙΣ textus κλεματίς έρίδα textus	ρος' ΚΟΛΟΚΥΝΘΙΣ figura ροτ' ΚΕΝΙΦΟΣ figura ροθ' ΚΡΟΚΟΣ figura ροδ' ΚΑΤΑΜΜΟΝ Η ΚΑ- ΤΑΜΜΟΝΟΝ figura ροε' ΚΕΣΤΡΟΝ figura; textus exordium ροε' ΚΑΝΗΜΑΤΙΣ figura ροε' κλεματίς έρίδα figura ρογ' κλεματίς (falso; corr. Kollarius: κλεματίς; cf. N 106 ^v) figura	 De f. 197 ^v v. p. 63 n. 9.
[κυματίς v. supra] [N] ΛΙΘΟΣΤΕΡΜΟΝ ΛΙΝΟΖΩΤΙ[Σ ΑΓΡΙΗ] ΛΙΝΟΖΩΤΙΣ Θ[ΗΛΕΙ] ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑΚΚΙΟΝ ΛΙΒΑΝΩΤΙΣ		ΚΕ foliorum 7, olim 8	198 199 200 201 202 203 69 pravo loco insertum	[κλεματίς textus] ΚΡΙΣΙΟΝ textus ΚΙΝΗΚΟΣ textus ΚΥΤΙΡΟΝ textus ΛΙΝΟΖΩΤΙΣ (sic) textus ΛΙΝΟΖΩΤΙΣ ΑΓΡΙΗ textus ΛΕΥΚΟΙΟΝ textus ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑΚΚΙΟΝ textus	[κλεματίς figura] ροδ' ΚΙΝΗΚΟΣ figura ροε' ΚΥΤΙΡΟΝ Η ΚΥΤΙΡΟΝ figura ροε' ΛΙΘΟΣΤΕΡΜΟΝ figura ροε' ΛΙΝΟΖΩΤΙΣ ΘΗΛΕΙ figura; textus ροε' ΛΙΝΟΖΩΤΙΣ ΑΓΡΙΗ figura ροε' ΛΕΥΚΟΙΟΝ figura ο' ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑΚΚΙΟΝ figura ΛΙΒΑΝΩΤΙΣ figura	 De f. 69 ^v v. p. 57 adn. 3; de f. 69 ^v v. p. 86 adn. 2. 143 adn. 2.
ΛΑΤΙΘΟΝ ΛΙΝΟΝ ΛΩΤΟΣ ΛΥΚΟΣΚΟΡΑΧΟΝ ΛΕΟΝΤΟΠΕΤΑΧΟΝ		ΚΣ foliorum 7, olim 8	204 206 207 208 209 210 211	ΛΙΒΑΝΩΤΙΣ textus [λίανθον textus] αβ' ΛΙΝΟΝ textus ΛΩΤΟΣ textus ΛΩΤΟΣ ΑΓΡΙΟΣ textus ΛΥΚΟΣΚΟΡΑΧΟΝ textus ΛΕΟΝΤΟΠΕΤΑΧΟΝ textus ΛΥΧΝΙΣ ΣΤΕΦΑΝΩΜΑΤΙΚΗ textus	σα' ΛΑΤΙΘΟΝ figura [λίανθον figura] αγ' ΛΩΤΟΣ figura αδ' ΛΩΤΟΣ ΑΓΡΙΟΣ figura αι' λυκόσκορον figura αε' λεοντοπέταλον figura αε' ΛΥΧΝΙΣ ΣΤΕΦΑΝΩΜΑ- ΤΙΚΗ figura αη' ΛΥΧΝΙΣ ΑΓΡΙΟΝ ΟΜΟΙΟΝ ΤΗ ΗΜΕΡΩ figura	 De f. 206 ^v v. p. 123 adn. 1. De f. 207 ^v v. p. 123 adn. 1. De f. 210 ^v v. p. 81. 170 adn. 1. 175 adn. 3. 188 adn. 3. De f. 211 ^v v. p. 188 adn. 3.

De f. 178^v v. p. 123 adn. 1.De f. 181^v v. p. 108 adn. 1.De f. 186^v v. p. 143 adn. 2.De f. 189^v v. p. 108 adn. 1.De f. 197^v v. p. 63 n. 9.De f. 69 v. p. 57 adn. 3; de f. 69^v
v. p. 86 adn. 2. 143 adn. 2.De f. 206^v v. p. 123 adn. 1.De f. 207^v v. p. 123 adn. 1.De f. 210^v v. p. 81. 170 adn. 1. 175
adn. 3. 188 adn. 3.De f. 211^v v. p. 188 adn. 3.

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur		
	fasciculorum					foliorum
	vetusti	recentes				
Μ ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΩΔΗΣ (cf. f. 224 ^v) ΜΗΚΩΝ ΜΗΡΙΟΣ [μύκων ὠφρώδης v. supra] ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΤΗΣ [μυκισόφυλλον v. infra] ΜΑΝΔΥΡΟΡΑΣ ΑΡΤΗΝ ΜΑΝΔΥΡΟΡΑΣ ΘΗΛΥ [μύκων v. infra] ΜΑΛΛΗ ΚΗΤΙΜΑ ΜΑΛΛΗ ΜΥΡΙΑ ΧΕΡΣΙΑ ΜΥΡΑΘΟΝ ΜΥΟΩΤΙΣ ΜΥΜΠΟΝ (cf. post f. 226) ΜΥΡΙΚΗ ΜΕΧΙΣΟΦΥΛΛΟΝ (v. f. 226 ^v) ΜΕΜΗΤΡΑΣΙΟΝ Η ΕΛΛΑΩ- ΤΗΝ ΜΕΛΑΩΤΟΝ ΜΥΡΤΑΝΘΟΝ ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ Μ ΜΥΡΙΚΚΟΣ f. 9 ^r [ΜΥΜΦΑΙΑ] [ΜΥΡΘΗΣ] [3] ΞΙΦΙΟΝ ΞΥΡΙΣ ΞΑΝΘΙΟΝ	ΚΖ foliorum 6, olim 8	212	ΛΥΧΝΙΣ ΜΥΡΙΑ ΟΜΟΙΑ ΤΗ ΗΜΕΡΩ textus	αθ' ΛΕΥΚΑΝΘΟΝ ΟΙΛΕ ΠΟΛΥΤΟΝΤΟΝ ΚΑΛΟΥ- CΙΝ figura	De his foliis v. p. 69.	
		desunt folia duo	[λευκάνθη textus] [λιγυστικόν textus; cf. N 109 ^r]	[λιγυστικόν figura]		
		213	αι' ΛΟΓΙΤΗΣ textus	[λογίτης figura]		
		214	ΛΟΓΙΤΗΣ ΕΤΕΡΑ ΤΡΑΧΕΙΑ textus	αια' ΛΟΓΙΤΗΣ ΕΤΕΡΑ ΤΡΑ- ΧΕΙΑ figura		
		215	ΛΥΣΙΜΑΧΙΟΣ textus	αιβ' ΛΥΣΙΜΑΧΙΟΣ figura		
		216	ΛΙΜΩΝΙΟΝ textus	αιγ' ΛΙΜΩΝΙΟΝ figura		
	μύκων	217	ΛΙΧΗΝ Ο ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕ- ΤΡΩΝ textus	αιδ' ΛΙΧΗΝ Ο ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ figura αιε' ΛΑΥΡΙΣ figura	De f. 215 ^r et 215 ^v v. p. 50. De f. 216 ^r et 216 ^v v. p. 50.	
		ΚΗ foliorum 8	218	ΛΑΥΡΙΣ textus	αις' ΛΙΜΦΑΝΗ figura	De f. 221 ^r ss. v. p. 104 n. II. 112.
			219	ΛΙΜΦΑΝΗ textus	αις' ΛΥΚΟΦΙΣ figura	
			220	ΛΥΚΟΦΙΣ textus	αιη' ΛΑΓΟΠΟΥΝ figura	
			221	ΛΑΓΟΠΟΥΝ textus	ακ' ΜΗΚΩΝ ΗΜΕΡΟΣ ΚΗ- ΤΙΜΟΣ figura	
			222	ακ' ΜΗΚΩΝ ΜΗΡΙΟΣ figura; textus	ΜΗΚΩΝ ΗΜΕΡΟΣ ΚΗ- ΤΙΜΟΣ textus	
	223		continuat	ακβ' ΜΗΚΩΝ ΡΟΙΣ figura		
	μύκων	224	ΜΗΚΩΝ ΡΟΙΣ textus	ακγ' ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΩΔΗΣ figura	De f. 223 ^r v. p. 112 cum adn. 3.	
		225	ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΩΔΗΣ textus	ακδ' ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΤΗΣ figura		
		ΚΘ foliorum 5, olim 8	226	ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΤΗΣ textus	ακε' ΜΕΧΙΣΟΦΥΛΛΟΝ figura	De his foliis v. p. 52. 69. Cf. infra f. 287-289.
			desunt folia tria	[μυκισόφυλλον textus] [μανδραγόρας ἄρην textus] [μανδραγόρας θήλυ textus]	[μανδραγόρας ἄρην figura] [μανδραγόρας θήλυ figura]	
			227	ακς' ΜΥΜΠΟΝ textus	[μύκων figura]	
228			ΜΑΛΛΗ ΚΗΤΙΜΑ textus	ακς' ΜΑΛΛΗ ΚΗΤΙΜΑ figura		
229	ΜΑΛΛΗ ΜΥΡΙΑ ΧΕΡΣΙΑ textus		ακη' ΜΑΛΛΗ ΜΥΡΙΑ ΧΕΡΣΙΑ figura			
230	ΜΥΡΑΘΟΝ textus		ακθ' ΜΥΡΑΘΟΝ figura ακ' ΜΥΟΩΤΙΣ figura			
μύκων	Λ foliorum 6, olim 8	231	ΜΥΟΩΤΙΣ textus	ακα' ΜΥΡΙΚΗ figura	De his foliis v. p. 69. 77. 103 n. 3.	
		232	ΜΥΡΙΚΗ textus	αιβ' ΜΥΡΙΣ figura		
		233	ΜΥΡΙΣ textus	αιγ' ΜΗΛΙΟΝ figura		
		desunt folia duo	[μύκων textus] [μυκισόφυλλον figura; textus]	[μυκισόφυλλον ἢ βαλλωνή figura; tex- tus] [μυκισόφυλλον figura]		
		234	αιδ' ΜΥΡΤΑΝΘΟΝ textus	αιε' ΜΥΡΟΝ figura		
		235	ΜΥΡΟΝ textus	αις' ΜΩΛΥ figura		
μύκων	236	ΜΩΛΥ textus	αις' ΜΕΛΑΩΤΟΝ figura	De f. 235 ^r v. p. 81. 108 adn. 1. 115 adn. 1. 170 adn. 1. 185 adn. 6. 188 adn. 3. De f. 236 ^r v. p. 87 adn. 1; de f. 236 ^v v. p. 143 adn. 2.		
	ΛΑ foliorum 7, olim 8	237	ΜΕΛΑΩΤΟΝ textus	αιη' ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ textus	De folio verso v. p. 66. 69. 79 adn. 1. 174. De f. 239 ^r v. p. 62 adn. 2. 66. 100.	
		238	ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ figura	αιδ' ΜΥΡΙΚΚΟΣ textus		
		desunt folium unum	[μυκισόφυλλον figura]	[μυκισόφυλλον textus; μυκισόφυλλον ἄλλη figura; textus]		
		239	αμ' ΜΥΜΦΑΙΑ figura	ΜΥΡΘΗΣ textus		
		240	αμα' ΜΥΡΘΗΣ figura	ΞΙΦΙΟΝ textus		
μύκων		241	αμβ' ΞΙΦΙΟΝ figura	ΞΥΡΙΣ textus		
	242	αμγ' ΞΥΡΙΣ figura	ΞΑΝΘΙΟΝ textus			
	243	αμδ' ΞΑΝΘΙΟΝ figura	ΟΞΥΛΑΤΑΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΑ textus	De f. 243 ^r v. p. 50; de f. 243 ^v v. p. 50 b.		

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur
	fasciculorum			
	vetusti	recentes		
Ο ΟΞΥΛΗΤΕΘΝ ΜΕΓΑ ΟΞΥΛΗΤΕΘΝ ΜΙΚΡΟΝ ΟΞΥΣΧΟΙΝΟΣ ΟΡΙΞΑΝΟΣ ΟΝΙΤΙΣ ΟΡΙΞΑΝΟΣ ΗΡΙΑΚΛΕΩΤΙΚΗ ΟΡΕΟΣΕΜΙΝΟΝ ΟΦΙΟΣΚΟΡΑΧΟΝ ΟΡΟΘΟΣ		ΛΕ foliorum 8 μίσον 		

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
περικλυμένον ΠΑΝΧΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ	ΛΖ foliorum 5, olim 8	280 281	(manu rec. σπδ ^α) περικλυμένον figura σπδ' ΠΑΝΧΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ figura	ΠΑΝΧΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ textus ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ΕΤΕΡΟΣ textus	De f. 281 ^v textu v. p. 86 adn. 2. De his foliis v. p. 69, 70, 174.
ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ΠΗΚΤΗ ΠΟΛΙΟΝ ΤΟ ΟΡΙΟΝ		desunt folia tria	[ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ΕΤΕΡΟΣ figura] [ΠΗΚΤΗ figura] [ΠΟΛΙΟΝ ΤΟ ΟΡΙΟΝ figura]	[ΠΗΚΤΗ textus] [ΠΟΛΙΟΝ ΤΟ ΟΡΙΟΝ textus] [ΕΤΕΡΟΣ textus]	
ΡΑΜΝΟΣ		279 non suo loco insertum	σπγ' ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ΕΤΕΡΟΣ (falso; corr. Kollarius): ΡΑΜΝΟΣ Vid. Neap. f. 129)	σπδ' ΡΟΛΟΝ Η ΡΟΛΑ textus	De f. 279 v. p. 57 adn. 3; de f. 279 ^v v. p. 63 n. 9.
ΡΟΛΟΝ ΡΟΛΟΛΑΦΗΗ	μίσον	282 283	σπε' ρόλον ή ρόλα figura σπς' ροδοδάφνη figura	ΡΟΛΟΛΑΦΗΗ textus ΡΑΦΑΝΟΣ ΚΗΤΙΝΑ textus	
ΡΑΦΑΝΟΣ	ΛΗ foliorum 8, olim 10	284 285 286	σπγ' ΡΑΦΑΝΟΣ ΚΗΤΙΝΑ figura ΡΑ ΟΙΧΕ ΡΙΟΝ textus σπδ' ΡΑΦΑΝΟΣ ΜΗΤΑ figura	σπδ' [ΡΟΛΑ] ΡΙΖΑ figura; textus σγ' ΡΑ ΟΙΧΕ ΡΙΟΝ figura ΡΑΦΑΝΟΣ ΜΗΤΑ textus σγδ' ΣΥΜΦΥΤΟΝ textus	De f. 287—289 v. p. 5, 51, 52, 56 n. 8, 168 s.
ΡΑΦΑΝΟΣ ΜΗΤΑ			[Sub n. 287—289 inserta sunt folia chartacea tria aliquanto minora saeculo fere XIV, sed ad antiquum exemplar conscripta. Inscriptum est f. 287 ^r : σγγ + πρὸ μανδράγορα. Inc. f. 287 ^r : ἴσθι καὶ ἄρρη (sic) μανδράγορα; des. f. 289 ^r : ὑποδείκνυσθαι δὲ τὸ τοιοῦτον ἢ πύρα (= Dioscurides IV 76 p. 570 l. 8 — p. 573 l. 11). Sequitur imago calamo delineata, inscripta + μαν — δράγορα α[ρρη]; pone quam dextrorsum extant reliquiae imaginis alterius, mandragorae fortasse feminae]		
ΣΥΜΦΥΤΟΝ		desunt folia duo	[ΣΥΜΦΥΤΟΝ figura] [ΣΑΤΥΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΣ figura; textus; cf. N f. 133 ^r]	[ΣΑΤΥΡΙΟΝ figura; textus] [ΣΑΤΥΡΙΟΝ ΤΟ ΕΠΕΡΘΕΡΙΟΝ figura; tex- tus; cf. N f. 133 ^r]	De f. 290 ^v v. p. 86 adn. 2, 114.
ΣΑΤΥΡΙΟΝ (cf. f. 293 ^v)		290	σγδ' ΣΑΤΥΡΙΟΝ textus; figura	σπδ' ΣΚΟΛΥΠΤΕΝΑΡΙΟΝ figura	De f. 292 ^v v. p. 143 adn. 2.
ΣΑΤΥΡΙΟΝ	μίσον	291	ΣΚΟΛΥΠΤΕΝΑΡΙΟΝ textus	σγς' ΣΚΟΛΥΠΤΕΡΟΝ figura	
ΣΑΤΥΡΙΟΝ		292	ΣΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ textus	σγδ' ΣΤΡΥΧΝΟΣ ΜΕΛΛΕ ΚΗ- ΤΙΝΟΣ figura	
ΣΚΟΛΥΠΤΕΝΑΡΙΟΝ		293	ΣΤΡΥΧΝΟΣ ΜΕΛΛΕ ΚΗ- ΤΙΝΟΣ textus	σπδ' ΣΑΤΥΡΙΟΝ figura	
ΣΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ		294	ΣΑΤΥΡΙΟΝ textus	σγδ' ΣΤΡΟΥΘΙΟΝ figura	
ΣΤΡΥΧΝΟΣ ΜΕΛΛΕ ΚΗ- ΤΙΝΟΣ					
ΣΤΡΟΥΘΙΟΝ					
ΣΤΡΟΥΘΙΟΝ	ΛΘ foliorum 8	295 296 297 298 299 300 301	ΣΤΡΟΥΘΙΟΝ textus ΣΑΤΥΡΙΟΝ textus ΣΦΑΙΡΙΤΙΣ textus ΣΚΙΛΛΑ textus ΣΚΥΣ ΜΗΤΙΟΣ textus continuat	ε' ΣΑΤΥΡΙΟΝ figura εα' ΣΦΑΙΡΙΤΙΣ figura εβ' ΣΚΙΛΛΑ figura εγ' ΣΚΥΣ ΜΗΤΙΟΣ figura continuat idem εδ' ΣΑΤΥΡΙΟΝ figura ΣΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΛΗ ΜΗΤΙΟΝ textus ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ textus	De f. 296 ^v v. p. 123 adn. 1. De f. 297 ^v textu v. p. 87 adn. 1.
ΣΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΛΗ	μίσον	302	εε' ΣΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΛΗ ΜΗ- ΤΙΟΝ figura		
ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ					
ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ	ΙΑ foliorum 8	303 304 305	ες' ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ figura εδ' ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ figura εη' ΣΙΟΝ ΤΟ ΕΝ ΥΑΛΙΝΗ figura	ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ textus ΣΙΟΝ ΤΟ ΕΝ ΥΑΛΙΝΗ figura ΣΕΜΙΝΟΝ ΚΗΤΙΝΟΝ textus	
ΣΙΟΝ		306	εθ' ΣΕΜΙΝΟΝ ΚΗΤΙΝΟΝ figura	ΣΕΜΙΝΟΝ ΜΗΤΙΟΝ textus	
ΣΕΜΙΝΟΝ ΚΗΤΙΝΟΝ					

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
CEMINON ΛΗΡΙΟΝ	μίσον	307	τι' CEMINON ΛΗΡΙΟΝ figura	CEMINON ΛΗΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	
CEMINON ΛΗΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ		308	τια' CEMINON ΛΗΡΙΟΝ ΕΤΕ- ΡΟΝ figura	ΣΚΟΛΥΜΟΣ textus	
ΣΚΟΛΥΜΟΣ		309	τιβ' ΣΚΟΛΥΜΟΣ figura	ΣΙΝΗΤΤΙΟΝ ΚΗΤΤΙΟΝ textus	
ΣΙΝΗΤΤΙ		310	τιγ' ΣΙΝΗΤΤΙ ΚΗΤΤΙΟΝ figura	ΣΙΝΗΤΤΙΟΝ ΛΗΡΙΟΝ Η ΚΑΙ ΣΚΟΡΔΙΟΝ ΜΕΤΑ textus	
ΣΙΝΗΤΤΙ ΛΗΡΙΟΝ Η ΣΚΟΡ- ΔΙΟΝ	ΜΑ foliorum 6, olim 8	311	τιδ' ΣΙΝΗΤΤΙΟΝ ΛΗΡΙΟΝ Η ΣΚΟΡΔΙΟΝ figura	ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΚΗΤΤΙΟΣ textus	
ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΚΗΤΤΙΟΣ		312	τιε' ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΚΗ- ΤΤΙΟΣ figura	ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΛΗΡΙΟΣ textus	
ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΛΗΡΙΟΣ		313	τις' ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΛΗΡΙΟΣ figura	ΣΦΟΝΔΥΛΙΟΝ textus	
ΣΦΟΝΔΥΛΙΟΝ	μίσον	314	τιε' ΣΦΟΝΔΥΛΙΟΝ figura	τιη' ΣΚΟΡΔΙΟΤΡΑΧΟΝ figu- ra; textus	
ΣΕΡΙΣ ΙΜΕΡΟΣ		desunt	[σίρις ἡμερος figura]	[σίρις ἀγρία figura; cf. N f. 153 ^r]	De his foliis v. p. 69. 174.
ΣΕΡΙΣ ΛΗΡΑ		folia duo	[σίρις ἡμερος et ἀγρία textus]	[σώγχοις τραχέες textus]	
ΣΟΓΧΟΣ ΤΡΑΧΥΣ		315	τιθ' ΣΟΓΚΟΣ ΤΡΑΧΥΣ figura	ΣΟΓΚΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ textus	
ΣΟΓΧΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ		316	τα' ΣΟΓΚΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ figura	ταο' ΣΚΟΡΔΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣ textus	
ΣΚΟΡΔΙΟΝ	ΜΒ foliorum 8, olim 10	desunt folia duo	[σκόρδιον ὁμοίως figura] [σκόρπειοιδής figura]	[σκόρπειοιδής textus] [σκόρπειός figura]	De hoc folio v. p. 174.
		317	ταβ' ΣΑΥΤΗΑΣ textus	ταγ' ΣΚΟΡΤΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕ- ΡΟΝ figura	De f. 317 ^r s. v. p. 103 s. n. 3 104 adn. 2.
		318	ΣΚΟΡΤΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	ταδ' ΣΤΟΙΒΗ figura	
	μίσον	319	ΣΤΟΙΒΗ textus	ταε' ΣΤΟΙΧΑΣ figura	De f. 319 ^r v. p. 123 adn. 1.
		320	ΣΤΟΙΧΑΣ textus	τας' ΣΚΟΡΔΙΟΝ figura	
		321	ΣΚΟΡΔΙΟΝ textus	ταζ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΕΝ ΤΟΙΣ ΥΛΛΑΙΝ figura	
		322	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΕΝ ΤΟΙΣ ΥΛΛΑΙΝ textus	ταη' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΧΙΝ- ΟΦΥΛΛΟΣ figura	
		323	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΧΙΝΟΦΥΛ- ΛΟΣ textus	ταθ' ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ figura	
		324	ΣΙΣΥΜΒΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	ταί' ΣΗΣΑΜΟΕΙΔΕΣ ΤΟ ΜΕΤΑ figura	
	ΜΓ foliorum 8	325	ΣΗΣΑΜΟΕΙΔΕΣ ΤΟ ΜΕΤΑ textus	ταο' ΣΗΣΑΜΟΕΙΔΕΣ ΤΟ ΛΕΥΚΟΝ figura	De f. 327 ^r v. p. 6. 18 (cum adn. 3). 54. 54 n. 4. De f. 328 ^r v. p. 54 n. 4.
		326	ΣΗΣΑΜΟΕΙΔΕΣ ΤΟ ΛΕΥ- ΚΟΝ textus	ταβ' ΣΤΑΦΙΣ ΛΗΡΑ figura	
		327	ΣΤΑΦΙΣ ΛΗΡΑ textus	ταγ' ΣΤΑΥΡΟΣ figura	
		328	ΣΤΑΥΡΟΣ textus	ταδ' ΣΕΣΕΜ ΜΑΧΧΑΕΩΤΙ- ΚΟΝ figura	
	μίσον	329	ΣΕΣΕΜ ΜΑΧΧΑΕΩΤΙΚΟΝ textus	ταε' ΣΕΣΕΜ ΜΘΙΟΤΤΙΚΟΝ figura	De f. 332 ^r s. v. p. 77. 99. 104 n. 11.
		330	ΣΕΣΕΜ ΜΘΙΟΤΤΙΚΟΝ textus	τας' ΣΕΣΕΜ ΠΕΧΟΠΤΟΝ- ΗΗΣΣΙΚΟΝ figura	
		331	ΣΕΣΕΜ ΠΕΧΟΠΤΟΝΗΗΣΣΙ- ΚΟΝ textus	ταζ' ΣΚΑΜΜΩΝΙΑ figura; textus	
		332	ΣΚΑΜΜΩΝΙΑ continuatur textus	ταη' ΣΗΜΑΧ, ΛΕΙΑ figura	

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
ΘΑΝΑΥΞ Τ ΤΗΝΙC ΤΗΛΕΦΙΟΝ ΓΡΙΚΟΛΟC ΤΡΑΓΟΡΙΓΑΝΟΝ ΤΡΑΓΟC Η CΚΟΡΙΠΙΟC Η ΓΑΡΓΑΝΟΝ ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΧΑΡΑΚΙC	ΜΑ foliorum 7, olim 8 μίση	333 334 335 336 337 338 deest fol. unum 339	ΘΗΜΑΞ ΛΕΙΝ textus τμ' ΓΤΙΓΓΑΝΟΝ textus; figura Υ (manu rec. τμσ) τήλις figura Ψ (manu rec. τμβ) τηλέφιον figura Ϝ (manu rec. τμγ) τρήβολος figura ϝ (manu rec. τμδ) τραγορίγανον figura [τράγος, όμοίως figura] continuatur textus idem; cf. N 142' s.	ελθ' ΘΑΝΑΥΞ, textus; figura ΤΗΝΙC textus ΤΗΛΕΦΙΟΝ textus ΓΡΙΚΟΛΟC textus ΤΡΑΓΟΡΙΓΑΝΟΝ textus ΤΡΑΓΟC ΟΜΟΙΩC textus [τιθύμαλλος χαράκις textus] (manu rec. τμκ) τράγος, όμοίως (dele- tum; corr. Kollaris: <i>Tithy- malus characias</i>) figura	De hoc folio v. p. 69. De f. 339' v. p. 63 n. 9. 168 adn. 1. 174 adn. 1.
ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΛΕ[ΜΑΡΙΤΗC]	ΜΕ foliorum 8 μίση	340 341 342 343 344 345 346 347	τμβ' (m. r. τμς) ΤΡΑΓΟΠΤΩ- ΓΩΝ figura; textus ΤΡΑΠΟΝ ΑΛΛΟ textus ΤΡΑΓΟC ΕΓΕΡΟC textus ΓΥΦΗ textus ΓΕΥΚΡΙΟΝ textus τμζ' (m. r. τμν) ΤΡΙΠΤΟΜΟΝ figura ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΜΥΡΤΙΤΗC textus ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΛΕΝΔΡΙΤΗC textus	τμγ' (m. r. τμς) ΤΡΑΠΟΝ ΑΛΛΟ figura τμδ' (m. r. τμη) ΤΡΑΓΟC ΕΓΕ- ΡΟC figura τμε' (m. r. τμθ) ΓΥΦΗ figura τμς' (m. r. τμ) ΓΕΥΚΡΙΟΝ figura ΤΡΙΠΤΟΜΟΝ textus τμη' (m. r. τμβ) ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΜΥΡΤΙΤΗC figura τμθ' (m. r. τμγ) ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΛΕΝΔΡΙΤΗC figura τμ' (m. r. additum δ) ΠΘΥ- ΜΑΛΛΟC ΠΑΛΥΦΥΛΛΟC figura	De f. 346' v. p. 123 adn. 1
ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΚΥ[ΓΑΡΙC- CΙC] ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΗΜΙΟ[CΚΟ- ΠΙΟC] ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΠΑΡΑ[ΜΙΟC] ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥΛ- ΛΟΝ Υ [ύσκακμος vide infra] ΥΠΟΚΙCΙΝ ΥΠΟΚΙCΙΝ ΕΤΕΡΟΝ ΥΠΕΡΙΚΟΝ ΥΟCΚΥΜΟC (cf. post f. 352) ΥΛΙΝΘΟC	ΜC foliorum 10, olim 12 μίση	348 349 350 351 352 desunt folia duo 353 354 355 356 357	ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΠΑΛΥΦΥΛ- ΛΟC textus τμα' ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΚΥΓΑ- ΡΙCΙCΙC figura τμβ' (m. r. corr. τμς) ΠΘΥΜΑΛ- ΛΟC ΗΜΙΟCΚΟΠΙΟC figura τμγ' (m. r. corr. τμη) ΠΘΥΜΑΛ- ΛΟC ΠΑΡΑΜΙΟC figura τμδ' (m. r. τμθ) ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥΛΛΟΝ figura [ύσκακμος figura] [continuabatur textus idem] τμς' (m. r. τμθ) ΥΠΟΓΑΩC- CΟΝ textus ΥΠΟΦΛΕCΤΟΝ textus τμη' (m. r. τμβ) ΥΠΟΚΙCΙΝ figura τμθ' (m. r. τμγ) ΥΠΟΚΙCΙΝ ΕΤΕΡΟΝ figura τμ' (m. r. τμδ) ΥΠΕΡΙΚΟΝ figura	τμα' (m. r. corr. τμν) ΠΘΥΜΑΛ- ΛΟC ΚΥΓΑΡΙCΙCΙC textus ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΗΜΙΟCΚΟ- ΠΙΟC textus ΠΘΥΜΑΛΛΟC ΠΑΡΑΜΙΟC textus ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥΛ- ΛΟΝ textus τμε' (m. r. τμ) ΥΠΗΚΟΟΝ figura; textus [ύσκακμος textus; cf. N f. 146' s.] [ύπόγλωσσον figura] τμζ' (m. r. τμθ) ΥΠΟΦΛΕ- CΤΟΝ figura ΥΠΟΚΙCΙΝ textus ΥΠΟΚΙCΙΝ ΕΤΕΡΟΝ textus ΥΠΕΡΙΚΟΝ textus τμν' (m. r. τμ) ΥΛΙΝΘΟC figura	De f. 352' v. p. 61. De his foliis v. p. 69. De f. 353' s. v. p. 105 n. II.

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
ΥΨΩΤΤΟΝ Φ	MZ foliorum 16	358	ΥΛΚΙΝΘΟΣ textus	τῆβ' (m. r. τῆς) ΥΨΩΤΤΟΝ figura	De f. 358 ^v v. p. 123 adn. 1.
		359	ΥΨΩΤΤΟΝ textus	τῆγ' (m. r. τῆς) ΦΥΣΑΛΙΣ figura	
ΦΥΣΑΛΙΣ		360	ΦΥΣΑΛΙΣ textus	τῆδ' (m. r. τῆς) ΦΛΟΜΜΟΣ figura; synonyma	
ΦΛΟΜΜΟΣ		361	τῆε' (m. r. τῆς) ΦΛΟΜΜΟΣ ΕΤΕΡΟΣ figura	ΦΛΟΜΜΟΣ textus	
ΦΛΟΜΜΟΣ ΕΤΕΡΟΣ		362	continuatur textus idem	τῆς' (m. r. το) ΦΥΤΕΥΜΑ figura	
		363	ΦΥΤΕΥΜΑ textus	τῆη' ΦΛΗΠΙΟΝ figura	
		364	(m. r. τοα*) ΦΛΗΠΙΟΝ textus	τῆθ' (m. r. τοβ) ΦΟΙΝΙΞ figura	
		365	ΦΟΙΝΙΞ textus	τω' (m. r. corr. τοβ*) ΦΑΚΟΣ figura; textus	
		366	ΦΑΚΟΣ continuatur textus	τωα' (m. r. corr. τοβ**) ΦΑΚΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΤΕΛΜΑΤΩΝ figura	
		367	ΦΑΚΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΤΕΛΜΑ- ΤΩΝ textus	τοβ' (** add. m. r.) ΦΥΛΛΙΤΙΣ figura	
		368	ΦΥΛΛΙΤΙΣ textus	τογ' ΦΛΛΙΠΙΟΝ figura	
		369	ΦΛΛΙΠΙΟΝ textus	τοδ' ΦΥΛΛΟΝ figura	
ΦΑΚΙΟΛΟΣ		370	ΦΥΛΛΟΝ textus	τοε' ΦΑΚΙΟΛΟΣ figura	De f. 370 ^v v. p. 81 (cum adn. 2-3). 108 adn. 1. 131 adn. 4. 170 adn. 1.
		371	ΦΑΚΙΟΛΟΣ textus	τος' ΧΡΥΣΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥΣΙΤΗΣ textus	
ΧΡΥΣΟΚΟΜΗ		372	ΧΡΥΣΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥΣΙΤΗΣ figura	τοζ' ΧΑΛΚΑΣ textus	De f. 372 ^v textu v. p. 86 adn. 2.
ΧΑΛΚΑΣ		373	ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΟΝ Η ΧΑΛΚΑΣ figura	τοη' ΧΕΛΙΧΟΝΙΟΝ textus	
ΧΕΛΙΧΟΝΙΟΝ	[MH] foliorum 7, olim 8	deest folium unum	[χελιδόνιον figura]	[χελιδόνιον τὸ μικρόν figura]	
		374	τοθ' ΧΕΛΙΧΟΝΙΟΝ ΤΟ ΜΙ- ΚΡΟΝ textus	τε' ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΝ figura	
		375	ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΝ textus	τεα' ΧΡΥΣΑΝΘΟΝ Η ΕΛΙ- ΧΡΥΣΟΝ figura	
		376	ΧΡΥΣΑΝΘΟΝ Η ΕΛΙΧΡΥ- ΣΟΝ textus	τεβ' ΧΟΝΔΡΟΣ figura	
	μίσθ	377	ΧΟΝΔΡΟΣ textus	τεγ' ΧΟΝΔΡΙΝΗ figura	De f. 379 ^v v. p. 50 b; de f. 379 ^v v. p. 50.
		378	ΧΟΝΔΡΙΝΗ textus	τεδ' ΧΗΜΙΣΥΚΗ figura	
		379	ΧΗΜΙΣΥΚΗ textus	τεε' ΧΗΜΙΔΑΦΝΗ figura	
		380	ΧΗΜΙΔΑΦΝΗ textus	τες' ΧΗΜΙΚΙΣΤΟΣ figura	
ΧΗΜΙΚΤΗ	ΜΘ foliorum 2, olim 8	381	ΧΗΜΙΚΙΣΤΟΣ textus	τες' ΧΗΜΙΚΤΗ textus	De his foliis v. p. 69.
		382	ΧΗΜΙΚΤΗ figura	τεη' ΧΗΜΙΔΡΥΣ ΜΙΚΡΟΣ Η ΧΗΜΙΔΩΨ textus	
ΧΗΜΙΔΡΥΣ		desunt folia sex	[χημίδρυς; μικρός ή χημίδωψ figura]	[χημίδρυς textus]	
ΧΗΜΙΠΤΥΣ			[χημίδρυς figura]	[χημίδωψ textus; figura]	
ΧΗΜΙΔΑ			[χημίδρυς textus]	[χημίδωψ continuatur textus]	
ΧΗΜΙΔΗΛΟΝ			[χημίδρυς figura]	[χημίδωψ textus]	
ΧΗΜΙΔΕΩΝ ΧΕΥΚΟΣ	Ν foliorum 5, olim 6	383	τεθ' ΨΕΥΔΟΛΙΚΤΑΜΗΝΟΝ figura	τη' ΨΥΛΛΟΝ textus	De f. 386 ^v s. v. p. 74. 167. 170. 176 n. IV.
ΧΗΜΙΔΕΩΝ ΜΕΛΛΕ		384	ωάλλιον figura	ΨΕΥΔΟΡΟΥΝΙΟΝ textus	
		385	τηα' ΨΕΥΔΟΡΟΥΝΙΟΝ figura	ΩΚΙΜΟΕΙΔΕΣ textus	
		386	τηβ' ΩΚΙΜΟΕΙΔΕΣ figura	ΩΚΙΜΟΝ textus	
		387	τηγ' ΩΚΙΜΟΝ figura	vacat	

Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur		Numeri	
fascicu- lorum recentes	foliorum				fascicu- lorum recentes	foliorum
		F. 388 ^r –392 ^v INCERTI AUCTORIS CARMEN DE VIRIBUS HERBARUM (v. p. 7. 38 adn. 2. 44. 47. 64 n. 9. 136–141. 177 [cum adn. 1]. 180 s. n. VIII. 186 [cum adn. 5] –188 [cum adn. 2]. 189. fol. unum abscis- sum [vacabat] [titulus fortasse et index carminis]		De hoc folio v. p. 137. 139 adn. 1. 180 n. 1. 181 n. 4. 183 n. VIII.	INX fol. 6 μίσση	410 411 412 413 414 415
INX foliorum 8	388	ed. Hauptii p. 476, 1–478, 28; scholia p. 486, 1–487, 2	p. 478, 29–479, 58; scholia p. 487, 2–487, 15	De f. 388 ^r v. p. 64 n. 9. 137 (cum adn. 1). 140.	INS (debuit esse NE) fol. 8 μίσση	424 425 426 427 428 429 430 431
	389	p. 479, 59–480, 90; scho- lia p. 487, 15–487, 26	p. 480, 91–482, 116; scho- lia p. 487, 27–488, 4			
	390	p. 482, 117–483, 144; scholia p. 488, 9–488, 16	p. 483, 145–484, 176; scholia p. 488, 17–488, 22			
	391	p. 484, 177–485, 190; scholia p. 488, 22–488, 24	imago ἐναλλὰς θρυῶς	De f. 391 ^r v. p. 182 n. VIII; de f. 391 ^v v. p. 7. 55 n. 5. 138. 139. 157. 170 (cum adn. 3). 182 n. VIII.		
μίσση	392	p. 485, 191–486, 215; scholia p. 488, 25–489, 6	vacat	De f. 392 ^r v. p. 138. 177 adn. 1.	NE (debuit esse NS) fol. 8 μίσση	416 417 418 419 420 421 422 423
		F. 393 ^r –437 ^v EUTECNII SOPHISTAE PARA- PHRASIS IN NICANDRI THERIACA (v. p. 7. 141–147. 171. 175 s. n. III. IV. 177 s. n. V. VI. VII. 186 n. XI)				
	393	ed. Bussemakeri p. 219 II, 33–48	vacat	De f. 393 ^r v. p. 141. 145 (cum adn. 1). 180 n. VII.	INZ fol. 8	432 433 434 435
	394	p. 219 II, 49–220 I, 33	p. 220 I, 33–220 II, 8	De f. 394 ^r v. p. 141.		436
	395	p. 220 II, 8–21	p. 220 II, 21–24		μίσση	437
INB fol. 6, olim 8	396	p. 220 II, 24–36	p. 220 II, 36–221 I, 5	De f. 396 ^r ss. v. p. 58 adn. 1. 2. De herbarum figuris f. 395 ^r –398 ^r v. p. 7. 116. 143 (cum adn. 2).		
	397	p. 221 I, 5–16	p. 221 I, 17–35			
	398	p. 221 I, 35–54	p. 221 I, 54–II, 21	De animalium figuris f. 398 ^r ss. v. p. 7. 25. 63 n. 7. 8. 142. 145 (cum adn. 3–5). 170. 175 n. III. 184 n. XI.		438
	399	p. 221 II, 21–46	p. 221 II, 46–222 I, 12			439
	400	p. 222 I, 12–31	p. 222 II, 32–47			
μίσση	401	p. 222 II, 48–30	p. 222 III, 1–20			

Numeri				Numeri			
fascicu- lorum recentes	foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	fascicu- lorum recentes	foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur
Σ foliorum 8, olim fortasse 14	456 457 458 459	p. 241 I, 20-35 p. 241 I, 54-II, 26 p. 241 II, 41-242 I, 10 p. 242 II, 1-11	p. 241 I, 35-54 p. 241 II, 26-41 p. 242 I, 11-II, 1 p. 242 II, 12-22; sub- scriptio	[ΣI] foliorum 2, olim 8	desunt folia duo 474	[libri I initium; ed. Duebneri p. 107, 1 ss.] [continuabatur] p. 109, 6-30	[continuabatur] [continuabatur usque ad p. 109, 6] p. 109, 30-48
		F. 460 ^r -473 ^r INCERTI AUCTORIS PARAPHRASIS IN OPIANI HALIEUTICA (v. p. 7. 150-153. 175 ss. n. IV. V. VI. 183 n. IX)				desunt folia duo 475	[p. 109, 49 ss.] [continuabatur] p. 111, 13-28
	desunt folia fortasse sex	[vacabat] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur]	[l. III v. 1 ss.] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur usque ad v. 603]	De foliis deperditis v. p. 151. 152.		desunt folia duo	[p. 111, 49 ss.] [continuabatur] [continuabatur usque ad p. 113, 29]
μίσθ	460 461 462 463	l. III v. 604-648 l. IV v. 1-44 v. 92-146 v. 196-241	vacat v. 45-92 v. 147-196 v. 242-288	De f. 460 ^r v. p. 151. 152. 183 n. IX. De f. 461 ^r v. p. 151.		ΣX foliorum 6, olim 8	476 deest folium unum 477 478 479 480 deest folium unum 481
				De f. 464 ^r v. p. 58 adn. 1.		p. 113, 30-53 [p. 114, 36 ss.] libri II initium; p. 115, 5-33 p. 116, 11-39 p. 117, 11-41 p. 118, 11-39 [p. 119, 8 ss.] p. 120, 13-35	p. 113, 53-114, 36 continuabatur usque ad p. 115, 4; finis libri I] p. 115, 33-116, 11 p. 116, 39-117, 11 p. 117, 41-118, 11 p. 118, 39-119, 8 [continuabatur usque ad p. 120, 12] p. 120, 35-121, 9
ΣX foliorum 8	464 465 466 467 468 469 470 471	v. 289-337 v. 389-444 v. 507-567 v. 616-668 l. V v. 1-45 v. 98-152 v. 216-287 v. 341-387	v. 337-389 v. 445-507 v. 567-616 v. 668-693 v. 46-98 v. 152-216 v. 288-341 v. 387-435			ΣE foliorum 4, olim 6	482 483 desunt folia duo 484 485
				De hoc folio v. p. 53 ^r 59. adn. 1. 62. 65 adn. 1. 157. De f. 472 ^r v. p. 59 adn. 1. De f. 473 ^r v. p. 150 adn. 1. 151; de notis f. 473 ^r in- scriptis v. p. 52 adn. 1. 63 n. 7. 152.		p. 121, 10-35; finis libri II vacat [libri III initium; p. 121, 36 ss.] [continuabatur] p. 124, 14-125, 4 p. 125, 42-126, 22	vacat pictura aves XXIV reprae- sentans [continuabatur] [continuabatur usque ad p. 124, 14] p. 125, 4-42 p. 126, 22-38; finis libri III; [subscriptio detrata]
[ΣE] foliorum 2, olim 4	desunt fol. unum 472 473	[v. 435 ss.] v. 547-607 v. 656-680; [sub- scriptio excisa]	[continuabatur usque ad v. 547] v. 608-656 vacat	De numero f. 485 ^r addito v. p. 52. 54; de f. 485 ^r textu et subscriptione v. p. 153 adn. 5. 6. 154; de notis f. 485 ^r inscriptis v. p. 26 (cum adn. 1). 52 adn. 1. 52 (cum adn. 2). 55 s. n. 7. 63 n. 7.			
		F. 1 ^v . 474 ^r -485 ^r INCERTI AUCTORIS PARAPHRASIS IN DIONYSII ORNITHIACA (v. p. 7. 29. 38 adn. 2. 53. 153-161. 171 s. 179 n. VI. 183 s. n. IX. X; de avium picturis v. p. 70. 155 s. 158. 161 adn. 5. 171 s.)					
		vacabat olim (De f. I transposito v. p. 57 adn. 3. 71 adn. 1. 157; de adnotatione f. 1 ^r , qua codicem a. 1406 denuo com- pactum esse indicatur, v. p. 20. 22 s. 25 adn. 1. 53. 56 [cum adn. 2]. 59. 60. 120 adn. 2. 156; de reliquis notis p. 60. 63 n. 2. 3. 156; de signis recentioribus p. 34. 37. 63 n. 6. - De pavonis imagine v. p. 6. 7. 155-158. 157 adn. 4. 171 s. adn. 1. 172 adn. 1.)		F. 486 ^r -491 ^r FRAGMENTA MENAEI MENSIS IANUARIi saec. X vel XI scripti (v. p. 5. 7. 52. 58 adn. 3. 161-163)			
		pavonis pictura		486 Vita S. Antonii ed. Mignei patrol. gr. XXVI p. 928, 27-929, 20 eiusdem p. 9. 9. 20-932, 6			
				487 Vita S. Theodosii ed. Mignei patrol. gr. CXIV p. 516, 43-517, 22 eiusdem p. 516, 16-43			
				488 Acta sincera S. Pauli Thebaei ed. M. Fuhr- mann (Neostadii 1760) p. 11, 4-12, 26 eorundem p. 12, 26-13, 27			
				489 eorundem p. 18, 15-19, 20 490 Vita S. Theodosii l. c. p. 532, 15-40 eiusdem p. 19, 20-20, 21 eiusdem p. 529, 40-532, 15			
				491 Vita S. Antonii l. c. p. 941, 21-944, 12 eiusdem p. 944, 12-945, 4			

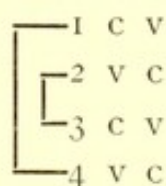
CAPUT XXXIV. CONSPECTUS SUPPLEMENTA.

A. Postquam in partis primae capite V (p. 41 s.) in universum demonstravimus paginas, quae aliquando villis vestitae erant, easque, quae carni obiectae erant, certas ad normas distributas esse, hoc loco in conspectus, qui praecedit, supplementum tabulam subiciendam curavimus, ex qua quomodo latera illa carnis et villorum in singulis membranarum fasciculis sese excipiant sive olim exceperint, exactius etiam perspiciatur.

Qua in re fasciculos, in quibus integer foliorum numerus iam non extat, asterisco * praemisso notavimus (cf. p. 41). Deinde latus carnis *c*, latus villorum *v* littera designavimus. Siglis igitur *cv* exprimitur in folio, de quo agitur, paginam rectam respondere lateri carnis, versam lateri villorum; litteris autem *vc* contraria consecutio indicatur. Collatis schematibus, quae hac tabula proponuntur, cum eis, quae in ipso conspectu indicantur, facili negotio singularum membranarum et servatarum et deperditarum species atque proprietas cognosci poterit.

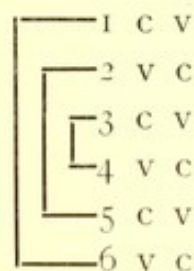
I. FASCICULI FOLIORUM QUATERNORUM.

Horum omnes, videlicet compages non numerata f. 8—11 (de qua v. p. 73), fasc. *IA*, **EB* (de quo v. p. 157 cum adn. 3), hoc schema exhibent:

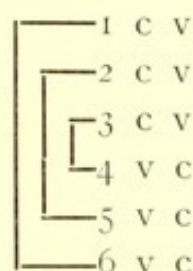

II. FASCICULI FOLIORUM SENORUM.

Schema I invenitur in fasc. non numerato f. 2—7 (de quo v. p. 156 adn. 2); **N*, *NA*, **EE*:

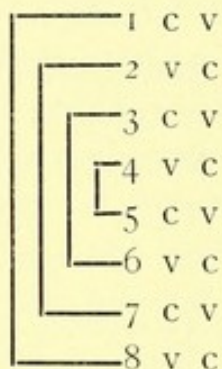
Schema II invenitur in fasc. *AA*:

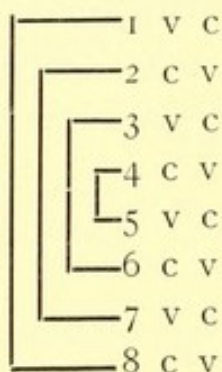
III. FASCICULI FOLIORUM OCTONORUM sive QUATERNIONES.

Schema I invenitur in fasciculis 41 his:

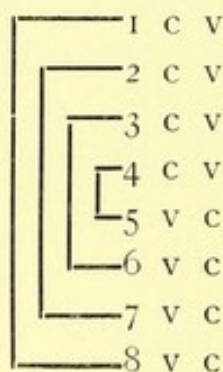
*Z, *Θ, IE (de quo v. p. 42), IZ, IH, *IΘ, K, KA, KB, KI, KA, *KE, *KS, *KZ, KH, *KΘ, A, *AA, AB, *AΓ, *AE, AS, AZ, AΘ, M, *MA, *MA', ME, *MH, *MΘ (de quo v. p. 64 b), NA, *NB, NΓ, NE, NS, NZ, NH, NΘ, ΞA, *ΞΓ, *ΞA.

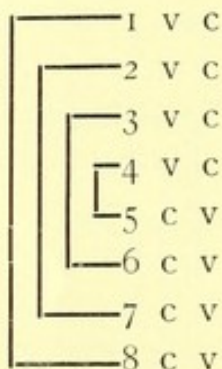
Schema II invenitur in
fasc. A (de quo v. p. 42. 74),
B, Γ, H:

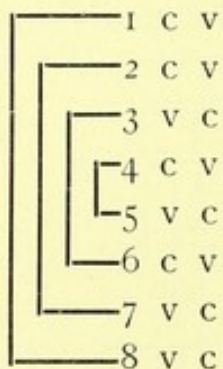
Schema III extat in fasc.
IB (de quo v. p. 43), IA:

Schema IV extat in fasc. I
(de quo v. p. 43):

Schema V extat in fasc.
A, MΓ:

IV. FASCICULI FOLIORUM DENORUM.

Schema I extat in fasc. *MB*:

(f. 1—5)	c v	v c	c v	v c	c v
(f. 6—10)	v c	c v	v c	c v	v c

Schema II extat in fasc. *S*:

(f. 1—5)	c v	v c	c v	v c	v c
(f. 6—10)	c v	c v	v c	c v	v c

Schema III extat in fasc. **E*:

(f. 1—5)	c v	v c	v c	v c	?
(f. 6—10)	?	c v	c v	c v	v c

Schema IV extat in fasc. *AH*:

(f. 1—5)	c v	c v	v c	c v	v c
(f. 6—10)	c v	c v	v c	c v	v c

V. FASCICULI FOLIORUM DUODENORUM.

Fasc. **II*, **MS* videntur hoc schema exhibuisse:

(f. 1—6)	c v	v c	c v	v c	c v	v c
(f. 7—12)	c v	v c	c v	v c	c v	v c

VI. FASCICULUS FOLIORUM QUATTUORDECIM.

Fasc. **Ξ*, in quo accuratus foliorum numerus sane non constat (cf. p. 151), ita comparatus est:

(f. 1—7?)	c v	v c	c v	v c	?	?	?
(f. 8—14?)	?	?	?	v c	v c	c v	v c

VII. FASCICULUS FOLIORUM SEDECIM.

Fasc. *MZ* hanc speciem habet:

(f. 1—8)	c v	v c	c v	c v	v c	c v	v c	c v
(f. 9—16)	v c	c v	v c	c v	v c	v c	c v	v c

B. Conspectus supplendi causa hic repetendum duxi indicem fragmentorum ex Crateuae opere herbario depromptorum, quae in conspectu C littera adscripta significantur; de quibus supra cap. XIX (p. 88 ss.). XXIV copiosius disputatum est ¹⁾. Indicavi autem folia et argumenta et paginas editionis a M. Wellmanno propositae in commentatione, cui inscriptum est *Krateuas* (*Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II 1, 1897).

18 ^r ἀριστολογία μακρά	p. 11.	29 ^r ἀργεμώνη	p. 19 s.
19 ^v ἀριστολόγιον	p. 12.	30 ^r ἀρνόγλωσσον	p. 18 s.
25 ^r ἀχίλλειος	p. 14 s.	31 ^r ἄσαρον	p. 17 (cf. 6 s).
26 ^r ἀνεμώνη ἢ φοινικῇ	p. 15 s.	33 ^r ἀστέριον	p. 20.
27 ^r ἀσφόδελος	p. 16 s.	40 ^r ἀναγαλλίδες	p. 18.

C. E re denique visum est componere excerpta ex Galeni περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων libro sexto, quae in partis secundae capite XX (p. 93 s.) diligentius iam tractata ²⁾ in ipso conspectu G littera adposita significavimus. Indicantur autem hoc indice folia codicis nostri et argumenta fragmentorum conlata cum capitibus paginisque editionis a C. G. Kuehnio curatae in Medicorum graecorum operum vol. XI (1826).

16 ^r ἀλόη	1, 23 p. 821, 12—822, 14
19 ^v ἀριστολογία	1, 56 p. 835, 15—836, 17
20 ^r ἀρτεμισία	1, 62 p. 839, 17—840, 5
22 ^r ἀμβροσία	1, 27 p. 824, 1—824, 2
23 ^r ἀψίνθιον	1, 75 p. 844, 3—844, 17
24 ^r ἀβρότανον	1, 1 p. 799, 10—807, 5
25 ^v ἀνεμώνη	1, 44 p. 831, 11—831, 17
27 ^r ἀσφόδελος	1, 71 p. 842, 10—842, 15
28 ^r ἄνηθον	1, 45 p. 832, 1—832, 17
28 ^v ἀργεμώνη	1, 54 p. 835, 10—835, 11
30 ^r ἀρνόγλωσσον	1, 60 p. 838, 4—839, 3
30 ^v ἄσαρον	1, 63 p. 840, 6—840, 8

¹⁾ V. praeterea p. 7. 29. 105 s. n. III. 109—118 (passim). 120 adn. 2. 3. 124. 133 cum adn. 1. 134. 168. 180. n. VII. 185. 188 cum adn. 1.

²⁾ V. praeterea p. 7. 89. 105 s. n. III. 109 s. 168. 180 n. VII. 188 adn. 1.

32 ^r	ἀμάρακον	1, 26	p. 823, 16—823, 18
33 ^r	ἀστήρ Μιτικός	1, 69	p. 841, 16—842, 4
34 ^r	ἄρκενθος	1, 57	p. 836, 18—837, 3
35 ^r	ἄλιμνον	1, 22	p. 821, 3—821, 11
38 ^r	ἀνδράχνη	1, 43	p. 830, 11—831, 10
39 ^r	ἄρωστις	1, 3	p. 810, 9—811, 9
40 ^r	ἀναγαλλίς	1, 39	p. 829, 1—829, 7
42 ^r	ἀδίατον	1, 7	p. 814, 14—815, 1
70 ^r	ἄγχουσα	1, 4	p. 811, 10—813, 10
71 ^r	αἶρα	1, 10	p. 816, 1—816, 6
72 ^r	ἄκανθος	1, 14	p. 818, 12—818, 15
73 ^r	ἄκτι	1, 21	p. 820, 17—821, 2
74 ^r	βούνιον	2, 13	p. 852, 13—852, 16
75 ^r	βούφθαλμον	2, 14	p. 852, 17—853, 4
76 ^r	βούγλωσσον	2, 12	p. 852, 9—852, 12
82 ^v	βάτον	2, 4	p. 848, 1—849, 3
94 ^v	γεντιανή	3, 2	p. 856, 4—856, 7

His accedebat teste codice Parisino gr. 2286 (f. 9^v) in membranae, quae inter f. 78 et 79 periit, pagina versa fragmentum de herba, quae βήχιον appellatur, cui in Kuehnii editione respondet l. VI cap. 2, 7 (p. 850, 15—851, 7).

CAPUT XXXV. DE HERBARUM NOMINIBUS ARABUM ET HEBRAEORUM LITTERIS TRANSCRIPTIS ADDITAMENTUM.

Herbarum figuris plerisque post medium saeculum XV accessisse nomina graeca Arabum litteris reddita supra (p. 26. 63 n. 4) significavi. Quas quidem adnotationes in codicis re critica minime spernendas esse ex iis apparet, quae a se observata C. Wessely benignissime mecum communicavit. Qui illos imprimis locos respexit, quos supra p. 61 adn. 3 enumeravimus et in conspectu quoque codicis accuratius recensuimus, scilicet ubi saeculi VI librarius figuris titulos addere omiserat, is vero, qui codicem anno fere 1406 tractavit, vocabula vel nulla vel falsa adscripserat.

1) Atque primum quidem is, qui titulos Arabum litteris scripsit, falsa vocabula a. 1406 adiecta repetere satis habuit:

f. 163^v a. 1406 adscriptum: κοτυληδών, idem litteris Arabicis: *qûṭlîṭîṭûn*; scribendum erat κοτυληδών ἑτέρα;

f. 197^v a. 1406: κρίσιον, idem litt. Arab.: *qirîšiyûn*; scribendum erat κρίσιος.

2) Nonnumquam vero vocabulum, quod anni 1406 scriba vel ignoraverat vel falsum posuerat, ex adnotatiunculis graecis aliquanto posterioribus corrigere vel supplere potuit librarius Arabs:

f. 80^r a. 1406 additum: τοῦτο οὐκ ἐγράφη; manu altera saec. XV recte: κρίον θαλάσσιον, idem litt. Arab.: *wirî awun ṭalašiyûn*;

f. 164^v a. 1406 falso: κοτυληδών ἑτέρα; manu altera saec. XV recte: κυκλάμινος, idem litt. Arab.: *kiqlâminûs*;

f. 279^r a. 1406 falso: ποταμογείτων ἕτερος; manu altera saec. XV recte: ῥάμινος βοτάνη, idem litt. Arab.: *râmnûs*.

3) Neque desunt loci, ubi librarius Arabs falsos titulos a. 1406 additos de suo correxerit:

f. 47^v a. 1406 falso adscriptum: ἀνθυλλίς; librarius Arabs et falsum nomen exhibet *antilis* et rectum subiungit *asqilipiyâs*, id est ἀσκληπιός;

f. 162^v a. 1406 falso: κενταύριον τὸ μέγα; litt. Arab. recte: *qanṭauriyûn šaġir*, id est κενταύριον μικρόν sive λεπτόν;

f. 165^v a. 1406 minus recte: κυκλάμινος; litt. Arab. melius: *qiqlâminûs ahar*, id est κυκλάμινος ἑτέρα;

f. 339^v a. 1406 falso: τράγος ὁμοίως; litt. Arab. recte: *tiṭî mâlûs harah kiyâs*, id est τιθύμαλλος χαρακίας.

Ex his, quae C. Wesselyi officiositati debentur, mihi quidem colligendum videtur eum, qui titulos graecos Arabicis litteris reddidit, hoc negotio haud temere neque omnino imperite functum esse, sed postquam in codice valde iam mutilo tractando librarium anni 1406 in herbarum nominibus adscribendis interdum lapsus esse animadvertit, plenioris eiusdem recensiois librum figuris illustratum adhibuisse, in quo vera vocabula invenerit. Cuius generis codices ex ipso C, cum integrior esset, expressos Constantinopoli saeculo XV extitisse iam supra (p. 69. 172) suspicati sumus; sed possis

etiam de exemplari, quod ex codice adfini N fluxerit, haud inepte cogitare (cf. p. 187). —

Occasione hac oblata liceat mihi adiungere in summis foliis 1^v et 2^r legi nomen idem litteris Hebraicis scriptum *Mošeh ben Mošeh*, quo quidem significari videtur homo Iudaeus, penes quem codex fuerit, antequam ad *Iudaeum Hamonis Suleimanni, dum viveret, medici filium* pervenerit (cf. supra p. 27. 29 s.). Fieri autem potest, ut herbarum nomina graeca Hebraicis litteris transscripta non Hamoni, id quod supra (p. 27) coniecimus, sed Mosi huic Mosis filio debeantur.

CORRIGENDA.

P. 46		l. 14	a marg.	inf.	pro 'figura'	scribendum erat 'descriptio'.
Ibidem		l. 13	„	„	„ pro 'descriptio'	„ „ 'figura'.
P. 48		l. 14 s.	„	„	„ delenda sunt verba 'litterae . . . indicis —	principales et'.
P. 54	n. 4	l. 1	„	„	„ pro 'f. 387 ^v ' corrigas: 'f. 327 ^v '.	
P. 62	adn. 2	l. 1	„	„	sup. pro 'f. 239 ^v '	„ 'f. 239 ^r '.
P. 104	n. 3	l. 16	„	„	inf. pro 'f. 102 ^r '	„ 'f. 109 ^v '.
P. 137		l. 7 s.	„	„	sup. scribendum erat: 'in membrana, quam inter	f. 387 et 388 excisam esse . . . colligitur'.
P. 137	adn. 1	l. 1	„	„	„ pro 'f. 488 ^r ' corrigas: 'f. 388 ^r '.	
P. 143	adn. 2	l. 2	„	„	„ pro 'f. 36 ^r '	„ 'f. 36 ^v '.
P. 201	s.	l. 11	„	„	„ pro '30 (cum adn. 4). 37. 91' corrigas '57	(cum adn. 2). 68 s. 172'.

De Dioscuridis codice observationes palaeographicae.

SCRIPSIT

CAROLUS WESSELY.

Dioscuridis codex Constantinopolitanus cum mira antiquitate et ingenti magnitudine tum eo inter omnes eius generis libros praestat, quod certum quoddam aetatis definiendae indicium prae se fert; itaque inprimis utilis est hic liber ad studium rei palaeographicae. En habes materiam ingentem antiquissimam uni eidemque tempori adscribendam, unde iam non ex uno alterove exemplo sed ex satis longa exemplorum serie leges quibus scribe in omnibus iis signis exarandis utebatur, quibus legentes adiuvantur sublevantur scribes, cognoscuntur. Sed in his minimis rebus cum et materia abesset et res ipsa avocaret, haud ita multum studii collocatum est, quamquam ex Dioscuridis codice certe multa multo copiosius inlustrari exponi demonstrari poterant. Itaque et res ipsa monet et occasio suadet ut in haec omnia neglecta despecta contempta diligentius inquiramus. Ingentem autem materiam eorum quae observavimus in capita nonnulla distribuimus. Agitur autem de signis spiritus, de volis quibus singulorum vocabulorum, nominum, syllabarum ambitus circumscribebatur, de apostrophis, de *v* et *i* litteris, de interpunctionibus, aliis.

Cum ea tantummodo respexissemus, quae a prima manu exarata sunt, de accentu nihil scripsimus; nam antiquum accentus exemplum exstat nullum.

Sed ne legentium animi defatigentur, rem ita exponimus, ut lege brevi praemissa exemplorum seriem subiungamus.

DE VOCABULORUM SYLLABARUMQUE INTER SE DISTINGUENDARUM ADIUMENTIS.

Ut arte circumscribatur vocabulorum peregrinae originis ambitus, quo facilius ab aliis distinguantur uncus in fine additur. Cuius rei exstant exempla haec:

γλαδιολα' 148^r συνωβεα' 248^v.

κεμελεγ' 115.

εμ' μακεδ' 270^v γοιδ' 156^r χονδοδ' 245^v.

λαναθ' 278^v λαναθ' θαλβαθ' 231^r γυμμαθ' 57^r 80^v βουινεσαθ' 70^r
μιθ' 305^v σεμιθ' 243^v μοθοθ' 373^v ανωθ' 335^v σαμ' ψωθ' 143^v ασοηθ' 30^r
ζιγ' γιβερι' 200^r.

ιεγκ' 84^v αστιζ' κοκ' 281^v ταυρουκ' 281^v ατιειζ' κοκ' 30^r ασουρηκ' 117^v
ιεςκ' 85^v.

σουμαγδελαλ' 209^r ιεβαλ' 39^r.

αβηναμ' 80^v καναριαμ' ακουλαμ' 333^v απινουλαμ' 43^r αρσελαμ' αργε-
μωνιαμ' 85^r αρτεμισιαμ' 21^r αριστολοχιαμ' 18^r ατειζ' νοιχλαμ' 97^v βενεριαμ'
59^r 166 βερβηνακαμ' 268^v εχλωτορειπλαμ' 77^r θισαρικαμ' 30^r ηρουκαμ' 117^r
καυταμ' 32^r κολουμβαμ' 201^r κικονταμ' 188^r κηπαμ' 186^r καπιλλαρεμ' 43^r κα-
ρωταμ' 312^v κοζ' νουλακαμ' 338^v κιτραριαμ' 271^v κουνουλαμ' 247^v λαπ' παμ'
242^v λεντικλαμ' 365^v μαυριαριαμ' στρουμαριαμ' 96^v νωναριαμ' 64^r μιλ' λ' εφο-
λιαμ' 32^r 237^r νεπεταμ' 128^v μουραριαμ' 176^r ορkitουνικαμ' 26^r πεμ' φεμ-
φθαμ' 268^v περιτρεσσαμ' 31^r ρονταμ' 161^r σανγουνιαριαμ' 179^r σαταριαμ'
261^v σιχ' χαμ' σιχιριαμ' 311^v σατουριαμ' 138^v φαιρουλαμ' 239^v φιλικλαμ'
43^v 100^v.

αργεστεμ' 135^r 181^r 206^r 241^v 299^v ατριπληκεμ' 51^r εριωνεμ' 104^r ιουν-
κιναλεμ' 255^v κακκιατρικεμ' 179^r ουζ' τικασλαβωνεμ' 93^r ουσουβεμ' 380^r πο-
νεμ' 20^r σαεμ' 359^r σανγυιναλεμ' 39^r.

αμουτιμ' 243^v γασονινιμ' 315^v ατιζ' σμουινιμ' 293^r ανωνιμ' 284^v.

αθαλιουμ' 71^r (scilicet Α' Α speciem praebet Α' Α litterarum)
ακουατικουμ' 336^v ακουτουμ' 87^v αλιστρουμ' ρουστικουμ' 176^r αλιουμ' 316^r
αλιουμ' κεζ' βινουμ' 116^r αλιουμ' βιπερινουμ' αλιουμ' κολοβρινουμ' 249^v

αιλίουμ' μαρινουμ', αιλίουμ' αγρεστεμ' 132^ν αιλίουμ' 177^τ αλκουβιακουμ'
 112^ν αλβουλιουμ' 27^τ αμιουμ' αλεξανδρινουμ' 60^τ ανησσουμ' 50^τ ανηθουμ'
 28^τ αρφηδασουκιουμ' 35^τ ασιφολ'λιουμ' σανγυ'ναλεμ' 39^τ απιουμ' ρουστικουμ'
 109^τ; 157^τ 248^ν 305^ν 306^ν αυριμετελ'λουμ' 306^ν κυριονηκουμ' 97^ν αχχιουειμ'
 338^ν αφινθιουμ' ρουστικουμ' 23^τ αφινθιουμ' ποντικουμ' (sic cum duobus
 uncis) 24^τ βακκουμ' 358^τ βαιτουμ' 77^τ βελετρουμ' αλαβουμ' 114^τ βενεριαμ'
 πεπερακιουμ' 59^τ βερβασκλουμ' 360^ν βουλ'βουμ' 132^ν βουλουκρουμ' λεντουμ'
 124^ν βουτιουμ' 230^τ ολουκρουμ' λακτουκισ 196^τ γλαδιολουμ' ιριναγρεστεμ' 241^ν
 γλαδιολουμ' σεναλεμ' 240^ν εβισκουμ' 17^τ ελεκεβραμ' 38^τ επικιουμ' 99^ν
 ερ'βουλουμ' 109^ν ζουορ'ρινσοιπετ' λιβιουμ' 34^τ ηλιουπουμ' 292^τ ηρ'ρατικουμ'
 143^ν θυμ'μουμ' 137^ν θυρβηλουμ' 165^τ ιουν'κουμ' μαρινουμ' 245^ν ιντουβουμ'
 σιλ'βατικουμ' 296^τ κολοφωνιουμ' σανελουμ' 331^ν κουμινουμ' 180^τ κυμινουμ'
 αγρεστεμ' κυμινουμ' σιλ'βατικουμ' 181^τ κυπρουμ' μιλ'βατικουμ' απιουμ' ρουτι-
 κουμ' 22^τ κοροουμ' σιλ'βατικουμ' 25^τ κολεμεστρουμ' 67^τ κεντουκλουμ' 93^τ
 κερκλατικουμ' 110^ν κερ'βιοκελ'λουμ' κερ'βινα 121^ν καπιτουλουμ' καρδους
 125^ν κανναβεμ' 168^τ κολικλουμ' μαρινουμ' 185^τ κινκουαιφθαλιουμ' 272^ν
 στρουμουμ' ατιρ'σμουμιμ' κουκουβαλουμ' 293^τ λουππινουμ' 133^ν λυκιστρικουμ'
 37^τ λαβρουμ' καρδουμ' 99^ν λεον'ινουμ' 210^τ παπαβερχλουμ' 210^τ λιβου-
 λουμ' 381^ν λινουμ' αγρεστεμ' 206^τ μιλλεφολ'λιουμ' 25^τ μοιμ'μοιμ' μοχμουτιμ'
 38^τ μινερ'βιουμ' 123^ν μενταστρουμ' 131^ν μιουμ' 143^ν 270^ν μαρ'ρουβιουμ'
 274^ν μιλλεουμ' 192^τ ναστουρκιουμ' 187^τ ολυσαθρουμ' σαθρωουμ' 122^ν οιο-
 μαγριουμ' 177^τ ορκιτουνικαμ' 26^τ ουολουκρουμ' 129^ν 182^τ ομβιλικουμ'
 βενερις 163^τ οπουμ' ρουστικουμ' 209^τ ουαρ'γουγουμ' 383^ν ουστικουμ' αγρε-
 στεμ' 299^τ ουερ'τεμνουμ' μουλ'γηθρουμ' 296^τ ουακκινουμ' 358^τ πορρουμ'
 277^ν πανικουμ' 117^τ πρεσηπιουμ' 63^τ παπαβερ νηγρουμ' 222^τ πεδεγαλλι-
 νακιουμ' 170^τ πολει'ουμ' απουλει'ουμ' 86^ν ρωσμαρινουμ' 204^τ ρορ'ανδρουμ'
 282^ν ρουβουμ' 82^ν ρουστικουμ' 176^τ ρικινουμ' 171^τ ρουμιγαστρουμ' 244^ν
 ραπουμ' τερραι ραπουμ' πορ'κινουμ' ουμβιλικουμ' τερραι 165^τ σαβουκκουμ'
 σεβα' σκοβηημ' 73^τ σαναριαμ' 290^τ σανδονικουμ' 45^τ σαταριαμ' τελουμ'
 261^ν σαξιφραγαμ' 290^τ σατουρειαμ' θουμμουμ' 138^ν σεχιναστρουμ' 85^ν
 σιλ'βατικουμ' 181^τ 296^τ σουπερκιλιουμ' βενερισ 237^ν σκανδουλακιουμ' πεδε-
 γαλλινακιουμ' 140^ν σολαστρουμ' 48^τ σουκινουμ' 31^τ σουμ' 37^τ σουπερκι-
 λιουμ' βενερις 25^τ σουπερκιλιουμ' τερραι 42^τ σπαραγουμ' 227^τ σωλισεκουλουμ'
 32^τ ταντουμ' 41^τ τερ'ραιμαλουμ' 19^τ τερμιναλιουμ' 119^ν τριβολουμ' ακουα-
 τικουμ' 336^ν τρινουμ' λιτουρ'βιουμ' τιουμ' 64^τ τριφαριουμ' 303^ν τριφολ'λιουμ',
 τριφολ'λιουμ' ακουτουμ' 351^ν τριφολιουμ' μινους υσσωπουμ' 359^τ φαινουκλουμ'
 ηρ'ρατικουμ' 143^ν φαβιολουμ' μαρινουμ' 226^τ χουλουμαλουμ' (α del.)
 273^ν ωκιμουμ' ακουλιτικουμ' μινωρεμ' 107^τ ωκιμαστρουμ' 385^ν ανδραφαξ'
 51^τ μερτρυξ' 84^ν οροβαξ' 265^ν ρουμηξ' 243^ν ρουμιξ' ρουστικα 142^ν κονσα-
 κρατριξ 148^τ σαλυξ 70^τ σικουπνουξ' 125^ν ραδιξ' μουρικα 148^τ ραδιξ' σαναρια

295^r σαλιξ' μαρινα 37^r σαλιξ εκνῦνους 146 σουλκιραδιξ' 92^v σεντιξ' 82^v.
 αστείφ' χιλλοο' 25^r γυμ' μαο' 127^v δουβαο' 371^v θαμακο' 32^r.
 αντουενουρινβεσωρ' 76^r αστηρ' αττικός 33^r αψαφερ' 313^v βακχαρ' βακαρ' 31^r
 γιζαρ' 74^r επνερ' 42^r κερ' κερ' 40^r κικερ' ρουστικουμ 99^v κουσσιμεξαρ' 299^r κοιπαλε-
 μαρ' 176^r λατερ' 359^r παπαβερ' 222^v 224^v παπαβερ' νιγρουμ' 237^r πιπερ'-
 αργεστε 37^r πλανταγωμινορ' 30^r σεμουερ' 212^r σενωδιωνωρ' 296^r σενεορ'
 99^v σημιναιλις μινορ' 257^v σιστραμεορ' 143^v σκοιαρ' 125^v σοβερ' 338^v τιβουρ'
 322^r αμουζειγαφαρ' 244^v ξεραφοιστ' 206^r ναροτ' 75^r βουρ' χουματ' 371^v νουκου-
 βατ' 349^v ουστιλ' λαγω' ρουστικα 98^v τριψαγω μινορ' 382^v.

Sed non solum vocabulis peregrinis verum etiam graecis hic uncus in fine additur eadem scilicet de causa. Sequitur autem vocabulum aliud aut a vocali littera incipiens aut a consona; hoc enim nihil interest. Hic usus inprimis in nominibus propriis plurimus fuit quamquam in Dioscuridis codice exemplum legitur unum *ερμησιαναξ' σαφεστατα* 394^r. Aliorum exemplorum iam sequitur conspectus scilicet vocabulorum usitatissimorum qui desinunt in vocalem litteram:

ἴμεγα 133^v προστεθισα' πεσσου τροπον 132^v εχοντα' ιασει 441^r αυτου
 του. σωματος 431^v ουτος εοι' | 410^r κολλα' ελ' κη 310^v εικη' μεν' 399^r ουδεμια'
 θεμις 395^r στελλει' και 327^r δριμυ' αιδωδιμωτερα 97^v χρωτα' και νεαρον επι-
 πλατ' τει: 100^v ιαται' τουσδε 175^r.

Deinde eorum qui in consonam desinunt:

λιαν' αηδης 171^r σκιαιναν' ηγουμενην 467^r ην, προσψανση 406^v χωρι-
 ζομενην' εκλειπαρουσαν 464^r μελουσιν' αποψυγεντα 454^r ολερον' τη γευσει
 299^v λευκον' μεσημβρια 344^v μειζον' ον 109^r δευτερων' αγωγον 249^v.

θριδαξ' ευστομαχος 135^v θριδαξ' ημερος 135^v (rubrum) θριδαξ' ιμερος
 θριδαξ' αγρια 8^v οποπαναξ' συνλεγεται 280^v λαξ' 38^r σμιλαξ' 182^r σμιλαξ'
 λεια 332^v 333^r απαξ' υπεκανσ[477^r καθαπαξ' 402^r καθαπαξ' το 440^r καθα-
 παξ' θελοντι 430^r καθαπαξ' ηδε 440^r καθαπαξ' προς 446^r καθαπαξ' ανθρω-
 πινου 447^v καθαπαξ' προσηκει 454^v καθαπαξ' ευρισκεται 448^r] παξ' κομιζει.
 444^r παναξ' ηρακλειος 9^v βαθραξ' 426^r φυλαξ' εδιτο 406^r φαλαγξ' την 431^v εξ'
 ριζαι 265^v εξ' | μετ' οινου 224^r η εξ' απο (l. η ξξ' απο) 350^r εξ' η επτα 368^r
 εξ' η (l. ξξ' η) 381^r εξ' λευκην 335^v βηξ' τε 442^r ναρθηξ' 239^v (rubrum)
 240^r υσπληξ' 484^r σκοληξ' η 484^r σφηξ' και 422^v ελιξ' καρ | πος 175^r φοιनिξ'
 365^r βεμβιξ' αρα 422^r βεμ' βριξ' ουτος 422^r τοις περιξ' αρωματιζοντα 125^v
 κηυξ' συνεχως 480^r καλυξ' μεγαλη 340^r νυξ' φανισα 462^v ονυξ' 64 272^v.

αταρ' δη 443^r 453^v αυταρ' επιτα 391^r αυταρ' αλος 392^r γαρ' | 98^v γαρ'
 403^r 410^r 424^r γαρ' αι 465^v γαρ' αν 400^r 436^r 441^v 469^v 470^v 478^r γαρ'

ἀλ' θησαιο 388^v γὰρ ἀλίσκονται 481^v γὰρ ἀλόντες 462^r γὰρ ἀλλὰ 451^r
 γὰρ | ἀπασας 462^v γὰρ ἀποστρεψαι 388^r 390^r 392^r γὰρ ἀριστον 430^r γὰρ
 ἀτερόπες 481^v γὰρ αὐτοῖς 478^r γὰρ αὐταῖς 471^r γὰρ αὐτοὺς 467^v γὰρ
 αὐτον 408^v γὰρ αὐτην 119^v γὰρ γνοιη 469^v γὰρ βεμβρόιξ 422^r γὰρ
 βαρυτατη 406^v γὰρ δη 405^v 411^v 414^r 415^v 429^v 439^r 444^r 451^v 452^r 454^v
 455^v 457^r 458^r γὰρ διαμεινοὶ 422^r γὰρ δηλαδὴ 425^r γὰρ δικην 453^r γὰρ
 δικτυα 471^r γὰρ εἰ 481^v γὰρ εἰῆσαι 388^r 390^r γὰρ εἰς 470^r γὰρ ἐκ
 476^r γὰρ ἐλαττοὺς 477^r γὰρ ἐλαιας 464^r γὰρ ἔμεινε 392^r γὰρ ἐν 390^v
 465^r 479^v γὰρ ἐξακέσσο 391^r γὰρ ἔμεινε | 392^r γὰρ ἐμβάλλει 467^r γὰρ
 ἐπανατασις 418^r γὰρ ἐπακολουθεῖ 440^r γὰρ ἐπαυτην 332^r γὰρ ἐρμίας
 391^r γὰρ ἐστίν 73^r 105^r 392^r 401^r 433^v 471^r γὰρ ζήλωτυπειν 462^v γὰρ ἦ
 467^r γὰρ ἦδιον 464^r γὰρ ἦγαστηρ 451^r γὰρ ἦν 458^r γὰρ | ἦδη 419^r
 γὰρ θεός 389^v γὰρ θηλεία 399^v lin. 7 inf. γὰρ ἰριδι 240^v γὰρ ἰον
 399^r γὰρ καὶ 52^r 398^v 412^v 437^r 444^r 445^r 446^r 447^v 470^r 474^v 480^r 482^r
 γὰρ κυανούν 41^r γὰρ κεν 463^r γὰρ καὶ πος 425^r γὰρ λεγεται 390^v γὰρ
 μετὰ 30^r 445^r γὰρ μὴ 298^r 457^r γὰρ μέρος 460^r γὰρ μετεωρίζει 283^v γὰρ
 μακρῶν 388^r γὰρ μίξουσιν 477^r γὰρ ὅταν 389^r γὰρ οἱ 462^r γὰρ οἶον
 401^v γὰρ οἷς 450^r γὰρ ὀλμην 448^v γὰρ ὄρα 468^v γὰρ οὐκ 372^v γὰρ
 ὅτε 403^r γὰρ ὀδυμαι 408^v γὰρ οὕτως 115^r 440^r γὰρ οὗτος 421^r 479^r γὰρ
 οὖν 399^r 426^v 445^r 456^r γὰρ πανυ 419^v γὰρ παραπλησία 396^r γὰρ
 παυνοῦνται 300^r γὰρ πειρωμένοι 469^v γὰρ πεπληκται 466^r γὰρ πέτρος
 463^r γὰρ πεφυῶσιν 389^r γὰρ πικραν 467^v γὰρ πολυποδας 163^v γὰρ
 ποτου 484^r γὰρ πρωτον 450^v γὰρ ραστώνην 444^r γὰρ σκαφοὺς 461^v γὰρ
 σφηκες 417^r γὰρ συν 452^v 462^v γὰρ το 403^r 459^v 463^r 484^v γὰρ τα
 427^v 435^v 467^r 478^v γὰρ τη 444^r γὰρ τῆς 398^r 464^v γὰρ τὴν 421^v 423^v
 γὰρ του 261^v 452^v γὰρ των 458^r 480^v γὰρ τοῖς 435^r 485^r γὰρ τοὺς
 464^v 471^r γὰρ των 471^v γὰρ τουτο 457^r γὰρ τουτων 463^r γὰρ τι 463^v
 γὰρ τις 48^r γὰρ τινὰ 463^v 465^v γὰρ τινὰς 477^v γὰρ τριαίνη 470^r γὰρ
 τοι 432^v γὰρ τοιουτος 419^v γὰρ ὑδωρ 480^v γὰρ ὑπο 395^r 467^v γὰρ
 φησιν 394^r γὰρ φθονεροὶ 392^r γὰρ χεῖρι 466^r γὰρ χολερισιν 337^v γὰρ
 ψυμον 389^v γὰρ ὡς 394^r 468^v 485^r γὰρ ὦν 411^r τοιγαρὸν 396^v
 418^v 435^v 452^r 454^v εἰς 427^v δελεαὶ αὐτοῖς 461^v 464^v δελεαὶ διῆε
 466^v δελεαὶ εντενθεν 464^r δελεαὶ ἐστίν 484^r δελεαὶ πρὸς 460^r
 δελεαὶ μεμηχανηται 463^r δελεαὶ φερονται 465^r ἦ | παρ' βατραχου
 426^v ἦ παρ' σκληρίας 46^r φρεαὶ ο 411^v ἀνηρ' φησιν 429^r ἀνηρ' θυγατερα
 474^v ἀνηρ' ἐχομενος 475^r ἀνηρ' π^{delet.} 'β' οτάνης 389^r ἡγητηρ' | τοῖς 468^v
 μητηρ' ὀρωσα 463^r δεῖμητηρ' 472^r μητηρ' αὐτον 472^r μητηρ' ἐλκομένη 472^r
 μητηρ' ὡς 472^r δημητηρ' εἰσε | λευσίνα 444^r δημητηρ' ἀχθεσθεις 411^v γαστηρ'
 του 444^r γαστηρ' ὑπομειναισα 442^v πατηρ' ἐφεστηκεν 478^r θυγατηρ' πρὸς 394^r
 κρατηρ' παντως 451^r αστηρ' αττικός 33^r χεῖρ' δυνατη 398^v χεῖρ' ἀνδρος 429^r.

περ' διείδιν 440^τ οπερ' 15^ν οπερ' ἐκ' σπογ' γισας 299^ν ὀπερ' ενχοισμα^τ
 281^ν οπερ' καθιέμενου 76^τ οπερ' καταντλουμένου 139^ν οπερ' πλειστον
 45^τ οπερ' του 373^ν ὡσπερ' τριτις 148^τ οπερ' χυλιζονται 355^ν εφ' οπερ'
 ὠηθησαν 464^ν απερ' ἦδει 429^τ ἄπερ' εσθιομενα 304^ν | ἦπερ' 402^ν ἦπερ' το
 402^ν ἦπερ' ο 418^ν ἀλλ' ἦπερ' αν ἦ 462^τ ἦπερ' διλειας 454^ν ἦπερ' νεαζουσι —
 482^τ ἦσπερ' ετυγχανεν 408^ν ἦσπερ' παρεχεται 425^τ ὦνπερ' ἔχων 406^τ ονος ἄφ
 ὦνπερ' 406^τ οισπερ' ουν 453^τ ουπερ' | δη 426^τ ουπερ' εποιουντο 415^ν ουπερ'
 εσχεν 412^ν ουπερ' εταχθη 423^ν ουπερ' ἰωθεν 430^ν δηπερ' προσῆκει 440^ν διοπερ'
 ρησ | σι 83^ν εανπερ' τινος 430^τ ειπερ' τι 466^ν ειπερ' αυτη 472^τ ειπερ' επισ-
 κεψαμενος 425^τ ειπερ' ειης 436^ν ειπερ' εθελοις 461^τ ειπερ' αναθαρ' ρησειεν
 372^ν ειπερ' εχοι 456^τ επειδηπερ' 86^ν επειδηπερ' αμα 373^ν ἴναπερ' | ποιειται
 400^ν καιπερ' ο | ρων 485^τ καιπερ' οντες 464^τ καθαπερ' ἀλλοις 439^τ καθαπερ'
 ἔκεινος 421^τ καθαπερ' ἐκ' πυρος 405^τ καθαπερ' ελαιας 35^τ καθαπερ' επι
 119^ν καθαπερ' η 402^τ 421^ν καθαπερ' και 397^τ 429^ν καθαπερ' περιδος
 67^τ καθαπερ' σκορ' πιον 292^τ καθαπερ' ταυρος 455^ν καθαπερ' τον 457^τ οιονπερ'
 και 415^τ οιονπερ' η 456^ν οιαπερ' αυτη 413^τ οιανπερ' εστιν 450^ν οθενπερ'
 του 455^τ οθενπερ' φασι 440^τ ὄσονπερ' χειρ' χωρει 449^τ ὄσαπερ' ανηρ'
 461^τ ὡσπερ' 99^ν 147^τ 237^τ 247^ν 276^ν 296^τ 349^ν 389^τ 396^ν 471^ν ὡσπερ' αι
 482^τ ὡσπερ' ἀλλήλοις 460^τ ὡσπερ' ἀμπελου 327^τ ὡσπερ' αστηρ 125^ν ὡσπερ'
 βαλανους 265^ν ὡσπερ' δαυκον 259^ν ὡσπερ' ἐκεινος 408^ν ὡσπερ' ἐκεινοι
 465^τ ὡσπερ' ἐκλελυσμένη 467^τ ὡσπερ' ἐλλεβορος 328^τ ὡσπερ' ερις 469^ν ὡσπερ'
 ετι 462^ν ὡσπερ' ἔφην 396^ν ὡσπερ' εχον 471^ν ὡσπερ' η ακακια 355^ν ὡσπερ'
 η ἱρις 59^τ ὡσπερ' ἠθροισθησαν · 466^ν ὡσπερ' θαψια 147^τ ὡσπερ' ἰῶθασιν
 372^ν ὡσπερ' και 136^ν 349^ν ὡσπερ' καλαθισκους · 472^τ ὡσπερ' | κιχωριου
 48^τ ὡσπερ' κορυμβου 246^ν Cf. 376^τ ὡσπερ' λοχου 460^τ ὡσπερ' ἔμεν 451^τ ὡσπερ'
 μινθου 121^ν ὡσπερ' μη | κωνος 26^τ ὡσπερ' ο 350^τ ὡσπερ' οι 465^τ ὡσπερ'
 ουδε 462^ν ὡσπερ' ουν 442^τ 450^τ ὡσπερ' | παπαλον 15^ν ὡσπερ' πλεκτανας
 67^τ ὡσπερ' πρᾶσα 132^ν ὡσπερ' πυρος 374^τ ὡσπερ' οξοπαφον 163^τ ὡσπερ'
 ορ' μιαν 465^ν ὡσπερ' ραφανος 64^τ ὡσπερ' σταφυλινος 28^τ ὡσπερ' σκορ' | πιων
 24^τ ὡσπερ' τι 468^ν ὡσπερ' τινες 462^ν ὡσπερ' τινας 481^ν ὡσπερ' τα 56^τ
 ὡσπερ' το 164^τ ὡσπερ' του 275^ν ὡσπερ' τετμημενη 123^ν ὡσπερ' ὑπο 465^ν
 ὡσπερ' ψαμ' μον 465^ν.

πυρ' ακανθα 308^ν πυρ' αναψαμενοι 467^τ πυρ' αρχει 445^ν πυρ'
 ἐκ' λαμ' πουσιν 403^τ πυρ'. ελεον. δε 396^ν πυρ' ην 396^ν πυρ' κατακλεισαντες
 471^ν πυρ' ποιησειεν 472^ν πυρ' τω 470^τ.

ὑδωρ' 94^ν 414^ν 448^ν 466^ν ὑδωρ' | αγει 159^τ το ὑδωρ' αδην 441^τ ὑδωρ'
 ακρον 480^ν ὑδωρ' δυνα^τ | τες 480^ν εις ὑδωρ' ἐκ' λυων 455^ν ὑδωρ' επομενοι
 477^τ ὑδωρ' η 455^ν ὑδωρ' ἦδε 457^τ ὑδωρ' θολοιο 454^ν το ὑδωρ' και 298^τ ὑδωρ'
 και 354^τ ὑδωρ' και 452^τ το ὑδωρ' και 394^ν ὑδωρ' κατω 165^τ ὑδωρ' μετα
 299^ν ὑδωρ' μολισ 468^ν το ὑδωρ' οιμαι 454^ν το ὑδωρ' περισχιζομενο^τ

481^v ὕδωρ' της 479^r ὕδωρ' του 476^r ὕδωρ' τω 469^v ὕδωρ' φυσημασιν
467^r ὕδωρ' ψυχρο 300^r ὕδωρ' ὡσπερ' 465^v ἰχωρ' οιοσ 473^r νυκτωρ'
εφισταμενοι 469^r.

αλαις' κα | θαρτικοι 332^r απλως' | ἔοικεν 456^v σαρκος' πλαδαρας
88^v ο · σηψ' πανυ 400^r σηψ' σαυρος 422^v αφλεγμαντος αιμορ' ραγειας 25^r.

Quae cum ita sint mirum non est quod etiam ουκ' vel
ουχ' vocabulum hoc unco ab iis quae secuntur distinguitur.
ὡσπερ' ουκ' απο 485 ουκ' εθελειν 462^r ουκ' εις 59^r 412^v ουκ' εκεινον
432^r ουκ' ενεστι 427^v ουκ' επειχειρουσιν 478^r ουκ' ετ' εχει · 470^r ουκ' ετ'
ενοχλουντων 467^v ουκ' ητ' τον 19^r ουκ' ισχυον 470^v ουκ' ἰσχυον 469^v ουκ'
ὑπειξας 476^v.

ουχ' απλως 440^r ουχ' ετερος 481^v ουχ' ο 405^r ουχ' οια 437^r ουχ'
οιοντε 400^v 431^v ουχ' οιοστε 405^v ουχ' ολιγοι 470^v ουχ' οσον 467^r ουχ'
ουτω 101^v. Cf. Crönert memoria graeca Herculanensis p. 9 sq.

Inprimis huius unci usus est in praepositionibus distin-
guendis nihilque interest utrum cum verbis compositae sint
necne.

EK: εκ' | [256^v εκ' βαθους 139^v εκ' βοιωτιας 394^r εκ' γαιης 391^r
392^r εκ' διος 405^v εκ' διαστηματων 72^r 94^v 111^v 150^r 151^r 159^r 268^v 274^v 303^v
εκ' διαστηματων 381^v εκ' διασ | στηματων 296^r altera σ littera minor
est addita; iam de hac re cf. Crönert l. c. p. 10 n. 2. εκ' δια-
στηματω | 146^r 278^v εκ' διαστηματος 56^r 129^v εκ' θωρακος 42^r 137^v 310^v
εκ' θαλασσης 480^v εκ' κακοτητος 388^v εκ' καρκινου 421^r εκ' μεγαλων
286^v εκ' μεγαλοιο 388^v εκ' μερους 147^r εκ' μεσων 241^v εκ' μεσης 401^r εκ'
μεσου 56^r 281^v εκ' μετανειρας 411^v εκ' μητρας 25^r εκ' μιας 19^r 274^v 280^v εκ'
μηρινθου 484^v εκ' μοσχου 453^v εκ' μοσχων 374^r εκ' μυκτηρων 145^r 180^r 182^r
215^r εκ' μυκτη | ρων 269^v εκ' μυκτηρων 277^v εκ' νυμφων 406^r εκ' παντων
448^v 468^r 479^v εκ' παντος 403^r 450^v εκ' | παντος 394^v εκ' | περιτομης
139^v εκ' πλαγιων 25^r εκ' πλευμονος 86^v εκ' πληγης 425^v εκ' πολεμου 470^r
εκ' πυκνοτατων 469^r εκ' ριζης 248^v εκ' ρινων 239^v εκ' τε 393^r εκ' του
16^r 111^v 267^v 280^r 299^v 351^v 374^r 400^r 409^v 412^v 415^v 455^v 456^v 468^r 474^v
476^v εκ' των 107^r 157^r 281^v 398^r 421^r 449^r 480^r εκ' της 377^r 412^v 456^v 471^r
480^v 481^v εκ' | των 275^v εκ' τουτου 299^r 372^v 447^v 454^v 457^v εκ' ταυτης
441^r 450^v εκ' των 472^r εκ' τουτων 152^r 292^r 427^v εκ' τροφης 478^v εκ'
τοκεων 143^v εκ' τοκων 132^v εκ' φρυνου 457^v εξ' ανθηματα 316^v εξ' επ' πο-
κρατους 452^r εξ' | οσον 17^r εξ' ὑπογνου 435^r εξ' ὑπνου 401^r.

εκ' λαμβανουσι 89^v εκ' βλαστησεις 278^r εκ' βλα | στησιν 82^r διεκ' βασιν
466^v εκ' βολην 153^r 251^v εκ' βαλειν 430^v εκ' βαλλει 18^r 156^r εκ' βαλ' λει 62^r
εκ' βαλ' λει 19^v εκ' βαλ' λουσι 389^v εκ' βαλ' λουσιν 141^v εκ' βαλ' λιν 338^v εκ' βαλλεται

94^ν ἐκβεβλημενη 463^ν ἐκβληθεντα 455^ν ἐκβαλλου | [256^ν ἐγ'βαλ' | [λ]ουσιν
 389^ν (margo) de γ conf. ἐγ'λιχομενη 96^ν, ἐκ'γονα 457^ν ἐκδεχονται 399^ν
 478^ν ἐκ'δερι 309^ν ἐκ'δημιαν 464^ν ἐκ'δημειας 476^ν ἐκ'διδαχθεντας 394^ν ἐκ'δι-
 δαχθηναι 480^ν ἐκ'διδαχθειεν 478^ν ἐκ'διωκειν 397^ν ἐκ'δραμων 463^ν ἐκ'θλειβε
 299^ν 455^ν ἐκ'θλειβομενα 299^ν ἐκ'θλιβηναι 279^ν ἐκ'θλιβεν 279^ν ἐκ'θλιβοντες
 89^ν ἐκ'θλιβισα 139^ν ἐκ'θλειβισα 298^ν ἐκ'θλιφθειςα 359^ν ἐκ'θλειβεται 455^ν
 ἐκ'θλιβομενων 274^ν προσεκ'θλειβων 299^ν ἐκ'θρεψη 463^ν ἐκ'κλεινουσαν 474^ν
 ἐκ'κλεινε 468^ν ἐκ'κλεινουσαι 466^ν ἐκ'κλιναι 469^ν ἐκ'κλεινειν 477^ν παρεκ'κλει-
 νοντες 469^ν ἐκ'καλουνται 478^ν ἐκ'καυλισθισαι 135^ν ἐκ'κειμενον 460^ν ἐκ'κρει-
 νεσθαι 449^ν ἐκ'κρinoμενην 403^ν ἐκ'κρινι 313^ν ἐκ'κρινειν 480^ν ἐκ'κρινουσειν
 479^ν ἐκ'κρinoμενοις 455^ν ἐκ'κρinoμενοις. | 455^ν ἐκ'κρισις 451^ν 454^ν ἐκ'κρισεις
 449^ν ἐκ'λεαναντες 298^ν ἐκ'λελησμενη 467^ν ἐκ'λεγου 15^ν 60^ν 413^ν ἐκ'λειπουσαι
 466^ν ἐκ'λογισμου 410^ν ἐκ'λυων 455^ν ἐκ'λυομενων 455^ν ἐκ'λυειν 437^ν ἐκ'λιγ-
 ματα 104^ν ἐκ' | λικτω 337^ν ἐκ'λικτω 141^ν 310^ν ἐκ'λιχομενη 247^ν ἐγ'λιχομενη
 96^ν ἐκ'λιχομενον 104^ν ἐκ'λει | χομενον 133^ν ἐκ'μαλασσει 48^ν 65 ἐκ'μελετησαντα
 394^ν ἐκ'μυμεισθαι 449^ν ἐκ'μυζα 455^ν ἐκ'μυζηθεν 415^ν ἐκ'μυζηθειν 437^ν ἐκ'νι-
 τρωθεντας 301^ν ἐκ'πεμ'πων 461^ν ἐκ'πεσουσα 449^ν ἐκ'πεσιν 443^ν ἐκ'πιπτειν
 299^ν ἐκ'πεφν | κασιν 127^ν ἐκ'πεπληγμεναι 470^ν ἐκ'πεπληγμενους 462^ν οψιν
 ἐκ'πε | πληγμεναι 466^ν ἐκ'πηδησας 460^ν ἐκ'πηδωσειν 484^ν ἐκ'πλαγιων 15^ν
 διεκ'πλειν 465^ν ἐκ'ποδων 396^ν ἐκ'πτυει 472^ν οπερ'ἐκ'σπογ'γισας 299^ν ἐκ'ταρα-
 χθειη 470^ν ἐκ'τεινουσειν 472^ν ἐκ'τειναι 461^ν ὑδατων ἐκ'τινεται 460^ν ἐκ'τεταται
 427^ν 450^ν ἐκ'τεμιν 442^ν ἐκ'τεμοντες 465^ν ἐκ'λιλ'λομεναις 27^ν ἐκ'τινασσει 46^ν
 98^ν 133^ν 237^ν 269^ν ἐκ'τιτρωσκει 141^ν ἐκ'τρεπεσθαι 394^ν 399^ν ἐκ'τρεφουσαις
 479^ν ἐκ'τρεφει 461^ν ἐκ'τρυχων 458^ν ἐκ'φερεται 468^ν διεκ'φυγοιεν 478^ν διεκ'-
 φευ | γουσιν 469^ν ἐκ'φανες 477^ν ἐκ'φερι 339^ν ἐκ'φρονα 452^ν ἐκ'φρονες 445^ν
 ἐκ'φυσεις 323^ν ἐκ'φυσις 215^ν ἐκ'χεομενον 27^ν ἐκ'χεων 478^ν ἐκ'χωρησαι 421^ν.
 εξ'ανθη 381^ν εξ'σωζειν 425^ν ἐκ'σωζειν 412^ν εξ'οξει 408^ν.

EN: ἐν'ποσιν 298^ν ἐν'απυρεξια 23^ν, deinde cum adsimilatione
 ἐμ'μεσω 163^ν 164^ν.

ἐμ'βαλλε 441^ν ἐμβαλ'λει 467^ν ἐμ'βαλ'λων 441^ν ἐμ'βαλλων 464^ν ἐμ'βαλων
 398^ν 412^ν 425^ν 427^ν 463^ν 466^ν ἐμβα | λων 461^ν ἐμ'βαλη 465^ν ἐμ'βαλ'λομε-
 νον 398^ν ἐμ'βαλλοντας 425^ν ἐμ'βαλ'λεσθαι 399^ν ἐμ'βαλλουσιν 462^ν ἐμ'βαλ'λετω
 425^ν ἐμ'βαλλε 441^ν ἐμ'βαλεσθω 425^ν 426^ν ἐμ'βληθεντα 398^ν ἐμ'βολη 22^ν ἐμ'-
 βαλευομενον 24^ν ἐμ'βαδευσειν 484^ν ἐμ'βρεχομενος 313^ν ἐμ'βρομον 120^ν ἐμ'βρνα
 18^ν 19^ν ἐμ'βρυων 118^ν ἐμβροια 295^ν.

ἐμ'μηνα 21^ν 26^ν 27^ν 31^ν 37^ν 49^ν 55^ν 86^ν 103^ν 111^ν 114^ν 115^ν 137^ν 142^ν
 154^ν 158^ν 162^ν 165^ν 177^ν 244^ν 247^ν 248^ν 292^ν 295^ν 300^ν 303^ν 304^ν 310^ν 312^ν
 321^ν 337^ν 376^ν 382^ν 388^ν 389^ν ἐμ' | μηνα 31^ν ἐμ'μηνων 21^ν 27^ν 50^ν 122^ν
 249^ν 251^ν 269^ν 270^ν 316^ν.

ἐμ' πειρεῖ 466^r ἐμ' πείλιος 420^r ἐμ' πεπηγεναι 463^r ἐμ' πέσουσα 440^r ἐμ' πε-
σοιεν 401^v ἐμ' πε | σσοντος 466^v ἐμ' πηδασθῆς 421^v ἐμ' πικροί 234^r ἐμ' πιπτει
466^r ἐμ' πιπτουσιν 462^r 467^v ἐμ' πρησαι 469 ἐμ' πιμ' πρᾶσθαι 450^v ἐμ' πεσῶ
461^r ἐμ' πλαστρους 19^v ἐμ' | πλαστρους 171^r ἐμ' πλεκεται 22^r ἐμ' πλεγμενας
64^r ἐμ' πληκτος 448^v ἐμ' πλησθαι 467^v ἐμ' πλησας 466^r 484^v ἐμ' πλησαντες
469^v ἐμ' πλησαι 471^r ἐμ' πνους 472^v ἐμ' ποδων 442^r ἐμ' πο . . 456^r ἐμ' ποιειν
440^v ἐμ' ποιῆσαι 420^r ἐμ' προσθε 26^r ἐμ' πτω | κεν 476^r.

ἐμ' φαινοντας 331^v ἐμ' φερης 65^r 80^v 135^r 166^r 265^v 303^v 401^v 412^v
ἐμ' φε | ρης 254^v ἐμ' φερη 25^r 53^r 59^r 61^r 159^r 296^r 365^r ἐμ' φερη 358^r
ἐμ' φερες 93^r 101^v 102^r 116^r 140^v ἐμ' φερεσι 263^v προσεμ' φερης 262^v
παρεμ' φερων 135^v ἐμ' φορεται 405^v ἐμ' φορηθεις 464^r ἐμ' φρασσοντα 449^v
ἐμ' φραττεσθαι 446^r ἐμ' φυσα 399^v l. 25 inf. ἐμ' φνόμενον 455^v ἐμ' φυει
423^v ἐμ' φυεται 460^r ἐμ' | φυεται 418^r ἐμ' φυτενομενους 440^v παρεμ' φε | [
248^v ἐμ' ψυχοι 469^v.

ἐν' καθαιρει | 332^r ἐν' | πτυση 62^r.

ἐγ' καθίσματα 21^r ἐγ' κειμενος 162^r ἐγ' κειμενα 257^v ἐγ' κειται 471^v ἐγ' κλυ-
ζομενος 163^r 175^r ἐγ' κυος 165^r 256^r ανεγ' κριτον 390^r ἐγ' χων 458^r ἐγ' χουσιν
466^r ἐγ' χριόμενος 381^v ἐγ' χυλον 309^r ἐγ' χυματισθεις 368^r.

ΚΑΤΑ: καθ' εψομενον 159^r καθ' εψομεναι 202^r male καθ' αιρει 115^r.

De ΠΑΡΑ praepositione dubitare licet. Vocalis enim littera
in omnibus quae exstant exemplis elisa est: παρ' ὅσον 402^r παρ'-
ὑδασιν 374^r παρ' εστιν 37^r παρ' εοικεν 58^r; idem de ΤΙΠΟ dicendum est:
ὑπ' εἰσιν 27^r.

ΣΥΝ: συμ' μελιτι 23^r συγ' γραμμασιν 461^r συγ' χεις 461^r συγ' χριόμενον 180^r
συγ' χυσεις 190^r συγ' χωρουν 398^v συγ' χωρουσης 442^r συγ' χωρουμενος 443^v
συγ' χωρι 439^r συγ' χωρειν 414^v συγ' χω | ρισθαι 449^r.

συλ' λαβεσθαι 448^v συλ' λαβειν 478^r (ibidem αλλο) συλ' λαβων 477^v συλ'-
λαξασαι 480^r συλ' λεγεται 134^v 278^v συλ' λ'εγεται 349^v συλ' λεγουσιν 465^v συλ'-
λεχθειςας 481^r συλ' λιθους 400^v.

συμ' βαιη 480^r συμ' βαινει 395^r 403^r 450^v συμ' βαν 409^v συμ' βαινοιτα
409^r συμ' βηναι 476^v συμ' βεβηκεν 38^r συμ' βαλων 457^r συμ' βληθεντα 425^r
συμ' | μαχος 476^v συμ' μετρος 39^r 471^r συμ' μιγνου 399^v l. 6 inf. συμ' μιγεν-
των 396^r συμ' μιξεις 478^v συμ' πας 35^r συμ' παν 398^v συμ' πασι 441^r συμ' πλα-
κεισαι 465^v συμ' πλεκεται 193^r.

συμ' φερων 410^v συμ' φορα 457^r συμ' φοραν 464^r συμ' φορασ 446^r 474^v
συμ' φορων 394^r συμ' φοραις 412^v 461^r συμ' φυτον 92^r 286^v (rubrum).

ΥΠΟ: αν' ὑποιστος 440^v ὑπ' εἰσιν 27^r vide supra.

ΥΠΕΡ: δε ὑπερ' 161^r ὑπερ' αυτης 474^r ὑπερ' αυτων 462^v ὑπερ' δυο
61^r ὑπερ' διπηχυν 161^r ἔθος ὑπερ' ειασεως 474^v ὑπερ' νηξεως 480^v ὑπερ'

ξύλου 469^v ὑπερ' παιδων 472^r ὑπερ' παν 474^v ὑπερ' | σπιθαμην 238^v ὑπερ' σφων 399^v ὑπερ' του 481^r ὑπερ' τους 474^r ὑπερ' τον 463^r ὑπερ' τας 401^r ὑπερ' της 479^v.

ὑπερ' αιρει 408^r μακαρων ὑπερ' ασπιζοντο 389^r ὑπερ' βολην 394^v ὑπερ' βαλουσι 477^r ὑπερ' εχων 336^v 428^v ὑπερ' εχειν 437^r ὑπερ' ε | χωσιν 94^v ὑπερ' κυ | πτουσιν 477^v μητε ὑπερ' μεγεθη 469^r ὑπερ' νηχεσθαι 469^r ὑπερ' σαρκηματα 310^v 321^r ὑπερ' τεθουντα 468^r ὑπερ' φυη 460^r ὑπερ' χαιροντες 474^r.

Iam addo praepositionis latinae *TRANS* exemplum quod eadem ratione tractatur τρανσ' μαρινουμ 232^r.

Etiam partes singulas vocabulorum compositorum sic distinctas esse docent haec: υνοσ' ωτιοις 231^r παμ' πολλων 394^r παμ' πολ' λων 462^r πυρ' αμητω 96^v iamque accedunt alia vocabula, in quibus uncus haud recte ponitur καθ' αιρει 263^v συνκα' θεψομε | νη 27^r μηποτεμ' εμ' ψειν 398^v συρ' ιγ' γας 323^r ηρ' υγ' γιου 283^v μεγαρ' εων 455^r αποβαλ' ουσα 469 περ' ινοστωντες 481^v latinum τιντιναβουλουμ' ερραι 216^r μετ' α | [255^v φυραθ' εισαι 441^v εδ' ιτο 406^r ακρολοβ' οι 210^r ελ' αφου 425 εσθ' ιδωμενη 338^v κυνοκεφα' λον 28^r εδω' διμος 28^r λιβανω' τω 27^r υδατο' σεως 80^v οπτημε' νων 298^r συντ' ρεμιν 442^r πινε' ται 27^r στρο' φους 35^r.

Hunc uncum cum signo illo cui nomen est diastole comparari posse putaverim. Neque absunt exempla antiquissimi huius signi usus. Ponitur in linea ipsa inter singula vocabula inter se distinguenda:

ψυχρω > το δε 277^v και κωνον, σουσ | 456^v τι, ψαμωδες 15^v η, λαχανοις 134^r λαμ' προ' νι > και βηχας 316^v πουτια, λογον 276^v θαμνωδεις, ων 215^r βοτρυνειδη, σποδω 96^v καθ' εαυτον, η μετα σκαμμωνιας 115^r λυσιτελεστατον, ην 451^r σκιαδιον, ως 259^v μεν, των 21^r μεν, ονινησιν 424^v φιλονικιαν, επιλαμβανεσθαι 409^v πυξοειδεις, ως 92^r ὑπογλίσχρα, εν αυτων, καρπος, ως 134^v χορη, περι φυλλα, επιερ ξηραναντες, εν 134^v ιδιως, κνεωρον 134^v κρα | ματος, αγον 134^v πυξοειδεις, ωσι 92^r sed haec signa in δε, βοηθι, αφειψη | θεν, συν οξι, πινομενον, βοηθει 283^v et δει σκοπειν, και αναιρειν, a secunda manu exarata esse videntur quae saepissime his usa est. Hic notavi: ικα, | νως 93^r.

Inter ea quae modo observavimus, *apostrophii* usum commemorandum esse puto cuius exempla haud ita multa exstant.

αλλ' εαν 430^r αλλ' εκεινοις 475^r αλλ' εν 475^v αλ' λ' ουκ' 432^r αλλ' ενηλλαγμαενως 440^v αλ' λ' ουν 442^r αλλ' ευκολωτερον 484^r.

αμ' αυτω 429^v αμ' ελαιω 453^r αμ' ηλιοτροπιου 429^v.

δ' αυτοισι 389^τ δ' εν φημη 411^ν.

ειθ' ουτως 452^ν ενταυθ' απαγαγοντες 410^ν.

καθ' αυτο 208^τ καθ' εαυτην 291^τ καθ' ολιγον 454^ν κατ' οσφρησιν
223^τ κατ' ουλοι 177^τ καθ' αιγος 429^τ καθ' ολου 50^ι καθ' υγρατητα 39^τ.

μετ' αλφιτου 27^τ μεθ' αλων 30^τ μεθ' αλος 93^τ μετ' ελαιου 106^τ 220^τ
μετ' ελλεβορου 148^τ μετ' ισον 186^τ μεθ' ηδονης 464^τ μετ' οινου 34^τ 56^τ
96^τ 112^ν 119^ν 129^ν 145^τ 165^τ 162^τ 163^τ 183^τ 195^τ 221^τ 224^τ 227^τ 237^τ
242^ν 329^ν 336^ν 437^τ 442^ν μετ' οιν|ου 412^ν μετ' οινομελιτος 285^τ μεθ'
οινου 195^τ 380^τ μετ' οξους 153^τ 197^τ 214^τ 262^ν 285^τ 310^ν 344^τ μετ' |οξους
241^ν μεθ' υδατος 104^τ 193^τ 194^τ 195^τ 226^τ μεθ' υδατος 221^τ 254^ν μεθ'
υδατος 80^ν 237^τ 244^ν 276^ν 321^τ 381^ν μεθ' |υδατος 237^τ 310^ν μεθ' υδατος
450^τ μεθ' υδρομελιτος 148^τ 195^τ 196^τ μεθ' υδρομελιτος 195^τ μεθ' υδρο-
μελιτος 195^τ μεθ' υδρομελιτος 356^ν μετ' ωου 261^ν μετ' υδατος 162^τ.

τ' εξαριατον 388^ν οποτ' αν 410^ν τοτ' αν 468^ν οτ' εις 391^τ οτ' αν
400^τ μητ' αγαν 401^ν τ' αυτων 439^τ τ' αυοντιδος 441^τ.

παρ' ανθρωπων 393^ν.

ταυτ' εξει 405^τ.

δ' αυτης 27^τ δ' αυτοι 148^τ δ' υπαξαι 391^τ ριζα δ' υπεσ[266^ν δ' οσμη 96^τ
δ' οτι 75^τ δ' υπισιν 115^τ δ' υστερα 139^ν συγ' εναντιος 400^τ οι γ' αν 440^ν δ' αν
455^τ μηδ' εθνους 439^τ μηδ' οτ' αν 400^τ ηδ' αυτω 392^τ τ' ουννομα 157^τ.

κ' ευθυς 389^τ.

ουκει' ανεχεται 409^ν ουκει' εχειν 484^τ εσθ' η 465^ν εφ' υγρασις 331^τ
εσθ' οτε 111^ν.

υπ' ερπετου 412^ν υπ' ουδενος 124^ν απ' οστεω | 261^ν.

μεντ' αν 432^ν 449^τ.

Mediis verbis, ubi plures se excipiunt consonae saepissime apostrophus vel punctum ad discernendas syllabas addita sunt; cuius rei Guilelmus Crönert in memoria graeca Herculanensis p. 18 cum multa exempla contulit tum ego ex Dioscuridis codice exscripsi haec:

B^ν B: αβ'βοι 132^ν.

Γ^τ Γ: αγ'γελι 460^τ διαγ'γελ'λει 44^ν απαγ'γελω 394^τ προαγ'γελ'λοντος
458^τ αγ'γει 442^τ 484^ν αγ'γελειας 470^τ αγ' | γειλαντες 476^ν επαγ'γελειας 476^ν
διαγ'γελ'λει 411^ν διαγ'γε'λ'λει 452^ν διαγ'γελ'λοντες 439^τ προσαγ'γελ'λοντος
458^τ αγ'γιον 431^τ αγ'γιω 195^τ αγ'γοις 136^ν αγ'γοθεσιν 342^τ καταγ'γαλλος
234^τ αμπετογ'γος 93^τ αξουγ'γας 25^τ μετα αξουγ'γας 33^τ γαγ'γραινας 78^τ
283^ν 339^τ γαγ'γραινων 93^τ γαγ'γραινικας 366^τ γογ'γρους 479^τ γογ'γυλη
8^τ 375^τ γογ'γυλιδι 19^τ γογ'γυλιδα 88^ν εγ'γίζοντα 304^ν εγ'γονα 409^ν 415^τ
εγ'γυς 392^τ 399^τ 401^τ 402^τ 412^ν εγ'γυθεν 470^τ ελμυγ' | γων 24^τ ξιγ'γιβερι

200^ε ἰγ'γυναλῖς 33^ε κλαγ'γανοντων 481^ε λιγ'γουαῖ 76^ν λιγ'γουᾶ 141^ν λογ'γίνα
 214^ε ἡρυγ'γιου 432^ν 457^ν ἡρ'υγ'γιου 283^ν ἡρυγ'|γιου 427^ν ἡρυγ'γιον 15^ν
 ἡρυγ'γην 125^ν ἡρυγ'γιον 125^ν rubrum ορυγ'γιον 125^ν σπογ'γους 472^ν
 σπογ'γῶδεις 332^ε σφογ'γοτομων 372^ν σπογ'γισας 299^ν στραγ'γουριαν 153^ε
 234^ε 253^ν 255^ν 276^ν 384^ν στραγ'γουριαῖς 122^ν στραγ'γουριωσιν 273^ν
 στραν'γουρουντα 390^ε στραγ'γουριωντας 59^ε στ]ρογ'γυλος 251^ν στρογ'γυλος
 379^ε 413^ν στρογ'|γυλος 241^ν στρογ'|γυλον 318^ε 461^ε στρογ'γυλον 85^ν 159^ε
 202^ε 234^ε 254^ν 278^ν 413^ν στρον'γυλη 413^ν στρογ'γυλη 8 78^ν 19^ε rubrum
 (sed στρογγυλη 18^ν) 64^ε 163^ε 238^ε στρογ'γυλην 29^ε 96^ν 141^ν 264^ν στ'ρογ'γυλη
 19^ε στρογ'γυλης 19^ε στρογ'γυλης 19^ε στρογ'γυλα 47^ε 181^ε 361^ε στρογ'γυλων
 14^ν στρογ'γυλας 45^ε 237^ε στρογ'γυλωτερα 285^ν 130^ν στρογ'γυλουν 130^ν
 στρογ'γυλωτε|ρον 61^ε στρογ'γυλους 73^ε ὑποστρογ'γυλον 85^ν 274^ν ὑποστρογ'|γυλοι
 27^ε υποστρογ'γυλα 19^ε συγ'γενι 393^ε συριγ'γας 317^ε 323^ε 339^ε ο'ξυγ'γιω 38^ε 56^ε
 ραγ'γαδας 16^ε συγ'γενειας 439^ε λιγ'γουᾶ 141^ν συρ'ιγ'γας 323^ε |αλ'πιγ'γος
 257^ν φαλαγ'γιον 313^ν 369^ν 416^ν 417^ε φαλαγ'γιου 431^ν φαλαγ'γιων 428^ε 431^ν
 φαλαγ'γοειδες 417^ε φαρυγ'γα 134^ν 339^ε φαραγ'γες 400^ν φεγ'γεος 390^ν φεγ'γος
 388^ν 390^ε 418^ν φθεγ'γεται 418^ε φθεγ'γομενη 475^ν φθεγ'γεσθαι 476^ν
 ευφθογ'γους 475^ν φαλαγ'γιοδηκτοις 13^ν 227^ε 237^ε 245^ν φαλαγ'γι|οδηκτοις
 233^ε φαλαγ'γιοδηκτους 13^ν 56^ε 136^ν 358^ε φυγ'γανουσι 445^ε διαφυγ'γανουσι
 421^ε 454^ν.

Γ' K: αγ'κη 449^ε αναγ'κη 400^ε 412^ν 462^ν 467^ν 468^ν 471^ε αναγ'κης
 402^ε 408^ε 409^ε 453^ε αναγ'καιον 452^ν 475^ν αναγ'καιοις 389^ε αναγ'καζε 458^ε
 αναγ'καζουσιν 468^ε αναγ'καζομεναι 481^ε αναγ'καζει 415^ε 462^ν συναναγ'καζει
 463^ε αναγ'κασθωσιν 421^ε ηναγ'κασας 461^ε καταναγ'καζει 398^ε καταναγ'κη
 174^ε (rubrum) καταναγ'κην 123^ν αγ'κυλης 408^ν αγ'κιστρον 461^ν αγ'κιστρον
 463^ε 469^ε αγ'κιστρω 463^ν 464^ν 469^ε 471^ε αγ'κιστρα 471^ε αγ'κιστρων 465^ε
 αγ'κιστροις 465^ε 467^ε 485^ε αγ'κιστρευθεις 463^ν αγ'κωσι 457^ε ηνεγ'κεν 409^ν
 436^ε θριγ'κος 14^ν ιεροβρυγ'κας 84^ν ογ'κος 408^ν 450^ν ογ'κω 150^ε ογ'κοι
 372^ν ογ'κω 28^ε εξογ'κουσιν 465^ν ωγ'κωμενην 403^ε ογ'κονται 406^ν εξογ'κωσεις
 469^ν ογ'κουσθαι 450^ν παγ'κρατιον 320^ε σογ'κος 315^ε 316^ε.

Γ' A: αρηογ'λωσσον 8^ε.

Γ' M: φλεγ'ματος 442^ε ρηγ'ματα 241^ν.

Γ' N: γιγ'νονται 431^ν.

Γ' Ξ: επισφιγ'ξαντες 477^ε κλαγ'ξασα 429^ε συριγ'ξι 313^ν φαλαγ'ξ 416^ε

Γ' X: αγ'χειβαθεις 468^ν αγ'χουσα 8^ε 432^ν αγ'χουσαν 220^ε αγ'χουση
 427^ν αγ'χουσης 112^ν 252^ν απαγ'χομενων 484^ν αγ'χυνωτα 365^ε θαλιαγ'χες
 440^ν συναγ'χικων 359^ε συναγ'χικοις 23^ε 186^ε συναγ'χεικοις 300^ε κυναγ'χη
 κυναγ'χιον 68^ε κυναγ'χιταις 24^ε παρδαλιαγ'χες 68^ε μελαγ'χολικων 108^ε λαγ'χανει
 402^ν κεγ'χρος 192 κεγ'χρον 485^ε κεγ'χρου 117^ε 364^ε κεγ'χρειναν 411^ε κεγ'χρηται
 485^ε κεγ'χρινας 410^ν εγ'χελυσ 465^ν 479^ε ρινεγ'χυτης 26^ε ρινεγ'χυσιαν 374^ε

ελεγ'χεται 15^v 193^r ελεγ'χος 402^v εεγ'χειν 409^r τριγ'χια 484^v τριγ'χους 271^v
 τριγ'χων 109^v θριγ'χοις 14^r λογ'χη 213^r λογ'χτιν 214^r λογ'χοειδες 234^r σογ'χος
 10^r τυγ'χανει 399^r 402^r 412^v 413^r 414^v 417^v 422^r 425^r 429^r 430^r 435^r 439^v
 442^v 449^r 453^r 454^v 456^v 457^v 458^r τυγ'χανει 435^v τυγ'χανειν 223^r 437^v
 τυγ'χανουσιν 410^v 427^v 453^v 471^v περιτυγ'χανουσιν 453^r ετυγ'χανεν 394^r
 408^v 442^v τυγ'χανετω 437^v 449^r 451^r τυγ'χανοντα 455^r 456^r τυγ'χα|νοντα
 408^v εν| τυγ'χανοντα 398^v τυγ'χανοντων 453^v τυγ'χανοντος 442^v 447^v
 επιτυγ'χανουσης 441^r εντυγ'χανει 394^v εντυγ'χανει 443^r.

Δ' Μ: οδ'μη 398^v 406^v οδ'μην 413^v 452^v 454^v οδ'μης 396^r 458^r
 Καδ'μος 426^r.

Δ' Ρ: αφεδ'ρος 63^r.

Θ' Μ: ευθ'μοι 219^r.

Κ' Κ: κακ'καβουμ' 36^r αλικακ'καβον 41^r σικ'κιρια 28^r δικοκ'κον 377^r
 κοκ'κοι 96^v 103^r 265^v κοκ'κους 292^r 392^r 455^r κοκ'κους 265^v κοκ'κοις 435^r
 κοκ'κων 134^v κοκ'κων 455^r.

Κ' Α: εκ'λασεν 476^v.

Κ' Μ: ακ'μη 400^r ακ'μης 396^v ακ'μην 299^v ακ'μας 395^r 413^v 465^r
 469^r 477^r ακ'μαις 466^v 471^r ακ'μαιον 309^r παρακ'|μαζει 373^v ακ'μαζουσα
 409^r ακ'μασα|τα 465^v κεκ'μηκνιαν 481^r λικ'μητηριοις 465^v ικ'μανη 282^v
 ενικ'μον 299^v τη ικ'μαδι 299^v ενικ'μαζεσ| 299^v.

Κ' Ρ: ακροσπελος 80^v.

Κ' Τ: ακ'τεας 426^r ακ'των 478^r ακ'τινος 430^r ακ'τινων 480^v ενβακ'τρον
 98^v βακ'τριω 463^r εκ'τεον 37^r εκ'τος 334^v εκ'τον 425^v πλεονεκ'τηματα 475^v
 εκλικ'του 277^v.

Κ' Χ: βακ'χης 413^r.

Α' Β: αλ'βα 82^r 166^r χαλ'βανης 396^v 437^r 457^r αλ'βινους 93^r ελ'βουνιον
 98^v κιλ'βιον 427^r σιλ'βακιονμ 383^v σιλ'βατικα 310^v σιλ'βεστροις 285^v σιλ'βοντα
 43^r 158^r 372^v σιλ'βει 390^r σιλ'βουσα 66^r σιλ'βουσιν 15^v βολ'βος 105^r
 132^v 238^v βολ'βου 105^r βουλ'βους 238^v βολ'βω 105^r 126^v 358^r βολ'βων
 434^v βολ'βοειδης 297^r βολ'βπω 97^r.

Α' Γ: αλ'γη 390^r αλ'γουν 469^v αλ'γηδων 372^v αλ'γηδοσιν 463^r αλ'γη-
 δονας 410^v αλ'γημα 136^v αλ'γημα 281^v αλ'γηματος 388^r αλ'γηματα 27^r 30^v
 46^r 279^v αλ'γηματα 281^v αλ'γειν 450^v 461^r αλ'γουσι 419^r αλ'γουντες 474^v
 αλ'γουντος 40^r 33^r 63^r αλ'γουντι 41^r αλ'γησειεν 472^r αλ'γησιν 128^v κεφα-
 λαλ'για| 128^v κεφαλαλ'γιαν 153^v κεφαλαλ'γιαν 31^r κεφαλαλ'γιας 36^r 165^r
 293^r 300^r κεφαλαλ'|γιας 50^r κεφα|λαλ'γουσιν 237^r κεφαλαλ'γιαν 37^r οδον-
 ταλ'γιας 44^r 142^v 249^v 307^v οδονταλ'γιας 27^r 259^v οδονταλ'γιας 244^v 373^v
 οδονταλ'γιας 299^r οδονταλ'γιαν 262^v (sed οδονταλ'γιας 272^v) ωταλ'γιας 36^r
 56^r 261^v ωταλ'γιας 128^r προς ωταλ'γιας 273^v ωταλ'γιας 247^v 274^v 277^v 299^r
 μυαλ'γιας 261^v επαλ'γες 417^v αμελ'γει 455^v μουλ'γηθρουμ' 296^r.

Α' Δ: ἐλ' δια 98^ε.

Α' Θ: ἀκααλ' θα 372^ν αλ' | θα 16^ν αλ' θησαιο 388^ν αλ' θισκον 17^ε δυσαλ' -
θων 256^ν δυσαλ' θης 454^ν ἐλ' θειν 399^ν 429^ν 464^ν 474^ε 476^ν επελ' θειν | 389^ε
εξελ' θειν 75^ε διεξελ' θειν 460^ε συνδιεξελ' θειν 461^ν διελ' θειν 408^ε 481^ν ὑπελ' -
θειν 468^ε προσελ' θειν 398^ν προσελ' θειν 391^ν 394^ν 445^ε ἐλ' θοι 400^ε 448^ν
απελ' θοι 422^ε ὑπερελ' θοι 456^ν παρελ' θοι 459^ν ἐλ' θη 80^ν ἐλ' θων 405^ν 406^ε
408^ε 409^ν 410^ε 411^ν 429^ε 449^ε 455^ν ἐλ' θων 415^ε ὑπελ' θων 394^ε προσελ' θων
408^ε 476^ν κατεπελ' θων 409^ν επελ' θων 465^ε ἐξελ' θων 424^ν ὑπεξελ' θων 472^ν
ἐλ' θοντα 409^ε 484^ε ἐλ' θοντες 421^ε ἐξελ' θον 404^ε ὑπελ' θοντα 471^ν ἐξελ' θοντος
407^ε ὑπελ' θοντος 409^ν ἐλ' θουσα 400^ε 472^ε ὑπεισελ' θουσιν 440^ε ἐπανελ' -
θουσαι 471^ν επελ' θουσης 463^ν παρελ' θουσης 422^ν προσελ' θουσης 429^ε.

Α' Κ: ἀλ' κιβιος 415^ε ἀλ' κιβιον 112^ν 428^ν 429^ε ἀλ' κιβιαδιον 62 70^ε ἀλ' κι-
βιου 415^ε Αλ' κμηνης 429^ν ἀλ' κνουνες 482^ε ἀλ' κνονων 479^ν χαλ' κος 423^ε χαλ'-
κην 99^ν χαλ' κης 427^ν 472^ε χαλ' κη 469^ε χαλ' κας 10^ε 372^ν χαλ' καις 436^ν χαλ'-
κου 456^ε χαλ' κω 247^ν 465^ν 481^ε χαλ' κειω 471^ν χαλ' κευθεντα 469^ν χαλ' κευ
430^ν χαλ' κοκροι 157^ε διχαλ' κων 308^ε χαλ' κισ 271^ν χαλ' κωματι 177^ε χαλ' κιτην
χαλ' κανθον χαλ' κανθεμον 372^ν ἐλ' κος 351^ν 415^ε ἐλ' κη 19^ν 27^ε 30^ε 39^ε 64^ε
118^ν 177^ε 250^ν 268^ν 274^ν 281^ν 301^ν 310^ν 323^ε 382^ν 389^ν ἐλ' κειν 28^ε ἐλ' κει
469^ν 485^ε ανελ' κει 464^ν ἐλ' κειν 472^ν ανελ' κειν 473^ε ανελ' κειν 465^ε ἐξελ' κους
448^ν ἐλ' κεται 463^ν 470^ν ανελ' κεται 469^ν εφελ' κεται 405^ε εφελ' κεται 461^ν 484^ν
ανθελ' κεται 469^ν ἐλ' κων 16^ε 19^ε 26^ε 96^ε 120^ν 129^ν 436^ε ἐλ' κων 19^ε 25^ε
(minoribus litteris) ἐλ' κω 141^ν 417^ν καιεδοια ἐλ' | κωθεντα 16^ε ἐλ' κοντος
455^ε 424^ν 399^ε ἐλ' κοντας 470^ε ἐξελ' κοντας 478^ν ἐλ' κοντω 472^ε ἐξελ' κονται
460^ε ανελ' κονται 462^ν 466^ν εφελ' κονται 470^ν ἐλ' κουςα 433^ν ἐλ' κουςι 462^ε
εξελ' κουςειν 467^ν 471^ε 475^ε ἐξελ' κουςι 461^ν ανελ' κουςι 461^ν ανελ' κουςι
464^ε ανελ' κουςιν 464^ε 465^ν εισελ' κωσιν 448^ε ἐλ' κωθωσιν 82^ε ἐλ' κομενον
408^ν εφελ' κομενων 466^ν ανθελ' κομενου 469^ν ἐλ' κομενη 472^ε εφελ' κεσθαι
471^ε ἐλ' κυσθησεται 471^ε ἐξελ' κυσει 467^ε ανελ' κυσει 462^ε ἐλ' κυσαι 139^ν ανελ
κυσαιεν 469^ν κατελ' κυσθιεν 469^ν ἐξελ' κυσθιεν 462^ε ανελ' κυσθιεν 473^ε ἐλ' κυ-
σθεντος 372^ε εφελ' κυσθεντες 484^ε ἐξελ' κυσθεισαν 471^ε ἐλ' κωσις 298^ε ἐλ' κωθωσιν
82^ε ἐλ' κινα 271^ν ἐλ' κωτικη 307^ν ἐλ' κωτικην 38^ε 307^ν ειλ' κωμενα 27^ε 313^ν
ειλ' κωμενης 277^ν ειλ' κωμενας 88^ν ειλ' κυσεν 99^ν 157^ε ολ' κη 18^ε 19^ε 268^ν 298^ε
300^ε 338^ν ολ' κας 402^ε ολ' κης 49^ε 115^ε 136^ν 263^ν 278^ν 310^ν 469^ν ολ' κην
108^ε 262^ν 398^ν 428^ε 431^ε ολ' κον 476^ν.

Α' Λ: ἀλ' λα 98^ν 136^ν 385^ν 397^ν 400^ε 400^ν 401^ν 405^ν 408^ν 409^ν 410^ν
412^ν 413^ν 414^ε 415^ε 416^ν 423^ε 425^ε 426^ν 427^ν 432^ν 433^ν 435^ν 439^ε 440^ν
441^ν 442^ν 443^ε 444^ε 445^ε 446^ε 449^ν 451^ε 452^ν 453^ε 454^ν 455^ε 456^ν 457^ν
458^ε 463^ν 465^ν 467^ν 468^ν 469^ν 471^ν 472^ε 473^ε 476^ν 477^ε 478^ε 479^ν 480^ε
482 485^ε ἀλ' λα 441^ε ἀλ' λ επι 470^ν 471^ν ἀλ' λ αγαπησει 394^ε ἀλ' ληδν 482^ε
ἀλ' λυδατι 477^ν ἀλ' λ επι 415^ε ἀλ' λ επι 408^ε ἀλ' λ επιερ 461^ε ἀλ' λ ουκ' ισχυον

470^v αλ'λ'ουκ' 432^r αλ'λ' ἰσχυς 468^v αλ'λουκ' 454^v αλ'λουκ' 468^r αλ'λος 470^r
 477^v 482^r 484^v αλ'λου 105^r 479^v αλ'λον 372^v αλ'λω 452^r αλ'λη 62^r 257^v
 429^r 432^v 433^v 463^r 466^r αλ'λης 430^r 455^r αλ'λε | [407^v αλ'λουδε 485^r αλ'λο
 415^r 417^v κατ' αλ'λον 465^r αλ'λοι 388^v 405^v 411^v 418^r 427^r 456^r 466^r 470^r
 474^r 480^v αλ'λων 349^v 394^r 400^r 401^v 408^r 411^v 425^r 426^v 427^v 461^r αλ'λοις
 108^r 337^v 400^v 408^r 439^r 441^r 448^v αλ'λοις 16^r αλ'λους 52^r 462^r 470^r 485^r
 αλ'λαις 414^v 432^v 475^v αλ'λας 401^r 414^r 465^v αλ'λοτριον 485^r αλ'λαχου 455^v
 αλ'λοτι 485^r αλ'λαχοσε 400^v αλ'λοσε 464^r αλ'λοτε 401^v 406^v 436^r 448^r 450^r
 455^v αλ'λως 23^r 277^v 394^r 395^r 398^v 401^r 403^r 405^r 412^r 418^r 420^r 428^v
 436^r 453^r 456^r 463^v 464^v 469 αλ'ληλα 148^r 182^r αλ'ληλων 147^r 298^r 427^r
 434^v 436^r 461^r 464^v 465^v 478^r 481^r αλ'ληλοις 43^r 409^r 431^v 460^r 463^v 465^r
 469^v 470^r 471^v 476^r αλ'ληλοις 64^r 466^v αλ'ληλους 409^v 461^v 476^v απαλ'λατ-
 τειν : 433^r ὑπαλ'λαττειν 401^v απαλ'λαγηναι 406^r απαλ'λαξης 389^r απαλ'λαξεις
 388^v εναλ'λαξωσι 421^r απαλ'λαξει 436^v απαλ'λασσει 449^v διαλ'λατ'τει 402^r
 αλ'λασκειν 372^v αλ'λοιον 401^v 402^r αλ'λεξαριστος 471^v αναγαλ'λις 8^r
 αποβαλ'λων 442^r βαλ'λων 437^r βαλ'λοντες 470^r βαλ'λεσθω 435^r βαλ'λι 338^v
 βαλ'λομενη 471^v βαλ'λειν 472^r εκβαλ'λουσι 389^v εγ'βαλ' | [λ]ουσιν 389^v (margo)
 ε'βαλ'λιν 98^v 338^v εκβαλ'λι 19^r εκ'βαλ'λου | [εκ'βαλλουσιν 256^v επιβαλ'λων
 425^v επιβαλ'λων 443^v επιβαλ'λειν 441^r 466^v επιβαλ'λουσιν 470^r επιβαλ'λοντες
 466^v 477^r επιβαλ'λομενη 395^v εμβαλ'λει 461^v εμ'βαλ'λει 461^v 464^v 465^v
 εμ'βαλ'λομεν 437^v εμ'βαλ'λετω 425^v εμ'βαλ'λουσιν 463^r ενβαλ'λων 448^r
 εμ'βαλ'λων 441^r 450^r sed εμ'βαλλε 441^r εμ'βαλ'λοντα 451^r εμ'βαλ'λοντες
 461^v 462^r εμ'βαλ'λουσιν 479^v ανεμ'βαλ'λοντες 462^r μεταβαλ'λει 444^r μετα-
 βαλ'λειν 421^r μεταβαλ'λεται 400^v μεταβαλ'λιν'αυτα 38^r περιβαλ'λει 462^v 463^v
 περιβαλ'λομενοι 421^r περιβαλ'λουσιν 461^v 465^v 466^v περιβαλ'λιν 165^r προ-
 βαλ'λομενος 461^v προβαλ'λομενο 467^r 476^v προσβαλ'λειν 431^r συμ'βαλ'λοις
 432^v συμ'βαλ'λον 388^r συμβαλ'λομενον 451^v γαλ'λοι 29^r 59^r 237^v γαλ'λιαν
 320^r γαλ'λικη 94^v γαλ'λινακια 267^v ανουγαλ'λικου 286^v γραφαλ'λου 93^r
 θαλ'λειν 397^r θαλ'λου 45^r θαλ'λασαν 79^v αιγιθαλ'λους 475^r αιθαλ'λουσης
 441^r ευθαλ'λη 432^r θρυαλ'λις 435^r καβαλ'λατιον 167^r καλ'λος 462^r καλ'λι-
 γεμεθλον 389^v καλ'λιβλεφαρα 279^v καλ'λιθιον 177^r καλ'λιστον 299^v 388^r 426^v
 457^v περικαλ'λεστατον 476^v ημεροκαλ'λις 132^v κορυθαλ'λιον 8^v κορυ|θαλ'λιδες
 484^v κρυσταλ'λον 455^r κρυσταλ'λιο 383^v τιθυμαλ'λος 349^v 350^r (rubrum)
 τιθυμαλ'λω 426^r τιθυμαλ'λις 349^v τιθυμαλ'λιδα 350^r τιθυμαλ'λου 13^r τιθυ-
 μαλ'λος, τιθυμαλλος 10^r μαλ'λον 28^r 82^r 139^v 180^r 214^r 246^v 279^v 283^v
 301^v 399^r 401^v 402^r 414^v 452^v 453^v 462^v 465^v 469^v 470^r 472^r 475^v 482^r
 παχυμαλ'λον 336^v οξαλ'λις 432^v παλ'λαιοι 426^v παλ'λοντα 477^v παλ'λαδιουμ'
 123^v φαλ'λαινη 418^v φαλ'λωδη 98^v σφαλ'λομενοι 456^v σκυταλ'λιον 163^v
 ελ'λυνιον 239^v ελ'λεβορου 31^r 49^r 66^r 148^r 307^v 371^v ελ'λεβορος 115^r βδελ'λα
 455^v βδελ'λης 455^v βδελ'λων 437^r μελ'λη 480^r μελ'λον 470^v μελ'λοιεν 462^v

μελ'λοντας 372^v μελ'λοντες 372^v μελ'λουσιν 399^r 464^r μελ'λωσειν 481^r μελ'λοντι
456^v μελ'λοντος 388^v 390^r 443^r σιτοσπελ'λος 57^r 127^v ακροσπελ'λος 57^r στελ'λιν
40^r στελ'λει 161^r 321^r στελ'λι 310^v διαστελ'λων 455^v αντελ'λιν 388^v 390^r
αντελ'λοντος 390^r φακελ'λους 465^r ιουπικελ'λους 34^r.

αχιλ'λιος 24^v 25^r (rubrum) σκιλ'λα 126^v 298^r sed σκιλλα 297^v σκιλ'λης
298^r 434^v 448^r σκιλ'λαις 462^r σκιλ'λη 15^v ποικιλ'λομενη 401^v σκιλ'λιτικον
298^r καπιλ'λους 42^r ιλ'λυρικη 148^r βριχιλ'λατα 255^v τραγατιγιλ'λους 166^r
οιστιλ'λος 271^v ουστιλ'λαγω' ρουστικα 98^v.

ολ'λυται 404^v απολ'λυμενον 419^v απολ'λωνος 154^r 435^v 439^r 482^r 485^v
απολ'λιναρις μινορ' 36^r κολ'λα 16^r 267^v 321^r 381^v κολ'λα 62^r κολ'λαν 161^r
κολ'λαν 16^r κολ'λητικη 39^r 58^r κολ'λητικης 73^r κολ'λητικην 296^r κολ'λιτικη
25^r κολ'λωδη 92^r 134^v κολ'λωδης 337^v κολ'λυριον 30^r κολ'λυριου 162^r
κολ'λυριοις 293^v 295^v κολ'λουρια 96^v κολ'λησιν 15^v 286^v κολ'λωσα 276^v
πολ'λη 21^r 64^r 435^r 462^r 463^r 471^r πολ'λου 405^v 471^v πολ' | λου 415^r πολ'λης
412^v πολ'λην 16^r 399^r 408^v 444^r 446^r 465^v 470^r πολ'λω 60^r 100^v 101^v 237^v
336^v 447^v 463^r 470^v πολ'λαι 427^r 463^r πολ'λοι 412^v 419^v 396^v πολ'λα 124^v
110^v 157^r 308^v 391^r 401^v 402^v 435^v 446^r 471^r 476^r πολ'λων 426^r 429^v 449^r
πολ'λοις 19^r 137^v 463^r πολ'λοισιν 390^r πολ'λαις 462^v 470^v πολ'λους 103^v
462^r πολ' | λους 273^v πολ'λας 141^v 293^r 374^r 464^r πολ'λαπλουν 440^v πολ'λ
453^v πολ'λακις 409^v 418^v 423^v 431^v 440^v 448^r 449^r 456^r 461^r 466^r 468^v
474^v (πολ'λακει) 469^r (πολ' | λακεις) 471^v 476^v 477^r 478^r 482^r αγασυλ'λον
46^r ανθυλ'λιον 149^r βηρυλ'λιος 26^r γηρυλ'λιδος 453^r ερ'πυλ'λος 397^r 414^r
ερπυλ'λος 110^v (rubrum) 397^r ερ'πυλ'λω 337^v ερπυλ'λον 302^v κορυλ'λιδες
484^v σκυλ'λιον 216^r σερπουλ'λου 110^v φυλ'λον 27^r 76^r 85^v 149^r 160^r 161^r
165^r 274^v 383^v 302^v 415^v φυλ'λου 240^v φυλ'λω 278^v 279^v φυλ'λο [103^r φυλ'λα
15^v 19^r 21^r 22^r 26^r 29^r 30^r 31^r 32^r 34^r 35^r 36^r 37^r 39^r 43^r 49^r 53^r 56^r 67^r
68^r 70^r 73^r 75^r 78^v 82^r 89^v 94^v 96^v 97^v 99^v 105^r 106^r 107^r 110^v 111^v 112^v
119^v 121^v 122^v 124^v 125^v 127^v 129^v 132^v 134^v 139^v 141^v 145^v 147^r 148^r
149^r 150^r 151^r 152^r 154^r 157^r 159^r 161^r 163^r 165^r 177^r 181^r 182^r 213^r 214^r
237^r 241^v 256^v 267^v 268^v 270^v 272^v 273^v 274^v 278^v 280^v 281^v 282^v 285^v
286^v 291^r 292^r 293^r 296^r 304^v 307^v 308^v 310^v 312^v 318^r 319^r 337^v 338^v
339^r 348^r 349^v 351^v 358^r 360^r 378^r 381^v 384^v 385^v 388^r 412^v 413^v 415^v
424^v 425^r 427^v 428^v 432^v 434^r 444^r 448^r 450^r 455^v sed φυλλα 26^r 59^r 62^r
68^r 222^v 238^v 269^v φυλ'λων 13^r 30^r 62^r 82^r 120^v 99^v 111^v 134^v 143^v 163^r
241^v 249^v 263^v 274^v 275^v 286^v 299^r 301^v 303^v 307^v 308^v 316^v 323^r 335^v
351^v 373^v 428^r 429^r 452^v φυλ'λοις 27^r 74^r 83^v 93^r 98^v 101^v 102^r 112^v 131^v
140^v 153^r 166^r 177^r 291^r 301^v 349^v 356^r 380^r (sed φυλλα) 403^r 426^r 429^v
432^v 434^v 452^v 462^v 464^r — φυλ'λος 250^r φυλ'λαρια 109^v 158^r φυλ'λαρια
38^r 303^v φυλ' | λαρια 123^v φυλ'λαριων 14^v 33^r 74^r 297^r φυλ'λαριοις 137^v
φυλλαριοις 72^r φυλ'λαρια 278^v φυλ'λαδας 31^r αποφυλ'λον 47^r αφυλ'λον 238^v

355^v 392^r ευφυλ'λος 427^v επιφυλ'λιδα 124^v λευκοφυλ'λος 24^r λεπτοφυλ'λος
8^v 337^v λεπτοφυλ'λον 8^r 14^v μελανφυλ'λον 72^r μελίσσοφυλ'λον 305^v -ου
429^v μελιφυλ'λου 441^r μηλοφυλ'λου 237^v μυριοφυλ'λον 9^r οξυφυλ'λον 84^v
πενταφυλ'λον 9^v 272^v (rubrum) πενταφυλ'λον 129^v 432^v στενοφυλ'λω 119^v
τριφυλ'λον 351^v 413^v 436^v φυλ'λοφαρες 274^v χλιοφυλ'λον 25^r πλατυφυλ'λος
337^v φυλ'λοις 383^v φυλ'λους 336^v.

Λ' Μ: αλ'μη 445^r αλ'μησις 269^v αγαλ'ματα 388^r αλ'μαιας 275^v αλ'μαιας
135^v 239^v αλ'μειαν 122^v βοηθαλ'μον 296^r οφθαλ'μος 320^r οφθαλ'μον 164^v
οφθαλ'μου 429^r οφθαλ'μοιο 389^r οφθαλ'μοι 403^r οφθαλ'μοι 418^r οφθαλ'μους
401^v 453^v 465^r 468^v οφθαλ'μους 386^v 401^r 403^r οφθαλ'μοις 269^v 408^v
οφθαλ'μοις 400^v 461^r οφθαλ'μων 13^v 23^r 26^r 27^r 31^r 132^v 305^v 319^r 388^r
389^r 409^r οφθαλ'μων 58^r 279^v 386^v 440^v 461^v 462^r οφθαλ'μικα 336^v
οφθαλ'μικας 279^v οφθαλ'μικα 89^v 96^v οφθαλ'μοειδη 75^r οφθαλ'μοειδως
372^v βουφθαλ'μον 13^r 372^v 390^r βουφθαλ'μων 75^r ζωοφθαλ'μον 13^r αιλιου-
ροφθαλ'μον 41^r αιμαοφθαλ'μου 40^r υοφθαλ'μον 33^r ψωροφθαλ'μαιας 16^r
αλ'μευθισα 88^v παλ'μας 440^r τελ'μασι 30^r τελ'ματωδεσιν 130^v ελ'μιν 116^r
130^v 141^v 249^v 316^r ελ'μι-|141^v ελ'μεις 13^v 359^r ελ'μεις 237^v ελ'μινθας
70^r 156^r ολ'μα 381^v ολ'μον 412^v 437^v ολ'μην 448^v πουλ'μωνια 84^v κατα-
τολ'μα- 446^v.

Λ' Π: θαλ'πην 452^v θαλ'πων 477^v θαλ'πουσι 400^r θαλ'πουσαις 478^v
θαλ'πουσαι 478^v θελ'πηλη 148^r κολ'πων 16^r κολ'πους 30^r κολ'πους 389^v κολ'-
ποισιν 392^r κολ'ποις (ι del.) 479^v κολ'ποις 463^v κολ'πον 466^r 470^r.

Λ' Σ: βαλ'σαμον 437^r αλ'σην 244^v βαλ'σαμενη 75^r αλ'σιν 108^r 249^v
316^v συναλ'σιν 130^v συναλ'σι- 154^r αλ'σιλειον 36^r ασφαλ'τιον 272^v 351^v
ασφαλ'του 413^v ασφαλ'του 351^v 396^r 413^v βαλ'σαμον 441^v.

Λ' Τ: βελ'τιον 148^r βελ'τιους 281^v κελ'τοι 460^r φιλ'τατε 394^r φιλ'τρα
163^r μιλ'τος 433^v πολ'τω 114^r μουλ'τιλαγω 348^r.

Λ' Φ: αλ'φον 27^r 269^v αλ'φω 335^v αλ'φους 70^r 111^v 117^r 249^v 301^v
316^v 405^r αλ'φων 94^v 133^v δυσαλ'φων 141^v αλ'φιτα 101^r 300^r 464^v αλ'φιτου
27^r 36^r 128^v 156^r 293^r 305^v 386^v αλ'φιτον 299^r 389^r αλ'φιτω 309^v αλ'φιτω
86^v 133^v 295^r 381^v αλ'φιτων 13^v 337^v 443^v αλ'φιτω 149^r αλ'φιτοιειδες 389^r
αδελ'φα 417^r αδελ'φων 405^v δελ'φινες 472^r 479^r δελ'φινα 461^v 471^v δελ'-
φεινες 471^v δελ'φινιας 95^v σιλ'φιου 398^r 430^r 436^r 450^r 451^r σιλ'φιου 449^r
κολ'χικου 438^v 447^v κολ'χικον 105^r 448^r κολ'χοις 105^r κολ'χιδι 59^r.

Μ' Β: αμ'βουξου 196^r αμ'βλυωπιας 23^r 41^r αμ'βλυωπιας 135^v αμ'-
βλυωπουντας 165^r αμ'βλυνθεισης 478^r αμ'βλυωττοντας 467^v αμ'βλυτερας
402^r αμ'βλυντηρος 389^r αμ'βλυντι 28^r αμ'βλυωτην 223^r εξαμ'βλωσκειν 165^r
πολυαμ'βλυωπες 386^v αμ'βροσια 21^v (rubrum) βραμ'βης 162^r λαμ'βανε-
388^v 392^r 433^v 445^v 450^r λαμ'βανει 448^v επιλαμ'βανει 408^v 409^r 422^r ανα-
λαμ'βανει 88^v υπολαμ'βανει 446^r λαμ'βανιν 283^v 412^r 430^v 456^v μεταλαμ'-

βανειν 454^v επιλαμβάνειν 410^v αναλαμβάνουσιν 148^r λαμβανέτω 390^r 456^r
 αντιλαμβάνομενα 271^v λαμβανομενος 115^r 261^v 273^v 283^v λαμβάνομενος
 128^r αναλαμβάνομενος 147^r λαμβανομενη 119^v 138^v 298^r 371^v ενλαμβάνο-
 μενη 242^v λαμβανομενου 316^r 390^v λαμβανομενοι 461^v λαμβανομενον
 269^v; 30^r λαμβανομεναι 141^v λαμβανοντες 50^r λαμβανοντα 412^r λαμβά-
 νονται 119^v λαμβανεται 82^r 298^r απολαμβάνεται 332^r παραλαμβάνεται 34^r;
 273^v λαμβανων 436^r 449^r λαμβανω 437^r επιλαμβάνεσθαι 409^v αναλαμ-
 βανεσθαι 437^v καταλαμβάνεσθαι 440^v λαμβανοιτο 432^v κραιβη αγρια sed
 κραιβη ἱμερος, θαλασσία 9^r; 183^r κραιβης 450^r 456^r κυνοκραιβη 158^v 159^r
 (rubrum) εμβρυα 86^v 140^v 281^v εμβρυα 70^r 137^v 382^v εμβρυα 94^v εμβρυα 114^r
 115^r 281^v 300^r εμβρυων 96^v εμβρυων 21^r μεσημβριαν 408^r 410^v φαεσιμβροτου
 388^v φαεσιμβροτου 390^r ακεσιμβροτον 390^v ομβρων 99^v 402^r ομβρος 432^v
 βομβοῖδη 53^r βομβουσιν 415^v φερόμβρον 299^r θρομβους 137^v θρομβουται
 449^v θρομβωθεν 450^r στρομβια 426^v στρομβους 472^r φερονμβρος 136^v
 ταλουμβρον 275^v παλουμβρις 267^v κολουμβινα 268^v θυμβρα 138^v θρυμ-
 βης 426^v θυμβρας 108^r θυμβρης 414^r σισυμβριου 131^v κολουμβατιαν 425^v
 κολουβαλιαν 425^r κολουβοι 485^v κορυμβοειδη 371^v κορυμβο 390^v κορυμβοις
 147^r κορυμβον 246^v κορυμβους 122^v ακροκορυμβους 390^v κυμβαλα 390^v
 κυμβαλιος 163^r κυμβαλιον 164^r.

M' M: φλαμμουλα 123^v αμμωνιακω 281^v το αμμωνιακον 46^r γουττα
 αμμωνιακα 46^r αμμωνα 46^r αμμωδεσι 62^r 147^r αμματισας 389^r σκαμ-
 μωνιας 455^r σκαμμωνιον 139^v σκαμμωνια 457^r γραμμαι 416^r γραμμας
 122^v σνγγραμμασιν 461^r η ψαμμος 472^r ψαμμο 400^v ψαμμον 402^r 465^v
 συνεστραμμενα 383^v συνεστραμμενος 434^v σεκεμμενη 138^v θρεμμα 99^v
 θρεμματων 47^r 394^v θρεμματα 388^r θρεμματ[388^r θρεμμασι 410^v σου-
 δεμμου 13^r στρεμματα 82^r 238^v στρεμμασιν 72^r στρεμμασι 292^r στρεμ-
 ματα 177^r κρεμμανη 298^r πλημμελειας 409^v ειλημμενων 484^v συνειλημμενων
 96^v κατιλημμενοις 442^v διειλημμενον 26^r διειλημμενους 145^r διειλημμενας
 59^r διειλημμενος 94^v περιειλημμενον 72^r 134^v περιειλημμενους 273^v απο-
 θλιμμα 334^v αποθλιμμα 279^v διεσφιμμενος 237^v τετριμμενη 154^r 297^r
 τετριμμενον 388^r συντετριμμενον 473^v κομμι 338^v ομματος 461^r 469^r
 φλομμος 10^r 243^v κρομμοιων 247^v 269^v κρομμυου 114^r κρομμυον 9^r
 κρομμαῖους 278^v κρομμυωδους 115^r φλομμω 119^v θυμμουμ 137^v κεκα-
 λυμμενον 460^r cf. ουολουκρομμαιους 129^v et τριφολιουμμινους 208^r.

M' N: δικταμνους 102^r.

M' Π: αμπελου 96^v 444^r 445^v 455^r αμπελω 448^r αμπελοις 115^r
 αμπελιος 434^r αμπελιδος 480^r αμπελωσιν 335^v αμπελινον 456^r αμπελο-
 πρασιν 209^r αμπεχοντα 453^r αμπλακιωτι 390^v αμπουλλακια 35^r λαμποντος
 462^v λαμπαδι 461^r λαμπομενον 391^r εκλαμπουσιν 403^r λαμπως 442^v
 λαμπρυνι 316^v λαμπρυνει 19^r 249^v καμπυλους 471^r καμπυλον 226^r 469^r

προκαμ'πυλον 24^r καμ'πυλας 477^r καμ'πτεται 174^r καμ'πτοντα 484^v καμ'παις
403^r επικαμ'παις 292^r καμ'πης 398^r καμ'πανα 119^v μελαμ'πους 115^r σεμ'-
περβιβουμ 14^v αποπεμ'πει 392^r αποπεμ'πειν 479^r εκ'πεμ'πει 464^r πεμ'πουσι-
445^r παραπεμ'πουσιν 477^r παραπεμ'ποντες 479^r πεμ'πτεον 276^v πεμ'πτου
241^v λημ'πτικοις 351^v επιλημ'πτικοις 19^r 46^r 48^r 225^r 261^v επιλημ'πτοις
82^r επιλημ'πτους 329^r αναλημ'φθεν 343^r απολιμ'πανειν 481^r απολιμ'πανωσι-
476^r καταλιμ'πανουσα 423^v απολιμ'πανεται 457^v υποπιμ'πραμενα 457^v πιμ'-
πλησι 406^v εμ'πιμ'πλησιν 458^r εμ'πιμ'πλησι 419^v εμ'πιμ'πλαται 465^r επιπομ'-
πας 390^v επιπομ'πην 390^v πομ'παιδουλα 272^v ο|λυμ'πω 449^r ουλυμ'ποιο
392^r ολυμ'πο 388^r 390^r.

Μ' Φ: παμ'φανης 13^r αμ'φιβίων 477^r 478^r 479^r 485^r αμ'φιβιους 481^r
αμ'φιβληστρον 462^r αμ'φει 476^v αμ'φικεφαλου 422^v αμ'φιλαφης 147^r 275^v
αμ'φισβαινα 406^v αμ'φοτερα 301^v 441^v αμ'φοτεραι 24^r 40^r 73^r 153^r αμ'φο-
τερων 154^r 427^v 467^r αμ'φοτερους 448^v αμ'φοτεραις 299^v 425^r αμ'φοτεροις
393^r 409^v στεμ'φιν 273^v πεμ'φθεν 404^r λυκοσεμ'φαλον 216^r στρεμ'φυλλιον
229^r αναλημ'φθεις | 218^r λημ'φθεν 156^r 250^v 285^v 295^r αναλημ'φθεν 301^r
αναλημ'φθε | [263^v αναλημ'φθειςα 321^r αναλημ'φθειςα 310^v λημ'ψθεντες
381^v λημ'φθεις 285^v ομ'φαλος 56^r 163^r ομ'φαλον 237^r 440^v εξομ'φαλους 383^v
γομ'φαλ'γιας 339^r πομ'φολυγωδες 65^r πομ'φολυξιν 402^r σομ'φαιφον 177^r.

Μ' Ψ: καμ'ψελ'λα 140^v καμ'ψεων 411^r σαμ'ψουχον 426^r λαμ'ψανη
219^r σουειτεμ'ψον 140^v λημ'ψεως 292^r επιλημ'ψια 273^v συνλημ'ψεσιν 71^r
συνλημ'ψιν 312^v ασυνλημ'ψιαν 141^v ασυνλημ'ψια 128^v λημ'ψιαν 256^v
εκ'λημ'ψιν 56^r επιλημ'ψιας 149^r θεμ'ψω 74^r πεμ'ψεμ'τε 267^v αμεμ'ψεται 392^r.

Ν Τ: εν|τος 440^r οντας 440^v στρατευοντας 440^v δυσεντερικοις | 30^r.

Ν Μ: συνμ'ελιτι 176^r.

Π' Π: Καπ'παδοκια 22^r 23^r 24^r 45^r 92^r καπ'παδοκιαν 45^r καπ'πακο-
ρωνια 75^r καπ'|παραιως 295^r λαπ'πα 111^v λαπ'παγω λαπ'πολλαμερα 147^r
παπ'ποι 109^v 443^v παπ'πους 109^v 443^v ιπ'που 145^r 429^r ιπ'που 408^v 424^v
ιπ'πους 469^v ιπ'πων 437^r ιπ'πων 427^r ιπ'πουρις 8^v 145^r 146^r ιπ'πουρους
465^r ιπ'πουροις 465^r ιπ'πομαραθρον 8^v ιπ'ποφανις ιπ'ποφαις ιπ'ποφας
ιπ'πιον 147^r (sed εχιννιον) ιπ'ποσελινου 425^v ιπ'ποσελινον 122^v 306^v ιπ'πο-
σελινω 304^v ιπ'πολαπαθρον 142^v ιπ'ποκρατης 180^r ιπ'ποκρατους 452^r ιπ'πο-
τροφουσιν 336^v εξιπ'πιων 417^r.

Π' Τ: λαπ'τουκα 150^r θρυπ'τι 165^r περιπιπ'τει 449^v.

Π' Φ: κεπ'φιν 480^v κεπ'φος 445^r.

Ρ' Β: βαρ'βυλη 26^r ιοβισβαρ'βα 371^v ερ'βα 8^r 83^v 267^v 271^v 333^v 349^v
383^v ερ'βον 250^v ερ'βακανθα 72^r ερ'β'ασινινα 166^r κερ'βινα 141^v σεμ'-
περ'βιβου 14^r κικιρ'βιταμολλε 315^v βορ'βορυσσεται 449^r σκορ'βιον 321^r
]μινορ'βιον 299^v.

Ρ' Γ: αρ'γεμα 40^r 41^r αρ'γεμου 29^r αρ'γειλο 487^r λιθαρ'γυρον 305^v

λιθαρόγυρω 156^v 293^v αναγαράγαρισμα 359^r αναγαράγαριζομενη 265^v ληθαρό-
γικων 309^r εναρόγως 394^r πελαρόγ[πελαρό | [γο]ι πελαρόγων πελαρόγοις 476^v
αρόγυρον 441^r σπαρόγανον 385^v σαρόγων 464^v σαρόγους 466^v sed σαργους
464^v ερόγα 388^v 417^r ερόγον 372^v 398^v 461^v ερόγων 390^r 402^v ερόγασαντο
405^v ερόγάζεται 115^r 128^v 409^r 423^v 448^r 469^v απερόγάζεται 410^v 449^r
απερόγαζομενον 449^r ερόγαζομενοις 478^r ερόγαζοντο 453^v ερόγαζομενων 394^r
συνερόγάζεται 298^r ενερόγης 154^r ενερόγεστρον 310^v ενερόγεστρον 98^v ενερό-
γεστατον 321^r ενερόγοτερα 405^v ενερόγοτεραν 399^r ενερόγει 182^r ενερόγως
178^r 273^v ενερόγει 261^v ενερόγων 311^v συνερόγουσαν 283^v συνερόγει 128^v
ερόγασιμοις 270^v 335^v φιλερόγο 388^v ευερόγασιας 476^r ύπουρόγοι 471^v περόγαία
29^r μερόγινα 124^v στερόγυθρον 163^r στερόγηθρον 388^r στερόγην 415^r στερό-
γουςειν 482^r απειρόγωσιν 466^v διειρόγουσα 439^r εξειρόγειν 446^v ειρόγαζοντο
415^v ειρόγασατο 468^r εξηρόγασται 114^r μελιτ' τουρόγον 422^r ύπουρόγεια 468^v
ορόγη 401^r 460^r ορόγανου 139^v ορόγησων 409^v καπνογορόγιον 157^r γορόγον
401^v ορόγνιās 477^v ορόγειā 439^r γεωρόγοι 466^v γεωρόγοις 465^v γεωρόγουντες
447^v γεωρόγουσι 455^r γεωρόγουμενη 426^r γεωρόγειαν 478^r.

P' Δ: καρόδα 456^r καρόδαμον 9^r 359^r 398^v 453^r καρόδαμω 104^r 310^v
καρόδια 418^r καρόδιαν 403^r 405^v 416^v 468^r 475^r καρόδιακον 82^v επικαρόδιους
125^v καρόδους 125^v ονοκαρόδιον 99^v καρόδαμω καρόδαμινην 302^v σαρόδινια
307^v σαρόδονιον 306^v σαρόδονικαις 261^v ναρόδος 426^r ναρόδω 452^v ναρόδον
437^r ναρό | δος 437^r παρόδαλεις 66^r 68^r παρόδαλιγ' χες 66^r κερόδος 451^r 481^v
χερόδαν 125^v περόδικιον 9^v λαουβιρόδε 304^v σκορόδον 10^r 434^r σκορόδιον
310^v σκορό | δ 262^v σκορόδιζοντα 310^v σκορόδοειδες 297^r λυκοσκορόδον 9^r
ελαφοσκορόδον 8^v 68^r οφιοσκορόδον 9^v 68^r 116^r αγριοσκορόδον 116^r κονκορό-
δialiς 29^r χορόδονας 130^v ακροχορόδωνων 99^v ακροχορόδωνας 137^v ακροχορό-
δωνας 298^r 339^r ακροχορόδονας 130^v πορόδαλεως 468^r.

P' Z: χουρόζητα 372^v.

P' Θ: αρόθρα 46^r 139^v 388^v αρόθρων 46^r αρόθροισιν 388^v παρόθρευοι
462^v παρόθρευιον 32^r 427^r παρόθρευις 433^v ναρόθηκος 46^r 425^v ναρόθηκος
46^r ενερόθε 401^v ορόθος 389^r ορόθον 304^v 388^v ορόθο 389^r ορόθα 281^v
ορόθην 453^r διορόθονται 381^v ορόθοπνοια 24^r ορόθοπνοια 359^r ορόθοπνοικις
46^r 180^r ορόθοπνοϊκις 137^v ορόθοπνοιας 119^v 295^r ορόθουμενην 401^r ανορόθως
462^r πορόθμον 470^r ορόθρουσθαι 471^v.

P' K: αρόκτιον 74^r αρόκταιον 432^r αρόκτεον 432^v αρόκτοι 468^r αρόκτου
439^v αρόκουν 425^v αρόκευθου 425^r αρόκευθιδα 34^r αρόκαδίας 64^r 280^v αρό-
κεισθαι 372^v αρόκεσειεν 468^v αρόκουσιν 300^r αρόκουντος 467^v σαρόκες 399^r σαρόκος
88^v 464^v σαρόκων 78^r 409^r 421^r 457^r σαρόκας 408^r 479^r σαρόκοκλ' λαν et αρόγε-
μωνιαμ' 58^r σαρόκοι 19^r σαρόκωδες 299^v σαρόκωδεστέρα 245^v ευσαρόκον 115^r
σαρόκηματα 310^v ναρόκα 431^v καρόκινος 421^r 426^r καρόκινου 421^r καρόκιναδος
478^r αυταρόκες 339^r 425^v αυταρόκη 466^r διαρόκες 372^v ναρόκωδης 212^r χαρό | κηδονι

181^r εῖς 388^v περὶ καὶ 96^v δεῖ κητε 388^r δεῖ κησ 388^r κυρὶ κιαμ 382^v ἡρὶ κοτες
421^r αἰτιοῦν 30^r εἰς κούλου 338^v κηρὶ κησ 391^r πορὶ κινουμ 165^r δορὶ κιδιον
98^v δορὶ κιον 396^r οἰσδορὶ κησ 157^r οἰσδορὶ κησ 295^r πολιορὶ κουντες 467^v.

P' M: ἀρμινθος 435^r καθάρμους 273^v ἀρμονιαν 426^r ἀρμοζει 23^r
24^r 30^r 58^r 92^r 116^r 125^v 283^v 293^r 299^r 300^r 312^v 313^v 373^v 386^v ἀρ | μοζει
135^v ἀρμους 299^v ἀρμους 82^r ἀρμους 78^v ἀρμους 59^r ἀρμους
21^r 72^r ἀρμοζει 119^v 273^v 292^r 316^r 336^v 339^r 381^v φαρμακον 165^r 247^v
427^v 428^r 442^r 444^r 446^r 448^r 450^v 454^r 457^v 467^r φαρμακω 426^v 447^v 467^r φαρ-
μακον 399^r 447^v 450^v φαρμακα 388^r 390^r φαρμακοις 166^r 305^v φαρμακων 449^r
αλεξιφαρμακα 124^v 393^v πολυφαρμακος 390^r φαρμακωδεστερα 70^r φαρμακιδων
390^v 392^r αντιφαρμακων 438^v (rubrum) πεφαρμαγεμενων 444^r φαρμασσομενων
439^r πταρμον 307^v πταρμον 386^v πταρμους 309^r 386^v πταρ | μους 295^r
πταρμικον 103^r ἀρμαλαλα 269^v διεφθαρμενων 454^v διεσπαρμενας 465^r εμπε-
παρμενον 470^v παρμουν 296^r ερμη 34^r ερμον 28^r 75^r 267^v ερμιας 391^r
ερμιον 15^v ερμιελυ 115^r ερ | μησιαναξ 437^v ερμηνα 394^r (rubrum) σπερμα
28^r 39^r 47^r 56^r 61^r 72^r 88^v 95^v 117^v 138^v 139^v 140^v 160^r 163^r 181^r 212^r
239^v 244^v 246^v 247^v 270^v 298^r 305^v 313^v 351^v 356^v 383^v 386^v 413^v 414^v
425^v 432^v 434^r 439^r 446^r 450^v 453^v 457^r 458^r σπερμα 160^r σπερματος
156^r 351^v 385^v σπερματι 425^r σπερματα 351^v 418^r 465^v 481^v σπερματων
50^r σπερματων 11^r σπερ | μα 143^v 274^v σπερ | ματα 424^v σπερ | ματος 35^r
σπερ | ματι 270^v σπερ | [250^v σπερματιον 50^r (60) 140^v σπερματια 164^r
274^v σπερματικαι 238^v ενσπερμον 45^r χρυσοσπερμον 13^r λινοσπερμω 71^v
λινοσπερμου 444^r ασπερμον 389^r; in σπερματων 11^r apostrophus s
litterae speciem prae se fert; δερμα 407^r 423^r 450^v 454^v 456^v οστρα-
κοδερμα 472^r θερμος 88^v θερμη 337^v θερμον 82^v θερμω 268^v 290^r 442^r
θερμιν 28^r 35^r 74^r 76^r 418^r 440^v 469^v θερμοι 133^v θερμότερος 420^r θερ-
μινει 104^r θερμινει 19^r θερμινει 122^r θερμινουσιν 89^v θερμενομενην
399^r θερμενουσαι 478^v θερμηνασα 477^r εκθερμανθη 454^r διαθερμενουσης
464^r θερμενοντων 16^r 71^r 74^r θερμαντικον 28^r 37^r 140^v 324^v θερμαντικα
154^r θερμαντικη 86^v 283^v 316^r 382^v θερμαντικην 50^r 59^r 116^r 125^v 180^r
302^r 303^v 359^r θερμα | τικην 128^v θερ | μαντικοις 78^r θερμαντικα 154^r λιπο-
θερμων 139^v μερμηριζε 391^r τερ | μινθω 73^r κακοτερμον 389^v συνηρμωσ-
μενος 466^v ορμη 485^r ορμην 400^v ορμιας 37^r 96^v 470^r ορμαν 474^r αφορμα
91^r εφορμωντες 467^v εξορμαν 467^v εξορμωσα 423^v εφορμωσι 464^r εφορ-
μωσιν 460^r εφορμωντας 467^r εφορμησα 469^v εφορμησαντα 471^r εφορμησει
484^r παρορμα 50^r 88^v 277^v παρορμαν 240^r παρορμωντες 78^r ορ | μινου
120^v ορμια 469^r ορμιας 461^v 469^r ορμια 471^r ορμενον 432^v ορμωσει 474^v
ωρμημενον 481^r ωρμησεν 476^v εφορμωσειν 478^r προσορμίζονται 481^v χουρμα
269^v μυρμηκιας 118^v 292^r 307^v 339^r μυρμηκας 475^r μυρμηκι μυρμηκιον
417^v μυρμηκιων 99^v.

P' N: προδιαφ'να 115^r θυμαφ'νολι 143^v αρ'νιον 30^r ερ'νος 392^r κυβερ'νητην 469^r στερ'νων 479^v στερ'νοις 449^v στερ'να 480^r κιρ'νων 441^r κιρ'νασθω 426^r ορ'νις 415^v 474^r 475^r 476^v 485^r ορ'νιν 476^v ορ'[ν]ιν 476^v ορ'νεων 467^v 474^v 475^v 476^r 477^r 478^r ορ'νεω 481^v ορ'νεω 445^r ορ'νιθος 452^r υδωρ' ορ'νιθος 441^r ορ'νιθαις 449^r ορ'νεον 445^r 480^r 480^v ορ'νεοις 480^r ορ'νιθων 408^r 485^r κορ'να 29^r κορ'νουλακαμ' 338^v υποστορ'νυσιν 477^v σμυρ'νη 27^r σμυρ'νης 425^v σμυρ'|νης 27^r ζμυρ'νου 122^v σμυρ'ναια 337^v σμυρ'νιδος 451^r σμυρ'νιον 432^v.

P' Ξ: σαρ'ξιν 477^r αρ'ξηται 132^v ηρ'ξατο 428^r υπαρ'ξει 406^r.

P' Π: καρ'πος 30^r 44^r 47^r 51^r 63^r 82^r 92^r 97^v 103^r 104^r 111^v 112^v 124^v 140^v 152^r 162^r 216^r 238^v 241^v 248^v 251^v 272^v 278^v 281^v 285^v 312^v 313^v 319^r 334^v 336^v 338^v 339^r 349^v 350^r 358^r 360^r 381^v 425^r 432^v 434^v 435^r 442^v 451^r 455^r 484^v καρ'πος 30^r cum lineola duplici; καρ'πος 34^r 242^v καρ'πο 120^v καρ'|πος 123^v 349^v καρ'πον 82^v 96^v 130^v 216^r 299^r 398^r 414^r 432^v 453^v καρ'|πον 281^v 292^r καρ'πω 381^v 413^r καρ'πον 15^v 41^r 57^r 67^r 73^r 98^v 103^r 106^r 107^r 124^v 127^v 130^v 166^r 240^v 245^v 276^v 282^v 286^v 318^r 336^v 356^v 380^r 389^v 398^r 413^r 426^r 437^r 450^r 451^r 455^r καρ'|πον 356^v καρ'πων 445^v καρ'πους 476^r καρ'πιζον 389^v καρ'ποφορον 391^r λεπτοκαρ'πος 320^r λεπτοκαρ'πον 24^r ομ'φακοκαρ'πον 56^r μηλικαρ'πον 19^r καρ'ποτερον 21^r λεπτοκαρ'φος 55^r αρ'πασθισης 444^r αρ'παζουσιν 478^r αναρ'παζουσιν 478^r εξαρ'παζειν 432^r αρ'πας 469^r αρ'πης 443^r τεαρ'πην 472^v ερ'πι 13^v ερ'πιν 110^v ερ'πει 463^v ερ'πων 110^v ερ'ποντα 39^r ερ'ποντας 273^v τερ'πεται 444^r τερ'πομενοι 467^v ανερ'πυζων 476^v ατιερ'περζοια 274^v προσερ'πηνα 273^v ερ'πητας 36^r 82^v 271^v 273^v 293^r ερ'πητας 269^v sed ερ'πητας 161^r ερ'πυλλος 397^r 414^r 435^v (rubrum) 436^v 448^v σερ'πουλλον 20^r ερ'πυλλω 337^v ουερ'πιδιον 268^v ξεερ'πυσας 409^v ερ'πετον 430^r ερ'πετου 413^v ερ'πετου 62^r ερ'πετα 110^v 154^r 247^v 269^v ερ'πετας 272^v ερ'πετοις 395^v 396^r 397^r 398^r 400^r 408^r ερ'πετω 410^r ερ'πετων 120^v 165^v 177^r 385^v 393^r 394^r 396^v 397^v 398^v 402^r 408^r 411^v 412^v 414^v 427^v 430^v ερ'πετοδηκτοις 27^r 61^r 154^r 177^r ερ'πετοδηκτους 129^v ερ'πετοδηκτων 153^r εξηρ'τηται 479^v ξεηρ'πται 469^r σκορ'πιος 10^r 419^r 421^v σκορ'πιου 66^r 244^v 292^r 296^r 386^v 435^r σκορ'πιον 394^r 419^v 421^r σκορ'|πιου 420^r σκορ'πιους 95^v σκορ'πιω 66^r σκορ'πιων 24^r σκορ'πιουρος 434^v σκορ'πιουρον 130^v 385^v 435^r 292^r (rubrum) σκορ'πιοδηκτοις 150^r 244^v σκορ'πιοπληκτους 142^v σκορ'|πιοπληκτους 136^v.

P' P: αρ'ρην 19^r 265^v αρ'ρην 9^r 24^r 41^r αρ'ρηνος 265^v 399^v 413^r 425^r αρ'ρηνες 464^v 477^v (margo) 478^v αρ'ρηνα 425^r 480^r αρ'ρηνων 478^v αρ'ρειν 478^v αρ'ρηνικον 388^v θαρ'ρουντα 424^v θαρ'ρουσιν 462^v 478^r θαρ'ρησαντες 470^v αναθαρ'ρησαντες 372^v αναθαρ'ρησειν 372^v επιθαρ'ρυνουσιν 372^v μαρ'ρουβιουμ' 274^v καταρ'ροφουμενος 150^r 315^v καταρ'ρεον 443^r διαρ'ρει 394^v 410^r χειμαρ'ρου 470^r αρ'ρηγενι 124^v διαρ'ροιας 241^v διαρ'ραγεν 404^v διαρ'ρηξετε 469^v καταρ'ρω 359^r τερ'ρε (sed τερραι) 42^r φελτερ'ραι

162^τ φιεῖ^ρ ρει 162^τ διεῖ^ρ ριμμενον 247^ν γεῖ^ρ ρη 443^τ ανεῖ^ρ ραγη 466^τ ηῖ^ρ ρατικα
 150^τ κιῖ^ρ ρος 293^τ κιῖ^ρ ρα 355^ν αδιῖ^ρ ρισοι 41^τ βοῖ^ρ ραν 480^τ αιμοῖ^ρ ρους 402^ν
 403^τ αιμοῖ^ρ ρω 405^τ αιμοῖ^ρ ρουσιν 249^ν 316^τ αιμοῖ^ρ ρουσιν 116^τ αποῖ^ρ ραγειη
 469^τ αιμοῖ^ρ ραγιας 91^τ 145^τ 180^τ 215^τ 322^τ 323^τ αιμοῖ^ρ ραγι|ας 273^ν αιμοῖ^ρ-
 ραῖας ἴσῃσι 16^τ αποῖ^ρ ρεον 281^ν ἀποῖ^ρ ρεοντος 415^ν αποῖ^ρ ρει 479^τ αποῖ^ρ ρητον
 392^τ ποῖ^ρ ρω 427^ν 474^τ 476^ν 478^τ 479^ν ποῖ^ρ ρωθεν 462^τ 468^ν 470^τ 471^τ
 μουῖ^ρ ρα 99^ν πυῖ^ρ ρον 215^τ 417^τ πυῖ^ρ ρα 241^ν πυῖ^ρ ρωδης 126^ν συῖ^ρ ρεοντος
 450^ν τυῖ^ρ ρηνικον 470^τ.

P' Σ: αῖ^ρ σενες 477^ν 478^τ ευθαῖ^ρ σως 469^τ καθαῖ^ρ | σις 139^ν καθαῖ^ρ σις
 114^τ καθαῖ^ρ σιν 134^ν 165^τ 295^τ 339^τ 374^τ ακαθαῖ^ρ σια 447^ν αῖ^ρ σενος 413^ν
 αῖ^ρ σενκανθον 86^ν ανιαῖ^ρ σεξε 255^ν ταῖ^ρ σων 485^τ τεταῖ^ρ σωμενον 381^ν μεῖ^ρ σινη
 278^ν πεῖ^ρ σενς 442^ν 443^τ πεῖ^ρ σιας πεῖ^ρ σειας 442^ν πεῖ^ρ σιας 418^ν πεῖ^ρ σικην
 119^ν πεῖ^ρ σικον 140^ν χεῖ^ρ σνδρω 406^ν χεῖ^ρ σνδρον 408^ν χεῖ^ρ σος 468^τ χεῖ^ρ σου
 462^τ χεῖ^ρ σω 406^ν 480^τ χεῖ^ρ σον 470^τ 473^τ χεῖ^ρ σι 463^ν χεῖ^ρ σιν 408^ν 465^ν χεῖ^ρ-
 σειν 485^τ 472^τ χεῖ^ρ σαιου 336^ν χεῖ^ρ σαιοις 477^τ χεῖ^ρ σε|σις 477^τ χεῖ^ρ σεου 468^τ
 χεῖ^ρ σεων 471^ν φεῖ^ρ σεφονιον 268^ν μυκτηῖ^ρ σιν 309^τ κατακιῖ^ρ σαι 166^τ οῖ^ρ σινη
 138^ν γοῖ^ρ σοσιον 88^ν ουῖ^ρ σιον 281^ν 355^ν θυῖ^ρ σιον 137^ν 174^τ 354^ν θυῖ^ρ σοειδης
 72^τ θυῖ^ρ σοειδες 49^τ θυῖ^ρ σιτην 385^ν μυῖ^ρ σινω 43^τ.

P' T: αῖ^ρ τι 398^ν 412^τ 452^ν 453^τ 456^ν αῖ^ρ τιᾶ 456^ν αῖ^ρ τιφνι 348^τ αῖ^ρ τι-
 φνης 121^ν αῖ^ρ τιβλαστων 281^ν αῖ^ρ τηριας 249^ν αῖ^ρ του 156^ν 305^ν 336^ν αῖ^ρ τισ-
 κους 126^ν αῖ^ρ τεμις 394^τ αῖ^ρ τεμησιαν 21^τ 22^τ αῖ^ρ τεμωνη 29^τ αῖ^ρ τηριας 309^τ
 316^ν αῖ^ρ τυσεις 117^ν καῖ^ρ τερα 440^τ 442^τ καῖ^ρ τερος 409^τ καῖ^ρ τερως 472^τ προσ-
 καῖ^ρ τερουσιν 461^ν απαῖ^ρ τωσιν 466^τ απαῖ^ρ τωσειν 484^τ καπαῖ^ρ των 468^τ εξαῖ^ρ-
 τησας 461^ν εξαῖ^ρ τωσιν 466^ν προσκαῖ^ρ τερειν 462^ν παρομαῖ^ρ τουσιν 464^τ πα-
 ρο|μαῖ^ρ τυρουντων 463^ν ομαῖ^ρ τουντες 461^ν μεμαῖ^ρ τυρηται 37^τ διαπεπαῖ^ρ ται 466^τ
 σπαῖ^ρ τω 484^τ σπαῖ^ρ τη 138^ν καθαῖ^ρ τῖκα 300^τ καθαῖ^ρ τικην 139^ν καθαῖ^ρ τικοις
 16^τ αποκαθαῖ^ρ τικη 180^ν αποκαθαῖ^ρ τικην 15^ν φθαῖ^ρ τικην 282^ν φθαῖ^ρ τικων
 269^ν τεταῖ^ρ τεους 99^ν τεταῖ^ρ ταιου 270^ν 351^ν τεταῖ^ρ τον 244^ν 268^ν 307^ν 399^τ
 λαεῖ^ρ του 432^τ λαεῖ^ρ τιαδη 391^τ ουεῖ^ρ τεμνουμῖ 296^τ μεῖ^ρ γινη 18^τ τεῖ^ρ ταναγετα
 21^τ σκιῖ^ρ τωσιν 464^τ ατιῖ^ρ τοπουῖ^ρ ρις 335^ν φοῖ^ρ τικον 397^τ φοῖ^ρ τους 465^τ φοῖ^ρ-
 τιων 406^τ χοῖ^ρ τωδες 383^ν ποῖ^ρ τουλακαμ 38^τ οῖ^ρ τηνσαι: 269^τ οῖ^ρ τυγας 158^τ
 κυῖ^ρ του 372^ν 462^ν κυῖ^ρ τος 461^ν κυῖ^ρ τον 464^ν κυῖ^ρ τους 471^τ κυῖ^ρ τοις 455^τ
 467^τ κυῖ^ρ των 461^ν κυῖ^ρ την 358^τ μυῖ^ρ τον 134^ν μυῖ^ρ τα 435^τ μυῖ^ρ ταδος 413^τ
 451^τ μυῖ^ρ τω| 464^ν ουῖ^ρ τικας 93^τ.

P' Φ: καῖ^ρ φος 392^τ καῖ^ρ φη 480^τ 484^τ καῖ^ρ | φη 154^τ καῖ^ρ φοειδη 272^ν
 πεῖ^ρ φρει 145^τ οῖ^ρ φενς 410^τ οῖ^ρ φητικη 88^ν μοῖ^ρ φαι 402^τ μοῖ^ρ φην 427^ν μοῖ^ρ φη-
 417^τ μορφας 400^ν 484^ν πολυμοῖ^ρ φος 388^τ μυριομοῖ^ρ φον 25^τ θοῖ^ρ φαθῖ^ρ σαδοι
 285^ν ποῖ^ρ φυρα 70^τ 427^ν ποῖ^ρ φυ|ρα 93^τ ποῖ^ρ |φυρα 26^τ 61^τ ποῖ^ρ φυραι 472^τ
 ποῖ^ρ φυροις 372^ν ποῖ^ρ φυριζον 149^τ ποῖ^ρ φυρουν 33^τ 37^τ 63^τ 157^τ 241^ν 307^ν
 310^ν 351^ν ποῖ^ρ φυρον 247^ν ὑποποῖ^ρ φυρος: 26^ν ὑποποῖ^ρ φυρα 317^τ υποποῖ^ρ-

φυρον 382^v πορ'φυριζοντι 37^r πορ'φυριδα 385^v πορ'φυριωνος 485^r πορ'φυ-
ρανθες 358^r πορ'φυροειδες 48^r 62^r 312^v πορ' | φυροειδους 358^r επιπορ'φυ-
ριζοντας 137^v διαπορ'φυροις 96^v.

P' X: αρ'χη 71^r 125^v 440^r αρ'χην 394^r 405^v 453^v 468^v αρ'χης 280^v
εναρ'χη 89^v εναρ'χαις 382^v αρ'χαρα 165^r αρ'χεται 383^v 402^v 405^v 431^v 450^v 452^v
αρ'χε | ται 418^v αρχιβελ'λιον 70^r αρ'χονται 427^r 482^r αρ'χωνται 453^r αρ'χομενα
271^v 377^r αρ'χομε | νης 133^v αρ'χομενου 373^v αρ'χομενοις 237^r 351^v αρ'χο-
μενους 31^r καταρ'χουσα 70^r υπαρ'χον 117^v υπαρ'χοντα 119^v υπαρ'χοντος
450^r υπαρ'χει 428^r υπαρ'χει 427^v υπαρ'χετω 413^r 441^r 449^r εν'υπαρ'χουσης
412^r υπαρ'χουσι 435^r ερ'χε | [47^v ερ'χομαι 399^r ερ'χομενος 394^r ερ'χομενη
399^v 412^v ερ'χομενης 429^r ερ'χομενοι 394^v ερ'χομεναι 415^v ερ'χομενων 392^v
ερ'χομενοις 434^v ερ'χοιντο 473^r ερ'χεσθαι 476^r ερ'χεται 401^v 402^r 405^v 406^v
408^v 417^v 418^v 423^v 428^v 442^r 468^v διερ'χεται 422^v 453^v επανερ'χομενος
424^v επανερ'χομενου 408^r επανερ'χεται 406^r προερ'χεσθαι 139^v εξερ'χεται 423^r
ηρ'χοντο 394^r ορ'χεων 109^v 177^r ορ'χησεως ορ'χησειν ορ'χουμενοι 485^r εξορ'-
χας 442^v κορ'χορου 426^v κυνοσορ'χιας 317^r κορ'χορον 41^r.

Σ' Α: ονυχας λε | πρους 142^v.

Σ' Μ: σκορπιους μετα 301^r.

Σ' Π: παχυσ'πιθαμιαιον 253^v τρισ'ποθεισας 30^r δυσεντεριας. πομα 215^r
σπανοι 125^v ωσ'περ 185^r.

Σ' Σ τεσ.σαρα 440^v καλαμοειδις στρογγυλους 73^r.

Σ' Τ: σκοληκας.τους 154^r μεθυσθεντας τε, εξοινος τις 440^v.

Σ' Φ: ασ'φαλ'του 397^r.

Τ' Μ: εντετ'μημενα 210^r.

Τ' Ρ: τετ'ραγωνον 381^v.

Τ' Τ: απαλλατ'τει 426^v απαλ'λατ'τει 445^v απαλλατ'τειν 433^v απαλ'λατ'το-
μενην 402^v απαλλατ'τει 300^r απαλ'λατ'τομενον 410^v ατ'τα 440^v ατ'τω 439^r
ατ'τικον 333^r ατ'τικου 40^r ατ'τικων 475^v δρατ'τεσθαι 410^r ελατ'τον 65^r
100^v 138^v 139^v 153^r ελατ'τους 477^r ελατ'τονα 152^r 172^r 202^r ελατ'τοι 411^r
λατ'τον 260^v θαλατ'ταν 299^v θαλατ'τη 344^v 366^r 480^r θαλατ'της 372^v 419^v
421^r 423^v 430^v 464^v 478^v θαλατ'τεια 477^r θαλατ'τια 328^r 457^r θαλατ'τίας
432^r θαλατ'τιας 468^r θαλατ'τιον 432^v 466^r θαλατ'τιων 468^r 470^v 471^v
θαλατ'τιοις 147^r 479^v θαλατ'τευειν 471^r θαλατ'τουρ'γους 430^v παρα
θαλατ' | τιοις 35^r παραθαλατ'τιοις 184^r θατ'τον 395^r 478^r θατ'τον 405^v θατ'-
τ[ον 477^r μαλατ'τομενον 139^v]ατ'τε 404^r πλατ'τοντες 223^r πλατ' | τομενη 39^r
αναπλατ'τειν 222^v αναπλατ'τοντες 117^v αναπλατ'τουςιν 342^v αναπλατ'τεται
373^v καταπλατ'τιν 27^r επιπλατ'τειν 100^v 383^v επιπλατ'το[264^v επιπλατ'τιν
339^r επιπλατ'τομενον 28^r πλατ'τομενον'ιασθαι 33^v επιπλατ'τεται 292^r επιπλατ'-
τομενος 292^r επιπλατ'τομενα 145^r 277^v επιπλατ'τομενος 183^r επιπλατ'τε | ται
119^r καταπλατ'τει 415^r καταπλατ'τιν 291^r καταπλατ'τεται 43^r 158^r 242^v 359^v

καταπλατ'τομενη 163^r 165^r καταπλατ'τομενα 190^r 264^v 335^v καταπλατ'τομενος
190^r καταπλατ'τομενον 273^v 383^v καταπλατ'τομενοι 379^r σπαρατ'τομενον 408^r
τατ'τουσειν 481^r τατ'τεσθω 435^v αντετατ'τετο 476^v ταρατ'τι 110^v ταρατ'τοντες
466^v ταρατ'τομενον 462^v εκ'ταρατ'τομενον 466^r εκταρατ'τοντες 467^v συντα-
ρατ'ταις 461^r φαρ'ματ'τειν 467^v εκφρατ'τει 94^v φρατ'τονται 466^v φυλατ'τει
397^r διαφυλατ'τει 424^v φυλατ'τι 453^v φυλατ'τειν 99^v φυλατ'τομενος 430^v 461^v
φυλατ'τοντες 460^r φυλατ'τεσθαι 65^r 156^r 298^r φυλατ'των 407^r.

Βετ'τονικη 8^r ξερετ'τοντες 466^v ερετ'τουσιν 470^v ερετ'τωσιν 461^v ερετ'τομενη
422^v θετ'ταλιας 412^v.

ητ'ταται 462^v διητ'τηθεισα 442^v ητ'των 482^r ητ'τον 28^r 82^r 102^r 117^r
131^v 154^r 261^v 394^v ητ'τον 16^r 19^r 224^r ητ'τονα 112^v ητ'|τον 297^r ητ'της
470^r ητ'τημενους 465^r πλητ'τει πλητ'τειν 422^v πλητ'τουσι 432^r εκ'πλητ'τουσιν
464^r πλητ'τομενας 465^r πητ'τει 199^r ρητ'τι 299^r ρητ'τει 250^v 366^r ρητ'τει
139^v ρητ'τει 38^v περιρητ'τει 226^r.

διτ'τον 15^v 30^r 41^r 51^r διτ'την 361^v μελιτ'ται 415^v 422^r μελιτ'τας 417^r
422^r μελιτ'ταις 426^r 453^v μελιτ'των 453^v κυπαριτ'του 424^v 425^r περιτ'τωματα
448^r περιτ'τωματα 425^r περιελιτ'τομενους 152^r φριτ'τειν 476^r φριτ'τοντες
463^v φριτ'τουσι 466^r ψιτ'τακοις 475^v.

αρμοτ'τει 70^r αρμοτ'τει 30^r 94^v (margo) νεοτ'τους 472^r 475^v 476^v 478^v
479^v νεοτ'|τους 474^v ν]εοτ'τους 476^v νεοτ'τοις 409^v 476^v νεοτ'των 441^r
475^r 476^v 476^v (margo) νεοτ'τευουσειν 479^r νεοτ'τευσαντων 476^v.

κηρυτ'τιν 461^r διορυτ'τιν 115^r νεωτ'τοις 478^v ονιφοτ'τουσιν 135^v
ονειρωτ'τουσιν 188^r γλωτ'τα 418^r γλωτ'|τα 442^r γλωτ'τη 440^r γλωτ'ταν
78^r 448^v τη γλωτ'ταν 406^v.

Φ'Φ: χουφ'φοιστ 26^r.

Χ'Μ: δραχ'μης 195^r 274^r 332^r δραχ'μας 264^v δραχ'μων 195^r.

Χ'Χ: βαχ'χης 451^r σιχ'χαμ 312^v.

De Ÿ littera.

Saepe *v* litterae imponitur aut punctum unum aut duo
quae interdum minus diligenter exarata lineolae speciem
praebent; hic usus est inprimis in vocabulorum initio cuius
exempla exstant haec:

οτι ὑακινθος 435^v ὑακινθος 358^r ὑακινθον 101^v ὑακινθος 92^r.

εν ὑγια 137^v 222^v την ὑγιαν 442^r την ὑγειαν 452^v προς ὑγειαν 450^r
ὑγια 131^v ὑγείας 23^r μηποτι ὑγιης 426^v φρονειν ὑγινα 456^r εις την ὑγινη
χρησιν 188^r ανὑγιασθωσι 356^v ὑγιαζω 82^v αν ὑγιασθωσι 356^r ἐξομ'φαλους
ὑγιαζει 383^v τε ὑγιαζει 295^r αφθας ὑγιαζει 82^v.

της ὑγρας 425^v λεκανη ὑγρον 299^v το ὑγρον 222^v το ὑγρον 299^v 415^r 453^v εχον ὑγρου 80^v και ὑγρος 285^r χαλκωματι ὑγρον 177^r τραχυσματικη ὑγρα 162^r με^τ | ὑγρον 415^r αιμα ὑγρανθηναι 454^r πανὑγροις 154^r ὑγροτερον 28^r σταζειν ὑγρον 440^v δι ὑ | γρου 455^r βουγλώσσου ὑγρον 76^r αυτου ὑγρου-ται 74^r ὑ | γρουνται και 74^r.

ὑδωρ^ς 444^r το ὑδωρ 94^v 414^v 441^r 455^r 465^v 477^r το ὑδωρ 480^v το ὑδωρ^ς 159^r 298^r 394^v 448^r 452^r 454^r 457^r 467^v 468^v 481^v το ὑδωρ^ς 466^v το ὑ | δωρ 441^r μαλιστα ὑδωρ^ς 479^r ὑδωρ^ς εστω, ὑδωρ^ς χην [444^r εις ὑδωρ 476^r εις ὑδωρ^ς 455^v γαρ^ς ὑδωρ^ς 480^v γης ὑδωρ 479^r (margo) και ὑδωρ 165^r και ὑδωρ 171^r και ὑδωρ 218^r επινηχομενον ὑδωρ^ς 299^v μυριον ὑδωρ^ς του 476^r τοτε ὑδωρ^ς τω 469^v καθαρσις ὑδωρ^ς και 354^r ὑδωρ^ς ερ^ς χε | τ [407^v κοιλιαν ὑδωρ 344^v εφ^ς ὑδωρ^ς 407^v ὑδατος 19^r 24^r 30^r 237^r 405^v ὑδα | τος 19^v τε ὑδατος 469^v του ὑδατος 405^v 414^v 454^v 455^v το]υ ὑδατος 299^v και ὑδατος 186^r 441^v δυσιν ὑδατος 383^v η ὑδατος 195^r 196^r η ὑδατος 16^r η ὑδατος 383^v γλυκεος ὑδατος 165^r μεθ^ς ὑδατος 276^v 310^v 321^v 381^v 424^v 436^r 450^r μεθ^ς ὑδατος 15^v μεθ^ς ὑδατος 364 μεθ^ς ὑδατος 19^r 221^r μεθ^ς ὑδα | τος 254^v μετ^ς ὑδατος 162^r μετα ὑ | δατος 34^r μεθ^ς ὑ | [443^v εψεσθαι ὑδατος 366^r κρατηριον ὑδατος 285^v πρωτον ὑδατος 298^r απο ὑδατος 293^v ψυχρον ὑδα-τος 230^r δι ὑδατος 300^r χλιερον ὑδατος 300^r ὑδατι 58^r 119^v 133^v 443^r αλλ ὑδατι 477^v δε ὑδατι 281^v 479^r δ^ς ὑδατι 388^v τω ὑδατι 94^v 470^r θαλασσιω ὑδατι 477^v κοσκινου ὑδατι 299^v φασιν ὑδατι 468^r μεν ὑδατι 442^v κακων ὑδατι 426^v προβραχεν ὑδατι 104^r εν ὑδατι 31^r 145^r 178^r 290^r 351^v 448^v εν ὑδατι 222^v 334^v εν ὑδατι 94^v 204^r 328^r 362^r 381^r επιχεας ὑδατι 428^v συν ὑδατι 181^r 237^v 240^v 274^v 359^r 447^v και ὑδατι 130^v 133^v 318^r και ὑδατι 206^r προτερον ὑδατι 396^r τω ὑδατι 348^r 406^v ὑδατι η 274^v δυσιν ὑδασιν 277^v τε ὑδατι 242^v διειμενος ὑδατι 223^r εμετον | ὑδατι 300^r ὑδατα 99^v τα ὑδατα 215^r ωσπερ^ς ὑδατα 99^v των ὑδατων 249^v 316^v 460^r 467^v 477^r 480^r στασιμω ὑδατων 367^r εν ὑδασιν 158^r 304^v 305^v τοις ὑδασιν 322^r παρ^ς ὑδασιν 374^r τουτουὑδαιρος 447^v ὑδατωδη 136^v ὑδατωδες 134^v αλλα ὑδατωδες, μεν ὑ. 431^r αγει ὑδατωδη 348^r και ὑδατωδη 159^r τοις ὑδατωδεσι 257^v ὑδατωδεστερα 16^r τοις ὑδερω 450^v επινεμενον ὑδερον 410^v και ὑδια δε | χεται 447^v ποντιον ὑδμα 392^r ὑδραγωγος 132^v 380^r ψυκτικη ὑδραγωγος 381^v της ὑδρας 429^v την ὑδραν 429^v τους ὑδρηλους 408^v ὑδρηρα 49^r τοποις ὑδρηροις 106^r ὑδρηρον 107^r ὑδρομελιτι 321^r συν ὑδρομελιτι 126^v συν ὑδρομελιτι 371^v συν ὑδρομελιτι 199^r μεθ^ς ὑδρομελιτος 272^v 356^v μετα ὑδρομελιτος 165^r 275^v μετα ὑδρο-μελιτος 300^r ολ^ς κης ὑδρομελιτι 310^v ὑδρωπικην 50^r ενὑδροις 267^v 272^v 281^v 414^v 432^v κοριον ενὑδρον 42^r ενὑδρος 302^v 324^r ενὑδρος 336^v μετα ὑδρο | νιτω 191^r η ὑδρος 408^r ὑδρω 408^v ὑδροσελινον 109^r και ὑδροστασιμοις 343^r ανὑδροις 436^r προς ὑδρωπα 389^v και ὑδρωπας 247^v 359^r αρχομενοις ὑδρωπιαν 351^v ὑδρωπικοι 283^v ὑδρωπικην 50^r ὑδρωπικοις 23^r 31^r 37^r ὑδρω-

πικoις 195^r δυσουρουσιν ὑδρωπικοις 382^v και ὑδρωπικοις 126^v 312^v και ὑδρωπικοις 200^r ὑδρωπικων 299^r καταπλασμα ὑδρωπικων 115^r επι ὑδρωπικων 298^r και ὑδρωπιωσιν 316^v.

ὑῖω 167^r στεατί ὑῖω 267^v.

αι ὑλαι 394^v την ὑλην 442^v καθ' ὅλοις 472^v διὑλισας 80^v ὑλωδη 129^v ὑλωδες 61^r.

αυτοις ὑμην 401^v κοκ'κων ὑμενας 455^r εν ὑμενει 238^v.

ὑοντος 432^v.

του ὑοσκυαμου 453^v παραπλησιοις' ὑοσκυαμου 385^v ὁ ὑοσκυαμος 453^r περι ὑοσκυαμου 438^v ὑοσ|κυαμου 74^r.

ὑπερ 61^r 96^r ὑπερ'ποδων 462^r παις ὑπερ'παιδων 472^r κουφοτητα ὑπερ' 469^r κοινον ὑπερ' 469^v ενθεντες ὑπερ 463^r οικουντας ὑπερ'τον 463^r δε ὑπερ' 300^r 310^v 321^r 477^r δε ὑπερ' 479^v μητε ὑπερ' 469^r δρωσειν ὑπερ 372^v μεικρον ὑπερ 477^v πελαρ'γων ὑπερ 476^r θηλαις ὑπερ' 475^r εἶθος ὑπερ' 474^v ειποντας ὑπερ' 480^v αφιασειν ὑπερ'του 481^r τροφης ὑπερ 474^r πολεμειν ὑπερ' αυτης 474^r εαν ὑπερ|[252^v αφυλ'λον ὑπερ' 238^v και ὑπερ' 401^r και ὑπερ 464^v τοις ὑπερ' 462^v τοις ὑπερ 285^r τινες ὑπερ 462^r την ὑπερ 399^v φυλλαρια ὑπερ 278^v μακαρων ὑπερ' 389^r αναγραφει ὑπερ 198^r εστιν ὑπερ'αιρει 408^r καν ὑπερβη 165^r θερμοης ὑπερ'βολην 394^v γης ὑπερ'εχειν 437^r ουτος ὑπερ'εχων 428^v μειζων ὑπερεχουσα 153^r φουομενος ὑπερ'εχων 336^v τις ὑπερελ'θαι 456^v ὑπερεῖπταται 484^v ὑπεριδων 408^v ὑπερκυπτουσαν 406^v θηριων' ὑπερ'τερουντα 468^r ωστε ὑπερ'φυη 460^r μικρον ὑπερφαινοιτο 469^r πελαγεσιν ὑπερχαιρειν 477^v θηλαις ὑπερ'χερουσειν 475^r τεθηκοτων ὑπερ'χαιροντες 474^r τε ὑπερχαιροντες 470^v.

ὑπερικον 255^v ὑπερικον 270^v 356^v ὁμοιᾶ ὑπερικω 164^r sed υπερικον 357^r.

ὑπο|19^v 248^v ὑπ'ουδενος 124^v ὑπο 96^v 129^v 247^v 427^v 444^r 469^r ὑπο 225^r ὑπ ενιων 85^v 435^v ὑπ αλ'λων 408^r δ' ὑπεσ|[266^v σωμα ὑπο 430^r 452^r σχημα ὑπο 413^v πληγεντα ὑφ 401^v τα ὑπο 403^r 477^v καρταυθα ὑπο 437^r τοιαῦτα ὑπο 449^v δια ὑπο 392^r αυτικα ὑπ 410^v δε ὑπο 165^r 406^r 435^v 463^r 455^v 459^v δε ὑπο 194^r 379^r ουδε ὑπο 408^r 439^r τε|ὑπ 466^v γαλακτι ὑπ 444^r αναδυεται ὑπο 472^r θρηνηται ὑπ 435^v παιεται ὑπ 429^r πειραται ὑπο 418^v γιγνωσκειται ὑπο 137^v φλεγεσθαι ὑπο 406^r αδικεισθαι ὑπο 312^v θερονται ὑπο 471^v αφιεται. ὑπο 454^v και ὑπο 445^r 454^v 464^r 469^v 472^v φιλειται ὑπο 435^r θερεσθαι ὑπο 432^v εστι ὑπο 413^r εκτινει ὑπο 269^v ὀφθαλ'μοι ὑπο 418^r πληγεντι ὑπ'εραπετου 412^v εχομεναι ὑπ 415^v αλλ'ὑπο 468^r τυχη ὑπο 420^r οχλουμενη ὑπο 450^v μερη.ὑπο 449^v βρεφη ὑπο 392^r τον ὑπ 426^v αυτον ὑπο 278^v θανατον ὑπο 432^r δεινον ὑπ 417^r ξυλον ὑπο 466^r ενοχλητον ὑπο 469^v φαρμακον ὑπο 443^v κυρτο|. ὑπο 462^r κνεισθεν ὑπο 436^v δαν ὑπο 433^r οποιαν ὑπο 429^v λιαν ὑπο 406^v γλωτ'ταν ὑπο 448^v ορνεν ὑπο 484^r ορνενων ὑπο 478^r πολλων ὑπο 422^v τουτων ὑπ 399^r των

ὑπο 450^ν ὑπο τινων· ὑπο δε ἀλλ' ὧν 426^ν οὖν ὑπο 423^ν 436^ν λεγουσιν
 ὑπο 423^ν πληγισιν ὑπο 428^ν ἐξαρ' παζειν ὑπο 432^ν διατριβειν ὑπο 470^ν
 νειν ὑπο 466^ν παλιν ὑπο 445^ν δηχθισιν· ὑπο 112^ν ὀδυνην ὑπ 409^ν την
 ὑπο 299^ν την ὑπο 455^ν την ὑφ 461^ν το ὑπο 431^ν ὥσπερ' ὑπο 465^ν γαρ'
 ὑπο 395^ν 467^ν αυτας ὑπο 399^ν πληγεντες ὑπο 386^ν 405^ν πληγε- | τες ὑπο
 408^ν πληγεντας ὑπο 426^ν πασχοντες ὑπ 423^ν επιγομενος ὑπο 473^ν σαρκες
 ὑπο 432^ν τις ὑπο 426^ν 479^ν κυστις ὑπο 450^ν δηχθεις ὑπ 401^ν 405^ν βλαβεις
 ὑπο 449^ν καταληφθεις | ὑπ αναγ' κης 408^ν πληγεις ὑπ 399^ν 422^ν διαλυομενης
 ὑπο 441^ν ἐκ' ταυτης ὑπο 450^ν λιμνης ὑπο 406^ν μολις ὑπο 469^ν τινος ὑπο
 469^ν διωκομενος ὑπο 408^ν γενομενος ὑπο 485^ν πιεζομενος ὑπο 410^ν ος ὑπο
 404^ν τρυγονος ὑπο 432^ν μέρος ὑπο 408^ν ουτος ὑπο 418^ν 421^ν δηχθεντος
 ὑπο 431^ν ταις ὑπο 436^ν τοις ὑπο 247^ν 283^ν 413^ν 427^ν 428^ν τοις ὑπ 399^ν
 κατιλημ' μενοις ὑπο 442^ν προβατοις ὑπο 478^ν κερατιοις ὑπο 251^ν αγροις
 ὑπο 323^ν ξενιοις ὑπο 444^ν ταις ὑπο 436^ν τους ὑπο 310^ν 413^ν 415^ν αυτους
 ὑφ 461^ν αυτους ὑπο 440^ν παπ' πους ὑπο 443^ν μηδαμως ὑπο 466^ν δεινωσ
 ὑπο 419^ν κακως ὑπο 455^ν λιθου ὑφ 394^ν κεντρον. ὑπο 432^ν κεντρον ὑπο
 432^ν πινεσθω ὑπ 451^ν αντω ὑπο 222^ν λογω ὑπο 435^ν μαλιστα ὑφ 405^ν.

προς ὑπαγωγην 359^ν και ὑπαφριζοντας 440^ν ὑπεγλυειν 37^ν την ὑπεισελ'
 θουσιν 440^ν ἀπαξ' ὑπεκαυσ[447^ν καλ' λιγερεθλον ὑπενβρου 389^ν τε ὑποβι-
 βαστικον 195^ν πλειστον ὑποβρυχοι' 479^ν και ὑπογλαυκα 373^ν κυκλω ὑπο-
 γλαυκα 268^ν βαρυσμα. ὑπογλισχρα 68^ν δε ὑπογλυκυσ 266^ν ἤδη ὑπογλωσσα-
 388^ν ὑπογνου 435^ν πολυκαυλος ὑποδασυς | 274^ν πετριδι' ὑποδασυ 266^ν
 λευκη ὑποδασυς 361^ν σπερ' μα ὑποπλατυν ὑποδασυν 351^ν ἐκθλιμματα ὑπο-
 δηματων 186^ν λαχανον ὑποδριμυ 333^ν ευρωτιων. ὑπο δριμοις 193^ν ὑποζυγιων
 82^ν 141^ν η ὑποθεσις 393^ν ὑποθυμιώμενη 33^ν παχυν ὑποκαινον 286^ν στρογ-
 γυλος ὑποκατω 275^ν διπηχιαιος ὑποκενος λεγομενη ὑποκισσις 355^ν ὑποκισιν
 354^ν 355^ν ὑποκισιν 356^ν δυσθραυστος ὑποκιρρος 148^ν παχυν ὑποκιρρο-
 327^ν ὑποκιρρον 119^ν ὑποκολοβος 148^ν ὑποκουφος 285^ν εστιν ὑποκυλος 237^ν
 ὑπολιπαροι 49^ν τρυφερωτεροις ὑπολιπαροις 374^ν ακροσχιδειν ὑπολιπαροις
 140^ν τρυφερα ὑπολεπτα 75^ν 112^ν ὑπολευκος 35^ν 224^ν δε ὑπολευκος 308^ν
 δε ὑπολευκον 140^ν μεγαλου ὑπολευκος 121^ν ὑπολευκα 123^ν ὑπολευκον 61^ν
 87^ν 119^ν εκτος ὑπολευκον 280^ν τρυφερον ὑπολευκον 159^ν χνουν ὑπολευκον
 286^ν ανθος ὑπο | λευκον 105^ν ὑπολευκα 26^ν 159^ν τετμημενα ὑπολευκα- 267^ν
 και ὑπολευκα 307^ν ευωδη ὑπολευκα 303^ν και ὑπολευκοι 72^ν ὑπολευκους 59^ν
 και ὑπολευκους 120^ν αμφω | ὑπολευκον 188^ν ὑπομηκης 61^ν καρπος ὑπομη | κης
 329^ν μηκων ὑπομηκεις 162^ν ὑπομηκεις 27^ν ὑπομηκη 19^ν 33^ν 268^ν γονυ.
 ὑπομηκη 99^ν εχει ὑπομηκη 233^ν λευκον ὑπομηκος 193^ν λευκον ὑπομηκες
 364^ν πρασιω ὑπομηκεστερον 303^ν ὑπομηκες ὑπομηκεσιν 72^ν ὑπομικρα 25^ν
 βρουδεις ὑποξανθοι 256^ν μακραι ὑποξανθοι 141^ν ὑποξυστον 15^ν επιμηκη
 ὑποπαχυν 272^ν εν ὑποπετροις 296^ν ὑποπικρον 70^ν 312^ν γευσει ὑποπικρος

320^τ φλοιον ὑποπικρον 280^ς ποσως ὑποπικρος 373^ν σπερ'μα ὑποπλάτυν
 ὑποδάσυν 351^ν καρ'πος ὑποπλάτυς 140^ς ὑποπ'λα | 29^τ σχοινοῦς ὑποπνοιον
 245^ν ὑποποιικilon 56^τ ὁμοιᾶ ὑποπορ'φυρος 126^ν ανθη ὑποπορ'φυρα 317^τ
 μελανι. ὑποπορφυρον 73^τ η ὑποπορφυρον 292^τ ὑποπρωτον 94^ν ὑποπυρρον
 97^ν ὑφ' εαυτης 405^ν ὑπωχρα 49^τ λευκα ὑπωχρα 361^ν ὑποσκιους 14^τ δασαia.
 ὑποστενα 286^ν 110^ς μικρα ὑποστενα 350^τ ὑποστριφνοι 92^τ ὑποστρυφνον :
 39^τ και ὑποστροφας 411^τ ὑποστρογ'γυλον 14^ν 274^ν και ὑποστρογγυλα 310^ν
 ὑποστρογ'γυλα 41^τ εμφερες ὑποστρογ'γυλον 278^ν ὑποστρογ' | γυλοι 27^τ δ' ὑπο-
 στρογ'γυλον 85^ν διαστηματων ὑποστρογγυλα 303^ν ὑποτραχεᾶ 66^τ ὑποτραχαia
 31^τ και ὑποτραχυν 286^ν αποδιδους ὑπουρ'γεια 468^ν πολ'λακis ὑπουρ'γοi
 471^ν ὑποφλεστον 354^τ και ὑποφορας 381^ν ταις ὑφαλοις 464^ν ὑφαλικος 48^τ
 εριωδους | ὑφεισεως 282^ν ταις ὑποχαις 484^τ μεν ὑποχαις 463^ν ὑποχονδριων
 38^τ και ὑποχονδριον 310^ς και ὑποχονδριᾶ 321^τ προς ὑποχονδριων 279^ν
 θερ'μη ὑποχονδριων 337 αρχομενας ὑποχυσεις 379^τ ὑποχονδρια 23^τ.

και ὑπερυθρος 315^ν καρ' | που ὑπερυθρον' στυφοντος 281^ν ανθη ὑπε-
 ρυθρα 168^τ ὑπερυθρα 112^ν ὑπερυθρον ὑποκενον 150^τ η ὑπερυθρον 310^ν
 πηχιαιον ὑπερυθρον 109^ν ανησιν ὑπερυθρον 196^τ ε | χει ὑπερυθρον 272^ν
 ναρθηκος ὑψηλον ὑπερυθρον 280^ν κενους ὑπερυθρους 145^τ ορθιους ὑπερυ-
 θρους 350^τ κλωνιων ὑπερυθρω | 185^τ καρ' | που ὑπερυθρον 281^ν δι εψεμα-
 τος ὑπαλιφομενος 193^τ αλ'λα ὑπαλ'λαττει 401^ν εχθρους ὑπαλυσεις | 391^τ χα-
 λεπω ὑπανακρουεται 451^ν δ' ὑπαξαι 391^τ ὑπαγει 16^τ αλ'λα ὑπαφοριζων 449^ν
 σφυρον ὑπελ'θων 394^τ αυτην ὑπελ'θοντα 471^ν ζυγον ὑπελ'θειν 468^τ ορο.φον
 ὑ | πεξελ'θων 472^τ ουκ' ὑπειξας 476^ν αντισπασεις ὑπειξη 470^τ βασιλευσιν
 ὑπαικουσιν 479^τ επωφελης ὑπεκλυει 433^ν -μασιν ὑπεκυψεν. 461^τ αλ'λα
 ὑπειξαγει 433^ν και ὑπειξαγειν 412^ν ὑπειξαγον | σα' 45^τ ὑπεστι 64^τ δε ὑπεστιν
 123^ν δ' ὑπεστιν 381^ν ριζα ὑπεστιν 143^ν 317^τ 385^ν ὑπεστιν 308^ν δε ὑπεστιν
 252^ν ὑπισιν 114^τ δ' ὑπισιν 286^ν ριζαι ὑπισιν 141^ν δε ὑπεισιν 200^τ καρ'πον
 ὑποβαλων 455^τ αφεψηματος ὑποβιβαζουσιν 337^ν ατοπον ὑπογραψαι 223^τ
 ερυθρον ὑποδακνοντα 124^ν ως ὑπε | δειξαμεν 129^ν ὑποδικνυσι 406^ν τινας
 ὑποδικνυναι 460^τ ἴσασιν ὑποδεχομενον 419^ν ὑποθυμωμενη. 71^τ ὑποθυμιω-
 μενον 60^τ ὑποθυμωμενη 98^ν ὑποθυμιωμενος 153^τ και ὑποθυμιαται 249^ν
 αρ'χομενοις ὑποκεισθαι 237^τ γονιοειδης ὑποκειμενος 315^ν τους ὑποκεχυμενους
 165^τ εστι' ὑποκινουμενον 403^τ λαβουσαι ὑποκουφισουσιν 481^τ αερα ὑπολαμ'-
 βανει 446^τ γονεις ὑπολαβοντες 478^τ ετεραν ὑπομειναιεν 372^ν αν ὑπομεινien
 408^τ ρηξεις ὑπομεινει 403^τ μετεσχηκως ὑπομεινει 451^ν ρηξis ὑπομεινοντες 447^ν
 ανασχεσθαι ὑπομεινien 397^ν τινα ὑπομινα 401^ν ρηξis τινας ὑπομεινωσιν
 429^ν σηψιν ὑπομινασα 408^ν γαστηρ' ὑπομεινασα 442^ν δυσηχοis ὑπομεινουσι
 471^τ συμ'φορας ὑπομνησεις 474^ν ὑπο | νομων 94^ν ὑποπινπλανται 86^ν και
 ὑποπιμ'πραται 454^ν μελη ὑποπιμ'πραμενα 457^ν ὑποπιμ'πραται 454^ν ταυτα
 ὑποσταντι 449^ν ταχιστα ὑποστρεψειεν 464^ν ωοis ὑποστορ'νυσιν 477^ν ην ὑπο-

στορησασθαι 397^v υποστρουνησθαι 37^r και υποστρω^ω | νυομενη 154^r τουτον
 υποστρουνημενον 397^r υποστρυφουσα 135^v 296^r σισυμβριω υποστρυφων 235^r
 υποστρυφουσαν 150^r υποστρυφειν 38^r ευμεγεθης υποτιοξουσα 176^r ην υποτασ-
 σεσθαι 445^v υποτιθεν 92^r προυποτιθεντες 281^v κομης υποτεθεν 230^r λειαν: | υπο-
 τεθεν δε 397^r υπεθησα^ω | 96^v εαρος υποφαινομενου 394^v πλατυτερα υποφν-
 νισσομενα 122^v πορ'φυροειδες. υποφοινιζον. 62^r γλωτ'τα υποφλεγομενη 442^r
 ο|ρ'νις υπεφενγεν 476^v οποταν υποφνεσθαι 453^r υποχυλιζειν 92^r και υπο-
 χωρειονται 344^v ερ'πετων υποχωρησει 396^v υπαρχ[441^v υπαρ'χει 28^r 131^v
 269^v τοπος υπαρ'χει 269^v βοτανη υπαρ'χει 428^r αλ'λ'α υπαρ'χει 427^v υπαρχει
 446^r καθ αυτην υπαρχει 441^v τραχυς υπαρχει 427^v υπαρ'χετω 441^r δε υπαρ'-
 χετω 442^v ελεας υπαρ'χετω 442^v μετρο^ω | υπαρ'χετω 441^r ελ'κων υπαρχετω 436^r
 σταθμου υπαρ'χετω 431^r σταθμος υπαρ'χετω 449^r αν υπαρ'ξει 406^r εισι
 υπαρ' | χουσι 435^r τριων υπαρ'χοντος 450^r διουρητικον υπαρχον 230^r υπαρ-
 χουσα 102^r πληκτικη υπαρχουσα 102^r δε υπαρχειν 193^r κηπευτου υπαρχων
 110^v υπεπλον 103^r απαλ'λαγηναι υπισχνειται 406^r.

υπνο | 28^r τε | υπνος 417^v και υπνου 402^v του υπνου 415^r 481^v βαλα-
 νιου υπνον 222^v εις υπνον 223^r αρκεισθαι υπνον 372^v προς υπνον 442^r
 καρηβαριας υπνον 454^r τον υπνον 394^v υπνω 401^r εξ υπνου 401^r σιτον η
 υπνων 399^r καθολου υπνωτικος 136^v υπνοποιος 31^r υπνο | ποιον 28^r υπνο-
 ποιει 234^r.

υπτιος 389^r δε υπτιος 388^v υπτιον 388^v υπτιος 9^v μακρα υπτια 340^r
 μαχαιριον υπτιο^ω 299^v.

υπωπιον 139^v υπωπια 16^r και υπωπια 359^r υπωπια 78^r και υπωπια
 309^r και υπωπια 190^r μελιτι υπωπια 316^v.

υς 66^r το υσσωπον 320^r βοτανη υσσωπον 433^v υσσωπου 62^r και υσσωπω
 130^v εμφερες υσσωπω 247^v εοικνυα υσσωπω 246^v συν υσσωπω 70^r.

ανθει' υστερον 105^r αυτον υστερον 409^r μικρον υστερον 476^v εχι ιον
 υστερον 415^r καλως υστερον 437^v υστερων 20^r υστερα 48^r υστεραν 65 υστε-
 ραν 172^r περι υστεραν 37^r περι υστεραν 285^r την υστεραν 334^v υστερας 32^r
 86^v υδατος υστερας 381^v καθαρσι | υστερας 371^v προς υστερας 297^r και υστε-
 ρας 162^r 269^v και υστερας 172^r σκληριαν υστερας 277^v ανωδυνiais υστερας
 267^v πληθος υστερας 85^v τα υστατα 470^v και υστινος 433^v υστερικα 49^r
 υστερικαις 388^v 390^r και υστερικα 329^r υστερικας 30^r τας υστερικας 281^v
 και υστερικας 309^r των υστερικας 265^v πνιγος υστερικης 261^v.

τε υσπληγα 484^r αλλ' υσπληξ' 484^r και υσπληξ 484^r η υσπνος 413^r.

ανθος υπασμασιν 372^v καλαθισκους υπηναντες 472^r χροαν υπαιμον 70^r.

υψος 48^r δε υψος 94^v 153^r το υψος 22^r 238^v 464^v το υψος 168^r 218^r
 προς υψος 477^v εις υψος 145^v 401^v 414^r 427^v τα υψη 482^r υψηλος 63^v γε-
 νους. υψηλος 428^v υψηλον 99^v τινα υψηλον 460^r και υψηλοτερα 256^v εν
 υψηλοτατοις 265^v.

His exemplis proxime accedit *εὐστομαχος* 78^r, accedunt alia in quibus punctum *υ* litterae imponitur in initio syllabarum: *καὺστρου* 427^r *κηῦκος* 480^r *κηῦκα* 480^r *κρατεῦας* 25^r (rubrum) *πραῦνει* 44^r 115^r 132^v 142^v 150^r 268^v 381^v *πραῦνι* 86^v 244^v 315^v 316^v 373^v *πραῦνει* 176^r *πραῦνει* 190^r *πρα* | *ῦντικα* 41^r sed *πραυν'ό'υσι* 175^r *ανῦποιστος* 440^v *ανῦποστατος* | 399^v *ενῦπαρ'χουσης* 412^r *καθῦπνουσι* 453^v *ενῦπνια* 264^v *ενῦπνον* 50^r *ενῦδροις* 94^v *τοιαῦτα* 449^v *καθαῦτο* 440^v *νηγεσθαι αὐτοῖς* 477^r.

Sunt denique nonnulla exempla ubi in mediis vocabulis *υ*, *ύ*, *ῦ* exstat: *λαμ'πρῦνι* 316^v *και ὑποθῦμιαιται* 316^v *τοῦτον* 442^v *συν-οῦσια* 399^v *ὑποπλατῦν* 139^v *θηλυφονον μῦοκτονον* 66^r *ακκῦσιτον* 47^r *πανῦ* 450^v *επιδικνῦουσιν* 467^v *οξῦ ὅπερ* 281^v .. *αχρῦ.φορος* 432^v *δεῦρυπικη* 245^v *δε ἔνωμνῦει* 432^v *και ανωδῦνος* 136^v *ὑπερῦθρα* | 271^v *δῦοῖν* 203^r *τοῦπισω* 15^v *ταῦτα* 117^r; in *σκολῦμος* 308^v et *ακανθῖοις παπῦροις* 282^v *υ* ab altera manu videtur exaratum esse; confer etiam *και οὕτως* 429^v.

De *ι* littera.

Idem quod de *υ* littera diximus, quadrat in *ι* litteram, est igitur in initio vocabulorum velut in his:

ιαμα 38^r *ιανθους* 78^r 206^r *και* | *ιανθους* 186^r *ον ιαπετου* 468^r *ιασεις* 19^r *ιαται* 26^r 27^r 48^r 50^r 109^v 129^v 153^r 165^r *ιαται* 249^v *εναιμα* *ιαται* 145^r *στρεμ'* | *ματα ιαται* 177^r *κυνοδηκτα ιαται* 172^r *πιτυρα ιαται* 228^r *ερυσιπελατα ιαται* 220^r *τραυματα ιαται* 146^r *πυρικαντα ιαται* 177^r *στραγγουριαν ιαται* 338^v 329^r *καταπλασσομεν' ιαται* 273^v *αλφον ιαται* 269^v *διδυμων ιαται* 181^r *τηκει. ιαται* 165^r *ηπατι ιαται* 272^v *αλφους ιαται* 186^r *αλωπεκias ιαται* 316^v *βηχας ιαται* 329^r *δυσεντεριωντας ιαται* 319^r *διδομενος ιαται* 176^r *καταχριομενος ιαται* 269^v *ερπητας ιαται* 156^r *κοιλias ιαται* 222^v *λεπρας ιαται* 70^r 183^r *φλεγμονας ιαται* 224^r *ψωρας ιαται* 272^v *ωταλ'γιας ιαται* 56^r *κατακλυματα ιατ;* 167^r *ιατε* 16^r 75^r *και ιασαιτ* 422^v *θεασαμεναι ιασαντο* 476^v *ουτως ιαται* 429^v *ωσαντως ιασεντ'αν* 448^r *εχοντά ιασει* 441^r *παρα ταυτην ιασει* 415^v *την ιασιν* 412^r *ιασασθαι* 405^v *δινοπαθοντα ιασασθαι* 448^r *καταπλαττομενον ιασθαι* 336^r; 47^r *ιατρικη* 85^v *την ιατρικην* 110^v 193^v 250^r *βλαβη ιατρικας* 393^r *δυό ιατροι* 67^r *των ιατρων* 436^v 467^r *ιωνται* 48^r 133^v 176^r 322^r *καυματα ιωνται* 270^v *ποαν ιωνται* 373^v.

το ιβηρικον 468^v *εσπεραν ιβηρια* 230^r *θηρωσιν ιβηρες* 460^r *ιβις* 327^r *περον ιβεως* 272^v *αιμά ιβεως* 37^r *ιβεως ονυξ'* 272^v.

ιγαία 115^r.

την ιδεαν 407^v 408^r *ιδοις* 398^r *κεφαλην ιδοις* 401^r *ορ'νιθων ιδοις* 408^r *εστι* |

ιδειν 467^r εστι | ιδιν 401^v εστιν ιδειν 419^v κειν φος ιδειν 445^r ζοφοειδες ιδεσθαι 391^r επιτιθει' ιδη 436^r το ιδιον 366^r των ιδιων 475^r 482^r ιδιος 16^r 78^v 225^r μελαιναν ιδιος 108^r και ιδιος 177^r αγει. ιδιος 354^r ειπερ' ιδιος 134^v ιδος 41^r οι ιδιωται 175^r εχουσι ιδρουσιν 453^v τραχεα | ιδρουντας 226^r οπως ιδρωση 165^r τους ιδρωκοτας 469^v εχων ιδρωσας 458^r αποκρινομενος ιδρωσ 165^r τουτων ιδρωσ 453^v ιδρωτα 255^v και ιδρωτας 78^r ριζα ιδρωτας 220^r ελαιου ιδρωτας 220^r προς ιδρωτας | 269^v και ιδρωτικος 176^r.

ιεβαλ 39^r ιερα 267^v 388^r ιερας 17^r ιεραν 268^v κατα ιεραν 89^v αυτην ιεραν 268^v ον ιερον 372^v χαλεπην ιερην 390^v αεξομενην ιερην 392^r παρ αυτην ιερο 439^r το ιερω 389^v ιερος 482^r (margo) ιερακιον 150^r ιερακιον το μεγα et ιερακιον το μικρον, ιρις ιον (sed ιππομαραθρου ιππουρις) 8^v ιερακιον 9^r τουτο ιερακιον 136^v ιερακων 474^v οι ιερακες 480^r αναιρουσιν ιεραξιν 477^v τοις ιεραξιν 474^v ιερακοποδιον 212^r ιερομυρτον 234^r ιεραπολιτη 24^r επ εκεινα ιεσο 451^r.

βασταζουσιν ιητροι. 388^r.

τουτου ιθι 414^v παιδος ιθυνων 461^r κητος ιθυνει 468^v.

εχεοδηκτοις ικανος 70^r παραφουαδας ικανας 121^v ικα, | νως 93^r ικανως 79^v 241^v 408^v κολ'λωδης ικανως 337^r απεψηθεισης ικανως 455^r φλεγμα ως ικοσει 134^v μαλα ικανως 456^v δε ικανως 383^v ανδρας ικανως 461^v γαρ ικανως 398^r μεντο'ι ικανως 248^v τραχεσιν ικανως 402^v ικανον 397^v 430^v ανθρωπους ικανη 433^v παινειν ικανη 435^r δε ικανη 440^r ικανην 70^r βοηθειν ικαναι 432^v ανατριφθεισαι. ικανωτατα 398^r ιθερον ικανον 430^r.

το ικμασαι 110^v τη ικ'μαδι 299^v ικελος 367^r ναρκισσω ικελον 391^r αγ'χουση ικασται 427^v ο ικτις 474^v (margo) των ικτεινων 474^v περι ικτινου 474^v (margo) και ικτινος 174^r ικτερος 475^r χοιια ικτερος 454^v ικτερον 15^v 51^r και ικτερον 153^r 274^v συν οινωικτερον 154^r επι ικτερον 298^r βηχας ικτερον 104^r πινομενος ικτε | ρικους 313^v διαθεσεσιν. ικτερον 176^r και ικτερω 291^r 295^r και ικτερον 143^v 165^r 234^r 247^v 273^v και ικτερο 381^r δε ικτερον 268^v θηριακοις ικτερον 358^r ρωθωνας ικτερον 300^r χυλισθεις ικτερον 360^r και ικτερους 217^r πινομεναι ικτερους 142^v 244^v ικτερικους 43^r 158^r διαφοριν ικτερικους 372^v διδοται ικτερι | κοις 70^r ωφελι ικτερικους 265^v ικτεριτις 204^r παραγεγονοτα ικτινον 474^v.

ιλαθι 461^r δε ιλαρον 409^v λογος ιλαρος 409^v ινουδλουκρουμ' 108^r την ιλυν 466^r τη' ιλυν 442^v και ιλυν 466^r ιλλυριω 94^v.

μεν ιμαντι | 96^v ιμαντωδη 104^r και ιμαντωδεις 103^r περι ιμαντοποδος 480^r τα ιματια 147^r τοις ιματιοις 129^v πλειοσι | ιματιοις 165^r και ιματιοις 56^r ιματιων 120^v προσαψασθαι ιματιων 394^r μετα ιματιων 376^r των ιμα | τιων 271^v των ιματιων 223^r σερις ιμερος 10^r αγρια ηδε ιμερος 26^r ιμερον 8^v 293^r ιμερον 26^r εστιν ιμερον 316^r κραμβη ιμερος 9^r κανναβις ιμερος κυμινον ιμερον 9^r του ιμερον (i corr. in η m. 2) 299^r ει ιμιλιτριον 299^r.

επιπλατύνειν ἵνα 339^ε συνστρεφόμενα ἵνα 279^ν ἵνα 230^ε 451^ε 453^ν 480^ε (margo) κηρυκὲς ἵνα 372^ν ἀκμάς ἵνα 469^ν χωρίου ἵνα περὶ 400^ν λαβόντες ἵνα 405^ν τονον ἵνα 469^ν αὐτήν ἵνα 105^ε θαλάσσαν ἔν εὐμένης 471^ε πῦρ ἵνα 230^ε αὐτοῖς ἵνας 134^ν μαχαιρίον ἑνώδες 240^ν ἐν Ἰνδία 200^ε Ἰνδιαν 16^ε τῇ Ἰνδία 15^ν.

τῆς ἱξίας 449^ε οἱ ἱξεύται 484^ν ἱξον 56^ε οὔτε ἱξον 485^ε καταχρισθέντα ἱξω 484^ν χυμὸν ἱξωδῆς 414^ν περὶ ἱξείας 448^ν.

ἰοβίς 113^ε ἰοβισμαδίους 174^ε ἰοβισβαρβα 371^ν τὰ ἰοβόλα 50^ε τὰ ἰοβόλα 181^ε ἰοκρυ 132^ν τε ἰονεῖον 470^ε ἐπ αὐτήν ἰόντες 469^ε ἄθλον ἰόντας 372^ν δε ἰος 401^ν 447^ν δε ὁ ἰος 405^ε ἰὸν λευκοῖον 69^ε ἰὸν 8^ν ἰὸν ἀγρίον 149^ε ἐχει ἰὸν 427^ν ἐχὶ ἰὸν 415^ε τὸν ἰὸν 425^ν ὁμοῖον ἰῶ 400^ν καὶ ἰῶ 415^ε τοῦ ἰοῦ 236^ε 297^ε 409^ε 410^ν φλομῆμος ἰουδα 243^ν ἐν ἰουδαία 332^ε ἰουλιδῶν 465^ε ὁ ἰούλος 422^ν δε ἰονθοὺς 86^ν καὶ ἰονθοὺς 277^ν ἰουνκισαλεμῖ 255^ν ροσα ἰουνονίς 177^ε ἰουρβαρουμ 216^ε.

ὁπερ ἵπποκρατῆς 180^ε καὶ ἵππομαραθρον 425^ν ἵππομαραθρον 425^ε τὸ ἵπποσελινον 425^ν ἰδρωκotas ἵππους 469^ν οἱ ἵππουροι 465^ε τοῦτο ἵπποφαις 354^ε.

ὅσον ἵπτασθαι 467^ε ἢ ἵπταται 478^ε προσῖπταται 484^ε μία ἵπταται 481^ε (margo) περὶ ἵπταμένου 409^ν καὶ ἵπτανται 479^ε.

ἱρίς 59^ε 148^ε 436^ν (rubrum) ἡ ἱρίδος 359^ε θωρακὸς ἱρίδος 274^ε μετὰ ἱρίδος 183^ε ἱρίδι 19^ε 59^ε ἐχει ἱρίδι 241^ν μετὰ ἱρίνου 236^ε ἱρίνου 23^ε μετὰ ἱρίνου 237^ε συν ἱρίνω 175^ε τὴν ἱρίν 437^ε ἱρίν ἀγρίαν 241^ν ἱρίωνη 79^ε.

ἱς 82^ν ἐχει ἱσα 344^ν τὰς ἱσας 194^ε τὴν ἱσὴν 397^ν ἐς ἱσὸν 428^ν τὸ ἱσὸν 396^ε δε ἱσὸν 274^ν ὀρθιον ἱσὸν 216^ε ὀρθος ἱσὸς 146^ε ὑδατος, ἱσὸν 30^ε ἐξ ἱσὸν 389^ν (margo) τῶν ἱσῶν 277^ν τῶν ἱσοδυναμούντων 139^ν πολίου ἱσορρεπὲς 389^ν τὸν ἱσοστασίον 450^ε λαβὼν ἱσοσταθμὸν 427^ν ἱσαρον 96^ν νομὴν ἱσασιν 419^ν ἱσάτις 161^ε ἱσάκοι 45^ε ἱσεῖ 30^ε παρ' ἱσθμίοις 271^ν τοῦτο ἱστεον 471^ν 481^ε σφοδρον ἱσταμένου 410^ν φορὰν ἱσταν 365^ε τραχηλῶ ἱσασιν 244^ν ποιότης ἱσταται 450^ν διῖσταται 479^ν ἐμ' ποδῶν ἱσταται 442^ε ἱστανται 115^ε ἐναντιος ἱστατο 389^ε ἱστασθαι 139^ν ἱστησι 13^ν ἱστησι | 43^ε ἱστησιν 30^ε 50^ε 70^ε 82^ν 91^ε 158^ε 245^ν 378^ε αἶμα ἱστησιν 128^ν τε ἱστησιν 82^ν 235^ε ἀρμόξει ἱστησιν 82^ν πεπιστευται ἱστησι δε 358^ε τραχηλῶ ἱστησιν 142^ν αὐτοῦ ἱστησιν 277^ν καλάμον ἱστησιν 484^ν κοιλίαν ἱστησιν 72^ε 158^ε 265^ν 378^ε κλυζόμενον ἱστησιν 272^ν -λίαν ἱστησιν. 269^ν αἰμορραγίας ἱστησιν 145^ε 217^ε νομάς ἱστησιν 250^ν 317^ε κακοηθίας ἱστησιν 317^ε ἐγγριόμενος ἱστησιν 107^ε λαμβανόμενος ἱστησι | 273^ν τοῖς ἱστίοις 476^ε ἱστο | ρ 99^ν ἱστορεται 145^ε 166^ε 194^ε ταύτης ἱστορεται 344^ν ἀρηγεί. ἱστορεται 145^ε ποιεῖν ἱστοριται 268^ν πληθος ἱστοριται 125^ν ἀγόνους ἱστοριται 278^ν ὄραν ἱστορεται 333^ε ἱστορουσιν 233^ε δε ἱστορουσιν 174^ε πινόμενα ἱστορουσιν 351^ν αὐτικά ἱστορησώμεν 122^ν δε ἱστορησαν 227^ε δ' ἱστορεῖ 304^ν θηλυγονεῖν ἱστορεῖ, μέχρι ἱστορίας 370^ε τραυματι | καὶ ἱσχαίμονας 120^ν καὶ ἱσχαίμος 215^ε καὶ ἱσχαίμον

365^r ἰσχει 30^r 64^r πληγεντα ἰσχει 416^v δηχθεντα ἰσχουσιν ἰσχυραι 418^r γαρ
 ἰσχει 470^r τουτοις ἰσχει 431^v ἰσχαδων 199^r και ἰσχια | 262^v ἰσχιαδος 281^v
 ρηγματα ἰσχιᾶδας 241^v ἰσχιαδα 285^v παθη. ἰσχιαδας. 285^r και ἰσχιᾶδας 133^v
 και ἰσχιαδι 376^r και ἰσχιᾶδα 389^v και ἰσχια | δων 46^r ἰσχιαδας 46^r προς
 ἰσχιαδικους 140^r τους ἰσχιαδικους 210^r 328^r ἰσχιαδικοις 195^r βοηθει ἰσχιαδικοις
 111^v παραλυτικοις ἰσχιαδικοις 261^v και ἰσχιαδικοις | 272^v φυλλα ἰσχι | αδικοις
 381^r και ἰσχιᾶδικοις 385^v και ἰσχιᾶδικων 299^r επι ἰσχιαδικων 191^r χυλισθεισα
 ἰσχιαδικων 328^r κριθινου ἰσχιαδικων 332^r αιρει ἰσχιακους 137^v ἰσχιᾶκοις
 154^r καθαιρει ἰσχιᾶκοις 154^r προς ἰσχιᾶκους 356^v και ἰσχνα 204^r ἰσχροι 104^r
 ἰσχρον 79^v λ]επτον ἰσχρον 261^v μιζονα ἰσχρο^v | 373^v μια ἰσχρονη 240^v ἰσχρονη
 325^r καὶ ἰσχροτερα 200^r και ἰσχροτερα 136^v κλωνιοις ἰσχροτερον 101^v ημισυ
 ἰσχροτερον 369^r ἰσχυει 410^v τρεποντος ἰσχυει 406^v και ἰσχυει 408^r κορυζα.
 ἰσχυει 397^r καταλαμναν ἰσχυει 468^r μηδεν ἰσχυειν 417^v ἰσχυση 425^r μη ἰσχυη
 471^v πλιστον ἰσχυοντα 468^r ουκ ἰσχυον 469^v καλ'λιστον ἰσχυσαι 457^r ουκ
 ἰσχυουσεν 477^r ουκ ἰσχυον 470^r ουκ' ἰσχυον 469^v αλλ' ἰσχυς 468^r σπερμα
 ἰσχυν 201^r τε ἰσχυν 468^r καταλαμναν ἰσχυς 468^r την ἰσχυν 395^r τα μεν-
 τοῖσχυρα 397^v τρο | μος ἰσχυρος 409^r ελασσονες ἰσχυρος δε 477^v ραβδους.
 γλισχρος ἰσχυρος 103^v ἰσχυρως 48^r 158^r 194^r τηκει ἰσχυρως 344^r ηδν ἰσχυρως
 330^r μηλινα. ἰσχυρως 372^v θερ'μαντικα ἰσχυρως 154^r ενδοθεν ἰσχυρως 375^r
 γευσι | ἰσχυρως 381^r οιον ἰσχυρως 469^r γαρ' ἰσχυρως 139^v βερουσμος ἰσχυ-
 ρως | 251^v οντων ἰσχυ | ροτερων 468^r κατακτηται. ἰσχυροταται 471^r αυξηθεντες
 ἰσχυσωσιν 479^r και ἰσχυτεραι 479^r.

ἰτα 111^v 409^v της ἰτεας 215^r και ἰταμοι 471^r εν ἰταλια 67^r 476^v ἰτια
 δενδρος 145^r.

ὁ ἰφικλος 429^v.

ἰχθυς 153^r (477^r 479^r margines) και ἰχθυς 463^v εστιν ἰχθυς 468^v
 περιστροφων ὁ ἰχθυς 468^v του ἰχθυος 465^v ἰχθυον 454^v τον ἰχθυον 372^v 421^r
 468^v 469^r 477^v ληφθεντα ἰχθυ^v | 477^r τον ἰχθυ^v | 464^r καλα ἰχθυον 372^v
 ποιει. ἰχθυον 463^v οι ἰχθυες 464^r 466^r 467^v τινες ἰχθυες 461^r μετα ἰχθυων
 122^v ἰχθυων. ως 465^v εικονας ἰχθυων 485^r τηρησας ἰχθυων 477^v ανεμων.
 ἰχθυων 473^r ταλαιπωρων ἰχθυων 464^v τοιουτων ἰχθυων 462^r των ἰχθυων
 454^v 461^v 463^v 465^r 467^r 478^v των ἰχθυω^v 467^r 478^r τω^v | ἰχθυων 467^r
 τοις ἰχθυσιν 466^v 471^v αλλοις ἰχθυσειν 471^r πολλ'λακις ἰχθυσιν 477^r εν ἰχθυ-
 σιν 466^r τους ἰχθυας 348^r 461^r 467^r 471^r 480^v ταλαιπωρους ἰχθυας 467^r
 τους ἰχθυς 477^r αιρουσιν ἰχθυδια 485^r οι δε. ἰχθυθηρα 165^r ουδε ἰχρος
 431^v του ἰχρους 422^v τα ἰχνη 463^v φθιτων ἰχωρ' 473^r ἰχωρας 43^r κατα-
 πλασσοντα ἰχωρας 228^r ἰχωρο | ροουντα 23^r ἰχεωννυμον 276^v.

εχιδνης ἰωδους 456^r (ε)ἰωθαμεν 372^v ωσπερ' ἰωθασιν 372^v πλεκειν
 ἰωθασιν 461^v.

i ponitur in vocabulis compositis velut in his:

προσίοντα 485^r προσίοντες 475^r προσίοντος 481^v επίοντας 139^v προῖον
443^v 448^r προῖσι 442^r.

ενίσταται 334^v αφίστησιν 374^r καθ'ίστησιν 165^r προσίστηκει 476^v εφ-
ίστανων 322^r.

προϊστορησαν 373^v ανῖδοις 401^v προσῖεται 454^v προῖεται 173^r προσῖασιν
460^r ανι | ησιν (i corr. in η) 296^r ανῖησιν 134^v.

iam accedit diphthongorum conspectus in quibus i exa-
ratum est:

δαναῖς 153^r δε ετερεῖα 299^v τεταρταῖζουσιν 268^v τριταῖζουσιν 268^r
ἐπαῖουσιν 464^r δαῖφρον 390^v θηβαῖκων 366^r πρωταγοραῖα 393^r ουολουνκρου-
μαῖους 182^r ουκ επα | ῖοντας 482^r παλαῖα 321^r ελαῖνον 437^v ελαῖας 37^r
αιμορ' ραῖας 16^r επαῖκεστέρα 126^v μαῖους 344^v ολισαθρουμαῖους 280^v αγχου-
σαῖδου 70^r.

νηρεῖδων 479^v κεινεί προστιθεμενη 165^r.

πριαπηῖον 149^r ραπιδηῖον 210^r οδυσσηῖ 391^r αιγιαληῖ σκορπιω 419^v
ληῖων 466^v.

διῖ 405^v.

οῖνηρου 437^r οῖνου 441^r μετα οῖνου 30^r βοῖων 441^r ευβοῖκη 381^v μεν-
τοι 436^v λευκοῖον 9^r 236^r 435^v λευκοῖω 211^v λευκοῖοις 236^r 297^r 381^r λευ-
κοῖου | 328^r βομβοῖδη 53^r οφθαλμοεῖδη 13^r αλφίτοις ισχιαδικους 187^r δύοῖν
203^r (δυῖν 321^r 332^r 344^v) διαφοῖζομενοις 13^v ορ'θοπνοῖκοις 137^v 145^r ορ'θο-
πνοῖκους 96^v αιμοπτοῖκους 286^v 355^v λιμοπτοῖκους 239^v ροῖκαις 25^r.

κουῖνους 143^v εκουῖνους 146^r οξιουῖ 182^r βουῖναλα 260^v λαπτουκαφα-
τουῖνα 212^r γρουῖνα 84^v.

θυῖα 223^r 299^v 425^v 426^r θυῖαν 427^v κυνομυῖαν 383^v μυῖας 417^r
εοικυῖα 45^r 63^r 246^v 285^r 344^r εοικυῖα 417^v εοικυῖας 52^r εοικυῖα 284^v εοι-
κυῖαι 402^r πεφνκυῖαι 374^r πεφνκυῖας 59^r 452^r τεθνηκυῖας 461^v πεπτωκυῖας
484^r πεποκυῖας 441^v κε'μηκυῖαν 481^r νενευκυῖαι 254^v ανενευκυῖας | 85^v
εξηνηκυῖαν 370^r υῖω 167^r υῖω 343^r στεατί υῖω 267^v υῖου 129^v υῖκους 61^r
σαλιξ' εκυῖνους 146^r ειλθυῖης 390^r δρυῖς 382^v δρυῖ ὁμοια 382^v χαμαιδρυῖ
344^r δρυῖ οδε 375^r δρυῖαιαν 408^v δρυῖνα η, δρυῖνον, δρυῖνας 408^r πιτυῖ 48^r
δυῖν 321^r 332^r 344^v - τυῖκους 389^v αιμοπττυῖκους 61^r οργυῖα 401^v οργυῖας
479^v 477^v margo, ορ'γυῖας 477^v ρυῖσκειται 403^r.

πρωῖ 279^v.

Invenitur nonnumquam etiam post consonas:

ερβαρηγῖα 30^r υγῖα 131^v.

γλαδιολουμ 241^v διτ'τον 41^r ιρουνηδῖνινα 125^v και δι'ουρω | 290^r ροδῖνω
388^v (sed ut videtur a m. 2).

ακανθῖς 72^r λιθῖωσιν 200^r.

λυκῖας 476^r.

κολίαν, κοιλίας 183^r σετιαλῖς 149^r μερκουριαλῖς 202^v λίβανω 71^r ἀλῖ-
μοκτονον 281^v βελῖοκανθο 237^v.

νομίζοντες 134^v.

καὶ νῆτρον 183^r οἰονῖον 104^r ενκυμονῖ 389^v οιονῖ 27^r οιονῖ αιμασσοντα
356^v τουτονῖ 408^r 409^v.

ἐπὶ τῷ 448^v ἐπὶ τετραγωνῷ 41^r ἐπὶ φαλαγγίων 24^r.

ἱρῖν αργῖαν 241^v μαμουλαρῖα 72^r (m. 2?) ἑρῖων 295^r.

τῖσῖ 15^v ουντωσῖ: | 468^r ονοσίρεως ονοσίσεως 301^r πουσῖαιλου 398^r λῦσῖ-
μαχιον 271^v (v a m. 2).

καθαρῖ τῖκα 300^r παραιτῖται 177^r.

σαννονχι 76^r.

Iota adscriptum quamquam raro invenitur punctis tamen superpositis insignitum est: εν λυκιωῖ | μετα 119^v εν οικωῖ πινομενος 73^r συν οινωῖ σκορπιῶπληκτοις 95^v; iam notemus ῖ falsissime positum in εισῖδιᾱπυροι (scilicet legendum est εἰσῖ δ) 400^v μηῖλικρινη 193^r καθοποτεραῖν 422^v (sed ῖ deletum).

Saepissime autem puncta duo imposuit manus altera cuius usus pauca exempla adfero: ἀνῖκτητον τριῖχες 28^r ἀμῖ 60 ολῖγωρος 68^r μέλαινα.ῖ. ἐνδοθεν 286^v.

De spiritu.

Spiritus et asperi et lenis significandi varia sunt genera, saepissime autem utriusque spiritus signum est lineola vocali superposita; idem valere punctum superpositum quod lineolam illam satis apparet ex iis exemplis quae in vocabulis attulimus cum aliis tum his: αγει αν εκαλεσαν ελαιον εοικεν ετι εχουσα ονος ἐφησει η καθειμεν ενλουομενον adde ὀ ὀ ὀ, ὄσα ὄσοι ὄσον, raro aliae formae observari possunt velut ἔχων 299^v ῖη (id est ῖη) 418^v ᾱργια 29^r ᾱ.δ.ρακτον 63^r.

Sed id in primis tenere debemus nullam esse differentiam in spiritu leni et aspero significando id quod sescenta docent exempla, neque obstant pauca illa atque casu quodam fortuito exarata vocabula ὀ καθ' ὅς 358^r ὄσον 103^r ὁμοφυλων 462^r; nam eadem ratione exarata sunt haec in quibus lenis spiritus eadem forma est: ἀλθεᾱ 385^v ἐποχη 50^r ἐχι 310^v ἐρουσα 146^r ὀρεσιν 265^v ὠκιμοειδες 107^r παιδιῷ 456^v.

Haec atque alia facillime docet materia a nobis in iis quae secuntur congesta; et primum quidem spiritus in initio vocabulorum positi.

Α.

και αβλαβεις 468r.

αγε 434r αγρου. αγε 441r αγει 32r 351v αγον 74r αγειν 290r ανθρωπον
αγει 442r ρουν αγει 50r αλιων αγωνται 464r ποτον αγει 475v δευτερα αγει
303v πληγεντα αγει 409v εμβρυα αγει 137v εμβρυα αγει 86v εμμηνα αγει |
111v αιμα αγι 250v αιμα αγει 83v ουρα αγει 116r 120v ουρα αγει 249v ουρα
αγου | σιν 72r γαλα αγει 143v η ριζα αγι 26r χρονια. δυσουρια αγει 31r
ποιει. αγι 359r και αγων 468r και αγουσα 401r της αγρας 429r αγρας εαυτην
429r λεγομενης αγραφας 398r κανναβις αγρα 168r αγρα 29r της αγραφας 135v
λιχηνας αγραφους 309v ο αγραφος 435r ελκομενον αγραφων 408r αγραφστις 39r
ηδυοσμον αγραφον 8v εστιν αγραφιδες 315v της αγραφστιδος 155r σελινον αγραφον
10r τις αγραφσαι 484v τη αγραφω 441r δικην αγνοουντες 453r καταμηνιων
αγωγον 118v; 249v.

κτυπος αδειν 482r και αδειν 481r χρονιον αδελφον 462v των αδελφων
405v ζωντων αδεως 455r τις αδεως 468r ενοχλειτω αδοντι 482r μηδεις αδον-
τος, γλυκτερον αδουσιν 482r το αδιαντον 432v αδιψον 50r αντι α.δ. ρακτου |
63r αυτοις αδιαβροχοις 477r του αδικησαντων 463r.

μην αι 477r εοικεν αι 456v το αι 397r και αιθαλλουσης 441r τω
αετω 409v τω αετω 409v του αετου 409v ουτε αετον 468r τον αερα 457r
το | αερα 446r τον αερα 477r τρωθεντος αερους 437r τους αετους 482r των
αετων 477r (margo) των αετων 481v χερσεισις αετοις 477r.

τον αηδη 470v ταις αηδοσειν 475v αττικων αηδονων 475v.

φερωνυμον αθανατον 390v και αθλειον 466r δε αθλου 372v τον αθλον
372v ειτα αθροισας 436v ουτε αθυμους 472r.

των αιπολων 435r.

η ακακια 355v ριζας ακανθου 427v τας ακανθας 399r λευκης ακαν | θης
308v ανιστωντες ακανθας 466v ακανθια. αραιως εξεχοντα 15v την ακανθαν
411r υψηλον ακανθωδη 99v ακατοις 469r ταις ακατοις 478v τας ακατους
470r τας ακιδας 338v 447v ακατοις ακεισειν τε 469r σχοινων ακιδας 461v
τουτου ακεισιν 406r οφθαλμων ακεσασθαι 389r του ακινδυνου 415r ητη-
μενους ακολουθι 465r δε ακοντες 471r τουνομα ακονιτον 441r εστιν ακος 389v
αυτων ακουσειν 470r κισσης ακουων ω | ηθην 475v και ακρατου 459v παλαιος
ακρατος 445r και ακρατον 446r η ακρις 421v των ακρεμωνων 82v πιστακιων
ακρεμονας 435r μελαινομενην ακριβως 405v ακριβως ηδε 405v τε ακριβως

460^τ κυρτόν ακριβώς 464^ν τη ακριδί 403^τ τα ακρα 125^ν την ακραν 405^ν το ακρον 421^ν ταις ακροταταις 479^τ και ακροχορδωνας 339^τ προς ακρο χορδωνας 298^τ ταις ακταις 482^τ τας ακτας 465^ν της ακτινος 464^τ.

την αλαζονειαν 417^τ εμμήνα αλγει 154^τ αλγι 26^τ τω αλευρω 452^ν μετα αλευρου 57^ν 127^ν το αλευρον 133^ν δε αλιψαμενους 391^ν ειτα αλιψαμενος 398^τ αλθει 385^ν εστιν αλλα 477^τ κητους αλυσεις τε 469^τ και αλων 71^τ τω αλωπεκιων 316^ν.

συμβαλων αμα 457^τ κυτισσον αμα 426^τ τε αμα 410^ν 435^τ η αμαρακος 425^τ φυλλα αμαρακι 412^ν αμεθυστον 306^ν οι δε αμελαητι παντες 472^ν και αμηχανειαν 440^τ ογκος αμηχανος 408^ν αμμωνιακον κερατων αμοιρος 402^τ παλιν αμοιβαδον 469^ν.

οιον αν 423^τ αναγκζει στεργειν αναγκζει 415^τ Cf. προσαναγκάζω 458^τ γαρ αναγκη 471^τ περιμενειν αναγκη 412^ν κρυφιομοισιν αναγκαιοις 389^τ σαργον αναδυονται 466^ν πληγμα αναιρει 402^ν και αναιρειν 237^τ και αναιρεισθαι 422^ν φασσας αναιρουσιν 477^τ ανακαθαιρει 47^τ οινω αναλαβω 415^τ φλεγμενοντων αναλημφθισα 310^ν δι αναπαυσεως 476^τ και αναρχωδισ 95^ν ειτα ανασπασας 415^τ και αναπλαττεται 373^ν και αναστομοι 381^ν ποτε ανασχεσθαι 397^ν επιμηκεστερα ανατριπτα 120^ν αλλα αναχωρειν 398^τ πρσσον ανειμενωσ 314^ν νεοττους ο μεν ανελειν 476^ν πολυς ανελκειν 465^τ δι αυτων ανελκουσι 464^τ σφοδροτατος ανεμος 480^τ κατ ανεμον 139^ν τοις ανεμοις 477^ν προπενποντων ανεμων 473^τ τους ανεμους 490^ν λιριου ανεχειν 452^ν δε ανησι 373^ν δε ανησιν 296^τ δολος ανιεται 281^ν αυτης ανισταμενους 470^ν ειτα ανιωμενοι 479^ν τελευτην ανοιγνυται 479^ν καρφος ανυγει 392^τ εν ανωδυνιας 267^ν ανευ 28^τ φραζεσθαι ανωγα 390^ν τις ανηρ 475^ν.

μετα αξουγίας 33^τ.

διχθεισι απαντα 399^ν ον απασαν 479^ν τροφιμωτερα απλυτος δε 135^ν των απλανων 394^ν κυάθου απνευστι 425^ν υδατα απο 99^ν τα απο 21^τ 402^ν εχουσα απο 141^ν παιονα απο 291^τ εντμηθισα απο 298^τ φοινηεσσα απο 401^τ τε απο 470^ν ωστε απο 484^τ δε απο 398^ν κομη απο 383^ν τη απο 442^ν και απο 394^ν — ται απο 269^ν καλειται απ 411^ν δοξιεν απο του 425^τ μεν απο 476^ν γευσιν απ αυτων 454^ν την απο 400^τ τοσουτον απ 412^ν ο απο 394^τ το απο 402^τ τουτο απο 414^ν ανασπασας απο 415^τ εχοντες απο 411^ν της απ 408^τ κεφαλης απο 403^τ διαγωγης απο 394^ν ταις απο 402^τ τοις απο 291^τ 425^τ 453^τ τους απ 470^ν αντικρυς απο 414^ν ως απο 480^ν (margo) ειδως απ 147^τ των απαγχομενων 484^ν και απαλλαγηναι 406^τ χρονιους απαλλαττει 300^τ τε απαρτησαντες 464^τ ιχθυων απατην 480^ν μηδεν απειοικεναι 405^τ ληϊων απειρωσιν 466^ν μυων απεχομενοι 479^ν βορας απεχομεναι 480^τ βοστρυχος απηρωρηται 480^ν περιπεσων απηχθημεναι 400^τ διαδραντες απιασι 412^ν ανθρωποις απιρατον 468^τ το αποβρεγμα 282^ν τουτοις αποβρεχθεις 448^ν το αποξεμα 303^ν φυλλα αποξεσθεντα 291^τ και αποθεσις 350^τ εις αποθεσιν

35^r κοῦρους ἀποθλείβων 455^r το ἀποθ' λιμ' μα 334^v αὐτοῦ ἀποκαθαίρει 386^v ἰκτεροὺς ἀποκαθαίρουσιν 142^v καὶ ἀποκαθαρτιζή 120^v δε ἀποκλαυσθέν (λ del.) 302^v θατερα ἀποκλείνειν 410^v ἀποκρουστικήν 22^r καὶ ἀποκρουεταί 38^r δε ἀποκτείνει 405^v ἠρωδίου ἀποκτείνειν. ἐπιδὴ 480^r ραστα ἀποκτα^v | θῆναι 471^r γενυσὶν ἀποκώλνειν 470^r ἀποληφθῆναι: 484^v πέτρων ἀπολιψουσιν 464^v ὠκεανὸν ἀπολιποντα 468^v μελ' λώσσειν ἀπολιμ' πανεῖν 481^r καὶ ἀπομυζήσαντα 453^r τις ἀποξέσας 430^r οὐδε ἀποξυσάσθαι 406^r τινὰ ἀποπεφυκοτα 336^v λῖαν ἀποπνέει 408^r χαλινῶν ἀποπτυσουσιν 469^v τὴν ἀπορευσάσαν 468^v καὶ ἀπορρεόντος 415^v καὶ ἀποσμηξαι 450^r ταῦτα ἀποστ[390^r (margo) καὶ ἀποστηματα 128^v στρεφομένη ἀποτιθεται 275^v ἀρ' μοξεῖ ἀποτιθεται 313^v αὐτὰ ἀποτιθενται 242^v θηρεῖα ἀποτιθεμένα 406^r καὶ ἀποτινασαι 481^r αὐτοὺς ἀποτρεποι 482^r καὶ ἀπου | λοι 267^v cf. ἀπουλοι 16^r εἰῶθεν ἀποφενγούσα 467^r καὶ ἀποφενγουσιν 460^r κυτίνον ἀφυλ' λον 355^v αὐτο ἀποψαν 335^v καὶ ἀποψυχεται 442^r οὗτος ἀποχωρήσειεν 474^r ὡς ἀπώλε | [448^v θείω ἀπυρῶ 71^r.

δε ἀρα 452^r εἰ μὴ ἀρα 476^v ἐστὶν ἀρα 439^r δεινὸν ἀρα 413^r τοῦτον ἀρα 450^r ἐκείνης ἀρα 434^r πῶς ἀρα 476^v τοιοῦτοις ἀρα 403^r αἴτον ἀραμενός 409^r σαφ' ξιν ἀρεστερα 477^r αἷμα ἀρεως 31^r ἐπεσχισμένα ἀρεως 150^r μόνον ἀρηγεῖν 433^v τὸν ἀριθμὸν 460^r αὐτοῖς ἀρίστα 467^r τῆς ἀριστερας 372^v ἀριστολογία 413^r ὥσπερ ἀριστολογίας 218^r καὶ ἀρωματικας 298^r καὶ ἀρωματιζόντα ἀπερ' 304^v πασὶν ἀρωγο^v 388^v.

τοὺς ἀσεβεῖς 472^r προστιθεμένη ἀσυνλήμ' ψια^v | 128^v δε ἀσ | φαλ' του 351^v προχωρεῖ ἀτακτως 458^r γαλα ἀτυρωτον 128^v.

τε ἀν 457^r τε ἀν 441^r οὐ' φάλον αὐτον 440^v ταῦτα αὐτο 430^r αὐτο 484^v δε αὐτου 36^r.

τον αὐχένα 440^v.

ἀπαλα ἀφαλαγ' γιοδηκτοῖς 245^v δε ἀφανως 461^r αὐτας ἀφεριται 466^r οὕτως ἀφειδως 472^r ἀφε | ψημα 37^r δε ἀφειψημα 61^r 70^r 86^v 250^v το ἀφειψημα 25^r 32^r 65^r 92^r 119^v 120^v 133^v 244^v 351^v το ἀφειψημα 28^r 59^r 142^v ριζῆς ἀφειψημα ἀχρι 272^v τοῦ ἀφειψηματος 337^v συκῶν ἀφειψηματος 359^r ἀφιᾶται. ὑπο 454^v τε ἀφιεταί 461^r θῆραν ἀφιᾶται 454^v εἶδος ἀφιεῖς 409^v ἀφιῇσι 454^v ὅπως ἀφιῇσιν 453^v αὐτὸν ἀφικηται 469^v τε ἀφειπτανται 481^r ἰσχυσῶσιν ἀφειπτασθαι 479^r ἀφιστησιν 19^v ἀφιστησι 26^r ἀφιστησιν 249^v οὐνυχας ἀφιστησιν 377^r λεπρας ἀφιστησει 34^r θεραπευεῖ. ἀφιστησιν 316^v καρπὸς ἀφειψηθέντα 44^r καὶ ἀφλεγμα^v | τον 296^r καὶ ἀφλεγμαντα 41^r ἀφλεγμαντος 25^r καὶ ἀφοβοὶ 471^r ἀφροδιτης 302^v ἀφροὶ 70^r ἀναπνεοντες ἀφρον 469^r δειπνὸν ἀφρος 445^r τότε ἀφρονιτρο^v 437^r (φ post φ del.) θεραπείας ἀφυτερίζουσης 448^r δε ἀφυην 465^v.

το ἀχθος 466^r ἰσορρεπες ἀχθος | 389^v χοιρομένη ἀχλὺς 382^v ἀρ' μοξεῖ ἀχρι 300^r καὶ ἀχριοῦν 468^v κεφαλὴν ἀχροῦς | 261^v νωτοῦ ἀχρι 420^r αλὸς ἀχνην 455^r. ἐναποβραχέντος ἀψινθίου 449^r.

Δ.

φυγοίμι α 466^ν πολλοί α 412^ν εστιν α μη | 474^τ προτονον α μητε 469^τ
 θρακην άγνιζει 481^τ άγνεουσας 37^τ άγνος δια το 37^τ και άγνου 437^τ χρυσ-
 ανθεμον άγνον 392^τ του άγνου 397^τ άγνου 414^τ.

ο αλιευς 463^τ οι αλιεις 461^ν 466^ν 472^τ 480^ν των αλιων 464^τ των
 αλιων 471^τ νων αλιων | 462^τ αλιεα 473^τ τον αλιεα 473^τ τους αλιεας 463^ν
 466^τ σαγηνην αλιεας 478^ν αλιεας εξελ'κοντας 478^ν τοις αλιευσιν 471^ν τοις
 αλιευσιν 372^ν 471^τ 480^τ οι αλιαιετοι 477^τ ουτως αλισκονται 466^ν δε αλι-
 σκονται 465^τ των αλοντων 471^τ οξυβαφον οι αλες 437^τ του αλας 455^ν μετα
 λαων 137^ν η αλων 455^τ.

τη αλω 394^ν την αλω 415^τ 465^ν.

αμ αυταις 435^τ ακεισειν' αμα 472^τ αρκευθου αμα 425^τ απολλυσθαι
 αμαξης 422^ν.

μετα απαλης 36^τ και απα | λωτερα 35^τ.

αυτην απασαν 411^τ 467^ν της ημερας απασης 467^ν ερυθρον απαντα
 470^τ παλιν απαντα 479^ν τουτους απαντες 479^τ δε απαντων 467^τ απερ' 304^ν
 κωλυει απτεσθαι 23^τ.

ιατρικην αρμοζει 250^ν και αρωματιζοντα απερ' 304^ν αλλης ας 455^τ δει-
 νον απηται 440^τ δε αφθας 336^ν ενμηνα αυτη δε η ριξα 119^ν.

Ε.

ωρα εαρος 442^τ δε εαρος 466^τ του εαρος επισταντος 478^τ την εαρος
 458^τ του εαρος 458^τ εργασιμοις εαρος 335^ν επιοντος εαρος 476^ν θηριου εαν
 62^τ τουτων εαν 461^ν ποιειν εαν 242^ν.

και εβασιλευεν 405^ν.

κτυπον εγειροντες 470^τ δρακοντες εγενοντο 426^τ και εγλιχθεν 137^ν δε
 εγνωσα | 476^ν νυν εγω 434^τ.

το εδαφος 471^ν κοιμζειν εδει 476^ν φυσιν εδεξατο 453^ν παντες εδωρη-
 σαντο 390^τ.

θαλασσαν εθελον 470^ν βαλ'λειν εθελoi 472^τ οραν | εθελειν 474^ν στρομ'βους
 εθελουσαι 472^τ ουδε εθελοντας 463^ν αυτω ονομα εθετο 435^τ ιεραζειν εδος 474^ν.

μηκωνα εκαλεσαν 350^τ οι παλαι εκαλουν 435^τ αυτην εκ' | βαλοντας 430^ν
 ειτα εκει 469^ν τοις εκει 410^ν καθαπερ' | εκεινος 421^τ ωσπερ' εκεινος 408^τ
 επικυψας εκεινος 476^ν την εκεινου 481^τ προς εκεινο 480^τ αυτον εκειναι 427^ν
 ποαν εκεινην 475^τ πολλην εκεινην 444^τ μειζειν εκεινην 474^ν εκεινης 434^τ
 ωρας εκεινης 394^ν εχουσα εκεινης ελασσον 405^ν περ'σειας εκεινης 442^ν ταρι-

χευθεισης ἑκεινης 430^τ αυτω ἑκεινω 409^ν δε ἑκεινα 405^τ τοις ἑκεινων 461^τ 481^ν τοις ἑκεινοις 446^τ θηρωντες ἑκεινους 477^τ οῦφρευς ἑκιθαριζεν 410^τ αυτων ἑκρινων 40^τ ποτε ἑκων 480^τ.

φυλλοις ἑλαια 153^τ των ε | λαιας 37^τ της ἑλεας 455^τ η προημαδιας ἑλεας 442^ν δε ἑλαιον 27^τ ἑλαιω 454^τ η ἑλαιω 300^τ και ἑλαιω 316^ν και ἑλαιον 298^ν ακανθαν ἑλατ'τοι 411^τ θεων ἑλασσουμενοι 468^τ των ἑλασσονων 471^τ δε ἑλατ'τον 109^ν ἡμερον ἑλασσο 299^τ μεχρι ἑλαστου 15^ν ευθυς ἑλανομενων 464^ν και ἑλινον ἑλαφου 425^τ τε ἑλαφοις 400^τ ἑλα | χεν 406^ν ας ἑλεγομεν 448^τ εῦρων ἑλεγ'χος 402^ν οπερ'ἑλεγ'χεται 15^ν κοσσυφον ἑλεησειεν 462^ν παθος ἑλεησαντων 474^ν και ἑλευσεται 390^τ τη ἑλευσινι 411^ν αυτην ἑλ'θων 415^τ.

στομα ἑμει 451^ν το δε ἑμον 439^ν δε ἑμε | τον 300^τ προς ἑμετον 451^τ πραως ἑμεσαι 300^τ αυτην ἑμ'φερη 358^τ.

τα εν 446^τ τα εν 92^τ γειτονα εν 468^ν ὑποστυφουσα εν 296^τ γης εν 476^τ τησδε εν ορι 457^τ χλωρα εν οις 151^τ δε εν 338^ν 439^τ τιθεται εν 94^ν η εν 436^τ αυτη εναντιου 402^τ ὑστερον ἐνελ'θοντα 409^τ δε ενεργως 315^ν καμπυλους ενεχεσθαι 471^τ τε ἐνσχεθῆσαι 472^τ ὑδατος ενεχθειη 405^ν τε ἐνοχλουσι 402^ν τη ἐνωρικω 413^ν οιον η εν ψαμ'μω 400^ν δε ἐνωμνυει 432^ν πορφυρον ἐνιοις 63^τ ατινες εν 141^τ.

δε εξ 384^ν δε εξ 316^ν ἱου εξ 409^τ ζητων εξ 410^ν τω εξ αυτων 455^τ ουσης εξαιρεσθαι 139^ν τοιονδε ἐξηυρηται 465^τ τροπος εξηυρηται 476^τ πληθος εξ 242^ν δε ἐξηρ'πται 469^τ πλειστη ἐξης 15^τ μακρας | εξοδον 372^ν αλ'λα εξοιστροωσι 397^ν και ἐξομ'φαλους 383^ν και εξω 400^τ και εξω 421^τ τη εξω 448^τ εξωθεν 78^τ στομα εξαγαγων 415^τ δε ἐξανθηματα 301^ν αλιευσιν εξειναι 471^τ γην εξελαυνουσιν 471^ν το εξελ'θειν 75^τ μεν εξελ'κου | σι 461^ν πολ'λακις εξενεχθηναι 469^τ φοινικουν εξερεθιζειν 40^τ ποθεν εξερ'πυσας 409^ν αδειν εξη 482^τ.

δε ἑοικεν οδε 421^τ ἑοικεν αι 456^ν σπερ'ματος εοικως 22^τ φυλ'λα ἑοικοτα 310^ν λινω εοικοτα 350^τ κρινω εοικοτα 132^ν τον ἑοικοτα 436^τ απλως | ἑοικεν 456^ν.

ειτα ἑπειδαν 467^τ γαλα ἑπειδαν 448^τ τουτο ἑπειδαν 435^τ δε ἑπειδαν 422^τ πινω ἑπειδαν 456^ν ανθειν ἑπειδαν 435^τ παρ'θενιος ἑπειδαν 433^ν αυτικα ἐπιγεται 472^ν πιειν ἐπιγομε | 484^ν τροφην ἐπιγομενοι 479^ν ἰχθυς ἐπιγουσι 477^τ οραν ἐπιγομενον 462^ν μικρον ἑπειτα 433^ν πλαγιος ἑπεσεν 476^ν ἐπι 24^τ ἐπι 30^τ τα ἐπι 78^τ ειτα ἐπι 478^ν πλεονα ἐπ 383^ν κεχυμενα ἐπι 41^τ ἐχοντα ἐπ ακρου 27^τ καμ'πτοντα ἐπ ακρου 484^ν μικροτερα ἐπ ακρων 73^τ φυλ'λα ἐπι 132^ν σπερμα ἐπι 37^τ αλ'λα ἐπι 415^τ τε ἐπι 406^ν 472^τ τε ἐπι 372^ν 411^ν 434^τ 468^τ 481^τ δε ἐπ 350^τ 409^ν 463^ν 480^ν δε ἐπι 97^ν 482^τ ποτε ἐπι 475^ν ουτε ἐπι 468^ν δε ἐπ ακρας 57^τ δε ἐπ ακρω | 276^ν δε ἐπ ακρον 381^ν και ε | πι 408^ν και ἐπι 427^ν και ἐπ ακρου 91^τ και ε | π ακρων 85^ν και ἐπι ὀφθαλμιωντων 13^ν φαινει ἐπ 431^ν τουτο ἐπιπλασθεν 100^ν αυτο ἐπι 13^τ του ἐπι 458^τ εξω ἐπι 430^ν καν ἐπι 464^τ βροϊαν ἐπι 477^ν τελευτεαν ἐπ 470^ν

μεν ἐπὶ 372^ν τὴν ἐπὶ 414^ν μελανὴν ἐπὶ 445^τ ἀγωγὴν ἐπεχουσιν 279^ν σεσησ-
 μένην ἐπὶ 299^ν εἰπὲν ἐπὶ 470^ν ναυσιν. ἐπὶ 468^τ πεπτωκοσιν ἐπὶ 140^ν
 ἀνιῇσιν ἐπὶ 265^ν ἔχουσι | ἐπὶ 477^τ μεγίστον ἐπὶ 470^ν οὖν ἐπὶ 442^τ οστράκον
 ἐπὶ 471^ν ἀνδρῶν ἐπὶ 481^τ τῶν ἐπὶ 468^τ παντῶν ἐπὶ 415^τ τεκνῶν ἐπὶ 400^τ
 τας ἐπὶ 383^ν 477^ν ἐμ' πλησας ἐπὶ 467^τ οἷς ἐπὶ 477^τ αὐτοῖς ἐπὶ 372^ν δεσπο-
 ζοῖς ἐπὶ 473^τ παντός ἐπὶ 480^τ ὠφελίμος ἐπὶ 32^τ ἰσχυρός ἐπὶ 409^τ ὡς ἐπὶ
 485^τ πείσαντες ἐπαγ' γέλειας 467^ν τε ἐπαγουσιν 462^τ ἀναπνο | ἡς ἐπαγειν
 400^τ πλέον ἐπαγεται 396^τ τε ἐπαίουσιν 464^τ ἐξεί' ἐπακολουθοῦντα 405^τ οὕτως
 ἐπακολουθήσῃ 409^ν κατ' διὰν ἐπαλιψας 468^τ μὴ ἐπαλεξήσαι 457^τ καὶ ἐπανα-
 ζευξεις 411^τ αὐθις ἐπανελ' θουσας 471^ν αὐθις ἐπανεφ' ἄχόμενος 424^ν ἐπανε-
 κοντα 462^ν σταφυλῆς ἐπανθουσ[431^ν παλιν ἐπανιᾶσιν 476^τ νομῆς ἐπανιου-
 σας 464^τ ὠφείλει ἐπαντλήματα 133^ν ἐπαχθῆς 435^τ δὲ ἐπεξιόντος 468^τ ἔαρος
 ἐπελ' θόντος 466^τ τελευτῆς ἐπελ' θουσης 463^ν μὲν' ἐπελ' θόντος 409^ν πολλαῖς
 ἐπεμ' βαντες 469^τ συνεστραμ' μένος ἐπεῶρουμένος 434^ν] | νος ἐπιβαλοὶ 430^τ
 εἰτα ἐπιβαλ' λων 425^ν οἶνον ἐπιβαλ' λουσιν 470^τ ἡγουμένην ἐπιγελῶν 467^τ
 τε ἐπιγε | νομένη 442^τ ματὴν ἐπιδάκνειν 469^ν τε ἐπιδήσας 485^τ γοῦν ἐπιδό-
 θεισα 433^ν ριπτούμενους ἐπιδραμόντες 478^ν ἐπιθυμῖς 137^ν θαλάτ' τευειν
 ἐπιθυμία 471^τ ποτε ἐπικαθῆσθαι 474^ν συγκρίσιν ἐπικαίουσα 154^τ βοθροῖς
 ἐπικαλύπτει 472^τ οστράκον ἐπικεῖσθαι 484^τ ἔγειροντες ἐπικελευόμενοι 470^τ ἐπι-
 λαμ' βανη 449^τ κατὰ σφας ἐπιλαθόμεναι 415^ν ραστα ἐπιλανθάνονται 481^τ καὶ
 ἐπιλημ' ψαῖς 149^τ δύναμεως ἐπιλελῆσθαι 470^τ σκευαζόμενον ἐπιμελῶς 428^τ δακ-
 τυλεᾷ ἐπιμηκῇ 121^ν καὶ ἐ | πιμηκεστέρα 110^ν χλειαρον ἐπινηχόμενον 455^ν
 μένειν ἐπιοντα 476^ν πυρκαῖα ἐπιπλάσθεις 356^ν σπογ' γους ἐπισκεψάμενος
 472^ν καὶ ἐπισκίοις ὄχθαις 460^τ τοιῶσδε ἐπισκοπεύσιν 469^τ οὖς ἐπισπᾶται 469^ν
 ἡκίστα ἐπιστάνται 410^τ μεμνηνται ἐπιστημῆς 479^τ ἀναβιβαζειν ἐπιστημονα 460^τ
 εαυτὴν ἐπισφᾶσαι 474^ν ποσὶν ἐπισφιν' ξαντες 477^τ ἐμ' μηνῶν ἐπισχεδὶν 24^τ ἄφυστρι-
 ζουσης ἐπιτασιν 448^τ καὶ ἐ | πιτεθεῖσα 375^τ ἐπιτηδεὸς 15^ν καταπλαστός ἐπιτη-
 διος 92^τ καὶ ἐπιτιθεμένη 99^τ πεπυρωμένον ἐπιτιθεῖς 436^ν κοιλίας ἐπι | θεμένη
 38^τ δὲ ἐπιτεθικασί 433^ν λια ἐπιθεμένα 82^ν ἀλιῶν ἐπιτρεποντῶν 469^ν πίνειν
 ἐπιτρεπετω 455^τ ποσὶν ἐπιτρεχεῖ 480^ν ὃν ἐπιτρεχεῖ 470^τ αὐτοῖς ἐπιτρεχεῖ
 456^ν τοιούτου ἐπι | τριβουσί 402^ν τῇ ἐπιφανίᾳ 316^τ ἐπιφερο | μένων 22^τ αὐτὴν
 ἐπιχειρήσαντος 400^τ δὲ ἐπιχεό | μένου 298^τ ὡς ἐπιχανόντος 469^τ κοψας ἐπιχεας
 428^ν ἀφρων ἐπιψυχόμενων 446^τ μάλιστα ἐπωδυνός 422^τ πανν ἐπωφελῆς
 433^ν ἐνταυθα ἐπληξεν 411^ν φίλην ἐποιῆσεν 457^τ ἐποχῇ 50^τ.

ἔρεβινθος ἔχει 435^τ δὲ ἔρεγμον 156^τ οὐραν ἔρειδαμένος 476^ν προῖνος
 ἔρισθεντος 469^ν μὲν ἔρετ' | τοντες 466^ν εἰσὶν ἐρημοὶ 440^τ δὲ ἐρίον 453^ν μετὰ
 ἔρινου 297^τ ἐστὶν ὦ οἱ ἔριοπλῦτοι 295^τ τῶν ἔριων 295^τ δὲ ἔρυθρος 134^ν δὲ
 ἔρυθροὶ 435^τ δὲ ἐρυθρον 413^τ φεγ' γος ἔρυθρο~ 388^ν ποιοῦντος ἔρυθρον
 470^τ τοι | οὔτο ἔρυμα 46^τ ἢ ἔρυσιμον 359^τ πρὸς ἐρυσιπελάτα 293^τ καὶ ἐρυσι-
 πελάτα 301^ν κυμάτων ἐρόμενος 472^τ δὲ ἔρουσιν 466^ν ἰχθυας ἔρουσι | 467^τ

νεφέλας ἔρουσιν 468^r ὁ ἔρωσ 463^v (rubrum) οὐδεν ἔρωτος 461^r δι ἔρωτα 464^r τῶν ἔρωμενων 462^v οἶον ἔρωμενη πρὸς ἔραστην 423^v τε ἔρωτικοῖς 461^v τὴν ἔρωμενην 462^r οἱ ἔρωδιοι 480^r.

οικίας ἔσπουδακοτες 469^r γένος | ἐστὶ 457^r νυκτος ἔσωθε 302^v.

δε ἔτερον 174^r δε ἔτι 471^r ἀλλ' ἔτι 415^r μείκρον ἔτι 477^v παρθεῖνιον ἔτι 427^r του ἐ | τὸν 399^v σφαιρία ἔτων 175^r.

μικρὰ ἔφ 323^r τὰ ἔφ 441^v ἐχούσας ἔφ. 351^v τε ἐφ 481^v παρὰ ἔφ 450^v δυο ἔφ ἡμερας 152^r δε ἔφημερας 106^r ἔφ ου 97^v πηχίον ἔφ ου 240^v πορ' ἄθμον ἔφ 470^r φυλ' λων ἔφ ου 308^v τετραγῶνα ἔφ ων 321^v φυῶμενα ἔφ ων 335^v ακριβῶς ἐφεδρενοντας 461^v πελαγους ἔφελ' κεται 461^v οὕτως ἔφελ' κεται 484^r δεθεισαν ἔφελ' κεσθαι 471^v ἔχθυσιν ἔφελ' κομενω 466^v τε ἔφελ' κυσθεντες 484^v ουκ ἐν | χρηστον 15^v αὐτὴν ἐφορ' μῆσα 469^v ταχιστα ἐφορ' μωσιν 460^r ἀρ' ρεσειν ἐφορ' μωσειν 478^r αἰσθματος ἔφυνπνώσασθης 456^r παιδιοῖς ἔφυδροῖς 37^r ἀνδρες ἔφημισαν 388^r λοιπῶν ἐφικεσθαι 462^v κιχων ἔφι... 390^r.

ἔχι 336 ἔχων 37^r ἔχων 24^r ἐχούσα 15^v ἐχούσα 62^r εἰδεᾷ ἔχι δε 401^v φυλλὰ ἔχει 34^r 107^r 124^v 162^r 291^r 313^v φυλλὰ ἔχει 59^r φυλ' λὰ ἔχει 34^r 141^r 358^r φυλλὰ ἔχοντα 41^r φυλλὰ ἐχούσα 296^r 338^v μελανά ἔχει 245^v ἀνδραγῆ ὁμοία ἔχει 349^v μοι | ρα . ἔχει δε 401^v γαστέρα ἔχων 431^v ξηρὰ ἐχούσα 39^r μικροτέρα ἔχει | 62^r ἀριστα ἔχει 467^r λεπτα ἐχούσα 434^r δε ἔχι 122^v 350^r δε ἔχει 46^r 60^r 97^v 148^r 150^r 151^r 162^r 242^v 270^v 272^v 273^v 282^v 355^v 382^v 383^v 385^v δε ἔχει 22^r 38^r 78^v 93^r 99^v 116^r 119^v 120^v 149^r 348^r 360^r δε ἔ | χει 272^v 293^v δε ἔχει 58^r 100^v 165^r 255^v δε ἔχι 310^v δε ἐχούσα 21^r 359^r δε ἔχω 461^v τε ἐχόμενον 474^r ποτε ἔχοι 430^v ὥστε ἔχει 471^r βουλή-θῆναι ἔχει 410^v καὶ ἔχων 392^r καὶ ἔχει 406^v οἱ ἔχει 469^r ὁ ἔχεις | 402^r εὐ ἔχειν 460^r τούτου ἔχει 421^v ἀπολλῶ ἔχον 299^r πυρὼ ἔχοντα | 127^v — εἰν ἔχει 427^v προσηγορίαν ἔχων 481^r προσθεν ἔχει 415^r μὲν ἔχει 49^r ξηραντικὴν ἔχει 40^r μεγαλήν ἔχει 420^r κεφαλὴν ἔχει 428^v ἀκ' μὴν ἔχων 299^v αὐτὴν ἐχούσα 146^r δύναμιν ἔχει 30^r δύναμιν ἔχει 22^r δύναμιν ἔχον 101^v δύναμιν ἔχων 349^v κλησιν ἔχοντες 411^v πλεον ἔχειν 399^v φλοιον ἐχούσαν 96^v φυλλον ἔχει 149^r ραμνος ἔχει (s corr. in v) 388^r κυάρον ἐχούσα 41^r στερ' γηθρον ἐχουσι 388^r πλεον ἢ ὅσον ἔχειν 401^v τὸν ἔχειν 423^v τὸν ἔχοντα 467^r δοιμυτατον ἔχων 277^v στικτον ἔχει 423^r μερῶν ἔχω 440^r ἀνεμῶν ἔχοι 479^r ὠνπερ' ἔχων 406^r — ὀλιγὰς ἔ | χοντα 140^v πολ' λας ἐχούσα 141^v γραμ' μας ἔχων 122^v μωλοπας ἔχει 456^v παρὰ χειρας ἔχης 412^v περιπεπτωκοτας ἐχόμενη δε 412^v ἀναγ' κης ἔχει 402^r κεραστης ἔχει 402^r αὐτης ἔχω | 474^v χωριοῖς ἔχει 72^r μήκος ἐχούσα 405^v πορους ἐχουσι 477^r τοὺς ἔχοντας 308^v γενεσεως ἔχων 468^v οικειως ἔχον 432^v πονηρως ἔχων 458^r πονηρως ἔχων 458^r ἀπληστως ἔχων 405^v — ὑπο ἔχεων 428^r διαφθειρονται ἔχι 432^r του ἔχεως 402^v τιτρωσκει ἔχης 415^r ἐρπετων ἢ ἔχης 400^r δε ἐχιοδηκτοῖς 62^r φυλλὰ ἐχούσα ἔχινω 338^v ἐχεῶδηκτοῖς 336^v ὡς ἐχυρον 466^v.

Ε.

ἀγούσα ἑαυτὴν 401^τ καθ' ἑαυτο 446^τ πλησίον ἑαυτης 414^ν διαυγέστερον ἑαυτου 442^τ των ἑαυτων 421^τ τας ἑαυτων 484^ν οὐρώντας ἑ| αὐτην 401^ν τοις ἑαυτης 457^τ τοις ἑαυτου 441^ν ευθειας ἑαυτου 415^τ.

και ἐδρας 479^τ παλιν ἑκαστοι 478^ν δε ἑκαστον 436^τ καθ' ἑκάστην 139^ν και ἑλωδεσι 310^ν ἑμω|διας 38^τ οδηγιας ἑνεκα 468^ν κατα ἑνα 299^ν ἑνα 404^τ φυλ'λα ἐξ 39^τ τε ἐξ 474^ν τον ἐξης 475^τ ἐξης 29^τ βοηθειν. ἐξει 428^τ ἑοις 389^τ εφεξης ἑπτα 479^ν ἐρπητας 30^τ τον ἑταιρον 473^τ πλειστα ἑτερα 469^τ 485^τ γε ἑτερος 458^τ δε ἑτερα 146^τ δε ἑτερον 43^τ δε ἑτερον 465^ν δε ἑτερος 470^τ δε ἡ ἑ|τερα 427^ν και ἑ|τερον 462^ν και ἑτερον 102^τ θεραπειουντι ἑτερον 351^ν οι ἑτεροι 461^ν δε ἑτεροι 480^ν ριζαν ἑτεραν 467^τ παν ἑτερον 474^ν ουδεν ἑτερον 462^ν τον ἑτερον 476^ν 472^τ Ἰυσιν. ἑτεροι 474^τ πλανηθεντες ἑτερα 129^ν κολοιους ἑτερους 484^ν τοις ἑτεροις 472^ν ξυλοις ἑτεροις 471^ν θη-ραθεις ἑτερος 484^τ ως ἑτεροσε 428^ν μαλα ἑτοιμως 478^ν.

εσθιομενα ἑφτα 304^ν ριζα ἑφθη 27^τ αμα ἑψων 457^τ σκαμ'μωνια ἑψι-σθαι 457^τ ριζα ἑψηθαισα 31^τ φλεγματα ἑψηθαισα 26^τ δε ἑψηθαισα 299^τ ελ'κη ἑφθη 301^ν τη ἑψησει 272^ν φακη ἑψηθεν 301^ν λαχανενεται ἑφθη 308^ν επι-πλατ'τεται ἑψηθεντα 119^ν και ἑφθη 298^τ 338^ν και ἑφθον 51^τ και ἑψησας 450^ν περιουσι ἑψομενον 399^τ μελιτι ἑφθω 371^ν ελαστου ἑψηματος 15^ν ἑφθης 50^τ ἑψηθαισα 94^ν μιχθεν ἑφθη 134^ν αυτων ἑφθαι 142^ν αυτω| ἑφθαι 244^ν ην ἑψηθη 448^τ οινω ἑψηθεις 457^ν θλασαντες ἑψουσιν 355^ν ὁ χυλος αυτης ἑψηθεις 378^τ ριζης ἑψηθεντες 133^ν συν οροβοις ἑφθος 118^ν κατέψηθαισης 441^τ κατεσκευασμενον ἑψεσθαι 398^ν.

Η

ἡ 24^τ 62^τ 117^ν 124^ν 125^ν 139^ν 440^ν ἡ 26^τ ἡ αλ'λως 412^τ ἡ αυτου 405^ν ἡ δια 37^τ ἡ μελιτος ἡ χολης ἡ ριζα 300^τ ἡ μεθ' ὑδατος 321^τ ἡ οἶος 448^τ ἡ οξους 437^τ ἡ ὀξύκρατον 300^τ ἡ πι|σανης 46^τ ἡ σικνων 24^τ ἡ τυχον 399^τ ἡ ωχρα 313^ν φαρυγ'γα' ἡ γλωσσαν 339^τ αναξυριδα' ἡ λαπαθον 244^ν κυναια ἡ 159^τ κλωνια ἡ 337^ν τρια ἡ τεσσαρα ὁμοια 66^τ ενδεκα ἡ 106^τ φυλ'λα ἡ 351^ν μελανα ἡ 26^τ τινα ἡ 423^ν ὑγινα ἡ 456^ν μηλινα' ἡ 297^τ μητερα ἡ 464^τ αλ'φита ἡ 300^τ επτα ἡ 265^ν τιθυμαλλιδα ἡ 350^τ ερ'γα ἡ αθηστελ'λουσα 388^ν.

τε ἡ 462^ν πεντε ἡ ἑπτα 73^τ πεντε ἡ ἐξ 107^τ; 350^τ ενιοτε ἡ 273^ν προσφερε' ἡ 455^τ βοτανη ἡ 453^τ παρασταιη ἡ 471^ν ὑπομιναι ἡ 401^ν επι-χοιρομενη ἡ 310^ν μελιτι ἡ οξει 78^τ τυρου ἡ σιλ'φιου 430^τ λαγων ἡ βοραν 409^ν καρδαμου ἡ ἱριδος 359^τ ελελισφακου ἡ δρουος 296^τ αλ'φиту ἡ αρ'του

156^ρ δυω ἢ τρια 285^ν μελικρατω ἢ οινω 265^ν οριγανω ἢ εἰς πυλλω 337^ν ροδινω ἢ 267^ν — ἑτεραν^η 467^τ Ἀσειαν ἢ 439^τ ἐφημισαν ἢ βοτρυνειν 388^τ εν^η ἢ δυω 298^τ συναντησαιεν ἢ 372^ν θυσειεν ἢ βωμω 471^ν κατελ'κυσ-
θειεν^η ἢ 465^ν φλεγμονην ἢ μυσιν 334^ν βαδιζειν ἢ 462^τ δηχθισιν^η ἢ 427^ν
ποσιν ἢ 476^ν ἡκουσειν ἢ 476^τ ουθεν^η ἢ 409^ν βαρουνμενον^η ἢ 412^τ ροδον ἢ
ροδα 279^ν (rubrum) σιτον ἢ ὑπνων 399^τ μαλ'λον ἢ 475^ν χωριον ἢ τι 400^ν
λευκον^η ἢ ὑποπορφυρον 292^τ πλεον^η ἢ 372^ν πινομενον ἢ 180^τ οιον ἢ 408^ν
σπιθαμιαιον ἢ 310^ν αργιον ἢ 310^ν μελαμ'πρασιν^η ἢ βωλλων^η 5^τ κυλιανόρον
ἢ κοριον 8^ν πλασσομενον ἢ και 46^τ κικωριον^η ἢ σεριδα 378^τ πορφυρον^η ἢ
λευκον 310^ν εἰς^η ἢ 381^τ ἡπαρ^η ἢ 469^τ — μακροτερας ἢ 476^τ ἐπαγ'γελειας ἢ
476^ν ευνας ἢ δια 463^ν εντετυχηκοτας^η ἢ 448^τ τεσσαρας ἢ πεντε 349^ν μητρας
ἢ πρωί 279^ν φαλαγ'γοειδες ἢ κανθαροειδες 418^τ πτισανης ἢ βρωθεν 277^ν
πλεισταίς ἢ κοντοίς ἢ κωπαίς 467^τ αυτοίς ἢ συλ'λαβειν 478^τ αυλοις ἢ κιθα-
ραις 482^τ πηχεος ἢ και 67^τ παιδος ἢ ανδρος 464^τ σταφιδος ἢ ρητινης 60^τ
αιπολος ἢ θηρατης ἢ θρυτομος 470^τ ελυμος ἢ ελεβιον 8^ν μικρος ἢ 382^ν πλι-
στος ἢ 382^ν 463^ν ὑδατος | ἢ ὡον 293^ν σπιθαμιαιους ἢ 297^τ πηχεους^η ἢ και
296^τ σχοινοὺς ἢ 472^ν οξους ἢ ὑδατος 383^ν ως ἢ διελ'θειν 481^ν πηχεως ἢ
351^ν συνεχως ἢ συν 116^τ θηλεως ἢ ταυτης^η 413^ν.

ἡπερ^η αν ἢ 462^τ μερος ἢ 436^ν ικανως ἢ 433^ν οποταν ἢ χλωρα 429^ν
οποτ^η αν ἢ 410^ν κἂν ἢ 397^ν.

παντελως ἡγαγεν 433^ν.

ἦδη 388^ν ενδον ἦδη 450^τ ανελ'κειν ἦδη 473^τ μεν ἦδη 482^τ απερ^η ἦδει
429^τ του ἡδρου 21^τ.

κεινουμενην ἡεῖ 422^ν νομας ἡεῖ 476^ν ἡελιου 390^ν φαῖσιμ'βροτου ἡελιου
τε 388^ν ἡεν 399^ν l. 7 inf.

αντι ἡθνου 56^τ δι ἡδων 450^τ.

ἡλεκεβρα 335^ν και ἡλους 237^τ κνηφη ἡκνις 9^τ τεταρτος ἡν 461^ν τιμης
ἡξιωθη ἡνεσιφυλλω | 389^ν αναρ^η παξουσιν ἡπιγμενωσ 478^τ ορ^η [ν]ιν. ἡπει-
γετο 476^ν.

ὑποδακνοντα ἡρεμα 124^ν γευσει ἡρεμα 152^τ ουτε ἡρεμιν 442^τ εμβρισαν-
τες ἡρεμουντας 466^ν ἡριδανω 460^τ ἡρυγ'γιον 8^ν ἡρυγ'γιου 432^ν 457^ν του
ἡρυγ' | γιου 427^ν φλεγομενην ἡρυγ'γιου 432^ν και ἡρυγ'γιου 457^τ δε ἡρωδιοι
480^ν εκων ἡρωδιον 480^τ ἡρυγ'γην 125^ν.

βουνιον ἡτοι 74^τ αναστρεφομενων. ἡτοι 441^τ τον ἡχον 408^τ απερ^η γαζο-
μενον ἡχειν 449^τ συν ἡχω 469^ν.

Ἡ.

ἡ 16^τ ἡ μεν ἡ δε 34^τ ἡ δε ποᾶ 39^τ ἡ ὑδρος 401^τ ἡ αλοῇ 16^τ ἡ ἀκρις
421^ν ἡ βοτανη 29^τ ἡ γαρ^η δη 414^τ ἡ δε 401^ν (rubrum) ἡ διψας 405^ν ἡ δυνα-
μις 28^τ ἡ εν 400^ν ἡ εἰς 400^τ ἡ θαλασσα 465^ν ἡ μητηρ^η 472^τ ἡ μεντοι
8^τ

437^v ἡ ρίζα 26^r 30^r 297^r ἡ δὲ ρίζα 92^r ἡ τροφή 449^v ἀνεχούσα ἡ ἀγχούσα
 432^v ὀμματα ἡ ρίζα 266^v κοπίσα ἡ ρίζα 139^v ρεῖσα ἡ σκορ|πιου 435^r παρ-
 πλησία ἡ 396^r ἀλ'φίτα ἡ ὀξύκρατον 300^r ἡ ὕσπνος 413^v μιμησεις ἡ φουσεις
 475^v κοιλανθείσα ἡ ψαμ'μος 472^r — δὲ ἡ 119^v 148^r 466^r 481^v δὲ ἡ θαλασσα
 468^r δὲ ἡ κεφαλὴ 72^r τε ἡ ρίζα 106^r δὲ ἡ ρίζα 155^r δὲ ἡ ρίζα 119^v δὲ
 ἡ|ρίζα 97^v δὲ ἡ ποᾶ 247^v δὲ ἡ ποᾶ 57^r 130^v ἡδὲ ἡ 435^v τε ἡ 413^v 426^r
 τε ἡ φορὰ 477^r τε ἡ βοτανὴ 432^v δὲ ἡ βοτανὴ 293^r δὲ ἡ κλησις 402^v οὐτε
 ἡ ρωμὴ 468^r δὲ ἡ σαλαμανδρά 456^v -- ταυτὴ ἡ 415^v ἀκτὴ ἡ 73^r χρυσο-
 κομὴ ἡ χρυσιτῆς 371^v χυλίζουμένη ἡ 126^v τυχή ἡ 399^r καὶ ἡ 129^v 286^v 402^r
 423^r 433^r 434^r 435^r 436^r 443^v καὶ ἡ καρ'δία 418^r καὶ ἡ — κεφαλὴ 426^v
 καὶ ἡ κολυβατρία 432^v καὶ ἡ βοτανωδέστερα 73^r καὶ ἡ Λιβυή 467^v διόση ἡ
 μὲν 359^r καὶ ἡ ρίζα 373^v 381^v 398^r 441^v καὶ ἡ πωᾶ 386^v ποιεῖ ἡ 441^r
 ἀρ'μοζει· ἡδὲ 92^r ὅτι ἡ 411^v — ἡ κομὴ 63^r τουτοῦ ἡ κομὴ 25^r αὐτοῦ ἡ
 κομὴ 383^v κησσοῦ ἡ λεγομένη 355^v τουτοῦ ἡ κομὴ 349^v — ὁποταν ἡ 442^r
 μὲν ἡ γῆ 468^r ἡν ἡ ρίζα 412^v αὐτὴν ἡ προτερον 415^r ἐστὶν ἡ ἐν κίλικια
 359^r ἐστὶν ἡ ποᾶ 302^v ἐστὶν ἡ βαρυτατὴ 200^r φησὶν ἡ 394^r μονο-|ἡ γλωτ'τα
 418^r οἶον ἡ πορφύρα 427^v τριφυλ'λον ἡ ὄξυ... 10^r οἶον ἡ πίσσα 443^v
 τοινυν ἡ βοτανὴ 415^r 453^r ἀπαντων ἡ θῆρα 467^r ἐχιδνῶν ἡ ἔχεω 413^v
 ἐνίων ἡ αὐτὴ 435^v χλιερῶν ἡ δὲ ρίζα 307^v — γαρ'ἡ 451^r 467^r — κυνας
 ἡ χερ'σος 468^r διαρ'ροιας ἡ ρίζα 241^v τικτουσης ἡ μῆτηρ 463^r ταυτῆς ἡ ρίζα
 39^r ἡ ρίζα 44^r ἐν ταυταῖς ἡ πυκνορίζος 148^r ποδὶς ἡ 459^v ὀρ'νις ἡ θαλασσία
 477^r ἐνίοις ἡ χροία 400^v πιοντος ἡ ψυχὴ 448^v ἀκονιτος ἡ βοτανὴ 440^r πυ-
 ρος ἡ κεφαλὴ 405^r ἔχνος ἡ πληγὴ 431^v ὀνοματος ἡ 440^v καὶ ὕστινος ἡ βοτανὴ
 433^v ἀσχετως ἡ 480^r ἀγρωστεως ἡ ρίζα 39^r ἀκριβως ἡ δὲ 405^v ἐχει· ἡ
 μεντοι 427^v.

μὲν ἡγητηρ' 468^v πησεως ἡγεμονες 481^v καὶ ἡγεμονες 481^v κρυψειν·
 ἡγεῖ 467^r δὲ ἡγείται 478^r δὲ ἡγουμενοι 410^v σκιαναν· ἡγουμενην 467^r ἡγου-
 μενην ἐπιγελων 467^r ἡγουνται 478^r.

ἡδὲ 71^r 457^r ἡ δὲ 19^r καὶ ἡδὲ 425^v 435^r πρᾶνεν· ἡδὲ 150^r ἀκοπον
 ἡδὲ|91^r ἐτων· ἡδὲ|300^r χαριν ἡδὲ ἡ λεγομένη 412^v μυον ἡδὲ ἡ βοτανὴ
 426^v ψαμ'μον ἡδὲ 402^r γαρ' ἡδιον 464^r εοικοτα ἡδυοσμῶ 272^v μιζονα ἡδυ-
 οσμους 304^v ὡς ἡδὲ 426^r ὁμοιως· ἡδὲ 440^r λιχηνας ἡδὲ 437^r ὀφθαλ'μοις
 ἡδιστε 461^r ὀξάλ'λις ἡδὲ 432^v.

τριτον ἡκοντες 476^v θανατον ἡκειν 410^v ποθεν ἡκουσειν 476^r πετρᾶν
 ἡκοι 467^r γαλακτι ἡκιστα 415^r πεπεριν (ν del.) ἡκιστα 450^r μελας ἡκιστα
 428^v τουτο ἡκιστα 456^v.

οταν ὁ ἥλιος 420^r ἀνασχειν ἥλιον 482^r του ἥλιου 349^v 406^v 429^v 432^v
 471^v ἡἑἥλιοιο 390^r ἐν ἥλιῳ 386^v ἐν ἥλιῳ 309^r οἱ δὲ ἥλιου 46^r δὲ ἥλιο-
 σοπιος 349^v.

ἐπὶ ἡμερας 247^v 268^v τινας ἡμερας 293^v αὐτῆς ἡμε|ραν 470^v ἐνατην

ἡμεραν 402^v και ἡμερινον 390^v ὁ ἡμερος 135^r δε ἡμερον 300^r του ἡμερον 109^r τη ἡμερω 136^v 299^r τω ἡμερω 135^r και ἡ ἡμερος 98^v ον ἡμερωτερον 461^r τοις ἡμερωτεροις 414^r κριους ἡμερωτατους 468^r βοτρυνσι ἡμεριδος 434^r συγγραμμάσιν ἡμεροτη|τος 461^r της ἡμετερας 475^v πληθος ἡμισυ 339^r εις ἡμυσυ 441^r τριων ἡμι. [299^r ανθεμωδι ἡμισυ 103^v μετα ἡ|μιονου 291^r ἡμιονιον 291^r των ἡμιῶνων 468^r τρια ἡμιοβολια 285^v ελαχιστη ἡμιῶβελιον 300^r και ἡμεις 461^r τα ἡμιν 476^v ουδε ἡμιν 472^r απολαυειν ἡμιν 439^v θεσπισαν ἡμιν 389^r ολως ἡμιν 459^v πρως ἡμιν 461^r ἐπαλιψας ἡμιν 468^r παιδες ἡμας 421^r ληθην ἡμας 425^r πατριδας ἡμων 439^r ειτα ἡν 424^r ἡ⁻ | 337^v εκεινης ἡν 442^v αἰτων ἡνικα 481^v και ἡνικα 480^r την ἡονα 470^r.

εστιν ἡπερ' 482^r μενουσης· ἡπερ 481^r σηπιας ἡπερ' 454^v και ἡπαρ' 46^r απο ἡπαρ 426^v ἡπατος 59^r λυει ἡπατι 125^v ευκολωσεται ἡπαρ' 469^r ἡπαρ m 1; spiritum alterum et accentum addit m 2: 23^r και ἡπατικους 129^v 313^v και ἡπατικους 92^r και ἡπατικοις 145^r 333^v βοῆθουσα ἡπατικοις 295^r.

ἡρας 267^v της ἡρας 410^r ἡρακλεωτικη 9^v τη ἡρακλεωτι | [246^v ἡρακλιον 296^r γονός ἡρωος 273^v.

ἡσυχη 299^v ὑπερυθρον ἡσυχή | 109^v ενοχλουντων ἡσυχειαν 467^v συγ'χωρουμενος ἡσυχαζειν 443^v αυτη ἡς 441^r.

ἡτις 85^v εξατερα ἡτε 40^r δρακοντιου ἡτις 97^v καθαιρων· ἡτις 442^v ομοια ἡτις 317^r.

δε *i* pro *i* et *i* dubitare licet, nam vix unum alterumve certum exemplum huius usus adferri potest; scilicet in οντως ιαται 429^v καλαμον ιστησιν 484^v πληθος ιστοριται 125^v πνρ'ινα 230^r fortasse punctum vel puncta duo in *i* littera posita sunt usitatissima illa, quae lineolae speciem praebent, itaque haec exempla nequaquam certa sunt.

Iam de *υ* littera idem dicendum est:

O.

αφ'κουσιν ὀβελoi 300^r κρεμαστηρας ὀβολος 449^r.

ὀδοντας 19^v των ὀδοντων 470^v αριστον ὀδοντων 359^r ερ'κος ὀδοντω⁻ 388^v τοις ὀδουσι 406^v 415^r τοις ὀδουσι 423^v τοις ὀδουσιν 460^r και ὀδοντας 19^r μεν ὀδοντας 401^v τους ὀδοντας 423^v 431^v 471^r και ὀδονταλ'γιας 142^v 244^v 373^r και ὀδονταλ'γιας 299^r ελ'κοντας ὀδυνητε 470^r ειτα ὀδυνηθε⁻ 469^v και ὀδυνηθεν 469^v αλ'λως ὀδυνη 412^r ὀδυνην 33^r εις ὀδυνην 409^v πληγεισιν ὀδυνην 402^v γαρ' ὀδυναι 408^v ὑπο ὀδυνης 469^r και ὀδυνων 415^r τας ὀδυ | νας 402^r ὀφθαλ'μων ὀδυνας 386^v νευρων ὀδυνας 388^v ταις ὀδυναις 470^v και ὀδυρωμενοι 473^r λαερ'τιαδη ὀδυσση⁻ 391^r ὄρων 270^v.

και ὀλιγοις 372^ν ως ὀλιγην 468^ν νεμονται . ὀλιγοι 400^ν ὑπεξαγειν ὀλιγον 412^ν τις ὀλιγη 439^ν η ὀλυρας 485^ν τι ὀλιγον 39^ν.

το ὄνομα 99^ν 140^ν 427^ν 435^ν 437^ν 439^ν 443^ν ὀνομαζεται 34^ν πολλων ὀνομαζεται 414^ν την ὀνομαζομενην 437^ν αυτω ὄνομα 410^ν δε ὄνον 405^ν χρησαμενους ὀνινησιν 398^ν συνεχως ὀνιροῦ'τουςιν 135^ν.

μεν ὄξος 455^ν παρειη ὄξος 414^ν μετα ὄξους 110^ν 133^ν 337^ν μετα ὄξους 128^ν δευτερο- | ὄξους 451^ν μεν ὄξι 414^ν τεφραν ὄξει 456^ν συν ὄξει 109^ν συν ὄξει 187^ν δε ὄξει 450^ν και ὄξει 386^ν ὄξιουειν 129^ν δριμυς ὄξυδορ'κης 157^ν κεφαλῆς ὄξυ 476^ν και ὄξειαι 472^ν την ὄξιαν 470^ν θανατος ὄξυτερον 399^ν συντονως ὄξεις 400^ν τη ὄξυφυλλω 70^ν μετα ὄξυμελιτος 136^ν.

το ὀπισμα 15^ν ὁ | πον 29^ν ενχρισθεισα ὀπη 298^ν και ὀ | πτος 457^ν ειhs ὀπω 436^ν.

το ὀροσελινον 248^ν το ὀριγανον 426^ν αφεισηματι ὀριγανου 316^ν φυλλα ὀρινα 276^ν τοποις ὀρινοις 13^ν εστιν ὀρινη 359^ν κυκλαμινη ὀρινη 8^ν το ὀρεινον 182^ν της ὀριου δη ὀριος 414^ν συν ὀροβινω 147^ν το ὀρος 481^ν σπενδοντας ὀρους 461^ν ὑψηλοτατοις ὀρεσιν 265^ν τοις ὀρεσιν 468^ν 471^ν δυο ὀρων 440^ν των ὀρων 469^ν δε ὀρτυγες 476^ν βοθρον ὀρυξαντες 484^ν ριζα ὀρυσεται 96^ν.

δι ὀστρακω 458^ν της ὀσμης 467^ν.

δοκουσιν οὐ 440^ν ουτως οὐδε 422^ν οπως οὐν 434^ν των οὐρων 450^ν μεν οὐ | χην 449^ν

τους ὀφεις 395^ν ὑπο ὀφεσιν 413^ν ὑπο ὀφεων 415^ν 427^ν τρωσαντος ὀφεως 426^ν των ὀφεω 399^ν ὀφθαλ'μοι 418^ν ὀφθαλ'μοις 468^ν ὀφθαλ'μων 27^ν οι ὀφθαλ'μοι 418^ν οιονει ὀφθαλ'μον 164^ν και ὀφθαλ'μων 58^ν 132^ν των ὀφθαλ'μων 461^ν 462^ν των ὀφθαλμων 440^ν εν ὀφθαλ'μοις 400^ν μεν οφθαλ'μοις 461^ν κεφαλῆς ὀφθαλ'μων 279^ν τοις ὀφθαλ'μοις 468^ν τους ὀφθαλ'μους 403^ν τους ὀφθαλ'μους 401^ν προς ὀφθαλ'μων 386^ν νωτα ὀφθειη 469^ν ερημον ὀφθηναι 428^ν φυλατ'τομενος ὀφθηναι 430^ν δυο | ὀφρυων 401^ν τα ὀφθαλμικα 89^ν τα ὀφθαλ'μικα 336^ν και ὀφθαλμικαις 66^ν.

δι ὀχλου 455^ν.

της ὀψεως 464^ν 470^ν 478^ν των ὀψεων 466^ν αυτην ὀψει 401^ν σχοινων ὀψιν 466^ν τας ὀψις 28^ν τα ὀψα 247^ν.

Ὅ.

ο | 103^ν ὁ 27^ν 338^ν ὁ ἰουλος 422^ν | ὁ των 435^ν ὁ δε 30^ν οφιν' ὁ δε 476^ν εκρυπτετο' ὁ δε 394^ν ὁ θηρατης 485^ν ὁ αλιευς 467^ν — ενταυθα ὁ λογος 426^ν ταυτα ὁμοιως 426^ν αρα ὁ χυμος 437^ν αρα ὁ αγρωστης 417^ν θηριακα ὁ προσφωνει 393^ν οιδηματα ὁ καρπος 242^ν — δε ὁ 299^ν 349^ν 360^ν 439^ν δε ὁ ἰος 405^ν δε ὁ λογος 457^ν οδε ὁ λογος 423^ν δε ὁ κυρ'τος 461^ν δε ὁ

χυλος 127^v ποτε ὁ 401^v ἡ ὁ χυλος 139^v ἐν ἡ ὁ καὶ ποσ 350^r ἔφ ου ὁ
καρπος 97^v και ὁ 381^v 422^v 451^r και ὁ βυθος 423^v και ὁ βολ'βος 105^r
και ὁ καυλος 293^r και ὁ καὶ ποσ 349^v και ὁ ὅπος 349^v και ὁ πληγεις 422^r
και ὁ σωζων 401^v και ὁ φλοιος 299^r και ὁ χυλος 34^r 373^v και ὁ δεσμος
437^r και ὁ χοασπης 435^r γενηται ὁ θανατος 422^r ὡφελι ὁ καὶ ποσ 358^r
κτεινει ὁ χυλος 154^r αποφραγηται ὁ τε λαιμος 459^v — ἐνεθ'γοτεραν ὁ πληγεις
399^r λιαν ὁ ὑοσκυαμος 453^r αν ὁ 299^v πεποιηκεν ὁ ζευς 480^r κινδυνον ὁ
θαλατ'τιος 465^r κυκλον ὁδευει | 392^r ων ο 476^v περιστρεφων ὁ ἔχθυς 468^v
αυτων ὁ ἔρως 461^r γονατων ὁ αστεριος 416^r ὡσπερ ὁ λευ|κος 115^r θηρα-
τας ὁ 467^r ὑδρας ὁ ἰφικλος 429^v ποας ὁ χυλος 38^r ποδας ὁ θανατος
453^v ικανας ὁ καυλος 121^r ης ὁ χυλος 145^r ταυτης ὁ χυλος 157^r αυτης ὁ |
412^v ὑγιης ὁ 426^v καυλος ὁ 429^v πληθος ὁ ὁ | 476^v λαμβανομενος ὁ
χυλος 128^v καὶ ποσ ὁ και ὁ 425^r ανδρος ὁδυπορουντος 388^v ουτος ὁ ἔρως
461^v 463^v οινος ὁ καλουμενος 23^r καταχρισμενος ὁ χυλος 165^r νεοτ'τους ὁ
μεν 476^v ως ὁ λογος 435^v πονηρος ὁ δηχθεις 425^r χρονιος ὁ χυλος 271^v πολυ
ὁ κεραστης 402^r μυθω ὁ ζευς 480^r (margo).

την ὁδον 401^r 405^v την ὁδον 402^r των ὁδων 402^r ταις ὁδοις 155^r της
ὁδοιποριας 476^r αυτοις ὁδηγος 468^v.

ὁθεν 99^v 303^v στυπτικην ὁθεν 36^r ψυκτικην ὁθεν 271^v 293^r επικιν-
δυνως ὁθεν 156^r φαρυγγι ὁθεν περ' 455^v.

οἱ 26^r θηρωνται οἱ 372^v.

δε ὅλη 268^v και ὅλων 38^r και ὅλον 456^v και ὅλος 406^v δηγματα ὅλη
27^r καμνοντα ὅλον 388^v εσθιειν ὅλως 458^r ρηθεντω | ὅλως 459^v των ὅλων
461^r το ὅλον 383^v τις ὁ | λως 399^r.

εις ὁμειλειαν 423^v ὁμοιον 44^r φυλ'λα ὁμοια 127^v σπερματια ὁμοια
164^r τρια ἡ τεσσαρα ὁμοια 66^r κορυμβοειδη ὁμοιαν 371^v δρυϊ ὁμοια 382^v
βολ'βω ὁμοια 126^v κισσω ὁμοια 68^r περικλυμενω ὁμοια 124^v δακρυω ὁμοιον
261^v εχει ὁμοια 338^v ὑπολευκον ὁμοιον 105^r παντων ὁμοια 307^v ριζαν
ὁμοιαν 132^v μεστας ὁμοιας 373^v κινδυνοις ὁμοια 467^r των ὁμοφυλων 462^r
ὁμοιος 38^r τε ὁμοιος 456^r μελιτ'τας ὁμοιος 417^r ὁμοιος ὅτε 448^v κλαδοι
ὁμου 426^r ταχος ὁμου 466^v φυλ'λοις ὁμου 452^v κοψας ὁμου 415^r δε ὁμως
401^v 468^r.

αυτον ὁν 397^r ὁ ὁ | νος 405^v.

τα ὅπλα 461^r ὁπερ' 15^v αυτοις ὁπερ 457^v οξὺ ὁπερ' 281^v τε ὅπλα-
μενοι 469^r οτι ὁπηρικα 405^v μεγαλη ὁποθεν 422^v των ὁποσα 478^v ὁποταν
456^r καμ'παις ὁποταν 403^r ὁπου 107^r ὁ | που 135^v ουτος ὁπου 348^r τις
ὁ | πως 422^v περιβαλ'λιν ὁπως 165^r.

ποντον ὅρα 372^v γαρ' ὅρα 468^v ακριβους ὅραν 462^v ουδε ὅραν 468^v
μηδε ὅραν 474^v αυτοιν ὁρατοι 417^r τοις ὁρωσι 440^v αυτον ὁρωσιν 470^r
κρατει' ὅραν 440^v.

ὑγρον ὅς 415^τ παντα ὅσαπερ' 461^τ ὅσον 402^τ γυναικία ὅσα 334^ν παντα ὅσα 98^ν δε ὅσοι 400^ν και ὅσα 300^τ 449^ν αὐτου ὅσον 103^τ χερ' ὅσαιου ὅσον 336^ν τοσούτον ὅσον 449^τ μετρον ὅσον 437^ν ες ὅσον 405^ν αὐτης ὅσα 317^τ οἶνω ὅσον 85^ν θαρσήσας ὅσιως 471^ν.

ιδειν' ὅταν 469^ν χυλιζεται ὅταν 96^ν ὅτε 35^τ αὐτην ὅτι 412^ν και ὅτι 426^τ εχθρα ὅτι 397^ν ονομαζουσιν ὅτι 336^ν ως ὅτι 406^ν 413^ν.

και οὕτως 429^ν.

Ω.

σε γε ὦ Πρωταγορα 459^ν εθέλοις ὦ βασιλεῦ 461^τ.

οπερ' ὠηθησαν 464^ν αντιπνεων ὦθει 470^τ.

ὠκιμοειδεις 107^τ μελانا ὠκιμον 293^τ τῷ ὠκιμῷ 448^ν.

και ὦμα 304^ν της ὦμης 298^τ μοςχον ὦμην 475^ν και ὦμον 469^τ ὦ | μων 87^ν και ὦμαι 244^ν πεπτικον ὦμων 28^τ τῷ | ὠμοφαγων 468^τ και ὠμοτριβους 399^τ — και ὠνομασται 237^ν 349^ν δε ὠνομασθαι 373^ν εμφορίας ὠνομασται 148^τ. επιβαλ' λουσιν ὠξικοτα 470^τ.

τα ὦα 457^τ 478^ν των ὦων 466^τ των ὦω 477^τ ὠπερ' τριτις 148^τ επι ὦρας 335^ν ὦ ὦριων 394^τ τῷ ὦρωπῳ 426^τ.

ὦτι 27^τ και ὦτα 468^ν περὶ ὦτα 359^τ ειλ' κωμενα ὦτα 313^ν ὠφθαλ' μων ὦτων 279^ν εν ὦσιν 154^τ και ὦτακιδας 480^τ προς ὦταλ' γίας 273^ν προς ὦταλγίαν 269^ν καταπλασσομενον ὦταλ' γίας 128^ν τας ὦτιδας 470^ν.

ὠφελει 145^τ ὦφε | λει 31^τ ὠφελι 24^τ ὠφελι ἱκτερικους 265^ν ὠφελει .. 36^τ οἶνω ὠφελι 265^ν μαλιστα ὠφελειν 429^ν ἡσσον ὠφελει 426^ν αλωπεκίαν ὠφελει 165^τ αὐτον ὠφελήσις 458^τ ορθοπνοίαν ὠφελει 278^ν ξηρανθεν ὠφελει 453^τ μεθ' υδατος ὠφελει 104^τ σπληνικους ὠφελει 133^ν ενχοις ὠφελι 293^τ φαλαγγιοδηκτους ὠφελι 358^τ ομοίως ὠφελει 441^τ στυφοντος ὠφελειν 451^ν ποριζομενης ὠφελειας 412^τ — ὠφελιμῶς 132^ν καταντλιται ὠφελειμῶς 93^ν ἰσχιᾶκοις ὠφελιμῶς 119^ν υδρωπικοις ὠφελιμῶς 126^ν ὠφελειμῶς 292^τ δε ὠφελιμῶς 153^τ αὐτην ὠφελιμωτατον 410^ν μεν ὠφελιμωτατον 457^ν γεννηται ὠφελιμωτατον 435^τ των ὠφελιμωτατον 448^ν.

δε ὦχρον 272^ν κεντουμενον ὠχρίαν τε 461^τ — ὥστε ὦψε 475^ν ανθη ὠχρα 30^τ.

Ω.

ὦ 484^τ θολον ὦ το ὕδωρ' 454^ν συριγμον' ὦ 475^ν ελαῖνον ὦ δει κοπ-
τεσθαι 437^ν καλουνσιν ὦ 376^τ αὐτος ὦκαι 451^τ επωφελεστατον ὦ πινει | 451^τ.

λίαν ὠπλισμενον 461^τ και ὠραιον 372^ν ὠρα 442^τ τη ὠρα 435^τ την ὠραν 462^ν ακανθας ὠραν 415^τ μιας ὠρας 273^ν 292^τ της ὠρας 394^ν 412^τ 424^τ 435^τ σκυλακοδρομος ὠρη 390^τ πρωτας ὥς 481^τ.

Iam vides saepissime in initio vocabulorum spiritum positum esse; accedunt alia exempla ex quibus apparet spiritum etiam in mediis vocabulis compositis ita adhibitum esse ut ea pars quae a vocali littera incipit ab antecedente distinguatur.

— *ἀ*: περιᾱγῆται 469^r προᾱγεῖν 370^r προσᾱχθεν 299^v διᾱγεῖν 455^r 480^r συνᾱγεῖν 432^v — ναυᾱγησαντω 465^r — προσᾱγορευουσιν 429^v 455^r προσᾱγορε [433^r προσᾱγορευουσιν 372^v — διᾱγωνιζομενους 429^v — τρισᾱθλιος 462^v — διᾱναστας 415^r συνᾱναφρευεντων 452^v προσᾱναγκαζω 458^r ενᾱποδρασαι 481^v.

— *ᾱ*: εισᾱφ' παση 460^r — προσᾱπτομενη 307^v περιᾱφθεν 33^r προσᾱφθισαν 66^r προσᾱψαμενης 434^v προσᾱψαμενου 418^v προσᾱψηται 416^r προσᾱψονται 432^r.

— *ἑ*: διένῃνοχεναι 410^r διέξελενσομαι 414^r συνδιέξελ' θειν 461^v ενῆργειν 442^r διῆισιν 440^r ανῆχει 402^r ἐπῆχουσιν 78^r.

— *ἑ*: προσῆδρενοντας 463^v καθ' ἑ | ψηθειση 45^r καταῆψηθις 441^v διῆψομενα 381^v.

— *ῆ*: προσῆγοριαν 478^r 480^v προσῆγορειαν 402^v 429^r δυσῆχοις 471^r.

— *ῆ*: διῆκει 427^v προσῆκει 424^v 440^v 454^r προσῆκουσαν 474^v ευῆλιοις 64^r ανῆλιοις 428^v προσῆλιαζομενοις 136^v.

ἦμι: ανῆσιν 97^v 150^r ἀφιῆται ὑπο 454^v ανῆσιν 140^v 268^v 305^v 348^r 349^v ἀνιῆσι 373^v αφιῆσιν 105^r ἀφιῆσιν 453^v ανῆσιν 105^r 151^r his adde quae sub *ι* littera enumeravimus: ἀνι | ῆσιν 296^r ανῆσιν 134^v προῖται 173^r προσίεται 454^v.

— *ο*: τριόβολον 241^v ἡμιόβελιον 300^r ἡμιόνων 468^r περιόρυχθισα 139^v.

— *ο*: διό 39^r περιόδων 278^v προσόμοιος 477^v διόπερ 480^r προόραν 399^v περιόραν 433^v διότι 412^v 440^v 453^r.

— *υ*: ενῦπνια 264^v; huic exemplo addenda sunt ea in quibus puncta duo *υ* litterae superposita sunt: ευῦπνον 50^r καθῦπνουσι 453^v ανῦποιστος 440^v ανῦποστατος. | 399^v ενῦπαρ' χουσης 412^r εν ὑδροις 94^v.

— *ω*: πολυῶνυμος 389^v ἀμ' βλυῶπες 386^v ἀμ' βλυῶπιας 135^v ἀμβλυῶπιας 40^r 309^v ἀμ' βλυῶπουντας 137^v ευῶδης 31^r 34^r 143^v ευῶδιας 415^v ευῶδη 119^v 303^v 312^v ευῶδεις 49^r 148^r ευῶδεστερα 153^r περιῶδυνουντων 23^r (ευῶδιμος 121^v ευῶδιμετερον 269^v) cf. βοτρυν | ῶδης 82^r βρυῶδη 100^v.

— *ω*: προσῶμιληκοτα 441^r συνῶμολογηται 468^r.

Sed multo maior est numerus eorum vocabulorum in quibus mediarum syllabarum vocales signo spiritus distinctae sunt, etiamsi ab iis altera pars vocabuli compositi non incipit.

Α. ἔαρος 335^ν ὠρα ἔαρος 442^τ την ἔαρος 458^τ του ἔαρος 458^τ του ἔαρος 478^τ δε ἔαρος 466^τ — εἰσει 425^ν εἰσάιτο 473^τ οὐκ εἰ σινεσθαι 435^τ δελεᾶζοντες 462^τ εἶδεα 401^ν — θεᾶμα 470^ν θεᾶσασθαι 402^ν θεᾶσαμεναι 476^ν θεᾶσαμενοι 466^ν θεᾶσεται 401^τ εἰθεᾶσατο 462^ν — κρεᾶσιν 67^τ κρεᾶ | διοις 66^τ λεᾶίνοντας 383^ν νεᾶρος 434^ν νε | αρων 39^τ — στεᾶτι 271^ν στεᾶτι 309^ν φρεᾶτος 405^ν ὠκεᾶνος 462^τ.

κοτηᾶτα 39^τ.

διᾶ της 478^ν ἀδιαβροχοις 477^τ διαδραντες 412^ν διαθεσιν 244^ν 381^ν διαθερ'μενουσης 464^τ διακρατουμενα 316^ν διακρυ | τινος 139^ν δια | καθηρασα 433^ν διάλυεσθωαι 15^ν διαλνει 475^τ διαλυομενους 440^ν διαλυτικον 305^ν δια-μενοι 473^τ διαμενουσι 409^ν διαμυδηση 408^ν διανοιας 456^ν εἰσι διαπυροι 400^ν διαπυρόν 441^τ διαπιραντες 472^τ διαπτηναι 481^ν διαρηξιεν 465^τ διαστασεως 469^ν διαστηματων 73^τ 381^ν διασωζειν 434^ν διασωζεται 429^τ ενδιαταται 411^ν διατιθεμενω 455^τ διατεμων 477^ν διαφθειρειν 400^ν 471^ν διαφθαρεντων 467^ν διαφθιρει 463^ν διαφθειρονται 478^τ 480^τ 485^τ δια-φθοραν 400^τ διαφορει 128^ν 142^ν 295^τ 299^τ διαφορειν 429^ν διαφοριν 372^ν διαφοριν 123^ν 372^ν διαφερειν 471^ν διαφορα 411^ν διαφορας 413^ν διαφο-ρητικην 38^τ δια | φορητικον 336^ν διαφορως 456^ν διαφυγοντων 471^τ διαφυγ'γα-νουσι 422^τ 454^τ διαφυγοντα 466^τ διαφυγουσα 400^τ διαφυγοι 401^τ διαφυλαξαι 457^τ διαφυλατ'τειν 400^τ δια | χυτικην 93^τ διαχωρουσαν 433^ν — αλωπεκias ιᾶται 249^ν ιᾶσασθαι, ιᾶσασθαι 405^ν θεᾶσαμεναι ιᾶσαντο 476^ν ιᾶσι 415^ν καθιᾶσιν 465^ν 479^ν καθιᾶσειν 469^ν αφιᾶσειν 478^τ ανειᾶθη 124^ν αιᾶν 391^τ αιγιαλοι 419^ν αιγιαλους 472^τ αιγιαλοις 480^ν αιγιαλον 478^ν αφιᾶνοι 98^ν αλ'λοιᾶ 418^τ ανιᾶται 451^ν αντιᾶδας 388^ν ασκαριᾶδας 154^τ βιάζομενοι 462^τ ηλια-κων 480^ν θηριακων 437^ν θηριακοις 358^τ ιᾶπετου 468^τ και ισχιᾶδα 389^ν ισχιᾶδας 241^ν ισχιᾶδας 44^τ και ισχιᾶδικοις 385^ν ισχιᾶδικων 299^τ ισχιᾶκοις 119^ν ισχιᾶκους 356^ν κοιᾶνον 125^ν κοιᾶθους 299^ν κυλιᾶκους 355^ν λιᾶ | θεισα 96^ν οἰᾶπερ' 413^τ οἰᾶδη 394^ν πλησιᾶζουσι 408^τ πλησιᾶζοντος 372^ν πλησιᾶσαν 470^τ πλησειᾶσει 484^τ πλησιᾶσειεν 472^τ πλησιᾶζει 485^τ πλησιᾶζουσαν 471^ν πλοιᾶ | ριον 423^ν σκιᾶδια 139^ν σκιᾶδιον 381^ν σκιᾶδας 104^τ 270^ν τοιᾶδε 451^ν ὑγιᾶζει 383^ν ὑπωπιᾶ 78^τ φλοιᾶ | ροι 445^τ χλιᾶρου 384^ν χλειᾶρω 455^ν.

βελουᾶκος 98^ν κυᾶθον 300^τ κυᾶθον 425^ν κυᾶθων 30^τ 152^τ 273^ν κυᾶθων 30^τ κυᾶμων 68^τ κυᾶρεον 416^ν κυᾶνον 41^τ ουᾶτος 389^ν σκευᾶσιαν 126^ν σκευᾶζομενον' 428^τ κατασκευᾶσαι 428^τ κατασκευᾶσις 414^ν παρασκευᾶζουσι 402^τ παρασκευᾶσαντες 462^τ παρασκευᾶ | ζειν 398^τ παραφνᾶδας 351^ν 373^ν πεφνᾶσιν 389^τ υᾶκινθος 95^ν υᾶκινθον 435^ν υᾶκινθος 358^τ υᾶκινθον 101^ν υᾶ | κινθωδεσιν 72^τ υᾶσκυνᾶμον 453^τ.

Ε. του ᾶῆτου 409^ν τῷ ᾶῆτῷ 409^ν ουτε ᾶῆτον 468^τ ᾶῆτων 477^τ ᾶῆτων ηνικα 481^ν χερ'σεις ᾶῆτοις 477^τ τους ᾶῆτους 482^τ ᾶῆτονυχον 123^ν τον ᾶῆρα

477^r τον ἀλιέα 473^v αλιεύων 463^v ἀλιέας 478^v αναδύεται 468^v δαφνοέφης
103^r δακτυλιέον 74^r αγρας ἐπιέμενοι 478^r θραυέται 404^v ειέται 477^v ἱεβαλ
39^r ἱερας 17^r ἱερακικος 96^v καταδύεται καταδύεται 469^v κατεσθιέται 473^r
κατακλειέται 484^r καθιέμενον 76^r καθιέμενη 298^r κελυνέχα | 456^v λαχανενύεται
51^r μυέλος 398^v ναιτέαοντες 389^v πιστευέται 480^r περιπιέσας 299^v προς-
αγορευέται 415^v 443^v προει|έται 72^r ρυέτε 468^r σβεννυέτω 441^r ταλαιπο-
ρείαν 405^v ὑενοψωλον 385^v φαέσιμ' βροτον 388^v φυέται 103^r 281^v 349^v
φυέται 383^v 434^v χλιέρων 307^v.

H. ταις ἀηδοσιν 475^v ἀτίκων ἀηδονων 475^v την ἀηδη 470^v βιήφι
388^r βοηθαλ'μον 296^r βοηθειαν 432^v βοηθειας 407^r βοήθι 291^r 315^v 338^v
351^v βοήθει 41^r 53^r 149^r 247^r 339^r 386^v 445^r βοήθει 283^v βοήθιν 37^r
βοηθειαν 451^v βοηθουσα 295^r βοηθουσιν 244^v βοησομενοι 482^r δεήση 422^r
δεήσει 481^v ἐλεήσαντων 474^v κακοήθη 118^v αποκυήθηται 399^v ειήσει 388^r
ειήσει 390^r ιη|σιν 78^r αριήσιν 14^r 351^v αφιήσι 454^v ποιήσας 441^r 467^r
ποιήσει 398^v 469^v ἐμ'ποιήσαι 420^r ποι|ήσωμεν 298^r ποιήτικην 116^r 316^r
ποιήτικον 23^r ποιήτικος 118^v ποιήτικαι 135^v εποίησε 457^r ἐποίησεν 457^r
πεποιήκεναι 478^v ποιήματα 393^r αργοποιή|θεντα 68^r πεσσοποιήσαμεναι 389^v
ποιήφαγος 420^r.

I. r. de his litteris conferas velim ea quae in capitibus
quae sunt de i et ü exposui.

O. γευόμενω 154^r γευόμενοις 433^v δεόμενω 450^v δεόμενοις 451^v Διό-
νυσω 440^v ἐγ'χοιόμενος 381^v εσθιόμενη 135^v εσθιόμενη 338^v εσθιόμενοι 265^v
εσθιόμενοις 479^r ἐμ'φνόμενον 455^v συν οινωῖ σκορπιόπληκτοις 95^v ενλουό-
μενον 133^v ενχεόμενον 271^v εσχιόμενον 316^v ἐχειόδηκτους 34^r ἐχεόδηκτους
336^v ἐχεόδηκτοις 116^r ἐχεόδηκτους 385^v ἐχεόδηκτους 41^r των ἡμιόνων 468^r
ταῖτοβλα 50^r ελαχιστη ἡμιόβελιον 300^r ηπιόδωρος 390^r θηριό|δηκτοις 37^r θηριό-
δηκτοις 58^r 247^r θηριό|δηκτους 59^r ἰδιόφυτον 123^v κεόμενω | 419^v κεόμενω
396^v λαρσαῶρα 177^r μνύθηραι 411^v νεόγων 415^r νεότητα 400^r 406^r νεό|τητα
405^v νεότητος 405^v πιστευόμενης 372^v πλειόσιν 402^r πλεόναζει 96^v ποιότης
443^v προῖνος 469^v προχεόμενον 415^r σειόμενοις 471^v σενωδιώνωρ 296^r σκορ-
πιόπλη|κτοις 95^v συνχοιόμενος 122^v φνόμενα 335^v φνόμενος 64^r φνόμενον
244^v φνόμενη 440^r ενχεόμενον 279^v χοιόμενον 316^v χυόμενον 295^r ἱρουό-
λουκρουμ' 108^r.

Ω. αλοῶνος 399^r ἀπηῶρηται 480^v επεῶρηθειση 420^r ανιῶμενος 452^r
βοιῶτοις 433^v βοῶσιν 445^r βρῶντιαν 437^r γλοιῶδες 298^r διῶκει 247^v 261^v
388^v 484^r διῶκει 237^r διῶκειν 396^r 397^r διῶκοντες 485^r διῶκειν 153^r διῶ-
χθεντα 394^v αποδιῶξασα 472^r διῶνης 452^v ειῶδες 74^r ειῶθε 122^v ειῶθεν

467^r εἰῶθαμεν 372^v εἰῶθασιν 466^v 467^v εἰῶθοτων 481^v και ἰῶ 415^r ἰῶθασιν
 372^v ελιῶνας 358^r ηρακλεῶτικη 247^r ἡξιώθη 426^r θεῶμενοι 470^r θεῶρησειεν
 470^r θῆριῶδες 468^r θυμιῶμενον 396^r ἴκτε | ριῶσιν 75^r ἰῶδους 456^r κνεῶρον
 134^v καταλιῶθεισης 441^r λανῶθεν 82^r μεῶτις 465^v μετριῶτεραν 134^v μετε-
 ῶριζει 283^v μελανχολιῶσιν 386^v ομοιῶται 136^v στρατιῶτικον 25^r τεθνεῶτα
 479^v ὑποθυμιῶμενη 33^r ὑποθυμιῶ | μενα 37^r ὑποθυμιῶμενον 60^r.

Etiam in fine vocabulorum vocalis littera, a qua ultima syllaba incipit, lineola vel puncto illo quo spiritus insignitur distincta est.

— α: οὐκ εἶ 445^r 459^v οὐκ εἶ 391^v θεᾶ νεμεσις 388^r θεᾶ πληθουσα
 390^r ελαφους ἡ θεᾶ 466^v θηλεᾶ 477^v μηλεᾶ 120^v διδακτυλεᾶ 121^v δριμεᾶ
 36^r 295^r νεμεᾶ 428^r προνομεᾶ 468^r εννεᾶ 420^r κρεᾶ 457^r ευρεᾶ θησει 411^v
 δασεᾶ 38^r 123^v πλατεᾶ 336^v πηχυεᾶ 268^v πηχυεᾶ 413^v — τετραδακτυλαια
 γυμνα 165^r σπιθαμιαῖα 107^r 271^v 272^v παλαια 177^r σκωπα ρηγῖα 74^r 382^r
 πλαταια τραχια 125^v κηπαια ανδραχνη 275^v τη δε ετεραια 299^v στεραια
 351^v πρακταια 469^v τραχιαῖα ὑπολεπτα 112^v — βεια 469^v ακριβεια 412^r ορ-
 γεια 439^r ρακεια 454^r λεια 92^r 104^r 177^r λεια 58^r πεταλεια 426^v σικελεια
 414^r θηλεια 477^v (margo) θελεια | 41^r κανλεια 434^v παρισθμεια 459^v
 δεξεια 372^v ανδρεια 480^r γηρεια 443^r θηρεια 394^v 396^v 397^v θηρεια απο-
 τιθεμενα 406^r σφαιρεια 242^r θερεια 408^r δυσχερεια 396^r πορεια 402^r χρεια
 425^r 435^v 437^v θαλασσεια 479^r δασεια 427^v θαλαττεια 477^r βραχεια 454^v
 εοικνυια 31^r συνεχεια 246^v 467^v — λειαν ἡ ρειζα 413^v ὄξεια 472^r κοχλεια
 452^r αμη ανειας 443^v — βια 120^v 421^r βολβια 240^v δια 339^v 356^v 372^v 403^r
 414^v 436^v 467^r 469^r 485^r δια παντος 408^v 455^v δια παντων 426^v δια το
 37^r δια την 105^r 139^v 442^r 471^v δια του 415^r δια της 468^v δια των 467^r
 δια τουτο 28^r 481^v δια τουτου 415^r παιδια 453^r 471^v αναιδιας 468^r σκιαδια
 73^r 121^v ελ' δια 102^v ραβδια περι 22^r ἡ ακακια 355^v κικικια 35^r 87^v ενοικια |
 λεγεται 47^r σκια 298^r 430^r λνκια 162^r λια 132^v 279^v 300^r 351^v 382^v λια
 437^r κεφαλια 137^v τελια 300^r ανθηλια 75^r κανλια 75^r 132^v 425^v μια 373^v 477^r μια
 μετα 35^r ερημια 482^r θυμια 292^r επιθυμια 455^v 471^r προθυμια 470^r ουρανια
 148^r επιφανια 316^v μηνια 338^v καταμηνια 351^v οβλαμινια 82^r κλωνια 337^v
 384^v κυδωνια 120^v βαρια 469^r κλωναρια 74^r δελλιαρια 153^v φυλ'λαρια 25^r
 38^r 303^r αργια 38^r αργια 166^r βενερια 302^v θηρια 88^v 398^v τρια 128^v 351^v
 τρια 67^r τρια ἡ και 127^v παραπλησια λιπαρωτερα 105^r παραπλησια δασυτερα
 292^r παραπλησια 120^v θαλασσια 468^r οσια 426^r αιτια 408^v 435^v σρ'τια 456^v
 καταποτια διδους 300^r τροφια 468^v λοχια ἰστησιν 43^r παχια 308^v θαψια 414^r
 χριαν 430^r σηπιας 454^v — βοα 435^v ποα 157^r 215^r 308^v 310^v 315^v 324^r 355^v
 435^v 467^r ποα δε αβρωτος 34^r ἡ δε ποα αυτης 39^r δε ἡ ποα 247^v — δακρυα
 461^r κρομυα 453^r εμ'βρυα 70^r 382^v εμ'βρυα 134^v εμ'βρυα 137^v εμ'βρυα αγει

137^v εμβροῖα 292^r 295^r ὑπενβρονᾶ 389^v και ἐμ'βρονᾶ 137^v δακρονᾶ 338^v δικτυᾶ
466^v 478^v — οἰᾶ 418^v 437^r 443^v 477^r οἰᾶ, ναυς 469^r Ευβοῖα 471^v ατιεῖ-
περζοῖα 274^v ομοῖα 67^r 141^v 236^r 241^v 299^r 338^v 350^r 385^v ομοῖα 107^r 378^r
384^v ομοῖα περιδι 43^r ομοῖα ωᾶ 477^v (margo) ομοῖα μετα 48^r ὁμοῖα 124^v
126^v 164^r 296^r 338^v 382^v βασιλικη ὁμοῖα 73^r φυλ'λα ὁμοῖα 127^v τριᾶ ἢ τεσ-
σαρα ὁμοῖα 66^r σπερματια ὁμοῖα 164^r εχει ὁμοῖα 338^v δρονῖ ὁμοῖα 382^v βολ'βω
ὁμοῖα 126^v κινδυνοῖς ὁμοῖα 467^r ροῖα ποτε 474^v καροῖα 73^r χοῖα δεχεται
448^r χοῖα 456^v χοῖα 454^v δυσπνοιᾶ βηχει 31^r ανομοῖα 132^v λιγ'γουνᾶ 141^v
ζωᾶ 423^v πωᾶ 304^v 305^v ωᾶ 400^r 445^r 478^v.

— εἰ: μιγ'νυῖ χρυσον τε 441^r μιγ'νυῖ 437^r συνχοῖε 388^v ωφελησειῖ
443^r δρονῖς 453^v διαφορθμευῖν 440^r.

— ηἰ: συμ'βαιη 480^r αθηναῖη 388^r κατασταιη 432^r φαιη 463^r δεη
468^r ειη 399^r 432^v 466^r 468^v 471^r 482^r ειην 451^r θειη 475^r 484^r παρειη
414^v ενεχθειη 405^v (ὑδατος ενεχθειη) θεραπευθειη. | 436^v 449^r ξηρανθειη
431^r εκ'μυζηθειη 437^r οιηθειη 464^r οφθειη 471^r ρωτα ὀφθειη 469^r απορ'-
ραγειη 469^r πιη αποθνησκει 282^v κραδειη 391^r γνοιη 469^v σχοιη 467^v διδοιη
465^r δοιη καιρον 462^v βοτανη 440^v βοη 466^v 470^r ακοη 309^v κακωση
339^r ηνιχ οδευη 388^v πορευη 392^r ισχυη 471^r σκευη 471^r και η λιβυη 467^v
λιβυη 46^r ὑπερφ'υη 460^r.

— οἰ: διῶ 30^r 153^r 398^r 402^r 425^v 428^v 437^v 461^v 481^r 484^r δυῶ 67^r
μεγαλοῖω 390^v.

— ωἰ: σεμεθεῶ 92^r αἰλεῶ 28^r προς ηῶ | 115^r ἰῶ 415^r αἰῶ 390^v ελαιῶ
180^r 298^r 453^r ελαιῶ 454^r τριταιῶ 30^r παιδιῶ 481^r παιδιῶ 456^v λεπιδιῶ
339^r χαλ'κειῶ 471^v θειῶ 468^r λειῶ 78^r πλειῶ 471^r ερειῶ 34^r πρασειῶ 415^v
μελανθιῶ 160^r μελανθιῶ 385^v συν ψιμιθιῶ 293^v βατρακιῶ τρυφερω 373^v
γυναικιῶ γαλακτι 136^v ηλιῶ 78^v 299^v 461^r εν ηλιῶ 309^v φασηλιῶ κατ ακρον
160^r πηλιῶ ἐπειδη 412^v σκορπιῶ 419^v σισυμβριῶ 102^r αργιῶ 337^v αργιῶ
εοικος 102^r σκολοπενδριῶ 338^v θηρειῶ 410^v θηριῶ 291^r θειριῶ 409^v εριῶ
332^r εριῶ 132^v χωριῶ 399^v 437^v θαλασσιῶ 477^v 479^r παιῶν 399^r δυῶ
128^v 300^r τραχυῶ και 63^r γυμνῶ 462^v μετρῶ 441^r ξηρῶ 269^v σικνῶ 66^r
χρομ'μυῶ 71^r.

Eadem autem ratione insignitae sunt nonnumquam voca-
les litterae vel post consonas, quamquam ab iis syllaba non
incipit; etiamsi id raro fit, haec tamen exempla observare
possumus: θαλασσιῶ | 45^r ἀνᾶλογον 401^r θεῖ'μηνᾶσα 477^r δυνᾶται 422^r
ἀνατρεχει σᾶφες 470^r μελᾶγ'χολικων 108^r κάταμακρόν ολνμ'πο 388^r τάλλα
82^v κᾶν ἡ 397^v (ubi tamen punctum crasin potest significare)
εινᾶ μη 470^v ενᾶ 466^r κειμενᾶ 418^v τᾶ 304^v κτινασᾶ 388^r την ἡονᾶ 470^r
τυχοντᾶ 440^r τᾶ ἐμ'μηνᾶ 304^v.

αγῆι 136^v δὲ ὁση 405^r δὲ ἐψηθῆς 366^r γεννᾶται δὲ πρὸς 30^r δὲ καρ-
πον 276^v οἱ δὲ συνιφερα | 162^r οἱ δὲ 99^v το μὲν 83^v διακρίνεται δὲ τῷ 29^r
κατ ὀλιγον ὠθεῖ 468^v κέδρινων 396^r πνιγομένους 23^r νέαροι 441^r εἰσέν
334^v συνλημ' ψέσιν 71^r ἀλλοσε φερεσθαι 464^r ἐπιτελεῖν 440^v γλυκεῖ 26^r οὕτως
τέ 279^v οἰδηματα τέ 268^v ὁραν τέ οἱ 440^v.

θηριῶδες 468^r προσημαινουσιν 480^r σήμαινουσι | 469^v ὑπερυθρον ἡσυχή |
109^v κολλήτιζή και 25^r.

γαλῶφωτιδαν 265^v πινόμενη 18^r ποτός 281^v μονόκλωνον 388^v.

κωνῶδης 22^r τυλῶδεις 309^r.

DE INTERPUNGENDO.

Vetustissimorum codicum scriptura cum continua sit summam legentibus difficultatem praebet et vocabulorum et enuntiatorum eorumque partium inter se distinguendorum; iam ut legentes in enuntiatis recte cognoscendis subleventur, variae in Dioscoridis codice rationes adhibentur: aut enim ponitur inter singula vocabula punctum aut spatium adest vacuum aut utrumque; sed antequam de modo ac ratione quae in his rebus observatur verba facimus id quidem dicendum est scribam ad interpungendum adstrictum non fuisse, veluti in f. 448^r nullum omnino vestigium adest neque spatiorum vacuorum neque interpunctionum aut propter scribae socordiam aut propter inopiam membranae; itaque de Dioscoridis codice idem dicere possumus quod K. H. A. Lipsius ¹⁾ de aliis vetustissimis codicibus uncialibus quas dicunt litteris exaratis diligenter observavit: Die Interpunction geschieht in der Regel durch einen einfachen Punkt, der bald mehr in der Mitte steht, bald mehr nach oben oder unten gerückt ist, aber, wie es scheint, mehr zufällig, und ohne dass man berechtigt wäre, eine *στιγμή τελεία*, *ὑποστιγμή* und *μέση στιγμή* nach Art der alten Grammatiker zu unterscheiden.... die Interpunction steht oft am unrecchten Platze oder fehlt da wo sie stehen sollte, besonders am Ende der Zeilen. — Der cod.

¹⁾ Grammatische Untersuchungen über die biblische Gräzität Lips. 1863 p. 68 sq. et not. 3.

Vatic. drückt die Interpunction.... meist nur durch einen kleinen Zwischenraum, cod. Sin. zuweilen durch einen Punkt in der Mitte der Buchstaben, noch öfter aber nur durch kleine Zwischenräume aus, welche der Corrector öfters zur Beifügung von Punkten benützt hat¹⁾. Sed cum de interpunctionibus aliisque minutiis pauci pauca scripserint, accuratius nobis inquirendum est in tantam codicis Dioscoridei materiam qua usi interpungendi modum ac rationem qualis ineunte post Chr. n. saeculo sexto fuerit explanare possumus²⁾. In iis quae secuntur spatia vacua eorumque magnitudinem sp. litteris adscripto litterarum numero quae exarari ibi poterant, significabimus.

Dioscoridis codicem haud ita multo post stichometriam ab Euthalio inventam scriptum esse constat. et profecto multa quae huic propria sunt in hac interpungendi ratione observari possunt, scilicet propter eos qui distinctiones non didicerant apud magistros saecularium litterarum colis et commatis verba distincta sunt, ita ut non solum enuntiata tota inprimis subiuncta sed etiam partes enuntiatorum vel minoris ambitus quo facilius intellegerentur et recitarentur, punctis insignirentur.

Ponitur autem punctum in titulis: γαληνος. 34^r (rubrum) αλεξι-
φαρμακα. ευτεκνιον 459^v κρατενας. ριζοτομικος 27^r ραμνος sp. 2 παρθενιον.
427^r (rubrum) βαθραξ' sp. 1 ελιχρυσος sp. 2 μν ουλης 426^r.

Ante vel post invocationes: τοσαυτα. ω θεοφιλεστατε βασιλευ. οιδα 473^r επιερ' εθελεις ω βασιλευ. γαληνοις σκηπτροις 461^r θυσομεν τα χαριστηρια — δωροις ευφρενοντες. ερως θεων πανουργοτατε 461^r.

Postquam animi legentium in ea quae secuntur conversi sunt: τα λεγομενα ταυτα εστιν. ως ην ανηρ 429^r ωδε αμα 426^v το μεν ειδος τυγχανει τοιονδε. εμ'φερης εστι 412^v κρατενας δ' ιστορι περι αυτου. πωα θαμνιοειδης 304^v ερμηνια. 394^r προφηται βρεφοκτονος 153^r κολοφωνια.

¹⁾ Raro inveniuntur puncta duo inprimis in fine linearum συνίβιτις: sp 2 Πολλας 175^r σωματι: 408^v φελιτερ'ραι: 162^r.

²⁾ De interpungendi ratione, quae ante haec fere XVIII saecula, scilicet cum Iliadis papyrus Harrisiana scripta est, in usu erat, scripsi in programme gymnasii Vindobonensis III a. 1897 cui titulus est: „die Lesezeichen der Iliashandschrift II h"; multa quae ibi observavimus similia sunt iis, quae de codice Dioscoridis mox exponemus.

οι δε . δακτυλιον κολοφωνιονμ' . προφηται . αποπλευμονος . αιγυπτιοι . σανελουμ' 331^r αιγυπτιοι . κети 153^r αιγυπτιοι . βέλλου 154^r βετρουμνι . οι δε . κονσαλικο 115^r οσθανης . ειλουσιν . η προγονος απολ'λωνος 154^r οι δε . τευκριδος . sp. 2 ποα 344^r θυμιαμα . οι δε' κρειοθεος . οι δε ηλιουστρος . 46^r οι δε sp. 1 χαμαι-συκην sp. 1 οι δε sp. 1 μηκων ροιας . οι δε sp. 1 οξυτονο' ρωμαιοι . πα-παβερ' sp. αιγυπτιοι sp. ναντι sp. 222^v οι δε sp. 1 αγριοφυλλον . προφητ(αι) sp. 1 αγαθος δαιμω' τελουμ' sp. 1 ρωμαιοι sp. 2 σαταριαμ' 261^r ορεστιον sp. οι δε πολυριζο' , πρωτιον sp. οι δε μελανοριζο' 115^r γονοσορου . sp ρωμαιοι sp. μενταστρουμ 154^r οι δε . sp. 1 ναρκην καλουσιν . sp. 1 οι δε . sp 1 λιμνη-σιον . sp. 1 οι δε sp. μαρωνιο' , οι δε sp. 1 πληκτρωνιας . οι δε χειρωνιας . sp. οι δε . sp. λιμνηστις , προφηται . αιμα ηρακλεους . ρωμαιοι . φιερ'ρει . οι δε ουνιφερα; οι δε . φελτερ'ραι : 162^r Οι δε . κισσαν sp. 1 θερμον . sp. 1 οι δε . sp. 1 κισσοφυλ'λον . sp. 1 οι δε . χελωνιο' ; οι δε . sp. 1 ιχθυοθηρα . sp. 1 οι δε . κυλληνη . ζωροαστηρ . τρυμ'φαλιτις οσθανης ασφω . προφηται . μυασφω . sp. 1 αιγυπτιοι . sp. 1 θεοκε . ρωμαιοι . sp. 1 ραπουμ' τερραι . sp. 1 οι δε . sp. 2 ουμβλικουμ' τερραι . οι δε . ραπουμ' πορ'κινουμ' . οι δε . θυρβηλουμ' . οι δε . αρ'χαρα 165^r οι δε sp. 1 κιθαραν sp. 2 οι δε . sp. 1 κισσαρον . sp. 1 οι δε sp. 1 χρυσοκαρπος; οι δε sp. 1 ποιητικη . οι δε . κορυμβηθρα . οι δε sp. 1 νυσιον | οι δε . διονυσιον . sp. 1 οι δε sp. 1 ιθυθηριον . sp. 1 οι δε sp. 1 περσις οι δε sp. 1 κημος . sp. 1 οι δε ασπληνος sp. 1 ρωμαιοι . σιλ-βαματερ 175^r Οι δε sp. 2 κυνος βατον sp. 2 οι δε sp. 2 καπρηαν . κορακος μηλον sp. 2 οι δε . sp. οφιοσκορδον . sp. 1 οι δε . φυλλοσταφυλον . sp. 1 οι δε . sp. 1 πετρεον . sp. 1 οι δε ολοφυσο' | οι δε . ολιγοχλωρον sp. 2 οι δε sp. 1 ακονιτον sp. 2 οι δε ιππομανες . sp. οι δε . τριχομανες sp. προφηται | ποτερα . sp. 1 οι δε πευθηραν sp. οι δε . καρδια λυκου | οι δε . πολυειδους . sp. 2 οι δε . αλοσκορδον . οι δε . κρινον . οι δε . θλασπι . οι δε . κυνροσανθος . ρωμαιοι . σιναπεπερικουμ' sp. 1 οι δε . ιντουρις αφροι . sp. 2 ερβιαραουθ' 173^r οι δε . αιγυνος . sp. 1 Οι δε . sp. 1 ηθουσα sp. οι δε απολνουσα | οι δε . δολια . sp. 1 οι δε sp. 1 αμανρωσις . sp. 1 οι δε . παραλυσις . sp. 1 οι δε sp. 2 | αφροον ; sp. 1 οι δε . κρηιδιον . sp. 1 οι δε . κοιτην . sp. 1 οι δε . sp. 1 κατεχομενιον . sp. 1 οι δε αβιωτον . sp. 1 οι δε sp. 1 αψευδης . sp. 1 οι δε sp. | αγεομορον . sp. οι δε αμερωνον . sp. οι δε . ενζυμον . sp. οι δε | τημορον . sp. οι δε . ουκανθες sp. οι δε . sp. οικομενον . sp. οι δε — δηϊφουσα . sp. οι δε . πολυανωδυνος . sp. οι δε . sp. δαρδανις | οι δε . sp. καταψυξις . οσθανης . βα-βαθυ . αιγυπτιοις | απεμφυ . sp. ρωμαιοι . sp. κικουταμ' . sp. οι δε . ατερναλις . sp. οι δε | ηντινα . sp. οι δε . δοκοιζηνα ; 188^r σπανοι . sp. 2 κροβουλα . sp. 3 γαλλοι sp. 3 δακοι sp. τευδιλα 154^r χαμαιπιτυν . sp. 1 βοιωτοι δε . sp. 1 γοργυνιας | προφηται . sp. 1 γονος ηρακλεως . sp. 1 ρωμαιοι . sp. 1 ρουσζ'όυμ' 234^r οι δε sp. ιουνκουμ; ρωμαιοι sp. 1 ιουνκιραδικεμ 200^r γαλλοι sp. 2 σουιβιτις : sp. 3 Πολλας εχει 175^r.

Si oratio ad novum procedit: καλουσιν | ποα αυτη 62^r αλ'λη-
 λαις | φυεται 64^r φερει κανυλους 66^r ανορ'μα φυεται 91^r καταπλασεται
 αιμορραγιας ιστησιν 91^r πορφυρα φυεται 93^r εν τω γλυκει τουτο επικλα-
 σθεν 100^v πολιουσθαι ριζα αχρηστος 109^v παραμυθιται εψηθεισα 110^v
 τους πινοντας εχεοδηκτοις βοηθει 111^v αρμοζει . λαμ'βανομενου 116^r ευστο-
 μος . φυεται 122^v σωζει . ενιοι 129^v τοποις . θαμνος 147^r αχρηστος . φυεται
 152^r ομοιον . . χαμαιλεοντι . φυεται 178^r χαρ'κηδوني της σπανιας . κλωνιον
 181^r ονινησιν . καθαιρει 238 κυνα . ηλιασθεντων 247^v καλουμενον . δυναμιν
 εχει 249^v υδατωδεσι . δυναμιν 257^v στρουθιω φυεται 262^v ουρα . ωμον 305^v
 εμ'φερη . φυεται 313^v ζην . φυλλα 322^r γευσιν . φυλλα 324^r αποκαθιστησιν .
 αρ'μοξι 336^v ωνομασθη . πεπληρωται 348^r μιζων . ραβδους 351^v εψεσθαι .
 ποιειτω 398^v παρασκευαζειν . χρηστεον 398^r λειαν . sp. | ιασασθαι 405^v παρε-
 χεται . και οιον 408^v σφοδρα . υπνος 409^r ερ'χομεναι . και τα ταυτης φυλλα
 415^v μετρον . εχετω 425^v απαλλατ'τειν . εστι ραμνος 433^v σπερ'μα κνειδων .
 νυν εγω 434^r βοτανας . ειτα 436^r προθυμιας εντος . ουκουν 439^r παιδων . ραχιου
 439^r πιστευση . ανελ'κεται 463^r θηρα . τοτε 465^v θηριον . κεραυνω 470^r; his
 adde haec υποστρογγυλων . δυναμιν 14^v θανασιμα . η μακρα 19^r βαρους .
 πικρον 24^r ριζα . ρυπτι | κης 27^r ους . αλ'φον 27^r ερπετοδηκτοις αιμως 27^r
 ανθος . | προπιτωσις 41^r εχεοδηκτους . πινομενον 41^r χρωνται εστιν 45^r ναρ'θη-
 κος . γεννωμενος 46^r ποα . ιστησιν 49^r παυειν . αρμοζει 58^r μενειν . αι αποθε |
 ρουσα 63^r επιμηκεσιν . ποσως 67^r δυσπεπτα ρησσι . σχιαδικους 71^r ρηγμασιν .
 ευθενουσιν 72^r οδοντας . χρησις 85^v γερανιον . εχων 85^v αφροδισια . αλ'μεν-
 θισα 88^v επιχωριοι . εις 89^v εν σκια . θερμαντικη 96^v θεραπειει . αποτιθεσθαι
 99^v λαχουσα . παχος . 99^v εμ'ποιους . βηχας 104^r τεσσαρων . πληθος 110^v
 οριγανω πλην 110^v κηπευτος . σαμψουχιζων 110^v καιρω . μαλεστεροι 111^v
 αργιον . φυεται 120^v σφαναιρωδη ακανθας 125^v αλ'γησιν . | πραυνει 128^v καρ-
 πον . απατωμενοι 134^v ποθεντες . στομαχου 133^v κεφαλια . ανθους 137^v υπο
 παντων . θαμνισκιν 137^v εκ περιτομης . λιποθερμων οιδημα 139^v μαλαττο-
 μενον . το εν λιπαις 139^v υπο λιπαροις . κανυλον λεπτο | ανιησιν . δισπιθα-
 μιαιον 140^v ποθεν . πληθος 140^v διεστωσας . ανθη 147^r διπλασιονος . ελκη
 148^r πραυνει . η 150^r λεια . εν 154^r λειοι . αγουσι 171^r προσδεθεισαι . καλον τι
 372^v λοιπον . αλ'γηδων 372^v μηλινα . ισχυρως 372^v αυτον . ασχετους 440^v
 χωριων . κατω 451^v πεφυκυιας . καλειν 452^v προσοικοι . επι 460^r τροφη . συνη-
 δομενοις 460^r εκ'κειμενον . αλλοιον 460^r ορ'[ν]ιν . ηπειγετο 476^v ορ'νεισις .
 πρωτους 480^r μακραν . εκ' μηρινθου 484^v βουλοιτο . θηλην 484^v ερουσειν .
 νηχομενους 485^r — κηπευεται sp. ιστησιν 55^r καθαιρει . sp. διδοται 139^v αυτης
 sp. 1 σπληνα τηκει 173^r φλεγματιζει sp. 1 οδοντων 173^r διαθεσεσιν sp. 1 ικτερον
 176^r πινομεναι sp. 1 εμμηνα 176^r κελχω sp. 1 φυεται 194^r ριζης . sp. 1 φυονται
 194^r ακανθωδη sp. 2 κανυλους 199^r ουρητικον sp. 1 κατα 209^r ησυχη . sp. 1
 φυεται 452^v φαξεως sp. 1 ριζα 253^v οζουσα sp. 1 φυεται 264^v πρασιον sp. 1

φυεται 303^v εσχεν. sp. 1 ποα εστιν 320^r γευσει. sp. καθαιρει 325^r θαλατ' τη
 sp. 1 φυλλα 344^v χαμαιδρουι sp. 1 λεπτοφυλλος 344^r γλωτταν. sp. 2 φυεται
 346^r λυχνιτις sp. 1 υπο 361^v ἰσχυρος sp. 1 ριζα 381^r ονομαζειν. sp. 1
 τριπτον 399^r εσεμνυνεν. sp. 2 | περιφανες 405^v ταυτα. sp. 2 λαμβανε —
 φθειρει. sp. 1 φυεται 134^v ελλεβορον. sp. 1 εοικεν 352^r θηλυγονειν sp. 1
 γστορει 370^r; in eo vocabulo quod sequitur maior littera exaratur
 πολυ. sp. 1 Εστιν 185^r φυεται sp. Εν τραχεσι τοποις 201^r πυκνον sp. 1
 Ευρηστον; αφθας. Ο δε 203^r ἱαντικην sp. 1 Εαν 204^r φανη. sp. 3
 Ερασιστρατος 223^r αχρηστος sp. 1 Ολος 218^r γινεται. sp. 3 | Την 402^v

Novum enuntiatum cum nonnunquam a pronomine vel
 adverbio demonstrativo incipiat, dici potest etiam ante οὗτος
 οὕτως similia punctum poni: πασιν. ουτος μαλιστα. . αγει. ουτος ουν
 421^v στυπτικοι sp. 1 τουτου ο καρπος 342^r θαμνοις. τουτον 278^v ο τοπος. .
 ο υπερ τον δρακοντα. της κομιδης τουτον ηξιωσθαι λογος 409^v γεννωμενον.
 τουτων ο καρπος 24^r συμπασι. τουτοις 441^r νεμεται. sp. 1 τουτους 421^v
 επισημων. ουτος δε 460^r καντατλημα. αυτη. . ωφελει 88^v βολ'βοειδης sp. 1
 αυτη sp. 1 σφοδρα 236^r ακορω. αυτη βοηθι 338^v φνεσθαι. αυτη που 414^v
 η βοτανη. αυτη 441^r εψηθεντων κρεων. αυτη πιμελη 441^r γινεται. ταυτης
 η ριζα 53^r μελανα. ταυτης τα φυλλα 68^r πεδερω. ταυτης 72^r πολις. ταυτης
 τα ανθηλια 75^r κροκιζοντα. ταυτης 89^v γεντιανη. ταυτης της ποας 94^v
 (in margine) ὑδρηροις. ταυτης τα φυλλα 106^r χωριοις. ταυτης ο καρπος
 152^r ριζα στρογγυλη. ταυτης 163^r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα 195^r ως
 σμιλαξ. ταυτης ο καρπος 196^r πολλω. sp. ταυτης τα φυλλα 197^r αρουραις
 sp. 1 Ταυτης η ριζα 210^r τοποις. sp. 1 ταυτης η ριζα 213^r 262^v παχος
 πικρα sp. ταυτης κεφαλια 224^r λεπτα. ταυτης τα φυλλα 268^v παραπλησιον.
 sp. 2 ταυτης τα φυλλα 341^r θηλην. sp. 1 ταυτης το ανθος 343^r μαλακην.
 sp. 2 ταυτης τα φυλλα 354^r βοτανη. sp. 2 ταυτης 414^r καλειται σιδη.
 ο καρπος ταυτης 435^r ὑπνος. ταυτη δε 413^r ουσα. ταυτην φασιν 121^v
 εχουσαι. αυται 256^v εφθω. sp. 1 αυται δε 191^r μελαινας. ταυταις χρω-
 νται 67^r κεινειν. sp. 1 ταυτας 399^r πετραις. τουτο καταπλασσομενον
 217^r τραχεσιν. τουτο δε 171^r κορυφης. τουτο τε 461^v χλειανθεν. τουτο
 452^r δηπου. ταυτα 398^r αννησσω. τουτον το σπερμα 160^r ενπορ-
 φυρον. τουτου 95^v σφαλλομενοι. τουτο ηκιστα δυνανται 456^v δρομου. τοι-
 ουτον αρα 411^r φρεων ερημους. τοιαυτα ατ'τα 440^r καταπλαγευτα. τοιαυτα
 470^v δυναμιν. τοσαυτη σχεδισ 468^v πορευεται. τοσαυτα μεν δη 448^r λογος.
 οδε 432^r ερ'πειων. ουτω 397^v προς ευτοκειαν ταις γυναιξιν. ουτως ἄρι-
 στολοχια κεκληται 413^r αριστοι δε ουτοι τοξευειν. ουτως 463^r αλισκεται.
 ουτω. . εθος 465^r κρανοκολαπτου. ουτω 418^v γαλακτος. ουτω 451^v εντερον.
 ουτω τε 465^v σχοινου φερειν δυναμενης το ἄχθος. ουτω τε 466^r χωριον. .
 αρχουν. ουτω τε 466^v ουκ ο | ρωμενη. ουτω τοι 467^r δελ'φινα. ουτω 471^v

εκτείνουσιν . ουτω τε 472^τ πλησιᾶσειεν . ουτως 472^τ αὐτὰρ κη . ενταυθα 466^τ στοματι . εντευθεν 461^ν προσευξαμενοι . τοτε 469^τ εντερον . ωδε 484^τ διδου πειν . ωδε μεθ' ὕδατος μεντοι 424^ν ταυτης . ωσαντως δε 450^ν κλαδοις . τον αυτον δη τροπον 432^τ λημ'φθεντες . το αυτο ποιουσι 381^ν ποσις οινου . αυτο ουκ εἰ κακουργειν 459^ν

Id quoque dici potest punctum poni ante nova enuntiata in quibus per δῆ vel μέντοι vel οὖν vel εἴτα vel μήν vel alia nova sententia adiungitur: κλαδοις . ετεθη δη 429^ν πεπερι . τα φυλ'λα δη 434^τ εστι . ἄγε δη 434^τ τον σμηνον . ησει δη 435^τ χρησιμον . ουδεν δη 452^τ τροφην . αταρ δη 453^ν τουτο . τοτε δη 453^τ κοιλων . ερ' γαζοντο δη 453^ν γιγνωσκιν . περι δη 454^ν παθος . οτε δη 461^τ θαλασσαν . α δη 468^ν αυτην . παντος δηπου 450^ν .

φυλ'λα εχει ομοια στρουχνω . πλατυτερα μεντοι 36^τ ενυδροις . αυανθειη μεν' αν 432^τ καρ'πον . λεγεται μεντοι 426^τ βατραχος . βοσκεται μεντοι 457^ν ὑπο τον αυχένα . βαρν . | νεται μεντοι 418^ν ξηρανθεντα . κοπεντα μεντοι 398^τ συν οξι . εν ηλιω δει μεντοι 335^ν κελευε . και μεντοι 455^ν φυτου . και μεντοι 443^τ το δεινον . και μεντοι 436^ν δραχμης . η μεντοι 437^ν εχει . η μεντοι ριζα 427^ν ουδεν . των μεντοι 456^τ γεννησαμενον . το μεντοι 417^ν ουρα . ο μεντοι δηχεις 405^τ καυλιον . αλ'λοτε και αλλοτε σπερμα . ετι μεντοι 414^ν επιμελως . μετα μεντοι 414^τ σεσελιδι . πλου' πλατυτερον 'μεντοι' 313^ν ερ' πετου . ειναι μεντοι 413^ν διαφερει μεντοι την ανω κοιλιαν . αγων φλεγμα . καθαιρει μεντοι 115^τ γενεσθαι . μεντοι 443^τ Πραμνιος . ετι μεντοι 445^τ — αναστρεφομενων . ητοι νεοτ' των 441^τ .

κνησμος . καταποθεν μεν ουν 448^τ εμ'ποιησαι . οτω ουν 420^τ ανατρεχοντα . ουτως ουν 464^τ δυσχερων . αταρ ουν . και 426^ν λειαν . αταρ ουν 435^τ εμ'βαλλε : | Αταρ ουν 441^τ πεφυκεν . συσπειρωμενη τοιγαρουν . και 401^τ ουκ εχων αυτον . τοιγαρ' ουν 435^ν ερημια . λνει δ ουν 443^ν κυνηγετουντος . δ ουν αυτου 429^τ κρατι . τουτου δη ουν 429^ν τα θηρειᾶ ταυτα . της γουν αποφορας 397^ν ευρισκεται βραδυσ . οδυρωμενος γουν 411^τ ενηλ'λαγμενως . το γ ουν 440^ν κατακλινοντες . ναυτης γου' 480^τ τοποι . αταρ ουν . και 458^τ δικην . ενεσθι δη ουν ταυτα . 394^ν ερ' πετων . κατα δη ουν 430^ν γινεται . ουτοι . ουτοι δη ουν 445^τ εμ'ποιησαι . sp. 2 οτω ουν 420^τ πισσης . ετι μην της υγρας 425^ν ριζαν . ετι μην 432^ν χλωρον . ετι μην 435^τ πνευματων . sp. 2 ετι μην 445^ν λαχανα . ετι μην 453^τ σωματος . ου μην 477^τ νεοσσοις . ου μην 482^τ καμνοντι . ου μην αλ'λα 426^ν αιτολεσθαι κακως . ναι μην 425^ν ταχυ . ναι μην 443^τ καμνοντα . ναι μην 450^τ θηλη . ναι μην 451^τ θανατου . παραιτησαμενον την μελαιναν ψηφον . ναι μην προσχρηστέον . . ονου γαλακτι . και μαλαχης 455^τ χορια . ναι μην αλ'λα 456^ν διαφορειν ταυτην . ετι μην . και 429^ν εναποβραχεισης . και ζονυξης ετι μην 450^τ σπασμος παρεχει . ετι μη 458^τ ανθρωποι . ετι γε μην

394^r ενεχθειῇ . φερεται γε μην 405^v εγειρεται . ερευθος γε μην 408^v εκ' λεγε-
σθαι . επει γε μην 413^v πορος . η γε μην 450^v .

καλειται απ αυτων . ελοπες τοινυν . οι μεν 411^v κενον . του τοινυ^ν αιμα-
τος της χελωνης . το μεν 431^r δοκεις . αυτην τοινυν 428^r εκεινου . λαμβανων
τοινυν 449^r συμ'φορα . ρητινην τοινυν 457^r μετεωριζεται . αμ'φοτερους τοινυν
448^r αναιρει . χρησθαι τοινυν 452^v θελει . ο τοινυν καταπιων 455^v θερα-
πενει . sp. 1 καλουσι γε μην 435^r στρεφειν . πεπιστευται γε 429^v .

θεραπιας . επεिता 427^v αυτω . επεिता 448^r ρηγνυται . επιτα 449^v σφοδρα .
επιτα 448^v καρ'πω . επεिता και 455^r υπαφριζοντας . επιτα 460^v βραχεισαι . sp. 1
ειτα κοπεισαι 328^r οδοντα . ειτα 390^r (margo) αρ'τεμις . ειθ' 394^r μιξεως . ειτα
398^v αυτα . επιτα 400^r ποταμον . ειτα 405^v ελ'κοντος . sp. 2 ειτα 424^v θυια .
ειτα λεαινων 425^v 426^r καθαρου . ειτα 425^v δαυκος ομοιως . ειτα 433^r χρη-
σαιτο . ειτα 436^v κεχρησο . ειτα 437^r πινειν . ειτα 451^r γαλακτι . ειτα 451^r ναρ'δω .
ειθ' ουτως 452^v] | τω . ειτα 456^v μοσχον ωμην . ειτα 475^v ωμην . ειτα 475^v
δεξαμενος . ειτα 476^v παραψανσει . ειτα 478^v φιλονικουσειν . ειτα 478^r ευθυς .
ειτα 484^v .

Interpungitur simili ratione saepissime ante *ΔΕ*, *ΚΑΙ*,
ΚΑΙ-ΔΕ, *Η* neque multum interest utrum totae sententiae an
sententiarum partes ab antecedentibus distinguantur.

ΚΑΙ.

Eodem modo quo apud nos hodie quoque usus est inter-
pungebatur ante *και*, si novum enuntiatum incipit: θρυπτι δε
και χρωματα η ριζα . και εξανθηματα καταστελλει 165^r εχει . και η τουτου τις
πορεία τοιαυτη φαινεται . το δε δηγμα 402^r του σωματος πνοην . και περι
μεν το τετρωμενο^ν 408^v οφθαλμοι δε ιλαρον βλεπουσι . και ο πωγων επανθει
409^v γανρειαν δοκει . και τριστοιχοι μεν εισιν οι οδοντες αυτω . 409^v την
κεφαλην κεκλειμενην ως ετερος εχει . και επ αυτης ανεχει το κεντρον . και
κρυπτειν αυτο πειραται 418^v ανθρωποις εστι^ν και αναιρει δηγμα . λογος δε
422^v σαυρας εστι το μεγαθος αυτης^ς . και το δηγμα ομοιως πονηρον 423^r σπα-
σμοι δε περι τα αιδοια συντονοι γιγ'νονται^ν . και αιμα απουρει 431^v περι τα
σκελη^ς και απο τουτων ισχει 431^v κυτισσος^ς και ταυτην μιγνυε 437^r δε ερυ-
θροι . και γιννεται η βοτανη της βοιωτιας μεν 435^r ελλεβορον τον μελανα-και
τουτον επιδαν κατασταιη ξηρος 437^r ιερο^ν κλαριον^ν . και το ονομα απο
κλαρου ετεθη 439^r αυτικα γιννονται . και ο λογος αυτοις ου σωζει την
ταξιν^ν . οι δε 445^r ευρησις προς την βοηθειαν^ν . και βοτρυς — ουκ εστιν

βοηθεῖ· ἀδοκιμος· και ταμιον δε 451^v κεληνασι δ ουν δια παντος. και τα χειλη την προτεραν αυτων ου φυλατ' τι ταξιν 453^v επανθει ταις παλαιαις ερευθος· και βραχεια μεν των ουρων εκκρισις γινεται 454^v παρομαρ' τουσιν· και τις ουκ αν γελασειαν 464^r ναυς — διαρηξιεν ζαλη. και τας διεσπαρ' μενας περιεπουσιν των σανιδων· και προς αυταις αλισκονται 465^r οι ιχθυες. και ει το κλυδωνιον 466^r ενορ' μωντες· και αυτην απασαν ανακεινοιεν την θαλασσαν 467^v καμνει λιμω. και πολεμειν αναγκη 468^v προς δε αυτω τω πυθμενι της θαλασσης εστιν. και τροφης ασχετως ερα. τις δε 468^v την τροφην καθειασειν. και το κητος. . αιρει και αλισκεται. και αντισπα. διαρηξετε. ουκ ισχυον. προς τον βυθον 469^v αναστρεψαι γαρ αυτην υπελ' θοντα δει. και τοτε ωσπερ' εχον οστρακον επι την θαλασσαν μεταστρεψαι τηδε ουκετι ραδιον 471^v λιγνοταται δε εισιν αι πορ' φυραι. και της θηρας επ αυταις τοιουτος ο τροπος 472^r αρ' πην προτινει. και αποτεμων. αυτικα επιγεται τοις ετεροις. ως 472^v οραν εθελειν αυτο. και απιστος μεν. κρατει δε ο λογος περι αυτω 474^v μενειν επιοντα τον οφιν· και μικρον υστερον προσελ' θων ανεσοβει 476^v υπερκυπτουσειν της θαλασσης· και προς ποτον ου χρηται ποταμοις 477^v προσδεξαμενοι· και τις εξηρ' τηται 479^v επιλανθανονται· και δια τουτο εισιν εν πλαναις αι· και τι κερδος αυτοις 481^v θυρων ουσων εκατερωθεν δυο· και δελεαρ' εστιν 484^r αιρουσειν οι ιξευται· και αλλος κολοιων θηρας τροπος 484^v

Diversum autem est interpungendi genus illud quo ante και punctum ponitur etiam tum cum partes similes eiusdem orationis velut verba, substantiva, adiectiva, adverbia duo hac particula inter se coniunguntur.

Verba duo: κινι. και. . παρηγορει. 28^r επεχει. και. . θεραπευει. και 82^v λεπτυνει. και εκφρατ' τει 94^v συνορμα. και ποιει 117^v μετα ιχθυων σκευαζεται. και μονη ταριχευεται 122^v εκτινασσει και κινει. και 133^v καλειται. συλλεγειν δε χρη περι τον πυραμητον. και αποτιθεσθαι. ξηραναντας 134^v διαφορει. και θυμους αιρει 137^v αγουσιν. και σκορ' πι | οπληκτους βοηθουσιν 142^v γαλα αγει. και αποκαθαιρει 143^v αιμορραγιας στελ' λει. και φαγεδαινας στελ' λει 161^r ιαται. και αλ' φους αποκαθαιρει. και λεπρας σμηχει. τα τε προσωπα 177^r αγουσιν. και βοηθουσιν 244^v αποκαθαιρουσιν. και λιθους τρυπτουσιν 244^v ισθησιν. και ουρα κινει. εστιν δε 245^v εξαγει. και ουρα αγει 249^v λεπιδας αφιστησιν. κ(αι) απουλοι τα παλαια 261^v προαυνει. και ρυπαρα ελ' κη καθαιρει. αιψηθισα 268^v εφιστησιν. και οδυνην πλευρων παραιτιται 274^v εξουρειν ποιει. sp. I και σπληνας. . τηκει εν εριω. συν αλ' φρω δε 295^r ζμηχει. και ουλας. . αποκαθα [ιρει 299^r επιθες. και. . διαιρει. και εκθλειβε 299^v αποκαθαιρει. και κεφαλαλ' γιας απαλατ' τει 300^r κινι. και. . αγι 304^v αφιστησιν. και στιγματα εξαγει 307^v καθαιρει. και παχος ποιωδες ποιει 310^v ανακαθαιρει. και απουλοι 321^r ουρα αγει ποθισα. και. . ωφελι 358^v ινα μενη το πνευμα. και. . φερωσειν πορον. του δε αθλου 372^v αγει. και. . ποιει

380^ς δει δὲ . . βρεχέιν ἐν κοτυλαῖς . sp. 1 και παντη . . επιπλατ'τειν 383^ς επεινη-
νοχως ετυγ'χανεν . και κατα του σφυρου ὑπελ'θων 394^ς φαινεται . . σφαιρα .
και . . μετιοντος τινος δίκνυται 394^ς μεταβαλ'λεται την ειδεαν . και δοκει
φαινέσθαι 400^ς ισχουσι τε αλγηδονες τον πληγεντα σπαιυστοι . και ὅλος ογ'κου-
ται 406^ς τον θανατον ηκειν . και διαλυεσθαι . και μην 410^ς Ο δε χειρων
ουτος . . κενταυρος ην . και πατρος γεγονεν εκ' του κρονου . sp. 2 εν δη τω
ορι 412^ς ρυεσθαι . και ὑπεξαγειν 412^ς επιφερει . και . . απιασι 412^ς πυρ'ρον
εστι . και ως σφηκος φερει 417^ς εμ'φνεται . και οδυνην παρεχει 418^ς αγει . και
φλεγομενον τε εστιν 419^ς διαιταται . και μενει 423^ς παιουσι φυλ'λοις . και γελωτα
δη εχουσιν οι παιζοντες . και . . παρεχουσι . οτι 434^ς ξεβινθος εχει . και εστιν
επαχθης 435^ς παυλα . . εσται . και παντελης καταληψεται 436^ς κοπτεσθω
παντα . και μιγνυσθω 437^ς το με' πρωτον λυγμον ποιει . και αμηχανειαν . .
αγει 440^ς αλλα γαρ επακολουθει . . φερεσθαι και σταζειν 440^ς νεκρωδες
ποιει . και . . δεχεται 447^ς συρ'ρεοντος του κακου των ενδον . και συνιστα-
μενου 450^ς βοσκειται μεντοι την δροσον . και τω θερει . . θαμνους διωκει .
ωχροι δ ουν 457^ς εξοζει . και χωρει . δια του στοματος 457^ς εμ'φνεται τε ακρι-
βως αυταις . και ου μεθιησιν ελ'κομενας . οι δε 460^ς ὑπεκνυσεν . μεχρι και της
θαλασσης εκτειναι τα ὄπλα . και διδασαι 461^ς εφικεσθαι . και αναδησασθαι
στεφανον 462^ς χωριζεσθαι ουκ εθελουσιν . και επι το σκαφος ανελ'κονται . ει
δε 462^ς σκιρ'τωςιν μεθ' ηδονης . και εκ'πλητ'τουσιν 464^ς πλησιασαιεν . sp. 1
και την πετρην απολινθουσιν 464^ς επιτηδωσιν τε αθροαι . και περιβαλ'λουσιν .
ωσπερ' παρθενoi . χρονιον αδελφον 462^ς επαφιασιν τοις κυμασιν . λιθον ενθεν-
τες . και προστρεχουσιν τα νωτα τε παρακνωνται . και ουτως 465^ς ταραξαντες τε
αυτους . και συναγαγοντες 467^ς δεδιεναι . και φευγειν 465^ς τα των κητων
μεγιστα κατα μεσα τρεφεται τα πελαγη . και επι πλειστον ου καταδυεται
468^ς διατριβει . και ανελ'κεται 469^ς ετερα βεβληται . και αλλη διαπεπαρ'ται
466^ς χειρωσαμενου . . το ανθρωπινον . κ(αι) . . επαφεντος το βελος . φιλονικη-
σαντος τε . επιδη 461^ς δεδοικασειν . και συρ'ραγεισαι νικωνται 468^ς ωστε τοις
αλιευσιν εξειναι εφελ'κεσθαι . και σιδηρω διαφθειρειν 471^ς μηδε καταδυνειν
δυνασθαι δια την των φολιδων ξηροτητα . και παρα των αλιων αλισκεσθαι
471^ς κατεσθιει . και περιειπιταται 472^ς αποσοβει . και διωκει . και τις αν ειποι
λεγειν αυτην . ορας ω τεκνον 472^ς προς αγραν ορ'μαν . και βατραχοις επιτι-
θεσθαι 474^ς διαφθιρουσιν τους νεοτ'τους . και λυπουσιν 474^ς ορ'μωσι . . τας
χειρας . και διαφθιρουσιν 474^ς ιασαντο λαβουσai . και . . απεπιτη 476^ς ανασπα .
και κατεσθιει 477^ς οιρει . και ειεται 477^ς αφιασειν . και παλιν αναρ'παζουσιν
478^ς οιηθωσιν . και χωρουσιν 478^ς εκ'διδαχθειεν . και τις αν εικασειεν 478^ς
προσκομιζουσιν ταις θαλ'πουσαις . και θρωσειν 478^ς χρωνται . και' εχουσιν
480^ς τειθεναι τας καλειας . και . . βρεχέιν 480^ς ει τις αποτεμοι γλωσσαν χαλ'κω .
και φαγειν δοιη 481^ς αγνιζει μια . και ανακραζει . ουτω τε αφειπτανται 481^ς
οι κυκνοι . . ταις ακταις τρεφοντ(αι) και ταις λιμναις . και αντιχουσιν 482^ς

ορθούνται . και . . ἔφελκεται . ὥστε 484^ν ὥστε αποπτῆναι μη δύνασθαι . και αιρει-
σθαι 484^ν περιρηγνυται ταις σανιδειν . και διαφθειρονται 485^τ.

Substantiva duo: συν οινῳ . και . . φλεγμονας . και φυματα . και 27^τ βη-
κας . και ρηγματα 27^τ ερυσιπελατα . και ερπητας 36^τ περι σπληνα . και ἥπαρ
46^τ εν τῳ ταυρῳ ορει γεννεται . και εν ταποσίροι της αιγυπτου . 45^τ σπερματων .
και τιλματων . εστιν θεραπευτικη . 58^τ ὕς . και λυκους . και 66^τ αυτους . αλω-
πεκας . και παρδαλεις 68^τ πιτυρα . και ψωρας 78^τ μελαντηρον . και ακανθωδη
μικροτερον . ομοιον βοος γλωσση . οπερ' 76^τ το ανθος . και ο καρπος . 82^ν θερα-
πενει ελκη . και ταλλα . . 82^ν πανει . και . . σκληριας . και αποστροφας 86^ν οδους .
και οικοπεδα . 93^τ καταπλασμα . και το αφεψημα . 93^τ σπερ'μα . και τα φυλλα
97^ν ραγαδας . και συριγγας 99^ν πηγανον . και οινου 94^ν ακρωτηριοις . και
συνσκιοις 94^ν σισυμβριου . και λελίσφακον . ηδιστη 102^τ θυμον του σκληρου .
και θυμβρας 108^τ ορ'χεων . | και δακτυλων 109^ν αγι δε ουρα . και παχεας εσθ'
οτε δε και αιμα . λουεσθαι μεντοι 111^ν μετα σησαμοειδους . και θαψιας χωλον
η αλικος . και 114^τ μετα . αλευρου . και οινου 115^τ εν τραχεσιν . και γεωλο-
φοις 115^τ εν τῳ ελικωνι . και παρναςω 115^τ ενπνευματωσαισι | και θηριων
δηγμασιν 119^ν δυναμιν αγει την αυτην τη σκιλλα . και σκευασιαν 126^ν αγει
ουρα . κ(αι) εμμη | να 125^ν ο χυλος . και ο οπος 139^ν αιμορ'ρα | γιαις . . εκ'
μυκτηρων . και δυσεντεριας 145^τ βελτιον δε η μακεδονικη . sp. 1 και εν ταυ-
ταις η πυκνοριζος 148^τ βοηθει στομαχῳ κανσουμενω . και οφθαλ'μων φλεγ-
μοναις 149^τ πορφυρουν . φυεται εν πανισκιοις . και τραχεσι τοποις . δυναμιν
δε 149^τ αλεκτρωνας . και ορ'τυγας 158^τ περι θωρακα . και βηχα . και αιμο-
πτυεικοις 160^τ κεφαλαλ'γιας . και προς τους υποκεχυμενους 165^τ φλεγμονας
πανει . και σπαργωντας μαστους . ερυσιπελατα . σβεννυσι 171^τ συν οξει εψομενα .
και αρτω 175^τ σπερ'μα προς στροφους . και ενπνευματωσεις 181^τ συνκολλα
καταπασσομενη στρεμ'ματα σφυρων . και περι τα αρθρα χρονια αλγηματα 238^ν
τραυματα . και καταγμ'ατα . αν'αγι δε και οστα . και 241^ν χοιραδας . και παρω-
τιδας 244^ν δει δε προανατριβειν νιτρω τον τοπον . και οξι 244^ν διαθεσιν .
και αλ'σιν στομαχου 244^ν ο δε χυλος . . παριθμια και κιονιδας . και αφθας
θεραπευει . και 247^ν προς ωταλ'γιας ποιει . και προς τα ελκη 273^ν ε | ν εστικη
της λιβνης . και εν . μακεδονια 280^ν ακοποις . και κεφαλαλ'γικ(αι)ς δυναμεσι .
περιρησσι | κ(αι) ανθρ'ακ'ας . αρμοζει 281^ν αμ'ωνιακῳ . κ(αι) κηρωτη . δοκιμα-
ζεται δε 281^ν στρανγονρια . και λυγμῳ . sp. 2 και ἱκτερω . και 291^τ κλωνια
τριῶ η τεσσαρα . και εκ τουτων μασχαλας 292^τ κεφαλαλ'γιας . και στομαχον
293^ν προς ἄκροχορ'δωνας . και προς χεμεθλαν . ενχρισθεισα 298^τ οινον . και
ἐλαιον 298^τ αποστεματα . και ἄρωματικας δυναμεις 298^τ ενκλυσμα . και ὀδονταλ'-
γειας 299^τ μεγαλην . φυεται εν οικοπεδοις . και αμπελωδεσιν τοποις . ολος δε
299^τ προς . . βηχα . sp. 1 και ρηγματα . και σπασματα . και 310^ν αλας μιζον .
sp. 1 και στιμεως 300^τ κατακνισθεισας . και τα νεμομενα ελ'κη ἐφθη δε εξανθη-
ματα . και πυρικαντα . και 301^ν τρυφεροτερον . sp. 1 και αιδωδιμον sp. 1 κανλος

γονιοειδής 315^ν προστεθίς δε ενεργως δακτυλιου .sp. 1 και μητρας και φλεγμονας
βοηθι 315^ν συριγγας .sp. 1 και τα φλεγμαινοντα παρηγορει 317^ν καρδαμω .sp. 1
και υδατι 318^ν στραγγουριαν ιαται sp. 1 και λιθους 341^ν ο καρ'πος .και ο οπος
349^ν αποθεσις .και τουτου ομοια τοις προειρημενοις 350^ν αγει χολωδη .και
κοπρια 356^ν φλεγμονας διαφορει .και υπωπια . . καταπλασθεισα . συναγ'χικων τε
359^ν κενταυριον μεγαν . κενταυριον λεπτον . 389^ν (rubrum) ερ'πετων ειδη .και
τας απο τουτων βλαβας 393^ν φροντιδος αποστερησειεν . και προσετι τιμης .
αλλ' . . 394^ν του θερους . και της ωρας 394^ν εν μελιτη που . και τω ελικωνι
394^ν καρδαμου τε επιμειξας νεαρου . και δορ'κιου το ισον 396^ν βρουν . και
το ονογυρον 397^ν και η ριλα δε του σιλ'φιου . και ελελισφακος εμβληθεντα .
και ταυτα . . βοηθει . ιδοις δ αν|398^ν εις την σωτηρειαν . τον της κεδρου
καρ'πον . και το πευκεδανον . και 398^ν εκ της νομης . και της τροφης 399^ν
δυσβατα των χωρειων . και τας αιμασις 400^ν την μεν ουν διαιταν ποιειται .
και τας καταδυσεις ο αιμορρους ουτος . εν δαπεδοις τε 402^ν ο δυναται
τοιουτοις αρα συσχεθηναι κακοις . και οιοις αν τις . . διαφυγοι . πρωτον μεν
γαρ οιδενεται . μετα δε . . δικνυσιν . 403^ν πρωτον μεν γαρ βαρυντατη τις οδ'μη .
και δυσωδης λιαν αυτου δια παντος χωρει . επιτα δια του βαθους ιοντος
του δεινου . και 406^ν εν ταις αισχαταις . και τοις αλλοις τοποις 408^ν επι
τας δρυς καταφευγων ερ'χεται . και επι τας φηγους . και χρηται 408^ν μη
μονον ταχει . [και] μεγαθει . αλλα και . . ειδει . και αυτη |410^ν υποστροφας
συνεχεις . και επαναξευξεις 411^ν συμ'φοραις . και κακοις 412^ν προσχρωμενος .
και διαμινγυς 414^ν βοήθημα . και σωτηριωδες 414^ν ευωδίας . και των ταυτης
καλων 415^ν υπνου . και οδυνων 415^ν εχομενον μεγαλη μεν φοικη . και οιον
απο χαλαξης 420^ν ο θανατος επιλαμ'βανει αυτον τε ομοιως . και μελιτ'τας
αποβαλουσας το κεντρον 422^ν το της τενθρηδονος κεντρον . και το της αμ'φι-
κεφαλου σκολοπενδρης . 422^ν οριγανον . και τα στρομ'βια 426^ν υπο των σκορ-
πιων . και των φαλαγ'γων 428^ν κρυμνην . και γρασσον 429^ν ος του τε
οφθαλ'μου μεταξυ τυγ'χανει . και της ρεινος 429^ν φυλ'λα οποταν η χλωρα .
και ην σκολοπενδριον βοτανην . ο κανυλος 429^ν λαγων . και δορκαδος 425^ν
ναρ'θηκος κανλια . και ιπ'ποσελινου 425^ν δορκαδος και ταυτης νεογνου . και
νεβρω τα περιτ'τωματα και εχινον ελαφον . μερος εστιν εχινος ελαφον 425^ν
καρ'πος ο της κεδρου . και ο της αρ'κενυθου 425^ν αγχουσα sp. 6 βατος
αρ'κταιον sp. 2 και sp. 1 αι λοιπαι 432^ν θυλακις λεγομενη . και πεπαιτις
αλλη 432^ν κοριου της αγριας . και σκοροδο 434^ν πλησιον της ραμνου . και
αυτης της ραμνου 434^ν κανλεια . και ασπαραγος 434^ν γαμος . και τα επι
τουτοις 439^ν ερισυμος βοτανη . και των αγριω ερεβινθων καρ'πος 435^ν νυγμα-
τος . και ασκου 436^ν τριφυλ'λον . και τον του οπιου χυλον . ο σταθμος 436^ν
ο σταθμος τρις οβολους ελ'κων υπαρχετω . του οπιου τουτου . και τον εοικота
τω κροκω . ερφυλ'λον ομοιως . και κρηθμον . και 436^ν κινναμωμον . και σφον-
δυλιον 437^ν δαφνης καρπον . και ης το ονομα βοτανης κυτισσος 437^ν χρυσον

τε αὐ πεπυρωμενον . και ἀφ' ὧρον 441^τ των νεων . και των διαφθειρομενων
 ανθρωπων 445^ν ἐκ' ὅρισεις ἀπερ' γάζεται χαλεπας . και οια των ωων τυγ' χανει
 τα διεφθαμενα 449^τ τριων οβολων . και τουτου δηλαδη του σταθμου . εστω
 450^τ ομοιως και εχينوι . . και το κτενων γενος . οι γαρ' 452^τ πρᾶμνιου ουτως
 ονομαζομενης . και ἀλλης χρησιδος . και οινω 455^τ μαλαξης τω χυλω . και
 κεδρίνης 455^τ ναρκωδες γιγνεται το σωμα . και ὅλον ασθενες . και κομιδη 456^ν
 τρυγα . και ορνιθες 456^τ των παλεων . και ἡρυγ' γιου 457^τ αυταρκες προς
 σωτηρειαν . και σπληναν γενοιτο 458^τ πυλαι τοις δικτυοις εισιν . και φυλακες
 των πυλων . και 460^τ οικουντας ὑπερ' τον τιγρητα . και το βακ' τριω φυλον
 463^τ πιμελη . και σωματι συμμιγη 464^ν καταχρει τους φωλεους τω φαρ' μακω .
 και τας θαλαμας 467^τ ακροπολιν . και τας οικιας 469^τ ακανθαν . και τους
 σκολοπας 470^τ βοστρυχας . και ὠτακιδας 480^τ σκοπελοι . και αι φαρ' γες
 482^τ εν ερημια βοησομενοι . και ἐπι ακτες (l. -αῖς) 482^τ.

Adiectiva et participia duo: καρπον . . εοικοτα . βαρυσμος δε
 οδη . και . . πικροτατη και 15^ν βαλανοῖς ομοια . δριμια τη δυναμι . και θερ-
 μαντικαι . κινουσι δε και ουρησιν . και ἐμ' μηνᾶ ποθισαι . και . . πασματα και . .
 βηχας και ρηγματα δραχμης . | 27^τ ελεφαντιωντα . και ρευματικα . και . αρμοζει .
 ισχει δε . . αιμορραγίαν . νομας 30^τ λυθεν δε οξει . και επιτεθεν 46^τ προς τα
 ἰοβόλα . και προς τας ενπνευματωσεις 50^τ μιζω δε εστιν αυτου . και δριμυ-
 τερον 75^τ περιχριομενον . και στοματικον 92^τ θλασθεισα . και βραχεισα 94^ν δε
 ὀπτη και ἐφθη . και 96^ν αγει δε το φυλλον αυτου ξηρον . και νεαρον ποθεν
 103^τ εν ορινοις . και τραχεσιν χωριοις 116^τ καρκινωδη . και κακοηθη 118^ν
 ὑπολευκον . και ὑποκιρρον 119^ν ευώδης . και αρωματιζουσα . φνεται εν παιδιοις .
 και εν τραχεσι τοποις . δυναμιν δε εχι 125^ν ὑποπορ' φυρος πικρα . και πυρ-
 ρωδης προς την γευσιν . φυλλα 126^ν ὑπνωτικος . και ανωδυνος 136^ν καυλω-
 δεστερα . και λευκοτερα 136^ν ἐμμηνα . και δευτερα 137^ν δριμν . και θερ' μαν-
 τικον 140^ν ἐψηθεισαι και διακλυζομεναι 244^ν ελαττον μεντοι και στενοτερον .
 και αποξυ 240^ν λευκους . και ευτροφους 250^ν ομοια πολλα εχουσα . και υψηλο-
 τερα 256^ν νεφρητικους και κυστιν αλγουντας . συνεψηθισα δε 265^ν εστιν
 σπιθαμης εχουσα . και μιζον 267^ν ὠμον . και ταριχευθεν 269^ν ἀρ' μοξι
 αιμοπτοιχοις . και στραγ' γουριωσιν αγι 273^ν σκληρον . και δυσάποστατον .
 ριζα 278^ν ενχεῶμενον . και προσκλυζομενον 279^ν ερευκτικη δε εστιν . και ουκ ουρη-
 τικη 283^ν πεπωμαμενη . και καθιῆμενη . εις κλιβανον . λαμβανεται δε 298^τ Janτες .
 και κοιτανανες . κατα τουτου 299^ν περικλυσας . και περιπιῆσας 299^ν ανωδυνοις .
 και θηριακαις . και βηχει 305^ν μιγνυται δε θηριοδηκτοις . και τοις λιθαργυρον
 πεπωκοσιν . πνευματων εστιν διαλυτικον . 305^ν μικρον . και δυσοσμο | 307^ν
 φνεται εν ορινοις τοποις . και ἔλωδεσι 310^ν ὑποστρογγυλα . γωνιας εχοντα . και
 310^ν χλωρα λια . και ξηρα δ' ἐψομενη 310^ν γλισχων . και σαρκωδων 335^ν
 ἐψηθισα δε συν οξι . και διακλυζομενη 339^τ εν ἡλιω . και τας επιγινόμενας
 ξανθας . και λεπτας ποιει 339^τ καυλον πηχιαιον . και μιζονα 373^ν ο χυλος

μυγίς μελιτι . και εψηθίς 373^v ρίζα αφεψηθίσα sp. 1 συν οινω . sp. 1 και
 δεδομενη . . αρηγει . και εχιθνοδηκτοίς ομοίως 381^v λευκή . και αχρηστός 385^v
 οι φαγοντες αυτο . και πληγεντες 386^v εμβληθίσαι . ελαιω καμ' παι . και ανα-
 τριφθίσαι . ικανωτατους 398^v χαλεπωτερα τυγ'χανει . και βλαβερωτερα 399^r
 κεκορεσμενη . και ὑπνου ποτε μετασχειν θελουσα . 399^v ως τεφρα γιγνο | μενη .
 και ανθίς μη . λινοειδής . και αλ'λοτε μελενομενη . και αλ'λοτε 401^v πυρωδες
 εστι | ἴδιν τους οφθαλ'μους αυτης . και γορ'γον βλεπο | τας 401^v σπενδη .
 αλ'λοιον ολ'κας επιπεσοντος αυτη εναντιου . και δυσχερους πνευματος 402^r
 διδου πινειν τω εγ'γυς . και παρα το δεινον εκινο ελ'θοντι | 412^v δηχθισιν .
 ικανως βοηθει sp. 2 και το λεγομενο | 413^v περιβεβλημενα τα ταυτης . και
 περικειμενα 415^r αιρομενη τε εις ὑψος . και αδρους τρεφουσα τους κλαδους .
 ανθη δε 427^v ουτοι πανταχου ορωνται . κινουμενοι τε οι παπ'ποι . και ρειπι-
 ζομενοι 443^v αγλαυκη . και μελανην 445^r μεταποιουμενοι . και κατεσθιοντες
 445^r υπαφριζων . και σπαιρων 449^v πολυ . και συνεχες 457^v οινον εγ'χεων . και
 παρεχων πινιν 458^r αγωνιζομενοι . και προς το περας επιγομενοι του σταδιου .
 ου τον κρατουντα 462^r οι κεφαλοι ανεξομενοι . και . . ολιγορουντες 462^r νικωντα
 εκαστην . και ταρατ'τομενον την ψυχην 462^v φιλονικουντες αλ'ληλοις . και προς
 το δελεαθ' επιγομενοι 465^r κεχηνοτας . και προπηδαν αλ'ληλων επιγομενους
 465^r εριδοντας . και την εριν αναδικνυντας . πονος ουν 465^r εκ'ταρατ'τομενον .
 και ιλυν εχοντα 466^r ασθενουντι . και ουδε ὄραν ετι δυναμενω 468^v ευνοει-
 κως . και μονον ουχι φθεγ'γομενος 468^v ὀρωσιν . . θεωμενοι . και προς τα της
 αγγελειας αισια κεχηνοτες 470^r κατενεχθεντος χειμαρρου . και ποιουντος 470^r
 αλ'ληλοις τε εισιν φιλοι . και προς θηραν ὑπουρ'γοι τοις ανδρασιν . sp. 2 ευ
 γουν 471^v την χοριαν λευκος . και τοις τας φασσας αναιρουσιν ἱεραξιν προσο-
 μοιος 477^v λευκοι τε εισιν . και ως αι περιστεραι βραχεις . οι δε τουτων μεν
 εισιν μειζους και ἰσχυροτεροι . πυκνοτατοις δε 479^r μουσικοτατους παντων
 ορνιθων . και ἱερους καλουμεν 482^r σοφον τι μηχανωμενοι . και χαριεν 480^v .

Adverbia duo vel similia: περι τα δενδρα ανω . και και (sic)
 κατω νεμομενη . καρ'πον δε 124^v νεωστι . και προσφατος 455^r εισιν αι τουτων
 εγ'γυς διατριβαι ναι μην . και παρα την αμ'μον . η δε 402^r .

Hunc locum vel maxime idoneum esse puto ad aliam
 observationem adiungendam. Ponitur enim punctum inter
 similes partes orationis quae modo cum καί particula coniun-
 guntur modo sine ea enumerantur.

καυλους δε ανησι . πηχιαιους και μιζοντας . παχους μεγαλου δακτυλου .
 λιπαρους 13^r φυλλον . . εχι . . παχυ . λιπαρον . εν τω 15^v ξηραντικην . στυπι-
 κην . των σωματος . κοιλιας 15^v ἰσχιασι . δυσουραις . | 24^r γλισχρα . πολυσομα
 25^r υποστρογ'γυλοι . βαλανοις ομοιαι 27^r της ριζης . προσλαβων οινου πα-
 λαιου . γλυκεος . και σμυρνης . και κροκου . 27^r μακρας . δυσθραυστους 37^r
 βοηθει . ωφελει και 41^r ἱκτερικοις . δυσουρουσιν . 43^r θρυπτει δε και λιθους .

κοιλίαν ἴστησι· | και ἐμ' ἡμνα . και λοχία ἴστησιν . και ἀγωγας . καταπλατ-
 τεται . και . . δασυνει . χοιραδας . . συν κονία . συν λαδανω . . σμηχομενον 43^τ
 πρᾶϋνει . και πυρι | καυτα . και χεμεθλα 44^τ ομοία . στενοτερα 49^τ μελαν πυρω-
 τικον . πινομενο· 50^τ θερ' ἡμαντικην . | ενυπνον . ανωδυνον . ουρητικην . υδρω-
 πικην . διαψυτικην . αδιψον . 50^τ στροφους . και ρηγματα . σπασματα . σπληνας
 τηκει· ωφελει και 59^τ θερμαντικην . ξηραντικη· | 60^τ πτυϊκους . κοιλιακους .
 στομαχικους 61^τ πορ' φυροειδες . ὑποφοινί κί' ζον 62^τ ποθεισα . κεινει και ουρα .
 ποιει και 64^τ ὑπομελانا . λιπαρα 72^τ πολυχυλον . οινωδη . οστις 73^τ πολυκλω-
 νον . ευμηκη 74^τ ανθη μηλινα . μίζονα 75^τ δυναμιν δε έχει στυπτικην . ἰδιως
 αρμοζουσας 78^τ ἐμ' φερης . δυναμιν εχουσα 80^τ ποα γνωριμος . στυφι . ξηραι-
 νει . 82^τ στυφουν . ξηραν 82^τ ακανθωδεστερον . δριμυ πυρωτικον . 83^τ επτα . |
 χνωδη . δισπιθαμια . | 85^τ στρογγυλον . γλυκειαν . εσ | θιομενην 85^τ τροφι-
 μος . πνευματικη 88^τ ὑποστριφνοι . γλυκία χυλιζομεναι 92^τ ομοία . ὑπερυνθρα .
 τα δε 94^τ θερμαντικην . στυπτικην . δυναμιν δε 94^τ ρηγματα σπασ | ματα . βηχας .
 καταρρουν . ποθεισα δε 96^τ καυλον δε έχει | λιον . ορθον . ως διπηχαιον . και
 παχυν ως βακτηρια· 96^τ σπιλωτα . καυλον σπιθαμιαιον . ὑποπυρρον· πίπεροειδη .
 97^τ προστιθεμενη . ὑποθυμωμενη 98^τ καρ' κινωματα . κρυπτα σκληρωματα παρω-
 τιδων . μασθων . διδυμων φλεγμονας . 104^τ μελانا . στρυφνο· | 107^τ ρηγματα .
 ἡπατος φλεγμονην . 110^τ επιμηκεστερα . και μικροτερα . ανθη δε 110^τ μακροί .
 τετραγωνοί . τραχίς . ομοιοί 111^τ μελαν . ριζα λεπτη μικρα 111^τ καυλία . λεπτα .
 πολλα . προς λογο· 112^τ καταπλασσομενος . αλφους και λιχνας . και λεπρας
 πρᾶϋνει 115^τ επιλημ' πτικους μελανχολικους . μαινομενους 115^τ λιβανωτου . η
 κηρον . και κεδρινου ελαιου 115^τ χλωρα . πλατανοειδη 115^τ δριμιαν . θερ' ἡμαν-
 τικην 116^τ ευωδη . μεγαλην . δριμιαν 119^τ ἱματιων . υπολευκα . ευωδη 120^τ
 γλυκία . ευωδιμος 121^τ καυλός δε κοίλος . τρυφερός ὑψηλός 122^τ ὑποφυνισ-
 σομενα . κομη μεση ανθους . κορυμβους 122^τ γραμ' μας ἔχων . φυλλα πλατυ-
 τερα 122^τ συνεδτωτα . . μελαν . επιμηκεστερον . δριμυ αρωματιζων . ριζα λεπτη
 122^τ φυλλαρια . . το . μηκος . δασεᾶ εριωδεστερα 123^τ ριζαν σκληραν . παχίαν .
 φυεται 124^τ κληματα πολ' λα . λεπτα ακανθωδη . ως παλουρος . η βατος 124^τ ριζα
 επιμηκης σφοδρα . μελαινα κατα την ἐπιφανίαν· ε· | δοθεν λευκη . 125^τ κυκλω
 οξύτατα . σκληρας ων το χρωμα λευκο· | 125^τ θερμαντικην . ξηραντικην . οθεν
 128^τ και λυγμους . και εμετους . και χολερας 128^τ καρπον στρογγυλον . απο-
 κρεμαμενον 130^τ σκορπιοπληκτους και φαλαγγιοδηκτους 136^τ πλαταια . μα-
 κραι 141^τ σκληρα . στυπτικη 145^τ πικρα . οπιζομενη 147^τ λευκα ὑπολευκους .
 γωνοειδως . . . διεστωτας 147^τ χολωδες . φλεγματωδες 147^τ αποκαθαιρει . ελμινθα
 κτεινει 154^τ χολερα και ριγεσιν . και προς τα θανασιμα 154^τ δασυνει . χοιρα
 δας διαφορει 158^τ συν κονία . συν λαδανω 158^τ ανθειςιν . ριζα παχεια
 στεραια 162^τ φυλλα φερει παραπλησια τη μελεα . δυσωδη | καυλους μα-
 κρους κενους· καρπον στρογγυλο· | 168^τ παρωτιδας . φυγεθλα . και αποστη-
 ματα . σπληνικοις τε 172^τ ερυθρους . ριζας ξυλωδεις . μεγαλας . πλειστας

173^τ εκκλητικά . πεπτυντικά . διψώδη . ασώδη . αποκαθαρτικά . ευκολία . 186^τ μικροτέρα . ὑπολευκα 198^τ ὑποκυλος . διαπυκνος . ως 237^ν χρησίμων . διουρητικόν 230^τ πορφυρα . στυχηδονα . απ ἀλλήλων διεστώτα 240^ν συν μιλτω]τικην . δικτυικην 249^ν συν μιλτω και λιβανώτου . εψηθέντα . οδονταλγίας διακρατούμενα . εν τω στοματι κου . φίζουσι 249^ν γ]ρηγορει . ωμον τε και ἔφθον . εσθιο | 249^ν μικρα . μακροτέρα 255^ν στρουγγυλος . ποικίλος 251^ν καρηβαρισκος . κοιλίας στατικός 250^ν . . οφυλ'λος . λεπτος 250^ν]κοις . σκοτωματικούς . επιλημ'πτικούς . κε | 261^ν φυλλα . . εντετμημένα . κυκλω ὑπογλαυκα ριζα . ὑπομηκη δε 268^τ κατακαυματα . φυγεθρα 271^ν επεχει . διαφορι χοιραδας σκληρίας . οιδήματα 272^ν καθ' εαυτα . και μετα ροδινου 274^ν φυεται περι τα οικοπεδα . και θρινκεια . τουτου τα φυλ'λα 274^ν κακοχυλον . δυσονιφον 277^ν αμαυρωτικον οψέως γινεται . και κακοστομαχον . αρηγει . . πινομενος . ο χυλος . και αυτα δε καταπλασσομενα ωφελει . βοηθι 277^ν σπληνας εκτηκει . κοπον λυει . και ωφελει 278^ν εκ' μιας αῤ'χης . λευκας . η και ὑπερυθρας 280^ν ποτιζομενος . κ(αι) ἐμ'μηνα τε αγει . και ἐμ'βρυα φθιρει 281^ν σπασματα . ρηγματα . πλευρας αλ'γημα . βήχας . στροφους 281^ν πικροτερος τη γευσει . ενδοθεν λευκος | εξωθεν κροκίζων . λιος . λιπαρος . ευθλαστος . ταχαιως δε διειεμενος . βαρυσμος . ο δε μεγας . φανλος 281^ν ευστομος . ουκ ευστομαχος . ερευνκτη δε 283^ν εμετικον . ουρητικον . σπληνος καθαιρέτικον 283^ν μελιτι . και νομας . και υπο | πια αιρει . και εχεοδηκτοις . βοηθι . αλωπεκίας 283^ν λαμβανομενος . επεμετικωτερος . αρμοζει . ὑδρωπικοις . καταπλασθεις . ευθετι δε 283^ν γεννητικη . και θερμαντικη 283^ν σπασματα . ρηγματα . σπληνικοις 285^τ ριζα . . επερευθεστερα . ανοςμος . χαννη . ὑποκουφος . εστιν δε 285^τ παχυν . ὑποκαινον 286^ν τραυμοτων . και νεοτρωτων 286^ν ακροχορ'δωνας . και θυμια . και 292^τ ποδαγραις . και στρεμ'μασι 292^τ προς ἱρυσιπελατα . και εῤ'πητας 293^τ μιζονα . και πλατυτερα . καῤ'πος . . κιῤ'ρος . πινεται 293^τ καταπλασσομενον . και ὁ κανλος δε αυτου μιγισ προς ερυσιπελατα . και εῤ'πητας συν ψιμιδιῷ . και λιθαῤ'γυρω και ροδινῷ sp. I ενβρεχομενον 293^τ ξεσθεν . τη ρητινη τηχθεν 298^τ δασεα . σκληρα . ευῶδη 303^ν επισπασθαι . αποφλεγματιζειν διαμασηθεν . μιγισ δε 309^τ ενπικρα κατα την γευσιν . κανλιον σπιθαμιαιον 310^ν συν ελαιῳ δε ἐμ'βρεχομενος . τη κεφαλη αῤ'μοζει φρενητικοις . ληθαργικοις . κεφαλαλγίας επεχει δε και 313^ν ἱκτερικους . και ηπατικούς ὑστερικην πνιγα . και ορθοπνοϊκους επιλημπτικούς . 313^ν θεῤ'μαντικη . δικτηκη . φυσώδη κοιλίας . ταρακτικην . ξηραντικην στομαχον . και ποντικην . διψους ἐλ'κωτικη 316^τ ξενισμους . και αρτηρίας 316^ν φυλλα μακρα . ανθος λευκον . ριζα ισχνη 325^τ στριφναι . σκληραι . φυονται δε παρα ποταμοις . και οικοπεδοις 336^ν ἀμ'φοτεροι δε στυφουσιν . ψυχουσιν . εισιν τε 336^ν πλατυφυλ'λος . κολ'λωδης 337^ν μετα ὄζους . και τοις ἰξίαν ποιουσιν μετα οινον . και ἐμ'μηνα τε 337^ν ἱαται . και θρυπτι . και . . αγι . λαμβανεται δε 338^ν ριζα | λευκην . λεπτην . παραπλησίαν 338^ν αῤ'μοξι . και προς πτερυγια και ανθρακας . φαγεδαινας . γαλ'γραινας .

συριγ'γας . και 339^r τεσσαρας η πεντε . λεπτους ερυθρους . | οπου λευκου
 μεστους . κεφαλη ανηθοειδης 349^v κεφαλην πυκνην . περιφερη . εν η
 ο καρ'πος . ωσπερ' οροβος ποικιλος . ανθη λευκα . ολος δε 350^r ραβδους
 εχων σχοινωδης . | παραφυαδας εχουσας 351^v κερειαν εχων . ριζα λεπτη .
 μακρα 351^v δυσεντερικους . αιμοποϊκους 355^v ειδος εστιν υπερικου . διαφε-
 ρον κλωσιν 356^v φυλλοις λεπτοις . ανθη μηλινα 356^v σπερματιον . ομοιος
 φυσαις ποιρρον . περιφερηλιον . ως 360^r διπλαι . δασειαι 361^v κομην κορυμ-
 βοειδη . ομοιαν 371^v θερ' | μαντικην . στυπτικην . ηπατικοις 371^v τρυφερα τις
 ποια . θαμνοειδης sp. 1 λious αναφερουσα καυλους και φυλλα δε προσχιδη .
 ανθη μηλινα . ισχυρως στιλ'βοντα 372^v πλειονες . κροκοειδης την χροαν . καρ-
 πος ωσπερ' της κερατιτιδος . ταυτης ο χυλος μιγис 373^v παραφυαδας φυλλων
 μεστας ομοιας 373^v καυλον τετ'ραγονον . πολυγονατον . τα δε φυλλα 381^v γονυ
 τεταρ'σωμενον . ομοια μυγαλης . κεχαραγμενα δε . . μακροτερα . sp. 1 βαρουσμα .
 sp. 1 | σκιαδιον δε 381^v υδραγωγος . κακοστομαχος . | μελιτι δε 381^v μαλασσει .
 και αναστομοι . και διορθουται τα περι την διαθεσιν . και ο καρ'πος δε 381^v
 φυεται εν τραχεσι τοποις . και πετρωδεσι χωριοις . εστιν δε θαμνισκος σπιθα-
 μιαιος . | φυλλα εχων μικρα τω σχηματι . και τη σχεσι sp. 1 382^v αρθριτιδας .
 παρωτιδας . φυματα . οιδηματα . . μετα ροδινου . και οξους η υδατος . 383^v προ-
 κλητικον . δυσμεταβλητον . καταπλασσομενον δε 386^v παρ ανθρωπων πονηρων .
 και τας . . βοηθειας . και αντιπαθις θεραπειας . ο δε σκοπος 393^r εκ' διδαχθεντα
 σε . και εκ' μελετησαντα . τα ονησιμα . ου γεωργος . ουχ υλοτομος αποστερησειεν .
 και 394^r καμνουσι . δυσθυμιαι τε ε | νοχλουσι . και . . συνεχει δυσχερη . μολις τε
 και δυσχερως 402^v απαγορευων τοις παρουσι . και ουκ εχων 405^v παλιν υποκει-
 νουμενην . και αλ'λοτε υπερχυπτουσαν 406^v οντινα τροπον χρηται . και ταις
 θαμνοις . προς το ε | καθευδειν . υδρω δε εοικως 408^v τοιαυτα . αττα εστιν .
 κεντρα εχουσι . οισ παιουσι 419^r αβροτονον . αμαρακον * πολιον 424^v κολυμ-
 βαλιον . ιππομαραθρον . 425^r η τε δη κονυζα . και οι της α'κτεας κλαδοι 426^r
 ισοσταθμον . | μοιραν . και ριζας 427^v εχιον . ανχουσα 427^r (rubrum) σεληνο-
 νοριον . χαμαιλεον λευκος και μελας . 428^r τριφυλλον . οπιον . ερ' πυλ'λος 435^v
 βοτανη ναρδος καλουμενη . χαλ'βανης τε δη ριζας . και πυραιθρον 437^r λεγουσι
 τους σιληνους επιτελειν . τρυγωντας και εμφυτενομενους οινου . και 440^v φερε-
 ται . υποφερεται 454^v μελι . και χαλ'βανης ριζας . και 457^r βατραχου λιμνεου
 του επι των βρυων ανιοντος . και προαγ'γελλοντος 458^r ημερωτερον . και πυρος
 δυνατωτερον . οια συγ'χεις 461^r σκυθρωπαζειν . και ανακηρυτ'τιν . ιλαθι 461^r
 δακρυα τε αφιεναι συχνα . και στενιν 461^r εμ'βαλη . και των μεν τας κεφαλας .
 ουρας δε . . διατεμων . ουδεν μαλ'λον διαλυνει το στιφος . και ταις χειρ'σιν δε . .
 αναλημψεται μεμιγμενας 465^v κατεσθιεσθαι . και αντι ταφου γαστερα εμ'πλησαι
 471^r νικωμενος . σπερων τε 472^r αυξανομενης της σεληνης . και φθινοουσης 472 .

Eodem modo spatium vacuum interponitur:

σφοδρον . sp. πικρον 46^r μηλινα . sp. μιζονα 75^r εν τραχεσι τοποις . ομοια

θυμω . ελαττον δε και αναλωτερα . φερουσα σταχυν 138^v μικροτερα . χνοωδη .
 ακαυλον επι γης εστρωμενον . sp. φυεται 167^r τραχυσματικη . sp. υγρα 162^r
 μαλασσει . sp. εμπνευματωσεις λυει . ουρα κινει . συν πτισανη δε 172^r μισρου
 μηλινου μεγεθος . sp. 2 εχει ριζαν μικραν sp. φυλλα 174^r κατεσχισμενον τα
 φυλλα . sp. 2 ριζαν λεπτην . στυπτικη | λαχανευεται δε 179^r γαλακτωδους sp.
 ισχιαδικους τε 195^r ευωδεις sp. ενπικροι sp. κυπαιρω 200^r μειζονα sp. γωνιωδη
 sp. ομοιον κορυμβην sp. φυλλων . . σπερματος sp. ριζαι δε 200^r λιθοσπερμον
 sp. πλατυτερα 201^r γνωριμον . sp. εστιν δε . . πυκνον sp. ευχρηστον . . χορησιμον
 sp. 203^r δυναμιν . . θερμαντικην sp. αποκαθαρτικην . sp. 2 στυπι | κην 208^r
 μασχαλας . . πολλας sp. φυλλα 208^r καυλον λεπτον . sp. ορθιον ισο | 216^r
 σπερματα . . λευκα sp. 2 | γλυκεα εν τη γευση sp. ριζα λεπτη αχρηστος sp.
 ολος 218^r και ισχιαδικους sp. ιντερικους . sp. φαλαγγιοδηκτους 227^r παθη .
 ισχιαδας sp. αιματος πτυσιν sp. ασθμολυγμους sp. δυσεντεριας 285^r κρατι-
 στον το ατερηδονιστον sp. ενγλισχρο | 285^r καταχριεται sp. πινεται 309^v
 λιχνης sp. και αχωρας . πιτυρα 316^v κινει . sp. αρμοζει και δυσουρουσι
 312^v σησαμω πικρον sp. κισσον sp. ριζα λεπτη . sp. καθαιρει 326^r ελλεβορου
 δε μελανος οβολοι δυο sp. αλοης (δραχυη) α 332^r αφεψημα αυτου . sp. κυστι
 χορησιμον . sp. και νεφρητικοις . και ηπατικοις 333^v καλουσιν . καυλος βραχυς
 sp. φυλλα κροκω ομοια sp. ριζα 340^r μικροι πυρροι sp. κατα μεγεθος οξεις
 342^r καυλον σπιθαμιαιον sp. 1 ανωθεν επεσχισμενον 344^v ον ενιοι καρυειτην
 καλουσιν . sp. 2 προσεμφερης sp. δαφνοειδης sp. λευκος τω ειδει sp. τα δε
 φυλλα ομοια εχει μυρσινη sp. μειζονα δε και στεραια sp. επ ακρου . . ακαν-
 θωδη sp. κληματα δε 346^r καλουμενος sp. αμφιλαφης . . μεστος sp. υπερυθρος
 τους καυλους 347^r τα δε φυλλα του της πιτυος sp. ομοια . τρυφερωτερα
 348^r και υδατος και πηγανου . sp. πινωμενη sp. αρηγει . . πνευμονικοις .
 ασθματικοις . βηχι . χρονια 359^r φυλλα εχει ομοια στρουθιω sp. μικροτερα δε
 κ(αι) καρπον πολυν τετμημενον sp. ριζαν διπλην επιπολειον . sp. ηντινες
 363^r γονατωδη sp. καλαμοειδη 364^r σπερμα ισχυνοτερον μεντοι πολυ sp.
 ριζιον λεπτο | 369^r ανθος . . λινου sp. χυλος κροκωδης . | δοιμυς . δηκτικος
 ποσως υποπικρος . και δυσωδης 373^v βοηθι σπασμασιν sp. βηξι . σπληνι εσκι-
 ρωμενω . sp. δυσουρουσιν 382^v.

Sed iam ad καί particulam ipsam redeamus. Iam secun-
 tur alia exempla ex quibus apparet ante και interpungi: καιρον .
 και το μεν κατωτερον των φυλλων υψουμενα . δε κατα την κεφαλην 13^r
 φαρμακα . και 19^r αρτεμισια διττη μεν εστιν . και 20^r της υστερας . και
 θρυψιν λιθων 21^r εν απυρεξια . και 23^r εν γλυκει . και . . ιαται . και 26^r διου-
 ρητικην . και 27^r φλεγμονας . και 27^r κολπους . και . . φυει 30^r μετα του
 στυφιν . και 30^r χαμαι | κλεινεις . και 35^r βοηθιν . και 37^r πεπερι . και 37^r ιαμα .
 και 38^r ενχεης . καθερι . και 40^r αττικου . και αμβλυωπιας βοηθει 40^r επιστα-
 τικα . και ρινενχυτης . . και παυει . εαν 41^r . . λυει . | και τους 46^r ρυπαριαν .

και 46^ρ χαμαιπιτοις . και δασυτερα και τραχεια . το δε 48^ρ σπασμασιν . και 49^ρ αποκαθαιρει . και τα επισκοτουντα ταις κοραις . | 59^ρ περιεπτομενα . και μεμασημενος 62^ρ πετρωδεσιν . και | 72^ρ ειναι . και 74^ρ ἱαμα . και ὁ χυλος 78^ρ προστιθεις τω μυκτηρι . sp. και καθ' εαυτο μεντοι ποιει 80^ν μεσως . πεπιρος εσθιομενος . και 82^ν διαμασσωμενων των φυλλων . και επεχει 82^ν γυναικιον . και 82^ν ενφερη . και 85^ν αγει . και 86^ν ποθισα . και σπωμενοις βοηθι . 86^ν ευθετον . και 88^ν περιχοιμενον . και 92^ρ ωφελειμωσ . ποιει 93^ρ αι ριζαι . και 95^ν δι οθοριον . και εψηται 94^ν τη συνστασει . και αποτιθεται 94^ν δραχυς . sp. και προς οδυνας 94^ν ευθετι . και 94^ν ηψημενα δε εν οινω . και 96^ν φαγε-δενικα . και μαλιστα 96^ν εχι . και εριωδη 98^ν αφεψηθισα . και 99^ν ακανθωδη . και εξωθεν 99^ν οθοριον . και οπηθε | 104^ρ θεραπευει . και 109^ν του κηπευτου ὑπαρχων . και 110^ν και τα φυλλα πανει . οσφυος αλγηματα . και 112^ν ερεθιζει . και 114^ρ καταιθις . και μετα τριτης εξερεθις 115^ρ καταπласσεται . και 116^ρ ισχαιμονος . και αποκαθαρτικη 120^ν περικλυμενω ὁμοιᾱ . και κληματα 124^ν καταπласθισα . και παρηγορει . επιτεθεντα . κατα του μετωπου 128^ν ερεθιζει . | και αυγμους 128^ν λειπει . και 128^ν εναποκαυσθεν αυτω . και 128^ν λαμβανομενος οξους . και ελ'μινθα κτεινει 128^ν σπερμα . . κατω νενευκος . και ενεχεσθαι ξηρανθεν . ταυτης 129^ν βοηθι . και 135^ν ποιει . και προς επικαυσις χροιομενον 136^ν γινεται . και 138^ν καταπласθεισα . και λεπρας αφιστησιν 139^ν εκ θλιβισα . και ξηραινειν 139^ν φλυκταινειν . και 139^ν χρονιοις . και 139^ν καταμηνια . και . . φερει 140^ν διαφορουσιν . και χοιραδας 142^ν αποκαθαιρουσιν . και 142^ν κατα παντα ομοιον . και τη δυναμι τω μικρω λαπαθω . εψηθεν δε 142^ν συν μελι-κρατω . και θαμνος 147^ρ λεπτυνουσιν . sp. 1 και φθοροποιο | 148^ρ επιφανιαν . και σκωληκας κτεινει 154^ρ θηριωδη . και αλωπεκιας 158^ρ μετ' οινου . και μαλιστα προσλαβων θαλασσιον 165^ρ αλωπεκιαν ὠφειλει . και προς τρεμ'ματα 165^ρ διαφορειν sp. 1 και ο φλοιος 168^ρ μα | λασσει sp. 1 και 177^ρ καθι-στησιν . sp. 1 και τον ξυλου 183^ρ αβρωτος : αμβλωπουσι δε βοηθι . και 183^ρ καταπласσομενον sp. 1 και κηρια αποκαθαιρει 187^ρ λαμβανομενον . sp. 1 και το α | φεψημα 206^ρ προσθετω . sp. 1 και τας . . αιμορ'ραγιας 215^ρ τραχυτερος sp. 1 και ο εκ του κομεως 223^ρ ἱαται sp. 1 κ(αι) | 224^ρ ανθρακας . και κηρια ρητ'τει 250^ν οι δε μελανες . κ(αι) προς τους εφιαλτους πνιγμους . | κ(αι) προς . . ποιουνσι | 265^ν ἴστησιν . και των φθαρτικων φαρ . [μακων 269^ν παρορ'μα . και 277^ν καταπласθεντα . και περιρ'ηττει 277^ν αρμοξι . κ(αι) προς ὑστερικας πνιγας 281^ν καταπласσομενη . κ(αι) ο καθ'πος 281^ν αμ'μωνιακω . κ(αι) κηρωτη . 281^ν καθ' εαυτην . και μετα ημιονου σπληνος 291^ρ φυλλα τραυματων κολλητικην . και ἄφλεγμα | τον τηρειν 296^ρ πρασιον . και σπερ'μα μελαν φυεται 296^ρ περιαιρουμενων . και εψηται εντμηθισα 298^ρ εκθλειβων . και αυτα εκ'πιπτιν 299^ν ποδαγρας διαφορει . και ισχιαδικων 299^ν βαρυ τε εστιν . και φυλλο(ν) | 299^ν τιθε εν ηλιῳ . και οταν συνστη 299^ν επιτιθεται sp. 1 και προς οιδηματα δε και οφθαλμων φλεγμονας . sp. 1 καταπλαττεται

δε 301^τ καταπλάσσεται . και προς στρεμματα . μετα 301^τ χρυσω . ομοιον .
 και 307^ν ἐμμήνων και δευτερων αγωγον . sp. 1 και ὑποθύμιαι 316^ν
 σηπεδονας . και 317^τ συ^ν συκη φυλλων . και κυμινω 316^ν τω ὕδατι .
 sp. 1 και οι προγεγραμμενοι 348^τ ποιει . και . . επιπλάσθεις 356^ν
 στυπτικωτερος . και θηριᾶκοις ἴκτερον τε αποκαθαιρει 358^τ ριζαν . sp. 1
 και αυτην ἔμφερη 358^τ λαμβανομενη συν ὕδρωμελιτι ἐφθω . sp. 1 και εν
 συνκαθαρει ὕστερας 371^ν ομοιον ακτη . sp. 1 και τω ανθι 381^ν εστιν ἄκος
 βρονχοις . και οὐᾶτος 389^ν πνοιη . sp. 1 και ταυτα μεν 391^ν ειδη τουτω^ν .
 και ποια βοτανη ποιου θηριου θεραπευει πληγη^ν . 393^τ εν θρακη . και εστιν
 396^ν προσδοισης ελαιον . και η μεν φυσις 396^ν καθαπερ^ν και την βοτανην
 ην απημονα φυλατ^ντει . και τουτον παρα της πειρας εσχηκαμεν 397^τ της
 αυτης οντα δυναμεως . και ταδε . 397^τ συνπεπλεγμενα . και εν ειδεσιν τισιν . .
 προσψησαι 398^ν διαπυροι . και συντονως 400^ν νεβροις . και πανταχου
 400^τ αλλας . και δη και 401^τ φοβερα τε γαρ^ν εστιν ηδε . και 401^τ ου
 μονον σκολειαν . και ταις αποκλεισει 402^τ επιγομενου . sp. 2 και δι αυτων
 τουτων . του αιματος 403^τ το κακον . sp. 1 και μεταδιδωσι τω παντι . δηλαδη
 σωματι : 405^ν τριχας . και 405^τ διελ^νθειν . και ως το με^ν ιδειν αυτον βρα-
 χυτατος 408^τ σηψιν υπομινασα πολλην . και διαμυδηση 408^ν βαθος του ἴου .
 και το παν επινεμομενου 410^ν ειχεν αντρον η εκατη . και οι γινγνωσκο^ν | τες
 410^τ λαμβανοντα . sp. 1 και εκ^ν του ευθεος 412^τ σπερ^νμα . και 413^ν φνεσθαι . .
 εν συνσκιοις . . φιλει . και απο του συλ^νλαμβανεσθαι προς ευτοκειαν 413^τ
 δραχη . και ταυτα 413^τ σπερ^νμα του ασφοδελου . και εχοντος 414^ν τοις ὁδοῦσι .
 και το με^ν 415^τ η πρασις αυτη . και τας πρωτοτοκους . λεγεται 415^τ πανν
 σφοδρα . και λευκω εν οινω αναλαβω | 415^τ μελιτ^ντας αποβαλουσας εν τω
 πλητ^ντειν . και ταυτας το κεντρον 422^τ εις ὀμειλειαν . και φυτα 423^ν η σμυ-
 ραινα τοις οδοῦσι κακα ερ^νγαζεται . και οι πασχοντες 423^ν κυπαριτ^ντου τω
 καρ^νπω . και ελαφον 425^τ ειδειν . κουν ουκ αν μη ποτε ὕγιης 426^ν επιμελως
 εχε . και του ανθους 426^ν λεγεται γαρ^ν ουν και μυον ηδε η βοτανη . και της
 κατα τας ακτας κονιλης 426^ν ετι μην . και η . . κεφαλη 426^ν εστι παρ αυτοις
 το γυγον . σημα . και οι . . οικουντες 427^τ πολλ^νλαι . και μεντοι και του καν-
 στρου πηγαι 427^τ γευσασθαι . και ου πανν λευκην . ωφελει δε 428^ν η βοτανη
 προς την του ηλιου τρεπεται δια παντος φοραν . και οιον ερωσα της ακτινος
 429^ν λεγουσι . και λιμωνα 429^τ ωφελι διδομενα . και η ποσοτης του σταθμου
 431^τ ει μετα της πενταφυλ^νλου επιλεγομενης λαμβανοιτο . και του ερυθρου
 432^ν φιλει^ν και τας λευκας τας απηχθημενας γυναιξιν . οτι 433^τ προσφορον
 γιγνεται εις το σωζειν . και κιχορον αλλ^νη 433^τ ὑπεκλυει . . η ριζα . και διακα-
 θηρασα τον κακοπαθουντα 433^ν φερουσα . και 434^τ βολ^νβων τα ξηρα . και
 ης το ονομα 434^ν αμ αυταις . και θρυαλλις 435^τ μιγνυς ποτε δε ἑκαστον .
 και καθ αυτο πινειν 436^τ πυτια . και ο ποταμιος 437^τ ασκον . και ὁ δεσμος
 γεγονως 437^τ κρομνου . και 437^τ φασι τας ψυχας διαπορθμευειν τον θανατον .

και ο θεσμος 440^ε πολ'λ' απλουν νομιζει . και τα δυο ὄρων οιεταί τεσσαρα
 440^ν τα αυτα . και μιγεν 441^ν του λαγωνου . και 441^ν βλαστους . και πηγανον
 441^ε ονομα . και διαυγεστερον 442^ε επισχειν . . δυνησεται . και σφι 442^ν
 οίμαι λαμ'πρως ωφελης . και τον χυλον . ναι μην 442^ν προς ὑπνον .
 και ἄποψυχεται 442^ε λωβεται γαρ αυτων την ὑγιαν . και του βαδιζειν
 αρα αυτους 442^ε ασφαλες . sp. 1 και 443^ε ου μην αλ'λα τοι . και δινο-
 παθουντι 444^ε τη αγρα δολερα τε ουση . και διαφυγ'γανουσι 445^ε επωφε-
 λεστατον τω καμνοντι . και χιων 445^ν ευωχουνται του γλευκους . και τω των
 αμ'πελων 445^ν χροια δεχεται . και το προιον 448^ε πιπτει και α | πλως 449^ν
 τους κλωνας της βοτανης κοπτων . και πεπερι[ν] ηκιστα 450^ε λεγω . και μεντοι
 451^ε βοηθηματων . και πρωτον μεν 451^ε ναπυ τε ομοιως σωζει . και αι λεγο-
 μεναι γηθυλλιδες 453^ε επανθει τοις μελεσιν . και δυσαλ'θης χροια 454^ν αλ'λοτε
 αλ'λαχου . και δη 455^ν ἄλων εκ'λυομενων . και τουτων το ὑδωρ 455^ν αμελ'γει
 το αιμα . και ποτε μεν 455^ν κρυσταλλω μασητεον . και λιπαρου γενομενου
 διῦγρου . λιαν ως ποτον προσφερε . η 445^ε λαμ'βανετω . και μεντοι 456^ε εκιθα-
 ρισεν . και μεν δη 457^ε ην που τισιν δοθη . και πισσα 457^ν γιγνονται . και
 τη θαψια . την χροιαν την αυτην εχουσι 457^ν ου κατα λογον . και τουτοις
 τοινυν 458^ε φαινοιτο . και πονηρως 458^ε ορ'γη τις προς το δικτυον επανα-
 γει . και κατεμνειν αυτο 460^ε κεκαλυμ'μενον . και ουδε 460^ε τον αριθμον . και
 τα δικτυα 460^ε μιξειν . και πρωτον μεν 460^ε επιτυχθηναι . και 462^ε πολ'λη .
 και ο μεν επιβοισας 462^ε αλ'ληλοις . και παρα των αλιευων 463^ν πετρον δε
 οραν ο σαργος . και ουχι κυρ'το | ηγουμενος 464^ν ερως . . συναπτων . και ταις
 αιξειν αναγ'καζει τους σαρ'γους επιμενεσθαι 464^ε ανελ'κει . και . . ερησω | ει
 καθ'ενα εξαπατων . και λανθανειν αι δυναιτο 464^ν φυλ'λοις . και ουκ εθελουσι
 464^ε εμ'βαλ'λει . και ο μεν κυρτος 464^ν ταυτα πασχουσιν τοις ιπ'πουροις . και
 οι πομπιλοι 465^ε ερουσεν . και ταις των ακανθων ματην πεποιθοτας ακ'μαις .
 εκατεραι γαρ 466^ν δια του νωτου φερει την αιχμην ετερα . και . . ανερ'ραγη
 466^ε θηρατας ο δη . και 467^ε των θηριων κρατουσιν ανθρωποι . και πτηνη
 παιζεινοντες 468^ε ουρα . και καλειται μεν 468^ν ακεισιν τε ὀπλισμενοι και
 τριαιναις . και βουπληγας 469^ε αρ'πας . και 469^ε οδυνωμενον . και αναπνει
 469^ν συν ηχω διειο | τος αυτο . και της ανυσθισης ολ'κης 469^ν ετερος . και
 την χωρητικην 470^ν εν ταις δυσηχοις ὑπομενουσι | ζαλαις . και ουκ αποχη
 471^ε πονος κατα των ελασσονων εστιν . και συμ'μετρα 471^ε δορα . και ουκ
 αν διασραγειη 471^ε ου πολ'λη τις τροφη . και αντι των αιγιων ασκων 471^ε
 μολυσμος των ομωροφυων εστιν . και ουδεν 471^ν μοχθησει σπαιρουσα . και
 περιττως 471^ν χαλ'κειω . συν αυτοις . και οι δελ'φεινες 471^ν εκ'πτνει το κυμα .
 και κοιλανθεισα η ψαμ'μος 472^ε πολεμουμεθα . και φευγειν αμεινον τους
 ἄσεβεις . και ουδε 472^ε εφομενος . και τα ὑστατα πνεων . ουκ απολιπει δε
 472^ε ο των φθιτων ιχωρ' οιος τη δυσωδια . και αποπνιξαι 473^ε ορ'μαν . και
 474^ε ὑπομνησεις . και ουκ εθελειν 474^ν ως των μυρ'μηκων απολιπειν . και

τους ἑαυτῶν φώλους αἰρουμένων εἰ νυκτεριδὸς τις θειῇ καὶ διαν 475^τ εἰς χάριτος ἀμοιβὴν . καὶ ἀνδρῶν πολλὰκις εἰσὶν οἱ πελαγῆγοι προθυμότεροι 476^ν ἐκ' ἡμείας . καὶ 476^τ εὐεργεσίας . καὶ περὶ αὐτῶν 476^τ βόρα χρωμένοι θαλαττειᾷ . καὶ τοὺς ἰχθυάς . . θηρώντες 477^τ θήρας . καὶ παρεχούσιν οἱ γριπες . κατὰ τῆς θαλαττῆς ριπτόντες 478^ν ἐκκαλούνται πρὸς μείξιν . καὶ τῇ προτροπῇ μόλις ἐνδόντες 478^ν καταδυσαί . καὶ τοὺς ἰχθυάς διωκούσιν 479^τ διαφθειρόνται . καὶ τὰς ὠδας δὲ εἰ καταπαύειν μέλλοιεν . κηῦξ' συνεχῶς ἐπιπύσαι σιγῶσιν . κηῦκος δὲ 480^τ μέσοι δὲ ἕτεροι . καὶ τοῖς μὲν 480^ν ἀπηθῶρηται . καὶ ζῶντες ἀπαντες 480^ν ἀφιάσειν ὑπὲρ τοῦ μὴ χωριζεσθαι . καὶ εἰ τινος καμνουσῆς 481^τ ὡς ἀνδρῶν στίφος . καὶ ἀλλοτε ἀθροισθεῖσαι 481^τ πάλιν εἰς μήκος . καὶ λίθους 481^τ καρτεροῦντες αὐτήν . καὶ ποιοῦσιν 481^ν ταυρὸν . καὶ ταῦτα μὲν 481^ν εἰῆ . καὶ οὗ τῶν κυμάτων κύτπος 482^τ οἱ δὲ τὰς μορφὰς ὁρῶντες κολοιοὺς ἕτεροὺς νομίζουσιν . καὶ εἰς τὸ ἐλαῖον καταπταντες 484^ν διαναπαυεσθαι . καὶ παγίσιν 485^τ ἐπισπασαί ἐνός οὗ θηρῶν . καὶ τὸ δίκτυον 485^τ θηρώνται καὶ οἱ λινουροὶ 485^τ .

ΚΑΙ—ΔΕ.

δοθέν . καὶ κρεμαμένον δὲ 47^τ πᾶν . καὶ κρατηθέν δὲ 47^τ πᾶν . καὶ τὰς ρηξίς δὲ 50^τ μυκητές . καὶ γὰρ δὲ 105^τ σώμασιν . καὶ βάλανοι δὲ 114 πρὸ τοῦ ξηρανθῆναι τὸ σπέρμα sp. καὶ ἐκθλίβεται δὲ κοπτομένον . sp. καὶ συστρεφεται ἐν ἡλίῳ . sp. ἐστὶ δὲ 188^τ ὕδωρ . sp. καὶ ὁ ὅπος δὲ 218^τ διατρίσαι sp. καὶ ἐκ πλαγιῶν δὲ 223^τ ποιεῖ . καὶ αἱ κεφαλαὶ δὲ 279^ν . . κοιλία . καταπλασσομένη . καὶ (αἱ) ὁ καὶ πὸς δὲ 281^ν ἀγεί . καὶ τὸ σπέρμα δὲ 283^ν κοιλίαν . καὶ ἔφθῃ δὲ 298^τ ἐλαχιστόν . sp. καὶ ὁ φλοιὸς δὲ 299^τ βραχύτερα . καὶ τὸ σκιαδίον δὲ 323^τ τριχάς . sp. καὶ τὸ ἀποθλιμῆμα δὲ 334^ν λεπιδίῳ καὶ προκονφῶ . καὶ ἡ ρίζα δὲ 339^τ

Η.

ἀγρευούσας . ἡ δὲ 37^τ συν ροφηματι . ἡ φακὴ καθεψήθεισῃ 45^τ δύσουριαν . ἡ ἐμῆνων ἐποχῇ | 50^τ ὁμοία κυκλαμίνῳ . ἡ σικνῶ 66^τ λίβανῳ ἡ σμυρ' | νῇ ἡ λιβανώτῳ 71^τ δισπιθαμαιοὺς . ἡ καὶ μίζονας 95^ν μετ' οἶνου . ἡ ροφηματος 112^ν συν . . ροφηματι . ἡ χονδρῶ 114^τ ἐκλειχόμενον . sp. I ἡ πινομένον 133^ν σταφυλῆς : ἡ μελιτι 134^ν μετὰ αλευροῦ δοτεον . ἡ ρωγι 134^ν ἡ ρίζα . ἡ ὁ χυλὸς 139^ν ὁ χυλὸς . ἡ ἡ ρίζα 139^ν ἐλ'κυσάι ἡ μεταπω-

ροποιησαι 139^v πλευμονα . η πλευραν . η αῤῥθρα . η ποδας . χρησιμευει δε .
 και 139^v ψιμυθιω . η λιθαργυρω 156^r κοριορτωδες υπαρχειν sp. η εψεματος
 193^r υδρομελιτος sp. η υδατος . sp. θηριοδηκτοις 195^r τεταρτον . ο ενιοι
 ζαλιδα . η αναξυριδα . η λαπαθην 244^v απ ακρου . η | 245^v πεντε η εξ 265^v
 επτα η οκτω . η ε 265^v ορνιθι . η | 266^v σευτλιω . η μαλαχη . προς καθαρσιν .
 ξηρα | 266^v συν υδατι . η κυλιζομενα χλωρα 274^v πενταμερως . η 280^v λευκον .
 η υποπορφυρον 292^r πηγους . η και μιζοντας 296^r εμ' φερη . ανθη μηλινα .
 η λευκα 297^r εν . η δυω 298^r πληον . η 298^r αγει δε δυσει μησει . η ελαιω .
 η ερινω διεις . κολοισκυμασθαι . τοις δε 300^r ελαιου . η μελιτος 300^r φλεγμο-
 νας . η παλης 305^v πορφυρον . η λευκον η υπερυθρον 310^v αλ' φιτου . η
 αῤῥτου 305^v λευκα . η ωχρα 313^v περιχοριμενη . η μεθ' υδατος καταπλασσο-
 μενη . προστεθεισα δε 321^r ινα μη . . κακωση την φαρυγγα . η γλωσσαν .
 αιρει δε και μυρμηκας . και ακροχορδωνας 339^r ανθη μη | λινα . sp. η λευκα .
 sp. φυεται 335^v τιθυμαλ' λιδα . η μηκωνα 350^r ωω ξηρων . η μεσπιλων . η
 κυδωνιων sp. η απιων 366^r μοχθειν πλεον . η κινδυνευειν . ους πρωτον
 μεν 372^v κικωριον . η 378^r τρια . η πλεονα 383^v γιγνεται παρ αυτα και εν
 ερημiais . η και προ των χηραμων . η καταδυσεων 391^v ανθρωποις . η τυχον αλοων
 οστις ουν . η λικμων τον σιτον η υπνων . η παιων 399^r προαλιψαμενω . η 399^r
 κτυπον τινα αλ' λως . η ψοφο 401^r ελ' θων επι πηγην τινα . η αυτου φρεατος 405^v
 παραγυρομενου η αυθις επανερχομενου 408^r δοϋινας : η υδρος 408^r θηραν
 λαγων . η βοραν προβατου τιθεμενω . ποθεν εξερπυσας επισιν 409^v ουδεν . η
 τοδουτον 409^v λυμενεται ουδεν . η τοδουτον 409^v χοριαν . η 413^v αυτην . η
 415^r θηρωντι . η εν ορι διατριβο | τι 436^r μετ οινου φυραθεντα η οξους .
 και επιπλασθεντα . ινα δη 437^r εκ μετανειρας γενομενον . η οιην θεραπεις
 411^v ριζα . η 433^r εντετυχηκοτας . η 448^r πεφυκεν . η τους . . εντετυχηκοτας . η
 448^r τεχθη . η πληγης αιτιαν παρασχουσης . η νοσου επιλαβουσης εις την
 τουτων φθοραν . θεραπευθειη μεντ αν 449^r μη βουλομενον . η τους δακτυ-
 λους εμβαλλοντα . η πτερω χρωμενον . η βιβλινον 451^r εσθιοντες αυτου . η
 τα το στεῤῥμα αμπεχοντα . η ταπικειμενα 453^r εφελ' κεται . η δικνυναι 461^v
 ωσπερ παρθενoi χαιρουσιν . η νεωστι γευσαμενη τις γαμων . και 462^v απο-
 φυγει . η και καλυπτει 467^r ριζαν ετεραν . η 467^r ιθυνει . η την αυτην . .
 αῤῥην 468^v κατελ' κυσθιεν . η το κητος μη βουλομενον ανελ' κυσαιεν . αλλα
 469^v δελ' φινες . η κυνες . και 479^r καθευδειν . η 485^r.

ΔΕ.

Huius usus exempla sunt sescenta . inprimis ante articulum
 cum δε coniunctum punctum ponitur: κινει . sp. i ο δε 21^r ο χυλος .
 ο δε 30^r διωκουσιν . ο δε καρπος 34^r διαφθορει . ο δε καρπος 51^r χεμεθλας .
 ο δε | 88^v ιστησιν . ο δε χυλος 107^r γινεται . ο δε γε εστιν 110^v ποθις . ο δε

καρπὸς 111^v χασκιν . | τὴν δὲ χρῶαν 132^v ἀρμोजει . ο δὲ χυλὸς 150^r καθαι-
ρει . ο δὲ χυλὸς 153^r αὐτῶν . sp. 1 ο δὲ χυλὸς 156^r ἰδρωσῇ . ο δὲ . . ἰδρως
165^r λευκον . ο δὲ μελᾶς 175^r ἀγει . sp. ο δὲ χυλὸς 175^r ἐνχριομένους . ο δὲ
καρπὸς 176^r χριομενος . ο δὲ 176^r τραυματικά . ο δὲ χυλὸς 177^r ταρακτικον .
ο δὲ χυλὸς 183^r βαπτίζομενα . sp. 1 Ο δὲ χυλὸς 186^r αἰμορραγίας . sp. 2 Ο
δὲ 190^r ἐμμηνῶν . sp. 1 ἀναλημφθεντα δὲ . . θεραπευει sp. 1 συν μελιτι δὲ
αφθᾶς . sp. 1 ο δὲ 203^r κροταφῶν . sp. ο δὲ ὀπος . . λημφθεις sp. οἶον ὀροβος
222^v γεύσει . ο δὲ 223^r ἀρμодиον . sp. ο δὲ ζῶμος 228^r φαλαγγιοδηκτους καὶ
γαλα κατασπα . sp. 2 ο δὲ καρπὸς 228^r θεραπευουσιν . Ο δὲ χυλὸς 230^r
ρίζαι . . καταπλασθῆσαι . sp. κυνοδηκτα θεραπευουσιν . sp. ο δὲ χυλὸς 230^r
ὠνομασται . ο δὲ κανλὸς 237^v τεθλασμενη . ο δὲ καρπὸς 241^v ὠφελι . ο δὲ
χυλὸς 247^v ἐτῶν . η δὲ τελιᾶ χρησις 300^r ὠφελει . το δὲ . . ἀψευσημα . . σμηκ-
τικον . καὶ καταντλουμενον . ὁμοίως δὲ 301^v ρίζα . το δὲ λευκον 301^v ὠφελι .
sp. ο δὲ χυλὸς αὐτοῦ συν μελιτι ἀρμोजι . πρὸς τε ἀμβλυῶπιας ποιεὶ 309^v
ἀρμोजουσιν . sp. 1 ο δὲ χυλὸς 315^v ἀκινδυνως . sp. 2 ο δὲ καρπὸς 328^r τα
ῶφθαλμικά . sp. ο δὲ καρπὸς 336^v εἰῶθαμεν . ο δὲ 372^r πανει sp. ο δὲ
χυλὸς 380^r ἐκρυσπτετο . ο δὲ 394^r σνῦποστατος . | ο δὲ θάνατος 399^v εὐφορος
δὲ ἐστίν . sp. 1 ο δὲ τῶν ἐρῶντων 400^v ἀγκυλοι . ο δὲ ἴος 401^v ὄδον . ο
δὲ 402^r εὐανθους . ο δὲ πον 405^v ἐπισιν ο δὲ ρακω . | ο δὲ ἐσθιειν μὲν .
ἐπελ᾽ θοντος . οὐκετ᾽ ἀνεχεται 409^v τιτρώσκει ἔχισ εἰς τὸν μῆρον . sp. ο δὲ
415^r ἀναιρει . ο δὲ 417^r τῶ λυκῶ . ο δὲ γε λυκος 417^r κιννασθῶ . ο δὲ οἶνος
μετρον ἐστω . δεκατον 426^r χαμελεων . ο δὲ λευκος 428^v ἀναλαμβάνεσθαι . ο
δὲ σταθμός 437^v εἰαν δὲ τὸ γαλα . . παγεν . μὴ ἀποβλυζῇται . ο δὲ πνιγμός
451^r προσκαρτέρουσιν . ο δὲ τρίτος 461^v ἐμπιμπλάται . ο δὲ 465^r ο μὲν
ἀνατεμνει τὴν γῆν . ο δὲ 478^v καταχρίσει . ο δὲ 484^v βουλή ὑπτιῶσαι sp. 2
τοῦ δὲ 224^r ἰσθησιν . τοῦ δὲ καρποῦ 265^v τετρωβολον . τοῦ δὲ 139^v ὠφελει .
τοῦ δὲ χειρσαίου 336^v ἀπαλους . τοῦ δὲ ὀξεως μετ᾽ | 395^r φαίνεται . το δὲ δηγμα
τοῦ θηρίου . τοῦ δὲ πελιδνον ποιεὶ 402^r ἐν πορφυρα . τῶ δὲ 115^r διαστη-
ματων . τὸν δὲ καρπον 159^r ἐπ᾽ ποτρυφουσιν . τὸν δὲ καρπον 336^v φυλάκει .
τὸν δὲ 476^v κινει . sp. οἱ δὲ 133^v ὄν στροι μὲν ἀπολιπον καλουσιν . οἱ δὲ
λινον 134^v καλουσιν . sp. οἱ δὲ 175^r συνεψηση . | οἱ δὲ 162^r αὐτον . οἱ δὲ
193^r μετ᾽ ελαίου . sp. οἱ δὲ κανλοι 239^v μιγννουσιν . οἱ δὲ 300^r ρανθεν . οἱ δὲ
336^v θηρῶνται . οἱ δὲ 372^v ἐπιγεται . οἱ δὲ 464^r αὐτο . οἱ δὲ 484^v τεσσαρας .
κοῖλοι δὲ πῶς εἰσιν . οἱ δὲ 401^v χρῶαν . οἱ δὲ 402^r ἀλλήλους . οἱ δὲ 409^v
κοιλώματα . οἱ δὲ 460^r θηλείαν . οἱ δὲ 462^r ἀνδράσιν . οἱ δὲ 463^v ἀπειρ-
γῶσιν . οἱ δὲ 466^v πλησίαση . οἱ δὲ 472^r σπαρᾶττεται . οἱ δὲ 473^r ὀλεθριοι .
οἱ δὲ 474^r τοκον . ci δὲ 479^v]ς . οἱ δὲ 477^r ἰχθυας . οἱ δὲ 480^v ἀποκα-
θαιρει . τῶν δὲ 143^v πυρραις . τοὺς δὲ παχείς . χυμουση 19^r .

κακοστομαχον . η δὲ 24^r φοινικαία φερεται ἀνθη . η δὲ 26^r ὑφαλίκος .
η δὲ 48^r τραυμάτια . η δὲ 48^r αὐτο . η δὲ ρίζα 62^r ἀρμोजει . η δὲ ρίζα 92^r

χλοη . ἡ δ ὁσμὴ 96^v σκία . ἡ δὲ ρίζα 96^v χλιερῶ . ἡ δὲ ρίζα 133^v επιπλαττο-
μενα . sp. ἡ δὲ ρίζα 145^r πραῦνει . sp. ἡ δὲ 150^r μετ' ελαιου . ἡ δὲ λεπτή
ἵαται : 153^r διόσον εἶδος ἐστὶν αὐτῶν : sp. ἡ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀργία 172^r τραυ-
ματα . ἡ δὲ ρίζα 177^r θερνῖνη . ἡ δὲ 183^r σβεννυσίν . sp. ἡ δὲ ποα 188^r
σπερμα λευκόν sp. 1 ἡ δὲ τις ἀργία 222^v σκορδοειδὲς . sp. ἡ δὲ ρίζα 236^r
διαφορεῖ sp. 1 ἡ δὲ ρίζα αὐτῆς sp. 1 κοιλάς 264^v καταπλασσομενον . sp. ἡ
δὲ ἀνωτάτη δύναμις 285^r ωταλ'γίαις . ἡ δὲ ρίζα 299^r δυσώδη . ἡ δὲ ποα
308^v φνεται ἐν . . τοποῖς . ἡ δὲ ἐν κριτῇ 338^v ἀναπλατ'τεται . ἡ δὲ ρίζα πινο-
μενὴ συν οἶνω . | καὶ ὀδονταλ'γίας δὲ πραῦνει 373^v ἐμμηνα . ἡ δὲ ποα 378^r
ἐστὶν . ἡ δὲ 401^v ψαμ'μον . ἡ δὲ ὡς ἐρ'χονται . διαλ'λατ'τει 402^r ὁμοίως . ἡ
δὲ 440^r αὐτὴν . ἡ δὲ 444^r ἰχθυσίν . ἡ μὲν γὰρ 466^r ἠθροισθησαν . ἡ δὲ σκία
466^v στελλει . τὴν δὲ 41^r κομὴν . τὴν δὲ ἀκανθάν 336^v περ'σiais . τὴν δὲ
κεφαλὴν 418^v τῶν ἰχθυῶν . τὴν δὲ γευσίν 454^v διακλυζομενος . τῆς δὲ ριζῆς
173^r κεφαλῆς . τῆς δὲ 466^r ευρησθαι . τῇ δ' ὅλη φῦσι εἰσικεν ναρ'θηκι . ἰσχυο-
τερας δ' αὐτῆς . μάλλον : ο καυλός . καὶ 139^v μένειν τὸν τόπον . τῇ δ' ὑστερα
139^v εἰς ἀλ'μεας . ἐκ'καυλισθῖσαι . αἱ δὲ 135^v ἀγει sp. αἱ δὲ ρίζαι . . συν
οἷει sp. στέλ | λουσίν 203^r γιγνομενον sp. αἱ δὲ 230^r θεός . αἱ δὲ 465^r
μενουσίν ἐν ταῖς καλείαις . αἱ δὲ 478^v γιγνονται . τὰς δὲ 417^r .

εἶναι . τῆς καθαρῶτερας . τὸ δὲ 15^r ἀνθὴ ὠχρα . τὸ δὲ 30^r συν οἶνω . το
δὲ 37^r ξηροτήτα . τὸ δὲ σπερμα 39^r κόλλα . τὸ δὲ 39^r λιαν . τὸ δὲ 43^r εἰς
διακλυσμα sp. 2 τὸ δὲ σπερμα 61^r οἰδηματα . τὸ δὲ 61^r ραβδιῶν . sp. τὸ δὲ
63^r κατασπα . τὸ δὲ 70^r οὐρητικός . τὸ δὲ σπερμα 88^v ἀψαμένω . τὸ δὲ 92^r
ἀψαμένω . τὸ δὲ ἀνθος . ὑακινθῶ ὁμοῖον . καρπός 92^r δακτυλόν . τὸ δὲ 94^v
ἐξανθηματιῶν . ἀχωρῶν . τὸ δὲ αὐτὸ 133^v φνεται . τὸ δὲ σπερμα 140^v διαλῦει .
τὸ δὲ σπερμα 156^r γευσίν sp. τὸ δὲ 160^r βραμ'βῆς . τὸ δὲ 162^r προσάπτο-
μενα . sp. 2 τὸ δὲ σπερμα 172^r θωρακός . sp. τὸ δὲ 172^r ὁμοιοῦνται . τὸ δὲ
174^r ἐκκαθαίρει . sp. τὸ δὲ 175^r παραιτῖται . τὸ δὲ σπερμα 177^r ἐνπεσσω . sp.
τὸ δὲ σπερμα 183^r πινομενον : sp. τὸ δὲ ἀνθος 183^r ἐπιλαμβανομενὴ . sp.
τὸ δὲ 183^r πικρα . τὸ | δὲ κλημα αὐτῆς ἐπικονίζει . sp. 1 Ὅθεν 184^r ο δὲ
χλωρός κυάμος . sp. 1 κακοστόμαχῶτερος | καὶ φνέωδεστερος . sp. 1 τὸ δὲ
ἀλευρον . . καταπλασθέν . sp. καθ' ἑαυτὸ δὲ 190^r ἀκακίας . τὸ δὲ σπερμα 222^v
ὠφελεῖ . sp. τὸ δὲ σπερμα 226^r ὠφελεῖ sp. τὸ δὲ 228^r πρῶ | τῶ sp. τὸ δὲ
τρίτον 244^v ποιεῖ . sp. τὸ δὲ 254^v τετραδακτυλία . τὸ δὲ 252^v καλ'λιβλεφαρα .
τὸ δὲ 279^v εἰς ἀν' οἶκος προστάλη . τὸ δὲ λεγομενον ἐλατηριον 299^v τὸ
αὐτὸ . sp. 1 τὸ δὲ 316^v μαλακα . sp. τὸ δὲ ἀνθος 327^r συνεστραμ' | μενα . τὸ
δὲ σπερμα 383^v δοκεῖ . τὸ δὲ δη παχός 401^v αἰμορ'ρῶ . sp. τὸ δὲ εἶδος
μόνον . τὰ 405^r νεότητα . τὸ δὲ 406^r ἀσκαλαβώτης sp. τὸ δὲ δηγμα 411^v τὴν
ἀλῶ . τὸ δὲ γιγνομενον ἦν ἐν θερί . ἐρ'χεται οὖν 415^r οἶνω . τὸ δὲ 413^v γῆν .
τὸ δὲ 420^r τὸ ὄνομα . τὸ δὲ 427^v τοῖς ποσίν . τὸ δὲ δηγμα αὐτοῦ ὀδυνῆν
οὐ ποιεῖ . οὐδὲ ἰχνός 431^v χρησίμον . τὸ δὲ παγεν . εἰ ξηρανθεῖ 431^v θερα-

πνευειν δοκει . το δ ουν μεγεθος 437^ε διδοτω . το δε 442^ν αιμα υγρανθηναι . το δε δερμα 454^ε εθελουσιν . το δε 460^ε αποσμηχει . τα δε 26^ε στενων . τα δε 33^ε λεπτοφυλλος . τα δε 63^ν ελ'κωθωσιν . τα δε φυλλα 82^ε επ ακρου του καυλου . τα δε 112^ν ωφελει μετ' οινου . κινει και ουρα . τα δε 145^ε το υψος πηγος sp. 1 τα δε φυλλα 168^ε καταπλατ'τομενοι . τα δε φυλλα 175^ε λεανθεντα . τα δε 175^ε αγει . τα δε φυλλα 183^ε αλφους . sp. τα δε 190^ε χολην . τα δε φυλλα λεπρας αφιστησιν . sp. 2 | ταριχευεται δε 196^ε καθαιρει . τα δε φυλλα 226^ε . . ται' τα δε φυλλα 256^ν πινομενον . τα δε φυλλ'α 270^ν προστιθεμενη . τα δε φυλλ'α 312^ν βεβλαστηκεν . τα δε φυλλα 348^ε συναγει . sp. τα δε φυλλα 362^ε θερα- πνευει . και . . βοηθει sp. τα δε 362^ε εγ'χρηόμενος . τα δε φυλλα . προσφατα . και απαλα 381^ν ανθος sp. τα δε φυλλ'α 413^ν ποιει . τα δε ερ'γα 417^ε παιδιω . . του βαδιζειν αρχομενω . τα δε γε της διανοιας . και ταυτα εξησθηνηκοτα . και . . αρτια . και ου πανερυθρον . αλλα 486^ν βυθου . τα δε 472^ε κινει . των δε ριζων 227^ε βατου . τοις δε 450^ε παρεχεται . τοις δε 433^ν πινομεναι sp. 2 των δε φυλλων διδοναι προς σπαραγματα . sp. 1 και προς τας . . διαθεσεις sp. 1 και 195^ε .

Deinde ante substantivum cum δέ coniunctum; id quidem observari potest *ante eadem substantiva* iterum atque iterum interpungi: νανσιν . επι τους αιγιαλους δε 468^ν ειλικυσεν . επ ακρου δε 99^ν μηλιζοντα . επ ακρω δε 104^ε και υπολευκα . επ ακρων δε 123^ν εμφερη . επι ακρου δε 139^ν μειζον . | υποδασυ . φυλλα εχον σεληνω εμφερη . επ ακρου δε 170^ε εμφερη . sp. 1 στενότερα δε και βαρυσμοτερα . sp. 1 επ ακρω δε 188^ε το υψος . κενου sp. 1 παχος δακτυλου . sp. 1 επ ακρου δε αυτου μασχαλαι sp. 1 φυλλα δε επιμηκη sp. 1 ομοια 218^ε οξυ . επ ακρου δε 234^ε τεσσαρων sp. 1 επ ακρου δε 236^ε καλαμινθης . επ ακρου δε 262^ν μικροτερα . sp. 1 επ ακρων δε 326^ε φυλλα . αλσινη δε 231^ε κινει sp. μετα αλφιτου δε 220^ε καθαρκικην sp. 1 ανδρεας δε 223^ε φυλλαδας . ανθη δε 31^ε γεννω | μενη . και βαπτουσα τας χειρας . ανθη δε 70^ε ωσπερ' πρασα . ανθη δε 132^ν εσχηκεν . ανθος δε 140^ν περικλυμενη . ανθει δε ερυθρον . και οιον η υσπνος . ταυτη δε κεχρηται 413^ε τυγ'χανει . απολλωνος δε 439^ε αγει . συν αριστολογια δε 281^ν εντερον . αρ'χη δε 440^ε τοποις . sp. 1 και το αφεισημα δε της ριζης . συν οινω 234^ε κηκιδι . sp. 1 το αφεισημα δε περιχυθεν . sp. 1 ποιει φθει- ρας 232^ε εοικότες . βορα δε 477^ε αγει . sp. 2 | βουβωνες δε 402^ν διαφθειρει . βουλη δε 468^ν μεταχειριζεται . βουπληγει δε 470^ε της ωρας ανθους . βοτανη δε εστιν η οινανθη . και 435^ε αιμα δε δι ουρων αγει . βωας δε πιενει 250^ε πανουςιν . sp. 1 μετα γαλακτος δε προστιθεμενα sp. υστερας πονους θερα- πνευει 197^ε επιστασθαι . γαλα δε 474^ν σωζε . γληχων δε 434^ε αρμοζι . γυναιξι δε 128^ν ελ'μιν . γυναιξιν δε 141^ν εκβαλλουσιν . sp. 1 γυναιξιν δε 256^ν εμφερειαν του σπερματος . sp. 1 δενδρον δε εστιν . . . μεγεθος εχον . sp. 1

φυλλα δε 171^τ μετωπον . sp. 1 και διδυμων δε 190^τ ειχεν εκαστος την
 εαυτου . διῖ δε εμελεν 405^ν μυελος ελαφου . δραχμαι δε 398^ν λιψανα . θρομος
 δε 465^τ φυτευουσιν αυτο επι των οικηματων . δυναμιν δε εχι ψυκτικην . 13^τ
 ειδους . δυναμιν δε 46^τ λεγομενον . sp. 1 δυναμιν δε 59^τ πυρωδες . | δυναμιν
 δε 60^τ τοποις . sp. 2 δυναμεις δε 62^τ φακον . | δυναμιν δε 63^ν φυλαττεσθαι .
 δυναμιν δε 65^τ στρεφεται . δυναμιν δε 78^ν οικοπεδα . δυναμιν δε 93^τ βρωσιν .
 δυναμιν δε 97^ν περι τας πολεις . | δυναμιν δε 109^ν οφιοσκορδον . δυναμιν δε
 116^τ χωριοις . δυναμιν δε εχει 120^ν μακροτερα δε . δυναμιν δε η ριζα εχει 126^ν
 εν πετρωδεσι τοποις και εν λεπτοις . δυναμιν δε 137^ν περιφερειαν . ανθη
 μηλινα . . ὑπομηκσιν . δυναμιν δε 150^τ προσκειμενον . sp. 1 δυναμιν δε 159^τ
 τοποις . δυναμιν δε 180^τ νησων sp. 1 δυναμεις δε . . . θερμαντικη sp. 1 ανα-
 στομωτικη διουρητικη sp. 1 λιθιωσιν 200^τ βαρυσμα sp. 1 δυναμιν δε 204^τ
 γνωριμον . δυναμιν δε 206^τ πολλω sp. 1 φαρμακωδες εν τη γευσει sp. 1
 δυναμιν δε 208^τ εσχισμενα . δυναμιν δε 214^τ γνωριμον sp. 1 δυναμιν δε 221^τ
 ωφελιμον sp. | δυναμιν δε 228^τ μακροφυλλοτερα sp. 1 δυναμιν δε 231^τ τοποις .
 δυναμι⁻ δε 248^ν τοποις . sp. 1 δυναμιν δε 255^ν ὑπογλυκυσ . δυναμιν δε
 266^ν των ἱματιων . δυναμιν δε 271^ν φοινικουν . δυναμιν δε 273^ν παρα ποτα-
 μοις . | δυναμιν δε 282^ν φνομενον . δυναμιν δε 290^τ γαλακτινον . δυναμιν δε
 307^ν ξυλωδη . sp. 1 δυναμιν δε 310^ν την περιφερειαν . δυναμεις δε 315^ν
 ευωδης sp. 1 δυναμιν δε . . εχει θερμαντικην . sp. 1 πινομενον δε 329^τ
 αλευρω sp. 1 δυναμιν δε 332^τ καλουμενην sp. 1 δυναμιν δε εχει 344^τ κλωνας
 μικρους sp. 1 δυναμιν δε 352^ν ἔψουσιν . και τα αλλα ποιουσιν ως . . . λυκιου .
 δυναμι⁻ δε εχει 355^ν κηπευτικη . ἄριστη δε . . . γεννωμενη . δυναμιν δε 359^τ
 καταχριστων . sp. 1 δυναμιν δε συν οικω αυστηρω sp. 1 365^τ ριζα . . δακτυ-
 λου το παχος . sp. 1 δυναμεις δε αυτης sp. 1 και χρησις sp. 1 ψυκτικη 381^ν
 μελανθιῶ . δυναμιν δε 385^ν — πορφυρα . ἐκ κρισις δε 454^ν καταφερομενους .
 συν ελαιω δε 313^ν προστιθαι . ελξινη δε εστι βοτανη . και λεγεται 414^ν καυλοι
 sp. εντεροις δε 228^τ θηριον . θανατον δε 406^τ κισσοειδη . θυλακια δε 182^τ
 ἀνέμων . ἰχθυων δε 473^τ αποκομιζοιεν . τους ἰπ' πουρους δε 465^τ βαλλων .
 ιππολιχην δε 437^τ μαλιστα . καλαθισκος δε 442^ν γεννωμενη . καρ' δαμην δε 324^τ
 μηλινου . καρπος δε 68^τ ανθη μηλινα . ο καρ' πος δε 123^ν εκληθη . sp. 1
 καρ' πον δε 166^τ φυλλοις . sp. 1 καρπον δε 172^τ φυλλα . . . εστρωμενα και
 απεσχισμενα . καρπον δε επι ραβδιοις . μικρο⁻ 174^τ επεσχισμενα . sp. 1 |
 καρπον δε 191^τ του επιμηκους sp. 1 καρπον δε 218^τ φοινικουν . sp. 2
 καρπος δε 241^ν παραπλησιον . καρπον δε 242^ν παχυ σπιθαμιαιον' sp. 1
 καρπον δε 253^ν και ἄβροτονοι . και πυρωδεις τη γευ|σει . και αρωματιζουσαι .
 καρ' πος δε 281^ν εχοντα sp. 1 ελίσσεται δε . . . και η προτερα sp. 1 καρπον
 δε εχει . . . μικρον sp. 2 και δε 333^τ ομοιον . καυλιον δε 27^τ περιφερειαν .
 καυλια δε 151^τ μελαντερα . καυλον δε 67^τ πριων . καυλον δε 162^τ κοι|λον .
 καυλον δε 163^τ εστρωμενα . καυλον δε 176^τ σκληροτερα sp. 1 καυλον δε 200^τ

τιθυμαλλοις . sp. 1 καυ|λον δε 218^r ιου . καυλον δε 236^r ἰνωδες . καυλον δε 240^v τραχεια . καυλους δε 296^r πορ'φυρουν . καυλον δε 307^v ὑποπιζον . καυλον δε 312^v μεντοι . καυλου δε 360^r πολις . ο καυλος δε 372^v θαμινοι . sp. 1 κεφαλια δε 330^r εοικοτα . κεφαλην δε 350^r ερει . τας κιχλας δε 463^r τυγγανει . κλυβασις δε 414^v περιφερεστέρα . κλωνας δε 349^v σταχυν δε εμ'φερη δειραις sp. 1 κλωνας δε 365^r φυλ'λον . . δασυ . . και μακροτερα . κλωνας δε 383^v εντερων sp. 1 κοιλιας δε 365^v οινου sp. 1 κοιλιαν δε 195^r καταλιωθεισης . κοτυλη δε 441^r βρωμασιν τω| οδοντων . sp. 1 κουφιζονται αλγηματα . κηρω δε 339^r τους δε γαλαιους . κυνων δε 463^v τα φυλλα εοικοτα εχει . λεπτοτερα δε 336^v μυρινον . λιβους δε 265^v εμ'προσαι . μεγεθους δε 469^r εσται σοι θεασθαι . μελη δε 405^r ἱαται . συν μελιτι δε 156^r μετα γλυκεος . και ὕστεραν αναστομοι . sp. 1 συν μελιτι δε 172^r ευζωμω sp. 1 αποσμηχον λεπρας| και λιχηνας . συν μελιτι δε 187^r σκελων . τον μελων δε . . οντων ασθενεστερων . και αποχωρει . ενθα 482^r φορει . μηκος δε . . παλεστων εννεα . την σπειραν 408^r νεοτ'τους . νηρειδων δε 479^v οι την λημονον επισταμενοι . νησος δε εστι 410^r λωτου . οδ'μην δε 413^v κλαδοις . οδμην δε 435^r εκ'βαλ'λουσιν . συν οινω δε 141^v σταφυλωματα στελλει . sp. 2 συν οινω δε 190^r ασκληπιος . ονομα δε 429^v ποιει . συν οξει δε 177^r συν ὕδατι . συν ο|ξει δε 181^r ἰσοδυναμουντων . οπου δε 139^v μαλακον . οσμη δε 102^r δοιμειαν . οσμην δε 178^r βλαστησιν . οσμη δε 351^v σχημα . ὑπο οφεων δε 413^v ποδος . παχος δε 402^v παρηγορει . παρωτιδας δε 36^r παχος . πεταλον δε 197^r εναποκλειει . τη πετρα δε 464^v αναδραμων . οι πλοκαμοι δε 461^r ηπται . ποιη δε 279^v κελ'τοι . ποταμω δε 460^r δερην . πετροις δε 467^r η ριζα . κατισιν . πυξω δε 413^v εχει . εν πυρι δε 456^v χρωνται sp. 1 ραβδοι δε 204^r μεγαν . ριζαν δε και βραχίαν . 78^v μεικρα . ριζα δε 64^r διαξεσθισα η κεφαλη . η ριζα δε 99^v σχεσει . ριζας δε 100^v φερει . ριζαι δε 106^r ξηρνεσθαι . ριζαι δε 114^r αρωματιζων . ριζα δε 122^v γευσιν . ριζα δε 176^r ακρηπαλος . sp. 1 η ριζα δε 193^r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα χρη συλλεγοντα sp. 2 ξηραινειν . ων εστιν . . χρησις . m 2 ριζαι δε 195^r πορφυριζοντα sp. 1 ριζα δε 220^r ανεμωνης sp. 1 κεφαλη δε . . ηττον . . της ανεμωνης sp. 1 καρπος πυρρος sp. ριζα δε 224^r κωνιω . sp. ριζα⁻ δε 233^r ουρα . ριζα δε 292^r φερει sp. 1 ριζαν δε 354^r φερων . sp. 2 ριζαν δε 428^v ελ'κι . τα τε ριπτωματα δε 437^r μυελου . sp. 1 ροδινου δε 398^v τρεφει . σικελιαν δε 460^r εκαλουν . σμηνον δε 435^r την ειδεαν . sp. 1 σαυρας δε 423^r κατεσθιει . τοις σκοπελοις δε 477^v χωρει . σπασμοι δε 431^v διεμφορη . sp. 2 σπερμα δε | 168^r επωνομασται sp. 1 σπερμα δε . . μηχανος sp. 1 ριζα δε . . παχεια sp. 1 φυεται δε . . τραχεσιν . δυναμιν δε 226^r ζεας | ἰσχυοτερα μεντοι τη γευσει sp. 1 και τα φυλλα ομοια της ζεας sp. 1 σπερμα δε υπομηκες sp. 1 δυναμιν δε . . υδατος sp. 1 ποιει 364^r κλωνες διεστωτες απ αλληλων sp. 1 ανθη λευκα . . ενστομα sp. 1 σπερμα δε 369^r πορφυριζοντι . σπερμα δε 37^r καταπласθισαι . σπληνας δε συν οξει . και ενδεματι τινες χρωνται . τη ριζη

244^v]ατος . σπληνικοῖς δε 262^v ταξέως . υγρὰ δε 38^r εγείρεται . φλυκτεναι δε 402^r φυλλοφορούς . φλοιός δε 103^r το ὕψος . | φυλ'λα δ ἔχων 22^r ποικτικον . | προ αυτου . sp | φυλ'λα δε 67^r μείζονα . φυλλα δε 129^v σπερματα sp. 1 ανθη φοινικα εοικοτα ανεμωνη sp. 1 φυλλα δε 210^r ακανθα εστιν πλατεια sp. 1 φυλλα δε εχοντα χαμαιλεοντι ομοια τω λευκω sp. 1 ητις αριφυνης εσθιεται εφθη συν ελαιω sp. 1 και 294^r ἰσχυς . τας φωκας δε 468^r χελωνης αιμα . χελωνης δε 430^v μεστη . χορησις δε 350^r γευσει sp. 2 χυλον δε 89^v ροδινω sp. 1 ωταλ | γιας δε 175^r επιτρεχει . ταις ωτιλαις δε 470^r.

Ante adiectivum cum δέ coniunctum:

πεπανθηναι . sp. 2 αβλαβης δε η βοτανη προς γευσιν sp. 1 δυναμιν δε 293^r μετα γλυκεος . αδιψον δε 92^r τιτρώσκει . αλ'λος δε 470^r νηχομενους . αλ'λου δε 485^r λευκοι . αλ'λοι δε 480^v πλοκαμος . αλ'λοις δε 480^v πυραμητον . αριστος δε 114^r τελματωδεσιν sp. 1' αριστη δε 200^r πρασιαν ενιοι sp. 1 καλουσιν . sp. 1 αριστη δε η κωος . και σμυρναια και κρητικη 337^v αναφορικων . αυταρκης δε 298^r τα μεν φυλλα χει ομοια κριθη sp. 1 βραχυτερα δε 365^r σκευή . βραχυτεραι δε 471^r θηριοδηκτοις . συν γλυκι δε 247^v θαλασσεια μεν τροφη . γλυκει δε 479^r αμι . γνωριμον δε 60^r ωκιμω sp. 1 δασυτερα δε 55^r ονομα τεθειται . αφ εκαστου δε 425^r περιδι . ελαττον δε 100^v τροπον . ελασσων δε 471^r ελξι | νης sp. 1 ελατ'τονα δε sp. 1 κλωνια διγονατα μασχλας πολλας πυκνας εχοντα sp. 1 τον δε καρπον sp. 1 η μεν . . . πολυν sp. 1 η δε 202^r ομοιον . sp. 1 ελαττοτε | ρον δε 234^r φυλλα μεν χει ομοια κισσω sp. 1 ελατ'τονα δε και επιμηκη προς τα του περικλυμενου sp. 1 θαμνος 330^r παιδων sp. 1 ενεργεστατον δε 188^r διαθεσεις . sp. 2 ενεργεστερον δε 222^v ποτιζομενον . ενιοι δε 339^r λευκοῖω . sp. 1 ενπορφυρον δε 211^r θερμαινει . επιεικεστερον δε 104^r ὕδατος . ετερου δε 298^r τοποις . ευχρηστοτερον δε μιζον . δυναμιν δε 30^r μανδραγορας . ητ'τον δε 261^v πηχυα . η θηλεια δε 413^v ὑπερ'μεγεθη . ισχυρον δε 469^r ἴαται . sp. 1 μετ' ἰσου δε 186^r καθειψηθεισα . κακοστομαχος δε 183^r ποιειν . την κατωτερω δε 240^v επιμηκη . (sp. 1) κοινη δ' αυτων δυναμιν ψυκτικη sp. 1 οθεν 222^v κοστω sp. 1 κουφοτερα δε 284^v ποιει sp. κρατιστος δε 223^r κρινοχλωρα . δε 132^v ἴαται sp. 1 λεια δε 220^r πλεονασθεντες . λεια δε σφαιρια 175^r κεληνοσιν μεν sp. 1 λευκον δε 213^r ευμεγεθεστεροι . λευκα δε 479^v καταχρισθεισα . λεπρους δε 377^r γλωσσας . λεπτai δε 472^r αργιω . λεπτοτερον δε 87^v ηριγερον | τος . λεπτοτερα δε 237^r ως αφινθιον . λιχρον δε 24^r επικαλυπτει . λιχροταται δε 472^r πυρος . μακροτερα δε 381^r φυλλα ομοια θριδακει sp. 1 μακροτερα δε 220^r φυλλα ομοια πρασω sp. 1 μακροτερα δε 200^r φυλλα δαφνη εοικοτα . μαλακωτερα δε 103^v τα φυλλα ομοια χει κισσω sp. 1 μαλακωτερα δε 333^r τιθυμαλλον sp. 1 μαλλον δε 332^r την οδον . μεγιστη δε 401^r πλατανω sp. 1 μειζονα δε 171^r ευωδη . sp. 1 μειζωνα δε τα προς τη ριζη sp. 1 παρα μακρον δε 195^r χει . ως ξιφειον . μειζονα δε 148^r διεφθαρ'μενον . μελας δε

ἐστὶν τὴν εἰδεάν . καὶ ὑπο πλεκταναῖς φέρεται . ὑποφέρεται δὲ 454^v αλθεας . μελανωτέρα δὲ 168^r τῆς ρωας . ἐν μεσῶ δὲ 265^v ταξιν . ξηρα δὲ κατὰ τὴν πρωτὴν . καὶ στρυφνα τῇ γεύσει . πασεί δὲ 94^v ὥσκει sp. 1 ξηραι δὲ 256^v παρασκευαζών . ξηρον δὲ . . ἀπουλοι ἐλκη . 16^r δυσεντερῖαν . ὀλη δὲ 25^r καθαιρεῖ . ὀλη δὲ 285^v συνστάσει sp. 1 ὀλη δὲ 185^r προσκείμενα . sp. 2 ὀλος δὲ . . μειζών sp. 1 κινουσί λαχανευομέναι . sp. 2 καθεψομέναι δὲ 202^r κτίνει . ἐν προσθίῳ δὲ 300^r τοτ' ἀν μαλίστα νικηθῆναι . πάντα δὲ 468^v κατακτινί . πάντες δὲ 470^r παραφναδών . παν|των δὲ 244^v ἑτερον εἶδος κοτυληδονος ἐστίν . παχωτέρα δὲ 164^r σφοδρον . πικρον δὲ 46^r παιδα . πλίστα δὲ 463^v ἔχει . ποιήφαγος δὲ ἐστίν καὶ σιτεῖται τὴν γῆν . το δὲ 420^r λυκίον . πολλοὶ δὲ 92^r φέρονται . συν πολλῇ δὲ 465^r εἰκος . . μυθ' μῆκι τουτο . πυρρο⁻ δὲ ἔχει τὸν αὐχένα . το δὲ ἄλλο 417^v ἐλαιας . στενωτέρα δὲ καὶ μαλακωτέρα . καὶ 147^v ἰριδι . στενωτέρα δὲ 59^r φύλλα ἔχει ἐμφερῆ . στενωτέρα δὲ 167^r δύναμιν . . τὴν αὐτὴν τὴ ἀκακία . sp. 1 στυπτικωτέραν δὲ . καὶ ξηραντικωτέραν . sp. 1 ποιοῦσαν 355^v ἐλξινῇ . ταπινωτέρα δὲ 213^r εὐζωμῶ ὁμοία . τραχεα δὲ 264^v ἐνσπερ' ὄμον . υποπικρον δὲ 45^r ἀγρίος . ὑποδεεστερον δὲ 311^v μεγαλοιο . | ὕστερικαῖς δὲ 388^v γῇ . φοβερωτάτους δὲ 468^r καθαρσίν . ψιλοὶ δὲ 339^r μαλασσει . ὦμον δὲ 142^v κοιλίαν sp. 1 ἐψηθεν ὦμον | δὲ 244^v παρεχουσαν , ἀνθος . ἣν πού φιλετερον μὲν ἄλλοι . φιλαλ' λήλων δὲ ἄλλοι 427^r .

Ante pronomina et numeralia cum δέ coniuncta:

βαρυσμός . ἀμφοτέραι δὲ 153^r ἐνερ' γῆς . ἀμφοτέρων δὲ 154^r οὐχ ὁμοῖος . | τραχεία . ἀμφοτέρων δὲ 172^r ὡς ἐρεβινθόν . ἀμφοτέρας δὲ 174^r καρδαμόν . sp. 1 ἀμφοτέρων δὲ 187^r πρὸ αὐτῆς . ἀμφοτέρων δὲ 245^v θατερον : sp. 2 ἀμφοτέροι δὲ 336^v χρῆσθαι sp. καθ' ἑαυτὰς δὲ 222^v δι αὐτῆς sp. 1 ἐνιοὶ δὲ 223^r ἀποκαθαίρει sp. 1 ἐνιοὶ δὲ ἐπλανηθῆσαν sp. 1 νομισα⁻ | τες 226^r σπερμα . sp. 1 φασίν δὲ θνήσκειν . sp. 1 ἐνιοὶ δὲ 227^r νηστεύσιν . sp. 1 ἐνιοὶ δὲ 328^r μυακας . sp. 1 ἐνιοὶ δὲ 332^r ἀκακία sp. 1 ἐνιοὶ δὲ 355^v σκορ' πίουρον ἐκάλεσαν . ἑτέρα δὲ 130^v θρεμ' μασί . μῆδεις δὲ 410^v πίσσα . οἰᾶ δὲ 443^v ἐρυθρα . sp. 1 πας δὲ 175^r διαίταν . τουτων δὲ 400^v καταληφθεὶς αἰώ . μετὰ ταῦτα δὲ 410^v προσοικοὶ . ἐπὶ τουτοις δὲ 460^r μαθών . συ δὲ 473^r οὕτως . τινες δὲ 80^v ἐν τῷ μελανί . τιναις δὲ 141^v παρακ' μαζει . τινες δὲ 373^v μετρίον . τὶς δὲ 461^r τρεφεῖ . τὶς δὲ 468^r ἀγ' γέιλαντες . τίσειν δὲ 476^v πληρὲς εὐωδίας . τοιούτο δὲ 59^r μετὰ τίνος | δριμυτήτος sp. 1 τοιαυτῇ δὲ 200^r σπογ' γῶδεις sp. 1 τοιούτος δ' ἐστίν 332^r .

Ante adverbia cum δέ coniuncta:

τριχών . ἀμα δὲ 183^r ἀρμολογούσαν sp. 1 ἀλλῶς δὲ 223^r τυχῇ . ἀλλῶς δὲ 424^v κερήσο πρὸς τὸν τουτον ποτόν . ἀλλῶς δὲ 458^r λανθανεῖν . . . δύναιτο sp. 2 τὴν ἀλλῶς δὲ 464^v ἐξώθεν . ἐνδοθεν δὲ 82^r κτίνει . sp. 1 ἐνιοταὶ δὲ 261^v δηχθέντας . ἰδίως δὲ 24^r φλεγμα ἀγεί . ἰδίως δὲ 354^r διαφθεῖρονται . εἰλεως δὲ 468^r πίνειν . καθάπερ δὲ 451^r βοηθεῖ . | μαλίστα δὲ 62^r τοποῖς .

μαλιστα δε 165^r πλατανω . μαλλον δε 67^r ιστασθαι . μαλ'λον δε 139^v λαμβανομενοι . νυν δε 461^v ποθισα μετ οινου . ομοιως δε 112^v ὑψος . ομοιως δε 48^r παρδαλεις . παραχορημα δε 68^r πεφυκεν . ου παραχορημα δε 402^v ερχομενη . ποτε δε 399^v συν οινω . | ποτε δε 436^r προχωρει . ποτε δε 455^r γλωσσαν ει τις φαγειν δοιη τω μηπω λαλουντι παιδιω . παντως αυτου ταχεως λυσει την σιωπην sp. 2 σοφα δε 481^r πενται . σπανιως δε 272^v αυτην . τοτε δε 406^v ταξεως . τοτε δε 460^r καλειων . τοτε δε 479^r μηνινα . ταχεως δε 109^v ιατροι . το τριτον δε 67^r ομοιον κροκου ανθει . υστερον δε 105^r δια πα | τος . φοβερωσ δε 408^r οθεν δε και το ειδος . τινες δ' 378^r.

Ante coniunctiones cum δέ coniunctas:

εστιν . ει δε 469^r ανελ'κονται . ει δε γε 462^v ευκολως . ει δε 471^r τυχη . ει δε 399^r λυπει . sp. 2 επειδαν δε 440^r προσετεθη . ην δε 408^r εριφοι . ηνικα δε 464^r πλητ'τει . οπως δε 422^v.

Ante praepositiones cum δέ coniunctas:

λευκοτερα . απο δε 110^v λεγω . αφ ου δε 450^r βρωθειση . δια δε το ὑποστυφειν 38^r χολην sp. 1 εις δε 332^r πλανωσιν . sp. εις δε 193^r ξυλωδεις . sp. 1 Εις δε 201^r το πρωτον . εν δε τω πεπλανθηναι . κροκιζοντα 96^v κυτιδα . εν δε 99^v εκβλαστησιν . sp. 2 εν δε 230^r ανιεται . εν δε 261^v πολ'λαι . εν δε ταις νυξιν 463^r χωριον . ενεκα δε 406^v μετ' οινου sp. 1 επι δε των πυρεσσοντων 221^r καταχοριμενον . επι δε 249^v ἱριν . επι δε ταυταις 437^r εκ'διδαχθηναι . επι δε 480^r τετρωται . κατα δε 466^r μεθ' υδατος . κατα δε 193^r καθαιρει . μετα δε ερινου αλευρου 183^r θεραπειει . μετα δε 156^r κατασκευ | αζει . sp. 1 μετα δε 190^r διαμενει sp. μετα δε 228^r χυμιωμενης . μετα δε 396^v επεθεσαν αυτην . sp. 1 μετα δε 405^v λιαν . μετα δε 408^v επιμελως . μετα δε 426^r ευζωμον . | παρα πολυ δε 109^v θηραν . περι δε 429^r την μονοκλωνον εχοι . περι δ' αυ ποσιν 388^v κυπρινη . προς δε 23^r παυει . προς δε τα ἱοβολα 181^r χωθεθα . προς δε 298^r προσμιγνυμενων . προς δε 366^r ως προειρηται sp. 1 προς δε χονδρων 366^r γεννητικος πνευματων . δυσπεπτος . . . μαλακτικον . προς δε 371^r τικτηι . προς δε 460^r θαλασσιω . προς δε 479^r τριγ' - χια . προς δε 484^v αρ'τι απαγορευσαντων μεν νηπιων . του τετραοδιζειν . προς δε την ορ'θην 453^r ἱαται . συν δε μαρνη 109^v συν μελιτι . συν δε συκω 269^v ὑγιαζει . συν δε πανακι 295^r απεχομενοι . συν δε 479^v ὑπο τινων . ὑπο δε 426^v.

Ante participia cum δέ coniuncta:

νικησειεν . αιρεθεντος δε 469^r αγονους ἰστοριται . ποιειν . αλιφομενα δε 278^v μετα μελιτος κατα του αιδοιου . αχρὶ δακτυλου | . . . παραιτει τε . αναζεσθεν δε 269^v αιμουντες . μη αποκαθισταμενων δε 300^r κατολισθενει . ανιλιχθεισα δε 484^v μενειν . απαλ'λατ'τομενον δε 410^v περιπεσων . απηχθημεναι δε 400^r περιφνες . αυξομενον δε 302^v αφηγει . αφειψηθισα δε 381^v ροοунта ωταλ'γριαν . αφειψομενον δε 23^r κολ'χοις . βρωθεισα δε 105^r πλυθεισα . διητ'τηθεισα δε

442^v ελλεβορον φωκικου . μεταποιη . τεο⁻ | δοτεον δε 454^v αρμοζει . εγχριομενος
 δε 183^r καρπον . εμ'βαλ'λων δε 450^r λιβυη . ενκριτεον δε 46^r ελαιω . sp. 1
 επιχρισθεντα δε 226^r βρωθεν . εσθιομενον δε 277^v καυσομενον . εσθιομενα
 δε 163^r αιφουσιν sp. 1 εφθοι δε . . . εκλινουσιν sp. 1 και ο εξ αυτων οπος
 379^r ιαται . sp. 1 εφθα δε 228^r καταπλασσομενον . εψομενον δε 307^v λευκαινει
 δε . . . τας ουλας . εψηθεισα δε 154^r υπεθησα⁻ . | ηψημενα δε 96^v βρωθεν .
 sp. 1 εψηθεν δε 186^r την οδον . μεγαστη δε ουσα ανωθης εστιν . η . . . γιγνεται
 μετα ραθυμιας . βαρυνομενους δε 401^r αχει . εχεοδηκτοις δε 116^r καρ'δαμω .
 ξεσθεισα δε 178^r πλατυνομενον . θανμαστον δε 476^r μηκει . θηρωντος δε 401^v
 ισχαιμος . θυμιαθεισα δε 215^r ανασπασαι . καθελ'κομενοι δε 477^r ειρηται sp. 1
 ενιοι δε . . . πινουσιν sp. 1 καθεψηθεισα δε 332^r τριμμα . καλουμενον δε .
 sp. 3 | μυτιωτον 316^v τοποις . sp. 1 καταπλασθεισα δε 176^r λευκωματα . sp. 1
 καταπλασθεν δε 254^v προστιθεντες . sp. 1 καταπλαττομενοι 379^r δυναμεως .
 καυθισης δ' 27^r καθαρσις . ανατρεπουσα στομαχον ισχυρως . sp. 1 κοπεις δε
 και καταπλασθεις . ιανθ'ους και εφηλις καθαιρει . τα δε 171^r εαυτου . λαβων
 δε 415^r αμα ταις . | χελιδοσι φυεται . ληγουσας δε 373^v λογον . λυθις δε 450^r
 οραν επιγομενον . νικωντα δε 462^v προβαλ'λομενος . ορωντες δε 461^v αλ'γη-
 σιεν . οδυνωμενη δε 472^r πικρα προς γευσιν . sp. 1 παλαιουμεναι δε 148^r
 πνευμα . πελιδνωθεντων δε 453^v χλωρος . πεπανθεις δε 82^r θερμαντικη .
 πεπτικη . ποθισα δε 86^v ωφελει . sp. 3 | πινομενον δε 237^r φλοιος . ειτα αλεσας
 και ευχροιας ποιητικον . πλεινασθεν δε 250^v γευσιν υποστυφον . ποθεν δε
 265^r κακοστομαχος . προστεθεις δε 134^v ο δε καρ'πος πινομενος . σπληνα
 τηκει . προστεθεισα δε 111^v πραϋνι . και γαλα κατασπα . προστεθις δε 315^v
 καταπλασσομενη . sp. 1 προστεθισα δε εμ'μηνα κινει . τραυματα κολλα' ελ'κη
 καθαιρει . συν μελιτι 310^v καταχριομενον . sp. 2 συμμιγομενον δε 208^r δασυνει .
 συνε | ψηθεν δε ελαιον . και 27^r διαμασηθεισα . συνχριομενη δε 259^v νιπτει .
 ταρξας δε 299^v ουρητικωτερον . ταριχευθεντα δε 183^r ευωδεις . τμηθεισαι δ'
 148^r τρεψεται . sp. 1 τρωσας δε ηντινα και τυχη . ο δε 408^r καιρω υοντος
 δε 432^v βοηθει . εμετικον τε φαρμακον . . σκευαζεται . και . . . εν χαλκω κυπριω |
 εν τοις υπο κυνα η λιασθεντων επι ημερας τεσσερακοντα . υποστροννυμενη
 δε 247^v λειαν : | υποτεθεν δε 397^r φυλλα . φερομενα δε 455^v ρηττει . φυ .
 ραθις δε 250^v .

Ante verba cum δέ coniuncta:

ροφουμενος . αγει δε ουρα αιματωδη . σμηχει δε ; τηκει . λυθεν δε 46^r τοποις .
 αγει δε 103^r και υστερας αλγηματα . αγει δε 162^r υδατος . . . επιροφουμενου
 sp. 1 αγει δε 218^r μιννται . αγουσι δε | 240^v διακλυζομενη . αγει δε 257^v αποβρα-
 σθεις . αγι δε 275^v διαχρει . αγει δε 300^r ισχιαδικους sp. 1 αγει δε 328^r υστερικαις .
 αγι δε 351^v ποιει . αγι δε . . . πινομενον . sp. 1 βιβρωσκειται δε 359^r ρηγμασιν
 sp. 1 αγει δε 376^r μιννων αναγρου . αγε δε 441^r χωρια . αρμοζει δε 49^r
 χυλιζειν . sp. 1 αρμοζει δε 92^r κινδυνωδες . αρμοζει δε 139^v σμυρνεον . αρμοζει δε

162^τ αρτους sp. 1 αρμοζει δε 237^τ πανει . αρμοζει δε 250^ν πικρος . sp. 1 αρμοζει δε 299^τ στεφανους . αρμοζει δε 301^τ ριζα λεπτη αχρηστος sp. 1 φυεται εν εργασιμοις χωριοις sp. 1 αρμοζει δε 381^τ θεομη θαλαττη . αιρει δε 139^ν στομαχου . συν οινω . αιρει δε 181^τ αναλημφθεν . sp. 2 αιρει δε 206^τ ιρινου . αιρει δε και φακους και λε|πρας . και 237^τ επιροφουμενου sp. 1 αιρει δε 285^τ εκτινασσειν . sp. 1 αιρει δε 318^τ χρησηται . sp. 1 αιρει δε 335^ν ευστομαχος δε μαλλον . αιρει δε 377^τ μελιτι . αιρει δε 382^ν περι πνευμονιας . αναγει δε και τα εκ θωρακος . sp. 1 μιννται 172^τ αποσμα . ανακαθαιρει δε 26^τ αποσμηχουσιν . ανακολλα δε 378^τ ποιει . αναστομοι δε και υστεραν . χρησηται δε 261^ν σαμοθρακην . ανεχουσι δε 410^τ τυγ'χανει . απεχει δε 439^τ παρορμαν . sp. 1 αποκαθαιρει δε 254^ν ωμον . sp. 1 αποκαθαιρει δε και φακους . και εφηλιν 302^τ ωμον . αποκαθαιρει δε 324^τ αγει . . . κατα κοιλιαν sp. 1 αποκτε|νει δε 348^τ τυγ'χανει . sp. 1 αποπνει δε 413^τ αιγλωπας . αποτιθεται δε 57^τ τριπτος . αποτιθενται δε 134^ν ασθενεστερον μεντοι . αποτιθεσθαι δε 136^ν ωσπερ' θαψια . αποτιθεται δε 147^τ φυλλα λεπτα πυκνα . αυξεται δε 145^τ νομη . αφεζεται δε 394^ν θεραπευει . αφιστησιν δε 249^ν 316^ν παραιτται . βοηθει δε 46^τ ανωδυνοις . βοηθι δε 88^ν χαρადωδεσι . βοηθ'ει δε 396^τ ποθεν . βοηθει δε 237^τ μακρα . γεννεται δε 94^ν αφησιν . γεννεται . δε 105^τ λαμβανοντα . γεννεται δε 119^ν οξει . sp. 2 γεννεται δε 108^τ μιας ημισιας . | Γινεται δε 147^τ μιννται . sp. 1 γεννεται δε 235^τ ξεσεις . και φλυκτεναι . . φλυονται . γινεται δε 406^τ αρτηριας . δει δε 92^τ φυγεσλων . παρωτιδων . δει δε 93^τ μελιτι εφθω . δει δε 199^τ αρμοζουσιν sp. δει δε 222^ν σφοδρα . δι δε προαλιψαμενον το προσωπον και τας ρυσιδας . ουτως πλησιαζει | 269^ν οψα . δει δε 366^τ εκαλεσεν . δευτερευει δε το αιγυπτιον . ειτα 180^τ τοποις . δικνυται δε 397^τ ταπινος . διαγ'γελλει δε 411^τ καρ'πον . διακρinoις δ αν 425^τ επιτυχειαν . διατριβουσειν δε 480^ν ουκ αηδεις . διαφερει δε 59^τ καθαιρει . διδοται δε 139^ν λυσει . διδοται δε 180^τ κεκραμενον οινω sp. 1 διδοται δε 195^τ ιστοριται . διδοται δε 268^ν πινεται sp. 1 διδοται δε 329^τ επικλινεσ τερα . επ ακρω δε του καυλου ωσ'ει | σφαιρια εν οις ο καρ'πος . διδοται δε 334^τ υστερικαις . αγι δε και καταμηνια . διδον(αι) δε δει 351^ν θεραπευειν . διδοται δε 385^ν του ευροντος . | διδοτε δε 429^τ διδου . | διδου δε 436^τ προσοικοι . δικνυται δε 427^τ ελαιω . διωκει δε 24^τ ποθεν . sp. 1 διωκει δε 237^τ νομιζον | τες . δοκι δε 23^τ ανακαθαιρει . δοκει δε 47^τ και υδατωδη . sp. 1 δοκει δε 202^τ ευρισκεται . δοκι δε . τα φυλλα 267^ν τοποις . δοκι δε 267^ν] . δοκι δε 299^ν φυλλοις sp. 1 δοκει δε 353^τ διαμασσωμενη . δοκι δε 373^ν διολλυσιν γενη . δρα δε 417^τ αχρηστοι . δυναται δε 43^τ ημερον . δυναται δε 54^τ κιχωριου . sp. 2 δυναται δε 48^τ ακροχορ'δονας . δυναται δε 130^ν ενχλωρον . δυναται δε 138^ν αχρηστοι . δυναται δε 153^τ ειλ'κυσεν . δυναται δε 157^τ ουτε ανθος φερει . ριζα αχρηστος . δυναται δε 158^τ διπηχυν . δυναται δε 161^τ στυφο | τη γευσει . δυναται δε 216^τ εχει . δυναται δε 246^ν πολυχρηστον . δυναται δε 272^ν γευσιν . δυναται

δε 281^ν τοιουτο . sp. 1 δυναται δε 309^τ ακροχορδονας . δυναται δε 318^τ βιβρωσ-
 κεσθαι . δυναται δε 360^τ μαλθαια . sp. 1 δυναται δε 168^τ ομοιᾶ . δυναται
 δε 384^ν εν ολιγω . δυναται δε 412^ν δυσεντεριωντας ιαται . εγ' κλυζεται δε
 319^τ θερμαντικοις . εκλεγου δε 261^ν γευσει . εκ' λεγου δε 60^τ γιγνεται . εμ' φρασ-
 σεται δε 450^ν ἰδρωσ . ευρισκεται χροα χολωδης . ενχυματιζεται δε 165^τ χρησι-
 μος . sp. 1 ενχυλιζεται δε 230^τ θανασιμοις . sp. 2 εξεραν δε 228^τ ὄρμα . sp. 1
 Εοι|κεν δε 187^τ εσχισμεναι . sp. 2 Εοικεν δε 323^τ ἴσταται . Εοικεν δε 442^τ
 ιαται . επεχει δε 183^τ οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50^τ αγχιστρον .
 επιβουλευειν δε 463^τ επισταμε σωζειν . επισταμε δε 432^τ αυτων . sp. 2 επι-
 τιθε|ται δε 190^τ φεγ' γος . εφ' χεται δε 418^ν χρωμενος . sp. 2 εφ' χομαι δε 399^τ
 εξ επιλογης sp. 1 και αναψαν παλιν επιπορευεσθαι . ευρισκεται δε 223^τ τουτω .
 ευρισκεται δε 396^ν θλιβομενη . sp. 1 εψεται δε 165^τ θεραπενσαι . εχι δε 115^τ
 περικεχαλασμαινα πο|σως . εχι δε 121^ν ευωδες . sp. 1 εχει δε 235^τ λεγομενη .
 εχει δε 245^ν βουγλωσσου . εχει δε 286^ν ελ' κωτικη . εχι δε 307^ν αδροτερον .
 sp. 1 εχει δε 323^ν ενεργεστερον . εχει δε 329^τ φνεται εν κρητη μονη sp. 1
 εχει δε 341^τ μοι|ρα . εχει δε 401^ν θατ' τον . εχει δε 405^ν διαφορα . sp. 1 εχει
 δε 411^ν προσαγορευεσθαι . sp. 2 εχει δ ουν 413^ν της νυκτος . εχει δε 418^ν
 αναιρει . εχει δε 422^ν βοηθειν . εξει δε 428^τ διαφθειρονται . εχι δε 432^τ ἴαται .
 εστι δε 50^τ λαχανευεται . εστι δε 51^τ αποφλεγματιζει . εστι δε 103^τ εν οικο-
 πεδοις . ταριχευεται δε . . . εις βρωσιν . sp. 2 ταραττει δε . . . στομαχον . εστι δε|
 193^τ στομαχικαις . sp. 1 Εστι δε 193^τ θανασιμον . sp. 1 εστι δε διουρητικον
 sp. 1 κοιλιας τε ὑποβιβαστικον . θεραπειει δε . . πινομενη . και 195^τ ταπινον .
 εστι δε 244^ν διαφυγοι . εστι δε 399^ν λαγ' χανει . εστι δε 402^ν πλησιον απο-
 λεπτυνεται δε εις την ουραν . και εστιν μνουρος . εστι δε 403^τ προσαγορευ-
 θισα . εστι δ' ουν 415^τ προσαγορευεται . εστι δε 426^ν ουχ οιον τε ειναι μη
 πονηρον . ειδοτι σοι και ταυτα διεξελευσομε . εστι δ ουν 431^ν ουδεν . εστι δε
 434^τ ἰδειν . εστι δε 445^τ χωραν . εστι δε 447^ν ὑπαγει δε γαστερα . εστιν δε
 των 16^τ επιτεταμενης . εστιν δε και λεπτομερης 20^τ θερους δε ανθι . ενιοτε
 μεν αρτεμισιαν . εστιν δε 21^τ χολωδη . εστιν δε 23^τ ευρυσιπελατα . εστι δε 31^τ
 εν καππαδοκια . εστιν δε 45^τ τοποις . εστιν δε 70^τ εοικοτος . εστιν δε 108^τ αρτι-
 σκους . εστιν δε 134^τ γαλακτι . εστιν δε 136^τ ελαια . εστιν δε 153^τ εμετον'
 εστιν δε 171^τ ἴαται . sp. 2 | εστιν δε 176^τ ταριχηρον . sp. 1 Εστι| δε 186^τ
 τριχας . sp. 1 Εστιν δε 186^τ αννησσω . λευκο|τερον δε sp. 1 ριζα κοιλη και
 ου βαθια sp. 1 Εστιν δε 188^τ η ποα sp. 1 Εστιν δε 215^τ θριδακος sp. 1
 εστιν δε 223^τ κομμει . sp. 1 εστιν δε 230^τ οξους . εστιν δε 261^ν αιματωδες .
 εστιν δε και ωκντοκιον . την αυτην δε 278^ν κοιλιαν . εστιν δε και αλεξιφαρ-
 μακον . ολ' κη 298^τ ενυγρα . εστιν δε 307^ν οδους . εστιν δε 323^τ ευζωμου . εστιν
 δε 324^τ αναιφουνται sp. 1 Εστιν δε 332^τ εσχηκεν . sp. 2 εστιν δε 340^τ ειδος
 ὑπαρχον sp. 1 εστιν δε 354^τ εφομενος sp. 1 διαφερει δε . . . μελαν sp. 1
 δυναμιν δε . . . ὑδατος αποχεομενου . sp. 1 λυτικον . . . αφεψημα sp. 1 εστιν

δε 366^τ χωριου . εστιν δε 465^ν βοηθησιν . εισι δε 40^τ περιφερη . εισιν δε 41^τ
 εσθιονται . sp. 1 εισιν δε 234^τ περεωνεω . εισιν δε 323^τ τρεφει . εισι δε 418^ν
 κερα δυο . εισι δε 402^τ των δυσχερων . sp. 1 ειη δ αν εχουσα 432^ν φαρ' μακον .
 εστω δε 428^τ ποτον . εστω δε 444^τ καρδαμω . sp. 1 ξεσθιαισα δε 178^τ του
 γαλακτος . ηδονται δε 415^ν απεθ' γαζεται . ηχει δε 449^τ εκπεφυκασιν . θεραπευει
 δε 57^τ τρις ημερας . θεραπευει δε 115^τ εκ' πεφυκασιν . θεραπευει δε 127^ν
 θρυπτειν . sp. 1 θεραπευει δε 234^τ εαρος . sp. 1 θεραπευει δε 335^ν νομος .
 εθεσπισεν δε 445^ν λεπτυνονται . θηρωνται δε 472^τ συστασεως . θρυπ . τι δε
 165^τ δυσουρουσιν . θρυπτει δε 43^τ τηκει . ιαται δε 165^τ φλεγμαντωδη . ιαται δε
 313^ν κακουργειν . ιαται δε ο οινος αυτο εκ του παραχορημα . ην μη φθαση 459^ν
 προστιθεμεναι . ιωνται δε 48^τ αρ' καδιας . ισθησιν δε 64^τ αρηγει . ιστορεται δε
 145^τ τοποις sp. 1 ισχυ | ρως δριμν . sp. 1 ιστορεται δε 194^τ διαμασσωμενα .
 sp. 1 βοηθει δε και θηριοδηκτοις επιτιθεμενα . sp. 2 ιστορεται δε 197^τ προσ-
 τιθεμενα . sp. ιστορεται δε 197^τ ευθετει sp. 1 ιστορεται δε 200^τ διδοται
 sp. ιστορουσιν δε 233^τ ισταν . sp. 1 ιστορουσιν δε 365^τ ωφελι . και ωταλγιας .
 ισχι δε 293^ν πινομενη sp. 1 ισχει δε 376^τ πταθ' μικον . καθαιρει δε 103^τ
 πνιγωδεστερος . καθαιρει δε δι εμετων αγων ποικιλα . μιγνυται δε 114^τ ξηραι-
 νομενος . καθαιρει δε 147^τ οινω . καθιστησιν δε 165^τ υπεγλυειν . καλειται δε
 37^τ λυει . καλειται δε 85^ν χρωνται . sp. 2 καλειται δε 222^ν κυπριον . δευτε-
 ρευει το εν Αιγυπτω . καλειται δε αμαρακον . ποα εστιν 301^ν εγ' γυς . καλυπ-
 τονται δε 401^ν ως οροβος . | καμπτεται δε 174^τ η μελικρατου . κατακλινειν δε
 165^τ πραυνει . καταπласσεται δε 132^ν αποτιθενται . καταπλατ' τετα δε 242^ν
 ισχυρως sp. 1 καταπласσεται(αι) δε 344^τ υγιάζει . καταπласθεισα δει δε 383^ν
 νομαδες . καταχοριουσι δε 447^ν πονον . κατασταζειν δε 481^τ μιγνυται . κεται
 δε 279^ν διδοται . κекτηται δε 139^ν εστω . κехρηται δε 457^τ ορυσσεται θερους .
 και . . ξηραινεται . κινει δε 119^ν μαλαγμασιν . κινει δε 295^τ υδωρ . κινουσι δε
 171^τ θεραπευει . κινουσι δε 175^τ προσενεκτεον . κινει δε 200^τ καταπласμα .
 κολλ' α δε 381^ν ισχει . κοπτεται δε 64^τ απελαυνειν . κτεινει δε 153^τ ψιλοι
 τριχας . κτεινει δε 175^τ ορ' θοπνοια . κτεινει δε και ελ' μεις . sp. 1 και συν μελιτι
 δε . . ποιει . αγι δε 359^τ πικραζων . λαχανευεται δε 87^ν παραδισοις . λαχανευεται
 δε 122^ν μεντοι . λαχα | νευεται δε 314^ν πλεον . ελαχεν δε 406^τ μηλεα sp. 3
 βοτρυνωδει sp. 2 λεγεται δε . . ποιειν sp. 1 το δε θηλυγονο 370^τ κυτισος
 γιγνεται . λεγει δε 457^τ διωκει . λευκαινει δε 154^τ φαλαγγιοδηκτοις sp. 1 λυει
 δε 369^τ πραυν' ο' υσι . μελαινουσι δε 175^τ εψηθεν . μιγνυται δε 24^τ εμβρεχο-
 μενον . μιγνυται δε 36^τ προστεθεντος . μιγνυται δε 66^τ ισθησιν . μιγνυται δε 91^τ
 υπαρχουσα . μιγνυται δε 102^τ μαλασσει sp. 1 μιγνυται δε και μελιτωμασιν sp. 1
 τα αυτα δε 224^τ εμ' μηνα . μιγνυται δε 248^ν πληρη οσμης . μιγνυται δε 261^ν
 εν οινω . επι δε του τεταρ' ταιου τεσ | σαρα . ως λυοντα τας περιόδους . μιγνυται
 δε 351^ν κεφαλαλγουσιν sp. 1 μιγνυται δε 353^τ εκτινασσει . sp. 1 μισγεται δε
 183^τ ποιουσα sp. 1 μισγεται δε 210^τ διαφευγει . sp. 1 νεμεται δε 405^τ

κυματα . νεμονται δε 478^ε τουτο . | ξηραινεται δε 279^ν πραγματος . οδωθεν δε
 443^ν πικρα δε προς γευσιν . ομοιωται δε 136^ν στεφανωματικός . ωνομασται δε
 110^ν πνευματώσις . ὀνομαζεται δε 34^τ ριζα . οπιζονται δε 261^ν απορ'ρεον .
 φυλ'λα προῦποτιθεντες . εις κεκυλαμ'μενο' εδαφος . αναιρουνται τε ξηρανθεντα .
 οπιζουσιν δε 281^ν εστιν . ορα δ ουν 403^τ τοποις . ὀρυσσεται δε 119^ν προπι-
 νομενα . παραδιδοται δε . ὅτι 124^ν ποιειν . παραινει δε 45^τ αλφитω sp. 1
 παρακολλα δε 367^τ ωφελουσιν sp. 1 παρηγορει δε 366^τ περιαντλουμενον .
 παρηγορουσιν δε 142^ν ονειρωτ'τουσιν sp. 1 παρησιν δε 188^τ παρηγορει .
 sp. 1 παριστησιν δε | 206^τ αυτη sp. ποιει . . καταπλασσομενα sp. και περιχι-
 σηται δε 228^τ οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50^τ την γευσιν .
 πρωτευει δε 114^τ πυρετοις . sp. 1 πυρεσσουσι δε 285^τ συν οινω . sp 1 πυρεσ |
 σουσιν δε 290^τ εκ'χωρησαι . πασχουσιν δε 421^τ αρμοζει . πανει δε 110^ν
 εστιν . πανει δε 120^ν πεπωκοσιν . πανει δε 49^τ μεθ'υδατος sp. 1 περιαπτεται
 δε 221^τ ελκωτικον sp. 1 περιλιττεται δε 196^τ των επ αυτου . sp. 1 περιεχει
 δε 393^τ ερ'γαζεσθαι . περιραινουσιν δε 115^τ ποιουσιν sp. 1 πινεται δε 222^ν
 ενεργουσα . πινεται δε 261^ν στελ'λει . πινεται δε 321^τ βοηθει . πινεται δε
 368^τ τυγ'χανειν . πινειν δε δει τουτο . και ταυτα εις οινον . καθ εκαστον δε
 437^ν τοποις . πλανωνται δε 134^ν πανει . ποιει δε 153^τ αυξεσθαι . ποιει δε
 158^τ μειζονα . ποιει δε 164 επιτιθεται . ποιει δε , επιθεμενα . sp. 1 κινει δε
 172^τ μετ οξυμελιτος sp. 1 ολκη δραχ'μης ποθεισα . ποιει δε και πεψιν . εαν
 δε 195^τ εμμηνα . sp. 1 ποιει δε 200^τ αφεψηματος . sp. 1 ποιει δε 227^τ βρω-
 ματα . ποιει δε 261^ν μαλακωτερα . ποιει δε 273^ν χρωματι sp. ποιει δε προς
 ενπνευματωσεις sp. 1 στομαχου 285^τ ης . και δυναμις . ποιει δε 308^ν παρηγορι
 sp. 1 ποιει δε 310^ν ὑποπικρος . ποιει δε 320^τ παρηγορει . ποιει δε 321^τ κα-
 λουσιν , ποιει δε 356^ν αποθεςιν . sp. 1 ποιει δε 360^τ ξηρα . ποιει δε 24^τ
 καταντλουμενα . ποιει δε 44^τ πνευματουντες . | ποιουσι δε 78^τ νομας . ποιει
 δε 78^ν χρωνται . ποιει δε 80^τ λυκιον . ποιει δε 92^τ και μαλακοις . ποιει δε 93^τ
 συ' | κριτικως . ποιει δε 96^τ δρακοντιω . | ποιει δε 97^ν καρ'πον φερει . ποιει δε
 98^ν συν σιτο . ποιειται δε 114^τ εμμηνα . ποτιζεται δε 136^ν φλεγμονας . πραννει
 δε 133^ν φαρ'μακον . προσαγεσθω δε 454^τ ομ'φαλος . προσερχεται δε 56^τ κοι-
 ζομενος sp. 1 μη προσεχειν δε 332^τ σπλη | νας ιαται . ρινεγχυτειται δε 175^τ
 προκειμενα . ρυεται δε 442^ν δυο η τρια . σκευαζειν δε 199^τ ενϊσταται . 'σμηχι
 δε 334^ν προσπολυτηρει . sp. 1 σμηχει δε 190^τ και ὀνομασται . εν ευριποις . .
 φυεται . συλλεγεται δε 349^ν καλειται . συλλειν δε χρη 134^ν κοπεισα . sp. 1
 συναγει δε 162^τ ριζα δε λεπτη μια . αχαριστος . συναγεται δε 275^ν ποιει sp. 1
 συνεψεται δε 218^τ εκ'θειβεισα . συνκαθεψεται δε 298^τ ποιει . συνπιεζιν δε ...
 δει 386^ν οινου λευκου . συντιθεται δε 376^τ κεφαλαλγ'εις 'εϊσι . ταριχευονται δε
 239^ν βλαβησται . τεμνεται δε 124^ν ὑδωρ αγει και ουρα . sp. 2 τεμνεται δε
 344^ν αφλεγμαντον . τηκει δε 214^τ αιρει . τρεπει δε 60^τ προσενεχθεν . τρεπει
 δε 180^τ αποβρεχε . τρεφουσι δε 458^τ εχεσθαι . τρεφει δε 467^τ βοηθει . φασιν

δε 40^ε διαχει . φασιν δ' 75^ε μικρα . φασιν δε 123^ν αρμοζον . φασιν δε 212^ε σπερμα . sp. 1 φασιν δε 227^ε οι ιερακες . φασειν δε 480^ε λιθου . φερει δε 396^ν εμ'βαλεσθω . φερουσι δε αυτην κηποι . και των ανδηρων οι πλειονες . πυτια τε 425^ε εξισι μεν αιμα δια ρινων . εξις δε ομοιως . . . δια των ωτων . φερεται δε 405^ε]ην . φησιν δε 262^ν θερους sp. 1 φυλλοροει δε φθινοπωρω . sp. 1 τουτου 333^ε αυτω sp. φωγνυται δε εις οφθαλμικα sp. 1 επ' ο | στρακου 223^ε καρπον . φυλατ'εσθαι δε 245^ν λαμβανομενη . φυλατ'εσθαι δε 298^ε πταρ'μον . φυλασονται δε 386^ν μωραι . φνεται δε 106^ε τροφη . φνεται δε 158^ε λιβανω . sp. 1 φνεται δε 176^ε λοιπον . φνεται δε 180^ε βοηθειν sp. φνεται δε 197^ε επιστελλειν . φνεται δε 216^ε βουβωνων sp. 1 φνεται δε 221^ε διερριμ'μενος . φνεται δε 237^ν κεκληται . φνεται δε 338^ν ομοιον sp. 2 φνεται δε 344^ε σταχυας επτα η οκτω sp. 1 φνεται δε 365^ε υπαυστηρον . φνεται δε εν παλις | κιοις . sp. 1 πετρωδεσι . δυναμιν δε 371^ν τα φυλλα δοιμεα . ριζαι αχρηστοι . φνονται δε 154^ε λεπτα . sp. 1 πεφυκε^ε δε 185^ε ομοιαν sp. 2 χρησιμευει δε 284^ν αρμοζειν . χρησθαι δε 174^ε διδοται . χρωνται δε 163^ε καθ'εστησιν . χυλιζεται δε 165^ε αυτην . χυλιζεται δε 139^ν συνχοιομενος . χυλιζεται δε 309^ν θεραπευουσιν . χυλιζεται δε 336^ν οξυωπιαν . sp. 2 | χυλιζεται δε 373^ν αναιρουν . sp. 1 βοηθειται δε ακρατω . χυλιζεται ουν 188^ε νεον . χωριζεσθαι δε 463^ν αναιρει sp. 1 ποιει . . εμβρεχομενος sp. 1 ωταλγουσιν δε 222^ν ωφελει . | ωφελει δε 426^ν λαμβανομενοις . ωφελι δε 115^ε μελ'λοντος . ωφελησειε δ αν 443^ε.

Iam secuntur aliae observationes de aliis coniunctionibus. Interpungitur autem non solum ante *ΔΕ* sed etiam ante *ΜΕΝ*, vel *ΜΕΝ* — *ΔΕ* velut in his: ποτε μεν χολωδεις . ποτε δε αιματωδεις εμετους γινεσθαι . διψα τε 409^ε μειρακιον περιβαλλει . νυν μεν . . . καλινδουμενον . νυν δε 463^ν τοις μεν οποιον δη λιθος . τοις δε 400^ν εστι γενη δυο της βοτανης ταυτης . και ο μεν του . μελανος 428^ν η μεν τις αγρια . η δε σπαρτη 111^ν φνσιν . μετα μεν δη τουτων των βοτανων . η αμαρακος εμ'βαλεσθω . φερουσι δε 425^ε.

Interpungitur ante articulum cum μέν coniunctum:

ωμης . sp. 1 ο μεν ουν 173^ε δευρο . η μεν ουν 445^ν γιγνεται . ανεχεται μεν ουν 454^ν δισσον ειδος . ο μεν 336^ν των ιχθυων τινα . ο μεν αλους 461^ν αλλα και φυτον εστι κροτων ουτω λεγομενον . ο τον μεν καρ'πον . . . φερει 429^ν τινα . η μεν 399^ν των βοηθηματων των παρα σου . η με^ε δη των θανατηφορων 394^ε ωχροτερον . sp. 1 η μεν εντεριων 191^ε υποκισσις . sp. 1 η μεν τις κιθ'ρα ποα . αφυλλος 355^ν ευμεγεθεις . την μεν επιφανιαν 286^ν καρ'πον στρογγυλον . sp. 1 ριζας δυω . την με^ε | 240^ν διττον . το μεν 51^ε ειδος . το μεν τι αυτου καλιται . σχοι | [245^ν διττον . sp. 1 το μεν 301^ν αψηται . το με 440^ε αλιαιετοι . το μεν ειδος 477^ε επιπλατ'τομενα . του μεν του σπερματος

277^v καλουσιν . sp. 1 τα μεν 220^r 238^v ονομαζουσιν . τα με⁻ 256^v εκπεπληγ-
μενους . τα μεν πρωτα πορ'ρωθεν οραν θελειν αυτο . κατα μικρον δε 462^r
χροια . τοις μεν 400^v .

Ante substantiva, adiectiva, pronomina, praepositiones,
adverbia, verba cum μέν coniuncta:

δοκει . δοξαις μεν 446^r ελεαν . εμπαλιν θερους μεν 429^v αλ'λα και τω
ειδι . μηκους με⁻ | γαρ μετρον παρεχεται 401^v λεγουσι . ποταμος μεν 410^r αι
δε θυνειαι . τροφης μεν . . . ορεγονται . και ουκ α⁻ ποτε λιμωτ' τουσαι κορεσθειεν .
τους δε 479^r χαριν : | Εμοι μεν ουν 412^v κλοπην του πυρος . αλλ'λοι μεν
405^v συλλεγουσιν sp. 1 ενιοι μεν 223^v τοις οδουσι . πρωτον μεν 406^v ονομα-
ζουσιν . πρωτον μεν 447^v αναγαγοντες προς αναπαυσιν . ταυτα μεν ουν 410^v
προς το μιμησασθαι αυτου το λευκον και κουφον . εις μεν 300^r ακμας . προς
μεν 477^r δυναται . ανωλεθρος μεν 422^r η δε μακρα . | ητιον μεν 19^r χρω⁻ |
ται . νωθρων μεν ηδη των σκελων . τον μελων δε αυτοις 482^r νεμονται . ολιγοι
μεν 400^v ο δε κυρηναικος και σικελικος . sp. 1 ασθενεστεροι μεν εισιν τη
δυναμει sp. 1 πολυχυλοι δε 193^r γενους . υψηλος μεν οραται 428^v της
τελευτης επελ'θουσης . αγουσι μεν 463^v ο δε ονομαζουσι βασιλισκον . απορ'ρειν
μεν τας σαθ'κας 408^r ποιει διαιταν . αυαινομενος μεν 406^v κατασκευασαι : εξει
μεν 428^r ελ'θων . επιτιθεται μεν 409^v η αλκυων . μετεβληθη μεν εις ορ'νεον .
του δε 480^r ιματια . φυεται μεν 147^r ταλαιπωρουμενον . νυν μεν 461^v γιγνεται .
ποτε μεν 399^v υπαλ'λαττει . και | ποτε μεν 401^v οι δε sp. 2 υπ οφειως καλου-
σιν sp. 2 φυεται μεν εν τω σιτω και ταις αρουραις sp. 1 φυλλα εχον 352^v .

Interpungitur etiam ante ΓΑΡ cum articulo, substantivis,
adiectivis, pronomibus, adverbis, verbis coniunctum: γιγνο-
μενον . ο μεν γαρ 470^r δακτυλοις . ο γαρ δολος ανιεται . δυναμις δε αυτου εστι⁻
θερμαντικη . λεπτυντικη . μαλακη . οθεν 281^v ομοιος . οι γαρ 466^v μυρια . οι μεν
γαρ 480^v εστιν . τοις γαρ 477^r περιπεσειν τινα . η μεν γαρ 399^v φνυμενης . sp. 1
η γαρ δη 414^r ποιησωμεν . sp. 1 η γαρ μη ουτως οπτηθισα βλαβερα μαλιστα
προς τας εντος ειδους δοσεις αυτη . sp. 1 οπιταται δε 298^r προσαγορευεται .
αι γαρ δη μελιτται 415^v καμνουσων . και . . . την σπουδην νεμομενων . αι
μεν γαρ 478^v ελειν . τας γαρ πετρας 463^r τουτου δυο ειδη . το μεν γαρ
εστιν 315^v ταχει . τα γαρ δικτυα 471^r μουσαις φιλην εποιησεν φιλην .
τω⁻ | γαρ 457^r θεραπευτον . των γαρ 445^r — ποιει . ιχθυον γαρ 463^v εμη-
χανησαντο . κλαδους γαρ 464^r θανατον της επιθυμιας αντιλαμβανουσιν . ως
και τους ορνιθεις μεν αγρευομενους . παγας γαρ 462^r εμβρουα φθειρει
sp. 1 συνουσιαν γαρ ορμα . sp. 1 εοι | κεν δε 187^r αποτελειν . sp. 1 εισεν .
sp. 1 ην γαρ ουν 399^r εν πολεμω . τοιαυτη γαρ 470^r την της γλωσσης εξιν
sp. 1 τουτο γαρ 332^r εφεδρευοντα . μια γαρ 462^v ουκ αν τις ελοι κεχωρισ-
μενην . εις μιαν γαρ 465^v πανακες . εν γαρ 429^v και οι πασχοντες υπ αυτης

εἰσιν αἰεὶς τὰ δεινὰ . μετὰ γὰρ 423^v ἐπιλαβούσης ἐσπερας . περὶ γὰρ τὰ
 πρῶτα τῆς νυκτός 467^r διεκ'βάσιν . εἰ γὰρ 466^v ἀγρεουσὶν . δακόντος γὰρ
 471^r τιθῆσιν . ἐξασθενούντων γὰρ 458^r ταδε δὴ κατὰ τοὺς σκορπίους . λεκτεὸν
 γὰρ 419^r φορικῶδες τι ἐστὶ . sp. 2 ὑποκινούμενον γὰρ τὸ κατὰ δίκνυσσι
 γενίον . καὶ σκείαν παρέχον 403^r περὶ μεσημβρίαν . ὑπὴνέμον γὰρ τι χωρίον
 ἐξευρόντες . οἱ δὲ 410 — πίνειν δίδου τῷ πεφαρμαγμένῳ . ἀνῶλεθρον γὰρ
 457^r κακοῖς . μηδεὶς ἀγνοήσῃ νηπιῶν . ἐνιοὶ γὰρ 453^r κατακτείναν . ἰσχυρο-
 τάται γὰρ 471^r ὡς καὶ πολέμους αἰριῶσαι . οὐδὲν γὰρ . . ἀλγινότερον . οὐδε-
 τίς . . ἀφορμή . οὐδὲ 463^r ἡδ' ἐπιπομπάς . πάντα γὰρ 388^r ἐγ'χύλον . προσ-
 φάτον γὰρ 309^r τὸν θῆρα . ταχυτάτος γὰρ 411^r τὴν ἀκονίτον οὕτω ὀνομα-
 ζομένην . πικρὰ τι γὰρ 440^r γενήται . ὠφελιμώτατον γὰρ 435^r — ἐρπετῶν .
 βαρύνεται γὰρ 398^r γενεσθαι . | γὰρ 443^v ἀναλωτὸς με[v] | νει . δαπανηθῆναι
 γὰρ ὑπο πυρός . ἐπὶ 395^r ψαύσιν . δύναται γὰρ 242^v ἐπιγομένος . εἰσδεξαμένος
 γὰρ 463^r ἐναποτιθεται . γὰρ 459^v φέρει . sp. 2 ἐξελθὼν γὰρ 424^v ἐστὶ .
 ἔοικεν γὰρ 405^r ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ διὰ τοῦτο . καὶ πανακίον προσειρησθαι .
 ἐπιλέγεται γὰρ 412^v μορίον . ἐρεῖσαι γὰρ 452^v νὰ δὸν . ἐστὶ γὰρ 437^r ἀρ-
 μοῦ'ται . ἐστὶν γὰρ πικρὰ . 94^v κητούς . ἡγείται γὰρ 468^v μηχανῶνται πρὸς
 τὴν τῶν ἰχθύων ἀπάτην . εἰδανταὶ γὰρ 480^v αὐτὴν . κατεσθίουσιν γὰρ 471^r
 ὁμοῖα . λανθάνειν γὰρ 467^r εἶδος . sp. 1 λέγεται γὰρ 175^r ὀνομαζομένης . |
 λέγεται γὰρ 426^r ριπτούντες . μεμνηκότες γὰρ 479^v κακόν . πεύσι γὰρ 450^v ἀναγ-
 κάζει . περὶ(τι)νοστέι γὰρ | ἀπασας αἰ . φυλακῆς ἐνεκα 462^v παχὴ sp. 1 περὶ-
 πατεῖτω δὲ ὁ πίων sp. 1 δεῖ μὲντοι προσεχεῖν δίδοντας sp. 1 φθίρει γὰρ
 327^r ὑποβιβάζουσιν . | γὰρ 337^v κρεασὶν ὠμοῖς . φάγοντες γὰρ 67^r — λαβόντες
 ἵνα αὐτὴ χρώντο . sp. 1 | ἀβουλίας τε καὶ ἀφροσύνης ἔργον ἐρ'γασάντο . οὐ
 γὰρ 405^r ἰχθύν . οὐ γὰρ 469^r ποικεῖλα . οὐ γὰρ 477^r μελίσσοφυλλῶν λεγούσι .
 καὶ γὰρ δὴ ταῦτα οἶνον . μεταστρυφόντας ὠφελεῖν δύναται 451^v ἐπιβουλεύειν
 δὲ τοῖς αὐτοῦ γαμοῖς τὴν καρδίαν . ὁ κοσσυφὸς οἰηθεὶς . θαμὰ γὰρ 463^r πολίον .
 ὅτε γὰρ 425^r περιβαλ'λει . κυκλώσασα . οὕτως γὰρ 462^v μοχθῶ . οὕτω γὰρ
 470^v ἐλαφρίζοντες τὸν πόνον αὐτοῖς . οὕτω γὰρ 478^r πελαγὸς . τότε γὰρ 467^v
 θαλάσσαν . τότε γὰρ 479^r .

Interpungitur etiam ante AAAA:

οἰχῆσεται . . σου διατρίβοντος ἐν υπαίθρῳ σοὶ . καὶ ἐν τῇ ἐπαυλῇ .
 ἀλλὰ 394^v οὐκ ἀνεχόνται αἱ βόαις φαγούσαι ἡσυχίαν ἀγειν . ἀλλὰ ἔξοι-
 στρώσει 397^v χολή . ἀλλὰ 403^r ἀποτελεῖ . sp. 1 ἀλλὰ γὰρ 403^r ἀνθίσει . ἀλλὰ
 405^r τὴν χροῖαν . ἀλλὰ 408^v ποτόν . ἀλλὰ 408^r καταποθῇ . ἀλλ' οὐ χροῇ 410^v
 ἐρ'πετῶν . sp. 2 | πληγὴν παραδεξαμένοις . sp. 2 ἀλλὰ καὶ 412^r ρίζαν
 δὲ οὐκ ἔχει . παχίαν . ἀλλὰ 415^r δηχθεῖσιν . ἀλλὰ 433^v παντελὸς ἡγάγεν .
 sp. 1 καὶ ὁ καὶ πὸς τὸν παλιούρου . ἀλλὰ 433^v λυπῇ . ἀλλὰ 433^v γιγνεσθῶ .
 ἀλλὰ 435^r ἀπεκτείνεν . ἀλλὰ 435^v θαλάσσης . ἀλλ' ἐστὶ 439^r τοῖς ὄρωσι . ἀλλ'

440^ν δοκουνσι . αλλ 440^ν γευσονται . αλλα 440^ν μελιτος . αλλα μην 441^ρ ησυχαζειν . αλλ οια δη φασι 443^ν δοκει . sp. 2 αλλα γαρ 446^ρ συγχωρισθαι . αλλα 449^ρ βουπρηστιν . αλλα 450^ν οδυη . αλλα 457^ν διάτεθησεται . αλλα 458^ρ φυλαττοντες ευκοσμιαν . νηχονται μεν εν ταξει . αγκιστρω δε ου προσιασιν επιβληθεντι . αλλ αποφευγουσιν . ειδοντες 460^ρ βιαζομενος . αλλ ηδη 463^ν χελωνας . . ταις θαλατταις δε ουδ αν θρασυς τις αδεως απαντησειεν . ειταμους τρεφει κυνας η χερσος . αλλ ουκ αν τις συνκρινειεν . ολεθριον εστιν το της χερσεου δηγμα πορδαλεως . 468^ρ κητους . αλλα 469^ρ οδοντας . αλλ οψε ποτε 470^ν αυτους . αλλ 471^ν αυτον . αλλ 472^ρ επειχειρουσιν . ιχθυσειν . αλλ απορηθηρα 478^ρ αιρεσθαι . αλλ ασκειν 372^ν διεκφυγοιεν . αλλ 478^ν μελιφυλλου καλουμενης . αλλα 441^ρ οποταν υποφυσθαι . αυτοις το πρωτον οι οδοντες αρχωνται . αλλα 453^ρ εκρυπτοντο φωλεοις . αλλ εξορμαν καρηβαρου-
τας . και αμβλυωττοντας . ειτα 467^ν ρωμη . προς τα των ανθρωπων βουλευματα . αλλ 468^ρ προσπιφυκοτα . αλλα 472^ρ εστιν . αλλα 477^ρ ου . . μονον . αλλα 479^ρ επιτιθεναι τη χερσω . αλλ ουδε 480^ρ πεφυκυας . αλλα και 59^ρ .

Deinde ante *TE* articulo, substantivis, verbis, adiectivis, adverbis, praepositionibus adiunctum:

τη υστερα . ο τε χυλος τα αυτα ποιει . εστιν δε 162^ρ ερχεται . ο τε υπνος . . ελκων τω θανατω παραδιδωσιν 417^ν πασχοντα . ο τε δη στομαχος 440^ρ πινειν . του τε καταγαγειν πεπληρωμενην την γαστερα . και κενουν 450^ρ εκπεπληγμενοι . τους τε χαυλιοδοντας 470^ν πυρ ποιησειεν εν νυκτι . τους τε επι ταις πετραις σπογγους επισκεψαμενος . 472^ν ανανθισης μεντοι . της τ' αυονιτιδος 441^ρ βασιν . τοις τε συνσπασμοις 453^ν διαφορει . αι τε ριζαι 142^ν πασχοντα . sp. 2 αι τε γαρ οδυναι 408^ν ιαται sp. 1 τας ται απο σκορδων . . οσμας 269^ν κατα κοιλιαν . το τε αφεψημα 137^ν πινομενη - τα τε κατα γαστερα 265^ν πεποιηκεν . και αρμονιαν ενταυθα ο λογος λεγεσθαι . | και οτι δρακοντες εγενοντο . και . . ομολογει . ανθη τε 426^ρ — βοηθι . αιμορραγιας τε . . επεχει 269^ν συχω . αλευροις τε 457^ρ εις το μη αυξεσθαι . ατοκιοις τε 106^ρ φερομενον . μαννης η λιβανωτου μιγεντος . αφροδισια τε 277^ν οδυνας πεφυκεν εμποιειν . βαρυτης τε δεινη . . επι τουτοις . και των κροταφων παλμος 440^ν εις ληθην ερχεται . βηξ' τε επιγε-
νομενη 442^ρ σπερμα . βαλσαμου τε 437^ρ ασυνλημψια ερχαζεται . γλωσσαν τε τραχιαν 128^ν αλγειν αμετρα βιαζομενος . δακρυα τε αφιεναι 461^ρ θηρατρον . δρομων τε εμπιπτουσι 462^ρ φθορια . εδραν τε 165^ρ εμμηνα αγει . sp. 1 ελκη τε κατουλοι . sp. 1 συν 177^ρ βοηθι . ελμυς τε 137^ν ρηγματα και σπασματα . sp. 1 Εμμηνα τε 173^ρ επιλημπτους . sp. 1 εμμηνα τε αγει και εμβρυα sp. 1 και . . ποιει 329^ρ χυλισμα . sp. 1 ερηπτας τε 188^ρ αποφευγοντες . ξεφυρου τε αυραις 394^ν βουλεται . ζηλοτυπιας δε 462^ν επιμελως . ιρις τε 426^ρ εξαγει . κεφαλαλγιας τε 332^ρ κυπαριττου εστω φυλλα και πανακιο-
η βοτανη . sp. 2 καστορος τε

ομοίως . του ζωου 424^v λυκαψος . κιχαμος τε 432^v επιτασδοντας . λοφους τε 141^v παρηγορι . μαστους τε . . ανησιν . κινι τε ουρα . ωμον . . ποθεν . και 305^v κροτωνος . μελισσοφυλλον τε 429^v δυναται ωφελιν . ρουν ται ερυθρον επι-
 στανιν 281^v κτινει . συ | ριγγας τε καθαιρει 115^r ὑφηναντες . στρομβους τε
 βαλοντες 472^r νωθεις . συν ταχει τε αθροισθεντες 464^r βαρυτης . . ουρων
 εποχην σφοδρα . sp. 1 ὑπνος τε 409^r ἀρκεισθαι . ὑπνον τε 372^v εαν προσαψη-
 ται . . σωματι . φρικην τε και . . . ειληχεν εμποειν 416^r διεκπληρωθημεν .
 οικον 439^r κτινει . προστιθεμενος . παρμους τε 114^r αγει . sp. 2 εν πυρετοις
 τε 230^r δραχμων δηπου δυο . πυτίας τε λαγων δραχμης 431^r πολυ ρεεσθαι
 δε και την γαστερα . πνευματων τε εν αυτη γιγνεσθαι διαδρομας συχνας .
 α και στηριζαντα 440^v παντα . ποδες τε 446^r ραφανον την αγρειαν . ναπυ
 τε 453^r μελιτος sp. 1 προς νομας τε 366^r παραφροσυνης . sp. 1 ξηροτης
 τε ουν 409^r εκκαθαιρει sp. 1 ονυχας τε 206^r ωφελι . οιδηματα τε παλαια . .
 προὔνει 268^v επιλαμβανει . ολιγωριαι τε 409^r ευφυλ'λος . αιρομενη τε 427^v
 βοηθει . sp. 1 αρθριτικοις τε 272^v σπληνος . επιλημπ'τοις τε 82^r περιαιπον .
 sp. 1 επιχαριν τε 166^r ροφημασιν . sp. 2 ερπετοδηκτων τε εστιν αντιφαρ-
 μακο | πινομενον . sp. 2 θυμιαθεν δε 187^r διδοται . . ἰσχυαδικοις . . μεθ'
 ὑδρομελιτος . ἱκτεριωντα τε καθ'ἰστησιν 195^r πινομενη . κολ'λητικη τε 58^r οδον-
 των . κυκλοτερεις τε αυτην διαιρουσιν τροχοι . ινα 469^r πλειω τα γενη . λαβροι
 τε 471^r ἀρχεται οδυνας παρεχειν' | τουτο τοις ποιουσιν αυτο . λιτωδης τε
 τις αυτικα 450^v βροχον . μεσσην τε 484^v φυλλα εχει . . ομοια . πλατυτερα τε
 ανθη 236^r ξυλω . . βραχει . μολιβδον οι αλιεις προς το ακρον εγ'χεουσιν .
 πυκνας τε γλωχινας ενπηξαντες . μηκειστης απαρ'τωσιν σχοινου 466^r κελω-
 ρισμενω . σεβοντι τε 470^v εν ημεραις εφεξης ἑπτα . τικτουςαις τε 479^v παρορ'μα .
 ὑποθυμιωμενον τε ταις ρισιν . κεφαλαλγιας πανει 50^r αψινθιω . ουτως τε 45^r
 εμ'πιπτει τω εσμω . κατ αυτην οντι μαλιστα την ἴλυν . και ταις ακεισειν πλειστας
 εμ'πειρει . ουτω τε 466^r τρεπεσθαι . εντος τε 410^v προὔνει . και μαστους . . ωφελι-
 μως sp. 1 γαλα τε σβεννυσιν 190^r γευσει sp. 1 ευχερως | τε διειμενος . . λευκος
 sp. 1 ου ταχυ στρεφομενος . . ως κηρος sp. 1 εν τε 223^r αναδησαμενοι .
 μεγα τε βοωντες 470^v αποπεση sp. 2 καθαιρει τε εμετους . . λαμβανομενος
 sp. 1 ἰδιως δε 225^r το αφεψημα πινομενον . αντιπασχι τε 305^v παλ'μος
 ανῦποιστος κρατει . οφαν τε 441^v ἑαρος επελ'θοντος . μιγνυνται τε αλληλαις .
 και 466^r κρυψειεν . ηγει τε 467^r καθιστησιν . sp. 1 Εις τε ανακολλημα 190^r
 μερη . ὑπο τε 449^v τριαιναις . δια τε της ημερας 467^r αναστησας . προς τε
 τη ου | ραν ἔρειθαμενος 476^v .

His addenda esse, quae coniunctionibus τε — και coniuncta sunt, manifestum est: πινομενη τε . και εξωθεν επιτιθεμενη 70^r θρυπ-
 τει . . λιθους . κοιλιαν ἰστησιν . κυροδηκτοις τε βοηθει . και ρευματι συν
 αιματος . κεινει δε 158^r βοηθι δυσεντερικοις . ωμη τε και εφθη 338^v καρ'πος .

καυλιαδες τε και μυρτα 435^τ της συκης . χαμεπιτυος τε της οριας . και ταυτης 441^τ οι λοιποι λαροι . νομης τε και εδρας 479^τ.

Deinde ante ΟΥΤΕ, ΟΥΔΕ, ΜΗΤΕ, ΜΗΔΕ:

ραβδιων . ουτε 43^τ δωδεκα . ουτε δε 106^τ στιλβοντα . ουτε δε 158^τ καρπος . . . ως πεπλου sp. 1 ουτε δε ανθος εχει sp. 1 ριζα λεπτη sp. 2 | αχρηστος sp. 1 δυναμιν δε 379^τ επιβαλλειν σε χρη . αβροτονον ουτε δη 441^τ μερος επιλεξαμενοι . ουτε σφοδρα στενον 460^τ χωριζεσθαι . ουτε 462^τ πορρωθεν . ουτε επι παν ερχεται 468^ν επισταμενον . ουτε 469^τ ελειν . ουτε 471^τ εμβάλλου-
σειν . ουτε 479^ν ουτε ανατινειν τον τραχηλον . ουτε 482^τ αγραν . ουτε 485^τ σιγωσιν . κηυκος δε φωνης . μητε εγω . μητε αλλος ακουση 480^τ τα πολλα . και μητ' αγαν τας ειλυσπωμενη δε ως τα πολλα . και μητ' αγαν εκτινομενη . μητε . . . εχουσα . αλλοιον εικη . και . . . σωζουσα . εις υψος αιρεται . . τον αυχενα . sp. 1 ενορα δε δεινον τι 401^τ τουτω τω θηρειω . μηδ' οτ' αν 400^τ επανελ'θουσαι . μηδε 471^ν επικαθησθαι τω δενδρω . μηδε οραν 474^ν.

προσψαυσειν ελ'θουσα μελεσι . ουδε γαρ 400^τ ποιει . ουκουν ουδε 408^τ τουτο . ουδε εστιν βραδυ . και πεφυκασι 416^ν εξηρηται . ουδε 439^τ προσιεται . ουδεν ουδε ανεχεται 454^ν κατακτινειν : ουδε 463^ν ταχιστα . ουδε γαρ 465^τ πρακταια . ουδε 469^ν επιθυμια . ουδε 471^τ ουκ απολειπει . ουδε ει φοβει τις αυτην η και βαλλειν εθελοι 472^τ πολλακεις δε τις αυτων . εις τον ποντον αλαμενος . ουδε επανισειν θηριω περιπεσων . αλλα 473^τ τριφυλλον . ουδεν εα παθειν τον δηχθεντα . ουδε υπομειναι 413^ν.

Deinde ante ΔΗ.

αλλοι . . . αλλως ονομαζομενοι ευρισκονται . ουτοι δη 456^τ ην μεν τρυγα . η σκω | οια κεκληται . φερων δη 441^τ.

Interpungitur ante relativa et interrogativa, velut ΟΣ:

προσαγορευουσι . ος κεομενος 395^τ ραντηρος . ος 429^τ του εν τη θαλασση . ος δη 454^ν αι πηλαμυδες εισδυνουσαι . τον . . . κρυμον αποκλινουσιν . ος και 466^τ ανδροκτονου . | ος 471^ν ευωδίας . ος αποπνεοντα . | ποιει δε 276^ν ευοσμον . ου το ανθος 91^τ λαχανον εστιν γνωριμον sp. 1 αγριον . . . ευστομωτερον του λαπαθου sp. 1 ου τα φυλλα 219^τ παχυν . εφ ου 241^ν θανατικου . ου ραδιως 456^ν τον . του ποιμαινος . μιμησατο συριγμον . ω 475^ν ωκεανον τον γειτονα . εν ω 468^ν φοινικουν . ον εαν τις 62^τ ισχυρως . sp. 1 ον δει συναγειν sp. 1 αρχομενον 191^τ τιθυμαλλος . ον ενιοι . . . εκαλεσαν 350^τ αρτιφυεις . ολοι ολυν-
θοι τε ερινεον . οι πρωτης οπωρας πεπαινονται 432^ν σπογ'γους επισκεψαμενος . οι . . . φυονται . και εμπνους οντες . ως και . . προσπεφυκασιν . ταις σπιλασιν 472^ν απο χωριων και βαθεων αλλως . εν οις κωνωπες γιγοντε 412^τ ανδρα-
σιν . οις 466^ν καλαμους πλειστους εκτρεφων . προς οις αι θυνηαι . . . κατε-

σθιουσιν 466^ε κεκρατημενους . οἰς . . . ουκ ἐνι τις βᾶσις . ουτω γὰρ 467^ν ποδες εἶδεν . οἰς 477^ε τους τραχηλους καθειᾶσιν . οἰς ἐστὶν 479^ν δυῶ . οἰς 484^ε ριζης . περὶ ους 95^ν σικελοι . ους ἡ νησος τρεφει . σικελιαν δὲ παραμινψαντες . ἐπὶ παντα χωρουσιν . θηρα δὲ 460^ε ριζαν ἑτεραν . ἢ 467^ε κομην . sp. 1 ἡν καλουσι βλαχρον 395^ν τρυγονα . ἡν θεασαμενοι . και προσπτασαι . περικαθεζονται 484^ν ποαν λιπαρωτατην . ἡν 467^ε τροφην . ἡν ενγραυλιν ονομαζουσιν . ἡ συντροφον εχει το δεδιεναι 465^ν στεφανια sp. 1 ἡς το σπερμα 211^ε κηπευτη . ἡς 222^ν θηραν . ἡς τοιοσδε τις ο τροπος ἐστὶν 466^ε χαραθραις αναγκη προσκαρτερειν . ων 462^ν νενευκυῖαι . ἐν αἰς 254^ν ραβδους . . δυσθραυστους sp. 1 αἰς δεσμευσουσι 328^ε λεπτai . περὶ ας φυλλα 204^ε γυναικες . ας 462^ν λεπτους . ο καλουσιν 21^ε δικνυσιν . ὅ δυναται 403^ε ρυτη . ο πηγανον λακεδαιμονιοι λεγουσι 413^ν σεμνον . ο γινγεσθαι . με⁻ | ἐν νεμεᾷ 428^ε ἀλλὰ τουτω ποτε μεν ὄξος τω ἀνθρωπῳ το τε χιον . ο φαγητεον 455^ε μειρακιον . ο την τροφην περιβαλλει . νυν μεν 463^ν ἔριων . ου ἡ ριζα 295^ε τοιουτον . ω 484^ε κλωβῳ . ἐν ω 484^ε ζῳω sp. 1 ἐξ ου 171^ε ἐξ ακρου . ἐν ω , εντεθλασμενον . ἐξ ου 140^ν λευκαι . ων και ἡ χορησις . ποιουσι δαιλια πινομεναι 286^ν ποιήματα δυο . ω⁻ | το μεν 393^ε ζῳων . ων τα μεν . . ωμα 452^ε ὑᾶκινθωδεσιν . ἐξ ων 72^ε φυλλα ερυθρα . εφ ων 127^ν σκιαδι . εφ ων 176^ε λοβοι τηλιδος . ἐν οἰς σπερματια μεικρα . καρ' δαμῳ παραπλησια 104^ε πηχιεο⁻ | και μιζονα . μαραθρῳ εοικοτα σκιαδια . ἐν οἰς 313^ν τοις ποιμνιοις ἐκ' πεμ' πει . οἰς ενδιατημα φιλον οι λοφοι . επιδαν γὰρ 464^ε .

ΟΙΟΣ: χωριων . οἰος 115^ε δισκοειδες . οιονει 140^ν μελαιναι . οιονει 115^ε ὑπ' ερπετον . ὑφ οιον 412^ν ἢ μιζον . οιον 26^ε λεπτα . sp. 1 οιον 181^ε χλωρον . οιον 400^ν χαλεπην . οιο⁻ | 408^ν προσαγορευθισα . ἐστι δ' ουν τα μεν φυλλα ἐξ εαυτων . οιον ακανθας 415^ε πληγμα . οιον 419^ν αγροειτω . οιον 452^ν ερ' γαζεται . οιον 469^ν γλωχεινας . οιον 469^ν ερ' γαζεται . οιον ἐστὶν ιδειν . ὅταν 469^ν ακανθος . οια . . εμφερης 54^ε μητε ἐν επαυλει . οια ποιμενων 394^ν κρεπαλων τυχη . οια μεν λεγουσι' 440^ν οδμην δὲ τοιανδε παρεχεται . οιανπερ 454^ν .

ΟΣΟΣ: τα λευκα . οσα στυφειως χορζει 78^ν λεπτas . οσον δειπηχεις . τα δὲ 134^ν ποιων . οσα 135^ε ουρητικωτατος . οσον το τριοβολον 241^ν ἐν οινῳ . οσον . ιε . κοκ' κοι 265^ν τοδουτον . ἐς ὅσον 405^ν τον πληγεντα ᾗγει . εἰς ὁσὴν πειραν 409^ν τοδουτην . ὁσὴν 409^ν μορφας πλειστας . οσας 400^ν παχος . sp. 1 οσον σπιθαμης .

ΟΣΤΙΣ: μελαινα sp. 2 ητις 112^ν βολβῳ . ευμεγεθη . ητις 132^ν ερυθραι . αιτιναις εἰ 141^ν ἐλλεβορον sp. 1 αιτινες 195^ε βρωθεισαν sp. 1 ητις 233^ε ριζαν ἐμ' φερη βολ' βῳ . | ητις πεπιστευται 358^ε κυαμια τῷ μεγεθει . sp. 1 ατινα 378^ε .

ΟΣΤΙΣΟΙΝ: ἐμ' ποιῆσαι . sp. 2 ὅτωουν βαρυτατον ἐστὶ 420^ε εἰς πειραν ἐρ' χομενος . ὁστισούν 394^ε .

ΟΣΠΕΡ, ΟΠΟΙΟΣ, ΟΠΟΣΟΣ: γλωσσαν sp. 1 οπερ 332^ε εναποτιθεται

γαρ το δεινον η σμειλος τοις μοριοις του ανθρωπου . ουπερ 459^v της μιας μεν ουσης . ηπερ αυτας ηγνισεν αθροισθειςας 481^r γρασσον . απερ εστιν 429^r υπερίδων . ησπερ 408^v εχουσι . ιδρουσιν αθροον και δυσωδες . οποια της μηκωνος . οπος 453^v πιειν . οποσον 429^r καιηιν . οποσα 435^r η ενδων . οποσα 435^r.

ΟΠΟΘΕΝ: η μυγαλη . οποθεν 422^v.

ΠΟΘΕΝ: τιθεμενω . ποθεν 409^v ειποι . ποθεν 476^r.

ΟΘΕΝ: ξηραντικην . στυπτικην . οθεν 30^r δυναμιν δε εχει . στυπτικην . οθεν 36^r οφθαλμοειδη . οθεν και ωνομασται . φυεται 75^r παπ'πους . οθεν 109^v μηκονιω . οθεν 136^v οφθαλ'μοειδη . οθεν 75^r υποστυφουσιν . οθεν 150^r συν οξει . οθεν 186^r τριγωνιν sp. 1 εν προκαρπιοις sp. 1 οθεν 213^r ηρεμα . sp. 1 οθεν 235^r διαφορει φυγαιθρα οθεν και 240^v θερμαντικη . οθεν 247^v δυναμιν . sp. 1 οθεν 254^v πονου . οθεν 307^v στυφει . οθεν 319^r ψυχων τη δυναμει sp. 1 οθεν 367^r συνοικειν ουκ εθελει . οθεν αναγκη 462^v.

ΕΝΘΑ: πηγην . ενθα 442^v ΕΝΘΑΠΕΡ: ρυμη . προσφυσα ενθαπερ αν τυχη . 455^v.

ΕΝΤΕΥΘΕΝ: δυναται . εντευθεν 406^r.

ΠΟΤΕΡΟΝ: ακρωμενος . ποτερον 467^r.

ΠΟΥ: την απ αυτου τυχη και μετασχη βορας αυτου . sp. 2 που κεισεται 408^r.

ΟΠΟΤΕ: θηριον . οποτε 399^r.

Interpungitur ante coniunctiones velut

ΕΙ: καθαρσις . ει μεν ουν 300^r κυαθον . ει δε 300^r επιμελως sp. 1 ει δε μη ταρασσει την κοιλιαν sp. 1 και ανατροπην 366^r συναναλαμβάνει . ει δε μη 414^v προσκεχησο . ει δε 414^v κομιζουσα . ει δε 462^v τοις ποιμεσιν εθος . . . περισκοπειν . ει παντα αυτοις ειη σωα 465^r αλισκονται sp. 1 ει τις αλιευοι . 465^r φοβησαντες . ει και 466^v κεινται αθροοι . ει μη τις 466^v αιρουμενων . ει 475^r εξεληλασθαι . ει 477^v ραδιως . ει μη 484^r επικτυπουντες . ει γαρ 469^v.

ΕΙΤΕ: ευρων τι πρωτον . ειτε ο χρησαμενος περισωθεις . αλ'κιβιος ην . ου μην αλ'ετι 415^r καλιας . ειτε 476^v ειτε επι της γης . ειτε επι της θαλασσης 481^r περ'ινοσθουντες . ειτε ανδρος 481^v επιχειροειν . ειτε 482^r.

ΕΑΝ: συναγει . εαν τις 162^r ποιειν . εα(ν) | 194^r ιαντικην sp. 1 εαν 204^r πινομενον . εαν δε 249^v σκοτωματα . εαν 261^v πινομενον . εαν δε 316^v πιετω . εαν δε 392^r ξηραν . εαν τε 412^v λαιμου . εαν δε 451^r αποβλυζειν . εαν παραιτου 456^v εαν τις δω καταπιν . υπ' ουδενος . . βλαβησεται 124^v ποιουσιν . καν εγκυος 141^v ποιουσιν . sp. 1 καν εγ'κυος 256^v φευγει . ην τις εχοι 388^v περιεσεσθαι σοι . ην βουληθης . επιθεις 395^r υπομεινιεν . καν η θρασυτατων των ερ'πετων . ουτω 397^v θερεια . ην μονον 408^r αλ'κιβιου . sp. 1 ως ην

αλκιμος τις 415^τ λωβωνται μεντοι το σωμα . ην τινος ψαυσωσι . 421^τ ισχυση
 πινομενα . καν οπωσουν 425^τ αποβραχεισα . ην τις 426^ν ονινησιν . ην 427^τ
 κινδυνον ου τυχοντα επαγει . ην τινη δως πινειν . 440^τ δυνησει . καν η 457^τ
 χωριζεσθαι . ην μεν γαρ 461^τ ορωντες οι κεφα | λοι . καν αυτης εξελ'κυσθιεν
 462^τ ουδεν τοις ανθρωποις απιρατον . ην τε επι της γης . ην τε επι της
 θαλασσης 468^τ.

ΕΠΕΙ: λεγεται . επι δοκι 115^τ προβατα . επαν . . . πιη αποθνησκει 282^ν.

ΕΠΕΙΔΗ: ψυχροτροφον . επειδη 194^ν λεγι . επιδη γαρ 394^τ ηρωδιον
 αποκτινειεν . επιδη 480^τ.

ΕΠΕΙΔΗΠΕΡ: ωνομασθαι . επειδηπερ 373^ν.

ΕΙΠΕΡ: ατολμον . ειπερ' 466^ν. vide infra.

ΟΤΕ: μενει . οτε 439^τ λογος . οτε δε 449^τ.

ΜΕΧΡΙΣ, ΑΧΡΙ: εκ'βεβλημενη . μεχρις αν τις 463^τ προσορ'μιζονται .
 μεχρις σταθερας 481^ν κινησει δε και αυτος ορχουμενος τα μελη τα εαυτου .
 μεχρις αν 485^ν αρμοζει . αχρι 86^ν χρησθαι . μεχρις αν 479^τ.

ΕΩΣ: εις το ους . εως μιν 115^τ.

ΩΣ: μετεχοντα . ως 82^ν ανενευκνιαις . ως γερανων κεφαλαις . συν 85^ν προσ-
 τιθεμενη . εστιν δε και τραυματικη . ως το λυκιον . 94^ν η ριζα . ως κολλυριον
 . . . προστιθεμενη . εστιν δε 94^ν σκορπιοπληκτοις . ως ουδεν ετερον . φασιν δε
 95^ν κατα χρωαν . ως εοικεναι δρακοντι . και πλεοναζει 96^ν βοτρυνσειδη . ως
 επιφυλλιδα . πεπα^ν | θεντα 124^ν καρπος ως μυρ'τον . μεικρος: 134^ν εξοχαι
 sp. 1 ομοιαι λοβοις . ως 254^ν ομοιους . ως 265^ν μονοκαυλους . ως το πολυ
 267^ν σκευαζομενον . sp. 1 ως τα λοιπα παραχυλισματα 313^ν αιμορ'ροουσιν .
 ως ουδεν ετερο^ν αρ'μοζει 316^τ καυλον . . παχυμαλ'λον . ως λωτου 336^ν ποιει .
 ως και τοις δηχθεισιν ποτιζουσιν . τινες 351^ν παραιτουμενον τους πορους .
 ως αν δεραπευοντι 351^ν ριζαν . . λεπτην . ως ελ'λεβορον 371^ν επιθαρ'ρυνουσιν
 δε . . αυτον . ως αγωνιεισθαι μελ'λοντες 372^ν φυλ'λα . ως λαχανα καθαιρει 381^ν
 ελ'θων . . πλησιον . ταυρος ως τις διψων 405^ν σκορ'πιον . ως 419^ν τοιουτος .
 και υφαιμον τε . ως δοξειεν 448^τ αν'χειν . ως περι την του ζουου κορυνην
 εδωκεν . αλ'λα 452^ν πλειστοι των σηπεων εσμον . ως επι τι συναλεξει δωμα-
 τιον . μιξει τε 462^τ βιαζομενοι . ως τινες 462^τ προσεδρευοντας . ως αν 463^ν χωρι
 κατ αυτης ρυμη πολλη . ως 463^τ εις μιαν . . περιπλοκην . ακριβως αλ'ληλω(ν)
 εχονται προσδεθισαι . ως μηδε σκαφος αυτων δυνασθαι εκ'πλειν . αλ'λ ωσπερ'
 465^ν ακανθας . ως μη τινα ραδιως επιβαλ'λιν . τω 466^ν εις τον θρακιον
 σπενδουσιν πορων . ως παντων . . βαθυτατον . και 466^τ πορων . ως παντων
 466^τ αναγκαζουσιν . ως εχυρον τι χωριον 466^ν φαρ'ματ'τειν επιβουλης
 ενεκα τας κρηνας ειωθασειν . ως αν συντριψαιεν . οτε δη ποικιλων
 φθειρομενων αυτων νεκρω^ν 467^ν περιστρεφει . ως αν ει 469^ν χρωννυσειν
 λυθρω . ως κατενεχθεντος χειμαρ'ρου 470^τ επισπωνται την σχοινον . ως
 αν 473^τ καταδυνουσιν . ως οι κυβιστωντες 479^ν εκ'κρινουσιν . ως και 479^τ

στομασιν . οταν δεη σειγης . ως ουχ ετερως 481^ν ανασχειν ηλιον . ως εν ερημια 482^τ.

ΩΣΤΕ: βοηθησειν . εισι δε ρυπτικης . ωστε 40^ε ευρασθαι . προφυλαξαμενος των δεινων . ωστε 394^ν ονινησιν . ωστε 398^τ ξηρανθεντες sp. 1 ωστε 398^ν διασηγνυει . ωστε 471^τ γελωμενη . ωστε 471^ν νηχομενοι . ωστε 477^τ νεοτ' τευουσιν . ωστε 479^ε θησειν . ωστε 484^ν βραχεντες . ωστε 484^ν τριχων . ωστε 405^τ λαμβανει . ωστε 418^ν επισκευασθεισης . ωστε 455^τ προσηκει . ωστε 454^τ κυβερνητην . ωστε 469^ε ωζικοτα . ωστε 470^ε.

ΟΤΑΝ, ΟΠΟΤΑΝ: καρπον δε μελανα . οταν | πεπανθη ριζα ακρηστος . φυεται 103^τ ποντον . οταν 471^ν καμ' παις . οποταν οιχεσθαι . απιον που δεησειεν αυτο . την μεντοι κινησιν . ο αιμορ' ρους 403^τ σπερμα . οποταν 413^ν φωνη . οποταν δε 413^ν επαφριζοντι . οποταν 442^τ παρεχουσι . οποταν 456^τ συλ' λεγουσιν . οταν 465^ν.

ΙΝΑ: δριμυτητας . ει | επιμασηθεν 269^ν χωριου . ιναπερ 400^ν σωματι . sp. 2 ινα 423^ν ανθρωποις . ινα φρονοειν 426^τ τουτω . ινα δη 446^τ μαζους . ινα δη 451^τ τροχοι . ινα 469^τ πονον . ινα 469^ν.

ΟΤΙ: προειληφασιν . οτι οι φαγοντες 386^ν διετεθη . οτι 394^τ υπαρ' ξει . ενπληγηναι παρ αυτου . οτι 406^τ χειρ' σνδρω . οτι 406^ν καλουσιν . οτι 408^ν αυτην . οτι 412^ν διδωσιν την προσηγορειαν . οτι 429^ε των αιπολων . οτι 435^τ ιπ' των . οτι 437^τ ονομα ετεθη τω μαντιω . sp. 3 οτι δε 439^τ δηλοι . οτι 440^ν πιστευεται . οτι 480^τ εκ' θρεψη . οποι | τι 463^ν.

ΔΙΟ, ΔΙΟΤΙ: μετα δε ετεροι δρυϊαιναν τον αυτον λεγουσι . διο 408^ν πανακιον . διότι 412^ν προσαγορευται . | διότι 453^τ ασθμαινουσι . διότι 457^ν ωθει . διο 468^ν θερμαντικον . διο 37^τ φαρυγ' γα . διο 134^ν ευειδη . διο 166^τ παραστυφων . sp. 1 διο 193^τ | κη . διο 259^ν φυλλα . . κυκλοτερη . διο 372^ν.

ΩΣΠΕΡ: φυλ' λων . ωσπερ' 99^ν καθ εκαστον γονυ . ωσπερ αστεριων κυκλον . τα πρωτα 111^ν καυλων sp. 1 ωσπερ 120^ν επιμηκη . ωσπερ' 121^ν περιγραφοντα . ωσπερ' το μειζον αιζ(ω)ον τη γευσει . στυφοντα καυλον και ανθη . και σπερμα τι 164^τ] τανας . ωσπερ 266^ν περιβαλ' λουσιν . ωσπερ 462^ν αλοντα . ωσπερ 465^ν αποφευγει . η και τιμι καλυπτι ποα την κεφαλην του λοιπου σωματος . ωσπερ 467^τ σχοινηων . ωσπερ' 472^ν θρηνωδες . ωσπερ' 482^τ.

ΕΙΠΕΡ, ΚΑΙΠΕΡ, ΚΑΘΑΠΕΡ: αρ' ρενα . ειπερ' 425^τ νεμεσθαι . καιπερ 480^τ κατακλειθεντα . καθαπερ 397^τ νενευκειν . καθαπερ' 429^ν αιρεται . sp. 1 καθαπερ 414^τ.

Αντε ΩΣΑΥΤΩΣ, ΟΥΤΩ, ΟΜΟΙΩΣ: δοιης . ου | τω 428^ν ημερας sp. μ sp. ωσαντως 194^τ αιρει . ομοιως 26^τ στρεμματα . ομοιως επιτιθεται 82^τ πνιγμον . sp. 1 ομοιως μηκωσιν . ανεγραψα δε 105^τ σχημα εχρος κεφαλη . ομοιως 112^ν ερνυθρους . ομοιως και ο χυλος 162^τ μετα μελιτος εφθου . sp. 1 ομοιως 195^τ ποιειν : ομοιως επιτηδευειν 202^τ η δε λευκη . ομοιως 335^ν.

Sed ne falsa existat opinio unum monendum est . cum in iis quae antecedunt interpungi ante relativa interrogativa coniunctiones diceremus, non causam ipsam interpungendi sed signum quoddam indicavimus quo interpungendi occasio cognoscitur . nam interpungendi causa est partium orationis distinctio . distinguuntur autem inter se vocabula syllabae sententiae minoresque sententiarum partes ¹⁾).

Sententiarum partes velut subiecta et praedicata: αιματωδη . φνυονται 62^r προσεγομειη . κρατυνει 86^v ξυσμα εσθ οται δε και αιματωδη . sp. 1 εμβρουα τε φθειρουσιν προστιθεμεναι . οδονταλγιας τε διακλυσμα . εαν τις καθαρας αυτην και παραπλασας πηλω . εναποξεσας τε εν οξει δω διακλυζεσθαι εαν δε δω πιν sp. 2 καθαιρει 191^r πινομενον δε επι πλειονας ημερας . sp. 1 εμμηνα κ(αι) γαλα . και ουρα αγει . πανει και δυσπνοιαν 237^r η δε ανοθεν αδροτερα . φνεται μαλιστα εν αρουραις . δυναται δε 240^v εν συμποσιω αποβρεγμα . ενδιαγωγοτε | ρους ποιειν ισοροται 268^v ωνομασται . αχαμαιπιτυς 270^v δριμυ γενηται . το υδωρ και 298^r αυτη . οπαται 298^r ο καρπος και αι ρωγες συν οινω ποθεισαι . sp. 1 κοιλιακους και ροικας ωφελουσιν διαθεσεις² sp. 2 | ενιοι δε 342^r ομοιον sp. 1 κυλος δε λειος ολος . sp. 1 επανω περικειμενον 343^r ο δε ηλιοσκοπιος λεγομενος . sp. 1 ανδραχνη ομοια εχει τα φυλλα 349^v ο θαμνος και η ριζα . οπου . . μεστη 350^r κονυζα . ισχυει 397^r ουδε ο βεμβιξ³ . . ετι ξην δυναται . ανωλεθρος μεν γαρ διαμενει . sp. 2 | περισωζων αυτο . ακεντρος δε 422^r τυγχανει . προσφερης 435^v ο χωρος ουτος . κληρος εγενετο 439^r ορωσιν . οι προς την πυραν αγωντες τα λιψανα . 466^r εισιν δε των ριζων βελ'τιους . αι λευκαι . και ξηραι . τε 281^v και εστι . της κρητης το χωριον 413^v τουτο εστιν . επωφελεστατον 452^v ευρεθωσι . αλλοι 456^r.

Deinde substantiva plerumque obiecta, accusativi genetivi dativi casus: πιγομενους . αρμοζει | 23^r θεραπενει . τα ρυπαρα 27^r ιστησιν . ουρα 28^r γαλα . κατασπα 28^r τραυματα . κολλωσειν . και βοηθησειν 40^r διαφορητικωτερον . ιατε 75^r επωνυμιαν . εσχηκεν 94^v δευτερα . θεραπενει 111^v η ποα sp. αιμορροιας στελλει 176^r.

¹⁾ Iam vides in Dioscoridis codicem idem quadrare quod K. H. A. Lipsius (grammatische Untersuchungen über die biblische Gracität) de antiquissimis librorum sacrorum codicibus statuit velut p. 110 „So ist in der Apposition häufiger als jetzt geschieht, interpungiert; desgleichen vor oder nach Nebenbestimmungen des einfachen Satzes; und ebenso bei asyndetischer Aneinanderreihung . . wo nach jedem Nomen interpungiert ist . . , je zwei Nomina paarweise verbunden . . ebenso . . auch vor oder nach Participien und vor Infinitiven.“

εκτίνασσει. sp. 1 σπλήνα 187^τ δωπιν sp. 2 καθαιρει 191^τ οι ρωμαιοι
 ουτεπορικην . καλουσι 194^τ καθαιρει sp. 1 κακοστομαχον 199^τ διαφορει sp. 1
 ερπητας 206^τ αγει . εμμηνα 247^τ ρουν το ερυθρον . ιστανται . στομαχιους
 265^τ εσχισται . τα φυλλα 265^τ συνπεριτρεπεσθαι . τα φυλλα 292^τ το αποξεμα
 των φυλ'λων . εμ'μηνα . . αγει 303^τ φυεται . . φυλλα πλατεα . γεννων ιπ'πο-
 σελινω εοικοτα 304^τ συνεργει δε . συνλημψιν 312^τ ομοιαν . εχουσα κομην 320^τ
 εμ'μηνα κινει . τραυματα 321^τ τηρει . ερυσιπελατα 322^τ ρευματιζομενα sp. 1
 στελλει 327^τ στραγγουριαν ιαται sp. 341^τ υπογλαυκα . την χροαν 373^τ ταυτα
 τα θηρεια . ου προσελευσεται 394^τ επονομαζουσιν . sp. 1 την ισην 397^τ τα
 του θερους εργα . μετα χειρας εχων 399^τ εχι δε ενερ'θε του μετωπου . σημεια
 δη τινα . οιον 401^τ κατασκευαζουσι . sp. 2 τον θανατον 409^τ η κεφαλη . τον
 τετρωμενον απαλ'λαττει 426^τ την βοτανην . επαμυνει 429^τ βοηθημα . λαμβανω |
 βοτανας 437^τ η τροφη . ακλειστον χωριον οθενπερ' διεισιν 440^τ τους περιτυ-
 χοντας . ευροις αν 440^τ το υδωρ' . κιρ'νων 441^τ τον καιρον . γνοιη 461^τ εθεα-
 σατο . προσελ'θουσας . ωσπερ' 462^τ ακολουθησουσιν . παραπλησιον τι 466^τ
 χωρον τινα πληθει κομωντα φυτων . σχοινοις περιβαλλουσιν πτερα τε εξαρ'-
 τωσιν αυτων . ως 466^τ ηγουμενην . επιγελων 467^τ και τας θαλαμας και την
 θαλασσαν δε αυτην . της δυσοσμιας εμ'πλησας 467^τ συνηπται . τας ακ'μας 469^τ
 πρεποντα . περιτιθεασιν 469^τ σκυμνιον . αγρεουσιν 471^τ .

της μεν τρογ'γυλης . η' τον 19^τ οινου . η ριζα 27^τ φακον . | περιεκτικα
 63^τ κυπαρισσου . βοστρυχωδεστερον 83^τ επι μεν τεταρταιου . τεσσαρων κλωνα-
 ριων 273^τ παχος ποιωδες εκ θωρακος . ποιει 321^τ τοπος . θεσσαλιας 400^τ του
 λαιμου . χορηγει 415^τ λυμενεται των ζωνων τουτων . τοις ανθρωποις τινα 423^τ
 ερημον οφθηναι . φυλλων 428^τ πλευκινης . επιλαμ'βανη 449^τ λαγων . ει
 ενωχισθαι 450^τ απωθεντας . της συμφορας 474^τ .

προσεκ'τεον . κηρω 37^τ διδοται συν υδρομελιτι . σπληνικοις . . ωφελιμως :
 126^τ αγ'γιοις . προσηλιαζομενοις 136^τ δακτυλοις sp. 2 | ληφθεντα και ποθεντα
 175^τ χρησιμος sp. 1 αμβλυωπουσι | 186^τ οινω sp. 1 θεραπεινει 190^τ φυλλα
 εχει ομοια sp. 1 πιλίσκοις | 213^τ υπαρχον sp. 1 ερπετοδηκτοις 230^τ τοποις .
 sp. 1 τηρει | 237^τ ποιει λαμβανομενη . βησσουν και . . γεννωσιν . εν θωρακι .
 ωδε 283^τ λευκα ομοια . λευκοις 297^τ επιτιθεται . εχεοδη | κτοις 298^τ της κακο-
 παθειας . αιτια γιγνεται . πανταπασι 408^τ ομοιος . αιγιαλη 419^τ το κεντρον
 αυτου κοπιει . εοικεν . και εννεα εισιν 420^τ εξω φερονται . | βια 421^τ παρα
 ποδας ο θανατος επισταται . τουτοις .

Deinde substantiva vel ea quae substantivorum vice fun-
 guntur cum praepositionibus:

ωνομασται δε αιζων . δια το αιθαλες . των φυλλων 13^τ συν οινω . συν
 χρισμα τε ριγουντω 24^τ μετα αξουγ'γιας παλαιας . τα παλαια των ελ'κων
 25^τ εκ'χεομενον . εις 27^τ πυκνωσιν . ηλιω ανατριφθε | τα . εν ωθονιω 27^τ φαρ-
 μακων . και προς ωτα πυορροουντα . καθ' εαυτον . και συν λιβανωτω . και

μελειτι . και οινω . και . . αρμοζει 27^τ προς πνευματωσεις . κοιλιαν ἴστησιν 50^τ
 πτυση . εις 62^τ ο καρπος εν . . οινω . σκορπιοδηκτους ωφελεν 63^τ ωφελει . συν
 αλφιτω 71^τ αχυρωδη . προς την 94^ν μετα ὕδατος . | εκ' βαλλεται εμβροια 94^ν
 η ριζα . αντι κωνιου 94^ν μετα οξυκρατου . sp. 1 ενιοι 99^ν καταπλασσομενη .
 συν 97^ν σκωληκια . κατα μεση των εντερων 99^ν συν ταις ριζαις . τριχας
 ψιλοι . δι δε 100^ν προς . . ελ'κη . συν κριθη και μελιτι . καταπλασσομενος 118^ν
 και ὕδατι . μετ ο | ξους 133^ν φυματα ται ρη'τει . μετα θιου καταχοριμενος
 139^ν καταπλαττομεναι . μετ' ελ'λεβορου 148^τ συν . . σουσινω κοινω . σμιχομε-
 νον . . ποιει τριχας αυξεσθαι 158^τ μετ' οινου . πυρεσσουσι μετ ὕδατος 162^τ
 διπηχη . και τριπηχη . παραφναδας 162^τ φυλλα τριβεντα . μετα παλης αλφιτου .
 οφθαλμων οιδηματα 171^τ εκαστον αυτων sp. 1 επι κλωνιων υπερευθρω 185^τ
 αιμορροειδων sp. 1 αντι 186^τ κωρυκιος . sp. 1 εκ' κιλικης δευτερος 193^τ εις
 δε την ἱατρικην χρῆσιν sp. 1 αριστος ο προσφατος . sd. 1 ευχροος 193^τ εις
 το βαρυσταθμησαι sp. 1 λιθαργυρου η μολυβδαινης . sp. 2 Ελεγ'χεται δε
 193^τ φυλλα σμικρα sp. 1 παρ οis σπερμα . . ομοια sp. 1 φυεται sp. 1 | Εν
 τραχεσι τοποις . sp. $\frac{1}{2}$ δυναμιν δε 201^τ φλεγμονας τας εν μητρα . εις ενκαθισμα
 206^τ ωσπερ καππαριν sp. 1 εν ω τρια σπερματα 218^τ φυλασσων sp. μετα
 το σβεννυσθαι 223^τ εκ'τινασσει sp. 1 συν ουρω επιτεθεν . sp. 3 237^τ κυπριω .
 εν τοις 247^ν τεσσερακοντα . ὑπο 247^ν φθιρει . συν αφεψηματι 249^ν θεραπενει .
 συν 255^ν δια το ευχρηστον εν καθαρμοις ειναι . εις περιεσσμα 268^ν περι οδυ-
 νιας . συν αλφιτοις καταπλασθεν πραννει 269^ν συνστρεφομενων εν ηλιω . προς
 τα αυτα 274^ν εις . ενκαθισμα χρησιμενει . προς μυσι 277^ν σφοδρα . προς 280^ν
 καρπος δε καθεκαστως . εκ μεσση του ναρθηκος 281^ν κοιμίζεται . ριζα μελαινα
 285^τ κυλον ανησιν εκ διαστηματων . τα φυλλα δασαia 286^ν αρ'μοξι . . σκορπι-
 οπληκτοις . μετα οινου πινομενη . και προς ατονιαν 292^ν συνεχως προσφερειν .
 δε οινελαιο(ν) 300^τ κακοχυδα . sp. 1 δια το sp. 1 εν αυτοις νιτρωδες 301^ν
 προς ποδαγραν . sp. 1 μετ' οξους δριμεως 310^ν φθειρας κονιδας φθιρει .
 συν αφεψηματι 316^ν σπασματα . συν καρδαμωμω . . και ρητινη . ξηρα
 321^τ κατα τοπους . ευρισκεται τις 337^ν εκαλεσαν . φυεται μεν . εν παραθαλασ-
 σιοις τοποις . κλων δε σπιθαμιαος . ορ'θιους 350^τ αγι δε και παχος . κατα
 κοιλιαν το αφεψημα 359^τ ουκ εσθιουσιν . δια το μασηθεν και τεθεν εν ηλιω .
 σκωληκια γεννα(ν) 386^ν ανασπωμενη . δι οσφρησεως 386^ν ο δε σκοπος εν
 αμ'φοτεροις τοις ποιημασι . προς σωτηριαν εξευρηται 393^τ πληγηναι τον
 ωριωνα . ὑπ αυτου διεκελευσάτο . και 394^τ δυναμενα διασωζειν σχημα . ὑπο
 τουτοις κινουμενους 401^ν προσπιτεοντι . κατα παντος . δε παρεχεται του σωμα-
 τος τριχας . ναι μην 405^τ τοπους παρ οis εποιειτο την διαιταν . επι τους
 ξηρους ερ'χεται 408^ν χασμη τε sp. 1 προς τουτοις 409^τ εν τη ελευσινι . παρ
 αυτο το φρεαρ' 411^ν οποσον αυταρκες εστι . και προς θεραπειαν 412^ν ως
 οτι μαλιστα επιζητει ταυτην οριων . απο και αποκρημων 413^ν σωζομενον .
 επ . αυτου 413^ν εκ' των ελυτρων . ανηκαν 421^τ καθεστηκοσι . μετα το δηχθη-

ναι . εχωμεθα δε 425^τ ονινησιν τους πληγεντας ὑπο θηριου . ην μεντοι . εις
 οξος 426^ν βριθουσαν . δι ασθενειαν . κατω 428^ν μελιλωτων λεγεται . αμ' ηλιο-
 τροπιου 429^τ τιτρωσκειται αμ' αυτω . ὑπο της υδρας 429^τ τεσσαρων ολκην
 δραχμων . τη σκευασεια προσβαλλειν δει . αργιου μετα κυμινου 431^τ ὑπο
 πληγερονου . αποθανειν 432^τ οποσα αρωματα φερει . συν ταυταις μιγνυε . και
 πιστακιων 435^τ εξ' ὑπογνου . συνκομισθεν . και 435^τ μεθ ουτινος ουν τουτων .
 ο λαμβανων εσται 436^τ ην τυχη τι των θηρειων τουτων . προσψανσαν 436^τ
 βρου . νιαν . επι ταυταις γλυκυσιδην τε την βοτανην . και ελλεβορον 437^τ λια .
 μιον ετερα . μετ εκεινων αρα 437^τ της ανειας . εξ οίνηρου τυγ'χανετω 437^τ παρα
 σφι . τελειται 439^τ αιρειν δοκει . κατα ιχνους 440^ν γιγνεσθαι . επι την 442^τ
 ὑπαρ'χετω τουτο . εις τοσουτο 442^ν εξ αιθιοπιας . μετα το την της μεδουσης
 εν'τεμιν κεφαλην 442^ν κυστις ὑπο πνευματων . | οχλουμενη 450^ν εις εμε
 καθηκοι . δια παντος θεσμους τε και νομους 459^τ προς κολωνον τινα ὑψηλον
 σκοπον . | αναβιβαζουσιν 460^τ εκ των μεγιστων αγγιων' δια πνευματος ανα-
 σπωντες 465^ν καθιασιν . το ξυλον . ὑπο του βαρους 466^τ κρατησειαν . επ
 αυτην . ιοντες ευθαρ'σως 469^τ ει . . συν τοις αλλοις ιχθυσειν . φωκην περιβα-
 λοιεν 471^τ ας εν τοις ὄρεσιν . ανατρεπει 471^ν προβατοις ὑπο των ποιμενων .
 μετα τας εν ταις νομαις συμ'μιξεις χωριζομενοις 478^ν παρα τον καιρον χαρι-
 ζονται 479^ν αλισκονται ραδιως . παρα των τηρειν ειωθοτων 481^ν .

Deinde attributa, adiectiva pronomina substantiva gene-
 tivi casus alia.

ψιλον . υψος 67^τ πυκνοτερον . ριζιον 87^ν κλιβανοις . ημιφνυεσιν 89^ν σπι-
 θαμιαια . ανθη 107^τ αντικυρα sp. 1 σησαμοειδης 115^τ φυλλα . . τρια η και
 τεσσαρα . ενιοτε και ερυθρα 127^ν συνκριτικην . δυναμιν 139^ν συν οινω δε
 πινομεναι . τριω(ν) | δραχμων 141^ν γεολυφα . πλεονα 162^τ καυλια . τετραδακτυ-
 λιαια 165^τ πληρης | αλητης . sp. 1 ευπρους sd. 1 εν τε τη διαισει τας χειρας
 βαπτων sp. 1 ουκ ευρωτιων . ὑποδοιμοις . ο γαρ 193^τ δεκα . sp. 1 ποιει . .
 προς φθισιακους sp. 1 αιμοπτυεικους 195^τ μαλακας . sp. 2 τα δε φυλλα . .
 μικροτερα sp. 1 υπολευκα sd. 1 ακανθωδη τοις περασιν sp. 1 το δε 198^τ
 ισχνα sp. 1 ενδοθεν λευκα sp. 1 εν δε 204^τ απο του χασματος τω κατω
 sp. 1 χειλει ωσπερ γλωσσαριω(ν) 213^τ κεφαλην sp. 1 καυλον ανιησιν μακρον
 ορθον sp. 1 παχυν 220^τ θυλακις sp. 1 επιμηκης 222^ν καρπον μελανα εχει .
 περιφερη 245^ν] τος . δοιμυς 248^ν ὑπολευκα . ενπεφυκοτα 267^ν μηλινον . σπερμα
 280^ν κλωνια δε δυω η τρια . σχοινωδη εχι λεπτα 285^ν σκιαδιον εχων . ανηθω
 παραπλησιον 312^ν ριζαν . | ομοιαν 375^τ ταυτα αγαπητα . οικητηρεια 394^ν
 ελαφου . του . . εχοντος 395^τ καρδιαν . ωγ'κωμενην εχει την γαστερα . αυθις
 403^τ ταυτ' εξει . επακολουθουντα 405^τ ειναι . αι προς θρακην νησοι 411^τ ηδε
 η λεγομενη . χειρωνιος . 412^ν ὑγρον . εκ'μυζηθεν 415^τ ο δε οινος μετρον εστω .
 δεκατον του χοος 426^τ αρτιφυεις . ολοι 432^τ τοιαυτα . ατ'τα 400^ν ξηρα . συκα

450^ν τον λοφον ὑποδικνυνον . πανμεγεθες τι 469^τ τουτο . του θαλασσιου . κρατος θεου . και μητε 470^ν κυκλοτερεις εισειν . αντυγες 484^τ .

σκληρια διδυμων . | δι ὕδατος επιπλασσειται . τα φυλ'λα δε 37^τ αυτης . ο χυλος 82^ν το αφειψημα . | των ακρεμωνων 82^ν φνεται κατα βρουωδη μερη . των παλαιων δρυων 100^ν ρηγματα . ηπατος 110^ν εν ραταννη . της ιταλιας . 111^ν περοδων . τα 278^ν καρπου . sp. 2 τεσσερας κοκ'κους 292^τ κοπον . ανδρος οδυπορουντος 388^ν φαινεται τοις ερπετοις . | της βοτανης πνοιη 391^ν πλημμελειας . ειδος αφειεις 409^ν πελαγους . | της θρακης . κατ αυτα 410^τ παραλυσιν . των γονατων 416^τ τουτων . το αυταρ'κες 425^ν εν σκαφιδι . οινου 426^τ η μυρικη του εν τω ωρωπω . τιμης ηξιωθη 426^τ μεταφρασις . ευτεκνιου . σοφιστου | 437^ν φριττει τη ρωμην . τον παντα μεν . . αναπλησαντος 461^τ ονομαζεται καταρακτης των νηχομενων 477^ν .

Deinde participia et infinitivi

ερ'πι τας νομας . οφθαλμων φλεγμονας . πυρικαυτα . ποδαγρας καταπλασσομενα τα φυλλα καθ'εαυτα . και μετα αλφитων . ο δε χυλος . . . διδοται . και διαρθιζομενοις . και δυσεντερικοις . στρογγυλας τε . . . ἴσθησι και ρουν γυναικειον . εν προσθετω 13^ν μελανος . ελ'λεβορον . εοικυεια οσμη . κινναμωμω . ωφελει δε 31^τ χρονιους . επεχομενοις 37^τ πινομενον . ασθματικοις 43^τ κτεινει . ὑπεξαγουσα . κουνφως . δυναται δε 45^τ εοικυια αβροτονω τω μικρω . περιπληρες σπερματων . ὑποπικρος . και κακοστομαχος 45^τ επιτιθεμενη . διακοπας θεραπειν 58^τ κινει . αρμοζον προς πλευρας πονον και θωρακος . και ηπατος 59^τ ωχρον . sp. 1 ριζα λεπτη 63^τ λεπρας . συν οξι καταπλασσομενη 70^τ υποθυμιαμενη . συνεργει 71^τ τοις βησσοουσι . μελιζρατω απεψομενον 76^τ πωα εστιν . εχουσα φυλ'λα 78^ν υποθυμιαθεν . εν | βροια κατασπα . 83^ν λαπαθοειδη . αντεμ'πλεκομενα . καρπο(ν) | δε ποιει 96^ν επιδαν τοξευθωσιν . νεμηθεισαι 98^ν προστεθισαι τη εδρα . εμετους κινουσιν 114^τ εφθος . προς φλεγμονας 118^ν πανει προσκλυζομενον . κνησμι'ους | τους περι τα αιδοια 120^ν πινομενη . συν νιτρω 130^ν λαμ'βανομεναι . πλατιαν ελ'μι(ν) | εκ'βαλ'λουσιν 141^ν διαπαρεισαι . αποτιθενται 148^τ κυανιζοντα . ριζας γονατωδεις 148^τ πλασθεισα . σκορ'πιοδηκτοις 150^ν πινομεναι δε και καταπλασσομεναι . αρηγουσιν 154^τ πινομενον . βοηθει 154^τ καταπλασθει | σα . υπωπια αποκαθαιρει 154^τ συν ολιση σμυρνη sp. 1 κινει ποθεν καταμηνια . sp. 1 ο δε χυλος 172^τ ανυχθεν sp. 1 εχει κοκκους 173^τ πινομεναι . sp. εμμηνα 176^τ καταπλασσομενα . | ερπετοδηκτοις βοηθειν . ποιει 177^τ εφθον . sp. 2 η ριζα αυτου 179^τ επιπλασθεν . συν μελιτι 181^τ διαχριστος . κινει και καταμηνια αγει 186^τ διουρητικον . θερ | μαντικον . sp. 2 ευστομον . sp. 1 ευστομαχον . πεπτικον . sp. 1 μιννυμενον 189^τ αρτιοποιηθεισα . sp. 1 πολτος δε σκευασθεισα . κοιλιαν ισθησι . sp. 1 ουρα τε κινει . sp. αποκαθαρθεισα δε 192^τ ανθος κροκω ομοιον . sp. 2 σπερμα λευκον . . γεγωνιωμενον sp. 2 τουτου 199^τ φυλλα . sp. 1 κλωνια δε | ξυλωδεις . sp. 1 Εις δε ακρον . . καυλοειδης sp. 1 εχουσα

210^ο εαν τις αυτην | εψησας υδατι sp. 1 δωη πρωτον των γυμνα | σιων sp. 1 Ειτα ακμαζων λουη sp. 1 και οπω 204^ο (θερμαντικην sp. 2 ικτερου ιατικην sp. 204^ο) φυλλα ομοια λωτω τω γεννωμενω . sp. 1 σπερμα εοικος 208^ο καθαπερ κονδυλους τινας sp. 1 φυεται εν αρουραις sp. 1 ταυτης ριζα 210^ο φυλλα ως τα της μηκωνος sp. 1 ριζαι μελαιναι 210^ο πιαστηρος sp. 1 θλιβοντες εν θυια sp. 1 και αναπλατ'οντες τροχισκους sp. 1 καλειται δε το τοιουτο . μηκωνιον sp. αδρανεστερον του οπου . sp. 2 οπιζοντας δε δει μετα τας δροσους sp. ανιγμασθηναι 223^ο μηκων αφρωδης sp. υπο δε τινων ηρακλια καλουμενη sp. 1 καυλον εχει | σπιθαμιαιον και τα φυλλα . . εοικοτα sp. καρπος δε . . αφρωδης . sp. 1 ριζα λεπιτη και επι πλειου . sp. 2 ταυτης 225^ο πεπαινεσθαι . sp. 1 εχοντα τα εντος οστιωδες . sp. 1 κλωνια 234^ο εν φυλλα . sp. ριζαν παραπλησια | αγρωστει . sp. 1 γενομενω στυφη sp. 1 υποκιρρος . sp. 1 δυναμιν 234^ο εαν τις επι της χρησεως . λαβων τρυβλιου πληθος εξ αυτου διεις τε υδατι . . καταπласση . τινες 242^ο συνεχη εχον . εγ'κειμενα 257^ο ενσταζεται . συν ροδινω | και μυαλ'γιας εντιθεμενος 261^ο τεταρσωμενα . sp. 1 φυλλα ολιγω | [262^ο σπερμα μελαν . ριζα πη | [262^ο τετραγωνον sp. 1 ανθος sp. 1 | [| εμφορες sp. 1 καυλον τε 264^ο ριγη περιοδικα . πινομενον 269^ο εντεθεν . πνιγας 269^ο προστεθισα . προς ωταλ'γιας | και πυορροειας ποιει . 273^ο πινομενος . αρμοζει 273^ο αμ'φιλαφης . οπον μεστος λευκου . φυλλων ομοιον τη ανδραχνη . περιφεραις δε 275^ο παραιτι τε και των οδοντων αλ'γηματα . εντιθεμενος τοις βρωμασιν . οφθαλμων τε 281^ο διαφορει . συν μελιτι ανεθις . εστιν δε 281^ο ανθη λευκα . η μηλινα . και καρπον . περι τον καυλον . ολος δε 286^ο τροπον τουτον . τως αμα τω αφασθαι αποπηδωντας σικνους εκλεγων . αποτιθεσο μιαν νυκταν . τη δε ετεραια 299^ο φυλλα εχουσα sp. ομοια . . θερμαντικα sp. 301^ο στροφομενων . ξηρα δε τα φυλλα επιπласθεντα . συν μελιτι . αιρει υπωπια και εμμηνα αγει . εν προσθετω . προς δε 301^ο ερπουσα επι γης sp. 2 φυλλα δασεα 301^ο χιονωδεστερον . και μακροκαυλεστερον . εντομας εχον 307^ο μιγνυται δε δυσκολως . δυσηκοος τε και ηχους . . επιτιθεμενον τη ακοη . . ωφελι 309^ο εντετμημενα την περιφερειαν ποσως . εν τη οσμη σκορ'διζον 310^ο επιτιθεμενα . τα φαγεδενι και ελκη ανακαθαιρει 312^ο συνεχως . η συν τω οινω λεανθεν . και ποθεν . καταπласσεται . προς τε ταυτα . και επι των λυσσοδηκτων . ωφελιμως 316^ο καρπον . . εν τω μελανι sp. 1 τα ενδον εχει λευκα . τουτου κοκκους ιε sp. 1 εαν τις 327^ο γινομενον sp. 1 φυλλα εχει παραπλησια sp. 1 πλατυτερα δε και παχυτερα καυλον μειζονα του Μασσαλεωτικου ναρθηκος . sp. 1 επ ακρω δε τουτω sp. 1 καρπος . . ευωδης sp. 1 δυναμιν δε . . εχει 331^ο λαμβανομενος sp. 1 διδοται και προς ενεργεστεραν καθαρσιν 332^ο καυλια μικρα . κατα γης εστρωμενα 336^ο φυλλα πλατεα . μοςχον εχοντα μακρον . καυλον δε 336^ο εσθιομενη . προσβαλ'λι 338^ο φυεται παρα θαλασσαν sp. 1 θαμνισκος . . μειζων sp. 1 φυλλα ουκ εχει 342^ο στεατι πεπανμενω sp. 1 κατακαυματα θεραπειει sp. 1 φυεται εν ελεσιν 343^ο ιστορεται το ανθος sp. 1 τρεις της ημερας

μεταβαλλειν το χρωμα sp. 1 Εωθεν . . φοινικουν sp. 2 ριζα δε θερμαντικη γενομενω sp. 1 ητις πληθος sp. 1 κατα κοιλιαν 344^v καρπον ομοιον ὑπερικω . οζοντα ρητινης 356^v φυλ'λα ομοια βολ'βω . κυλον σπιθαμης 358^r ριζα . . ητις καταπласθεισα επι παιδων . ανηθους τηριν πεπιστευται 358^r πορον . πραϋνει συν οξι διακλυζομενη . λνει δε και τας περι ωτα . ενπνευματωσις 359^r σπασμασι και θλασμασι sp. 1 και βηξει . . αρηγει sp. 1 οδονταλγiais τε αρμοζει διακλυζομενη sp. 1 ηδε 361^v 262^r φυλλα . . λιπαρα . δασεα sp. 1 εις ελλυνια χρησιμη . sp. 2 των μεν ουν πρωτων δυο sp. 1 η ριζα στυπτικη sp. 1 οθεν διαφοριζομενοις sp. 1 οσον εν ποτω sp. 1 διδοται δε 361^v διτ'την sp. η μεν . . λευκοτερα sp. 2 | η δε μελαινα sp. 1 και της λευκης sp. 1 η μεν θηλεια sp. η δε αρσην sp. 1 της μεν φυλλα παραπλησια εστιν κραμβη sp. 1 δασυτερα . δε πολλω sp. 1 και πλατυτερα και λευκα sp. 1 κυλος υποδασυς sp. ανθη . . ὑπωχρα sp. 1 σπερμα μελαν sp. ριζα δε 361^v καταπласθεις . sp. 1 μετα δε μελιτος κολπους κολλα sp. 1 εσχαρας περιρηττει sp. 1 ελκη ανακαθαιρει sp. 1 συν οξει δε 366^r φυλλα ομοια λαπαθω sp. 1 επιμηκεστερα sp. 1 ευθαλη sp. 1 στεραια εξ' η επτα λιαν ενδοθεν sp. 1 εκ δε . . λεπτους sp. φυεται . στρυφνη sp. 1 ουτε . . φερει sp. 1 ταυτης τα φυλλα . . ποιει sp. επι τετραποδων τε 368^r εκ γης ὑστερον sp. 2 συνερχονται sp. φυεται εν γεωλυφοις sp. 1 ταυτης τα φυλλα 369^r ελαιας τα φυλλα sp. κυλον λεπτον βραχυν sp. 1 ριζα(v) δε λεπτην sp. 1 ανθος λευκον sp. 1 καρπον . . μηκωνος sp. το δε 370^r προτινι . | τη δεξιᾳ . και λαβων . . ελαιον . ουτω τε . . ὄρα . το τε εργον . και το βαθος επισκεπτομενος . 372^v κυβειστησας . ελκεται 372^v πινομενη sp. ἴσχει 376^r το αυτο ποιει sp. 1 βαπτομενης . . βελονης 378^r μετα στεατος τραχιον . καταπласσομενα 381^v βοηθι . . εν αῶ'χαις . αγει και εἰ'μηνα sp. 1 και εἰ'βρυα σπληνα τηκει . συν οξει ποθισα . προς δε τα θηρια . συ(v) | οινω . . δυναται . και εις καταποτια . 382^v εστιν . θερμαντικη 382^v παλλας . . κουρη διος αιγι-οχοιο . | παλλαντα κτινασα μαχαις κρατερηφι βιῆφι | 388^r αλιψαμενους . ουκ εα φοβεισθαι 391^v αποτιθεμενους την φροντιδα . νεους μεν γινεσθαι 395^r πτεριν . επιβαλ'λομενη(v) τω πυρι . και θυμιωμενην 395^v προσαγορευουσι . απ αυτης της ριξης θεμενοι την επωνυμιαν . εστι γαρ' 396^r οταν ποιηθη . και θεασηται . φως ποτε αιφνιδιως φανεν . αυτικα . . διανισταμενην αυτην οφει και γοργον βλεπουσαν . συναγουσαν τε 401^r εν . . τραχεσιν . . θαμνωδεσι τε . ουχ' ηκιστα και οριοις τοποις . ομως εν τουτοις καταδυομενης 402^v γινεται . μεστος δε ἐπι τον αυχενα των κατω μερων . εις λεπτοτητα . . αποτελευτων . sp. 2 κερατα δε δυω κατα του μετωπου . λεπτα μεντοι ταυτα και αφανη . και τα των ακριδων . μιμουμενα . ο αυτος δε 403^r εν λιμνη ποιουμενω . τους εν ταυτησι . βατραχους . μετα δε 406^v ονος . καταλαμβανομενος δε ὑπο διψης πικρωσ . και . . ανεῷ'χεται επι τον φωλεον . ως 406^r χερσιν . σηψιν ὑπομινασα πολ'λην . και διαμυδηση 408^v πορευεται . ζητων 410^v

καυμα δυναμενον . την απο των φυτων ολιγον αποστησαντες 410^ν καθ η(ν) |
 δει λαμβανειν τας βοτanas . ετοιμως αφηγησομαι σοι . και συν ακριβειᾱ . εν
 εαν ποτε 412^τ λυμενεται . τα σπερματα . κειρων τοις ὁδοῦσιν επι πολυ . και
 αυθις 424^ν καρδος εστι βοτανη . ο σταθμος εστω . ταυτης δραχμη . και ποταμιος
 καρκινος 426^τ ηπαρ βατραχου διδομενον . ουχ ησσον ὠφελει 426^ν τη βοτανη ..
 sp. 2 | διδωσιν 429^τ λυγιζομενους τον αυχενα και παρασυρομενους την φωνην .
 μεθυσθεντες 440^ν βακχαι οιστρηθισαι . αλλα 445^τ βοηθησαι . αμυναι 450^τ
 αποιση το κερδος . εναποβρεχων 451^τ παντι τω προσωπω . τηκομεναι 454^ν αι
 μελλοντι τω πιπτειν . παιδιω αν τις εικασειεν 456^ν τα μελη υποπιμπραμενα
 αυτων εστιν . ασθμαινουσι πολυ . και 457^ν ετερος των βατραχων . ο τας θαμ-
 νους επιων 458^τ ανθρω(ν) | παραταξεις . νεοι και μεσηλικες 460^τ ηναγκασας .
 ειτε σε γαμων νομιστεον πατερα . θεων τε ειναι πρεσβυτατον . και του χαους
 απαντων προπηδησαι των αλλων . ταυτη τη χρηστη λιαν ὠπλισμενον 461^τ
 λαμπαδι . ειτε παρα της Αφροδιτης τεχθηναι . οξυν ουτω και περωτο(ν) . |
 πραος ειης 461^τ ειπερ εθελois ὦ βασιλεν . γαληνοis σκηπτροis πασα(ν) μετα
 του παιδος ἰθυνων την ὑφ ηλιῶ μεταδουναι . της συντροφου σοι . . . ημερο-
 τητος . παντως θυσομεν 461^τ καν ερεττωσιν σθenei παντι . οι τουτο ποιειν
 τεταγμενοι . κυρτον δε 461^ν οι σκαροι . . ερωτικοis κεντρουμενοι βελεσιν .
 παντοθεν σπενδουσι 461^ν την εναντιαν ανανηχεσθαι . φιλονικει την ουραν .
 προβαλλομενος . ορωντες δε 461^ν παγας . . οis ταυτης μελει της θηρας . παρα-
 σκευασαντες . μιαν τε ορνιν ενθεντες και καλυψαντες . πολλους ελκουσι 462^τ
 κυνες ας η δια των ρινων αντιληψις αγει των δεσποτων . ηγουμενας . 463^ν
 μητηρ . . ουδε την θεαν της κορης ανεχομενη . περινοστει το δωματιον ευχο-
 μενη . στενουσα 463^τ επιγελωντα τον αλεια . ωρα σοι . . επιμελειςθαι φυλακης .
 ωρα σοι εντροφαν . οικoi τε μενοντι 463^τ λιχωμενοι . σκιρτωσιν 464^τ θηραν .
 και τι κατ αυτων τοιονδε εξηυρηται . καλαμων τινας φακελλους συνδησαντες
 465^τ τα σπερματα . προς το πνευμα ανακεινωσιν . λευκην την αλω δικνυντες .
 ωσπερ ορατε 465^ν επαφιασιν τοis κυμασιν . λιθον ενθεντες . και προστρεχουσι(ν)
 ταις των καλαμων χetais 465^τ αλισκονται . τον κτυπον εκκλεινουσαι 466^ν
 προμηθευς ον ἰαπετου παιδα φασιν . ὑδατι μειξας γην . και τινη θειῶ χρευματι
 την καρδιαν ἔπαλιψας ημιν . ἰσοtheon το ζων ειργασατο . ειτε 468^τ ει γαρ
 γνοιῃ το κητος καταδυεν . ματαιον αυτοis ποιησει τον μοχθον . 469^ν προσε-
 λαυνουσιν τα σκαφη . πολλην τινα κραυγην . . ἔγειροντες 470^τ οδοντας θεῶ-
 μενοι . τριστοιχει πεφυκοτας 470^ν παντες δε οπλιται . βαλλοντες και τυπτοντες
 το θηριον εγγυθεν . το δε της μεν αμετρητου δυναμεως επιλελησται . και ουκ'ετ
 εχει ἀποκωλυειν τας ναυς . τηδε 470^τ καταβας και το ελαιον αποπτυσας . ορα
 472^ν οικτιρουσειν . και τὰς χαλκας διαπικραντες οξεως ακεισειν . ἄμα τω παιδι .
 διαφθειρουσιν 472^τ γη; δεσποξοis επι τοis θεμελιοis . ασειστα . ρειζωθεισης
 473^τ θεων ἐλεῆσαντων . ἀνηκεν το δεινδρον 474^ν την μειξιν εκκλεινουσαν . τω
 της μητρος εαυτην ἐπισφαζαι ταφω . ειτα 474^ν ανηρ θυγατερα εχων ονομα

σιδην . ειδεν εις την κορην 474^v ει μη αρα τις αγνωστα ημιν προς αλλη-
λους φθεγ' γεσθαι λεγοι . . . τα θηρια . ο δε τεκνων μεν ουκ οντων ετι τοις
πελαγ'γοις . επι τας αυτας νομας ηει τοις κεκληκοσιν . νεοτ' τευσαντων δε
476^v αγουσιν αυξηθεντας . εν ωτοις αρ' ρεσει νεμεσθαι φιλον . και μερισθεντες
478^v θηλιαι . και του ξαρος επισταντος . επιγενομεναι εφορμωσιν . και 478^r
θεων βουλησει μεταβληθεντες εις | ορνις . της παλαιας ετι μεμνηνται επι-
στημης 479^r υπερ' νηξεως εριζει(ν) δυνασθαι σφισιν τον ποσιδωνα . την επι-
στημην αποβαλιν 480^r ει πλησιον ων τυχοι . την αυτην ειδως . . . τελευτην 482^r .

παρασκευαζουσι . γινεσθαι | 402^r απαλλ' λαγηναι . υπισχνειται : sp. 2 παρ-
εξιν 406^r σκορ' πιον εκ' καρ' κινου γινεσθαι . αλιων παιδες ημας διδασκουσι
421^r το διδομενον τω δηχθεντι . και εις οινον πειν . χαμελεων βοτανη λεγεται
428^v εξεστι . των τ' αυτων απολαυειν 439^r ουδε τροφης μεταλαμ'βανειν .
ναυτιων οιος δε εστιν και μυσατ'τομενος 454^v χωρειν . επιγομενους 460^r επι-
χειρι . νευειν 461^v ευκαιρον εστιν . αναδραμειν . και τιнос αποδησαι πετρας
470^r προς το εδαφος τραπηναι . θελουσα 471^v .

Deinde adverbialia.

λιαν . καταπλατ'τομενη . 15^v απλουν τω καυλιω . σφοδρα μικρον . 21^r
βαρυσμον . ισχυρως 48^r τας μεντοι sp. 2 ορεξις 88^v επεσχισμενα . μακρως
94^v φυλλα εσχισμενα . μαλιστα 129^v μελανα . ισχυρως λεια(ν) 158^r παρατρι-
βομενος . sp. 1 ταχιο(ν) 186^r κατωθεν sp. 1 φυλλαρια ροδοειδη sp. εχοντα
198^r συνεχως . η συν τω | 249^v ανατριφθεισαι . ικανωτατα 398^r και ανισχουσιν
αι πλειαδες . μολις 399^v ταξιν του ειναι . αι 400^r οδμην δε βαρειαν . ικα-
νως και ανυποστατον 408^v πληγεντι . αυτικα 410^v λεαινων πανν σφοδρα .
πισανης κοτυλην 425^v εχοντα . δευρο 437^v εκομισεν . ποτε ναρθηκος 448^v
απολιμ' πανεται . κατα πολν 457^v μολιβδον . εξοπιθεν εμ'βαλων 461^v πλατις
σφοδρα . ασκους 469^v μεχρις . απιπον το θηριον . 470^r αποχωρησειεν . κοινη
474^r ηπιγμενως . ελαφριζοντες 478^r χρωμενοι . σφοδρα 481^v .

Interpungitur inter protasin et apodosin :

και εαν πληξη την καρ'διαν . τουτο οδυνασθαι ποιει 416^v ει δε . . μελ'-
λοιεν . τις ουκ αν ελεησειεν 462^v ει φοβηθειεν . ακριβως συμφρατ'τονται .
κειμενοι πλαγιοι . και ανιστωντες ακανθας . 466^v ει ακουσειεν . παντως αν
υπ εκ' πληξεως . . δραμοι . και θεωρησει 470^r — επειδαν δοκη . λαβων τις 467^r .

Inter duo plurave membra enuntiati paria interque pe-
riodi partes : αναγαλλιδες αμφοτεραι . τραυματικα . αφλεγμαντοις . . επι-
στατικα . νομων εφεκτικα . ο δε χυλος 40^r εφθον . | κοιλιας μαλακτικον 51^r
φαλαγ'μοδηκτους . πινομενα μετ' οινον . και 56^r φυλλα . . λευκα . σπερμα |
σκληρον 56^r καθεισμα . ως η ιρις . προς τα γυναικεια αρμοζει . ο δε 59^r συν
οινω . αγει και εμ'μηνα . μιγνυται δε 60^r φυεται εν . . τοποις . φυλλα . εχουσα .
στενότερα δε . . λευκότερα . δασα 61^r υπολευκον . κενον ενδοθεν . επ ακρου δε

αυτου κεφαλη προσεστιν ακανθωδης . εχινω εμφερης υπομηκης . ανθη 61^ν λοβοι
κερατωδεις . ἴσχοι ως τηλιδος . εν οἷς σπερματα μεικρα . 104^τ εστιν δε κεφαλια
κουφα . ουρακους | εχοντα ως τριχας . καθαιρει δε πινομενον 108^τ μικροτερα .
ανθη δε γευσαμενω δακνι . οσμη αριστη ριζα αχρηστος . φνεται 110^ν καυλος
εστιν . . γεγωνιατωμενος . φυλ'λα διδακτυλεα 121^ν μηλινον . | σπερ'μα ὑπο-
πλατυν . τω του ναρθηκος ομοιο(ν) | 139^ν πορφυροειδη . ριζαν μελαιναν .
γογγυλιδι παραπλησιαν υποπλατυν . ητις 165^τ εστρεμμενος . ακανθας αγκι-
στροειδεις εχων ως βατον . φυλλα στρογγυλα . καρπον δε ομοιον ελαια sp. 1
ὅς ανυχθεις . λευκον προιεται ανθος 173^τ επι ημερας . μ . αγει δε οἶρον
και διαχωρει . ἴσχιαδι . . βοηθει 173^τ ρηγμασιν . sp. 1 ποδαγρας 176^τ καυλον
εχουσα τετραγωνον . φυλλα μακρα 194^ν μελιτι sp. 1 αργεμα νεφελια sp. 1
λευκωματα 207^τ] οικως . καρ'πος εν κερατιοις 251^ν πρασιζει . και βοτανωδης
αποφοραν εχων . 238^ν πυρετοις . πυρεσδουσι δε μελικρατω . φθισικοις μετα . .
μελιτος . στομαχικοις 285 απο μιας ριξης . τριπηχεις η τετραπηχεις . λιπαρους
331^ν κισσω . sp. 1 μαλακωτερα μεντοι και τριγωνοειδη sp. 1 ανθη . . βαρυ-
οσμα . ριζα . . οσον βραχειων sp. 1 λευκη βαρυοσμος οπου μεστη . συλλεγεται
δε ο οπος της κεφαλης sp. 2 | απο της ριξης . . κοιλοτητα sp. 1 συνρει γαρ'
332^τ εσθιομενον . sp. 2 ευκοιλιον 333^ν ο καρ'πος . . συναχθις . | και ξηραν-
θις . . κοπ[τ]εις τε . κουφως . και αποβρασθις . . αποτιθεται sp. 1 και τα φυλλα
339^τ οπους μεστους sp. 1 φυλλα φακοειδη 379^τ το δε σπερ'μα μελαν σκλη-
ρον . φνεται εν αρουραις . δυναμιν δε εχει ψυκτικην . ωφελει δε 383^ν και σφας
συμμεμυκεν . ως τα πολλα . οἶαν τοινυν 401^τ τον τοπον τουτον . οι ταυτη
καλουσιν . και δρυες περιεστασι πληθος αυτων πολυ . και εστιν 409^ν πτερα
στενα και χλωρα . και οἶα κεκονιμενην χροϊαν εχοντα 418^ν αριστολογια . ἴρις
sp. ναρδος . | και sp. αι sp. λοιπαι 436^ν πολεις . ως εισιν ἐρημοι . και οικoi
παρ ους ακονιτος βοτανη . ενταυθα φνομενη εστιν . δησαι δε ἱκανη τα χαλινα .
τοτε 440^τ .

Interpungitur in finibus capitum enuntiatorum versuum:

ευμεγεθην . sp. | 96^ν ἱαται : 153^τ βρωθεισα . | sp. 2 185^τ πεπωκοσιν . |
247^ν πεπλασμον . | 251^ν ρουτα ορ'τηνσαι : 269^ν φαρμα . | { κων 279^ν ὑφασμα-
σιν : | 372^ν ελασση . sp. 2 388^ν ιητροι . 388^τ φασματα δεινα . αι | ματε 388^ν
εχ | θρος . εστιν ακος 388^ν ωσπερ' . | 389^τ ονομαζει . | 390^τ δεχεσθαι : | 395^τ
ποι | ἡσαμενους . 395^τ πισεσθαι : | 398^ν κεφαλην . | 399^ν ἡ διψας . 405^ν ερ'-
πετω . | 410^τ ποιειται . | 410^τ συνθετους . | 414^τ τοιαδε . | 451^ν δεινη . | 453^τ ἐδε-
ξατο . 453^ν θαλασσα : | 465^ν θηραται : | 467^ν ακουσις : | 468^τ ουτωσῖ : | 468^τ
εξηφθαι : | 470^τ ειασεως : | 474^ν δενδρω : | 474^ν χρονον : | 475^τ δωρηματα : | 475^ν
αναπαυσεως : | 476^τ ασπαζονται : | 477^ν νηχομενοι : | 477^τ καλις : | 480^ν αλι-
σκονται : | 484^ν τροπον : | 484^ν λινου : | 484^ν αποληφθηναι : | 484^ν χαλαδρον : |
484^ν αγραν : | 485^τ θηραται : | 485^τ .

Interpungitur in rubris capitum inscriptionibus:

αρτεμισια . μονοκλωνος . αρτεμιδος . τοξιτις | ιερα . βοτρυνειτης 388^r βραθυ .
κυπαρισσος . χαμαικυπαρισσος 389^v δικταμνον . δικταμνον 389^r μαλαχη . αγρια
389^r ασπις φοινισσα . 400^v απεικινει . δοκει το ειδος 406^v ναρδος sp. καρ-
κινος sp. ποταμιος μυρικη sp. κονυζα 425^v.

Inter vocales easdem: καταπλασσομενα . αρμοζει 36^r.

Numerorum distinguendorum causa: τριτης ταξεως . υγρα δε . β .
38^r διδον(αι) | δε δει του μεν σπερματος . η . . των φυλ'λων . δ . 351^v της . α .
16^r δε . α . . β . ταξεως 20^r της . γ . . της . β . 23^r . γ . 24^r 31^r . β . 28^r 30^r 32^r
της . γ . ταξεως 28^r 32^r 34^r η δε . δ . 70^r μεν . γ . ταξεως 71^r καρ'που . λ . κοκ-
κοι 96^v ημερας . μ . 173^r κοτυλων . β . και 195^r κυαθους . γ . 199^r αριθμω sp.
λ . sp. πη'τει δε 199^r οσον . ιε . κοκκοι 265^v καρπον . ι . η ιβ . 265^v επτα η
οκτω . η ε 265^v εφ ημερας . μ . 270^v 278^v 291^r πληθος β 285^r μερη . η . 298^r
δε β 332^r αλων . ζ . ολων 332^r κοκκους . ζ . 392^r αναδραμας . β . οινου 425^r
παλαιου . β . 425^v γενη γ 480^v (margo).

Iam secuntur alia interpungendi exempla, quorum in numero sunt ea quae vel vocabulorum singulorum inter se distinguendorum causa facta sunt:

μισγουνσι : δυναμιν 15^v μη . δε ποτε 22^r συν . πλεκει 23^r φυματα . μετα
24^r χρυσοειδες . της 24^r εστιν . εγ'καθιμα | 25^r ωφελι . 27^r ενκαθιμα . τοδε 28^r
προς . λυσσοδηκτους 33^r καθ'αιρειν . ουρητικος 34^r αυτων . ρινενχυτος 40^r
παχεων . συνστελλει 42^r λιβυη . ενκριτειν 46^r διπλα . εν 47^r σολαστρον sp. 2
δισση 48^r τριχων sp. 1 θεραπειει 56^r φλεγμονων . εστιν 58^r πλασθεισα
. ι . αται . sp. 70^r ζηρενοντω(ν) | 71^r συν ω | ου 78^r εν τη γευσει . καυλον 78^v
πυρρους . ριζαι μακραι 92^r κλωνις sp. 1 ισχυροτερον 101^v σισυμβριω . sp. 1
κλωσιν 102^r μεταξυ sp. 1 σισυμβριου και λελισφακου 102^r εκ'λιγματα . προ-
βραχεν 104^r ανωθε μερων sp. 1 κλωνα 107^r σπαρ | τη . εν 111^v φυλ'λοις .
καυλια λεπτα 112^v κριθινου δε αλευρου 115^r γλω'σαν sp. 1 παρμους
148^r μετα . συνκρισιν 154^r πλοκας . sp. 1 φυλλα φερει 168^r φυεται . . εν . .
τοποις . sp. 1 εοικουσα τη ημερω | 184^r κισσος sp. 1 εχει 185^r κεφαλης . sp. 1
κυνοδηκτων 186^r υπολευκων . sp. 1 σπερμα 188^r λαμβανομενον . sp. 1 συν-
αναλαμβανομενη 191^r ολυμπου sp. 1 τριτος 193^r καυλον' εχοντα 194^v τον
τροπον τουτον sp. 1 κρηκου λευκου ξ(εστην) α sp. 1 θασιων 199^r ευθετει sp.
ιστορειται 200^r ασουμες . | 201^v φυλλα . λεπτα 204^r παραδισοις . sp. 1 ος χυλι-
σθεις 207^r λιβυη sp. 1 καυλον φερων 208^r σπερματα sp. 1 οσον . . τον
αριθμον sp. 1 λαμβανομενα 218^r μηκωνος sp. 1 λειον . . συν οινω sp. 1
ρευμα 222^v ποθεισα sp. ισχιαδικας 226^r γαρ . ο καρπος 242^v ενπορφυρον .
εσ | [247^v] ερ'βου sp. 5 γνωριμος 250^v γευσιν . sp. 2 | [261^v καταριθμειται .
ανησιν . | [263^v κατιλημμενον . εμ'φερεσι 263^v εν οινω . αισχαρας 268^v δρυνει .

πλη(ν) | 268^ν λινοζώστι . δασαία 271^ν περι . τριγ'χους 271^ν φυματι τις 272^ν
 πεπλον . | πυρωδης 275^ν λευκον . | οπον 281^ν μιγίς δε πιση . ενπλαστρος
 εστιν 281^ν λια . καταπλασσομενον . και 293^ν καταπλαττομενοι . ελ'κωτικην και
 σχαρωτικη(ν) μετα πονου . οθεν 307^ν ηλιοτροπιον το μικρον sp. 1 φνεται
 318^ν ανθος ερυθρον . δυναμιν εχει η ποα θερμαντικην . ποτιζομενη 321^ν
 περιφερειαν . ποσως εν τη οσμη 321^ν ανθη μικρα λευκα . sp. 1 φνεται εν
 αγροις 323^ν συν μελικρατω sp. 1 καταπλασθεν 326^ν αρμοζει . . μετ ελαιου
 και ανδραχνη sp. 2 συγχρισθαισα 327^ν συν μελιτι δε αφθας . παρισθμια
 336^ν των αλ'λων . δυναμιν εχων την αυτην . ουχ ουτως 349^ν τα . φυλ'λα
 350^ν προσαγορευουσιν . κοινης νομης ειναι πιστευομενης . τοιονδε 372^ν ιητροι .
 αρχομενου θερεος 388^ν εις . οβολον 398^ν οτι ουν . | αχριστος 399^ν την πειραν .
 συνηγμενη(ν) 401^ν αυτοις υμην . sp. 2 ουκ αν διαφυγοι 401^ν εστι . εοικεν
 405^ν διενει . ο ξευς 405^ν τιнос . οιωνος 408^ν απεργαζεται . επιων και λυμενο-
 μενος 410^ν εισιν ετεροι και τυφληναι . | αλλοι 411^ν κενταυριον και . αριστο-
 λοχια 412^ν μετεχειν . εσθανομενος 413^ν και . ελξινη 414^ν κεκληται . προσθεν
 415^ν θερ'μοτερος τυχη υπο τω του σκορ'πιου . τις τω τουτου πληγματι γενη-
 ται . ουκ αν 420^ν υπομεινωσιν . η χειμεθλα . επωδυνα 429^ν δε . ονομαζεσθαι
 429^ν κοτιληδονος . μαλιστα 429^ν αμα . ταις 432^ν σκορπιουρος sp. 2 σιδη
 και αι sp. λοιπαι 434^ν ταις . μικραις 435^ν τροφην . παρα . . τουτοις . η οινανθη
 435^ν ως . αυτως 437^ν περιπτωματα . επιχρεισθεις 437^ν ταυτη τη βοτανη . προς
 440^ν τα . αυτα 440^ν πεφυκεν . τινες 440^ν προσωμιληκοτα . εμ'βαλ'λων 441^ν ιασει .
 μεστην 441^ν οστις . επισχειν 442^ν του . επιπασθεντος 443^ν πολεμον . εμπεσον 447^ν
 γλευκος . εναποβραχεντος αψινθιου . η τερεβινθινης ρητινης . η 449^ν δεινη . | 453^ν
 των παντων . ολεθριωτατους 454^ν μεχρις αν . εισαρ'παση 460^ν εισ'οδοις 461^ν
 τε . αυτας 464^ν της αισθησεως κλεπτομενης . την ερωμενην 464^ν ιχθυων . προς
 ταις . πετραις οικουντων 464^ν ευξινος . εσθ' η μεωτις εμ'βαλ'λει λιμνη . καλα-
 μ'ο'ν 465^ν ανελ'κονται . δεινον ει και ανηλεης . ειη τις θεαμα 466^ν οι ιχθυες
 εμ'πιπτουσιν . ουδενος αυτοις . . αρ'κουτος 467^ν ημιν . ισοθεον 468^ν ελεφαντα . .
 ισχυοντα . ζυγον υπελ'θειν . . αναγ'καζουσιν . και . . κτηνη . κατ ουδεν ασθενε-
 στερα τω(ν) . . θηριων . υπερ'τερουντα δε . ην τε μεγεθος . ην τε θρασος .
 εξεταζη τις 468^ν αν . αλ'λως 469^ν οια . ναυς 469^ν νενικημενον . εκδησαντες
 ελκουσιν 470^ν γυγης ορνις εστιν . αναβοαν αι . . δοκων 481^ν .

Iam vel in syllabis inter se distinguendis punctum ponitur
 velut: κα . εισα 27^ν προαν . της 21^ν αφ'εψηματι 249^ν τεσ . σαρα 440^ν εθεσ . |
 πισην 445^ν ελ'θοι . | εν τουτο 448^ν μεταποιη . τεο(ν) | 454^ν κρα . ματος 134^ν;
 nonnumquam inutile et ineptum: τελ sp. υ sp. τικην . lege τε λυτι-
 κήν 15^ν οπουτ' ετροβολον 332^ν σωμαλ' επιη lege σωμα λεπιτή 468^ν ουδαμ'α
 439^ν επειγοντα . ισαινοντες τε lege επείγονται σάινοντες 464^ν εν θυλακιοις .
 ικοιαμοις 241^ν μ . εντοι 240^ν εν τω στοματι κου . φιζουσι(ν) 249^ν μι | γ .
 νυμεναι 222^ν προσειη . | σειν 469^ν τρινα . κρια 460^ν ευκολωσ . ειται

469^r; idem iam de unco haud recte posito supra observavimus.

Quoniam puncto etiam foliorum enuntiatorumque finis significatur, hunc locum maxime idoneum esse puto quo de variis eiusmodi signis disputetur; in iis quae secuntur ff litteris foliorum, fe enuntiatorum finem significavimus.

Nullum omnino signum invenimus his locis: *σπερματιο(ν)* | ff 60^r *πονουσιν* | ff 198^v *αυτη(ν)* | fe *χρισματι* | ff 204^r *πεσσω* | ff 236^r *χωριοις* | ff 326^r *καλουσιν(ν)* | ff 335^v *τουτου* | ff 346^r *φιλτρον* | ff 363^r *ποιει* | ff 364 *καταπλασσομενα* | ff 381^v *αυτοιιν* *ορατοιιν* | ff 417^r.

Raro uncum: *αλοαμ'* | ff 15^v *πανουσιν'* | ff 183^r *λοιπαι,* | ff 435^v.

Punctum unum: *καθαριτη.* | fe 25^r *θρυβι.* | ff 39^r *ευθετει.* fe 52^r *χρησιμως.* | ff 59^r *αλγειν.* | fe 63^r *μετριως.* sp. | fe 72^r *τμητικη.* | fe 72^r *διαφορητικης.* fe 73^r *δυναμιν.* | fe 77^r *χρηζει.* | fe 78^v *υπεδειξαμεν.* | ff 129^v *ουρητικον.* | ff 170^r *βοηθημα.* | ff 192^r *αγειν.* | ff 201^r *ωφελουσιν.* | ff 203^r *προς περιόδους.* | ff 272^v *απαντα.* fe 390^r *της εσπερας.* fe 394^v *ηρ'χοιτο.* | fe 394^r *θυμια.* | ff 395^r *εδεξατο.* fe 397^r *διαφθειρειν.* fe 400^v *ποιει.* | ff 400^v *ταλαιπορειαν.* | fe 405^v *επακολουθησει.* | fe 409^v *ρυσσθαι.* | fe 415^r *εκτετακται.* | fe 415^r *ουτος.* | ff 417^r *αιγιαλοι.* | ff 419^v *διδου πειν.* *ωδε μεθ' υδατος μεντοι* | ff 424^v *διασσωζεται* | fe 429^r *ποτω.* | fe 430^r *ουτως.* | fe 430 *δηθεν.* | fe 434^v *βοα.* | fe 435^v *αμυγδαλαις.* | fe 435^r *πινειν.* | fe 436^v *ασφαλεις.* | fe 436^r *μελανθον.* | fe 442^v *τειαν* | fe 442^v *αγει.* | fe 442^r *κομιζει.* | fe 444^r *αυτον.* | fe 448^r *χορηγειαν ζωης.* | fe 452^v *τουτο.* | fe 457^r *καριδα.* | fe 463^r *αλιεας.* | ff 466^r *αναριπτουσιν.* | 479^v *margo.*

Punctum unum floribus insequentibus exornatum: *μορον.* — | ff 400^v *τριχας.* ♣ ff 200^r *ακιδας.* > > > > > — > > | ff 338^v *συν οινω.* | ff 213^v.

Saepissime puncta duo alterum alteri superposita: *την ριζαν:* fe 15^v *ριγει:* fe *καλιται:* fe 19^r *αποκρουστικην:* 22^r *θερμοτερος:* 23^r *στεφανοις:* 22^r *σωματος:* | ff 23^r *υστερην:* 24^r *σκευασιαν:* 24^r *γεριοφνες:* 24^r *δυσεντεριας:* 25^r *αφιστησιν:* 26^r *αλωπεκias:* 27^r *μελιτι:* ff 27^r *μηχει:* | 27^r *πανει:* ff 28^r *καταπλασσομενα:* 29^r *η οσμη:* 31^r *στυφει:* ff 33^r *οδυνην:* ff 33^r *της αταξεως:* 34^r *στεφανοις:* 36^r *πλαττομενη:* 38^r *εστιν:* | ff 38^r *υποστρυφνον:* | ff 39^r *καθερει:* 40^r *τροφη:* | ff 43^r *οινω:* ff 44^r *εριφω:* 45^r *ελαιω:* ff 46^r *απελαννει:* ff 47^r *ιαται:* ff 48^r *πραυνει:* ff 49 *σπερματων:* ff 50^r *θεραπευει:* ff 51^r *πινομενα:* 53^r *αυτης:* 54^r *θεραπευει:* 55^r *χοιραδας:* ff 56^r *ξηρανθεις:* ff 57^r *πινομενη:* ff 58^r *αποκαθαιρει:* 60^r *ερπετοδηκτοις:* ff 61^r *εχ'βαλλει:* ff 62^r *φακος:* ff 63^v *δυσχερως:* ff 64^r *εχ'μαλασσει:* ff 65^r *παρακαλουμενον:* ff 66^r *λυκοι:* ff 67^r *ισχια:* ff 68^r *μελικρατον* 74^r *εστιν:* 74^r *οξει:* ff 78^r *δεομενας:* ff 79^v *δυσωδιας:* ff 80^r *ποδαγωγικοις:* 86^v *οντος:* ff

89^v τοποις: ff 91^r επιτηδιος: ff 92^r δυσεντερειαν: ff καταπλασσομενον: ff 93^r ανγιω: ff 94^v γινεσθαι: ff 95^v δακνεσθαι: 96^v εντεχνεστερον: 101^v θηρια-
κοις: ff 102^r πινομενοι: ff 103^r περιπλασθεντος: ff 104^r βοηθηματος: ff 105^r
πεντε: ff 106^r ενσταζομενος: ff 107^r παμ'φυλια: ff 108^r κηπευτον: ff 109^r
επιτηδιος: εμμηνα 110^v καθεστηκεν: ff 117^r κοιανουν: ευρισκεται 125^v δια-
φορει: ff 125^v καταπλασσομενη: ff 130^v υπαρ'χει: ff 131^v ομοιοειδες: 134^v
αυτης: συλλεγεται φυσει: ραβδους δε|ομοια: πλην στενοτερα και λιπαρω-
τερα: |κολ'λωδη: ανθη|μεικρος: στρογ'γυλωτερος|χλωρος: αυθις δε ερυθρος:
το δε σκληρον: και μελαν: το δε εντος λευκον: οπερ|τριφθεν: καιει δε|εν
σκια: διδοντα δε|οξους: τα δε|ενας: καθαιρει δε|υδατωδες: μετριωτερον δε 134^v
ο ημερος 135^r περιειλημμενον: 'εχων' επ ακρον 137^v αγ'γειου: ορνυ'τοντας|δε
139^v μεγαλη. παχους φλοιος: δριμια 139^v αποφορας: δε 139^v προεφ'χεσθαι: δυνα-
μιν δε 139^v μεντοι: ριζα μελαινα 139^v πληροι: 139^v ομοια: εφ'ω ανθος 139^v εν
υδατι: ff 145^r δυναμιν: ff 146^r καθαρσεις: ff 147^r μελιτος ff 148^r επι παιδων:
149^r αρηγει: 150^r προειρημενω ff 151^r ποθειςα: 152^r ενσταζομενος: 154^r
ταις οδοις: ff 155^r φλεγμονας: 156^r αγει: 157^r υδατωδη: ff 159^r αρμοζει:
ff 160^r ερυσιπελατα: ff 161^r λυκιου: 162^r φιλ'τρα: ff 163^r αιζον: ff 164^r
τα δενδρη: ff 165^r ελαιω: ff 166^r μαλακτικη: ff 167^r ενσταζομενος: ff 168^r
ευωδες: λαχανευεται δε 170^r εχει: καρπον δε 171^r εμ'πλαστρους: καθαρθεντες
δε 171^r φλεγμονας: ff 172^r ελκος: ff 173^r γυναικας: ff 174^r βοηθει: ff 175^r
δριμνυτατω: ff 176^r ανθεντα: ff 177^r ωφελουσα: ff 178^r εσθιομενον: ff 179^r
συγ'χριομενον: 180^r καταπλασσομενον: ff 181^r δυναται: ff 187^r κινει: ff 193^r
βρωσιν: ff 196^r ποιει: ff 199^r γινεται: ff 202^r γινεσθαι: ff 212^r πινομενη:
ff 214^r τοποις: 216^r κινει: ff 220^r ασπαραγος: ff 227^r μαλασσει: ff 256^v ασθε-
νεστερον: ff 257^v αρμοζει: ff 259^v θεραπευει: ff 260^v θερμω: ff 261^v διαμασω-
μενη: ff 262^v τρισιν: ff 263^v ατοκιον: ff 291^r απογλυκαινομενον: ff 314^v
κυνοσοφ'χιας: ff 317^r καταπλασσομενη: ff 318^r οφθαλ'μων: ff 319^r αντιδοτοις:
ff 320^r κριτικον: ff 321^r ιωνται: ff 322^r αποκλυσθεν: ff 324^r θηριοδηκτα:
ff 334^r κεφαλης: ff 374^r αυτα: ff 376^r ευθετον: ff 377^r ποιει: ff 380^r ωφελειν:
fe 391^r σωτηριαν: fe 391^v προσελ'θιν: fe 391^v υποφαινομενον: ff 394^v γιννε-
σθαι: ff 395^v θεμις: ff 395^r δυναται: ff 396^r εξοιστρωσι: ff 397^v χρονον:
ff 398^r θελουσα: ff 399^v θηριων: fe 400^v μακραν: fe 402^v πραγματος: fe 402^r
θανατον: ff 409^r δρατ'τεσθαι: fe 410^r κεκληνται: fe 411^v επληξεν: fe 411^v
χειρωνιος: fe 412^v ελθοντι: ff 412^v γεγονεν: fe 412^v φυονται: fe 413^v ονομα-
ζεται: fe 414^v ελ'κος: fe 415^r εχει: ff 423^r μορφην: fe 427^v πεφυκεν: fe 432^v
ρειζαν: fe 435^r εθετο: fe 435^r πληγην: fe 436^r ωφελει: ff 441^r μηθεν:
fe 440^r ανθη: fe 449^r φυτου: fe 450^r λεγουσιν: 452^v margo επιτρεπε:
ff 452^v γιννεται: sp. fe 455^r εξευρηται: fe 461^v δυνατωτερον: fe 461^r περι-
καλυπτονται: 462^r θηρατρον: fe 462^v δειλαζοντες: fe 462^r επιεμενοι: fe 463^v
ακτισιν: fe 464^v συνηθη: fe 464^v χειρας: fe 464^r εκεινοι: fe 465^r αλισκονται:

465^v ανασπώντες : fe 465^v νεανιενεται : fe 465^r ευκολως : fe 467^r κητος : fe 469^r
 νηγεσθαι : fe 469^r επιτρεποντων : fe 469^v πελαγος : εφελ'κονται : fe τεκμηριον :
 fe 470^r θεαμα : ff 470^v ελ'κυσθησεται : 471^r τριαινη : 471^r εσθ'οται : fe 471^r
 αλισκεσθαι : fe 471^v βαλ'λομενη : fe 471^v οι αλιεις : fe 472 διαλνει : fe 475^r
 διαφθειρονται : fe 478^r χωριζομεμοις : fe 478^v ρειζωθεισης : ff 473^r λαρω :
 fe 479^r διανοχλοιεν : fe 480^r αφεικνουμενοι : ff 481^v βουλευματα : fe 481^r
 τελευτην : ff 482^r πυρραι : fe 484^r κελ'χρον : fe 485^r.

Haec puncta floribus exornantur:

ανθесιν : > > > S 32^r δυναμεις : > | 40^r μυρων : S ff 70^r λεπτομερης :
 > > > > > 71^r συνλημ'ψесιν : > > > > > > 71^r ευθενουσιν : > > > > >
 ff 72^r λεπτομερης : > > > > > > 72^r ανθη : > | 75^r ικτεριωσιν : > > > — 75^r
 ειnai : > . > — > — 76^r απεψομενον : > .. — < — 76^r αγει : > > > > — 83^v
 ιεγ' : < < < ff 84^v ουδεμια : > > > — 85^v ουρητικον : > < > .. S ff 87^v
 αναλαμβανει : ζ ζ ζ — 88^v αιδωδιμωτερα : ζ < S ff 97^v θεραπευειν : > . < S
 ff 99^v επιπλατ'τειν : < < < S ff 100^v καταπλασσομενη : > > > > S 111^v
 ποθισα : ζ. S 112^v κινουσιν : > > > > ff 114^r ελλεβορος : > > > > > > < ,
 ff 115^r ωφελιμως : > > > 116^r καταπλασσομενος : > > > > > 118^v αποτιθεν-
 ται : > > > > > > > ff 119^v οινω : > > > > > Θ ff 120^v αιδοια : > > > > S
 120^v ειωθε : > > > > 122^v εις αλεξιφαδ'μακα : > > > > > > > > 124^v
 ωφελιμως : > > > > > > > 126^v ξηρανθις : > > > > > > < .. 127^v ευπο-
 μον : > > > > > > > > S 128^v.

πυρικαντων : > > > > > > > > 132^v ιωνται : > > > ζ > > > — >
 133^v θριδακος : > > > > > — 135^v χυλισματα : > > > > > S 136^v αντι αρ-
 τυματος : > > > > > > > ζ 137^v φερει : > > > > > S 140^v βοηθουσιν :
 > > > > > S 142^v κρηνας : S ff 158^r γεννωμενον : S 188^r καθιμιτο-
 μιον : S : ff 190^r αρμοζει : S 191^r αγ'γιω : S ff 195^r ευχρησται : = v ff 206^r
 βοηθει : S ff 208^r αρμοζει : S ff 209^r διαχοιτομενον : ff 217^r εσθιεται : S ff 219^r
 κλυσμονς : S ff 210^r αρμοζει : S S ff 225^r εμφεριαν : S S ff 226^r παυει :
 S S ff 228^r ελξινη : — S ff 213^r ειnai : S ff 233^r πλειστον : S ff 235^r ποθεν :
 ff 237^r υδατι : 237^v καταπλαττομενη : S ff 238^v ολ'μεας : . . . S ff 239^v υδατι :
 S ff 240^v ποθις : ζ > > > ff 241^v επιτηδιως : > . 242^v βοηθουσιν : ζ ζ ζ ff 244^v
 γαρ' ff 245^v cf. καροιγαρ' : < > S ff 245^v καθεστηκεν : > ζ — ff 246^v διωκει :
 > — ff 247^v φνομενο(v) : ff 248^v αυτο : γ < < ff 249^v παυει : > — ff 250^v
 τοκουσαις : > — ff 215^v στραγ'γουριαν : ff 253^v . . ρατω : S S 264^v ορεσιν :
 Z S S — 3 > > > ' ' ' — ff 265^v δακτυλοις : > . > ff 266^v μελιται :
 > . S S S S — ff 267^v περιρασμα : S . S — ff 268^v ιωνται : > > > >
 ff 270^v προσφατα : > > > > . > > > S ff 273^v ροδινου : > > > ff 274^v αλ'-
 μαιας : > > > , ff 275^v διδομενον : > > > > > ff 276^v επεχουσιν : > > > >
 ff 277^v 279^v ποτιζομενος : > > > ff 281^v τοποις : > > > > > S ff 281^v απο-

θνησκει : > > S ff 282^v βοηθει : < — ff 283^v μετωπω : S ff 284^v
 θερμοσιας : S ff 285^r καθαιρει : ζ < — 285^v συναγουσι(ν) : ff 286^v
 αρμυζει : > > > — 290^r προστεθεντα : > > > > ζ ff 292^r κλισει :
 sp. 5 f e 292^r κινει : ff 294^r καθαιρει : > > > > — < 295^r
 τηρειν : > > > > > ff 296^r πεσσω : > > > > > — 297^r θυ-
 ρων : — S ff 298^r θυω : > > S ff 300^r ειαται : > > > S ff 301^v
 αποκλαυσθεν : > > > S ff 302^v πινομενα : > > > S ff 303^v ευζωμω :
 > > > > < — 304^v χρησιμως : < > > > S ff 305^v αυτους : > > > > — <
 ff 307^v ασπαραγος : > > — ff 308^v εν ηλιω : > > > — ff 309^v κρητικον :
 > > > > > — ff 310^v ενεργων : > > > S 311^v ανακαθαιρει : 312^v
 αρηγει : > > > > S ff 315^v μελικρατω : ff 325^r ξυσματωδες : ff 328^v ευτο-
 κιον : ff 329^r ισχυρως : ff 330^r γεωλυφοις : ff 331^r ροδινω : S ff 332^r
 ιστορειται : S ff 333^r πινομενον : > > > > — 333^v τοπους : > > > > S
 ff 334^v αποψαν : > > > > > — < 335^v αφ' του : > > > > — > — , ff 336^v κατα-
 πλασθεισα : > > > > — > 337^v βοηθει : > > > S 339^r τοποις : ff 343^r μονου :
 S ff 344^r τοις προειρημενοις : S ff 347^r προ αυτου : > > > > — > — ,
 348^r επιτεταμενων : > > > > > — > — , ff 349^v προειρημενοις :
 > > > > — > — < 350^r αντιδοτοις : > > > > > > — > — ff 351^v μαλαγματα :
 S ff 353^r παθειν : — ff 354^r γυναικιον : > > > — > — ff 355^v πινομενος :
 > > > > — > — < ff 358^r σνατμισθεισα : > > > > > > S — ff 359^r τα αυτα :
 > > > S ff 360^r φυλασσει : ff 362^r καταπλασθεις : ff 366^r προαγειν :
 S ff 370^r υστερας : > > > > > > + ff 371^v εξοδον : > > > > > > > + ,
 ff 372^v ευθετος : > > > > > > ff 371^r αυτων : > > > > > > > 373^v δηγμα-
 σιν : S ff 375^r τοποις : ' ff 379^r ημερας : S ff 381^r θερμαντικη :
 > > > > + ff 382^v ικανως : > > > > > > > > > > — ff 383^v χλιαρον :
 > > > > ff 384^v αχρηστος : > > > > ζ ff 385^v διατιθενται : > > > > > +
 ff 386^v χαμαιμηλον : > > 388^r θεραπευεται : > > 389^r εσται : > > > ff 392^r
 εξευρηται : > > > ff 393^r θυμιαμα : > > > f e 396^r κλαδοι : > > > > 397^r βοη-
 θεια : > f e 398^v ξεουσαν : ff 401^r σωματι : . . f e 405^v επακολουθουντα : > > >
 ff 405^r ποιει : > > > > + ff 406^r νεκρος : > > > ff 408^r παρεχονται : > > ff 411^r
 αλλος : > > > ff 411^v τουτοις : . . ff 412^r ποθεν : > > > — 3 ff | τριφυλλος :
 > > > > — 413^r απιων : > > > ff 413^r ωφελιμωτατα : > > > > > + ff 413^r
 εφ' πετων : > > > > > > ff 414^v καλων : > > > — ff 415^v ισχει : > > > + ff 416^v
 εμποιειν : > > > > + ff 416^r αλλων : > > > . S ff 417^v φερει : > > . . ff 418^v
 ησων : > > > ff 419^r πλαιν : > > > S — ff 419^v σφονδολοι : / ff 420^r εστι :
 > > > > > > + ' S ff 420^r κεντρον : > > > > > > + ff 421^r 422^r χωριον :
 > > > > > ff 421^v ηει : > > > S ff 422^v διερχεται : > > > > S ff 422^v
 πονηρον : > > > S ff 423^v εραστην : > > > > > ff 423^v μεντοι : > > > > >
 ff 424^v θηριου : > > > > ff 425^r πινειν : > > > S ff 425^v ωφελη : > > > > >
 ff 426^v αφ' χονται : > > > S ff 427^r εφ' πετων : > > > > ff 427^v πιειν :

> > > > S ff 428^v ηγαγε: > > > > S ff 429^r ιαται: > > > + 429^v αποθα-
νειν: . . . < S ff 432^r επωφελεις: > > > > S ff 432^v κλαδοις: > > > > S
ff 434^v ετεθη: > > > S ff 435^v απαλλα: > > > S ff 436^r εστιν: > > > —
438^v λογοι: > > > > > — ff 439^r ακαθαρσια: > > > > — 3 fe 447^v υδωρ:
> > — fe 448^v εσθιομενος: > > . > — — . . . — fe 449^v καταχλασθηναι:
> > > — ff 454^r ποματι: > > > > > > S ff 455^r το υδωρ: > > > > 3—3—3
ff 455^r θανατον: > > > > > > > fe 456^v πυλαις: > > > > > S ff 457^r
χρησθαι: > > > + ff 458^r σοφιστον: + 459^v.

Puncta duo iuxta se posita: επιχωριοι . . ff 418^v.

Lineola: καταπласσόμενα — ff 171^r.

Puncta tria: τραυματα: fe 16^r φαρμακον: fe 16^r τριων: 21^r θη-
ρια: ff 33^r αποκτεινειν: ff 215^r αιματος: ff 403^v αγειν: ff 417^v.

Puncta tria cum flore: οπω: ♣ ff 352^v.

Puncta quattuor: χοος . . . ff 426^r.

Lineolae variae: αντιδοτοις > > > — ff 31^r καταπласσθεισα
> > > > — 41^r υποπινπλανται > : > > > < < < < — 86^v τροχισκους
> > > > — ff 117^v διαφοριν > > > > > > S ff 123^v δοιμντητος
> > > > > > S > S ff 138^v ενχεόμενον > > > > > > > ff 271^v
παραιτται > > ff 278^v προστεθις > : < < > > S ff 293^v παραχυλισματα
> > > > S ff 313^v επιπласσθεις > > > > + ff 356^v δεινον > > > > > . . —
ff 431^v καρπων > > > > — ff 445^v εις εμε καθηκοι . δια παντος θεσμονς τε
και νομονς: > > S ff 459^v δυνησει > > > > — ff 450^r οσπρια > > > —
ff 452^r.

ουλα > > > > — ff 19^v.

ωφελιμος > > > . . — ff 13^v ειρημενοις > < < < . . . 14^v ριζοτομικος
> ecc 18^r καρδαμωμω > cie 70^r λιθους > < . . S 82^v ιστησιν > < < > S
82^v ητ' τον > — ff 28^r ριζοτομικος < S 29^r αναιρει: X 34^r γεννητικον
o X 35^r.

αποκαθαιρει . . < ff 207^r εκφρατ'τει . > S 94^v.

δρα > ff 18^r κινει < ff 225^v.

ψωραν ♣ ff 29^r εντεχνες * ff 69^r γινεται ♣ ff 186^r χειρσους S ♣ f 197^r
ενεργειαν: ♣ ff 218^r τοπον: — ♣ ff 223^r εστιν S ♣ ff 224^r διουρητικοι S ♣
ff 234^r γλανκιω * ff 254^v πλειον S ♣ 265^r ακριδας * ff 341^r χρωνται S ♣
ff 342^r περιαπτομενην S ♣ ff 365^r επιπαιδων . . ♣ — 367^r διαρροιαν . — ♣
ff 368^r πυ'ρακανθος ♣ 433^r.

αστεριου το ειδος εστι που το 416^r μυ ουλης 426^r
γνου . . . S 429^r δικνυ | σθα 429^r σπου — δη 403^r του — |
τους 475^r.

De scripturae genere.

De Dioscoridis codicis Constantinopolitani aetate cum satis certa indicia exstent ex libro ipso petita, in universum consideranti id quoque statuendum est *litterarum formas* elegantissime sane exaratas proxime accedere ad eam figuram atque normam quae saeculo VI° adiudicanda est. de his rebus V. Gardthausen in *Palaeographiae Graecae* p. 150 sq. multa disseruit qui aliorum vetustissimorum codicum unciales quas dicunt litteras cum Dioscoridis codice Vindobonensi comparavit. ego ne longa disputatione animos legentium defatigem conspectum litterarum aliorum manu scriptorum qui aetate proxime ad Dioscoridis codicem accedunt confeci. sunt autem hae litterae petitae ex papyris Vindobonensibus Rainerianis numeris unc. 48—53 insignitis quorum aetas vario modo definiri potest. exstant enim in his papyris alia quaedam litteris quas dicunt cursivis adscripta, quae aetatis suae sat certum indicium prae se ferunt. charta pergamena autem numero unc. 48 insignita saeculo VII° maior est quippe cui a Persis quaedam litteris quas dicunt Pehlevicis superscripta sint; penes Persas autem imperium Aegypti post Christum natum saeculo VII° ineunte fuisse constat. iam sequitur litterarum conspectus in tabula addita.

Sed iam ad aliam quaestionem tractandam accedamus. quaeritur enim utrum una eademque manu totus codex exaratus sit an plures sint distinguendae. et id quidem satis constat maiorum litterarum formas unam eandemque ubique speciem praebere nisi quod uno alterove loco scriba manu defessa minore arte rem egerit. accedit quod variorum signorum quibus legentes sublevantur velut interpungendi norma et regula toto codice eadem est, idem litterarum inter se colligandorum usus. sed in minoribus litteris quae margini adscriptae sunt aliter res se habet. vir doctissimus V. Gardthausen enim p. 153 alteram manum inde a f. 388^r statuendam esse putavit »Die Dioscorideshandschrift bietet am Schluss

einige Blätter von anderem Schriftcharakter, die statt der mühsamen und steifen kalligraphischen Schrift in zugespitzter, rechts geneigter Unciale von ungemein zierlichem und elegantem Charakter geschrieben und daher auffallend an das fragmentum mathematicum bobbiense erinnern. — Die Zahl der tiefen Buchstaben (ϱ , υ , φ , ψ) ist dieselbe. Während die Grundstriche beim Dioscorides nur unten sich zuspitzten, sind sie hier von vorn herein keilförmig zugeschnitten, namentlich das Υ bekommt dadurch ein fremdartiges Aussehen. Hohe Buchstaben, wie das hohe Γ und Υ , die die ähnliche Schrift des 9. Jahrhunderts auszeichnen, kommen im Text noch nicht vor; die Zahl der Ligaturen ist eine ebenso beschränkte wie im Dioscorides. Diese junge Hand zeigt aber schon einen ganz fremdartigen Schriftcharakter und kann nicht mehr zur ältesten Unciale gerechnet werden." Haec ego minus recte se habere putaverim; observavi enim iam aliis locis non in margine sed in ipso textu qui dicitur cum charta deficeret spatiumque deesset easdem litterarum margini adscriptarum formas singulas modo has modo illas exaratas esse, quas Gardthausen alterius manus esse putavit velut:

- f. 175^r θερμανθεντα | :θεντα.
 176^r χοιραδας : δας, επιληψιας : ψιας.
 185^r υφαλυρος | :ος
 189^r αννησσω | :σσω, σταφυλινος | :ος.
 191^r αλεξανδρινος | :νος.
 372^r επεσχισμενα : ενα.
 329^r ενοδοις | :ς.
 332^r εν'καθαριζει | :αιρει.
 342^r ρωγες : ες.
 366^r καταπασθεις | :θεις.

Cum autem haud verisimile sit unius eiusdemque vocabuli partes a duobus scribis altero saeculi sexti altero saeculi noni exaratas esse, sed potius statuendum ab uno eodemque scriba eas scriptas esse, cumque deinde litterae inde a folio 388^r margini adscriptae eiusdem generis sint atque eae quas modo observavimus, Gardthauseni sententiam non sequor sed litterarum varias quidem sed tamen unius eiusdemque aetatis formas hic esse statuerim.

Litterarum initialium ceteris litteris maiorum usus in Dioscoridis codice plurimus est qui hac in re praeter ceteros eximius est; cf. Gardthausen p. 141.

De *scripturae compendiis* in tanta foliorum multitudine haud multa dicenda sunt quippe quorum usus admodum exiguus sit. nam ne usitatissimum quidem illud vocabuli *ἄνθρωπος* compendium omnibus locis exaratum est; legimus enim *ἄνθ* 399^r 400^r *ἄνθς* 405^v *ἄνθς* 47^r sed *ἀνθρωποις* 426^r *ἀνθρωπω(ν)* | 392^r *ἀνθρωπιου* 398^r.

iam secuntur rara illa siglorum exempla quae exstant:

< id est *δραχη* *αλοης* (*δραχη*) *α* 332^r *αφρονιτρου* (*δραχη*) *α* 199^r *κ(αι)* *της ριξης* (*δραχη*) 332^r.

ξ/ id est *ξέστης* *κροκου λευκου* *ξ(εστην)* *α* 199^r.

κ' θ' id est *κνάθου* *κ(να)θ(ου)* (*ημισν*) 332^r.

κ(αι) saepius adhibetur speciemque praebet lineolae *κ* litterae subductae velut: *κ* 30^r 42^r, *ουρα* . *κ* *εμμη|να* *κ* 125^v 134^v *μυγ- νυται δε* *κ* 165^r *εστιν* *κ* 175^r *κρεπαλης* *κ* 183^r *δε* *κ* 192^r 207^r *ιαται* sp. *κ* 224^r *κ* 237^r *ποιει δε* *κ* 261^v *μυγνυται* *κ* *κηρω ταις* *κ* *μαλα* 261^v | *κ* *των* 261^v *δε* *κ* *οσφραντικος* 261^v *δε* *κ* *προς* 261^v *πονου* *κ* *διατασεις, τηκει* *κ* *τοις*, *κυστεως* *κ* *νεφρων*, *δε* *κ* *η* 261^v *αφειψημα* *κ* *καθαιρει τα ξηρα* *κ* *ρυναρα ελ'κη* *κ* *λεπιδας* 261^v *λεπιδας αφιστησιν* . *κ* *απουλοι τα παλαια* 261^v *ικτερικους* *κ* *νεφριτικους* 265^v *καθαιρομεναις* *κ* *καταμηνια* 265^v *ποιουσιν* . *κ* *υπο* 267^v *καταπλασσομενη* . *κ* *ο κα'ρος* 281^v *ποτιζομενος* *κ* *εμ|μηνα* 281^v *φανλος* *κ* *σκληρος* 281^v *ποιει* *κ* *προς* 281^v | *κ* *προστεθισα* 281^v *αρμοξι* . *κ* *προς* *τας* *υστερικας* 281^v | *κ* *σκληριας* 281^v *κ* *ακροχορδωνας*, *κ* *αλωπεκιας* 307^v *margo* *κινει* . *κ* *α|ναστομοι* 316^v *οξει* *κ* *καταχρισθειςα* 332^r *οξει* *κ* *ροδινω* 332^r *δε* *κ* 333^r *κ* *ταυτην* 353^r *φλεγμονας* *κ* 366^r *κυκλω* *κ* *μακροτερα* 381^v *φ]οβους και βασκοσυ[ν]ας* *κ* *δαιμονας* *κ* | *ηλιου* 388^r *οθεν* *κ* *λαμ'βανε* 388^v *βασκοσυνας* *κ* *δαιμονας* 388^v *γινομενους* *κ* *δαιμονας* 390^r *κ* *παντας* 392^r *αυτης* *κ* *ει(ν)* 394^v *κ* *ταυτη* 401^v *margo*, *κ* 461^r *κ* *μεχρι* 477^v *margo* | *γνιζει* *κ* *αναβοα* 481^r *κ* *ταις* . . . | 481^v *margo* *ευφωνον* *κ* *μουσικον* 482^r *margo*.

Eadem est *και* syllabae species in his vocabulis: *κεφαλαλ γικς* *δυναμεσι* 281^v *μηχανικς* *προς* 471^v *κ* *ρω τινη* | 474^v *margo*.

Accedit *αι* syllaba in fine et in mediis vocabulis: *διη- θισθ(αι)* 94^v *διαμασασθ(αι)* 134^v *αυξεσθ(αι)* 188^r *αντιλαβεσθ(αι)* | 469^r *γινωσ- κεσθ(αι)* | 476^r *δυνασθ(αι)* | 479^v *ειν(αι)* | 115^r 389^v *φορην(αι)* | 388^r *διδον(αι)* 351^v *θυμιωμεν(αι)* | 34^r *φνομεν(αι)ς* 394^v *προφητ(αι)* sp. 261^v *ιατ(αι)* 167^r *ξηραινοντ(αι)* 148^v *ειωντ(αι)* 141^v *υποπνευετ(αι)* 114^r *μυγνυτ(αι)* 30^r 200^r

διδοι(αι) 230^r 265^v καταπλασσει(αι) | 344^r φνει(αι) 346^r ωνομαστ(αι) | 372^v μεριζοντι(αι) 461^v ανοιγνυτι(αι) | 479^v margo τρεφοντι(αι) 482^r.

παλ(αι)α 281^v δ(αι)μω(ν) 261^v θερυ(αι)νων 261^v διαθερυ(αι)νο(ν) | 301^r.

Sed non solum vocabulorum compendiis scribentes sublevantur sed etiam *litteris inter se colligatis* quarum haec exstant exempla:

A et T ταυ|τα 339^r 439^r τα αυτα 302^v τα αυτα 133^v αυτον 435^v το αυτο 298^r αυτη(ν) | 165^r ταυ|τη 402^r Ταυτην 390^r margo αυ|τω 399^v δε αυτην 268^v αυτω 366^r αυτους 474^v αυ|τους 460^r αυτω(ν) | 465^v 478^r εξ αυ|των 402^v αυτης | 372^v αυ|της 470^v | δι αυ|της 247^v κατ αυ|της 463^r ταυτη(ν) | 441^r ταυτης | 389^r επ αυ|τοις 475^r αυ|τοις 469^v αυτο'ις | 477^r αυτοματος 389^r αυλοι 261^v αυλοις 261^v παυει 128^v 389^r margo αυξηθεντι 478^r margo τραυ|ματων 466^r ελαυνομενω(ν) 464^v ελαυνωσι(ν) 464^r αλ'α υπαρ'χει 427^v.

H et K μηχανηκ(αι) 471^v.

H et M ημερος 135^v αλ'γημα 136^v οιδηματα | 272^v παραχρημα 390^r ημε(ν) 394^r 457^r γημαντος 462^v καθημενος 477^v margo ημε|ρα 452^v.

H et N ην | 73^r 114^r σωστικην 282^v επιπομπην 390^v βλαβην 398^r την | 467^r βλαβην 469^r μην | 455^r ωρην εαρινη 390^r

M et H οσμη 96^v δραχμης 195^r οσμη(ν) | 223^r μη προ | 261^v καταμη|νια 265^v υπομη|κης 329^r δραχμης | 366^r ανκυλομητου 389^v μη | 458^r.

M et M σκαμμωνια 331^v.

M et N καμνουσαν 463^r.

N et M εντενθεν'εν'ουν 406^r similem speciem praebet N et I in εντοι 40^r.

N et H μενης 20^r ονινησι(ν) 28^r μηχανη 29^r υποθυμωμενη 71^r ενκαθημενη 222^v δοκιμαζομενης | 223^r ποτιζομενη 321^r σμυρνης 378^r βοτανη(ν) | 388^r 389^v margo επιβαλλομενη(ν) | 395^v χελωνης | 457^r μεμηχανηται 466^v τρο'πινη 469^v αινη | ες 473^r.

N et K ε|φηλινκ(αι) 238^v.

N et T προποντως | 389^r εντε | 394^r αγρευθεντες . | 460^r διεφθειρεντοκον 476^v.

T et Ω αυτω 366^r.

H et M et H ημητων 459.

H et N et M τηνμητερα 472^r.

M et H et N μην | 393^r.

N et H et M αρ'χηνμονη 468^v.

N et M et H ανμηλινια 123^v.

O et T; v littera o litterae imponitur φυλλο'υς | 328^r καλο'υσι(ν) 197^r βο'υλβους 105^r βο'υλγεται 456^r margo; ambo speciem praebent

8 numeri τετραβολ8 332^r ηπατικ8ς | 195^r; nonnumquam autem o littera v litterae superponitur αυτ' ο'υ 175^r καλ' ο'υσι(ν) 198^r φοινικ' ο'υ(ν) | Ενιοτε 224^r ρουσλ' ο'υμ' 234^r ελ' ο'υ | [253^v στομαλ' ο'υ 366^r; o littera sola in fine superposita ου diphthongum significat μαρασμ' ο'υ 89^v.

M et T cum o littera superposita: καλαμ' ο'υ 465^v παρεμ' ο'υ 427^v

Pro N littera lineolam exarari vocali superpositam satis constat. ex ingenti exemplorum multitudine pauca notavi: πασα- | 86^v θαλασσα- | 401^v ελεξα- 60^r εκαλεσα- 374^r εξ α- | τικυρας 115^r θερμα- | τικην 128^v ακα- | θας 333^r με- | 139^v εξωθε- 99^v 375^v ποθε- | 133^v 285^v προς ε- 86^v με- | τοι 337^v ανατριφθε- | τα 27^r δυσε- | τερων 49^r οπιτηθε- | 104^r συν- κοπε- | 47^r ρηγμασι- | 19^v μαλαγμασι- | 327^r αποστασι- | 39^r δυναμι- | 397^v δυει- | 245^v δυοι- 19^r ονινησι- | 38^r αφιστησι- | 346^r φασι- | 41^r δεσμευουσι- | 328^r βοηθει- 30^r πανει- 379^r πιμι 268^v εστι- | 92^r 96^v 332^r ελ' μι- | θας 133^v εποχη- | 50^r γη- | 332^r καθη- | 105^r λευκο- | 15^v λειω- | 325^r ο- | 237^v τραχυνο- | τες 78^r βαλο | τες 119^r σφο- | δυλω 285^v ρουν το- 265^v σν- 78^r 147^r 228^r 316^v 336^v βοηθου- | 305^v σν- | κριτικως 96^v πυρου- | τα 103^r τω- 19^r 168^r 247^v 284^v ω- | 134^v επιχωριω- 413^v ανθρωπω- | 342^r. In φλεγμονην | 21^r et αποκτε- | νει 348^r haec lineola supervacanea est; in στρα- | γουριας scriba veterem orthographiam sequitur. nonnunquam cum puncto coniungitur δυοι- 19^r ιστησι- 43^r εφιστησι- | 268^v τοποισι- 389^r. haud recte posita est in καρπος βιβρωσκομενο-ς 329^r.

In fine linearum ut spatium expleatur angulus exaratur < | αλ' λον 410^v.

De *I adscripti* usu notavimus θερ' μη θαλαττη 139^v. nonnumquam ω litterae finali dativi punctum imponitur sed hoc nequaquam recte I adscripti vice fungi existimaveris: σνν ελαιω 23^r 24^r ηλιω 27^r σικνω 66^r.

I littera iusto maior exarata est in κοχλιαρ Iω 15^v cuius rei in T littera exempla exstant plurima.

Minores litterae in textu qui dicitur adhibentur aut in fine linearum aut cum litterae vocabulaque ommissa inseruntur in linea ipsa aut super linea; in fine linearum una vel plures litterae extremae vel antecedentes minores sunt usitatissimae velut: δε 15^v προσα | 16^r μεν | 16^r οινου | 18^r μητρα 18^r δυναμεως | 19^r βλα- στοις | οισ | ομοιαι | δε | 19^r ραβδους | αμ' φο 21^r ποντω | 23^r γεννωμενο | θερα- πευει | σεσελεως | αρμοζει | βοηθη | κλειζομε σκευαζει προς | κιβωτους | 23^r ευω | δες ωσπερ | κορυμ | ευω | πινωμενος | δυσουριας | φαρμακω | τω | καιθν | σκορ | ελαιω | κανθεντος | σννε | 24^r περιω | δους 281^v μουστους 163^r εμ' φερης 54^r.

In mediis vocabulis et in linea ipsa insertae: μεγαλω| 27^ε ὑδατια-
χοιαν 94^ν εισαλμεαν 125^ν αὐτὸν ἐρυσίπελατα 165^ε σῶατα 475^ε προσφρεσδα δρακτω
465^ε οξιδόντα|γιας 115^ε τας ελ'αφους 121^ν και αδροτερον 323^ε σφυραινης
423^ν απεχεται τα εγ'γωνα 409^ν λαμπρυνει . 19^ε θεραπειναι| 29^ε μεγαθα 31^ε βατος
ελισσεται 124^ν παρηγορει 133^ν εψηθεις 133^ν περιρητι 133^ν εψηθεισα 133^ν
ποθεισα 133^ν ο|ξι 133^ε αρμοζει 135^ν ρη'τι 139^ν αγ'γιου 139^ν δοκειν 139^ν
βαφεις 161^ε τηρει|οξι 237^ν καταπλασθεισα 238^ν ποθεισα αρμοζει λειας 238^ν
ενυμεναι 238^ν τεθεις 239^ν κεφαλαλγεις ιισι 239^ν θρυπτει 295^ε ηδιδστηγενυσαι
296^ε προτρεπειν ιωθαμεν 372^ν πληρωσαι 465^ν θαλασσαν επι 466^ε τι|θεναι 480^ε
γλυκαισις 30^ε ανκυρατι|κος 114^ε και τουνομα 157^ε πανισκιοις 158^ε προστι|θεμενη
236^ε πολλοι 390^ν αις 394^ε οτι το κεντρον 422^ε δυσαπουλο|τα 25^ε εν οινω 27^ε 142^ν
πορφυρουν 154^ε κοι|λον 163^ε κοιλιακους 182^ε δυοιν 203^ε σκορπισοπληκτοις
212^ε διο και 372^ε διεφθειρεν τοκον 476^ε τους λει|πους 480^ε αμβ'λνωπιας 26^ε
αλμυρα 282^ν τετρυνγεται 478^ν πολυπους 463^ν φυλλων 275^ν μελας 293^ε (rubrum)
σολαστρονμ' 48^ε υσσωπου 62^ε μεια οξους ποθεισα 110^ν παραπισθε 114^ε το
σπερμα 120^ν σταφυλινου σπερμα|τι 125^ν μετα οξους πινομενον 133^ν βουκρα-
στον 166^ε δυστοκουσαι| 274^ν κεφαλης ρουν 301^ν ενισταται σμηχιδε 334^ν τους
της 373^ν εις νησσον 391^ε βοστρυχος 480^ν σκιλλης η ταυτης 126^ν στερ'γυθρον
163^ε το μακρον 186^ε δυναμιν της 135^ν κεντρω 432^ε θρυπτει| 42^ε αγριου 429^ε
εστρα|μενα 176^ε οξυλαπαθον 9^ν καπιλλους 42^ε εαν τι ε' αὐρηγενι 124^ν την
σχοι(ν)| 132^ν φρυαθι(ν)| 190^ε εχων.τουτου η ριζα 238^ν και οινη 434^ν ενσταζε
453^ν προσομοιος ος ονομαζεται 477^ν αλλα|συν οινω 445^ν (margo) οδοντας
τον 423^ν.

Super linea insertae, et has quidem lineolis duabus ' ' significavimus: τραχαι'α' αντιλαμ'βανομενα 271^ν την'α' κονιτον 440^ε φυλλ'α'
ανησιν 97^ν λεγεται'ειναι 47^ε οβολος . πλ'ειονα 139^ν καθ' 'ειστησιν 165^ε
τας εφηλ'εις 175^ε εν ο|ρ'εινους 238^ν κα'ν'ε'νον 238^ν επεχ'ει 239^ν
βοηθ'ει 376^ε ωρ'η'εν εαρινη 390^ε ευθρυπτον'η'πατιζουσα(ν) 15^ν πανει
'λιαν τε' και 28^ε αμβλνωπια'εις 41^ε αιμορραγια'εις 239^ν εστ'ειως 308^ν
δω'εις 440^ε τα'εις 472^ε τα'εις νεαις 481^ε μιλ'λεφολιαμ' 237^ν βηναιφά'λι-
ουμ' 281^ν χιλιοφυλ'λος 323^ε rubrum φυλ'λα'λεπτοτερα 349^ν ορι'ν'οις
114^ε ουδε'ν' η'τον 394^ν τω'ρειλω 424^ν]|σιν'ν'οθους 477^ε βιβρωσκο-
μενον'ον'ινησιν 316^ν περι'ρ'ητι 277^ν γλισχ'ρ'ων 335^ν γλω'σσαν 148^ε
μα'σ'θων 27^ε θηλυπτε'τ'ρις 139^ν μενταμον'ε'ανα 153^ν αποξεννυμεναι'δε'
αρμοζουσιν 21^ε χε'με'θλα 27^ε αὐ'γμα με'τα'μελιτος 41^ε τριβ'ολ'ου 74^ε συν
μελιτι . και'κα'θεαυτους 78^ε θερα'πειν'τικην 114^ε ουσι'δε' 248^ν στο'μα'χικοις
265^ν θηριο'δη'κτοις 274^ν καν'κα'λις 432^ν η'ιν'δων' οποσα 435^ε δια'μα'σω 436^ε
απερ'γαζομενον'ον' ηχειν 449^ε πεφαρ'μα'γμανω 415^ε πεφαρ'μα'γμανων 456^ν
η μη των ε'πων'μη 459^ν αλ'λη'λα . και 468^ν ωσ'τε' ανελ'κυσθεν 473^ε το
'θη'ρατρον 464^ν τροφη τα των ναυαγησαντω(ν)| 456^ε.

το αποξέμα . ἐγκαθίστα' ἐμ' μνηων 249^ν καὶ ε|φῆλιν καὶ (αι) 'αἰγων' συν
κνιδης 238^ν ταυτα 'ουδε' οραν 454^ν το δ' περμα' πινομενο(ν) | 385^ν εν αυτη
'γεννᾶται' εκλεγον 115^τ κολ' πους . ' παρακολλᾶ' . καὶ 30^τ εχει 'ομ' ο'ία' δασυτερα
44^τ φλεγμονας 'τα' φυλ'λα 268^ν χασκιν . την 'δε' χοσαν 132^ν αγωγαις . τοις
'δε' δυσσημοις 139^ν]ν 'δε' ελ'μιν 249^ν ἐστι 'δε' καὶ 457^τ σπενδουσαι 'αι'
κορυ|δαλ'λιδες 484^ν το' πρωτον 446^τ ποιῆσει 'τον' μοχθον 469^ν καὶ 'προς'
τους 249^ν υστερας 'περ' ποιει . 267^ν αυτης 'της' ριζης 412^ν περιελημμενον:
'εχων' επ ακρου 137^ν λευκον 'εν μεσῳ' κοιλο(ν) | 238^ν ουδεν 'ουδε' απλως 399^τ
ποιει δε 'κ(αι)' προς 321^τ συν 'ερινῳ' αλευρω 283^ν πηγνυμενα' 'πινομενα' δε
338^ν φυομεν(αι)ς 'βοτανε' εαρος 394^ν.

Vitia scribendi radendo correcta sunt: παλαια . . ελ'κη 64^τ
καὶ . . ελωδεσι ubi δε erasum est 216^τ; saepe lineola subducta
punctove superposito scriba litteram delendam esse indicavit:
θαμνοειδης, ε del. 21^τ κλωνιας, ι lineola delevit 273^ν; καὶ λ'·ι·θιου 29^τ
(λ. καὶ θείου) το χυλισμα τ'ο'χ'ν' | λισμα 94^ν μιννται . δ'ε' . οροβινω 126^ν κ'α'ν'εν' .
κανενκνος 141^ν οψα'ι'εως 277^ν (λ. ὄψεως) το . δ'ε' απο|ξεμα 336^ν η'ε'η'λιοιο'
390^τ ταυτην'την 394^τ πουν' 405^ν διδοτ'ε'δε'τ' αιδε 429^τ τε ε'φιλειν 433^τ τη'ι'εη|
440^ν πλ'ευκινης 449^τ γαθ' δη κ'α'ι' τ'ων' καὶ των 458^τ οι αλιε'ι'ς' | εις 466^τ;
utrumque modum adhibuit in κοράειον 305^ν, α lineola punc-
toque delendum esse significavit; χουλουμάλουμ' 273^ν ταχιάς 479^τ
(margo) δωρωνιον 304^ν κοπτ'εις 339^τ ποιην 389^ν παιδικαι 463^ν ονκ-
ηκεισται' 466^τ (λ. οὐκ ἦκιστα) χωρίον 466^ν κολ'ποι'ς 479^ν πι'νειν 480^τ καμνηή
470^ν χοι'υραδας 133^ν αναυγύρος 238^ν κύνοποδιον 273^ν ραβ'διον 471^ν αμυν-
τικον γ'ασης μασθων 437^τ δε αποκλ'αυσθεν 302^ν φυλλ'α 390^ν εισι δε
απαλ'λαι 455^τ πεπεριν' 450^τ αφρ'ονιτρο(ν) 437^τ γευσαις' 296^τ βοηθησεις' δ
448^τ τους' 441^ν κακοδαιμονά 462^ν περιτ'ι'νος 462^ν ὑπολευκον κ'α'ι'ν'π'ο'-
λ'ε'ν'κ'ο'ν' καὶ 286^ν οδονταλγειας διακλυσματ[ο]τ'α'λ'γ'ε'ι'ας' δ'ι'α'κ'λ'ν'σ'
μ'α'το αφαιψημα 299^τ.

ποτανης, π lineola deletum, β superscriptum 389^τ; ραμνος, ς
puncto lineolaque deletum, ν superscriptum 388^τ; φαρ'ακρα, ρ
lineola punctoque deletum, λ superscriptum 440^ν; μηχανωμενος, ς
eadem ratione deletum, ν superscriptum 467^τ.

in πονων ω ex ο correxit manus prima 40^τ.

PAPYRUS s. VI-VII.
ARCHIDUCIS RAINERI
UNC. 52

PAPYRUS s. VI.
A. R.
UNC. 50

PAPYRUS s. VI.
A. R.
UNC. 49

PERGAM. ANTE S. VII.
A. R.
UNC. 48

PAPYRUS s. VII.
A. R.
UNC. 53

COD. DIOSCUR.
F. 388 r. MARG.

Α α	α	α	α	α	Α α _{av}
Β	β	β	β	β	Β
Γ γ	γ	γ	Γ Γ	Γ	Γ
Δ δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ
Ε ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε
Ζ ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ
Η η	Η	Η	Η	Η	Η
Θ θ	Θ	Θ Θ	Θ	Θ-Θ	Θ
Ι ι	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι
Κ κ	Κ	Κ	Κ Κ	Κ	Κ
Λ λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ
Μ μ	Μ	μ	Μ	Μ	Μ
Ν ν	Ν	Ν	Ν	Ν Ν	Ν Η
Ξ ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ
Ο ο	Ο	Ο ο	Ο	Ο	Ο
Π π	Π	Π	Π	Π	Π
Ρ ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ
Σ σ	Σ	Σ σ	Σ	Σ	Σ
Τ τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ
Υ υ	Υ υ	Υ υ	Υ	Υ Υ	Υ
Φ φ	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ
Χ χ	Χ	Χ	Χ	Χ	Χ
Ψ ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ
Ω ω	Ω	Ω	Ω	Ω	Ω

DIE MINIATUREN IM WIENER KODEX MED. GRAECUS I.

BESPROCHEN VON

JOSEPH MANTUANI.

Im Plane unserer Publikation wäre es gelegen gewesen, diese Besprechung in lateinischer Sprache zu bieten. Nach den Entwürfen von einigen Teilen wurde ich jedoch inne, dass die lateinische Abhandlung, in welcher die heutzutage üblichen termini technici durch Umschreibungen zu ersetzen gewesen wären, nicht nur ungebührlich breit, sondern für den Leser vielfach unklar werden müsste. So fasste ich denn, bestärkt durch meinen Kollegen v. Premenstein, dem ich auch sonst manche Anregung in dieser Arbeit verdanke, den Entschluss, sie womöglich in deutscher Sprache abzufassen. Der Vorschlag fand sowol seitens der k. u. k. Direktion der k.k. Hofbibliothek, als auch seitens der Leitung und des Verlages volle Zustimmung. So erscheint denn diese Studie ausnahmsweise in deutscher Sprache.

* * *

ERSTES KAPITEL.

Der Kodex, dessen Miniaturen uns hier beschäftigen werden, war auch vom kunsthistorischen Standpunkte oft

Gegenstand mehr oder weniger gründlicher Erörterungen ¹⁾.

¹⁾ Es sei hier die hauptsächlichste Litteratur, insoweit sie sich *kunst-historisch* mit unserem Kodex beschäftigt, kurz angeführt. Die Beziehungen der älteren Schriften zum Kodex und zueinander werde ich an einem anderen Orte besonders behandeln. Hier seien genannt: 1) Lambecius, *Commentarii*, etc., (I. Ausgabe, 1669), II., 519 ff. und VI., 298 ff. — 2) Lambecius-Kollar, *Commentarii*, etc. (II. Ausgabe, 1769), II., 119 ff. — VI., 436 ff. — 3) De Nessel, *Catalogus* etc., (1690), III., 8 f. — 4) Bellori, P., *Imagines veterum illustrium philosophorum*, (Rom. 1685). Pars III., p. 13 ff. — Taf. 91, f. — 5) Gronovius, I., *Thesaurus graecarum antiquitatum* (Lugduni Batavorum, 1698), III., IIII u. mmmm, Text u. Tafeln. 6) Montfaucon, *Paléographie grèque*, (1708) 195 ff. — 7) Gori, *Thesaurus veterum diptychorum* etc., IV., 60 f. Taf. 90. — 8) Seroux d'Agincourt, *Histoire de l'art* etc., (1823), V., Taf. 26. — 9) Visconti, *Iconographie grèque*, (Milan, 1824) I., 290 ff. Taf. 34–36. — 10) Hangard-Maugé, *Les arts somptuaires*, I., 62. — 11) Jahn, *Über Darstellungen des Handwerks* etc. in: *Abhandl. der sächs. Ges. der Wissenschaften*, phil.-hist. Cl., V., 298 ff. — 12) Waagen, *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* (1867) II., 8 ff. — 13) Schnaase, *Geschichte der bildenden Künste im Mittelalter*, (II. Aufl., 1869), I., 237 ff. — 14) Labarte, *Histoire des arts industriels* (II. Aufl., 1873), II., 163, 466, besonders Atlas II., Taf. 43. — 15) Woltmann, *Geschichte der Malerei*, I., 184 ff. — 16) Kondakoff, *Histoire de l'art byzantin* (1891), I., 107 ff. — 17) Frantz, E., *Geschichte der christlichen Malerei*, (1887) I., 209 ff. u. Atlas, Taf. 20. — 18) Schreiber, *Bilderatlas*, etc. I. (Altertum), Taf. 8. — 19) Bond & Thompson, *The palaeographical Society. Facsimiles of ancient Manuscripts*, Ser. I., Taf. 177 — 20) Middleton, *Illuminated Manuscripts* etc. (1892), 48 ff. — 21) Labitte, *Les manuscrits et l'art de les orner*, (1893), p. 43, Fig. 41. — 22) Kraus, F. X., *Geschichte der christlichen Kunst*, (1896), I., 459 ff. — 23) Bernoulli *Griechische Ikonographie* (1901), II., 214 ff. Taf. 31–33. — 24) Riegl, A., *Spätromische Kunstindustrie*, p. 138 ff. — 25) Wellmann, *Krateuas* in: *Abhandl. d. Königl. Ges. der Wissenhaften zu Göttingen*. Phil.-hist. Cl., N. F. II., 1 ff. mit 2 Tafeln. — 26) Venturi, *Storia dell' arte Italiana*, Vol. I., 144. — 27) Katalog der Miniaturen-Ausstellung (der k. k. Hofbibliothek in Wien, 1902.) — 28) Beer, R. *Miniaturenausstellung* in: *Kunst u. Kunsthandwerk*, V., 239. — 29) Diez, E., *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* in: *Byzantinische Denkmäler*, III. (Auch im S.-A. Wien 1903). — 30) v. Premmerstein, *Anicia Juliana im Wiener Dioskorides-Kodex* in: *Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des ah. Kaiserhauses*, XXIV., 105 ff. 31) Michel, *Histoire de l'art*, (1905), I., 208 f. — Hinsichtlich der übrigen Litteratur sei der Kürze wegen noch auf die Zusammenstellungen bei Pre-

Diese erstreckten sich aber, man kann es behaupten, ausschliesslich auf die ausser dem Inhalte stehenden Miniaturen; die Behandlung der Pflanzen und Tierbilder wurde immer nur kurz berührt, wenn es überhaupt dazu kam. Vom Standpunkte der Botanik fanden sie aber öfters kritische Würdigung. Am eingehendsten hat sich Ernst Diez mit unserem Kodex befasst; vor ihm schuf der vielseitige Lambecius auch für den Kunsthistoriker verwertbare Grundzüge. In neuester Zeit zog man, namentlich seit dem Erscheinen von Kondakoff's Geschichte der byzantinischen Kunst, unsere Zimelie im Meinungsaustausche über die »byzantinische Frage« öfter, und zwar von beiden Lagern heran, ohne dass man sich mit ihr gründlich beschäftigt hätte. Hat man sich doch bis in die neueste Zeit mit den Nachbildungen, die Lambecius in Stichen bereits 1669 geboten hatte, beholfen, ja man war sogar mit Kopien nach diesen Stichen zufrieden; mitunter kamen dabei ganz schauderhafte Verunglimpfungen des Originals heraus, wie z. B. die nach C. Ciapporis Zeichnungen angefertigten Stiche bei Hangard und Maugé. Bis zur Publikation d'Agincourt's waren alle Abbildungen von den Stichen bei Lambecius abhängig; erst dort erschienen acht Stiche nach Zeichnungen, die mit einem für jene Zeit bewunderungswürdigen Stilgeföhle angefertigt worden waren. D'Agincourt hat sich auch mit dem ganzen Komplex des bildkünstlerischen, im Dioskurideskodex niedergelegten Materiales beschäftigt, wie die Auswahl seiner Wiedergaben beweist. Der geniale Mann blieb ohne Nachfolger. Später brachte Labarte eine gut verwertbare farbige Nachbildung des Dedikationsbildes in Chromolithographie, nach der Kopie von I. Schönbrunner, die dann in die meisten neueren Handbücher als Autotypie übergegangen ist. Verlässliche Reproduktionen brachten die jüngsten Publikationen von Bernoulli, Diez und v. Premenstein.

merstein, Anicia Juliana, und hier oben, p. 8, ferner 82 ff. und 119 ff. im kritischen Abriss desselben Autors, weiters auf den Text bei Bond u. Thompson, The palaeographical Society und schliesslich auf die Angaben bei Diez l. c., hingewiesen.

Erst die vorliegende Ausgabe bringt das gesamte Bildmaterial zum erstenmale vor die Öffentlichkeit.

Der Kodex hat eine bewegte und interessante Geschichte, über welche mein verehrter Kollege v. Premenstein in seiner eingehenden Untersuchung Aufschluss gibt. Diese Schicksale können wol den heutigen Zustand der Handschrift im Allgemeinen, der Bilder im Besonderen erklären. Es ist übrigens zu verwundern, dass die Malereien nicht noch ärger mitgenommen wurden.

Das Buch besteht aus einzelnen, gleichzeitig entstandenen Teilen, wie die paläographische Prüfung durch Prof. K. Wessely, der mir sein Resultat mündlich mitzuteilen die Güte hatte, den Nachweis erbringen wird. Es ist ein Resultat, das auch dem Kunsthistoriker über manche Schwierigkeiten hinüberhelfen wird.

Die einzelnen Teile folgen einander, in der heute erhaltenen Anordnung so ¹⁾:

- I. Fol. 1—7: Sieben Miniaturen, von denen sechs ausser dem Texte stehen, eine aber, wie nachgewiesen werden wird, zu einer späteren Textpartie gehört.
- II. Fol. 8—387: Das Pflanzenbuch mit 384 Pflanzenbildern.
- III. Fol. 388—392: Ein Fragment des Gedichtes »De viribus herbarum« mit einem Bilde der Koralle (*ἐναλία θρόνις*).
- IV. Fol. 393—437: Die Paraphrase zu Nikandros' Theriaka von Euteknios, mit 67 Miniaturen; davon sind 15 Pflanzenbilder, 52 Tierbilder. Ausserdem Kopien auf Papier von zwei Reptilien (Skytale und Basiliskos), deren Originalbilder nur in kleinen Bruchstücken auf Resten der Pergamentblätter erhalten sind.

¹⁾ Ich beschränke mich hier auf eine übersichtliche Aufstellung der Anordnung, soweit sie für den Kunsthistoriker unmittelbar in Betracht kommt. Hinsichtlich des detaillirten Inhaltes auf einzelnen Blättern sei auf die erschöpfenden Angaben im vorangehenden, von A. v. Premenstein zusammengestellten „Codicis conspectus“, p. 193 ff. hingewiesen.

- V. Fol. 438—459: Paraphrase zu Nikandros' Alexipharmaka von Euteknios, doch *ohne* Miniaturen.
- VI. Fol. 460—473: Paraphrase zu Oppianos' Halieutika, vielleicht von Euteknios, ebenfalls *ohne* Miniaturen.
- VII. Fol. 474—485: Paraphrase zu Dionysios' Ornithiaka von einem Unbekannten. Sie ist durch den Ausfall mehrerer Blätter stark verstümmelt. Von der reichen Illustration sind jetzt nunmehr 23 in den Text gesetzte Bilder und eine Sammeltafel von 24 Vogelfiguren kleineren Maszstabes erhalten. Dazu kommt noch das eingangs eingefügte Pfauenbild, sodass wir im Ganzen noch 48 Miniaturen zu den Ornithiaka erhalten haben.
- VIII. Fol. 486—491: Bruchstücke eines griechischen Menaeums zum Monate Januar, aus dem X—XI. Jhdt., ohne Miniaturen und ausser jeder Beziehung zum Inhalte der Handschrift.

Übersehen wir diese Einteilung bezüglich der Miniaturen, so ergibt sich, dass wir in unserer Handschrift noch heute, nach so vielen Wechsellällen, einen Schatz von nicht weniger als 507 Bildern besitzen. Diese Tatsache ist umso wichtiger, als unser Kodex als eines der ältesten bis auf eine ganz geringe Latitude sicher datierbaren Originale angesehen werden muss. Jedenfalls ist heute durch die scharfsinnig geführte Untersuchung v. Premenstein's die äusserste Grenze der Entstehungszeit mit dem Jahre 512 n. Chr. festgesetzt ¹⁾.

Es würde den Rahmen dieser Publikation weit übersteigen, wollte man jede einzelne Miniatur gesondert zum Gegenstande der Betrachtung machen, obwol für die Kunstgeschichte ein Gewinn daraus resultieren dürfte. Ich habe vor, den vollständigen kritischen Katalog der Pflanzen und Tierbilder an anderer Stelle zu veröffentlichen; hier beschränke ich mich auf die einleitenden Miniaturen und auf eine übersichtliche Darstellung bei den Tier- und Pflanzenbildern.

¹⁾ Vgl. oben, p. 9 ff.

Zu diesem Zwecke gliedere ich die ganze Masse der Miniaturen in drei Gruppen:

- I. Die dem Texte vorangehenden Miniaturen;
- II. Die Pflanzenbilder;
- III. Die Tierbilder.

I.

Bevor ich mit der Beschreibung der ersten Gruppe beginne, muss ich hervorheben, dass die erste Miniatur, den Pfau darstellend, von hier ausgeschlossen werden muss, wofür später die Begründung folgt. Von den übrigen sechs Bildern enthalten zwei Darstellungen von Arztekreisen, zwei auf Dioskurides bezügliche Darstellungen, eines die Verherrlichung der angewidmeten Anicia Juliana und eines den Titel.

I. Ärztekreis. (Fol. 2^b). Gesamtgrösse: 237:222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen durchschnittlich 34 mm. Dieser setzt sich aus fünf Teilen zusammen. Von Aussen nach Innen gerechnet ist die Reihenfolge diese: ¹⁾ 1) Roter Streifen (5 mm.); 2) Goldstreifen (4 mm.); 3) Leiste mit dem Blattgewinde. Dieses — wol als Lorbeerkranz anzusehen — ist mit einem hellen, violettrosa Band umwunden. Die Kompartimente des Gewindes wechseln zwischen den einzelnen Umwindungen in Blau und Grün; ersteres ist weiss, letzteres grünlich gelb gehöht. Die Eckstücke, wol als Metallhülsen zu deuten, sind in Gold mit brauner Schattierung und Ornamentierung ausgeführt (Breite 16 mm.). 4) Goldstreifen (4 mm.); 5) blauer Streifen (5 mm.).

Der Innenraum enthält auf Goldgrund sieben Bilder von berühmten Ärzten und Botanikern:

¹⁾ Die Maszzalen sind immer „durchschnittlich“ zu verstehen, denn die Linien, offenbar mit freier Hand in Farbe gezogen, variieren in ihrer Stärke mitunter ganz beträchtlich.

Cheiron.	
Machaon.	Nigros.
Pamphilos.	Herakleides.
Xenoxrates.	Mantias.

Cheiron¹⁾ der mythische Kenner von Arzneipflanzen, der in der Ilias (XI, 830 ff.) als Lehrer von Ärzten genannt wird. Er sitzt auf den Hinterbeinen die etwas eingezogen sind; die Vorderbeine vorgestreckt. Der Oberkörper en face, der Blick auf den Beschauer gerichtet. Der Hinterkörper sollte verkürzt sein, ist aber geradezu ins Profil geraten. Der r. Arm ist gegen die l. Brustseite erhoben, und hält einen kurzen, etwa bis zur Nabelgegend herabreichenden, nach oben wie nach unten keulenartig verdickten Mörserstößel. Der l. Arm ist in ziemlich weiter Ausbiegung nach unten gerichtet, und hält einen grossen, zylindrisch geformten Mörser mit kräftig ausladendem Rande fest. Die l. Hand hält ein zweites etwas grazileres, ziemlich langes und — soweit jetzt noch eine Beurteilung möglich ist — nur nach unten hin verdicktes stößelartiges Werkzeug.

Der Oberkörper ist rotbraun, die Modellierung, soweit noch wahrnehmbar, mit drei Tönen Aufhöhung. Der Hinterkörper dunkel blaugrau, in drei Tönen gehöht. Haupt- und

¹⁾ Vgl. Bernoulli, Griech. Ikonogr., II., 215. Taf. 32. — Diez, Miniaturen, p. 11, 18 (im S.—A.) Taf. 2, Fig. 1. In diesen beiden Schriften ist die ältere Litteratur verwertet, wie z. B. Viscontis Darlegungen, und wird hier nicht mehr besonders angeführt werden.

Barthaar war dunkelbraun, jetzt beinahe vollständig abgerieben. Dafür sind aber die Konturen der Vorzeichnung sichtbar. — Die Kleidung besteht aus einem an der Brust geknoteten, nach rückwärts fliegenden, weissen Felle.

Machaon ¹⁾. Ebenfalls der Sage angehörig, Sohn des Asklepios (Il. IV., 193 f.), gediegener Pharmakolog (Il. IV., 218), Schüler — wenigstens mittelbar — des Kentauren Cheiron.

Er sitzt im $\frac{3}{4}$ -Profil nach r., nachdenkend auf einem Steine, zu Nigros hinüber blickend. Das r. Bein vorgestreckt, das l. Oberbein im Knie hochgezogen, das Unterbein senkrecht auf den Boden gestützt. Der r. Arm ist horizontal vorgestreckt, die Hand ruht auf dem l. Knie. Der l. Arm mit dem Ellbogen auf den l. Schenkel gestützt, die Hand ruht auf einer Rolle, der Zeigefinger berührt das Kinn. Der Fleischton ist bei Machaon heller, als bei allen anderen, die Modellierung in vier Tönen durchgeführt. Haar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung ist ein Chiton mit weiten Ärmeln von weisser Farbe mit einem violetten Schimmer; die Beine bedeckt noch ein Himation. Die Modellierung der Kleidung in vier Tönen. An den Füßen Sandalen.

Pamphilos ²⁾. Arzt und Botaniker, wahrscheinlich ein älterer Zeitgenosse Galenos', etwa in der 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts nach Chr. tätig.

Er sitzt auf einem Steine, mit dem Körper im Profil, das Antlitz beinahe en face dem Beschauer zugewendet, den Blick dagegen auf Mantias gerichtet. Das l. Knie hoch, das l. Unterbein unter das rechte eingezogen, das r. Bein vorgestreckt. Der r. Arm ruht in wagerechter Haltung auf dem r. Knie, die innere Handfläche nach oben gerichtet, darauf steht eine Rolle in schiefer Richtung; der l. Arm gerade vorgestreckt, die Hand auf das obere Ende der Rolle gelegt. Das Inkarnat ist rotbraun, mit weiteren drei Tönen modelliert. Haupt- und Barthaar schwarzbraun.

¹⁾ Bernoulli, l. c. II. 216. — Diez, l. c. — Die Sandalenriemen nur spärlich erhalten; bei einigen Figuren vollständig abgesplittert.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Oberkörper ist nackt, nur über den l. Oberarm ist ein Zipfel des Himations gezogen, der den Unterkörper und die Beine bedeckt. Die Farbe des Kleides ist gelblichweiss, in vier Tönen modelliert. An den Füßen Sandalen.

Xenokrates ¹⁾. Vertreter der abergläubischen Therapie, lebte um die Zeit Christi.

Er sitzt auf einem Steine, im Profil, nach r. gewendet, zu den beiden ihm gegenüber sitzenden Kollegen aufblickend. Das r. Knie hochgezogen, das Unterbein leicht nach vorn gestellt; das l. Bein beinahe gerade ausgestreckt. Der r. Unterarm ist auf das Knie gestützt, die Hand auf das obere Ende einer Rolle gelegt. Der l. Arm nach vorn gestreckt, die Hand umfasst die Rolle am unteren Ende. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Pamphilos; Haupt- und Bart haar dunkelbraun.

Der Oberkörper ist nackt. Die Kleidung, deren Anordnung ganz mit jener beim Pamphilos übereinstimmt, ist von weisser Farbe, violettrosa schimmernd; die Schattierung braun, die Spitzlichter weiss. An den Füßen Sandalen.

Mantias ²⁾. Arzt und Pharmakolog, wirkte im 2. Jahrhundert v. Chr.

Er sitzt auf einem Steine, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach links gewendet; sein Blick ist auf Xenokrates gerichtet; das r. Knie stärker als das l. hochgezogen, die Füße leicht nach vorn gesetzt. Der r. Arm ist mit dem Sprechgestus der Hand gegen Xenokrates ausgestreckt; der l. Unterarm ruht auf dem l. Oberschenkel, die Hand hält in fast horizontaler Lage eine Rolle, anscheinend das r. Knie berührend. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Xenokrates; Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem schmutzig weissen Chiton und einem weissgrauen Himation mit violetter Schimmer. Die Gestalt ist vom Obergewande derart umhüllt, dass das

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 18.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 19.

Untergewand nur an der Brust sichtbar ist. An den Füßen Sandalen.

Herakleides ¹⁾. Ein Schüler des Vorangehenden, später das Haupt der Empiriker; lebte um das Jahr 100 v. Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet und zu Xenokrates hinabblickend. Das r. Knie hochgezogen, den l. Fuss leicht nach vorn gesetzt. Der l. Unterarm ruht auf dem l. Knie, die Hand ist frei, der Zeigefinger nach unten gegen Xenokrates hinweisend. In der r. Hand hält er eine vertikal stehende Rolle vor der Brust. — Das Inkarnat wie bei Mantias. — Er ist bartlos; das Haupthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem blauen Chiton und einem gelblichweissen Himation, der wie bei Mantias, die ganze Gestalt umhüllt und nur die Brust freilässt; die Schattentöne wie bei Pamphilos. An den Füßen Sandalen.

Nigros ²⁾. Hervorragender Pharmakolog, dessen Werke von den bedeutendsten Ärzten, wie von Dioskurides und von Galen benützt wurden; lebte um die Mitte des 1. Jahrhunderts nach Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet, blickt er zu Machaon hinüber. Das r. Knie hoch, das Unterbein an sich gezogen; das l. Bein leicht nach vorn gestreckt. Die r. Hand hält eine Rolle um die Mitte des Volumens in vertikaler Richtung vor die Brust; der l. Arm ist vom Mantel verhüllt und macht den Eindruck, als ob er in die Hüfte gestemmt wäre. — Das Inkarnat wie bei Herakleides. — Haupt- und Barthaar dunkelbraun, weiss gehöht, möglicherweise auch ein Versuch, die Ergrauung anzudeuten, wie Diez vermutet.

Die Kleidung besteht aus einem Himation, der den r. Arm frei lässt; die Farbe wie bei Machaon.

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Kürze wegen soll dieses Bild nach dem Vorgange Bernoullis weiterhin als »*Cheirongruppe*« bezeichnet werden.

II. Ärztekreis. (Fol. 3^b). Gesamtgrösse: 240 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen hievon 37 mm. Auch hier ist der Rahmen aus fünf Teilen in symmetrischer Reihenfolge zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. Leiste mit dem Ornament (20 mm). Der Grund ist Gold; die mit Hilfe des Kreises konstruierte Vierblattreihung ist zweifarbig: die beiden Blätter jedes Elementes, deren Langachse die von oben links nach unten rechts verlaufende Diagonale bildet, sind blau, die beiden anderen rosa. An den Spitzen dunkler, in der Mitte am hellsten; die Umrandung ist schwarz. 4. Goldstreifen (3 mm); 5. Roter Streifen als Abschluss des Rahmens nach dem Goldgrund der Innenfläche (5 mm.)

Die Innenfläche enthält auf Goldgrund in gleicher Anordnung wie bei der Cheirongruppe sieben Bilder von Ärzten und Botanikern:

Galenos.	
Krateuas.	Dioskurides.
Apollonios.	Nikandros.
Andreas.	Ruphos.

Galenos ¹⁾. Berühmter Theoretiker und Praktiker, erst Arzt an der Gladiatorenschule zu Pergamos, dann seit 163

¹⁾ Bernoulli, l. c. II., 217, Taf. 33. — Diez, l. c., Taf. 2, Fig. 2. — Über die Fragmente der Schrift: „*Περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων*“ vgl. Premierstein, oben, p. 93 ff.

n. Chr. in Rom, am Hofe Marc-Aurels. Fruchtbare Schriftsteller in seinem Fache. In unserem Kodex sind Fragmente seiner Schrift über die Mischung und Heilkraft der Medikamente enthalten. Starb bald nach 200 n. Chr. in Rom.

Ähnlich wie Cheiron auf dem ersten Bilde, ist hier Galenos an die Spitze der Versammlung gestellt. Er sitzt en face auf einem Lehnstuhl, der schief zur Bildebene steht, etwa $\frac{3}{4}$ Drehung nach links. Er blickt nachsinnend vor sich hin. Das Sitzgestell besteht aus sehr schwachen Kreuzbeinen, wie bei einem Klappstuhl, hat aber eine schwer aussehende, oben gerundete Rücklehne und geschwungene Armlehnen; das ganze Möbel ist von dunkler, beinahe schwarzer Farbe. Mit der Körperstellung im Einklang ist die Drehung des langen, bis unter den Sitz reichenden Fuszschmels. Das r. Bein ist unter das l. eingezogen, das l. darüber vorgestreckt. Die r. Hand greift an eine Hochfalte des Himations, die l. ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite und hält einen nicht mehr klar zu unterscheidenden Gegenstand. Ich glaube eine etwas entfaltete Schriftrulle in roter Umhüllung konstatieren zu können. Das Inkarnat ist dunkel rotbraun, die Modellierung wie auf dem ersten Bilde. Das lange, in der Mitte gescheitelte Haupthaar sowie der Bart sind schwarz; das Haupthaar ist einmal nass geworden und wurde in diesem Zustande verwischt.

Die Kleidung besteht aus einem hellblauen Chiton und einem weisgrauen Himation mit blassvioletter Schimmer. Die Schattierungstöne ganz ähnlich, wie bei Machaon im ersten Bilde. Die Füße sind mit Sandalen bekleidet. Die Farbe an dieser Figur ist stark abgerieben.

Krateuas ¹⁾. Hauptsächlich Naturforscher, Leibarzt Mithridates VI. Eupator, Verfasser des Rhizotomikon genannten Kräuterbuches, aus welchem auch in unserer Handschrift einige Fragmente Aufnahme fanden. Er starb zu Pantikapaion im J. 63 vor Christus.

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 12 u. 20. — Ferner über das Rhizotomikon von Krateuas Premierstein, in dieser Abhandlung, oben p. 88 ff.

Er sitzt, den Blick auf den gegenüber postierten Dioskurides gerichtet, auf einem ziemlich hohen Steine, in schwacher Drehung nach r., beinahe en face, das Haupt etwas auf die Brust geneigt, da. Das l. Bein ist ganz im Profil, leicht nach vorn gestreckt und macht den Eindruck der Steifheit, etwa so, als ob der Mann lahm wäre. Das r. Bein, von dem nur der Oberschenkel sichtbar ist, erscheint von vorn gesehen in perspektivischer Verkürzung. Die l. Hand ist auf das obere Ende einer auf den l. Schenkel vertikal gestellten Rolle gelegt; die r. Hand ist wie im Sprechgestus vor die Brust gehoben; doch ist es fraglich, ob der Künstler nicht auch bei dieser Figur dasselbe vor hatte, wie bei Galenos, nämlich einen Griff in die Falten des Gewandes darzustellen. Die Sprache der Finger beim Redegestus ist eben eine andere, formelhaft-typische. Allerdings müsste in letzterem Falle ein gänzlich Misslingen des Vorhabens konstatiert werden. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei Galenos; das Haupt- und Barthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus dem gelblichweissen Himation allein, das die rechte Brustseite sowie den r. Arm frei lässt. An den Füßen Sandalen.

Apollonios ¹⁾. Welcher Apollonios hier gemeint ist, bleibt unentschieden. Es kann sich um den Memphiter Arzt aus der 2. Hälfte des 3. Jahrhunderts vor Chr. handeln, es kann der Herophileer Apollonios Mys aus dem 1. Jahrhundert vor Chr., oder endlich A. von Pergamon aus dem 2. Jahrhundert nach Chr. gemeint sein. Visconti hält ihn auf Grund der Bartlosigkeit für den Memphiter; der eigentümliche Typus widerspricht dieser Annahme nicht.

Er sitzt im $\frac{3}{4}$ -Profil nach r. gewendet, auf einem Steine und blickt auf den ihm gegenüber mit einer Schlange experimentierenden Nikandros. Das l. Bein unter das r. eingezogen, das r. über das l. geschlagen nach vorn gestreckt. Der l. Arm ruht mit dem Ellbogen auf dem l. Knie, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung, so, dass sie auf dem r. Ober-

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

schenkel ruht. Der r. Arm ist in Sprechgeberde erhoben, die Fingersprache dieser Geste entsprechend; der Arm ist vom Himation bedeckt, nur die Hand ist sichtbar. Das wolgenährte Gesicht ist bartlos, das Inkarnat gelblich, in drei Tönen modelliert. Das Haar dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Chiton von bläulichweisser, und mit einem Himation von gelbbrauner Farbe. An den Füßen trägt er Sandalen.

Andreas ¹⁾. Leibarzt Ptolemaios IV. Philopator, anstatt dessen er im Kriege gegen Antiochos III. im J. 217 vor Chr. bei Raphia getötet wurde.

Er sitzt, den Blick zu Nikandros erhoben, auf einem Steine, im Profil nach r. gewendet; das r. Bein ist im Knie leicht gebogen, nach vorn gestreckt; das l. Knie hoch, das Bein eingezogen. Der Oberkörper ist etwas nach vorn geneigt. Der r. Arm ist ausgestreckt und ruht im Gelenk auf dem Knie; die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung; der l. Ellbogen ist auf das l. Knie gestützt, die Hand stützt das Kinn. Dadurch erhält das Haupt eine Neigung in's Genick. — Das Inkarnat braunrot, in drei Tönen gehöht. Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Himation von bläulichweisser Farbe, welcher die r. Hälfte des Oberkörpers sammt dem Arm frei lässt. An den Füßen Sandalen.

Ruphos ²⁾. Ein aus Ephesos stammender Arzt, Anatom und medizinischer Schriftsteller, wirkte unter Trajan (98—117 nach Chr.) in Alexandrien.

Er sitzt, zu Krateuas hinanblickend, auf einem Steine, im Profil nach l.; das r. Knie hochgezogen, das l. Bein, im Knie leicht gebogen, ist nach vorn gestreckt. Der l. Unterarm ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite, die Hand hält in horizontaler Richtung eine Rolle. Der r. Ellbogen ist auf das r. Knie gestützt, der Unterarm nach oben gerichtet, der Zeigefinger der Hand berührt das Kinn. Analog

¹⁾ Bernoulli, l. c. II., 218. — Diez, l. c. p. 13 u. 20.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 20.

seinem Gegenüber hat er das Haupt in's Genick geworfen. — Das Inkarnat ist braunrot, mit drei Tönen gehöht. — Haar und Bart dunkelbraun, weiss gehöht.

Seine Kleidung bildet ein bläulichweisser Chiton, darüber ein gelbbraunes Himation. Die Füsse bekleiden Sandalen.

Nikandros ¹⁾. Stammt aus Kolophon, wirkte unter Attalos III. (138—133 vor Chr.) und ist der Verfasser von zwei auch in unserem Kodex enthaltenen Schriften, der *Theriaka* und *Alexipharmaka*, in denen er Mittel gegen Tier- und Pflanzengifte behandelt.

Er sitzt auf einem Steine im Profil nach l. gewendet. Sein Blick ist auf die Schlange, seine ganze Aufmerksamkeit dem Experimente zugewendet. Das l. Bein ist eingezogen, das r. etwas steif nach vorn gestreckt; der Oberkörper ist nach vorn geneigt. Mit der l. Hand hält er eine Pflanze vor der Brust ²⁾, der r. Arm ist ausgestreckt, mit der r. Hand hält er einer zu ihm herankriechenden Schlange eine Wurzel hin, in welche das Tier beisst. Es ist eine unzweideutige Anspielung auf die *Theriaka* und *Alexipharmaka*. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei den anderen Figuren. Haar und Bart (soweit noch sichtbar) schwarz.

Bekleidet ist er mit einem Chiton, darüber mit einem Himation, das den l. Arm bis auf die Hand verhüllt. Die Farbe beider Gewänder ist hell-rötlichbraun. Die Fussbekleidung bilden Sandalen.

Dioskurides ³⁾. Aus Anazarbos in Kilikien, Botaniker,

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 21.

²⁾ Vgl. dagegen die Angaben bei Bernoulli und Diez. Es ist dies nicht die einzige Stelle, wo ich mit meinen Angaben von denen meiner Vorgänger abweiche. Um diesbezügliche Anmerkungen zu restringieren, übergehe ich solche Differenzen stillschweigend. Ich versichere nur, dass alles, was ich angebe, auf dem gewissenhaftesten Studium des Originals beruht und dass ich persönlich sicher bin, dass es nur so und nicht anders sein kann. Allerdings ist es ungemein schwer, bei dem heutigen Zustande der Miniaturen in alle Einzelheiten einzudringen, zumal manche Absplitterungen zufällig nicht formlos sind und sehr leicht irre führen können.

³⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Pharmakolog, Arzt und Fachschriftsteller. Wirkte unter Nero (37—68 nach Chr.) vielleicht als Arzt im römischen Heere. Er ist der Verfasser der unseren Kodex hauptsächlich füllenden Schrift *Περὶ ὅλης ἰατρικῆς*.

Er sitzt, im Profil nach l. gewendet, auf einem Steine, das l. Bein leicht nach vorn gestreckt, das r. Unterbein senkrecht auf die Erde gestellt. Der l. Unterarm ruht auf dem Knie derselben Seite, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung. Der r. Arm ist in der Sprechgeberde erhoben, der Daumen, der Zeige- und der Mittelfinger der Hand sind ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sowol der Blick als auch die Handbewegung sind gegen Krateuas gerichtet. Das Inkarnat ist heller, als bei den anderen, Höhung in nur zwei Tönen. Haar und Bart dunkelbraun, mit einer helleren braunen Höhung, nicht grauer Melierung.

Die Kleidung ist ein hellvioletter Chiton und ein Himation von derselben Farbe. Die Füße sind mit Sandalen bekleidet.

Auch dieses Bild soll in Hinkunft nach Bernoullis Bezeichnung „*Galengruppe*“ genannt werden.

Nunmehr sind zwei weitere Miniaturen dem Hauptautor unserer Handschrift, *Dioskurides*, gewidmet. Deshalb will ich sie kurz als erstes und zweites Dioskuridesbild bezeichnen.

I. *Dioskuridesbild* ¹⁾. (Fol. 4^b). Gesamtgrösse:

¹⁾ Diez, l. c. p. 21 f. — Taf. 3, Fig. 1. Der Verf. nennt die beiden Bilder „Mandragorabilder“, weil sie „die Entdeckung der Mandragora mit Hilfe der Heuresis, sowie die darauffolgende wissenschaftliche Ausbeutung der Pflanze“ schildern. Ich beziehe die beiden symbolischen Figuren, die Heuresis im ersten, die Epinoia im zweiten Bilde auf Dioskurides, dessen stete Begleiterinnen bei seinen wissenschaftlichen Arbeiten sie sind. Sie stellen Geistesigenschaften des Autors dar, dessen Werke mit ihrer Hilfe zu Stande kamen. Die wichtigste Figur im Bilde ist demnach der Träger dieser Eigenschaften. — Dass in beiden Bildern der Alraun herangezogen ist, hat seinen Grund offenbar darin, dass nach dem Glauben der Alten der Spürsinn und das eingehend überlegende Studium sich eben an dieser geheimnisvollen Wunderpflanze am meisten betätigen kann.

226: 210 mm. Davon entfallen auf die Rahmenbreite 42 mm. Der Rahmen ist aus fünf Teilen zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (4 mm.); 3. Leiste mit dem Rautenmuster. Dieses besteht aus neun Rautenreihen, von denen die äusseren grün, die mittlere gelblichweiss, die inneren rosa sind. Die äusserste und die innerste Reihe am Goldstreifen ist dunkelgrün, beziehungsweise dunkelrosa, die nächsten sind beiderseits heller, die mittlere, vielleicht mit einem schwachen Gelb getönter, ausgesparter Pergamentgrund, bildet die höchste Belichtung. Dadurch gewinnt diese Leiste den Anschein, als ob sie als Rundstab modelliert wäre. Die mit ihren Ecken an dem Goldstreifen anstehenden Rauten der äussersten und der innersten Reihe bilden nun an der geraden Abschlusslinie eine regelmässige Zackung; diese füllen Halbrautenreihen und bilden beiderseits den tiefsten Ton: bei Grün sind sie schwarzgrün, bei Rosa dunkelrot (25 mm). 4. Goldstreifen (3 mm); 5. schmutzig blaugrauer Streifen (4 mm).

Die Darstellung selbst hat einen tief luftblauen Hintergrund, davor links eine flüchtig angedeutete Architectur von blauvioletter Farbe; die Gliederung des Bekrönungsgesimses sowie die Umrahmung eines rechteckigen leeren Feldes ist mit weissen Linien durchgeführt. Der Boden ist ebenfalls blauviolett.

Links steht ein vergoldeter, braun schattierter Lehnssessel von genau demselben Baue, wie jener bei Galenos. Quer vor dem Sessel steht ein ebenfalls vergoldeter Fuszchemel. Auf dem Stuhle sitzt, im Profil nach r. gewendet, Dioskurides. Das Gesicht zeigt $\frac{3}{4}$ -Profil, der Blick ist auf die Heuresis gerichtet. Das r. Knie ist hochgezogen, das l. niedriger; beide Füsse ruhen auf dem Schemel, der l. etwas nach vorn gesetzt. Die l. Hand ruht auf dem oberen Ende einer auf das r. Knie gestülpten Rolle; der r. Arm ist im Redegestus gerade vorgestreckt, die Hand weist mit dem Zeige- und Mittelfinger auf die Mandragorapflanze. — Das Inkarnat ist rotbraun, mit drei Tönen gehöht. Haar und Bart schwarzbraun. — Die Kleidung besteht aus

einem langen Armelchiton von bläulichweisser Farbe; die Füsse sind mit Sandalen bekleidet. Über der Figur sieht man über dem Gesimse in weissen Majuskeln die Überschrift: ΔΙΟΚΚΟΡΙΑΗC.

Rechts steht eine jugendliche Frauengestalt, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. zurückgezogen. Der r. Arm weich ausgestreckt, die Hand hält eine Alraunpflanze (Mandragora) von schwarzbrauner, anthropomorpher Wurzel, grünen Blättern und roten Blüten; die gesenkte Linke weist mit dem Zeigefinger auf den gleich zu erwähnenden Hund. Ihr Blick ist mehr aus dem Bilde als zu Dioskurides gerichtet, gilt aber zweifellos dem Letzteren. — Das Inkarnat ist viel heller, als bei Dioskurides, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das glatt gescheitelte, am Hinterhaupt geknotete Haar ist hellbraun. — Ihre Kleidung besteht aus einem goldgewebigen, bis über die Knöchel reichenden, ärmellosen und um die Hüften gegürteten Gewande; die Schattierung ist braun. Darüber ist ein rotes Tuch geworfen: es hängt vorn über die r. Schulter und kommt rückwärts unter der Gürtelgegend hervor; ein Zipfel hängt am Handgelenk über den r. Unterarm. Die Füsse bekleiden rote Schuhe. Als Schmuck trägt sie Ringohrgehänge von Gold, und eine ebensolche Armspange am l. Oberarm. Über der Gestalt in weissen Majuskeln die Überschrift: ΕΥΡΕCΙC.

Zwischen diesen beiden Figuren auf dem Boden ist ein sich nach rückwärts überstürzenden Hund, mit gekrümmten Leib und nach vorn ausgestreckten Beinen dargestellt. Die Schnauze ist geöffnet, die Augen schmerzvoll verdreht. Die Farbe des Tieres ist braungelb. Um den Hals hat er ein Band angelegt, daran ist eine Schnur befestigt, die mit dem zweiten Ende an die Alraunpflanze in der Hand der Heuresis gebunden ist ¹⁾.

¹⁾ Infolge der Farbenabsplitterung an dieser Stelle ist die Verbindung der Schnur mit der Pflanze, kaum mit voller Sicherheit zu konstatieren. Die volle Gewähr bietet die Kopie aus dem Codex Chigianus, die von

II. Dioskuridesbild ¹⁾. (Fol. 5^b). Gesamtgrösse: 236 : 225 mm. Auf den aus fünf Gliedern zusammengesetzten Rahmen entfallen 35 mm. und zwar: 1. Blauer Streifen (5 mm); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. die Mittelleiste mit rotem Grunde und blaugrüner Ranke (21 mm.). 4. Goldstreifen (3 mm.); 5. schwarzer Abschlusstreifen gegen das Bildfeld (3 mm.). — Die Eckstücke sind goldene Hülsen, braun schattiert und ornamentiert.

Bei der Darstellung ist der schmale Luftraum tiefblau; in demselben hangen, am inneren Rande des Rahmens befestigt, grazile, dunkelgrüne Guirlanden mit weissen Blüten herab.

Den Hintergrund bildet, die ganze Breite des Bildes belegend, eine dreiteilige Architektur: in der Mitte eine halbkreisförmige Nische mit vergoldeter Muschelwölbung; von der Bedachung darüber ist ein an der Front ziemlich steiler, dreieckiger Giebel sichtbar. Zu beiden Seiten schliessen sich Teile eines längeren Säulenportikus an. Auf jeder Seite tragen drei korinthische Säulen ein mit Zahnschnitt geschmücktes Epistyl, darauf sattrote Aufsätze, die wahrscheinlich aus je zwei, in der Mitte zusammenstossenden Voluten bestehend anzusehen sind. Die braune, goldkassettierte Decke des Portikus ist, logisch zwar richtig, doch mit sehr geringem Gefühl für Perspektive, in der Untersicht gegeben. Die Farbe des Gemäuers ist violettgrau; die der Säulen, von links nach rechts gerechnet zweierlei: die erste, dritte, vierte und sechste ist serpentinegrün, geädert; die zweite und fünfte dunkelbraun, grün gesprenkelt; die Kapitäle sind weiss. Zur Belebung der Mauerflächen durchziehen alle Teile der Architektur, gleichmässig durchlaufend, zwei Mauerstreifen: der erste unter der Decke, der zweite etwas tiefer.

Vor der r. Abseite der Architektur steht ein vergoldeter

unserem Exemplare zu einer Zeit genommen wurde, als die Miniatur noch gut erhalten war. Vgl. Penzig, *Contribuzioni alla storia della botanica* (Milano 1905) Tav. 2.

¹⁾ Bernoulli, l. c., II., 214 f. — Taf. 31. — Diez, l. c., p. 23 f. — Taf. 3, Fig. 2.

Stuhl ohne Lehnen, mit gedrechselten und horizontal verspreizten Beinen; auf das Sitzbrett ist ein rosa Polster gelegt. Darauf sitzt Dioskurides im Profil nach l., das r. Knie ist hoch gezogen, das l. Bein vorgesetzt. Die Füße sind auf einem massiv gearbeiteten, holzfarbenen Schemel gestützt, der l. ruht nur noch mit der Ferse auf der Kante desselben. Auf den Knien liegt ein aufgeschlagenes Buch, das er mit der l. Hand hält; die Rechte führt schreibend den Kalamos und stützt sich mit den beiden letzten Fingern auf die r. Hälfte des Buches. Der Oberkörper, besonders aber der Kopf, ist über den Kodex gebeugt. Vor dem Schreibenden steht ein kastenartiges Gestell, mit einem bläulichweissen Tuche tief verhängt; auf der Platte steht ein grosses Tintenfass. Das Inkarnat ist braunrot in drei Tönen gehöht. Haar und Bart braunschwarz.

Bekleidet ist er mit einem bläulichweissen Armelchiton, von den Hüften abwärts noch mit einem weissen, braungrau schattierten Mantel. An den Füßen trägt er Sandalen.

Das Buch, in welches er schreibt, hat einen roten Einband, vom rechtsseitigen Deckel hängt ein rotes Verschlussband herab. Über dem Haupte liest man in weisser Schrift den Namen:

ΔΙΟΣΚΟ
ΡΙΔΗΣ

Vor der Nische steht eine jugendliche weibliche Gestalt im $\frac{3}{4}$ -Profil nach links gewendet. Der r. Fuss ist leicht vorgesetzt, der l. nicht sichtbar. Die Oberarme hält sie beinahe perpendikular am Körper, die Unterarme sind nach vorn gestreckt, mit den Händen hält sie die Alraunpflanze frei vor sich hin. Das Inkarnat ist hell, gelblich, mit drei Tönen gehöht. Das Haar ist dunkelbraun, glatt gescheitelt, am Hinterhaupte oder im Genick geknotet.

Bekleidet ist sie mit einem bis zum Boden herabwallenden Gewande aus goldgewebten Stoffe, das um die Hüften gegürtet ist; auf der Brust sind noch drei rote Ornamentreste sichtbar, die von einem nicht mehr bestimmbar Brustschmuck her-

rühren dürften ¹⁾. Über den Rücken fällt ein blauer Mantel, nur an der linken Seite sichtbar, herab; ein Zipfel hängt am Ellbogen des l. Unterarmes nach innen. Die Füße sind mit roten Schuhen bekleidet. Ihren Schmuck bildet ein Goldreifen um das Haupt und einfache, grosse Ohrringe. Links vom Kopfe in weisser Majuskel der Name: ΕΤΤΙΝΟΙΑ

Vor der linken Abseite der Architektur sitzt auf einem, einfachen Klappstuhl, dessen Sitz rot bespannt ist, ein Maler. Das Gesicht im verlorenen Profil, der Oberkörper in Rückenansicht, das l. Bein im Profil nach l., das r. eingezogen, nur auf die Zehenspitzen gestützt. Der l. Ellbogen ist auf den Oberschenkel derselben Seite aufgestützt, die Hand hält einen mit dunklem Pigment gefüllten Farbennapf. Der r. Arm ist ausgestreckt, die Hand führt, die Mandragorawurzel malend, den Pinsel. Das Inkarnat ist hell, gelblich, wie bei der Epinoia; das Gesicht ist bartlos, das Haupthaar dunkelbraun.

Bekleidet ist der Maler mit einem kurzen, rosafarbenen Chiton ohne Ärmel, der um die Hüften von einem vergoldeten Gürtel zusammengehalten wird. Die Beine sind bis über die Kniee mit weissen Beinkleidern, von da ab mit schwarzen Strümpfen bekleidet, welche ein rotes Band unter dem Knie festhält; Schuhwerk ist nicht zu sehen.

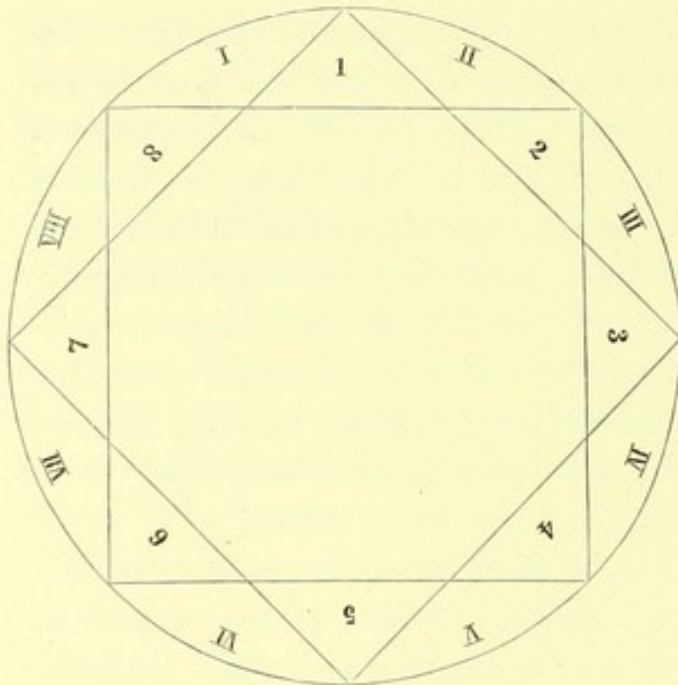
Vor dem Künstler steht eine dreibeinige, holzfarbene Staffelei; die Enden der einzelnen Stelzen bilden zusammen einen zylindrischen Kopf, der in mehrere horizontal laufende Rillen die Bundschnur aufnimmt. Die Verstellbarkeit der Stelzen ist offenbar durch Charnire ermöglicht. Die beiden vorderen Beine tragen auf Steckstiften eine Tafel, auf welcher ein weisses Blatt mit acht Reishägeln festgeheftet ist; darauf erscheint die Alraunpflanze schon gemalt; der Künstler ist anscheinend damit beschäftigt, die anthropomorphe Wurzel möglichst getreu der Natur nachzubilden, weshalb er das ihm

¹⁾ Mit Diez darin die „orbiculi“ zu erblicken, vermag ich deshalb nicht, weil die roten Reste nicht nur an beiden Schultern, sondern auch zwischen denselben, aber aus der Mitte gerückt, sichtbar sind. Auch die Form verrät eine Ausdehnung in die Länge, keinen Kreis.

von der Epinoia entgegengehaltene Original aufmerksam betrachtet, um noch eventuelle Korrekturen anzubringen.

Unter der Tafel steht ein kistenähnliches Gestell, darauf sieben Näpfe (Muscheln) mit verschiedenen Farben, die zur Darstellung der Pflanze erforderlich waren.

Auf diese beiden Dioskuridesbilder folgt das *Dedikationsbild* mit der Darstellung der *Anicia Juliana*¹⁾. (Fol. 6^b). Gesamtgrösse (Diameter des Kreises, den Rahmenring mitinbegriffen): 240 mm.; sammt den über die äussere Peripherie hinausgehenden Schlingenhälften: 266 mm. Auf den Rahmen

entfallen 14 mm. Dieser ist aus zwei Teilen zusammengesetzt: aus einer roten Umfassungslinie und aus einem goldenen Flechtband. — In den Kreis sind zwei um 45° gegeneinander gedrehte Quadrate derart eingeschrieben, dass die Diagonale des einen mit der Mittellinie des anderen zusammenfällt; deren 158 mm.

lange Seiten zeigen ebenfalls das Flechtbandmuster des Kreises. Durch diese geometrische Konfiguration entstehen drei Arten von Flächenkompartimenten: das oktagonale *Mittelfeld*, die acht gleichschenkligen *Dreiecke* mit einem rechten Scheitelwinkel als *Quadratabschnitte* und die acht

¹⁾ Diez, l. c., p. 24, ff. Taf. 4, Fig. 1. — Am gründlichsten v. Premerstein, *Anicia Juliana* im Wiener Dioskorides-Kodex, in: *Jahrbuch der kunsth. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses*. Bd. XXIV. Heft 3, mit einer sehr guten farbigen Reproduktion in Originalgrösse. Daselbst ist auch (p. 105) die wichtigste Litteratur, in welcher das Bild reproduziert wurde, mitgeteilt. Ferner die Angaben v. Premersteins hier oben, p. 8.

zwischen den Dreieckschenkeln und der Peripherie liegenden *Kreisausschnitte*.

Von Letzteren hat jeder eine Höhe von 23 mm. (In der Skizze mit I—VIII bezeichnet). Sie sind von schmutzigblauen Grunde; darauf, flott komponiert und impressionistisch gemalt, folgende acht auf die Bautätigkeit Julianas sich beziehende Darstellungen.

I. *Beflügelte Putti beim Malen eines Tafelbildes*. Links eine Farbenbank. Rechts davon ein Putto, im Profil nach r., niedergebeugt und Farben in den auf dem Boden stehenden vier Näpfen zubereitend. Rechts davon steht ein Putto, im Profil nach r. gewendet, vor einer Staffelei, auf welcher eine Tafel aufgestellt ist und malt darauf eine menschliche Halbfigur. Mit der Rechten führt er den Pinsel, mit der Linken hält er den Farbennapf.

II. *Bemalung einer Hausfassade*. Links ein in schwarzen Strichen angedeutetes Haus. Rechts davor zwei stehende, im Profil nach l. gewendete Putti, der eine flügellos; beide haben den l. Arm leicht vorgestreckt, den r. höher gehoben. Hinter diesen beiden, weiter nach r. ein dritter Putto, im Profil nach r., zu einem der fünf Farbengefässe niedergebeugt, wol Farbe anrührend. Die Gefässe sind kesselartig geformt und mit einer, noch jetzt deutlich erkennbaren Handhabe versehen, was zweifelsohne auf die Grösse hindeutet.

III. *Putti bei der Tischlerarbeit*. Auf einem Gerüst von Hackenstützen liegt ein Pfosten. Auf diesem steht ein geflügelter Putto im Profil nach r., auf dem Boden ein zweiter im Profil nach l.; beide zersägen mittelst einer Schrotsäge den Pfosten.

IV. *Bearbeiten von Steinen*. Links rohes Steinmaterial; r. davon ein Stein isoliert liegend, davor sitzt ein Putto auf dem Boden, mit dem Rücken gegen den Beschauer; mit der Linken setzt er den Meissel an, mit der Rechten, die hoch erhoben ist, führte er jedenfalls den Schlägel. Die anderen Teile der Darstellung sind bis auf das Pergament abgerieben, sodass nicht einmal Spuren erhalten sind. Auch die eben be-

schriebene Szene ist nur mit grösster Mühe zu erkennen. Die Farbe der Steine war grau, braun schattiert.

V. *Herbeischaffen von Steinmaterial*. Links ein grosser mit Stricken umschnürter Stein; die Enden der Seile sind an der Welle eines Göpels befestigt, an dessen vier Hebeln sich ebensoviele Putti anstemmen und drehen: der erste (von l. an gerechnet) im Profil nach r., der zweite in Rückenansicht, der dritte im Profil nach l., der letzte en face. Rechts davon ein frei liegender Stein. Der Göpel ist dunkelbraun, die Steine wie in der vorhergehenden Darstellung.

VI. *Putti beim Versetzen von Balkenhölzern*. (Dachstuhlkonstruktion). — Links zwei geflügelte Putti im Profil nach r., beide anscheinend damit beschäftigt, mittelst Hebebäumen, an die sie sich mit den Schultern anstemmen, einen Balken an seine Stelle zu rollen. Vor ihnen ein viereckiges Gerüst in Draufsicht; auf diesem steht der dritte Putto im Profil nach r., und hantiert mit Balken; seine Gesten sind nicht mehr konstatierbar.

VII. *Vorbereitung der Zimmerhölzer durch Putti*. Zwei Darstellungen übereinander, die jedoch hintereinander zu denken sind. Oben ein Putto im Profil nach r., der einen auf zwei Zimmerböcken liegenden Balken mit einer Axt behaut. Unten ein Putto im Profil nach r.; er sitzt auf einem wagrechten Balken, der mit dem sichtbaren Kopfende auf einem ziemlich hohen Zimmerbock aufliegt, sodass der Putto mit baumelnden Beinen da sitzt; das zweite Ende des Balkens ist in der Überschneidung. In der Hand hält er ein schwächeres Holz, dessen unteres Ende auf den Zimmerbock gestützt ist, und bearbeitet es mit einem Hohlbeil.

VIII. *Musivische Arbeit*. Beinahe die ganze Breite des Feldes nimmt eine Apsis (Exedra) mit Muschelwölbung ein, deren Wand in mehrere Felder eingeteilt ist, wovon sich das mittlere und das linke unterscheiden lassen. Das ganze steht auf einem Stufensockel. Im Mittelfelde der Exedra ist eine satt polychromierte Figur, an der noch ein Teil eines roten Oberkleides, eine goldene Gloriele sowie Schriftzeichen rechts und links vom Haupte deutlich wahrnehmbar sind (links ein

Y, rechts ein formloses Gebilde). Davor, etwas nach l. gerückt, steht ein Putto, fast im Profil nach r. gewendet. Er steht auf dem r. Bein und hat das l. auf eine Stufe gestellt; die beiden Arme sind gerade gegen die Wand ausgestreckt. Da alle sonst typisch wiederkehrenden und zur Andeutung der Malerei oder Bildhauerei — und nur diese könnten ausser der Mosaikarbeit hier in Betracht kommen — nötigen Beigaben, wie Farbentöpfe und Eisenwerkzeuge fehlen, glaube ich auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliessen zu müssen.

Nach dem Darstellungsinhalt allerdings müsste die Reihenfolge eine andere sein. Es gehören zusammen VII (das Vorbereiten) und VI (das Versetzen der Zimmerhölzer). Ferner V (das Herbeischaffen) und IV (das Bearbeiten des Steinmaterials). Dann I (Tafelmalerei) und II (Wandmalerei). Als paarlose Darstellungen unterbrechen die in gleicher Höhe vis-a-vis angebrachten Szenen III (Tischlerarbeit) und VIII (Mosaik).

Die dreieckigen Quadratabschnitte (in der Skizze mit 1—8 bezeichnet) haben je die Höhe von 20 mm.; die Fläche ist rot angelegt. In jedem derselben ist in Gold ein Buchstabe des Namens Juliana aufgetragen: im Felde 1 = I; 2 = O; 3 = T; 4 = A; 5 = I; 6 = A; 7 = N; 8 = A. Jeder ist schwarzbraun umrandet.

Das Achteck ist zunächst noch von einem 3 mm. starken Streifen von schwarzer Farbe umsäumt; darauf ein achtzeiliges Akrostichon zum Preise Julianas, als Erbauerin der Kirche in Honoratae ¹⁾.

Das ganze Feld hat einen gleichmässig angelegten blauen Grund.

In der Mitte desselben ist ein vergoldeter Prachtsessel mit Greifenbeinen aufgestellt. Das starke Sitzbrett ist ebenfalls vergoldet und trägt ein schwellendes violettrosafarbenes Kissen; Lehnen fehlen. Davor liegt ein niedriger, aber beträcht-

¹⁾ Über die Lesung, den metrischen Bau, Beziehungen des Inhaltes etc., vgl. v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 110 ff. — Den Umfang der späteren Restaurierungen, wie ihn v. Premenstein findet, kann ich allerdings nicht konstatieren. Ferner hier oben, p. 10 ff.

lich langer und breiter Fuszschemel von der Farbe des Sessels.

Darauf sitzt in feierlich-ernster Unbeweglichkeit die gepriesene Anicia Juliana, ganz in Vorderansicht. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. eingezogen. Der l. Oberarm liegt am Körper an, die Hand hält einen, auf den l. Schenkel schief aufgestützten Kodex in vergoldetem Einband, dessen sichtbarer Deckel eine weisse, ehemals mit einem Ornament oder einer Darstellung geschmückte Raute zeigt. Der r. Oberarm ist ebenfalls an den Körper gelegt, der Unterarm schief gesenkt; die Hand weist die volle Innenfläche dem Beschauer. Auf der Handfläche sind ganz deutliche Reste von zwei Goldmünzen ¹⁾.

Das Inkarnat ist hell, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das Haar ist schwarzbraun.

Sie trägt ein purpurnes (d. i. dunkelviolettes) Untergewand mit eng schliessenden, bis an das Handgelenk reichenden und hier mit Goldstreifen verzierten Ärmeln. Darüber hat sie ein zweites purpurnes Gewand, eine Dalmatika, mit weiten Ärmeln angelegt; es reicht bis zum Boden. Endlich trägt sie zu oberst einen goldwebigen Überwurf, die mit Purpurklavi gesäumte Palla, deren Streifen mit dem Umwurfteil durch eine Nadel an der Brust zusammengehalten werden ²⁾. Die Füsse bekleiden rote Schuhe.

Die Haartracht der Patrizierin ist gegenüber jener bei der Heuresis und Epinoia komplizierter. Das reiche Haar ist in einem kranzartig um das Haupt gelegten Wulst nach vorn gezogen; möglicherweise wird man an eine Einlage zu denken haben ³⁾. Die Anordnung am Hinterhaupte dürfte in

¹⁾ Vgl. dagegen v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 106, und hier oben p. 15. — Diez, l. c., p. 25.

²⁾ Über die Kleidung der Juliana vgl. die erschöpfende Untersuchung und zwingende Darlegung bei v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 116 ff. — mit Rekonstruktionen.

³⁾ Anders hat hier Molinier gesehen, der in seiner Specialarbeit: *La coiffure des femmes dans quelques monuments byzantins in: Études d'histoire du moyen-âge, dédiées à Gabriel Monod* (Paris, 1896), p. 61 ff., zwei Hauben, eine untere, schwarze, und eine obere, rote annimmt und zum

Flechten festgesteckt gewesen sein. Über das schwarzbraune Haar ist ein tiefschwarzes Netz von rhombischen Maschen gezogen und über den Schläfen mit Haarnadeln festgesteckt; die ziemlich grossen, weissen Buckeln dürften als Elfenbein anzusprechen sein. In der Mitte über der Stirne ist ein rechteckiges, mit Edelsteinen und wahrscheinlich auch mit Filigran verziertes Goldplättchen festgemacht. Darüber folgt ein rundes, scharlachrotes Häubchen, das netzartig mit Perlen benäht zu denken ist. In der Mitte desselben, oberhalb des Netzplättchens, war eine Agraffe angebracht, wie die Goldreste beweisen; die Form ist freilich nicht mehr mit Sicherheit zu bestimmen. Das eine scheint mir aber unzweifelhaft zu sein, dass sie über das Häubchen hinausragte, und ist es nicht unwahrscheinlich, dass die Form der Absplitterungen an dieser Stelle von der früheren Form des Ornamentes bedingt, also nicht zufällig ist ¹⁾. Über das Hinterhaupt scheint ein dünner Schleier hinabgefallen zu sein, nach dürftigen Resten zu schliessen. Den Goldschmuck beenden Ohrgehänge, die aus einem einfachen Ringe bestehen, an welchem noch eine grosse Perle angehängt ist.

Hinter Juliana steht rechts (vom Beschauer) kaum merklich nach r. gewendet, eine weibliche Gestalt. Das r. Bein ist vorgestreckt, sodass der Fuss vom Ristbug an sichtbar war. Das l. Knie ist hochgezogen, der Fuss auf einen Schemel von weisser Farbe aufgestützt. Der l. Oberarm ist am Körper anliegend, die Hand hält einen auf das l. Knie aufgestützten, mit dem Rücken nach rückwärts gerichteten rot eingebundenen Kodex; vorn, über dem weissen Schnitt sind noch Reste der Schliessenbänder zu sehen. Die r. Hand weist mit dem Zeigefinger über den Kodex hinweg, anscheinend auf den Inschriftstreifen, der die Worte: »ὑμνοῦσιν καὶ δοξάζουσιν« enthält. Das

Ergebnis gelangt, dass wir es mit Perrücken zu tun hätten. Ihm ist das Original wol nicht vorgelegen. Dieser Annahme folgt Diez, l. c., p. 25 und 52 f. — Richtig hat v. Premenstein, p. 121 die Anordnung dargelegt.

¹⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 25, Anm. 3, der eine gegenteilige Ansicht hat. Ich komme darauf zurück.

Haupt ist gegen die Mittelaxe beinahe im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet. Das Inkarnat wie bei der Julianafigur. Das schwarze Haar ist gescheitelt, am Hinterhaupte geknotet; die kurzen Vorderhaare sind frei in die Stirne gekämmt. Ihr Blick ist voll auf die Mittelfigur gerichtet. — Ihre Kleidung besteht aus einem weissen bis zum Boden reichenden Gewande (Chiton) mit eng schliessenden Ärmeln, das mit schmalen, dunkel geränderten Goldstreifen, welche zu beiden Seiten über die Schultern bis zum Saum herab laufen, verziert ist. Über die l. Schulter und den l. Arm hängt ein violettrosafarbener Mantel. Die Farbe der Beschuhung ist nicht mehr zu sehen, muss aber, wie aus Spuren hervorgeht, rot gewesen sein, wie bei den allegorischen Figuren der Heuresis und der Epinoia. Der Schmuck besteht aus einem Goldreifen, der, mit einem Mittelbuckel versehen, das Haar zusammenfasst, und aus grossen Ohrringen mit kleinen Anhängseln; um den Hals und über die Brust läuft ein feiner Goldstrich, vielleicht ein Goldkettchen andeutend. Zu beiden Seiten des Hauptes ist die Beischrift $\Phi\rho\omicron\eta\eta$ — CIC in weissen Majuskeln angebracht.

Links (vom Beschauer) steht eine zweite weibliche Gestalt, vollkommen en face. Die Stellung der Beine ist nicht sichtbar. Beide Arme halten in der Höhe der Gürtelgegend einen Bausch mit Goldmünzen gefüllt. Das Haupt ist nach links geneigt, die Augenbrauen gegen die Nasenwurzel hochgezogen, die Mundwinkel nach abwärts gerichtet: die typischen Züge bei der Darstellung des Schmerzes. Das Inkarnat, die Haarfarbe und Haartracht sowie der Schmuck entsprechen ganz jenen, bei der Phronesis beschriebenen. Die Kleidung besteht aus einem weissen Ärmelchiton, welcher zu beiden Seiten mit dreifachen, dunkel berandeten Goldstreifen, einem breiten und zwei schmalen, verziert ist; diese sind wol auch, wie bei der Phronesis, über die Schultern bis zum Saum hinablaufend zu denken. Über die linke Schulter hängt, schief über die Brust gezogen und über die beiden Hände fallend, ein graugrüner Mantel, der zwischen dem Körper und den Unterarmen einen tiefen Bausch bildet, in dem das Gold aufgeschüttet liegt. —

Zu beiden Seiten des Hauptes in Weiss die Beischrift
 ΜΕΓΑΛΟ — ΨΥΧΙΑ.

Vor dieser steht, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach r. gewendet, ein
 nackter, geflügelter Putto von demselben Inkarnat, wie die
 Frauenfiguren. Er blickt zur Juliana auf und hält ihr einen
 aufgeschlagenen Kodex hoch entgegen. Der Letztere ist in
 rotem Einbände und hat rote Schliessenbänder.

Auf der rechtsseitigen Hälfte liegen vier Goldmünzen,
 welche die offene Hand der Juliana darauf gleiten liess; die
 linksseitige Hälfte weist anscheinend Reste eines grünen
 Pflanzenbildes auf. Über dem Kopfe des Eros steht, in
 Weiss ausgeführt, die Beischrift: ΠΡΟΘΟΣ ΤΗΣ —
 ΦΙΛΟΚΤΙΣΤΟΥ.

Vor dem Putto, dessen Beine bis über das Knie über-
 schneidend, kniet eine weibliche Gestalt. Sie ist aus Platz-
 mangel, wol gegen die Intentionen des Künstlers, sehr klein
 geraten und ist zwischen den sechsten Inschriftstreifen
 (enthaltend den Vers: *Ανιχνύων, ὃν γένος πέλεις*) und die linke
 Schmalseite des Fuszschemels eingezwängt. Sie kniet auf beiden
 Knien, hat den Oberkörper zur Erde geneigt, die beiden
 Unterarme sind auf den Schemel aufgelegt, während ihr Mund
 die Spitze von Julianas rechtem Fusse zu berühren scheint. —
 Das Inkarnat wird wol mit demjenigen der anderen Figuren
 gestimmt haben; jetzt ist der ganze Auftrag beinahe bis auf
 den Pergamentgrund abgerieben. — Die Kleidung besteht
 aus einem gelblichweissen, mit einem braunberandeten Gold-
 streifen geschmückten Untergewande; über den Oberkörper,
 das Hinterhaupt und die Arme mit einhüllend, legt sich ein
 weisser Mantel. Die Füsse sind rot beschuht. Über der Figur
 steht die zweizeilige, in Weiss aufgetragene Beischrift:
 ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ — ΤΕΧΝΩΝ.

Vor dem Schemel stehen zwei zylindrische Gefässe, nach
 der Farbe zu urteilen, aus Holz. So viel ich sehe, waren
 diese mit Geld angefüllt dargestellt; bei dem linksseitigen
 wenigstens lässt sich dies mit Sicherheit behaupten, weil nicht
 nur die Goldreste, sondern auch genau dieselbe dunkelbraune
 Umrandung in deutlichen Spuren zurückgeblieben ist, wie sie

die Goldmünzen im Schoosse der Megalopsychia zeigen. Schwieriger liegt die Bestimmung beim rechtsseitigen Gefäss; doch kann es, nach meiner Überzeugung nur die Alternative geben: entweder war das Gefäss ebenfalls mit Gold gefüllt dargestellt, oder — und das scheint mir weniger wahrscheinlich — leer, wodurch die Summe als bereits verausgabt angezeigt werden sollte. Das ist umso glaubwürdiger, als das Innere beider Gefässe den blauen Grund zeigt, von welchem das aufgetragene Gold abgefallen ist ¹⁾. Wollte der Künstler die Gefässe leer darstellen, hätte er sie innen braun oder sonstwie dunkel gefärbt; denn diese Logik des Kolorites hält er sonst fest.

Das nun folgende *Titelblatt* ²⁾ (Fol. 7^b) ist ein Kreis von 213 mm. Diameter, von tief blauer Innenfläche mit einem ornamentalen Rahmen. Auf diesen entfallen 34 mm. Er ist aus vier Teilen zusammengesetzt: 1. Ein schwarzer Streifen (5 mm.). Dann eine feine Trennungslinie in Gold. 2. Ein roter Streifen (7 mm.). 3. Leiste mit dem goldenen Lorbeerkranz (16 mm.). 4. Roter Streifen, gegen das blaue Innenfeld mit einer feinen Goldlinie abgeschlossen (6 mm.). Die Leiste mit dem Lorbeerkranz ist ganz mit Gold angelegt, die Blätter mit Braun herausgearbeitet. Oben in der Mitte ist ein kleiner, die beiden Kranzenden trennender Kreis von 22 mm. Diameter eingefügt. Der Grund ist blau, darin ein achtzackiger Stern; die Umrandung ist weiss. Unten in der Mitte zwei, durch einen Stil verbundene Schalen, nach rechts und nach links geöffnet, welche nach entgegengesetzten Richtungen die Kranzteile entsenden.

Im blauen Mittelfelde ist der Titel in goldener Majuskelschrift in elf Zeilen aufgetragen. Vor dem Beginne ein Kreuz, zum Schluss ein ornamental geschwungenes, herzförmiges Blättchen.

¹⁾ Vgl. dagegen Diez, l. c., p. 26, und v. Premenstein, *Anicia Juliana* p. 106, sammt Anm. 1 auf derselben Seite.

²⁾ Diez, l. c., p. 27 f. — v. Premenstein, oben, p. 72 f. Bei beiden auch die Titelpkopie in Minuskelschrift vollständig mitgeteilt.

Die folgenden Blätter (8^a—11^a) enthalten den Index des Inhaltes und eine Wiederholung des Titels, in welchem letzterem schüchterne Versuche einer Buchstabenornamentation auftreten. Bei den schwarzen Lettern laufen zu beiden Seiten der Schäfte und Balken rot punktirte Linien; sporadisch erscheint auch ein unvermittelt aufgesetzter roter Schnörkel oder eine aus stärkeren roten Punkten zusammengesetzte Konfiguration, etwa in der Gestalt einer Traube, ebenfalls unorganisch an den Buchstabenkörper angegliedert. — Die beiden nächsten Seiten (11^b—12^a) sind leer.

II.

Auf Fol. 12^b beginnt die zusammenhängende Reihe der Pflanzenbilder. Sie sind Illustrationen zum Text und haben als Anschauungsmaterial die Aufgabe, dem Leser des Textes die daraus gewonnenen Vorstellungen zu verdeutlichen, eventuell zu korrigieren. Die Aufgabe des Künstlers war es demnach, in erster Linie die Natur nach jeder Richtung hin, in Form und Farbe sowie in deren Wechselbeziehungen und Zufälligkeiten zu beobachten und möglichst treu wiederzugeben. Das frei künstlerische Moment tritt demnach zurück; diese Zweckkunst verlangte einen gewissen Grad von Selbstverläugnung des Künstlers. Für diese Art des Kunstschaffens bietet unser Kodex wertvolles Material. Allerdings muss dieses mehr vom Standpunkte der Natur — als der Kunstgeschichte beurteilt werden; nicht so sehr die künstlerische als die naturgetreue Ausführung kommt in erster Linie in Betracht; indessen bietet doch auch die künstlerische Seite viel des Interessanten und Beachtenswerten.

Über die *Naturtreue* der Pflanzenbilder war man zu allen Zeiten seit dem Bekanntwerden der Handschrift verschiedener Ansicht. Während sie z. B. namhafte Gelehrte, wie Sambucus, Dodonaeus, Schelhammer, Stol, van Swieten, Haller, Sibthorp und andere für gut halten, fehlt es zu gleicher Zeit nicht an gegenteiligen Äusserungen von nicht minder bedeutenden Botanikern und Ärzten, wie Crato, Clusius,

Jacquin, Weigel, Sprengel ¹⁾. In der Tat sind die Pflanzenbücher des 16. Jahrhunderts mit naturgetreueren Abbildungen versehen, als es die in unserem Kodex sind ²⁾. Es ist demnach auffallend, dass man im 17. und sogar im 18. Jahrhundert noch auf eine Ausgabe der Pflanzenbilder unserer Handschrift grosse Hoffnungen setzte und mit deren Hilfe den Alten bekannt gewesene Pflanzen identifizieren zu können meinte, sich also einen Nutzen für die praktische Botanik versprach ³⁾. Erklären lässt sich dies nur durch den unbedingten Respekt, den man vor allem Antiken empfand. Wenn Jacquin sich um das Jahr 1763 gegen eine Publikation in Kupferstich aussprach, weil er den »geringen Wert« der Abbildungen einsah, so hat er dies natürlich nur auf den praktischen Zweck für die botanische Wissenschaft bezogen, übersah aber den grossen historischen Wert.

Nichtsdestoweniger gibt es unter den Abbildungen mehrere, welche alle Eigentümlichkeiten der Pflanze mit bewunderungswürdiger Treue wiedergeben: vom physiologischen Bau bis zur letzten Farbennuance; als Beispiel hierfür möchte ich nur die *'Αργεμύωνη ἐρέβα* (fol. 57^b) nennen.

¹⁾ v. Premenstein, oben, p. 80 ff. — Crato z. B. schreibt im J. 1569 an Clusius: „quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur.“ Bei Premenstein, oben, p. 17. Dagegen hielten andere, wie z. B. de Nessel in seinem Kataloge, p. 49 die Bilder für naturgetreu; auch noch neuere Forscher sind vielfach dieser Ansicht; der letzte, der sich ausführlicher darüber äusserte war A. Riegl, Spätrömische Kunstindustrie, p. 138.

²⁾ Es sei hier unter den vielen Dioskuridesausgaben des 16. Jahrhunderts nur auf die grosse des *Mathiolus* hingewiesen, in der die Holzschnitte auf Grund von Zeichnungen nach der Natur angefertigt sind. Bei einigen Exemplaren suchte man sogar durch Kolorierung der Holzschnitte den Abbildungen in Handschriften näher zu kommen. Freilich hat man andererseits wol künstlerisch wirksam, keineswegs aber der Natürlichkeit Rechnung tragend, bei Exemplaren, die auf blaues Papier gedruckt waren, die schwarzen Pflanzenbilder mit Silber gehöht, also Helldunkelblätter von rein künstlerischer Wirkung hergestellt. Ja sogar kolorierte Holzschnitte hat man, ebenfalls zur Erhöhung der künstlerischen Wirkung, mit Gold gehöht. Die k.k. Hofbibliothek besitzt solche Exemplare. — Über andere Ausgaben vgl. v. Premenstein, hier oben, p. 119 ff.

³⁾ Vgl. v. Premenstein, l. c.

Andere wieder, nach Fol. 43^b sporadisch verstreut, sind abschreckend verzeichnet und schauderhaft koloriert, sodass sie das Original, wenngleich dieses eine allgemein und sehr bekannte Pflanze ist, kaum erkennen lassen. Ein solches Beispiel wäre etwa das auf Fol. 267^a abgebildete *Πολυπόδιον*.

Doch wird jetzt nach der Veröffentlichung des gesamten Abbildungsmateriales unseres Kodex für die Historiker in der Botanik sich Gelegenheit bieten, darüber ein fachmännisches Urteil abzugeben. Was bis jetzt darüber vorliegt ist mehr stichprobenmässig als übersichtlich und zusammenfassend ¹⁾.

Für den Kunsthistoriker wichtiger ist die *künstlerische Seite* dieser Bilder.

Blättert man den Kodex durch, wird man gar bald gewahr, dass in demselben ungleichwertige Kunsterzeugnisse enthalten sind; sie weichen mitunter recht sehr von einander ab, sowol in der Auffassung wie in der Zeichnung, in der Ausführung wie im Pigment. Man sollte glauben, dass hiefür ein Schlüssel oder gewisse Grenzen zu finden wären; leider erweist sich jeder Versuch, die Gruppen von kunsthistorischen Standpunkte zu ordnen, als vollständig vergeblich.

Der erste Gedanke wäre, dass man Bilder aus verschiedenen Zeiten vor sich habe. Dem stehen aber zwei schwerwiegende Bedenken gegenüber: vorerst, dass der Text unserer Handschrift für Anicia Juliana in einem Zuge hergestellt wurde, und es somit schwer anzunehmen sein dürfte, dass man der Dame ein illustrativ unfertiges Buch überreicht hätte; dann aber der Umstand, dass sich keine bestimmten Grenzen, weder für die bessere, noch für die schwächere Gruppe nachweisen lassen und dass sich vorzügliche Bilder unter schlechteren finden und umgekehrt.

Vom philologischen Standpunkte ist die scharfsinnige Untersuchung v. Premenstein's ²⁾ durch ein sehr wertvolles Ergebniss gekrönt worden.

¹⁾ Darüber vgl. oben bei v. Premenstein, p. 98 ff., die ausführliche Darlegung.

²⁾ Oben, p. 101 ff.

Darnach zertällt die ganze Masse von 384 Pflanzenbildern in zwei Teile. Der erste enthält Pflanzen, welche in dem alten, ursprünglichen Index enthalten sind, der zweite solche, welche dort nicht aufgenommen erscheinen. Weiter stellte v. Premenstein fest, dass dabei eine bestimmte Ordnung beobachtet wurde, und dass die im Index verzeichneten Pflanzen niemals regellos unter die anderen verstreut, sondern immer als geschlossene Masse auftreten. Bezeichnen wir die Indexmasse mit I, die andere mit II, so ergibt sich für die Anordnung derselben folgendes Bild nach den einzelnen Buchstaben des Alphabetes, wonach ja das ganze Pflanzenbuch geordnet ist.

λ = I + II + I.	\mathfrak{N} = I + II.
\mathfrak{B} = I.	\mathfrak{Z} = I.
Γ = I + II + I.	\mathcal{O} = I + II.
λ = I + II.	\mathfrak{T} = II + I.
ϵ = II + I.	\mathfrak{P} = I + II + I.
\mathfrak{Z} = II + I.	\mathcal{C} = I + II (II + I + II + I + II).
\mathfrak{H} = I + II + I.	\mathfrak{T} = I + II + I.
Θ = II + I.	\mathfrak{V} = II + I.
\mathfrak{I} = II + I + II + I + II.	Φ = I + II + I.
\mathfrak{K} = II + I + II + I + II.	\times = I + II + I.
λ = I + II + I.	Ψ = I.
\mathfrak{M} = II + I + II + I + II.	ω = I.

Daraus geht hervor dass bei sechzehn Buchstaben die Indexmasse voransteht, beziehungsweise den Bestand bildet; bei den übrigen acht geht die Masse II voran, bildet aber nie allein den Bestand, sondern immer in Verbindung mit der Gruppe I; zuweilen, wie bei \mathfrak{I} , \mathfrak{K} , \mathfrak{M} und \mathcal{C} ist die Zusammensetzung eine ziemlich komplizierte. Die Indexgruppe ist bei allen Buchstaben enthalten, die zweite fehlt nur bei vier derselben (\mathfrak{B} , \mathfrak{Z} , Ψ , ω); in acht Fällen überwiegt die Indexmasse (λ , Γ , \mathfrak{H} , λ , \mathfrak{P} , \mathfrak{T} , Φ , \times), in drei dagegen jene ausserhalb desselben. Daraus kann nur geschlossen werden, dass unser Kodex mindestens aus zwei Quellen schöpfte, oder von einer

Vorlage stammt, die aus mindestens zwei Quellen ihren Inhalt zusammentrug. Innerhalb dieser Sonderung ist aber ein fester Grundsatz für die Anordnung des Stoffes auch vom rein philologischen Standpunkte nicht zu konstatieren.

Aber mit dem Ergebnisse der Textkritik stimmt das Material, vom kunsthistorischen Standpunkte betrachtet, nicht.

Bei einer Gruppe von Bildern gelangt eine Reihe von Vorzügen zum Ausdruck. Die Pflanzen sind ihrem Wesen entsprechend erfasst, weich oder hart, krautig oder holzig, die Blätter häutig, lederartig oder fett; die Stengel sind, zylindrisch oder kantig, gut modelliert. Die Pflanze zeigt — man könnte sagen — eine Linear- und Luftperspektive. Das Vorn und Rückwärts ist sowol in der Zeichnung als namentlich in den Farben trefflich unterschieden und durch geschickte Überschneidungen gehoben, die Pflanze erscheint körperlich, aus der Bildfläche hervortretend: man erhält den Eindruck der kubischen Dimensionen. Die Farbe hat wol eine entschiedene Neigung zu dunklen Nuancen; indessen dürfte hier doch eine chemische Veränderung anzunehmen sein. Das charakteristische bei dieser Gruppe ist das Verstreichen des Auftrages Nass in Nass. Das Pigment ist sehr fein verrieben, fast ausnahmslos tinkturartig und deckt nicht in einem Auftrage. Als Bindemittel scheint eine fettige oder harzige Substanz mitverwendet worden sein,¹⁾ denn das Aussehen ist noch heute glänzig, die Konsistenz eine zähe und trotzdem harte.

Die zweite Gruppe, innerhalb welcher aber deutlich und sicher wenigstens *zwei Abstufungen* zu unterscheiden sind, ist in der Zeichnung ungelenker, vielfach steif; die Stengel mitunter wie nach dem Lineal gezogen, und obzwar schat-

¹⁾ Für die gütige Nachprüfung dieser meiner Untersuchungen bin ich Herrn Prof. Hans Macht zu grossem Danke verpflichtet. Er hat mich über die technischen Fragen vielfach beraten und war es mir eine grosse Beruhigung, meine Beobachtungen durch sein fachmännisches Urteil bestätigt zu finden. — Von einem Firnissüberzug, von dem R. Beer in seiner Arbeit (Kunst- und Kunsthandwerk, V., 239) als von einem charakteristischen Merkmal spricht — die Ansicht stammt aus Waagen, Kunstdenkmäler II., 8 ff. — kann keine Rede sein.

tiert, beinahe stets platt aussehend. Die Blätter weisen wol oft den Versuch des Künstlers auf, sie dem natürlichen Eindrucke entsprechend zu gestalten, Überschlagungen und Verkürzungen, Wellungen und Äderungen sowie das Lichterspiel wiederzugeben, doch zumeist mit geringem Erfolg, mitunter geradezu mit Misserfolg. Die Pflanzen machen den Eindruck, als ob sie die dritte Dimension nicht hätten: ein Vorn und Rückwärts ist vielfach nicht einmal versucht, und wenn dies doch geschieht, zumeist mit weniger Glück. Die Begrenzung der einzelnen Teile ist durch kräftige, oft ganz fremde Farbtöne, oft in übertriebener Weise angebracht. Die Farbe ist gröber verrieben, erdpulverig, durchwegs matt, gouacheartig und deckt beinahe immer in einem Auftrage. Die Schatten und Lichter sind bei der Mehrzal auf den getrockneten Grund aufgetragen; das fettige Bindemittel der ersten Gruppe fehlt hier durchgehends.

Doch ist festzuhalten, dass diese Gruppe zwei Abstufungen zeigt: die erste — es ist die weitaus reichhaltigere — verrät trotz der künstlerischen Inferiorität in der Ausführung zumeist gute, ja geradezu vorzügliche Vorlagen; die zweite beweist, dass der Kopist — und nur an einen solchen kann man denken — für die charakteristischen Akzidenzien weder das Verständniss noch das Auge hatte. Während Bilder der ersten Gruppe die dargestellten Pflanzen, mitunter sogar unmittelbar, erkennen lassen, ist das bei der zweiten Gruppe nicht der Fall.

Zur Begründung dieser Behauptungen hebe ich für jede Gruppe der Pflanzen eine *Vertreterin* durch eine genauere Beschreibung hervor.

Für die erste Gruppe diene der *Ἄρνος* (Fol. 36^b). Bei diesem sind die Wurzel und die holzigen Teile der Stiele gelbbraun, dunkler schattiert, ohne Höhung; die Wurzel ist dunkler gehalten, als die Stiele. Die krautigen Teile der Stiele sind grünlichbraun, die Blätter wassergrün, dunkelgrün berandet. Die Blüten haben hellvioletten Grund, sind in zwei dunkelvioletten Tönen schattiert, und violettrosa gehöht. Die Früchte sind über braungrünem Grund erdbraun

schattiert, mit zwei helleren grünen Tönen gehöht. — Ein Stiel ist abgebrochen und eingetrocknet, und hängt mit dem anderen Teile des Astes nur noch mit dem Bast zusammen.

Fast jedes Exemplar dieser Gruppe bietet eine Reihe von individuellen Merkmalen und feinsinnigen Beobachtungen.

Für die *erste* Abstufung der zweiten Gruppe möge das *Κρίνον βασιλικόν* (Fol. 176^b) als Beispiel dienen.

Die Faserwurzeln sind gelbbraun, in einem Tone dunkler schattiert. Die Zwiebel ist beinahe ganz abgerieben; sie war bräunlichgrau, hell, mit lockerer Schuppung. Stengel und Blätter sind dunkelgrün, braun geädert, gelbgrün gehöht. Die Blüten waren weiss mit pastosem Auftrage, an den Zipfeln und an der Basis des Perigons bräunlichgrau untermalt; die Ränder sind bläulich, die Staubgefässe und Stempel bläulichweiss gestielt, die Beutel und Narben gelb; davon sind nur noch dürftige Reste vorhanden. Die Randschatten an der Zwiebel, den Blättern und Blüten sind schwarzbraun. Die Modellierung ist versucht, aber ohne besonderen Erfolg.

Für die *zweite* Abstufung dieser Gruppe führe ich den bekannten *Κρόκος* (Fol. 192^b) an.

Der Knollen ist erdbraun angelegt. Der Blütenstiel ist violettgrau, die Blätter dunkel blaugrün, am Rande hellgelb belichtet. Die Blüte erhielt einen blauvioletten Lokalon mit purpurbrauner Berandung; die Staubgefässe waren hellgelb, sind aber beinahe ganz abgerieben. Eine Modellierung ist nicht versucht.

Stellt man sich nun die Bilder nach diesen Typen übersichtlich zusammen, ergibt sich daraus folgendes Verhältniss:

1. In die erste Gruppe gehören 62 Stücke: Fol. 12^b—42^b; 56^b—59^b; 72^b—75^b; 77^b—90^a; 94^a—95^a; 111^a; 126^a; 290^a; 318^b—319^b.
2. In die zweite Gruppe sind dann die übrigen 322 Pflanzenbilder einzugliedern, und zwar zur ersten Abstufung etwa 153, zur zweiten 169 Bilder; unter diesen Letzteren sind aber 29 so schlecht ausgeführte Illustrationen, dass man sie innerhalb der Gruppe billig als die schlechteste Abstufung zusammenfassen

könnte. Da jedoch auch dieser Reihe beinahe alle Merkmale der Gruppe anhaften und sie sich nur durch die Sorglosigkeit bei der Ausführung von den übrigen 293 Stücken unterscheidet, lasse ich sie bei der Reihe der zweiten Abstufung ¹⁾.

In einer Zahlenproportion ausgedrückt ergäbe demnach die ganze Masse 16.1 % künstlerisch gute und 83.9 % schwächere Bilder. Die letzteren verteilen sich in 39.9 % bessere, und 44 % mindere, beziehungsweise, wenn man noch die weitere Differenzierung der zweiten Abstufung beachten will, in 36.4 % mindere und 7.6 % schlechte Illustrationen.

Bemerkt sei noch kurz, dass bei 27 Bildern die Vorzeichnung, bei einigen reichlich, bei anderen in geringerem Masse, doch immer vollkommen deutlich, zu sehen ist ²⁾. Das verteilt sich auf beide Gruppen und ist bei 4 guten und 23 schwächeren, doch bei den schlechtesten nie zu beobachten.

Allein die Masse der Pflanzenbilder ist im Kodex nicht alleinstehend. Sie erhielt noch einen kleinen Nachtrag von 15 Bildchen in kleinerem Maszstabe als Illustrationen zur Paraphrase von Nikandros' Theriaka. Diese Bilderreihe erscheint beinahe geschlossen auf Fol. 394^b—398^b. Die meisten sind nach derselben Vorlage wie die grösseren Bilder im Pflanzenbuche gezeichnet und gemalt, wenngleich mitunter mit unwesentlichen Kürzungen. Man vergleiche die Abbildungen auf Fol. 36^b (Pflanzenbuch) und 396^b (Theriakapara-

¹⁾ Es sind die Bilder auf Fol. 43^b, 62^b, 63^b, 114^b, 115^b, 122^a, 124^v, 142^a, 144^b, 145^b, 147^b—150^b, 158^b, 159^b, 166^b, 172^b, 177^b, 181^b, 192^b, 201^b, (*Αινόζωστis ἄρῆν*), 216^b, 225^b, 255^a, 258^a, 267^a, 328^a.

²⁾ Fol. 94^a, 96^a, 106^b, 111^a, 138^a, 139^a, 152^a beide Pflanzen, 154^b, 155^b, 157^b, 170^b, 178^b, 179^b, 193^b, 196^b, 245^a, 290^b, 295^b, 296^b, 300^b, 302^a, 303^a, 304^a, 335^a, 337^a, 358^b; die Federzeichnung auf Fol. 289^a ist eine Spielerei des Schreibers, der im 13. Jahrhundert den Text über den Alraun nachtrug. — Die noch sichtbaren Reste der Vorzeichnung bedeuten immer eine Abweichung von derselben durch den Maler, und diese ist mitunter recht beträchtlich, wie bei den Bildern auf Fol. 157^b, 178^b, 290^b, 295^b, 300^b, 302^a und 358^b, wo sogar die blind gezogenen Richtinglinien ganz deutlich zum Vorschein kommen.

phrase), darstellend die *Ἄγρος* benannte Pflanze, oder die Illustrationen auf Fol. 247^a (Pflanzenbuch) und 397^a (Theriakaparaphrase) mit dem Bilde des *Ὀρίγανον*; sie sind, man kann behaupten, ganz gleich. Dagegen weichen etwas stärker von einander ab jene auf Fol. 252^a und 397^a (*Ὀρόγγον*) sowie auf Fol. 292^b und 397^b (*Στυχρός*), ohne aber die Abstammung von demselben Vorbilde verläugnen zu können ¹⁾.

Die künstlerische Wirkung dieser Bilder ist eine bedeutend intimere, und gefälligere, als bei den grossen, meist ganzseitigen Illustrationen des Pflanzenbuches; jene wollen einem im Gedächtniss schon vorhandenen Vorstellungsbilde nur über die Schwelle des Bewusstseins rascher hinüberhelfen, nicht eine neue Vorstellung bilden helfen, wie diese.

III.

Das dem Pflanzenbuche folgende Fragment über die Heilkraft der Kräuter enthält nur eine Illustration, die am besten hier besprochen werden kann: ein Bild der Koralle, der *ἐναλία δρῦς* ²⁾. Dieses ist vor den dazugehörigen Textabschnitt postiert und nimmt die ganze Seite ein (Fol. 391^b).

Wie die Pflanzen, so ist auch die Koralle, welche man offenbar auch zur Flora rechnete, einfach auf Pergamentgrund gemalt. Ein steinigtes Ufer bildet den Vordergrund zur Darstellung. Dahinter ein dunkelblauer Wasserspiegel mit weissen Spitzlichtern. Am r. Rande ist ein Seeungeheuer mit eingerolltem und in eine dreiteilige Flosse endendem Schwanze, Flossenpranken, einer Kopfbildung, die jener des Delphins sehr ähnlich und mit flossenlappigen Ohren versehen ist; an der Schnauzenspitze zwei lange Schuppenstachel. Der Körper

¹⁾ Vgl. v. Premenstein, hier oben, p. 143, Anm. 2.

²⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 28 und 56; Taf. I, Fig. 2. — v. Premenstein, hier oben, p. 137, woselbst er die Vermutung ausspricht, dass auf einem jetzt zwischen Fol. 387 und 388 fehlenden Blatte ein gemalter Titel des Gedichtes sowie ein Verzeichniss der Abschnitte enthalten gewesen sei. Das ist sehr wol möglich, leider aber fehlt jede Handhabe, um das wahrscheinlich zu machen.

des Tieres ist in Vorderansicht in geschickter Verkürzung, der Hals mit dem Kopfe im Profil nach links gegeben.

Neben dem Tiere sitzt auf dem Uferboden eine weibliche Gestalt en face. Die Kniebeuge des l. Beines ist rechtwinklig, der Fuss platt aufgestellt; das r. Bein ist etwas nach vorn gestreckt, der Fuss ruht nur mit der Ferse über dem Wasserspiegel. Der ganze nackte Oberkörper ist leicht nach Rückwärts geneigt; der l. Oberarm abgespreizt, mit dem Ellbogen auf den Rücken des Seeungeheuers gestützt, während der Unterarm nachlässig in schiefer Haltung nach Abwärts gerichtet ist. Der r. Arm ist mit einer leichten Biegung im Ellbogen seitlich ausgestreckt, die offene Hand weist auf die Koralle. Das lange, in lockeren Wellensträhnen über das Genick hinabfliessende Haar ist dunkelbraun, grau gehöht. Auf der Stirne zwei schief nach Aufwärts gerichtete rote Krebscheren. Das Inkarnat ist hell, in drei Tönen aufgehöht.

Die Kleidung besteht aus einem tiefblauen Tuche, das an den Umschlagstellen das goldwebige Unterfutter sehen lässt.

Die Ohren tragen goldene Ohrringe mit grossen herabhängenden Perlen. Den l. Oberarm schmückt eine goldene Armspange, das r. Handgelenk ein goldenes Armband.

An der l. Seite steht in schiefer Richtung, mit der Stange auf den Boden gestützt und an die l. Schulter angelehnt, ein braunes, mit Gold gehöhtes Ruder, mit der Schaufel nach oben; die r. Hand ist leicht auf die Stange gelegt.

Im Wasser vor dieser Gestalt schwimmen mehrere Seetiere: ein Delphin, fünf Fische, ein Tintenfisch, eine Seekrabbe und ein roter, kugelig aussehender Körper, der aber nicht mehr erkennbar ist; wol auch ein Seetier. Die Anordnung dieser Lebewesen ist nach der Richtung ihrer Achsen eine mannigfaltige.

Aus diesem Milieu wächst nun in sieben sich vielfältig verästelnden Hauptstämmen der Meerbaum, die Koralle, heraus. Alle Stämme und Äste verjüngen sich nach oben zu; innerhalb des Astgewirres setzen, besonders in der unteren Hälfte, fruchtartige Verdickungen an. Die Farbe ist dunkelbraun.

Eigentümlich berührt die von einer mittelalterlichen Hand herrührende Beischrift über dem Haupte der zweifellos als Meerespersonifikation zu deutenden Figur: „ὥς φασὶν ὁ ποσειδών“, und das umsomehr, als der Oberkörper unbekleidet ist.

Die nun folgende Theriakaparaphrase enthält, wie oben angedeutet 52 Tierbilder, darstellend Reptilien, Fische, Vierfüssler, Tausendfüssler, Insekten, Krusten- und Weichtiere ¹⁾).

Über diese lässt sich mit wenigen Worten berichten. Sie sind technisch solid, koloristisch glänzend, aber beinahe durchwegs fiktiv, formelhaft, zeichnerisch unbedeutend. Für die natürlichen Formen und Bewegungen der Tiere hat der Maler ebensowenig Auge und Verständniss, wie für den Bau der einzelnen Körperteile und seiner Gliedmassen. Für den realen Anschauungsunterricht könnten diese Bilder nicht benützt werden.

Die Schlangen sind alle in einer weichen Wellenlinie gegeben und unterscheiden sich zumeist nur durch die Färbung. Diese ist ausnahmslos formelhaft durchgeführt: jede Schlange ist durch eine seitlich durchlaufende Linie in eine obere, in der Regel dunklere, und in eine untere, zumeist hellere Hälfte geteilt. Dabei kommen bei jeder einzelnen entweder ganz unrichtige Farben, wie z. B. bei dem Fol. 411^a abgebildeten *σλώπος* (oben braun, unten blau), oder wenigstens

¹⁾ Diese Bilder wurden selten veröffentlicht. Zuerst hat Lambecius in seinen *Commentarii* 43 diese Tierbilder, auf drei Kupfertafeln vereinigt und durch eine schlechte Zeichnung der Koralle vermehrt, veröffentlicht. (I. Ausgabe: VI., zu pag. 294; II. Ausgabe, Lambecius—Kollar, VI., zu pag. 436). Daraus de Nessel, *Catalogus* III., Taf. K, L, M, nach p. 8. In stilistisch getreueren Stichen teilt dann Seroux d'Agincourt, *Histoire de l'art* V., 26 ausser zwei Pflanzen (*κάρδαμον* u. *βόλβος*) noch aus der Theriakaparaphrase den Hirschkopf (*ἐλάφου κεφαλὴ*) und drei Reptile, die *ἀσπίς φοινίσσα* sowie *ἔχιδνα* mit. Aus den Ornithiaka ist der Pfau veröffentlicht. — Über die übrigen Kopien siehe oben bei v. Premmerstein, p. 144 ff.

starke Übertreibungen vor, wie bei dem Fol. 408^a gemalten *δρνίνας* ή *ὑδρος* (oben hellblau, unten satt rosa). Für die Oberseite herrscht indessen braun in allen Nuancen vor. Die Modellierung ist nicht hervorragend, aber immer verständlich; dagegen findet die Schuppung der Oberseite keine Würdigung. Besser sind die Ringschuppen der Unterseite beobachtet und dargestellt.

Wie wenig sich der Künstler mitunter um die grundlegenden Unterschiede kümmerte, beweisen Darstellungen von verschiedenen, wiewol verwandten Tieren, die sich nur durch die Farbe unterscheiden. Man vergleiche beispielsweise auf Fol. 416^a das *κυνέον* mit dem auf Fol. 417^a dargestellten *σφήκιον*. Beide sind in der Zeichnung kongruent, nur ist der erste blau, der letzte braun. Ebenso sind zwei verschiedene Skorpione (Fol. 419^a) nur durch die — übrigens falsche — Färbung unterschieden: der eine ist hochrot, der andere azurblau.

Selbst bei bekannten und oft vorkommenden Tieren ist die Farbe erdacht. So bei der auf Fol. 423^a abgebildeten *σαλαμάνδρα*, die braun gefärbt ist, in der Wirklichkeit aber schwarz und hellgelb gefleckt.

Die willkürliche, vielleicht im Aberglauben und in der sagenhaften Tradition begründete Phantastik sieht man bei einigen Tieren auf den ersten Blick, wie z. B. auf Fol. 422^a beim *σφήξ*. Auch beim Salamander kommt die abergläubische Anschauung, dass er Feuer auslösche, wenn er es durchschreite, zum Ausdruck.

Hinsichtlich der Technik wird man aber an die einleitenden Bilder einer-, und an die Pflanzenbilder der ersten Gruppe andererseits erinnert. Das Pigment ist pastos aufgetragen und mehrere Farben zeigen wieder das harzige Bindemittel. Die Farben sind, wenige Ausnahmen abgerechnet, lebhaft, hell und vorzüglich verteilt, sodass man den Eindruck erhält, der Maler sei mehr seinem künstlerisch koloristischen Drange gefolgt und habe eher prächtige und bestechende Farbenakkorde zusammenstellen, als naturrichtige Anschauungsbilder schaffen wollen.

Doch muss anerkannt werden, dass es auch wirklich gute Bilder giebt, unter denen etwa die *σκολοπένδρα* (Fol. 422^a) die erste Stelle behaupten dürfte.

Schliesslich wären noch die zur Paraphrase von Dionysios' Ornithiaka gehörigen Vogelbilder zu nennen. Durch den Ausfall von mehreren Blättern ist diese Schrift so arg verstümmelt, wie keine andere in unserer Handschrift. Aus dem Umstande, dass die erste und die letzte Seite zerrissen, abgerieben und schmutzig ist, schliesst v. Premenstein¹⁾, wie ich glaube mit Recht, dass die Ornithiaka ehemals ausser Verbindung mit unserer Handschrift waren und längere Zeit keine Deckel besaßen.

Als erste und vorzüglichste Miniatur dieses Teiles ist das am Anfange der Handschrift eingeklebte Pfauenbild²⁾.

Man hat bisher mit dem Bilde nichts recht zu beginnen gewusst, namentlich seine Stelle an der Spitze des Buches gab zu mehreren Erklärungsversuchen Anlass. Alle gipfeln darin, dass der Pfau zu den Miniaturen in symbolischen Beziehungen stehen müsse. Bisher hielt sich jene, die den Pfau als Symbol der erwachenden und wieder zur Ruhe zurückkehrenden Natur auffasste. Die erste Etappe, das Erwachen zu neuem Leben, hatte dabei den Hauptakzent. Dafür hatte man auch klassische Zeugnisse eines Plinius³⁾, Augustinus⁴⁾, Lukian⁵⁾, Aristophanes⁶⁾ u. a.

¹⁾ Oben, p. 154.

²⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 17, 30 f. und 62 ff. — Taf. I, Fig. 1. Das Blatt wird hier als Zierblatt am Anfange des Buches aufgefasst. Der Verf. schliesst sich der Erklärung Montfaucons (*Paléographie grecque*, p. 196 f.) an. — Vgl. auch Lambecius, *Commentarii*, (1699) II., 527.

³⁾ Hist. nat. X., c. 22 „... cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascantur cum flore.“

⁴⁾ Bei Garrucci, *Storia dell'arte cristiana*, I., 243 ausführlich zitiert.

⁵⁾ Bei Bottari, *Roma sotterranea*, I., 52.

⁶⁾ *Historia animalium*, I., c. 25 (Exzerpte). Ausgabe v. S. Lambros, p. 5.

Überdies war die Verbindung des Pfaues mit dem Wechsel der Jahreszeiten, besonders des erwachenden Frühlings, auch bildkünstlerisch belegt, wie das z. B. im Chronographen vom J. 354 das Kalenderbild für den Monat Mai beweist ¹⁾. Allerdings ist dieses Bild noch nicht herangezogen worden. Auch in den Gräberanlagen des Orients und des Okzidents, wie in Rom und in Palmyra, kommt der Pfau als Symbol des Erwachens zu neuem Leben öfter vor, gleicherweise auch auf christlichen Sarkophagen. Jene Deutungsversuche hatten hier entschieden reiche Nahrung.

Der eingehenden und gewissenhaften Arbeit v. Premerssteins danken wir zunächst ein sachlich anderes, haltbares Resultat. Aus der Zusammensetzung der Blattlagen hat er nachgewiesen, dass zwischen dem jetzigen Fol. 473 u. 474 ein Blatt fehlt, ebenso zwischen dem jetzigen Fol. 471 u. 472. Diese beiden Blätter hingen zusammen. Das eine von beiden erkannte v. Premerstein im Pfauenblatte. Denn an der Stelle, wo es jetzt ist, steht es allein, ohne alle Verbindung mit der folgenden sechsfältigen Anfangslage. Ferner enthielten ehemals die Ornithiaka in der Tat die Beschreibung des Pfaues auf der Wendseite eines jetzt ausgefallenen Blattes. Die Beschreibung entspricht vollkommen der Darstellung. Das zweite Blatt, das mit dem Pfauenblatte zusammenhing, ist jetzt verloren, nur noch ein kleiner Abschnittrest zeugt vom ehemaligen Zusammenhange.

Dieses Resultat wird auch durch die kunsthistorische Untersuchung, und zwar unzweifelhaft, bestätigt.

Der Pfau erscheint nach ganz denselben Grundsätzen dargestellt, wie alle Textillustrationen: die Pflanzen und die Tiere, ja selbst die mit einem landschaftlichen Milieu bereicherte Koralle. Das Bild ist ohne Umrahmung wie solche bei den Ärztebildern, den Dioskuridesbildern, beim Julianabild und dem Titel zu sehen sind. Ebenso fehlt der farbige

¹⁾ Strzygowski, I. Die Kalenderbilder des Chronographen vom Jahr 354 in: Jahrbuch des kaiserl. deutschen archäol. Instituts, I. Erg. Heft. (1888). Taf. XXIII. Nach der Kopie in der Wiener Handschrift 3416 fol. 5^b.

Grund, sondern das Tier ist auf blossen Pergamentgrund, aber ohne Zugabe eines Milieus, Bodens oder dgl. gemalt. Nichtsdestoweniger fällt es durch seine Grösse aus der Reihe der anderen Bilder der Ornithiaka. v. Premerstein verweist es an die Spitze der Paraphrase aus rein sachlichen Gründen, was die Kunstgeschichte mit Rücksicht auf die abweichende Grösse, reiche Verwendung des Goldes und sorgsame Ausführung nur noch erhärten kann.¹⁾

Der Vogel ist im $\frac{3}{4}$ -Profil nach rechts schreitend dargestellt; der Hals wendet sich aber nach der entgegengesetzten Seite, der Kopf ist im Profil nach links gegeben. Die Beine sind hoch und an den Beugestellen hart gezeichnet; das r. ist etwas nach vorn gesetzt. Der Schweif ist im Rad geschlagen, das obere Drittel ist in einer von unten links nach oben rechts schief ansteigenden Linie abgeschnitten; ausserdem fehlt aus der r. Hälfte ein Auge mit einem dazugehörigen Teile des Kieles.

Der Körper ist tiefblau, die tiefsten Schatten sind dunkelblau und mit einer Reihe von Übergangstönen mit den höchsten Lichtern in Weiss zu einem Ganzen verbunden. Die Flügel sind violettrosa, die Schwungfedern rotbraun, darüber fallen dunkelblaue Deckfedern. — Der Schweif ist violettrosa, die Kiele blau, die Federaugen vergoldet, mit einem blauen Kern in der Mitte. — Eine offenbar spätere Hand hat die Enden des rechtsseitigen Peripherieabschnittes mit einer schmutzigbraunen Lasur laviert oder retouchiert und die Goldaugen abgeblendet. An den beiden Beinen sind deutliche Spuren einer mit blassbrauner Farbe gezogenen Konturierung zu sehen. Der abgeschnittene Teil ist durch ein leeres Pergamentstück ersetzt worden; darauf hat dieselbe Hand, welche die Partien rechts nachgetönt hat, die ursprüngliche Peripherie des Schweifrades mit derselben Farbe, mit der die Retouche durchgeführt ist, durch eine intermittierende Linie angedeutet. Auf der l. Seite ist ein Kielstück mit dem dazugehörigen Auge von einer späteren Hand recht ungelenk hingezeichnet.

Das Blatt war ursprünglich auf einer — der a-Seite — leer,

¹⁾ Vgl. v. Premerstein, oben, p. 155 ff.

auf der anderen enthielt es die Darstellung des Pfaues. Ein ähnliches Blatt bildet den Schluss der Miniaturen mit der Darstellung der 24 Vögel auf einer durch das Goldgerähm in ebensoviele Felder eingeteilten Fläche (Fol. 483^b); auch hier ist die erste Seite leer, auch hier bildet die Tafel das Einleitungsbild, aber zugleich auch die Illustrationstafel zum dritten Buche der Ornithiaka ¹⁾.

Was nun die 23 Einzelbilder betrifft, die zwischen dem Pfauenbilde und der Sammeltafel (Fol. 483^b) in den Text eingestellt sind, muss im Allgemeinen konstatiert werden, dass die Auffassung, die Zeichnung, die Technik, die Farben und deren Verwendung mit den beiden Vollbildern genau übereinstimmt. Gegenüber dem Pflanzenmaler bekundet dieser eine entschiedene Neigung zu hellen Tönen; fast bei allen Vögeln dürfte die Färbung als zu hell geraten weit richtiger bestimmt sein als das Gegenteil. Darin stimmen die Vogelbilder mit den Tierbildern der Theriaka; zeichnerisch aber sind die ersteren ungleich höher, wenngleich formelhafte Züge keineswegs fehlen. Die Beobachtung der einzelnen Körperteile und Organe ist bei den Vogelbildern eine gute, die Farbenunterschiede sind zumeist bemerkt ebenso wie die Dessinierung des Federkleides. Der Auftrag ist pastos, mehrschichtig, die Übergangstöne der Modellierung Nass in Nass vertrieben, das farbige Dessin dagegen in der Mehrzahl der Fälle auf trockenen Grund aufgetragen. Die Austüftung ist eine sorgfältige; mitunter würde man in künstlerischer Hinsicht gerne ein »manum de tabula« vom Maler beobachtet wissen. Der Gesamteindruck ist bei mehreren Bildern dennoch ein etwas steifer, was besonders für die Sammeltafel zutrifft, die im Ganzen weniger Sorgfalt beweist, als die Einzelbilder; sie scheint auch durch spätere Hände gelitten zu haben.

Überblicken wir das Gesagte, können wir auch bezüglich der Anzal der tätigen Künstler einen Schluss ziehen. Sie verteilen sich so ziemlich nach dem Inhalt der Darstellung.

Der *erste* lieferte, vielleicht von einem Gehilfen unterstützt, die einleitenden Figurenbilder (die beiden Ärzte-

¹⁾ Vgl. v. Premenstein, oben, p. 156.

kreise, die zwei Dioskuridesbilder, das Dedikationsbild), wahrscheinlich auch die Koralle; dagegen bleibt es unentschieden, ob er auch am Titelbilde einen Anteil hat.

Vom *zweiten* rühren die Pflanzenbilder der ersten Gruppe her, während die zweite Gruppe von einem *dritten* hergestellt sein muss: es sind *zwei Pflanzenmaler*.

Der *vierte* Künstler steuerte die Bilder zu den The-riaka und den Ornithiaka bei, ist demnach der *Tiermaler*.

Hiebei muss auch noch die Möglichkeit der Annahme offen bleiben, dass bei jeder der vier Bildergruppen mehrere technisch auf der gleichen Stufe stehende und nach denselben Vorbildern arbeitende Maler tätig gewesen sein können. Wenn wir es nicht mit Zufällen zu tun haben, dann sind bei den ersten fünf Bildern die Umrahmungen von einem anderen Künstler hergestellt, als die figuralen Teile; darauf lässt die Verschiedenheit bei der Behandlung des Auftrages, die weniger sichere Pinselführung und das offenkundig ängstliche Festhalten an Nebensächlichkeiten der Vorlage schliessen. Von diesem, oder eventuell von einem Kalligraphen könnte der Titel herrühren. Bei den Pflanzenbildern haben wir zwei verschiedene Künstler, die sich wesentlich unterscheiden, schon oben festgestellt. Allein bei der zweiten Gruppe dürften mehrere mitgearbeitet und die variierende Güte herbeigeführt haben ¹⁾. Dagegen dürfte für die Tierbilder doch nur ein oder eventuell mehrere Künstler von gleicher Fähigkeit und demselben Können anzunehmen sein, weil die

¹⁾ v. Premenstein denkt, oben, p. 110 ff. einerseits an verschiedene Vorlagen des Archetyps, andererseits, unter Berufung auf Stadler, an getrocknete und gepresste Exemplare, die wol schon dem Archetyp vorgelegen seien und so die Verschiedenheit der Wiedergabe verursacht haben könnten. Das wäre gewiss nichts Unmögliches. Allein so viel an der Hand des Materials festzustellen geht, wird man mit der Verschiedenheit der Vorlagen unter allen Umständen zu rechnen haben, ausserdem aber die Fähigkeit der einzelnen Künstler in Betracht ziehen müssen. Keinesfalls aber berechtigen uns die Bilder an getrocknete und gepresste Vorlagen zu denken. Darauf komme ich später kurz zurück, wenn ich die technische Seite bespreche.

Arbeit dieselbe Technik verrät, und zwar bis in die nebensächlichen Einzelheiten. Das Inferiore an den Tierbildern der Theriakaparaphrase wird auf Rechnung der minderen Vorlagen zu setzen sein.

ZWEITES KAPITEL.

Der Reichtum an verschiedeninhaltlichem Bildermaterial verleiht unserer Handschrift einen weit grösseren historischen Wert, als dies bis jetzt auf Grund von Urteilen, die, besonders in der neueren Litteratur, weit mehr vom aesthetischen als vom historischen Gesichtspunkte aus gefällt wurden, zu ermessen war. Ausserdem bezogen sich beinahe alle Untersuchungen nur auf die figürlichen Darstellungen, während man den textillustrativen Teil vernachlässigte. Welch' wertvolles Material aber dieser in sich birgt, beweist deutlich die eingehende Beschäftigung mit dem Pfauenbilde aus den Ornithiaka, das irrtümlich an die Spitze des Buches gelangte; an der ihm gebührenden Stelle hätte man es wol ebenso ignoriert, wie die anderen, gleichwertigen Vogelbilder ¹⁾. Es verlohnt sich der Mühe, auch nach allen Vorarbeiten, dem gesamten Material stilkritisch, ikonographisch und technologisch zu Leibe zu rücken.

Wir haben das Dedikationsexemplar einer Bilderhandschrift vor uns. Dieser Umstand könnte, da sowol die Zeit als auch die angewidmete Person und deren bevorzugte gesellschaftliche Stellung bekannt sind, vermuten lassen, dass ein nur ad hoc zusammengestelltes und von Künstlern ersten

¹⁾ Sehen wir von der sachlich eingehenden und vielfach noch immer anregenden Abhandlung unseres Lambecius ab, so bleiben nach Seroux d'Agincourt, in der neueren Litteratur Schnaase, Kondakoff, Kraus und neuestens Diez zu nennen, welche sich um die richtige Einordnung unserer Handschrift verdient machten. Doch finden wir bei allen mehr übersichtliche als eingehende Urteile. Was bei einzelnen Bildern noch zu holen ist, mag die ertragreiche Abhandlung v. Premersteins, Anicia Juliana, in der nur die Gewandung der Patrizierin behandelt wird, dartun.

Ranges ausgeschmücktes Werk, das seinesgleichen nicht hat, vorliege, d. h. man könnte versucht sein, die Bilder für erstmalig produzierte, der Künstlerphantasie unmittelbar entstammende Urschöpfungen anzusehen. Darin aber würde man sich schwer täuschen. Wir werden Bilder finden, die nicht nur als Ganzes nach Typen der vorangegangenen Kunstepochen gestaltet sind, sondern auch direkt nach Detailtypen gemalte Einzelheiten enthalten. Darin liegt eben der hohe Wert unserer Handschrift, dass sie Typen einer zur Neige gehenden Kunst aufbewahrt, dabei aber auch zeigt, wie sie eine sich umgestaltende und in einem anderen Boden wurzelnde Kunst zu verwenden und zu formen verstand.

I.

Was zunächst die beiden *Ärztbilder* betrifft, erscheinen sie uns in dem Zusammenschluss der Figuren zu einem Ganzen als bekannte ältere Typen. Aber nicht nur das, sondern sie bezeichnen auch eine Etappenstation der Entwicklung dieser Kompositionsformel. Wir finden sie seit der ältesten orientalischen Kunst ¹⁾ durch alle Zeiten verwendet; ihre Unverwüstbarkeit ist wol dadurch am schlagendsten dargetan, dass selbst in der neuesten Zeit Karl Bitter bei einem Bronzerelief auf der für die New-Yorker Dreieinigkeitskirche modellierten Türe auf ihren Grundgedanken, wenn auch mit modernen Mitteln, zurückgreifen konnte ²⁾.

¹⁾ Ein köstliches Beispiel für dieses Kompositionsschema bietet eine plastische Gruppe von Cypern, darstellend mehrere Personen beim Mahle. In der Mitte stand ein Tisch, die Teilnehmer sind im Kreise um denselben angeordnet. Denkt man sich die ganze Gruppe um 45° umgelegt, d. h. auf eine vertikale Bildebene projiziert, erhält man die Anordnung, wie sie die *Ärztbilder* zeigen und wie sie in einer Zeit, in der man die Geheimnisse der Perspektive nicht kannte, notwendig ausfallen musste, wenn sie durch künstlerische Reflexion auf einer Fläche, sei es als Relief oder als Gemälde zur Darstellung gelangte. Palma di Cesnola, A descriptive Atlas of the Cesnola Collection of Cypriote Antiquities, (New-York, 1894) I., pl. 66, n. 432.

²⁾ Hevesi, L, Oesterreichische Kunst, 1800–1900, II., p. 309.

Zwei Bilder, die unseren Miniaturen nicht nur sehr nahe verwandt sind, sondern geradezu als letzte Vorstufe zu deren Kompositionsformel dienen, sind die beiden von einander abhängigen, oder wol besser von einem gemeinsamen Vorbild abstammenden hellenistischen »Philosophenmosaiken« von Pompeji und Sarsina ¹⁾. Sie werden, wahrscheinlich mit Recht, in das 3. Jahrhundert vor Chr. datiert. Beide behandeln denselben Gegenstand: *sieben* reife Männer in gegenseitiger Ansprache, teils sitzend, teils stehend, um eine hemizyklische Exedra angeordnet; beide sind umrahmt und haben, abweichend von unseren Miniaturen, einen Hintergrund; auf dem Boden in ihrer Mitte ist auf einem Schemel ein Himmelsglobus aufgestellt. Es handelt sich demnach um die Diskussion in einer Gelehrtenversammlung. Die nähere Deutung der Teilnehmer an diesem Kreise ist noch nicht sicher, ob sie als Philosophen oder Ärzte aufzufassen seien ²⁾. Die Komposition aber ist grundsätzlich genau so angeordnet, wie bei unseren Miniaturen, sie bildet einen nach vornher offenen Halbkreis, in dem die Figuren mehr übereinander als hintereinander angeordnet erscheinen. Bei den beiden Mosaiken fällt das noch weniger auf, als auf unseren Miniaturen. Freilich hat das auch seine guten Gründe, denn die Figuren haben auf den Mosaiken eine veritable, halbkreisförmige Bank als Sitzplatz zur Verfügung. Und darin dürfte wol die beste Erklärung liegen, welche dieses Schema und dessen Werden in der früheren, und dessen Umgestalten in der späteren Kunst beleuchtet. Es sind Versammlungs- und Con-

¹⁾ Beide Mosaiken, im Original von bescheidener Ausdehnung, — das grössere misst 85 cm. im Geviert — sind photographisch reproduziert und jetzt am leichtesten zugänglich bei Bernoulli, Griech. Ikonographie, II., 36 f., daselbst auch eine Besprechung, p. 34 ff, und Litteratur. Das pompeianische Mosaik ist sehr verkleinert aber stellenweise deutlicher, auch bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, p. 2104, Fig. 5241 abgebildet, wo auch eine ausführliche Angabe der Litteratur beigegeben ist.

²⁾ Vgl. Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 34 ff. — In die ikonographische Deutung der beiden Mosaiken uns näher einzulassen, ist hier nicht der Ort.

vivalbilder, bei welchen diese Anordnung der Natur abgetauscht wurde, um von der späteren Kunst als traditioneller Formelfaktor, zu dem man auf dem Wege der Kürzung, durch Weglassung des Hintergrundes und der Bank gelangte, eingestellt zu werden.

Man erinnere sich, dass die homerischen Helden bei Beratungsversammlungen im Kreise sitzen und dass die griechischen und hellenistischen Vasenmaler dergleichen oder ähnliche Versammlungsbilder wiederholt nach demselben Schema darstellten ¹⁾.

Aber auch der monumentalen griechischen und hellenistisch-vorchristlichen Kunst ist diese Anordnung geläufig. Will man schon den Athenaschild von Phidias nicht heranziehen, weil man immerhin geltend machen könnte, dass die Kreisform den Künstler zu dieser Anordnung zwang ²⁾, kann man die mehrfach erhaltenen Brunnenreliefs nicht umgehen ³⁾. Unter diesen bietet jenes aus der Sammlung Sabouroff nicht nur das besterhaltene Exemplar, sondern auch eine Anordnung, wie wir sie bei den »Philosophenmosaiken« aus Pompeji und Sarsina kennen gelernt haben. Die Versammlung ist im Halbkreise um einen Tisch angeordnet, auf dem der Achelouskopf, ganz so, wie bei den beiden Mosaiken die Globen, aufgestellt ist. Oben in der Mitte thront Zeus, neben ihm auf jeder Seite drei Figuren, unter

¹⁾ Ich verweise der Kürze wegen auf die handliche Publikation von S. Reinach, *Répertoire des vases peints grecs et étrusques*, I, 446, woselbst eine Vase des brit. Mus., mit der Darstellung einer Götterversammlung reproduziert ist. Diese ist aber keineswegs die einzige, sondern kommt nur der Anordnung unserer Bilder am nächsten. — Ausserdem vgl. noch I, p. 98–100, 103, 105, 108, 154, 158, 167, 175, 299, 405, 492, 499; II, 361, 362, wo Bilderkompositionen nach demselben Schema zu finden sind.

²⁾ Reproduziert nach der Replik im brit. Mus. bei Winter, *Kunstgeschichte in Bildern*, I, Taf. 43, Fig. 4.

³⁾ Es sind unter diesen drei Stücke, die für unseren Fall in Betracht kommen: ein Fragment aus Athen, und zwei vollständig erhaltene aus Megara. Vgl. Furtwängler, *Die Sammlung Sabouroff. Kunstdenkmäler aus Griechenland*, (Berlin, 1883–1887) I, Taf. XXVII und der dazu gehörige Text. Dortselbst auch die einschlägige Litteratur.

denen Pan (links), Kore und Pluto (rechts) bestimmbar sind. Also auch hier die bedeutendste Persönlichkeit in der Mitte, wie bei unseren Bildern. Die Höhlenwölbung ist muschelartig gerieft, in jeder Riefentiefung ist eine Gestalt angebracht, daher das reale Bindeglied, die halbkreisförmige Bank, fehlt. Auch die Einzelheit des Getrenntsitzens ist somit typisch vorgebildet. Ich sage *typisch*: denn sie kehrt bei allen den angezogenen Brunnenreliefs in gleicher Weise wieder. Diese gehören in das IV., spätestens in das III. Jahrhundert vor Christus. Seit dieser Zeit findet sich die Anordnung wiederholt auf hellenistischen und hellenistisch-orientalischen Mosaiken, wie z. B. im Pavimentfragment der Thermen von Medina ¹⁾. Bei diesem drängt die Komposition ganz unverkennbar zur Anordnung im Kreise: oben in der Mitte der alles beherrschende Kopf des Meergottes, rundherum die fahrenden Schiffe und Barken. Ähnlich ist im Grunde auch die Disposition auf dem pompejanischen Löwenmosaik aus der Casa del Centauro ²⁾; sie kehrt dann bei zwei Orpheusmosaikern aus christlicher Zeit in einer unseren Bildern näher verwandten Anlage wieder. Die erste der beiden Orpheusdarstellungen ³⁾, jetzt im Museo Nazionale zu Palermo, kann von einer heidnischen Vorlage stammen; die zweite, 1901 in Jerusalem ausgegraben ⁴⁾, ist durch und durch christlich. Doch nicht nur das Kompositionsschema, auch der Gegenstand selbst ist in der christlichen Kunst verwertet worden, wofür wir in

¹⁾ Abb. bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2116, Fig. 5251.

²⁾ Monumenta Pompeiana, Taf. 73. — Nicolini, Le case di Pompei III., Tav. 38.

³⁾ Abb. bei M. G. Zimmermann, Sizilien, II., p. 10, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 25.

⁴⁾ Vgl. Angelini, Un antico mosaico cristiano scoperto a Gerusalemme in: Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1901, p. 217 ff. und Tav. VII—VIII. Dann Strzygowski, in der: Zeitschrift des deutschen Palästina-Vereins, Jahrg. XXIV, (1901) p. 139 ff., dazu Taf. 4. — Die Abbildung bei Angelini ist heller und gibt stellenweise besser die Tonwerte an als die zwar scharfe, aber überexponierte Aufnahme im Strzygowskischen Aufsätze.

einem, unseren Bildern zeitlich näherstehenden Mosaik auf der rechten Wand von S. Maria Maggiore in Rom, einen wichtigen Beleg besitzen: die sieben, auf amphitheatralisch aufsteigenden Bänken sitzenden Philosophen, unter denen als achte Gestalt der lernende Moses erscheint ¹⁾.

Ebenso ist dieses Anordnungsprinzip in der monumentalen Malerei verwendet; ich erinnere nur an die pompejanischen Wandgemälde, wie Herkules und Omphale ²⁾, zwei Mahlszenen ³⁾, eine Jagd ⁴⁾, an den von Tieren umgebenen Orpheus ⁵⁾, ein Bild, welches zu den Orpheusmosaiken der christlichen Zeit die Brücke schlägt und eine Spielgesellschaft ⁶⁾ im Triklinium, die sich in ihrer Anlage von den christlichen Agapen nicht unterscheidet. Und darin liegt für den Künstler gewiss ein fester Anhaltspunkt für eine derartige Anordnung: denke man sich das Triklinium wegreflektiert und infolgedessen die naturnotwendige Umgestaltung des Ruheaktes, erhält man das typische Schema. Das lag umsonnäher, als mit der Reminiszenz an Symposien auch die Auffassung einer gebildeten Unterhaltung verbunden war. Von fähigen Künstlern ist mit der Grundformel auch Naturbeobachtung verbunden worden, wie es z. B. Alexandros von Athen bei seiner Darstellung der Astragalspielerinnen in Herkulaneum tat ⁷⁾.

Mit besonderer Vorliebe wurde diese Formel von der christlichen Malerei namentlich bei Darstellungen des Herrn mit seinen Jüngern, angewendet. Solche Bilder finden wir häufig in den Katakomben; davon seien als Parallelen hervorgehoben, Christus mit sechs Heiligen im Deckenbild in

¹⁾ Garrucci, *Storia*, IV., Tav. 218. — De Rossi, *Mosaici cristiani*, Lief. 25. —

²⁾ *Monum. Pompei.*, Taf. 9.

³⁾ Nicolini, *Case*, IV (Suppl.) Tav. 12.

⁴⁾ Ebenda, II., Tav. 82.

⁵⁾ Ebenda, II., Tav. 74.

⁶⁾ Ebenda, II., Tav. 3.

⁷⁾ Abb. bei Rolfs, *Neapel*, I, 156, in: *Berühmte Kunststätten*, Bd. 29. — Auch Winter, *Kunstgeschichte in Bildern*, I., Taf. 91, Fig. 5.

S. Pietro e Marcellino ¹⁾, dessen Komposition der Anordnung auf der gleich zu erwähnenden Barberinischen Terrakotta vollkommen entspricht; dann das Tympanonbild eines Arkosoliums in S. Domitilla ²⁾; der Herr mit zwölf Aposteln, in der Hermeskatcombe; ferner ein ganz ähnliches Arkosoliumbild desselben Ortes ³⁾, ein weiteres im Coemeterium maius, Christum unter sechs Aposteln ⁴⁾, und drei andere, den Erlöser im Apostelkollegium ⁵⁾ darstellend. Bei allen Darstellungen sitzt oder steht Christus oben in der Mitte, rechts und links reihen sich die Apostel, auf jeder Seite in gleicher Anzahl in hemizyklischer Reihe an; der Kreis ist nach unten offen.

Diese Darstellungsformel zeigt auch die Kleinplastik, deren älteste Beispiele wir in der vielbesprochenen Barberinischen Terrakotta ⁶⁾ und in der Florentiner Elfenbeinpyxis mit der Darstellung des Orpheus, die jener auf den beiden oben angezogenen Mosaiken sehr nahe verwandt ist, erhalten haben ⁷⁾. Sie bleibt in der späteren christlichen Kunst auf Konsular- und Kirchendiptychen beinahe ungeändert ⁸⁾.

¹⁾ Wilpert, Katakombenmalereien (Rom, 1904), II., Taf. 96; es stammt aus der zweiten Hälfte des III. Jahrhunderts.

²⁾ Ebenda, Taf. 148 (IV. Jhdt.).

³⁾ Ebenda, Taf. 152 (vor 337).

⁴⁾ Ebenda, Taf. 170 (IV. Jhdt.).

⁵⁾ Ebenda, Taf. 177, Fig. 1 (vor 350), Taf. 177, Fig. 2, (nach 350) und Taf. 225, Fig. 1 (nach 350). — Ausser diesen speziell hervorgehobenen sind a. a. O. noch etwa zehn andere Darstellungen hierher gehörig, unter denen jene auf Taf. 64, Fig. 1 besonders zu nennen ist. — Vgl. auch Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit, II., 8, 129.

⁶⁾ Abb. bei Garrucci, Storia, VI., Tav. 465 — Darnach bei Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 203.

⁷⁾ Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien, IV., 128. — Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

⁸⁾ Grupp, Kulturgeschichte II., 535. — Ein liturgisches Diptychon aus dem 9.—10. Jhdt. im Louvre zeigt in seinem unteren Felde den Psalmen diktierenden David mit vier Schreibern: der König oben in der Mitte. Siehe Molinier, Histoire générale des arts appliqués à l'industrie, I., pl. XIII. Ein zweites, aus der Sammlung Spitzer, woselbst die Assistenz hinter dem Zelebranten in zwei Reihen übereinander geordnet erscheint, ist auch bei Kraus, l. c., II., p. 18 reproduziert.

Selbst die altchristlichen Glasfabrikanten konnten das Schema nicht umgehen wie es zwei Goldgläser bezeugen ¹⁾.

Darnach kann es wol selbstverständlich erscheinen, wenn wir solchen Kompositionen auch in den *Miniaturen* begegnen. So im Vatikanischen Vergil n. 3225 auf Fol. 73^b, woselbst eine Beratung mit Askanius an der Spitze dargestellt ist ²⁾, in der Wiener Genesis das Gastmal Pharaos (Fol. 17^b), bei dem der Übergang aus der liegenden Stellung bei Tisch in die sitzende klar zutage liegt ³⁾, in der Vatikanischen Feldmesserhandschrift, wo neun Feldmesser versammelt sind ⁴⁾, im Kosmas Indikopleustes an zwei Stellen: Moses mit den Leviten und die Steinigung des h. Stephan ⁵⁾. Wenn ich schliesslich die Darstellung der Matthäuswahl im Rabulakodex der Laurentiana ⁶⁾ gedenke, habe ich wol genügend Belege geboten um behaupten zu können, dass das Kompositionsschema unserer Ärztebilder nichts Neues, sondern eine allen Kunstepochen des Orients und des Okzidents geläufige Formel gewesen ist, die vorher und nachher im Gebrauche war.

¹⁾ Garrucci, *Storia*, II., Tav. 187, Fig. 1 u. 4.

²⁾ *Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII.* (Roma, 1899) Vol. I. Diese Handschrift wird in das IV.—V. Jhdt. datiert, geht somit unserer Miniatur voran.

³⁾ Hartel-Wickhoff, *Die Wiener Genesis*. Beilage zum XV. u. XVI. Bande des *Jahrbuches der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses*, (1895), die farbige Tafel A (vor dem Titel) und dann nochmals Taf. 34.

⁴⁾ Beissel, *Vaticanische Miniaturen* (Freiburg i. B., 1893), p. 3 f., der allerdings nur von *einem* Bilde der Agrimensorenversammlung spricht, während Diez, l. c., p. 32 zwei solche kennt. Ob ein Versehen bei Beissel oder bei Diez unterlaufen ist, kann ich, ohne das Original oder die Turnebe'sche Publikation, die mir nicht zugänglich war, eingesehen zu haben, nicht entscheiden. Es wäre jedenfalls von Interesse sicher zu wissen, dass zwei Agrimensorenbilder der ganzen Schrift vorangegangen sind, weil dadurch auch die Zweizahl solcher Bilder als üblich nachgewiesen wäre. Die Handschrift (Cod. palat. lat. 1564) ist zwar im 8. oder 9. Jahrh. zu Fulda kopiert worden, doch wird die Vorlage allgemein in das 4. Jahrhundert gesetzt.

⁵⁾ Garrucci, l. c., III., Tav. 145, n. 1 und Tav. 152, n. 1.

⁶⁾ Garrucci, l. c., II., Tav. 128, n. 1.

Ebenso verhält es sich mit den einzelnen Figuren; sie haben alle die in der griechischen und besonders in der hellenistischen Kunst übliche und besonders typische Stellung der Porträte von sitzenden Philosophen und Dichtern, nur dass sie auf einem niederen Steine, statt auf einem Sessel sitzen, ausgenommen Cheiron, der überhaupt keinen Sitz haben kann und Galenos, der durch einen Lehnstuhl ausgezeichnet ist ¹⁾, wodurch er den sitzenden Statuen sehr nahe kommt. Diesen Sessel hat der Künstler offenbar nach eigenem Geschmacke hinzugefügt, wodurch die eigentümliche Diskrepanz der Achsenverdrehung leicht erklärlich ist. Es ist ein Grund mehr zur Annahme von fertigen Vorlagen. Auch der Lehnstuhl selbst, der sich auf dem ersten Dioskuridesbilde wiederholt, ist vorgebildet. So auf einem Grabmal aus Neumagen ²⁾, auf der Florentiner Elfenbeinpyxis ³⁾, und anderen, schon von Diez (p. 42 f.) angeführten Bildwerken.

Selbst die ornamentalen Rahmen lehnen sich an ältere Vorbilder an. Sowol die einfärbigen Abschlussstreifen sind, voral bei Mosaiken und Wandgemälden, regelmässig angewendet und wol nichts anderes, als die Projektion der plastischen Profilierung von Reliefumrahmungen, die uns schon auf den ornamentalen Platten der assyrischen Bauten entgegengetreten ⁴⁾. In ihrer ganzen schlichten Strenge finden wir sie als Umrahmung der *imagines clipeatae*, besonders im

¹⁾ Diesbezüglich sei auf Bernoulli, Griechische Ikonographie verwiesen: I., p. 5, 74, Münztafel I, num. 6, 7, 8, 15, 20, 21, 22; Münztafel II., num. 2, 15; II., p. 5, 147, 159; Taf. 15, 21, 28 und 30. Vgl. dagegen I., p. 221, wo er diese Analogie nicht zugiebt — was meiner Ansicht nach nicht stichhältig ist. Auch die römische Ikonographie bietet eine lange Reihe von ähnlichen Statuen, ferner Rhetoren und Konsularen, Werke, die mit der älteren Petrusstatue in den vatikanischen Grotten und mit der Hippolytusstatue die Reihe schliessen. Vgl. Kraus, l. c., I., 230 u. 232.

²⁾ Koepf, Die Römer in Deutschland, in: Monographien zur Weltgeschichte, Bd. XXII., p. 130 u. 131.

³⁾ Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

⁴⁾ Vgl. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49 u. a. — Schreiber, die hellenistischen Reliefs, Taf. 102.

5.—7. Jhdt. häufig ¹⁾. Ja sogar den fünfteiligen Bau, mit einer Kernleiste und zwei Umfassungslinien finden wir ausser beim Philosophenmosaik von Sarsina besonders typisch durchgeführt beim berühmten Löwenmosaik der Casa del Centauro ²⁾. Hier ist alles nur mit zwei Farben bestritten, während unser Künstler auf eine farbenprächtige Wirkung hinarbeitet.

Die Kernleiste mit dem buschigen, bandumwundenen Kranze der Cheirongruppe finden wir schon auf dem Torus der Trajanssäule in Rom ³⁾, häufig bei hellenistischen Reliefs, namentlich auf Sarkophagen ⁴⁾, ferner auf pompejanischen Wandmalereien ⁵⁾ und endlich auf Miniaturen, wofür der Wiener Rufinuskodex (n. 847) ein Beispiel bietet ⁶⁾. Über die Eckstücke soll tiefer unten berichtet werden.

Besonders häufig ist das Vierblattmuster der Galenosgruppe auf älteren Monumenten. Das Motiv ist zweifellos orientalisches und ist in der Form, wie es später in der griechischen, hellenistischen und byzantinischen Kunst Verwendung fand, nur eine mit Hilfe der Kreislinie konstruierte Abkürzung der typischen mehrzackigen Rosette des alten Orients ⁷⁾. Die

¹⁾ Garrucci, l. c., III., Tav. 108 ff. Strzygowski, Orient oder Rom, Taf. 1. — Ein dreifarbig umrahmtes Bild des h. Gregorius in *Nuovo bullettino di archeologia cristiana*, 1907, Tav. IX. und Christus zwischen den eucharistischen Gestalten ebenda, Tav. I.; nicht zu gedenken der Darstellungen auf christl. Goldgläsern und auf orientalischen, besonders koptischen Stoffen.

²⁾ *Monum. Pompeiana*, Tav. 73. — Übrigens kehrt dieser Aufbau auch bei anderen, gross angelegten Pavimentmosaiken, wieder. Vgl. Gauckler in: *Dictionnaire des antiquités*, p. 2088 ff.

³⁾ Petersen, *Vom alten Rom*, p. 47, in: *Berühmte Kunststätten*, Bd. 1.

⁴⁾ Robert, *Die antiken Sarkophagreliefs*, II., Taf. 9, Fig. 21 c. — Taf. 13, Fig. 24 a. — Taf. 28, Fig. 69. — III/1., Taf. 36, Fig. 126 a, u. a. m.

⁵⁾ Nicolini, *Case*, II., 9, IV., 13.

⁶⁾ Publiziert mit farbigen Reproduktionen von F. Wickhoff in: *Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses*, Bd. XIV., p. 196 ff.

⁷⁾ Vorgebildet ist dieses ornamentale Element auf dem Innenfelde einer assyrischen Dekorationsplatte, wo es als Flächenmuster verwendet ist. Place, *Ninivé et l'Assyrie*, III., pl. 49. Auf einer Fussbodenplatte aus Ninive erscheint es als Vierblatt (Layard, *A second series of monuments of Niniveh*, pl. 56). Wahrscheinlich sind die aus vier Knospen gebildeten Vierblattelemente unter

hellenistische und die byzantinische Kunst, besonders im christlichen Orient, scheint das ornamentale Element unverändert in seinen Bestand aufgenommen zu haben; denn so erscheint das Vierblatt auf aegyptisch-byzantinischen Stelen ¹⁾ und auf spätrömischen Bronzen ²⁾.

Auch in der Kleinkunst des Orients finden wir es, in Beinritzung und Farben ausgeführt, auf einem aegyptisch-byzantinischen Brautkästchen wiederholt verwendet ³⁾. Ein Teil der Rahmung an der Türe von S. Sabina bietet den Beleg für sein Eindringen in die christliche Skulptur zu Rom ⁴⁾. Wunder nehmen kann der letzte Umstand nicht, da das Motiv auf den Pavimentmosaiken von Horkstow-hall, Nîmes, Oudna und Saint-Leu (= Portus Magnus) ⁵⁾, ferner im Dom zu Parenzo ⁶⁾, und schliesslich, schon etwas eckig umgestaltet, von Nennig bei Trier ⁷⁾ verwendet erscheint. Wie die christliche Skulptur kennt das Ornament auch die Malerei im Osten und im Westen: wir finden es in einer Krypta des 4. Jahrhunderts in Kyrene ⁸⁾ wie in der Bogenleibung eines Arkosoliums der Domitillakatakombe aus derselben Zeit ⁹⁾.

dem bekannten Stierfriesen ebenso aufzufassen (Layard, *The monuments of Niniveh*, pl. 87). Als Streuelemente und Reihungen findet man sie auf kyprischen Vasen bei Palma di Cesnola, l. c., II., pl. 108, 110, 119 u. 146. Vgl. ferner Brunn, *Griechische Kunstgeschichte*, I., 34, 54, 109, 131, 139, 142.

¹⁾ *Mémoires de la mission archéologique française*, III., pl. 81. — Crum, *Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire*, IV., n. 8633.

²⁾ Riegl, *Spätrömische Kunstindustrie*, Taf. 21—23 (Keilschnittbronzen, zwei Schnallen und ein Gürtelbeschlag).

³⁾ Strzygowski, *Koptische Kunst*, in: *Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire*, B. XII., p. 130, Fig. 189, und Taf. 11—13.

⁴⁾ Venturi, *Storia dell'arte*, I., 355.

⁵⁾ Gauckler in: *Dictionnaire des antiquités*, p. 2100—2114 (Fig. 5247—5250).

⁶⁾ Neumann, W. A. u. I. Wlha, *Der Dom zu Parenzo*, (Wien, 1902) Taf. 49.

⁷⁾ Baumeister, *Denkmäler des klassischen Alterthums*, II., p. 931.

⁸⁾ Kraus, l. c., I., 85.

⁹⁾ Wilpert, l. c., II., Taf. 230 (Fig. b).

Es wäre paradox gewesen, wenn die malende Kleinkunst bei ihren ornamentalen Kompositionen nicht auch zu diesem Elemente gegriffen hätte. In der Tat finden wir, ausser am Rahmen unserer Galenosgruppe das Element, konstruktiv genau so hergestellt, in der Wirkung aber schütterer, im Tympanon eines ornamentalen Bogens über dem Fragmente eines Eusebiusbriefes im Britischen Museum und als Abschlussfries der Wand im Noebilde der Wiener Genesis ¹⁾.

Was schliesslich den Goldgrund betrifft, dominiert dieser schon im Mosaike jener Zeit, und dürften die beiden Bilder, die mit Ausnahme des Maasstabes sozusagen nichts miniaturnhaftes an sich haben, in einem Mosaik als fertige Kompositionen vorgelegen und vom Miniaturenmalers kopiert worden sein. Dem Mosaikstile gehört auch die helle, schillernde Farbengebung an.

Wir haben uns also an der Hand von Analogien und Parallelen überzeugt, dass für die künstlerische Anlage der Bilder sowol ältere, fertiggestellte Gesamttypen, als auch eine Summe von allerdings geschickt verwendeten figürlichen und ornamentalen Einzelheiten herangezogen wurden.

Etwas anders liegt für uns die ikonographische Seite. Durch die alten Majuskelbeischriften ausserhalb der Rahmen ist die Absicht des Künstlers, je sieben Ärzte darzustellen, klipp und klar bekundet. Und nicht nur das, sondern wir wissen auf Grund dessen auch genau, welche Persönlichkeit er porträtieren wollte.

Eine andere Frage aber ist es, ob der Künstler tatsächlich die richtigen Bildnisse brachte und ob er sie bringen konnte. Die Meinungen darüber sind geteilt. Während sie Visconti für tatsächliche Bildnisse hält, auch eine Begründung für seine Ansicht beibringt, indem er auf den seit der Ptolomäerherrschaft bestehenden Brauch, kostbar ausgestattete Bücher mit den Porträten der Autoren zu schmücken, hinweist, sogar

¹⁾ Add. 5111, Fol. 10^a. Neuestens bei Haseloff, *Codex purpureus Rossanensis*, p. 44 reproduziert, wozu p. 138, Anm. 63 die Litteratur. — Hartel-Wickhoff, *Die Wiener Genesis*, Taf. 6.

unser Galenosbild mit dem vermeintlichen Porträt auf einer Commodusmünze zusammenhält und übereinstimmend findet, stellt sich Bernoulli dieser Frage skeptischer gegenüber. Er macht darauf aufmerksam, dass jenes Bild auf dem Revers der Commodusmünze nach neueren Untersuchungen nicht Galenos, sondern den Heros von Pergamos darstelle. Damit freilich fällt die einzige Möglichkeit, unser Porträt kritisch zu vergleichen, weg. Wir haben demnach bis jetzt kein einziges sicher überliefertes Porträt von unseren beiden Ärztekreisen und müssten eben diese als authentisch ansehen, wenn wir die Porträtähnlichkeit zugäben.

Die individuelle Charakteristik in den Gesichtszügen unserer Ärztebilder ist ganz offenkundig, sodass Bernoulli seine skeptisch gehaltene Auseinandersetzung über den Bildnisscharakter damit schliesst, dass er die Möglichkeit von Porträtzügen zugibt, nur wäre es unmöglich, das Authentische herauszuschälen ¹⁾.

Es kann kein Zweifel darüber obwalten, dass wir Porträte vor uns haben, nur ist es unmöglich zu sagen, wie viele von ihnen authentisch sind, und noch weniger, inwieweit sie die Treue der Züge bewahren. Wir müssen entschieden mit der *Möglichkeit* rechnen, dass unter den vierzehn Ärztebildern einige authentisch sein können. Von vorneherein ist die Authentizität nur bei Cheiron und bei Machaon ausgeschlossen; uns berührt es eigentümlich, beim Letzteren den intelligentesten Kopf zu finden. Dass zu diesem Idealporträt des homerischen Heilkünstlers ein realer Grieche, etwa aus Alexandrien, Modell stand, dürfte kaum bestritten werden können ²⁾.

Der Miniaturist hatte jedenfalls traditionelle, wenn auch nicht immer gut beglaubigte oder authentische Vorlagen zur Hand, mit denen er aber ziemlich willkürlich verfuhr oder sich nicht gleichgiltige Versehen zu schulden kommen liess. Man ver-

¹⁾ Bernoulli, l. c., II., 219 ff. — Diesen Ausführungen schliesst sich auch Diez, l. c., p. 37 f. an.

²⁾ Jedenfalls hatte unser Künstler ein anderes Modell oder Vorbild zur Hand, als der Illustrator der Mailänder Ilias, der Machaon in seinem Berufe tätig darstellt. Vgl. A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima, Taf. 15.

gleiche das Dioskuridesbildniss in der Galenosgruppe mit dem im zweiten Dioskuridesbilde; man wird die gleiche Typik, besonders im Gesichte, nicht zu verkennen vermögen. Umso frappanter ist der Unterschied zwischen diesen beiden eben genannten und der Figur im ersten Dioskuridesbilde, trotzdem diese letztere beischriftlich ebenfalls als Dioskurides bezeichnet ist. Sie stimmt am besten mit dem Bilde des Nigros in der Cheirongruppe ¹⁾. Eine befriedigende Erklärung hierfür ist kaum möglich. Ich denke zunächst an ein lokales Versehen beim Kopieren; denn beide, sowol Nigros wie Dioskurides, haben auf den Ärztebildern, also auch auf ihrer Vorlage, in der rechtsseitigen Oberecke ihren Platz. Jedenfalls wäre ein solcher Fehlgriff nicht merkwürdiger als die Tatsache, dass uns der Maler in zwei nacheinanderfolgenden Bildern grundverschiedene Gesichtszüge bietet und verlangt, dass wir beide für dieselbe Persönlichkeit halten. Was wir daraus mit Sicherheit entnehmen können, ist das Vorgehen des Malers, der sich immer an gegebene Vorbilder hält. Wie er es bei diesen beiden Bildern tat, so ging er höchst wahrscheinlich auch bei den anderen zu Werke ²⁾. Dagegen muss es unentschieden bleiben, ob und wie viel der Künstler aus Eigenem dazu getan hat. Doch kann der Anteil seiner Schaffenskraft kein sehr bedeutender sein. Die Tätigkeit der Buchillustratoren stand, wie die erhaltenen Bilderhandschriften beweisen, mehr auf gewerbsmäs-

¹⁾ Anders sah v. Premierstein (oben, p. 72 und 113) der im ersten Dioskuridesbilde Krateuas annimmt. Aber die beiden Physiognomien sind in ihren Einzelheiten wesentlich verschieden; man vergleiche die hohe, über der Nase etwas eingetiefte Stirne, die horizontal laufenden Augenbrauen und die ausgeprägte Adlernase bei Krateuas in der Galenosgruppe und halte dagegen die kugelig gewölbte Stirne, die bogenförmig geschwungenen Augenbrauen und die breitrückige Nase beim „Dioskurides“ vor der Heuresis einerseits, beim Nigros in der Cheirongruppe andererseits; ich vermag mich dieser Meinung nicht anzuschliessen.

²⁾ Der Ansicht Bernoullis II., 221 kann ich nicht beipflichten; die Untersuchung hat ergeben, dass die Bilder sowol als Ganzes wie auch in den Einzelheiten auf vorgebildeten Typen beruhen. Vgl. auch den Brief Brunns (de dato Rom, 6, III, 1858) in Ritschels Kleine philologische Schriften, III., 580.

sigem als auf künstlerischem Standpunkt. Das waren keine Miniaturenmalers, wie etwa ein Perugino, Pinturicchio, Mielich, Hufnagel u. a., sondern sichere, manuell geübte Zeichner und technisch geschulte Koloristen, grösstenteils ohne eigene Ideen. Sie übten ihre Kunst vorwiegend handwerksmässig unter der Leitung eines künstlerisch vielleicht höher stehenden, immer aber unternehmenden Inhabers einer Werkstatt, der zugleich mit Vorlagen für jene Darstellungsgebiete, für die er sie engagieren wollte, versorgt war. Diese Vorlagen kopierten bewährte Kunstwerke ebenso, wie von der Mode geforderte Bilder und machten die Runde durch die entlegensten Gebiete, mitunter schon als Entwürfe ¹⁾. Auf solche Vorlagen sind wol kurze und summarische Malanweisungen, die für den ausführenden Künstler, sei es vom Schreiber des Buches, sei es vom Besteller oder vom Meister hingesezt wurden, zurückzuführen; ich halte sie für Andeutungen, welche Komposition, beziehungsweise welches Stück aus der Vorlagensammlung hervorgeholt und kopiert werden soll ²⁾. Dieser Umstand beweist aber auch, wie geschäftsmässig selbst bei so vorzüglich illustrierten Büchern, wie es die Italaübersetzung war, vorgegangen wurde, geschweige denn bei Kodizes, die am Lager irgend eines Bibliopolen feilgeboten wurden. Es wäre unter diesen Umständen verfehlt, Bezieh-

¹⁾ Die Sitte, Bilder sowol zur Begutachtung als auch behufs der Anfertigung von Kopien zu verschicken, bestätigt der 32. Brief des h. Paulinus von Nola († 431), in dem der Austausch von Kopien und Entwürfen zwischen Paulinus und dessen Freund Severus, einem Priester von Primuliacum in Aquitanien, behandelt ist. (Migne, *Patr. lat.* Bd. 61, oder im *Corpus script. ecclesiasticorum*, Bd. XXX, Ausgabe von W. v. Hartel). — Für Andeutungen über Werkstätten vgl. Hartel-Wickhoff, *Wiener Genesis*, p. 88. — Kraus, *l. c.*, I., 447. — Thiele, *De antiquorum libris pictis*, und Thiele, *Antike Himmelsbilder*, p. 1 ff.

²⁾ Einen überaus wertvollen Beleg für ein solches Vorgehen hat V. Schultze in seiner Arbeit: *Die Quedlinburger Itala-Miniaturen*, p. 6 f. beobachtet und mitgeteilt. Ich für meinen Teil bin beinahe überzeugt, dass die flüchtig hingeworfenen Buchstaben bei unseren Pflanzenbildern denselben Zweck verfolgen. Vgl. oben v. Premenstein, p. 55.

ungen und Abhängigkeitsverhältnisse zu negieren, die wir kulturgeschichtlich voraussetzen gezwungen sind.

Die beiden Gruppen setzen sich aus Ärzten zusammen, deren Lebenszeiten sich auf etwa fünf Jahrhunderte verteilen, aus Männern, die den verschiedensten Richtungen ihrer Wissenschaft angehörten und ungleichen Ruf genossen. Keiner ist aus der Zeit vor Mitte des 3. Jahrhunderts vor Christus, — vorausgesetzt, dass Apollonios von Memphis gemeint ist — und die Reihe schliesst mit Galenos, also mit Beginn des 3. Jahrhunderts nach Christus. Die Verteilung auf den beiden Tafeln ist weder eine chronologische noch auf Grund der wissenschaftlichen Richtungen geordnete; sie erscheint auf den ersten Blick wahllos.

Die Zusammenstellung gewinnt aber an Klarheit, wenn man sie mit dem Inhalte des Buches in Verbindung bringt. Die Cheirongruppe enthält Gewährsmänner Galenos', die er nennt oder sich sogar eingehend mit ihnen beschäftigt. Einer von ihnen, Pamphilos, steuerte sogar zum Inhalte unserer Handschrift die an der Spitze jeder Pflanzenbeschreibung stehenden Synonyma bei. Da Galenos auf dem zweiten Bilde als Hauptrepräsentant der medizinischen Wissenschaft, für welche unser Pflanzenbuch ein Hilfswerk bildet, dargestellt ist, so erscheinen auf dem ersten seine Vorarbeiter, die zum Inhalte unserer Handschrift in einer entfernteren Beziehung stehen. In der Galenosgruppe sind jene Ärzte und Botaniker vereinigt, von denen die meisten im Kodex mit ihren Werken vertreten sind. Aus Galenos' und Krateuas' Schriften sind Exzerpte vorhanden, auf Ruphos geht der Grundtext des Gedichtes über die Heilkraft der Pflanzen, auf Nikandros jener zu den Theriaka und Alexipharmaka zurück, aus Dioskurides ist der grösste Teil der Pflanzenbeschreibungen geschöpft. Nur Apollonios und Andreas sind nach dem jetzigen Stande der Forschung noch in kein sicheres Verhältniss zu bringen und ich stehe nicht an, diesen Umstand nur unserer mangelhaften Kenntnis ihrer Werke zuzuschreiben.

Im Bilde sind die einzelnen Ärzte durch ihren Blick in

nähere Beziehungen gebracht. Das dürfte kaum zufällig oder rein künstlerischen Motiven entsprungen sein. Auf dem ersten Bilde ist Cheiron ebenso wie Galenos auf dem zweiten, ausser Verbindung mit den übrigen; dagegen sind in Beziehung gestellt: Machaon und Nigros, wie ich vermute, auf Grund sagenhafter Suppositionen: Machaon ist ein Asklepiade, Nigros Schüler des Asklepiades. Ferner: Pamphilos zu Mantias, Xenokrates zu Herakleides und Mantias. Im zweiten Bilde Krateuas zu Dioskurides, Apollonios und Andreas zu Nikandros, Ruphos zu Krateuas; Nikandros aber scheint nur das Resultat seines Experimentes mit der Schlange zu beobachten. Fassen wir nun alle diese Beobachtungen kurz zusammen, so werden wir sagen dürfen, dass unsere beiden Ärztebilder sowol im Kompositionsschema als auch in den Einzelheiten nach älteren Vorbildern zusammengestellt sind, dass sie in dieser Auswahl und Anordnung für einen ähnlichen Zweck, wie sie ihn in unserer Handschrift erfüllen, nämlich die Autoren der behandelten Disziplin zu veranschaulichen, zusammengestellt wurden — ich denke etwa als musivische Tafeln in einer Ärzteschule — und von dort in den Archetyp, der unserer Handschrift zugrunde liegt, als Miniatur aufgenommen wurden. Es ist möglich, dass wir einzelne Kopien späterer Ordnung aus Varro's *Hebdomades* oder aus Atticus' *Liber annalis* vor uns haben, wenngleich nicht in entsprechender Treue, die ja nach dem Durchlaufen mehrerer Zwischenstufen von ihrer Ursprünglichkeit einen bedeutenden Teil einbüßen musste. Diese Zusammenstellung, wie sie vorliegt, kann vor dem 3 Jhdt. nach Chr. nicht gemacht worden sein, weil Pamphilos und Galenos mitaufgenommen sind; sie ist, soweit bis jetzt bekannt, nur in unserem Kodex erhalten.

Was schliesslich die Siebenzal, die auch auf anderen Gruppenbildern wiederkehrt, betrifft, hat mich die klar vorgetragene Ansicht Heinrich Brunn's vollständig überzeugt. Er führt sie auf die *Hebdomaden* Varro's zurück. Ich wüsste keine ansprechendere Erklärung zu bieten. Wahrscheinlich ist ja diese Art der Gruppierung keine Varronische Erfindung

und dürfte tiefer begründet sein, da ja die Siebenzal in der orientalischen Kultur eine hervorragende Rolle spielte ¹⁾.

Über die technische Seite soll tiefer unten zusammenhängend gehandelt werden; hier sei nur bemerkt, dass bei den beiden Ärztebildern wol eine umfassende Absplitterung und Abreibung der Farbe, dagegen beinahe gar keine Übermalung statthatte, ausgenommen vielleicht das Hinterhaupt Galenos'. Doch ist es sehr unwahrscheinlich, dass die undeutlich vertriebene Stelle durch späteren Auftrag herbeigeführt wurde, sondern, wie schon oben bemerkt, dadurch, dass die ursprüngliche Malerei nass geworden war und in diesem Zustande, etwa bei einem Versuche die Stelle zu trocknen, den Schaden erlitt. Ausserdem haben die 1400 Jahre nach und nach einen kenntlichen Schmutzschimmer beigesteuert.

II.

In eine nähere und deutlichere Beziehung zum Inhalte des Buches rückte der Künstler die beiden *Dioskuridesbilder*. Sie sind für uns von doppeltem Interesse; sie erhärten einerseits unsere obigen Behauptungen über die Herkunft der beiden Ärztebilder. Wären diese für unseren Kodex neu kom-

¹⁾ Vgl. auch Diez, l. c., p. 36. Ob Varro auf die Pleias der späteren Litteraturhistoriker, in der sieben der besten Tragiker zusammengefasst erscheinen, unmittelbar als sein Vorbild zurückgriff, ist kaum zu entscheiden, könnte aber immerhin möglich sein. Dagegen finde ich Diezens Behauptung von der Präponderanz der Siebenzal in der spezifisch christlichen Kunst doch etwas zu einseitig betont. Dass sie oft vorkommt ist richtig; aber oft ist nur Platzmangel Schuld daran, dass nicht mehr Personen Aufnahme fanden. Den vier Fällen auf christl. Goldgläsern (bei Garrucci, II., Tav. 187) wo Christus inmitten von sechs Aposteln dargestellt ist, einer Darstellung auf dem Brescianer Reliquiar, dem Egbert-Kodex und einigen Fällen in der Katakombenmalerei stehen beinahe zallose andere gegenüber, wo Christus von zwei bis zwölf Personen umgeben erscheint. Vgl. Garrucci, l. c., II., Tav. 188—190. Wilpert, l. c., II., Taf. 7—9, 18, 56, 58, 60, 71, 73, 80, 82, 148, 152, 177, 225 u. a. Doch wird wieder zuzugeben sein, dass der Synkretismus solche Darstellungen mit sieben Personen förderte, wobei man aber auch den Einfluss Varro's und der von ihm formell abhängigen Litteratur nicht zu gering einschätzen darf.

poniert, oder wenigstens die dargestellten Ärzte ausgewählt worden, dann müssten wir eine anders disponierte Zusammenstellung erwarten; zumindest müsste Dioskurides, der Hauptautor, eine hervorragendere Stelle in der Gruppe erhalten haben. Das ist nun nicht der Fall. Der Künstler hat das wol empfunden und hat zwei neue Bilder komponiert, die den Inhalt des Buches nicht nur als einen medizinischen überhaupt, sondern als die Schrift Dioskurides' über das Spezialgebiet der Medizinalkräuter bildlich näher charakterisieren sollten. Durch diesen Umstand beanspruchen sie weiter unsere Aufmerksamkeit.

Auf den ersten Blick fällt der wesentlich abweichende Stil dieser Bilder gegenüber jenem der beiden Ärztegruppen in die Augen. Der Künstler war hier mehr auf sich selbst angewiesen, er hatte offenbar keine fertige Vorlage, die er hätte kopieren können. Er erzählt in der Formensprache und Kompositionssyntax seiner Zeit, verrät aber nichtsdestoweniger, dass er seine Darstellung nach älteren Mustern gestaltet hat.

Inhaltlich hatte der Künstler eine Fülle von ähnlichem Material vorliegen. Es sind Darstellungen, auf welchen zwei, bisweilen auch mehrere Personen vereinigt sind; in allen Fällen sind aber zwei derselben dadurch in engere Beziehung zu einander gebracht, dass die eine von ihnen spricht oder deutet, die andere darauf Acht hat. Der passive Teil erhält eine Weisung, die Enthüllung eines Geheimnisses, eine Erklärung unentwirrbarer Verkettungen von Umständen, eine Offenbarung der Zukunft, eine Traumdeutung, oder er wird angebetet, beziehungsweise verehrt. Mitunter bedient sich der aktive Teil auch leicht darstellbarer, realer Beigaben. Es sind Darstellungen die man »Inspirationsbilder« nennen könnte, wenn dieser Ausdruck auch nicht in jedem Falle genau zutreffen wird.

Sie sind in der altorientalischen Kunst vorgebildet, wie z. B. Seti von Ramses II. verehrt ¹⁾, oder der Priester Phinasi von Ma beraten ²⁾, um nur zwei Belege aus der

¹⁾ Perrot et Chipiez, *L'art dans l'antiquité*, I., 25.

²⁾ Ebenda, I., 253.

ganzen Reihe altägyptischer Bilder hervorzuholen, denen sich eine mindestens ebenso lange Serie aus den altassyrischen und chaldäischen Reliefs anschliessen liesse.

Auf altgriechischen Skulpturen begegnen wir ihnen wieder; so auf einer Metopenplatte von Selinunt: Perseus tötet Medusa, hinter ihm steht Athene, die ihm mit ihrem Rate hilft ¹⁾; sodann auf der bekannten dorischen Grabstele, auf welcher überdies der Verstorbene in Stellung und Armgeste lebhaft an Dioskurides vor der Heuresis erinnert, nur hält seine Rechte einen Kantharos. Das berühmte eleusinische Basrelief, das die Unterweisung des Triptolemos im Getreidebau durch Demeter und Kore darstellt, ist für unseren Fall, was den wesentlichen Inhalt betrifft, geradezu typisch ²⁾. Weitere inhaltlich hierher gehörige Darstellungen bieten ausser den attischen Grabstelen und Reliefs auch geschnittene Steine, wie die Verlobungsszene ³⁾, in welcher sich der Jüngling und das Mädchen die Hände reichen, während eine dahinter stehende Gestalt den Akt leitet. Die Terenzillustrationen mit agierenden Schauspielern ⁴⁾ und mehrere Bilder im älteren Vergil der Vatikana (n. 3225), wie Aeneas, dem die Penaten erscheinen, die Sibylle mit Aeneas und Achates, die Trojaner und Latiner vor Latinus, Juno mit der Furie verhandelnd ⁵⁾, bieten derartige Beispiele aus dem Gebiete der klassischen Miniaturmalerei.

¹⁾ Ebenda, VIII., 487 und sonst oft.

²⁾ Ist, wie die spartanische Stele, beinahe in allen Publikationen über griechische Kunst, von der grossen Bruckmann'schen bis zu den kleinen Schulbüchern herab, reproduziert. So bei Colignon-Friesenhahn, Handbuch der griechischen Archäologie, p. 127.

³⁾ Colignon-Friesenhahn, l. c., p. 283. — Auf die attischen Grabstelen ist Diez, p. 38 ff. näher eingegangen. Als Vertreter der übrigen klassischen Skulptur sei hier das Relief im Louvre, Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und der Odyssee (Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226) genannt.

⁴⁾ Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. 3, 4, 7—27, 32—37, 49—54, u. a.

⁵⁾ Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. Vol. I., fol. 28a, 45b, 63a, 64b.

Aber auch formell finden sich viele Analogien, besonders in der hellenistischen Kunst, von wo aus sie sich auch in die christliche Kunst zuweilen recht wenig verändert, gerettet haben.

Es sei diesbezüglich auf das Relief der Villa Ludovisi, Paris und Oinone darstellend, sowie auf dessen dem römischen Geschmacke entsprechendere Wiederholung im Palazzo Spada hingewiesen ¹⁾. Auf beiden ist Paris im Profil, die zu ihm sprechende Oinone en face dargestellt; neben den beiden ein Schiff, eine reale Beigabe zur Verdeutlichung der Szene.

Unserem ersten Dioskuridesbilde steht in der Anlage das lateranische Menanderrelief überaus nahe ²⁾. Der Dichter sitzt links auf einem Sessel; vor ihm steht ein Tisch, auf dem zwei Masken liegen; eine hat er auf die l. Hand genommen um sie sinnend zu betrachten; r. steht eine bekleidete weibl. Gestalt, die als Muse oder als Menandros' Geliebte, Glykera, gedeutet wird. In der erhobenen Rechten hält sie einen, jetzt abgebrochenen Gegenstand, nach älteren Abbildungen eine Rolle. Der l. Arm ist auf die Hüfte gestützt, Zeige- und Mittelfinger der Hand sind leicht ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sie steht gegen den Beschauer en face, der Kopf ist aber dem Dichter nach l. zugewendet. Den Hintergrund bildet eine Architektur, oben von einem durch flache Buckeln gezierten Gesimse abgeschlossen, von dem buschige Festons herabhängen. Hinter dem Oberkörper der weibl. Gestalt ist ein rechteckiges Gerähm sichtbar. Es sind demnach schon hier alle wesentlichen Bestandteile des ersten Dioskuridesbildes enthalten und auch die Anordnung ist diesem sehr nahe verwandt. Ein Pendant zu dieser Skulptur ist uns in einem Relief der Sammlung Pourtalès, dem sogen.

¹⁾ Baumeister, Denkmäler, II., 1169 (Fig. 1360) u. IV., 1635 (Fig. 1696).

²⁾ Öfter abgebildet; so bei Bernoulli, l. c., II., Taf. 15. — Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 67. — Petersen, Vom alten Rom, in: Berühmte Kunststätten, I., p. 130. — Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 84. — Vgl. Diez, l. c., p. 40, der in diesem Relief noch eine Darstellung des Dichters Philiskos annimmt, eine Ansicht, die nach Studniczka's Untersuchungen bei Bernoulli, II., 143 widerlegt und, soviel ich sehe, allgemein aufgegeben ist.

»siegreichen Theaterdichter« erhalten ¹⁾, wiewol dieses vom äusserlichen Schema unseres Dioskuridesbildes weiter entfernt ist, als das erstbesprochene. Der Dichter sitzt auf einem Stuhle und wendet sich nach rückwärts, wo eine weibl. Gestalt, vielleicht als Muse anzusprechen, ein Tamburin schlagend, herantanz; vor ihm ist ein flötenspielender Putto, hinter dem abschliessenden Vorhange kommt ein Pan mit einer offenen Schriftrolle hervor. Das Sichzurückwenden zur weiblichen Gestalt finden wir im zweiten Dioskuridesbilde, sogar in etwas übertriebenem Maasse, aber in demselben Sinne, beim Maler verwendet.

Viel näher noch, als das Menanderrelief, steht dem ersten Dioskuridesbilde die Darstellung auf einem Londoner Sarkophagfragment, das aus dem Ghetto in Rom stammt. Hier haben wir einen architektonischen Hintergrund, ähnlich verteilt, wie auf unserem Bilde: die Hauptperson sitzt auf dem Relief vor einer giebelabgeschlossenen Nische, wie Dioskurides vor einer rahmenumschlossenen Wand; die weibliche Gestalt des Reliefs steht vor einem giebellosen, einspringenden Zwischenteile, die Heuresis auf unserem Bilde vor einem niedrigeren Seitenflügel. Der Bühnendichter auf dem Relief sitzt, wie unser Dioskurides, auf einem Stuhle und hat die Füsse auf einen Fuss-schemel gesetzt. Aus der Rolle in seiner Linken liest er, während sie Dioskurides auf das Knie stützt; die Rechte des Dramatikers ist im Sprechgestus erhoben, nur weniger intensiv, als beim Dioskurides. Die weibl. Gestalt steht en face, den Kopf gegen den Dichter gewendet und hält in der Rechten eine Maske hin, ganz ähnlich wie die Heuresis ihren Alraun; die l. Hand greift in einen Faltenbausch am Beckenansatz, während die Heuresis, mit dem ähnlich nach abwärts gerich-

¹⁾ Schreiber, l. c., Taf. 86. — Diez, l. c., p. 39 zieht auch das Kapitulinische Relief mit Apelles und der sich ihm enthüllenden Pankaspe heran. Das Erstaunen des Künstlers über die Schönheit seines Modells ist wol ganz richtig, doch glaube ich besser zu tun, wenn ich dieses Relief zur Vergleichung nicht heranziehe, es sei denn als Analogie für die Malszene auf dem zweiten Dioskuridesbilde, wo es sich ebenfalls um eine natürliche Vorlage handelt.

teten Arm auf den verendenden Hund hinweist ¹⁾. Der Tisch zwischen dem Dichter und der weibl. Gestalt ist auch auf dem Relief beseitigt. Eine ähnliche Inspiration ist auf dem Kopfe einer Memorialstele über den Bündnisvertrag zwischen Athen und Kerkyra dargestellt, wo sich einem sitzenden Manne, dem personifizierten Demos Athens, Kerkyra unter Athena's Leitung entschleiert ²⁾.

In dieser letzten Redaktion ist diese Art von Darstellungen auch in die christliche Skulptur gelangt. Wir begegnen solchen Szenen auf einem römischen Sarkophage des Palazzo Feoli ³⁾, auf einem Ravennater ⁴⁾ und auf einem Pisaner Exemplare ⁵⁾, wesentlich immer unbestreitbar gleich, im Akzidentalen allerdings lokal gestimmt; aber selbst darin stimmen die beiden Sarkophage aus Rom und Pisa bis auf Geringfügigkeiten überein. Auf christlichen Malereien kommt die Darstellung nur inhaltlich, formell gleich dagegen seltener vor; verwandt sind die Gerichtsszene in der Hermeskatcombe ⁶⁾ und die Susannaszene aus Pietro e Marcellino ⁷⁾, beide dem 4. Jahrhundert angehörig; am nächsten kommen jedoch die Verkündigungsbilder, die seit dem 3. Jahrh. öfter wiederkehren ⁸⁾.

In der Miniaturmalerei selbst können wir ganz ebenbürtige Vorläufer unserer Dioskuridesbilder finden. So z. B. im

¹⁾ Neuerdings abgebildet bei Strzygowski, *Orient oder Rom*, p. 51.

²⁾ Colignon-Friesenhahn, l. c., p. 194.

³⁾ Garrucci, l. c., V., Tav. 370, Fig. 4.

⁴⁾ Ebenda, V., Tav. 371, Fig. 2.

⁵⁾ Ebenda, V., Tav. 370, Fig. 3. — Auf weitere ähnliche Fälle hat Diez, l. c., p. 41 hingewiesen, obschon ich nicht alle hier heranziehen könnte.

⁶⁾ Wilpert, *Katakombenmalereien*, II., 247.

⁷⁾ Ebenda, II., 232. — Diese Darstellung muss aber, nach den koptischen Stoffresten zu urteilen, in der christl. Kunst der ersten 6 Jahrhunderte viel verbreiteter gewesen sein, als wir aus den Monumenten belegen können. Vgl. Strzygowski, *Orient oder Rom*, p. 90 ff. — Forrer, *Römische und byzantinische Seidentextilien*, (1891) und Forrer, *Die frühchristlichen Altertümer*, etc. (1893). — Mantuani, *Altägyptische Textilien* in: *Mitteilungen des nordböhmischen Gewerbemuseums in Reichenberg*, 1901.

⁸⁾ Kraus, l. c., I., 187 ff.

Vossianus zu Leiden (4° n. 38), wo das Titelbild zu Terenz' *Andria* einen Mann (Terenz?) zwischen zwei weiblichen Gestalten sitzend zeigt; mit einer derselben ist er im Gespräch, während die andere sinnend das Kinn mit der Hand stützt. Und den Prolog zu demselben Stücke schmückt ein Bild, in dem man einen Schreiber und den ihm diktierenden Dichter sieht — eine Darstellung, wie sie idealisiert auf unserem zweiten Dioskuridesbilde sich wiederholt ¹⁾. Auch der ältere Vatikanische Vergil gehört mit seiner *Didoszene* hierher ²⁾. In der christlichen Miniaturmalerei ist die *Josuarolle* ³⁾ reich an solchen Detailszenen, die in der frühmittelalterlichen Buchmalerei, z. B. in einer *montecassinensischen Benediktszene*, wiederkehren ⁴⁾. Ja, sie scheinen noch im tieferen Mittelalter zähe fortvegetiert zu haben, wie uns eine Kopie des XIII. Jhdts. im Kod. 93 der Wiener Hofbibliothek, einen Arzt darstellend, der von der Natur ihre Gaben empfängt, zu beweisen scheint. Die Vorlage dazu dürfte mit unseren Dioskuridesbildern gleichaltrig gewesen, jedenfalls aber aus demselben Kulturmilieu hervorgegangen sein ⁵⁾. In der byzantinischen Kunst finden wir beinahe ein halbes Jahrtausend später noch immer das Verständniss für diese Typen, wofür der berühmte Pariser Psalter (n. 139), der auch nach alten

¹⁾ *Codices graeci et latini photographice depicti*, Tom. VIII., Taf. 48. Im Vossianus liegt uns zwar eine Kopie des 9.—10. Jahrhunderts vor, aber die Vorlage war entschieden alt, jedenfalls älter, als unsere Dioskuridesbilder.

²⁾ *Codices e vaticanis selecti*, etc., Vol. I., fol. 36^b.

³⁾ Garrucci, III., 159 ff.

⁴⁾ Der h. Benedikt überreicht dem Abte Johannes die Ordensregel. Hinter dem Heiligen eine ihn inspirierende Gestalt. Abb. bei Kraus, I. c., I., 221.

⁵⁾ Eine vorzügliche, übersichtliche Arbeit über solche Kopien veröffentlichte Swarzenski unter dem Titel: *Mittelalterliche Kopien einer antiken medizinischen Bilderhandschrift*, in: *Jahrbuch des kais. deutschen archäolog. Instituts*, XVII., 45 ff. wo auch eine Abbildung aus dem Wiener Kodex, leider in sehr kleinem Maassstabe, beigegeben ist. — Eine andere Abbildung bei Beer, in: *Kunst und Kunsthandwerk*, V., p. 237.

Vorlagen, wenn nicht direkt kopiert, so doch komponiert ist, das beste Beispiel liefert ¹⁾).

Wir haben somit an der Hand des Materials die zusammenhängende historische Entfaltung der Kompositionsformel unserer Dioskuridesbilder im Allgemeinen konstatiert.

Aber selbst bei Einzelheiten hat der Künstler zu alten Typen gegriffen. Der einfache architektonische Hintergrund des ersten Dioskuridesbildes ist auf hellenistischen Reliefs, auf Mosaikbildern, Wandmalereien und Miniaturen — ich verweise auf die Wiener Genesis — so oft vorgebildet, dass es wol überflüssig ist, die Belege einzeln aufzuzählen. In den oben angeführten Analogien lernten wir auch solche für die Figur des Dioskurides speziell kennen; sie ist den Dichter- und Philosophentypen nahe verwandt und aus deren Gruppe hervorgegangen. Der Künstler hat eigentlich nur die Bewegung des rechten Armes der Situation entsprechend gestaltet, während alle anderen Bewegungs- und Aktmotive auf Vorbilder zurückgehen, aber in der Formensprache der Entstehungszeit zum Ausdruck gelangen. Die Heuresis hat ihre Vorläuferinnen in den Musenbildern sowie inspirierenden Göttinnen und Frauen der herangezogenen Analogien. Nach Ajnalov erscheint sie als Urania in einer Aratoskopie des 12. Jahrhunderts ²⁾, also auch wieder inspirierend.

Ihre Aktstellung ist sehr gewöhnlich und in der antiken Kunst unzähligemale zu finden. Die vorgestreckte Rechte mit der Mandragorapflanze ist für den speziellen Fall unseres Bildes gestaltet, ebenso die auf den Hund hinabweisende

¹⁾ Abbildungen bei Bordier, *Description des peintures et autres ornements dans les manuscrits grecs*; Oumont, *Facsimilés*, etc., und sonst in Handbüchern, z. B. Kraus, l. c., I, p. 568 ff. mit David, den die „Melodia“ inspiriert. Eine vorzügliche Abbildung dieser Darstellung bei Wickhoff, *Wiener Genesis*, p. 88.

²⁾ Michel, *Histoire de l'art*, I, 209: „M. Ajnalov a montré.... que l'allégorie de l'Eurésis se retrouve sous le nom d'Uranie dans une copie latine d'Aratos du XII. siècle.“ Bei der summarischen Zitatenangabe Michels war es mir nicht möglich, die Angaben Ajnalovs nachzuprüfen. Bei Thiele *Antike Himmelsbilder*, konnte ich darüber keinen Aufschluss finden.

Linke, wenngleich sich verwandte Akte auch vorgebildet finden, wie z. B. am oben besprochenen Sarkophag aus dem Ghetto von Rom und auf dem Mittelstücke des Brescianer Reliquiars, welch' letzterer Fall übrigens ganz ähnlich veranlasst ist, wie unserer ¹⁾).

Der verendende Hund allein ist in dieser Stellung in der älteren Kunst nicht nachweisbar und dürfte unsere Miniatur unter die frühesten Quellen für diesen Tierakt gehören, wenn sie nicht die erste überhaupt ist, die uns erhalten blieb ²⁾. Ob aber der Künstler diesen Hund nach eigener Naturbeobachtung malte, oder ob ihm doch nicht ältere Bilder oder Vorlagen zu Gebote waren, ist natürlich nicht zu entscheiden, doch ist das Letztere glaubwürdiger. Denn es ist schwer anzunehmen, dass der Künstler den Vorgang, wenn er ihn beobachtet hat, nach längerer Zeit so realistisch und treffend wiedergeben konnte; noch unwahrscheinlicher ist es, dass er ihn für den Zweck der Miniatur studieren konnte. Und natürlich ist der Akt, sodass er auf Autopsie beruhen muss. Doch ist ein solches Überstürzen des Tieres nach Rückwärts nur möglich, wenn es in raschem Laufe tödtlich getroffen wird; die Wirkung des Alrauns ist nach den abergläubischen Vorstellungen der Alten jedoch einer Vergiftung ähnlich, wobei sich der Hund nicht überkollert, sondern auf die Seite legt. Allerdings wäre es möglich, dass der Künstler einen solchen Fall im Auge gehabt hätte, ihn aber absichtlich oder missverständlich in vertikaler Stellung zeichnete. Trifft dieses zu, dann dürfen wir mit grosser Wahrscheinlichkeit

¹⁾ Kraus, l. c., I., Tafel zu p. 502. Diez, p. 43. Dargestellt ist Saphira vor dem untersuchenden Apostel, die auf den zu ihren Füßen stehenden Geldsack hinweist. Ich finde daher nicht, dass der Geberde „die inhaltliche Begründung dazu fehlt“ wie Diez meint.

²⁾ Vgl. Diez, der auf Hinterfüßen stehende Hunde der hellenistischen Reliefs heranzieht, besonders Taf. 22 bei Schreiber. Hier hält ein junger Faun in der Linken einen Hasen empor, mit der Rechten die Vorderpfoten des Hundes, damit dieser auf den Hinterbeinen hoch aufgerichtet, die Neckerei länger aushält. Das sind Lebensäusserungen eines Tieres, die mit seinem Verenden nichts gemein haben, also nicht heranzuziehen sind.

auf die direkte, aber falsch reflektierte Nachbildung einer Vorlage schliessen. In jedem Falle werden wir aber konstatieren müssen, das der Akt an und für sich auf guter Naturbeobachtung beruht, dass er aber auf dem Bilde unrichtig verwendet ist.

Die Kleidung ist noch entschieden klassisch, doch in der Auffassung und mit dem künstlerischen Apparat einer Zeit, in der sich zwei Richtungen zu durchdringen beginnen, dargestellt; doch ist am Chiton des Dioskurides der neue Zug weit weniger bemerkbar, als bei der Heuresis. Diese hat der Künstler, um sie als eine höhere Erscheinung zu charakterisieren, in Goldstoff gekleidet und sich eines Mittels bedient, den die vorangehende Kunst nicht kennt. Der Mantel ist wol gewöhnlich, seine rote Farbe jedoch mehr aus künstlerischen als symbolischen Gründen angewendet; er soll einen hervorstechenden Ton in den Farbenakkord des Bildes bringen.

Den Lehnstuhl haben wir in sehr wenig abweichender Gestalt bereits auf einem römischen Relief von Neumagen sowie auf der Florentiner Elfenbeinpyxis konstatieren können. Eine ähnliche Form zeigt der Rossanensis ¹⁾, die gleiche, wie in unserem Bilde, hat die Wiener Genesis dreimal (Fol. 15^b, 19^b, 20^b), nur roh und verständnisslos gemalt ²⁾.

Die Mandragorapflanze in der Hand der Heuresis vermittelt uns einen Begriff, wie sie auf den nun zwischen Fol. 226 und 227 fehlenden Blättern ausgesehen haben muss. Sie stimmt nämlich mit den beiden, in der etwas jüngeren Dioskurideshandschrift der k.k. Hofbibliothek, Fol. 90^a uns erhaltenen Mandragorabildern ³⁾. Dieser Umstand beweist wieder, dass der Künstler selbst in solchen Nebensächlichkeiten nach Vorlagen arbeitete.

¹⁾ Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, Taf. 11 u. 14.

²⁾ Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, Taf. 30, 38, 40. — Vgl. auch oben Seite 408, Anm. 2 u. 3.

³⁾ Der jüngere etwa dem 7. Jahrhundert angehörige Dioskurideskodex, der sogen. Neapolitanus, hat nach einer Vorlage kopiert, die grossenteils Bilder enthielt, welche mit unseren genau übereinstimmen. Darüber später. Vgl. v. Premenstein, hier oben, p. 98 ff.

Auch der Rahmen mit seinem Rautenmuster ist sicherlich keine Erfindung des Miniators, sondern steht mit altorientalischen Arbeiten in geschichtlichem Zusammenhange. Ein schönes Beispiel besitzen wir im Inkrustationsrest aus Ereğ, woselbst das Rautenmotiv als Flächenmuster und im Gerähm darum ganz ähnlich verwendet ist, wie in unserer Miniatur ¹⁾. Auf klassischen Mosaiken kehrt es wieder, wie auf dem Paviment von Nîmes ²⁾; ihre Reihe schliesst in der Markusbasilika zu Venedig ³⁾. In der Miniaturmalerei ist eine schlagende Analogie im Wiener Rufinuskodex, ebenfalls als Rahmenmuster in derselben Kolorierung verwendet, zu nennen ⁴⁾. Nach dem letztgenannten Falle dürfen wir urteilen, dass etwa zu Beginn des 6. Jahrhunderts das Rautenmotiv als stehendes Muster für ornamentale Umrahmungen in der Miniaturmalerei eingeführt war.

Der Maler hat in der männlichen Figur Dioskurides dargestellt, oder hatte wenigstens die Absicht, es zu tun, wie die Beischrift bezeugt. Ebenso ist die weibliche Gestalt beischriftlich benannt. Wie schon angedeutet ⁵⁾, personifiziert sie den regen Spürsinn des Arztes, mit dessen Hilfe es ihm gelang, der Wunderpflanze habhaft zu werden, ohne dabei Schaden zu erleiden. Er lässt den Hund die Pflanze entwurzeln und daran verenden; dadurch kommt aber der Alraun in seine Gewalt behufs wissenschaftlicher Untersuchung und Verwertung, welche, wie wir sehen werden, Gegenstand des zweiten Dioskuridesbildes ist.

Freilich ist hiebei eine scheinbare Schwierigkeit zu über-

¹⁾ Abb. bei Gauckler, in: Dictionnaire des antiquités, p. 2090, Fig. 5231. Vgl. Diez, p. 59, der das Ornament zwar ganz richtig auf altorientalische Vorbilder zurückführt, es jedoch vom Zickzackmuster ableiten möchte. Da das ausgebildete Rautenschema schon dort vorliegt, finde ich eine solche Ableitung unzutreffend.

²⁾ Abb. bei Gauckler, l. c., p. 2111, Fig. 5248.

³⁾ Kreutz-Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. IV., (Dettagli) Tav. M.

⁴⁾ Farbige Abbildung bei Wickhoff in: Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., p. 196 ff.

⁵⁾ Oben, Seite 368, Anm. 1.

winden. v. Premenstein macht (p. 113) darauf aufmerksam, dass Dioskurides den Alraun wol behandelt, die Fabel über seine Gewinnung und Wirkung aber nicht kennt, beziehungsweise nicht erwähnt. Aus diesem Grunde schliesst er auf ein Porträt des Krateuas). Er wäre ja nicht unmöglich, dass dem Miniator ein solches Krateuasbild vorgelegen wäre, in welchem er den Dargestellten dann einfach umgetauscht hätte. Allein das Bildnis hat mit den Gesichtszügen des Krateuas in der Galenosgruppe keine, mit jenen des Nigros der Cheirongruppe entschiedene Ähnlichkeit. Und wenn das auch nicht der Fall wäre, so wissen wir, dass der Maler auch unter diesen Zügen Dioskurides meinte, es somit in seiner Kritiklosigkeit gut vereinbar fand, ihm die Kenntnis der Mandragorafabel zuschreiben zu können. Ich glaube, dass sogar ein gut Stück Logik dahinter steckt. Hier stellte er die fabelhafte Art der Gewinnung, die durch angeborenes Talent und ausgebildeten Spürsinn ermöglicht wurde, im zweiten Bilde den Gegensatz, die streng wissenschaftliche Ausbeutung des Fundes. Die Fabel war damals eben allgemein bekannt, und der Künstler nahm einfach an, dass Dioskurides sie ebenfalls kennen müsse; damit ist er dem Leser entgegengekommen und hat in sein Bild noch einen fesselnden Zug des Wunderbaren einverleibt.

Das zweite Dioskuridesbild enthält noch mehr selbstständige Züge als das erste. Er ist, wie dieses, für unser Buch komponiert und steht mit ihm in noch engerem Verhältnisse. In seiner Zusammenstellung des Gegenständlichen steht es vereinzelt da. Die Einzelheiten aber stützen sich auch hier auf typische Vorbildungen.

Die in dem Luftraum hängenden Guirlanden sind in der hellenistischen Reliefkunst früh heimisch. Wir haben sie auf dem Menanderrelief beobachtet und finden sie auf dem Wiener Brunnenrelief ²⁾; ebenso kommen sie auf christlichen Sarko-

¹⁾ Siehe oben, p. 413, Anm. I.

²⁾ Schreiber, Die Wiener Brunnenreliefs aus Palazzo Grimani (1888), u. neuerdings in seiner grossen Publikation: Die hellenistischen Reliefbilder, passim. Sehr gute Abbildungen auch bei Hartel-Wickhoff, Wiener

phagen namentlich auf jenen vor, die unter dem Einflusse des Ostens entstanden sind ¹⁾. Auf pompejanischen Wandmalereien sind sie besonders häufig und auch auf christlichen Katakombengemälden erscheinen sie, sehr oft als überhängendes Astwerk oder zu Flächenmuster vervielfacht; doch fehlt es auch hier an typischen Guirlanden nicht, wie z. B. in S. Gennaro zu Neapel ²⁾.

In der älteren Miniaturmalerei bietet die schon oben herangezogene Szene mit der kumäischen Sibylle, Aeneas, Achates und dem mit Guirlanden geschmückten Tempel ³⁾ das trefflichste Beispiel. Für das Gebiet der späteren Kleinplastik sei auf die Konsulardiptycha verwiesen, aus welchen das Diptychon des Lampadius als besonders charakteristisches Beispiel hervorgehoben sei ⁴⁾.

Gleichermassen ist die dreiteilige Architektur des Hintergrundes mit betonter Mitte in der klassischen und späteren Kunst beliebt und kehrt auf den Monumenten immer wieder. Ein Relief im Louvre zeigt einen solchen Hintergrund; vor dem giebelbedachten Mittelteil ist Homer als Hauptperson dargestellt; zu seiner Rechten die Ilias, zur Linken die Odyssee ⁵⁾. Ähnliche Architekturen sind auf dem Neptunrelief im Louvre ⁶⁾ und auf dem Puttirelief in S. Vitale in Ravenna ⁷⁾. In der jüngeren Kleinplastik bietet das oben herangezogene Lampadiusdiptychon ein vortreffliches Analogon. Diese Übung, den Hintergrund durch eine dreiteilige Architektur abzuschliessen, bleibt auch beinahe unver-

Genesis, p. 23; hier sei zugleich auf Wickhoffs Ausführungen über die Nachbildung der vegetabilischen Natur in der augusteischen Kunst sowie auf die vorzüglichen Abbildungen, I. c., p. 18—41 hingewiesen.

¹⁾ Garrucci, I. c., V., passim. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

²⁾ Schultze, Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 31.

³⁾ Vgl. p. 419, Anm. 5.

⁴⁾ Molinier, Histoire des arts appliqués, I, p. 32.

⁵⁾ Reinach, Répertoire de la statuaire, I, pl. 226.

⁶⁾ Ebenda, I, pl. 218.

⁷⁾ Goetz, Ravenna, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 11.

ändert der christlichen Kunst, wie das durch die Altarschrankenskulpturen in S. Marco ¹⁾ und andere belegt werden kann.

Auch die Malerei konnte dieses Mittels nicht entraten: die Darstellungen auf pompejanischen Wandgemälden erhalten öfter einen architektonischen Hintergrund, mitunter allerdings frei umgeformt, aber wesentlich der unsrigen entsprechend ²⁾. Fast genau so, wie auf unserer Miniatur, finden wir die Architektur auf dem, mindestens achtzig Jahre früher ausgeführten Mosaikfries um das Deckenbild in S. Giovanni in Fonte zu Ravenna, und zwar achtmal wiederholt ³⁾: in der Mitte eine gewölbte Exedra, zu beiden Seiten Flügel mit Kassettendecken. Die Muschelverzierung auf der Chalottenwölbung von apsisförmigen Nischen ist in der spätromischen und christlichen Kunst eingebürgert, namentlich auf christlichen Sarkophagen ⁴⁾. Eine merkwürdig ungeschickte Verwendung dieses Motivs bietet das Markusbild im Kodex

¹⁾ Kreutz-Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. V., (Detagli, Plutei VI) n. 29, 30.

²⁾ Nicolini, Case, I., 9. II., 39; dieses Letztere besonders charakteristisch: ein Portikus mit Exedra u. zwei Seitenflügeln mit Kassettendecke, in Untersicht; nur ist die Exedra nach aussen gerundet, was zu einer sofortigen Vergleichung mit dem Rabulakodex und dem Godeskalkevangeliar herausfordert.

³⁾ Garrucci, l. c., IV., 226.

⁴⁾ Garrucci, l. c., V., passim. Ich hebe besonders den Probussarkophag der vatikanischen Grotten (bei Kraus, I., 197) und jenen des Junius Bassus (Garrucci, l. c., Tav. 322 und neuestens auch de Waal, Der Sarkophag des Junius Bassus) hervor. Auch der Ambo von Saloniki (Kraus, I., 234) ist, da er ausgesprochen byzantinisch ist und dem 5. Jahrh. angehört, für unseren Fall von Interesse. Auf unserer Miniatur folgt der Künstler einer anscheinend älteren und verbreiteteren Verwendungsart: er lässt die Muschelknospe hinter dem Bogenscheitel ansetzen, den entfalten Rand stützt er auf die Fusslinie der Wölbung (wie z. B. auf dem Apsismosaik von S. Paolo fuori, auf dem Sarkophag des Probus und dem des Junius Bassus, in der späteren Kunst im Grabmal der Galla Placidia u. a.), während das Ambofragment von Saloniki es umgekehrt anbringt, wie es später auch in der Barocke mit Vorliebe geschah. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 46 ff.

Rossanensis, wo von einem grossen Umbilikus aus die gleich breiten Falten und Stege, platt und starr gestaltet, radial bis an die Bogenlinie hinanreichen ¹⁾. Die Diptychen bieten ebenfalls reiche Belege ²⁾.

Das eigentümlichste Beiwerk dieser Architektur bilden jedenfalls die roten Aufsätze auf den beiden Seitenflügeln. In dieser Form sind sie beinahe gar nicht vorgebildet. Dagegen werden sie in ähnlichen Formen, zuweilen im Gegensinne geschwungen, besonders in der Skulptur, schon in der altorientalischen Kunst und dann ununterbrochen als Abschlussformen verwendet ³⁾. Die nächstverwandte Bildung tritt uns auf den pompejanischen Wandmalereien entgegen, und hier in einem Falle in genau derselben Aussenkontur ⁴⁾, aber ohne die schwere rote Füllung.

Diese Nebensächlichkeit beweist, dass der Künstler nach gemalten Vorlagen kopierte; denn in der realen Architektur sind solche Aufsätze wol nie verwendet worden, denn wir finden sie weder in den erhaltenen Architekturen noch auf bildlichen Darstellungen, wenn es sich um Wiedergabe von Bauten und nicht bloss von dekorativen Abschlusswänden handelt. Sobald aber der Künstler einen solchen Volutenabschluss anbringt, handelt es sich um Dekoration. Daher finden wir sie nur auf Werken der tektonischen Plastik, wie Grabstelen und Altären. Sie stehen mit der altorientalischen Kunst in entwicklungsgeschichtlichem Zusammenhange: man

¹⁾ Haseloff, l. c., Taf. 14. Das Ornament erinnert lebhaft an die Verkleidung der Haustüren an oberösterreichischen Bauernhöfen.

²⁾ Molinier, l. c., I., passim, und Gori, Thesaurus, passim.

³⁾ Auf kyprischen Stelen und Sarkophagen bei Palma di Cesnola, l. c., I., pl. 104 (n. 679) und pl. 149, (n. 1184). In der klassischen Kunst auf Grabdenkmälern und Altären. Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 158; besonders charakteristisch auf dem Altare der Lusia primigenia, (Reinach, l. c., I., pl. 251). Ferner das Neapolitaner Komödienrelief (Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 83); dann die Volutenabschlüsse der Altäre auf einem lateranensischen und einem Wiener Relief (Schreiber, l. c., Taf. 52 u. 67.) Auch auf Münzen (Perrot & Chipiez, L'art dans l'antiquité, III., 126, 335) begegnen wir ihnen.

⁴⁾ Nicolini, Case, III., Tav. 38; ähnlich auch II., Tav. 51.

stelle die beiden oben herangezogenen Kyprischen Fälle (Stele aus Golgoi und Sarkophag von Amanthus) mit dem Stirnziegel von Tiryns ¹⁾ einer- und dem Komödienrelief im Museo Nazionale in Neapel und dem Altar der Lusinia primigenia andererseits zusammen um sich davon zu überzeugen. Wenn spätere Miniaturen derartige Architekturen darstellen, wie etwa der Tempietto auf dem Bilde der Salbung Davids in der Vatikanischen Bibel ²⁾, so ist das eine künstlerische Fiktion, beziehungsweise nach einem Werke der Kleinkunst als Monumentalarchitektur hingemalt ³⁾.

In der Szene selbst sind zwei Momente zusammengefasst: das Beschreiben der Mandragorapflanze und die Anfertigung ihrer Abbildung, also eine künstlerische Synekdoche zur Andeutung des Inhaltes in unserem Kodex. Auch für diese Gruppe kennen wir kein ganz entsprechendes Analogon; die Einzelheiten aber haben ihre Vorläufer.

Dioskurides wol am wenigsten. Schreibende Figuren sind zwar öfter dargestellt, sowol in der griechischen wie in der hellenistischen Kunst — aber dann finden wir sie entweder stehend, wie Athena ⁴⁾ und Nike ⁵⁾, oder im Brustbilde ⁶⁾. Dagegen kann ganz gut der Vasenmaler herangezogen werden,

¹⁾ Winter, Kunstgeschichte in Bildern, Taf. 11.

²⁾ Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 20 ff., Taf. XIII. Der Cod. Vat. reg. graec. I gehört dem 11. Jahrh. an, verwendet aber eine ältere Vorlage.

³⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 45 ff., der auf einige Vorbilder für die Gesamtanlage unserer Architektur hingewiesen hat. Mit seiner Ableitung der Volutenaufsätze kann ich nicht übereinstimmen.

⁴⁾ Baumeister, Denkmäler, III., 1584. — Auch hier geht die altorientalische Kunst typisierend voran. Vgl. den stehenden Schreiber bei Layard, Monuments of Niniveh, pl. 58 u. a.

⁵⁾ Studniczka, Die Siegesgöttin. Akad. Antrittsrede, Taf. 12, Fig. 58 und 59. Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 8. — Gori, Thesaurus, II., p. 136 f., Taf. 21 bringt eine sitzende Nike — die aber nicht schreibt, sondern das fertige Porträt des Konsuls Basilius (vom J. 541) hält.

⁶⁾ Nicolini, Case di Pompeji, III., Tav. 1. — Monumenta Pompeiana, Tav. 36. — Baumeister, Denkmäler, I., 355.

der ähnlich sitzt wie Dioskurides, eine Vase auf das Knie stützt, sie mit der Linken hält, mit der Rechten den Pinsel führt und malt ¹⁾. Die Tätigkeit des Vasenmalers kann umsoeher herangezogen werden, als er das Gefäß nicht nur bemalte, sondern auch beschrieb ²⁾. Die Sitte, den Beschreibstoff beim Schreiben auf das Bein zu legen ist zweifelsohne orientalistisch, wie die berühmte ägyptische Schreiberfigur bestätigt. Die Verbindung des Schreibenden mit dem übrigen Apparat ist im genannten Vasenbilde auch schon durchgeführt; er sitzt bequem auf einem Sessel und hat vor sich einen Ständer mit Malutensilien stehen; der Schemel unter den Füßen und die Hülle auf dem Ständer bei Dioskurides sind Beigaben der Zeit. Damit soll natürlich nicht behauptet sein, dass sich unser Künstler von diesem oder einem gleichen Bilde die Darstellung geholt haben muss; aber dass er nach einer ähnlichen, aus demselben Kulturkreise hervorgegangenen Vorlage arbeitete und eigentlich nichts wesentlich Neues zu sagen hatte, dürfte nicht bestritten werden. Selbst Teile von ganz untergeordneter Bedeutung, wie etwa der Sessel des Dioskurides ³⁾, haben Vorbilder in der vorausgegangenen und gleichzeitigen Kunst. Die besten Analogien zu dem schreibenden Dioskurides haben wir, wie Diez (p. 42 f.) richtig ausführt, in den späteren Evangelistenbildern, von denen das Markusbild des Rossanensis schon aus diesem Grunde die erste Stelle einnimmt, weil bei ihm, ähnlich wie Epinoia bei Dioskurides, die Weisheit (*σοφία*) inspirierend auftritt ⁴⁾. Jedenfalls gehört die Darstellung des schrei-

¹⁾ Blümner, Technologie und Terminologie, II., p. 85.

²⁾ Sogar der Ausdruck für den Begriff „malen“ ist der Tätigkeit des Schreibens entlehnt: *γράφειν*; die Künstlerinschrift auf Vasen schliesst zumeist mit „*ἔγραψεν*“. Vgl. Blümner, l. c., IV., 416 ff.

³⁾ Monumenta Pompeiana, Tav. 40. — Nicolini, Case, IV., Tav. 35. Im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867), bei Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. II. — In der Wiener Genesis, bei Hartel-Wickhoff, Taf. 6, 29, 36, 39, 41–43; endlich auf späteren, nach älteren Vorlagen gestalteten Darstellungen im Vatic. graecus 1158 das Lukasbild (Beissel, l. c., Taf. X), u. Vatic. graec. 1522 das Markusbild (Beissel, l. c., Taf. IX.).

⁴⁾ Haseloff, l. c., p. 33 ff., Taf. 14.

benden Autors auf unserer Miniatur zu den frühesten dieser Art.

Auch die Verwendung des gebundenen Kodex ist keine auffällige Neuerung, wiewol um diese Zeit die Rolle bei der Symbolisierung des Schriftstellertums und der litterarischen

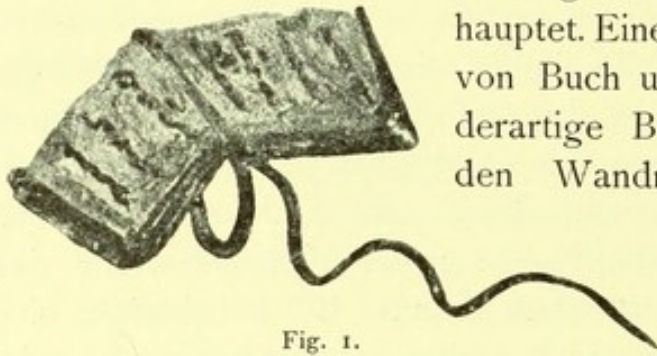

Fig. 1.

Bildung ihren Platz noch gut behauptet. Eine lehrreiche Vereinigung von Buch und Rolle, das früheste derartige Beispiel, finden wir in den Wandmalereien über dem

Grabe der h. Petronilla; rechts von ihrem Bilde ist ein aufgeschlagenes Buch

mit einem langen Schliessenbande, darunter ein Behälter mit mehreren Rollen ¹⁾.

Das Gemälde dürfte in das Ende des 4. Jahrhunderts zu versetzen sein. Dieser Kodex nun hat eine Anzal von Seitenstücken auf der Kathedra des Maximianus († 556) zu Ravenna, also einem Werke der Kleinplastik, das unserer Miniatur zeitlich jedenfalls nahe steht. Hier sind auf der Vorderseite die vier Evangelisten mit Büchern, die mittelst Bänder geschlossen gehalten werden, dargestellt ²⁾. Wir finden solche Bücher übrigens noch öfter, auf Mosaiken ³⁾ und Katakombengemälden ⁴⁾. Jedenfalls ist unserem Künstler auch diesbezüglich der Weg geebnet gewesen.

Nicht ganz gleichgiltig ist der Umstand, dass der Maler bei der zweiten Darstellung des Buches im Dedikationsbilde sich in der Ausstattung ganz genau an das erstgeschaffene hält. An diesem zweiten Bilde sind gegenständlich die Schliessenbänder bemerkenswert, weil sie eine analoge Anordnung haben, wie der Kodex auf dem Petronillabilde.

¹⁾ Wilpert, l. c., II., Taf. 213. — Kraus, l., 198. — Unsere Abbildung (Fig. 1) ist nach dem kolorierten Bilde bei Wilpert reproduziert.

²⁾ Garrucci, l. c., VI., Tav. 414, 416. — Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 97 ff. — Venturi, l. c., I., 302.

³⁾ Garrucci, l. c., IV., 246, 247, 273.

⁴⁾ Wilpert, l. c., II., 256.

Ob dem Miniator ein wirkliches und bestimmtes Buch als Modell diene, oder ob er es bereits als fertiges Bild kopierte, ist nicht zu entscheiden; jedenfalls muss aber bemerkt werden, dass er bei beiden die Gleichheit der äusseren Erscheinung wahrte; dadurch wollte er wahrscheinlich auch das Werk indentifizieren. Trifft das zu, dann ist der Kodex in der Hand des Dioskurides derselbe, den auf dem Dedikationsbilde der Putto überreicht.

Über die Epinoia ist eigentlich wenig zu sagen, weil sie ja ganz der an der Heuresis verwendeten Darstellungsformel folgt. Nur die Rechte hat eine abweichende Geste erhalten ¹⁾. Die Kleidung stimmt in Schnitt ziemlich genau mit jener der Heuresis; Verschiedenheiten erlaubte sich der Künstler nur darin, dass er am Chiton Ärmel ansetzte und den Mantel blau färbte. Über der Brust hatte die Epinoia einen Schmuck; ob er als Stoff oder als eine edelsteinverzierte Tablette mit intermittierender Breite zu deuten sei, ist an den dürftigen Resten nicht mehr zu entscheiden. Keinesfalls können es Orbikuli sein, weil diese nur an den beiden Seiten der Schultergegend oder gegen den unteren Saum zu in symmetrischer Anordnung angebracht sind. Ein Orbikulus dazwischen, dazu noch unsymmetrisch aus der Mitte gerückt, ist weder auf Bildwerken ²⁾ noch auf alten Stoffresten nachweis-

¹⁾ Diez, l. c., p. 43 nimmt einen Sprechgestus der l. Hand an. Ich sehe davon nichts, wol aber kann ich das Halten der Pflanze konstatieren. Richtig ist die Beobachtung, dass die Fingerstellung typisch ist und mit jener bei der weibl. Gestalt auf dem Menanderrelief genau übereinstimmt. Aber da handelt es sich ja ebenfalls um keinen Sprechgestus, sondern um ein leichtes Aufstützen der Hand in die Hüfte und zwar über einer Hochfalte in deren Tiefung die beiden letzten Finger greifen.

²⁾ Das reichhaltigste Belegmaterial findet sich in der Wiener Genesis aufgespeichert, wo man auf 14 Bildern (bei Hartel—Wickhoff Taf. 16, 17, 28—31, 33—36, 42—45) nicht weniger als 31 Fälle von Kleidern, die mit Orbikuli geschmückt sind, zählen kann. — Vgl. auch Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12. — Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 1. — Wilpert, Katakombengemälde, II., 111 u. sonst öfter. — Garrucci, l. c., IV., passim, besonders Apsismosaik in Sta. Cecilia (Taf. 291).

bar ¹⁾. Wir werden demnach auf einen wirklichen, breiten Brustschmuck zu denken haben, eine Tablette, mit Gold gestickt, mit Perlen und Edelsteinen benäht, wie ihn z. B. die h. Generosa auf dem Wandgemälde ²⁾ einer zu ihrem Zoemeterium gehörigen Basilika trägt, wie wir ihn bei der Kaiserin Theodora auf dem Ravenater Mosaik, bei der h. Agnes in der Apsis von S. Agnese zu Rom oder bei der h. Zaezilia auf dem, allerdings schon dem 7. Jahrhundert angehörigen Wandgemälde ihrer Gruft sehen ³⁾. Vielleicht ist auch an eine Bordüre zu denken, die einen solchen Schmuck in Stickerei imitiert. — Der Schmuck ist ähnlich verteilt, wie bei der Heuresis, nur löst ein Kopfreif das Armband derselben ab. Der Mantel ist ganz so angeordnet, wie wir ihn dort gefunden haben, aber seine Farbe ist blau, wie bei der Sophia des Rossanensis. Ihre Stelle ist kompositorisch geschickt vor der Mittelnische gewählt, da sie beide Männer zugleich beschäftigt.

Der Maler ist mit Ausnahme seiner Kleidung und vielleicht einiger untergeordneter Details eine bekannte Figur in der hellenistischen Kunst. Ganze, wesentlich übereinstimmende Malszenen begegnen uns auf pompejanischen Wandgemälden. Wir sehen da Malerinnen, die nach der Natur arbeiten, die eine malt eine Herme ⁴⁾ ohne Staffelei, die andere eine

¹⁾ Vgl. die auf p. 422 in der Anm. 7 schon angeführte Litteratur.

²⁾ Kraus, I., 53.

³⁾ Ebenda, I., 49.

⁴⁾ Blümner, Technologie, III., 226. — Ich schliesse mich der Deutung Jahns an, der die Ansicht vertritt, dass es sich um die Kopie einer Herme handle. Die Bedenken Treu's und Schreibers, die Blümner l. c. anführt, scheinen mir nicht schwerwiegend genug zu sein. Das Hauptgegenargument, der Mangel einer Staffelei, ist leicht erklärlich, selbst dann, wenn man Jahn's Meinung, dass der Putto eine lebendige Staffelei bildete, nicht beipflichten wollte. Es dürfte aber auch dagegen keine stichhaltige Einwendung möglich sein, wenn man die Verwendung der Putti, besonders in der späteren Zeit, wie sie z. B. auf hellenistischen Reliefs (Blümner, IV., 369 und Taf. VII.) oder im Chronographen vom J. 354 (Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3–6) dargestellt ist, in's Auge fasst.

Figur auf einer solchen ¹⁾; ein weiteres Gemälde zeigt Pygmaeen beim Porträtieren ²⁾. In allen Fällen finden wir einen sitzenden Künstler, beziehungsweise Künstlerin, in der Linken die Palette haltend, mit der Rechten den Pinsel führend; bei allen haben wir es mit Tafelbildern zu tun; jeder hat neben sich das Gestell mit Farbentöpfen oder Näpfen stehen, alle malen nach der Natur; bloss auf einem Bilde fehlt die Staffelei. Es ist somit sehr schwer zu sagen, wie viel der Künstler von eigener Beobachtung hineingebracht hat. Der technische Vorgang dürfte ja wesentlich derselbe geblieben sein, wie er in der Blütezeit der pompejanischen Malerei war; es wäre demnach leicht möglich, dass der Maler einfach ein Bild bot, das er täglich vor Augen hatte und in dem er die Hauptrolle spielte. Gewisse Kleinigkeiten deuten auf selbstständige Beobachtung; so das Anheften des Blattes mit Reissnägeln, der Bau der Staffelei, das Sichhineinfinden in die Situation und Besehen der Vorlage im verlorenen Profil. Aus der unmittelbaren Umgebung und dem Kulturkreise des Malers stammt die Kleidung des dargestellten Künstlers. Wir begegnen demselben Kostüm oft in der Wiener Genesis ³⁾, im Rossanensis ⁴⁾, und wol auch im jüngeren Vergil der Vatikana ⁵⁾.

Wie schon früher angedeutet, stellt das Bild die wissenschaftlich exakte Bearbeitung des Wesens der Alraunpflanze dar. Während Dioskurides vertieft in seine Arbeit, das Resul-

¹⁾ Blümner, IV., 460.

²⁾ Ebenda, IV., 462, wo auch noch weitere Malszenen und die Litteratur.

³⁾ Bei Hartel-Wickhoff, Taf. 7, 15, 16, 29, 31, 32, 35–37, 44, und wahrscheinlich noch mehrere andere Fälle, in denen sich der Maler eine „*licentia coloristica*“ gestattet haben dürfte.

⁴⁾ Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12.

⁵⁾ Beissel, l. c., Taf. 1. — Vgl. auch Diez, p. 44 f. Er findet, dass diese Bekleidung nur in den unteren Klassen gebräuchlich war. Die Wiener Genesis und der Rossanensis erheben Einsprache dagegen. In ersterer hat (Taf. 7) Melchisedek ein solches Kostüm, das sich nur durch die geschmückte Fussbekleidung unterscheidet; auch Ioseph erscheint zweimal, in seiner hohen Stellung (Taf. 37 und 44) darin. Im Rossanensis trägt der protokollführende Beamte (Taf. 12) diese Gewandung.

tat seiner medizinischen Forschung in das Buch einträgt, sucht der Maler die Formen getreu nachzubilden, um Verwechslungen vorzubeugen. Beide leitet *Epinoia*, das eingehende Studium, die Überlegung.

Der Rahmen hat zum charakteristischen Ornament eine sich immer wieder im Gegensinne auszweigende und einrollende Akanthusranke. Es ist ein altes Motiv, hier schon sehr formelhaft und reizlos verwendet; dagegen ist das Kolorit noch immer wirksam. In dieser Form gehört sie der hellenistischen Kunst an ¹⁾; von dort übernimmt sie die christliche Kunst auf allen Gebieten ²⁾.

Die Ecklösungen sind auch bei diesem Rahmen, ganz so, wie bei jenem der Cheirongruppe, durch überfangende Metallhülsen ausgeführt. Diese Einzelheit ist neu und zuerst nur in der byzantinischen Kunst nachzuweisen. Auffallen muss, dass man ihr in der Skulptur nicht begegnet, nicht einmal in der ägyptisch-byzantinischen ³⁾.

Ecklösungen bei ornamentalen Rahmen kennt schon die altorientalische Kunst; wir finden sie mustergiltig durchgebildet auf einer Platte von Kujundžik ⁴⁾. Von da übernimmt sie die altgriechische Kunst, und diese gibt sie — nach einer Unterbrechung — mit der ornamentalen Umrahmung an die hellenistische ab. Hier erscheint wieder der zusammengesetzte

¹⁾ Diez, I. c., p. 59. — Riegl, *Stilfragen*, p. 248 ff. — Nicolini, *Case*, I., Tav. 7, u. a.

²⁾ Es sei hier kurz auf die Mosaiken von S. Clemente in Rom, von S. Giovanni in Fonte, S. Vitale und das Grabmal der Galla Placidia in Ravenna hingewiesen. (Goetz, *Ravenna in: Berühmte Kunststätten*, Bd. 10, p. 29, 61 u. besonders 22.) Auch in den Katakomben kommt es, aber meist frei umgestaltet, vor, z. B. in der *Crypta quadrata* (Kraus, I., 45), in der Krypta bei Kyrene (Kraus, I., 85) und in dem *Praetextatuszoemeterium* (Kraus, I., 205). Besonders oft hat die christliche Kunst den Akanthus in die Weinranke umgewandelt und dieses Motiv auf Sarkophagen und Mosaiken mit Vorliebe angebracht. Vgl. auch Strzygowski, *Orient oder Rom*, p. 78 f.

³⁾ Man vergleiche Crum, *Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes*, Bd. IV., passim und: *Mémoires de la mission archéologique française*, III., pl. 30, 51, 52, 74, 75, 79—84, 87, 88, 96, 98.

⁴⁾ *Place, Ninivé et l'Assyrie*, III., pl. 49.

Rahmen, in dem zwei bis drei verschieden breite und aus verschiedenen Motiven zusammengesetzte Leisten vereinigt sind ¹⁾. Von hier gelangen sie auch in die christliche Skulptur ²⁾ und Kleinkunst ³⁾, in letztere fast ausnahmslos als einfache Kymareihungen. Bei allen diesen Rahmen finden wir die Ecklösungen zumeist aus dem Motivenschatze des Leistenornamentes bestritten, und dieses enthält vorzugsweise Pflanzenmotive, vor allem das Blatt ⁴⁾. Endlich bietet die byzantinische Miniaturmalerei, freilich durchwegs aus der Zeit nach unserem Kodex, reiche Beispiele für die ornamentale Umrahmung mit Ecklösungen. Und nur hier finden wir gemalte Hülsen wieder ⁵⁾. Im ganzen sind drei Lösungen zu beobachten. Entweder greift das motivverwandte Eckstück über die Enden der Reihung, oder die beiden Endteile der Reihung fallen über die Basis des Eckstückes und lassen nur den Ecklappen frei, wobei das Eckstück verbindend wirkt; oder das Leistenmotiv wird durch ein fremdes Ornament von abweichender Bildung unterbrochen; so auf dem Philosophenmosaik von Pompeji, wo Masken verwendet sind und auf den Miniaturen des Pariser Psalters, wo sich das Leistenmuster an einem Flachquadrate todtläuft.

Die Bildung der Eckstücke auf beiden Rahmen unserer Miniaturen verrät deutlich, dass der Künstler ein konvexes

¹⁾ Robert, *Die antiken Sarkophagreliefs*, III/1, Taf. 40. — Schreiber, *Die hellenistischen Reliefbilder*, Taf. 107—109. — Reinach, *Répertoire de la statuaire*, I, p. 61. — Bernoulli, II, 36.

²⁾ Das beste Beispiel bietet die Türe von Santa Sabina, jetzt am besten reproduziert bei Venturi, *l. c.*, I, 333 ff. — Auch in der Monographie von Berthier, *La porte de Ste. Sabine*, und bei Ehrhard in der *Ephemeris Spalatensis*, 9 ff. — Kraus, I, 495.

³⁾ Molinier, *Histoire des arts appliqués*, I, 18, 19, 86, 125, 147, 151—153 und pl. VI, XII—XIV.

⁴⁾ Das Blatt kann die Ecklösung selbst dann bilden, wenn die Reihung auf der Leiste ein geometrisches Flachornament ist, wie das Beispiel bei Schreiber, *l. c.*, Taf. 107 lehrt.

⁵⁾ Bei Omont, *Facsimilés*, pl. 1, 3—6, 9, 11, 12, 14, 29, 64. Unter diesen ist nur bei dem Rahmen mit der Salbung Davids (pl. 3) die Metallhülle verwendet.

Metallornament im Auge hatte und darstellen wollte, sei es nach der Natur, sei es nach einer Vorlage. Es liegt sehr nahe zu vermuten, dass wir es hier mit Nachbildungen von emailierten Metallrahmen zu tun haben, die ähnliche musivische Tafelbilder umschlossen haben können.

Die Anordnung und die Verwendung der Rahmen verrät übrigens einen gut durchdachten Plan, wonach unsere vier bisher behandelten Bilder zu einem Ganzen zusammengeschlossen werden.

Der Rahmen der Cheirongruppe — wol als der prachtvollste anzusehen — zeigt ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Goldhülsen in den Ecken; die Galenosgruppe und das erste Dioskuridesbild zeigen in der Umfassung geometrische Motive ohne jede Ecklösung, und das zweite Dioskuridesbild bietet abermals ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Eckstücken in Gold. Dadurch, dass der Anfangs- und der Schlussrahmen der vier Miniaturen, welche Ärztebilder enthalten, durch verwandte Motive und gleiche Ausstattung hervorgehoben sind, die beiden anderen also flankieren, ist die engere Zusammengehörigkeit dieser Darstellungen auch äusserlich angezeigt.

Das Gemeinsame sind die Bildnisse der Ärzte und Botaniker, auf deren Geistesarbeit der Inhalt unserer Handschrift nach der Annahme von dessen Kompilatoren und Redakteuren fusst. Wir haben demnach in diesen vier Miniaturen *Autorenbilder* in optima forma zu sehen und können zugleich feststellen, dass unsere Handschrift das älteste Original ist, in dem sie in dieser Form auftreten, nämlich als Gruppenbild einerseits, bei ihrer wissenschaftlichen Beschäftigung andererseits. Etwas Verwandtes bietet nur der Agrimensorenkodex der Vatikana, eine Fuldaer Kopie des 8.—9. Jahrhunderts nach einem sehr alten, vielleicht noch dem 4. Jahrhundert angehörigen Originale. Auch hier finden sich die Feldmesser im Gruppenbilde ¹⁾, auch hier ist einer derselben bei der Beschäftigung, dem Kaiser referierend und sich mit ihm

¹⁾ Vgl. oben, p. 407, Anm. 4.

besprechend, dargestellt ¹⁾. Benannt, wie in unserem Kodex, sind sie aber nicht und wären demnach als vikariierende Typen für Autorenporträte anzusehen; wenn man nur wüsste, wie viel Akribie oder Flüchtigkeit dem Kopisten anzurechnen wäre. Möglicherweise hat sie der erste Schöpfer als bestimm- bare Bildnisse dargeboten. Andere Beispiele bieten die Dichterbilder im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867) ²⁾ und in mehreren Terenzhandschriften ³⁾. Nach einer alten Vorlage ist auch Hippokrates im Pariser Kodex seiner Werke kopiert. Er sitzt, wie Dioskurides, auf einem Sessel und hat einen Schemel unter den Füßen. Der Kodex stammt allerdings aus dem 14. Jahrhundert ⁴⁾. In späterer Zeit begegnet man ihnen oft, voral in kirchlichen Schriften. Um die Evangelistenbilder zu übergehen sei hier nur auf den Vatic. graecus n. 1208 aus dem 10.—11. Jhdt. hingewiesen, der zu den einzelnen Abschnitten der »actus et epistolae apostolorum« auf Goldgrund je zwei Aposteln darstellt, und zwar immer jenes Paar, dessen Schriften folgen ⁵⁾. Aus dem 12. Jhdt. finden sich im Wiener Kodex 51 das Autorenbild des Mönches Guido von Arezzo, der dem Bischofe Theobaldus das Monochord erklärt, eine intensive Reminiszenz an den referierenden Feldmesser in den Agrimensoria ⁶⁾. Jedenfalls fand unser Künstler auch hier geebnete Pfade, möglicherweise selbst

¹⁾ Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 2. Fig. A.

²⁾ Ebenda, Taf. 2, Fig. B. — Vgl. im Texte die Darlegungen auf p. 3.

³⁾ Im Vatic. 3868, Basilicanus, Parisinus 7899 und Oxoniensis. Alle zusammengestellt in: Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. II, VI.

⁴⁾ Abb. bei Visconti, Iconographie grecque, (Milan, 1824) I., Taf. 32a. — Text hierzu p. 386. — Bernoulli, l. c., I., 165.

⁵⁾ Beissel, l. c., p. 19 f. und Taf. 12.

⁶⁾ Abb. bei Beer, l. c., p. 252. — Vgl. über das Autorenbild und dessen Ableitung auch Diez, p. 40 ff., der ich allerdings nicht beipflichten kann. Ich meine, dass es korrekter sei, das Aufkommen des Autorenbildes in der Künstlergeschichte zu suchen. Ich verweise für die Plastik nur auf den bekanntesten Fall, das Porträt Phidias' auf dem Schilde der Parthenos und für die Malerei auf die Szene, in der Vulkan die für Achilles gefertigten Waffen der Thetis zeigt (Nicolini, Case, IV., Tav. 1).

fertige Arbeit. Und wäre auch das Letztere der Fall, immerhin bildet unser Kodex mit seinen Autorenbildern einen Meilenzeiger auf dem beinahe weglosen Gebiete der spätantiken Malerei, weil er uns einen entwicklungsgeschichtlich wichtigen Typus aufbewahrt.

In den beiden Dioskuridesbildern spiegelt sich eine viel fortgeschrittenere Zeit, als in den beiden Ärztebildern; wir haben, nach den vorausgehenden Ausführungen, zwei stilistisch grundverschiedene Paare von Darstellungen durch das rein äusserliche Mittel der Umrahmung zusammengeschlossen: erst Autorenbilder im weiteren, dann solche im engeren Sinne.

III.

Nach dieser Steigerung der künstlerischen Ausdrucksmittel in der Anlage und Koloristik muss man im *Dedikationsbilde*, dieser pekuliaren Schöpfung für unseren Kodex, den Höhepunkt erwarten, und zwar nach jeder Richtung hin. Der Künstler hat das zweifelsohne auch bieten wollen. Er gestaltete das Bild schon durch die äussere Form, vom Viereck abweichend, als eine ganz besondere Darstellung. Die Hauptfläche sowie die Nebenkompimente sind mit Figuren reich bevölkert; die Rahmung hat ein ganz homogenes, einfaches Motiv erhalten, die Farbenprächtigkeit ist durch die Fassung der Nebenkompimente geradezu blendend. Dagegen sieht man klar, dass der Künstler beim komponieren dieses Bildes in Verlegenheit war; die einzelnen Teile der Darstellung verraten Unselbstständigkeit im Erfinden, dagegen eine Geschicklichkeit, ja man kann sagen, Begabung in der Verbindung der heterogenen Elemente zu einem Ganzen. Middleton drückt sich bei Besprechung dieses Bildes lapidar aus ¹⁾: »curious combination of different styles«. Das ist richtig, gilt jedoch mehr für uns, als für den Künstler, dem in seiner Zeit alle verwendeten Stile geläufig waren, da ihre Simultaneität für die Wechselzeit natürlich und unausbleiblich

¹⁾ Illuminated manuscripts, p. 50.

gewesen ist. Bei keinem Bilde finden wir mehr Beziehungen zur vorangegangenen wie zur gleichzeitigen Kunst, als in dieser Darstellung.

Szenen auf Kompartimenten innerhalb eines Kreises sind ein Vermächtniss der altorientalischen Kunst. Ein solcher Fall wäre die Darstellung der assyrischen Königsküche; auf vier von Dreieckschenkeln und dem Peripherieabschnitt gebildeten Kreissektoren sind vier verschiedene Küchenszenen gegeben ¹⁾. Aus der spätantiken, dem Christentume dienenden Kunst seien die berühmten Orpheusgemälde in der Domitillakatakomben genannt ²⁾. Besonders das eine, in welchem Wunderszenen mit bukolischen Wechseln und um das zentrale Oktogon angeordnet sind, bietet schon auf Grund seiner Konstruktion ein treffliches Seitenstück. Kreise mit eingeschriebenen und durcheinandergeschobenen Dreiecken und Quadraten finden sich in der christlichen Plastik, voral auf Werken der sogen. langobardischen Kunst, überaus oft, wobei es, nebenher gesagt, recht klar wird, dass die langobardische Kunst eben eine Anwendung der byzantinischen ist. Es ist demnach selbstverständlich, dass man im Einflussbereiche der christlich-griechischen Kunst allenthalben auf diese oder ganz nahe verwandte Konfigurationen treffen muss ³⁾. Auf eine sehr

¹⁾ Layard, *The monuments of Niniveh*, Pl. 30.

²⁾ Oft abgebildet; bei Garrucci, I., Tav. 25 und 30.

³⁾ Es ist ganz unmöglich, die hierher zu ziehenden Analogien nur halbwegs zu erschöpfen und verweise ich daher auf die ausgreifenden Werke von de Dartein, *Étude sur l'architecture lombarde*, Cattaneo, *L'architettura in Italia*, M. G. Zimmermann, *Die Spuren der Longobarden in der italienischen Plastik* in: *Allgemeine Zeitung*, Beilage 232 u. 233 des Jahres 1894 und endlich die vielfach verfehlt aber anregende kleine Arbeit Stückelbergs, *Die langobardische Plastik*. Nur einige Fälle möchte ich anmerken. So einen Pluteusrest in Spalato (*Ephemeris Bihačensis*, Taf. XV.); Pluteus in S. Maria di Castel S. Elia (*Nuovo Bull.*, 1896, Taf. 4, 5); Bodenmosaik im Baptisterium von S. Maria di Capua vetere (Garrucci, IV., 277); Pluteusplatte aus S. Marco in Venedig (Kreutz-Ongania, *Port. V.*, Z. 37); auf ägypt.-byzant. Monumenten (*Catalogue général des antiquités égypt.*, XII., p. 140 und Taf. 22 f.); auf christl. griechischen Denkmälern (Lampakis, *Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la*

charakteristische Analogie, die freilich junge Silberschale des Kaiser-Friedrich-Museums in Berlin hat Diez aufmerksam gemacht ¹⁾. In den sechs Scheitelabschnitten zweier durcheinandergeschobener, gleichseitiger Dreiecke sind fünf Laute und ein Doppellaut angebracht, wahrscheinlich CKYKOYC

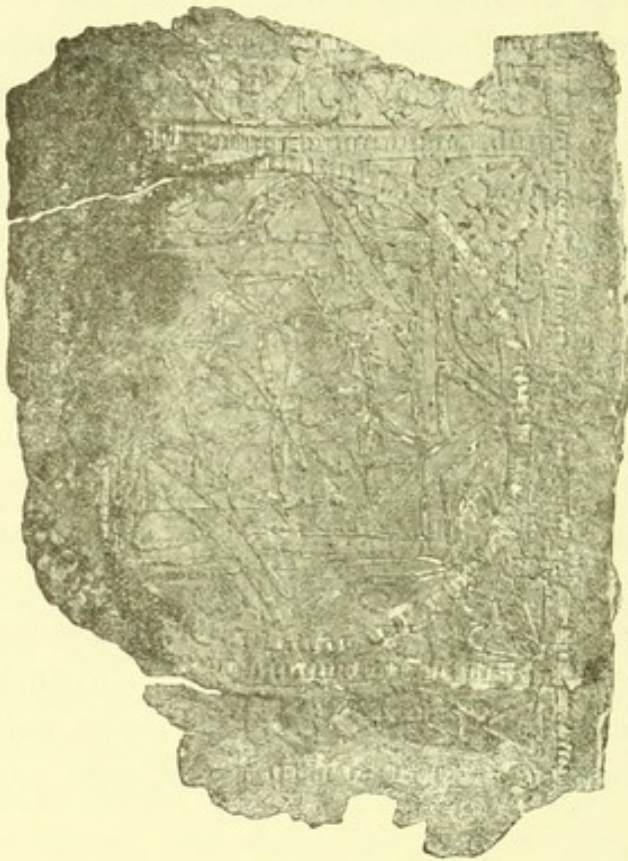

Fig. 2.

zu lesen. Offenbar hat hier noch eine uralte Tradition nachgewirkt.

Ein nicht weniger wichtiges Belegstück enthält die Papyrusammlung Erzherzog Rainer. Es ist ein in Ägypten gefundener und verhältnissmässig gut erhaltener Buchdeckel des 6. Jahrhunderts, der auf beiden Aussenseiten dasselbe Rahmensystem zeigt, wie unser Bild, und zwar durch plastisch aufgelegte, dem Flecht-

muster ähnliche Ornamentstreifen aus geripptem Leder. Sie waren, wie die deutlichen Spuren bezeugen, ehemals vergoldet; den Grund bildete rotes Leder. Ob noch andere Farben verwendet waren, konnte ich nicht entscheiden.

Das ist ein überaus lehrreicher Fall, der, wie ich glaube, in mehr als einer Hinsicht aufklärend wirken dürfte. Schon

Grèce, p. 16). — Im Orient ist die Formel noch heute im Gebrauch; das bezeugt ein Scheibenanhängsel eines modernen Kabyenschmuckes aus Tunis bei Forrer, Geschichte des Gold- und Silberschmuckes nach Originalen der Strassburger hist. Schmuckausstellung vom J. 1904., n. 79 und 80.

¹⁾ L. c., p. 55 und Taf. 4, Fig. 2.

Diez bemerkt (p. 54): »Höchst eigenartig und interessant ist die Gesamtanlage des Dedikationsblattes. Als Miniatur dürfte sie wol einzig dastehen.« Es ist richtig; bisher ist eine solche Miniatur nicht mehr nachgewiesen. Und doch muss diese Anlage einen historischen Rückhalt haben, wie Alles, was wir von unserem Künstler bisher kennen. Der Buchdeckel zeigt uns den Weg zum Formendepôt, aus welchem er stammt.

Es war Sitte — wenigstens seit Beginn des 5. Jahrhunderts — bei Patriziatsverleihungen dem Neuernannten ein mit seinem Bildnisse geschmücktes Elfenbeindiptychon, die »*πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι*« sammt einem prunkhaft eingebundenen Kodex, »*ὅν κωδικοῦ ἐγγράμμενοις εἰς τύπον τοῦ νόμου*« zu überreichen ¹⁾. Wie die Diptychontafeln, so war auch die weisse Raute auf dem Oberdeckel der Kodizilli mit dem Porträt des neuen Patriziers geschmückt. Die Kodizilli in der Hand Julianas zeigen auf der weissen, zweifelsohne als Elfenbein anzusprechender Raute, noch Spuren einer Darstellung. Wie diese gewesen sein wird, können wir aus einer Abbildung in der um 400 n. Chr. neu redigierten *Notitia dignitatum*, wo sie einen Kopf zeigt, entnehmen ²⁾. Es ist gewiss kein Novum, aber auch kein Zufall, dass man im frühen Mittelalter die Bucheinbände in Goldplatten fasste und als dekorative Mittelteile Platten von Elfenbeindiptychen mit Vorliebe verwendete: das beruht auf der uralten Tradition der Kodizillieinbände, die sich nicht auf diese allein beschränkten, sondern als Prunkdeckel auch auf andere, besonders kirchliche Bücher, übergingen; an Darstellungen, welche diesen Übergang bestätigen, fehlt es ja nicht ³⁾. Und noch mehr. Die Einteilung des Buchdeckels ist im 9. oder 10. Jahrhundert auf das Titelblatt übergegangen und schmückt als Miniatur den Beginn der Kodizes ⁴⁾. Ganz so, wie im Mittelalter,

¹⁾ Bei v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 115.

²⁾ Ebenda auch die Abbildung.

³⁾ Vgl. oben, p. 433, Anm. 3 und p. 434, Anm. 1—3 wo solche Darstellungen angeführt sind; sie liessen sich sehr vermehren.

⁴⁾ Swarzenski, *Die Regensburger Buchmalerei des X. u. XI. Jahrhunderts*, Taf. 1, 3, 12, 14—16, 19—21, wo besonders charakteristische

muss der Vorgang im 6. Jahrhundert gewesen sein. Auch damals nahm man den Prunkeinband der Kodizilli zum Muster für andere Prachthandschriften, und zu solchen gehörten jedenfalls Geschenke und Dedikationen. Ich bin für meinen Teil fest überzeugt, dass für Handschriften, die man schenken wollte, hin und wieder das Bild des Empfängers gemalt und auf den Buchdeckel zwischen plastisches Gerähm appliziert wurde: eine Art *Ex libris*. Dass ein solcher Buchdeckel dann in einer Miniatur nachgebildet wurde und als Dedikations- oder Titelzierblatt im Buche seinen Platz fand, liegt nahe; man konnte aus rein praktischen Rücksichten darauf verfallen, weil dem Bilde eine grössere Schonung gesichert war.

Denke man sich auf dem ägyptischen Bucheinbände die Ornamente zwischen den Rahmenkonfigurationen entfernt und durch Darstellungen, beziehungsweise durch Buchstaben ersetzt und man hat unser Julianabild.

Wie die Gesamtanlage, haben auch Einzelheiten ihre Vorbilder. Die Flechte ist abermals eine Gabe des alten Orients und wurde in ihrer Verwendung bis tief ins Mittelalter nicht unterbrochen. Wir finden sie auf assyrischen Leisten und Friesen ¹⁾, auf chaldäischen Monumenten ²⁾ und dann in der ganzen antiken Kunst. Besonders reich verwendet sie die sogen. langobardische Kunst, wofür schon oben Belege angeführt wurden. Selbst die Farben sind festgelegt: die Umrahmung im älteren Vergil der Vatikana (3225) besteht aus roten und schwarzen Streifen ³⁾ wie beim Julianabilde; nur hat hier der schwarze Teil das goldene Flechtband zum Schmuck.

Blätter in guten Reproduktionen vorliegen. Mehr oder minder verwandte Blätter sind in zahllosen anderen Handschriften erhalten und findet man einzelne in den Ausgaben der Miniaturhandschriften und Geschichtlichen Darstellungen (Aus'm Weerth, Beissel, Haseloff, Janitschek, Kraus, Labarte, Labitte, Middleton, Venturi, Vöge, Westwood u. a.).

¹⁾ Layard, l. c., Pl. 13, 14. — Perrot & Chipiez, l. c., II., 311 und öfter.

²⁾ Perrot & Chipiez, l. c., IV., 770 f. — Besonders häufig auf antiken Mosaiken. Vgl. Gauckler, l. c., 2098 ff.

³⁾ Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 5.

Die acht Puttiszzenen in den blau grundierten Kreissektoren sind — den mit VIII bezeichneten Teil vielleicht ausgenommen — rein hellenistisch und unverändert verwendet. Zwar können wir nicht für jede Szene das Vorbild anführen, können aber ruhig behaupten, dass der Maler keine selbst komponiert hat, sondern sie alle fertig vorliegen hatte.

In der Darstellung solcher Vorgänge im gewerblichen Leben ging ebenfalls der alte Orient voran ¹⁾; die griechische und hellenistische Kunst hatte an jenen Kompositionen, wenn schon nicht immer fertige Vorbilder, so doch reiche Anregung für ihr eigenes Schaffen ²⁾. Neu ist in der spätantiken Kunst nur die Umformung der realistisch-ernsten Darstellungen in dekorativ-komische. Das umfassendste Beispiel hierfür findet sich auf den Wandmalereien im Hause der Vettier zu Pompeji ³⁾.

Was nun die einzelnen Szenen unseres Julianabildes betrifft, haben wir für I schon oben (p. 436, Anm. 1—3) Analogien angeführt. Für II ist eine gleiche Szene nicht nachgewiesen. Für III bietet genau derselbe Gegenstand im Hause der Vettier in ernster Fassung und auf einem Wandgemälde aus

¹⁾ Für die endlose Reihe solcher Darstellungen, die sich auf alle Gebiete der gewerblichen und der häuslichen Tätigkeit beziehen, sei nur auf wenige Vertreter hingewiesen. Bei Perrot & Chipiez, l. c., I, 27 (Bauleute), 81, 82, 755—759 (Bildhauer) 83 (Maler), 842 (Tischler und Zimmerleute) etc. II, 336, 338 und Place, Ninivé et l'Assyrie, III., p. 43 f., u. a. m. Ebenso bei Layard, in den beiden öfter zitierten Publikationen.

²⁾ Vgl. dazu Brunn, Griechische Kunstgeschichte I., 83, 119, 154 f., und Reinach, Répertoire des vases I., 346 u. sonst öfter. — Jahn, in den Abh. der sächs. Ges. der Wissensch., vgl. oben, p. 354, Anm. I. — Blümner, Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern, passim. — Baumeister, Denkmäler und Daremberg-Salio, Dictionnaire des antiquités (jetzt bis P gediehen) unter den betref. Schlagwörtern. Grupp, Kulturgeschichte der röm. Kaiserzeit, I., 48 und öfter bis 256.

³⁾ Monumenta Pompeiana, Tavv. 4, 15, 28, 61; dagegen Tav. 75 ernste Darstellung. — Ähnliche Szenen auch in der Skulptur; vgl. Blümner, l. c., 369 ff. — In der christlichen Bildhauerkunst ist der Sarkophag des Junius Bassus das beste Beispiel hierfür.

Herkulaneum mit Putti vorzügliche Analoga ¹⁾. Für IV finden sich Analogien im jüngeren Vergil der Vatikana, auf pompejanischen Wandgemälden und spätantiken Reliefs ²⁾. Das Kompartiment V steht wieder ohne gleiche Seitenstücke da, wiewol das Herbeischaffen von schweren Steinen sowol in der Plastik wie in der Malerei öfter dargestellt wurde ³⁾. Ebenso findet sich für VI keine entsprechende Analogie. Bearbeitung des Holzes im Kompartimente VII ist dagegen öfter mit denselben Einzeltvorgängen dargestellt ⁴⁾. Nach der Übereinstimmung dieser Szenen auf verschiedenen Bildwerken müssen wir schliessen, dass die Wirklichkeit einfach formelhaft gefasst und dann immer so wiederholt wurde, demnach auch auf unserem Bilde unverändert erscheint. Das Kompartiment VIII ist wieder mit keiner sprechenden Analogie zu belegen. Wie schon angedeutet, kann es sich um keine Malerei handeln, weil alle zur Charakterisierung eines solchen Vorganges nötigen Beigaben, wie Farbennäpfe, Pinsel u. dgl. fehlen. Es kann keine Darstellung der Bildhauerarbeit sein, weil ihr der ganze Akt nicht entspricht und weil sie das nötige Werkzeug vermissen lässt ⁵⁾. Es kann auch ebensowenig die Bemalung einer Statue gemeint sein; denn ausser dem Fehlen der Malutensilien sprechen auch die satten Farben der Figur und die goldfarbige Gloriole dagegen. Ich glaube nicht fehl zu

¹⁾ Monum. Pomp., Tav. 75. — Blümner, l. c., II., 346. — Vgl. auch ebendort, p. 342 die Abbildung nach einem Relief (etrusk. Aschenurne), und p. 344 nach einem christlichen Goldglase, wo ein einzelner Mann sägend dargestellt ist. Über die Sägen als Werkzeug ebenda, II., 218 ff., Abb. 220.

²⁾ Blümner, l. c., III., 83, 126, 217–224.

³⁾ Ebenda, III., Taf. zu p. 118 u. p. 126. — Rekonstruktionen von Hebe- und Zugmaschinen ebenda, p. 113, 115 und 127, von denen aber mit der in unserem Bilde keine genau übereinstimmt.

⁴⁾ Ebenda, II., 340 ff., besonders der rechtsseitige Teil von der etruskischen Aschenkiste und die Darstellungen auf dem Goldglase (p. 342 und 344). — Die einzelnen Werkzeuge (Flachbeil u. Hohlbeil) II., 202 und 342 ff. — Vgl. auch Baumeister, Denkmäler, III., p. 1819 f. 1912.

⁵⁾ Vgl. hiezu Darstellungen der Bildhauerarbeiten in Stein bei Blümner, III., 217 ff., in Metall IV., 330 ff.

gehen, wenn ich auf Grund aller dieser Erwägungen auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliesse; nach der Gloriole zu urteilen, ist es entweder eine hervorragende Persönlichkeit oder ein Heiligenbild. Für den ersten Fall wäre wol an Juliana zu denken, vorausgesetzt, dass ihr nach dem Zeremoniel der Nimbus zukommt; der Zeremonienkodex gibt hier keinen Aufschluss. Für die Möglichkeit dieser Darstellung sprechen die Wandflächen unterhalb der Wölbung und die Reste der Beischrift, von der ich links ein Ψ deutlich zu sehen meine; es wäre demnach an etwas Ähnliches zu denken, wie die berühmten Kaisermosaiken in S. Vitale, nur weniger pompös und figurenreich anzunehmen. Im zweiten Falle wäre die Figur als Gottesmutter zu interpretieren, der zu Ehren Juliana die Kirche in Honoratae erbaute, wie die Chronographie des Theophanes Confessor zum Jahre 512/13 bezeugt: »*Ἰουλιάνῃ δὲ ἡ περιφανεστάτῃ, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀρωράτοις. . .*«¹⁾. Dagegen spricht aber die untergeordnete Stelle, an der das Bild angebracht wird. Ich für meinen Teil hielte das erstere für wahrscheinlicher.

Durch die lebhaften Farben fällt dieses Bild aus der Reihe der anderen, die heute fast grisaillemässig aussehen; es ist somit eine Zutat des Künstlers anzunehmen. Die einzige Detailanalogie bietet ein Vasenbild, das einen Jüngling bei der Bemalung einer Stele in genau derselben Stellung zeigt, wie sie der Putto in diesem Kompartimente hat²⁾. Das Vasenbild wird wol nicht alleinstehend geblieben, sondern öfter wiederholt worden sein. — Wir hätten demnach in diesem Bilde die einzige bisher konstatierte Darstellung der musivischen Arbeit.

Für die Anordnung der Buchstaben ist ein schlagendes Beispiel, wie die von Diez angeführte Smyrnaer Silberschale, nicht mehr nachgewiesen. Doch liegt für die Verteilung der Einzelbuchstaben eines Wortes in Kreisform in den Münzlegenden und Stempeln reiches vorbildliches Material vor³⁾;

¹⁾ Bei v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 113.

²⁾ Blümner, l. c., IV., 464.

³⁾ Darauf hat auch Diez, l. c., p. 55 aufmerksam gemacht.

ja man findet auf Werken der Kleinkunst und Kunstindustrie noch näher verwandte Vorgänger. So die verteilten Siglen im Monogramme Christi, wo das λ und ω in die seitlichen Winkel der \times -Balken eingestellt ist. Ferner die geteilten Beischriften $\overline{IC} - \overline{\lambda C}$ und $\overline{MP} - \overline{\Theta V}$ auf runden Medaillons mit Darstellungen Christi und Mariens ¹⁾; ebenso auf alten Hostienformen ²⁾ griechischen Ursprungs und auf Ringen ³⁾. Ein Beispiel kreisförmig angeordneter Beischriften um eine Hauptdarstellung in der Mitte bietet die vielbesprochene Schale aus Podgoriza in der Sammlung Wasilewski ⁴⁾, während die Vorliebe für Buchstabenkombinationen durch die ravnatischen Kapitäle, Diptycha und andere Elfenbeinschnitzereien bezeugt ist. Auf keinen Fall werden wir in dieser Anordnung auf unserem Bilde etwas zu jener Zeit einzig Dastehendes zu erblicken haben.

Überaus oft vorgebildet ist der Hauptteil des Mittelbildes. Auch hier ist der alte Orient typenbildend ⁵⁾ und nimmt in der Ausgangszeit neuerdings Einfluss auf die antike Kunst. Das Flankieren durch zwei Gestalten ist in der altgriechischen Kunst in primitiver Weise auf dem Löwentor und auf einem Goldblechzierrat von Mykenä zu sehen ⁶⁾. Spätere Beispiele enthalten oft Reliefs; realistisch aufgefasst ist Achilles unter den Töchtern des Lykomedes ⁷⁾, ideal und unserer Miniatur verwandt Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und Odyssee ⁸⁾. Auf Konsulardiptychen sitzt den Konsul in der überwiegenden Mehrzahl der Fälle, realistisch aufgefasst,

¹⁾ Vgl. Kraus, I. c., I., 558 ff.

²⁾ Ebenda, I., 520. Vgl. auch p. 131 ff.

³⁾ Ebenda, I., 493.

⁴⁾ Ebenda, I., 484.

⁵⁾ Vgl. Perrot & Chipiez, *L'art dans l'antiquité*, I., 45 (Amenophis zwischen Phre und Amon-Rha — also zwischen zwei Idealgestalten) und II., 99 (Sargon zwischen zwei Beamten, die Darstellung also realistisch aufgefasst).

⁶⁾ Brunn, *Griech. Kunstgeschichte*, I., 37.

⁷⁾ Robert, *Die antiken Sarkophagreliefs*, II., p. 23 ff, 29 f. und Taf. 6 und 10.

⁸⁾ Reinach, *Répertoire de la statuaire*, I., pl. 226.

von zwei Beamten flankiert, da ¹⁾; die liturgischen Diptycha sind idealer gehalten; für die ganze Reihe derselben seien hervorgehoben jenes in Berlin ²⁾ und ein anderes, ehemals in der Sammlung Bastarde ³⁾, beide mit Madonnendarstellungen. Hier sind die flankierenden Gestalten, Heilige und Engel. Der letztere Fall wiederholt sich bei Christusbildern oft; so auf dem Mosaike von S. Agata Maggiore in Ravenna ⁴⁾ und als Miniatur im Kodex von Montamiat ⁵⁾. Nach diesem Muster sind spätere Miniaturen, von denen zwei des Pariser Psalters, David zwischen Sophia und Prophetia und Isaias zwischen Nyx und Orthros, ferner von anderen Nikephoros Botoniates zwischen Aletheia und Dikaiosyne und Basilius II. zwischen zwei allegorisierenden Engeln ⁶⁾ angeführt zu werden verdienen.

Aber nicht nur die Gruppe als solche ist traditionell, wir besitzen insbesondere für die Figur der Juliana identische Typen. Es ist bemerkenswert, dass gerade diese Figur, die in ihrer äusseren Erscheinung als typisch byzantinisch gilt und gelten muss, in ihrem Wesen auf spätrömische, freilich von der christlich-griechischen und orientalischen Kunst stark beeinflusste Vorbilder zurückzuführen ist.

Man nehme auf dem Konstantinsbogen, der doch zwischen die Jahre 313—315 datierbar ist, das Relief auf der Stadtseite. Der Kaiser sitzt genau so, wie Juliana, frontal dem Beschauer zugekehrt, in's Leere blickend, da; hinter ihm statt nur zweier Personen, eine ganze Reihe und er selbst ist damit beschäftigt, Geld auszuteilen ⁷⁾. Es ist eine Darstellung

¹⁾ Das nächststehende hat nach Diehl schon v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 116 gegeben; hier finden wir den Gemal Julianens, Areobindus, dargestellt. — Vgl. auch Molinier, l. c., p. 32 ff.

²⁾ Abb. bei Riegl, *Spätröm. Kunstindustrie*, p. 121.

³⁾ Abb. bei Kraus, I., 558.

⁴⁾ Garrucci, l. c., IV., 254.

⁵⁾ Ebenda, III., 127.

⁶⁾ Alle Abb. auch bei Kraus, I., 454 f., 577 und 571. — Vgl. auch Diez, l. c., p. 48 f.

⁷⁾ Abb. bei Riegl, l. c., p. 46.

der Liberalitas, wie sie auf Kaisermünzen seit Nero immer wiederkehrt und wie sie uns auf dem Trajansmonument begegnet. Auf allen diesen Monumenten ist die reale Beziehung zwischen dem freigebigen Kaiser und dem Empfänger noch festgehalten.

Fig. 3.

Bald aber wird aus der Gesamtdarstellung nur die Figur des Spenders herausgeschält. Einen solchen Fall haben wir im Chronographen vom J. 354 erhalten ¹⁾.

Hier ist es noch ein kaiserlicher Spender, Konstantius II. Der Beschenkte fehlt aber. Nichtsdestoweniger streut der Fürst seine Geschenke in der Form von Geldmünzen aus freier Hand hin; zwei liegen noch auf seiner dem Beschauer zugekehrten Handfläche, andere sind im Fallen begriffen und der

¹⁾ Unsere Abb. nach Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 34.

letzte Teil rollt auf dem Boden. Die früheren Imperatoren überreichten die Geschenke abgezählt in Säcken; auf dem Trajansmonument empfängt der Soldat mit freier Hand den dargereichten Beutel und küsst dem Kaiser die Hand; auf dem Konstantinsbogen hat der Empfänger schon verhüllte Hände. In der Praxis blieb übrigens auch am oströmischen Hofe die alte Sitte, das Geldgeschenk in Beuteln zu überreichen, bestehen ¹⁾. Es ist somit in jenen Darstellungen, in welchen das Geld sichtbar wird, eine künstlerische Lizenz angewendet, welche wol dem Zuge der Zeit, sich mit seinem geprägten Golde sehen zu lassen und damit zu prunken, um nicht zu sagen zu protzen, entsprechen wird.

Diese Liberalitasdarstellung fand bald Eingang sowol in die Profankreise als auch in die religiöse Kunst. Kompositionell — aber nicht inhaltlich — haben wir sie auf der barberinischen Terrakotta erhalten ²⁾; viel klarer aber und enge sich an die alten Bilder anschliessend auf einer der Baldachinsäulen in San Marco zu Venedig ³⁾.

¹⁾ Vgl. darüber Const. Porphyrog., *De cerimoniis aulae byzantinae*, I., cap. 1 und 35 (Ausgabe von Leich und Reiske, 1751, Tom. I., p. 11 u. 109); ganz besonders aber II., cap. 53: „*Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβίων τοῦ βασιλείως*“ etc. (Leich—Reiske Tom. II., p. 453 f.). Dazu noch II., cap. 55: „*Περὶ τῆς διανομῆς τῶν χομβίων τῆς συνηθείας τῶν πραιποσίτων*“ (Leich—Reiske, II., 461 f.). — Auch Strzygowski, l. c., p. 92.

²⁾ Kraus, I., 202 f.

³⁾ Garrucci, l. c., VI., Tav. 496. — Kreutz—Ongania, *La Basilica di San Marco*, Abb. Port. V., (Dettagli, Sculture, VII., Z. I. c — dritte Säule, Zone 4. —) Die Abbildung ist leider verschwommen. Venturi, *Storia*, I., 265, ebenfalls undeutlich. Aus eigener Anschauung kann ich die Richtigkeit der Abbildung bei Garrucci bestätigen; sie ist nicht übertrieben und, stilistische Kleinigkeiten ausgenommen, vollkommen richtig. Deshalb liess ich unsere Abbildung nach Garrucci anfertigen. — Garrucci wurde auf diese Säulen von einem gebildeten Engländer (Ruskin?) aufmerksam gemacht, der behauptete, dass sie in das 4. oder 5. Jahrhundert gehörten. Der verdiente Mann nahm sie in sein grosses Werk auf, datierte sie aber in das 11. Jahrhundert. Neuerdings hat sich Venturi über das Alter der Säulen geäussert (l. c., I., 444): „Sono monumenti che sembrano solenni termini dell' arte, i quali seguino la fine dell' età classica, l' inizio dell' età barbarica“. Er hält

In beiden Fällen haben wir es mit religiösen Themen zu tun: im ersten mit einem eschatologischen (jüngstes Gericht), im zweiten mit einem neutestamentlichen (Verrat Judas').

Von einem Mosaikbilde erfahren wir durch Paulinus von Nola. Es stellte diesen in Porträt dar, Geld mit der Hand ausstreuend: also ein genaues Nachbild Konstantius II. Severus verfasste hiezu einen Titulus, der ausdrücklich darauf Bezug nahm ¹⁾.

Fig. 4.

Und nun vergleiche man unsere Julianafigur mit diesen Analogien. Sie hat genau die frontale Wendung und sitzende Stellung derselben, die Rechte hat sie mit Geld belegt und ausgestreckt, die offene Handfläche dem Beschauer derart zugewendet, dass man nach realen Kriterien ein Verbleiben der Geldstücke darauf für unmöglich halten müsste ²⁾, wie das bei den angeführten

sie für „forse preziosi ricordi dell' Istria“ und setzt sie (p. 446) in die erste Hälfte des sechsten Jahrhunderts. Wie dem auch sei, sie sind von Garrucci ebenfalls zu spät angesetzt und beruhen auf sehr alten Vorbildern.

¹⁾ Epist. 32. — Vgl. oben, p. 413, Anm. 2.

²⁾ Derartige Szenen, in welchen mit Geld sich beschäftigende Personen vorkommen, kehren in der Kunst öfter wieder. Auch bei diesen kann man ähnlichen Naivetäten begegnen, wie bei der Juliana. Ich verweise auf die Darstellung auf einem christlichen Goldglase mit Kollybisten; der eine hält auf der Handfläche, der andere auf einem Brett das abgezählte Geld in fast vertikaler Richtung. (Garrucci, l. c., III., Tav. 202). — Ein Grabdenkmal von Neumagen stellt einen Gutsherrn, der von seinen Bauern den Pachtzins entgegennimmt (Koepp, Römer in Deutschland, p. 132). — Vgl. auch die Rückerstattung des Judasgeldes bei Garrucci, VI., Tav. 497; Venturi, I., 270 nach den Baldachinsäulen von San Marco. — Für spätere Darstellungen dieser Art sei nur das Novemberbild des Kalenders von St. Mesmin

Darstellungen der Fall ist. Wie Konstantius II. hat auch sie nur zwei Geldstücke auf der Hand. Es ist klar, dass unsere Juliana nur eine zum Femininum umgedeutete Imperatorenfigur, beziehungsweise ein Derivatum von der letzteren darstellt. Davon kommt es auch, dass gerade diese Figur ein Bild starrer Ruhe bietet; ihre Wendung ist, wie die ihrer Vorbilder, rein frontal, der Rumpf perpendikulär; kleine Abweichungen davon machen nur Arme und Beine ¹⁾. Dadurch ist sie von ihrer keineswegs lebhaften Umgebung losgelöst und als für sich bestehend betont.

Was die Einzelheiten an der Ausstattung Julianas betrifft, so liegt die eingehende Untersuchung v. Premersteins vor, und sei der Kürze wegen nochmals darauf hingewiesen. Nur den Kopfschmuck möchte ich nochmals berühren.

Schon oben (p. 379, Anm. 1) habe ich angedeutet, dass die Form der Absplitterungen über dem roten Häubchen begründet sein müsse und dass sie wahrscheinlich durch eine gleiche Gestaltung des ehemaligen Schmuckes bedingt sei.

Es ist gewiss kein Zufall, wenn z. B. in der Genesis das Königsdiadem regelmässig die Form einer dreiblättrigen Palmette aufweist ²⁾. Auch auf dem byzantinischen Stoffreste aus dem Grabe des Bischofs Günther von Bamberg († 1065) ist die Krone, welche dem reitenden Kaiser von der linksseitigen weibl. Gestalt dargereicht wird, mit demselben Dreiblatt abgeschlossen ³⁾. Gestützt auf diese Analogien und auf die Form der Absplitterungen sind wir geradezu genötigt, auch beim Kopfschmuck Julianas an diese Form zu denken. Ist das

aus dem Anfange des 11. Jahrhunderts (jetzt in der Vaticana, reg. lat. 1263) angeführt. Es führt einen Schweinehändler und einen Käufer vor. Abb. bei Beissel, l. c., Taf. 6.

¹⁾ Lange, Darstellung des Menschen in der älteren griechischen Kunst. Aus dem Dänischen von Matilde Mann (1899), sagt in der französischen Einleitung: „La figure frontale est conçue essentiellement pour elle seule“. Und diesen Eindruck macht auch Juliana.

²⁾ Hartel-Wickhoff, Taf. 7 (Die beiden Könige von Sodom und Salem); Taf. 16 (König Abimelech, zweimal); Taf. 36 (König Pharao).

³⁾ Abb. bei Kraus, I., 566.

aber so, darf weiter gefolgert werden, dass der hohen Frau Vorrechte gekrönter Häupter, vielleicht infolge ihrer Abkunft, entweder tatsächlich zustanden, oder imputiert wurden. — Unsere Annahme, dass es sich im Kompartiment VIII um ein Julianabild handeln könnte, gewinnt hierdurch entschieden an Relief. — Es scheint, dass eben dieses Schmuckstück mit dem roten Häubchen das hauptsächlichste Distinktionszeichen für ihre hohe Würde bildet. Die Frisur ist aber öfter auf Bildwerken zu sehen; einige Fälle hat Diez (p. 52 f.) angeführt. Ausserdem bieten fünf von den sieben auf einem Bilde vereinigten Plejaden ¹⁾ im Vossianus 4° n. 79 (Fol. 42^b), ebenso treffliche Seitenstücke zu Dioskurides, wie mehrere Köpfe der Graf'schen Porträtgalerie, der Katakombenmalereien und der Seitenwänden von S. Apollinare nuovo in Ravenna ²⁾.

Die Form des von Juliana benützten Prachtsessels hat unzählige Vorbilder, verrät aber doch eine Anlehnung an die spätesten Gestaltungen. Die Wurzeln der Entwicklung reichen auch hier in das Kulturgebiet des alten Orients, in dem das Zoomorphisieren der Möbelteile beginnt ³⁾. Eine aesthetisch

¹⁾ Abb. bei Thiele, Antike Himmelsbilder, p. 112.

²⁾ Abbildungen solcher Porträte wurden zum Teil in einer Folge von Heliogravüren durch den ehem. Besitzer Theod. Graf als Portraits aus hellenistischer Zeit herausgegeben. In dieser Folge wären n. 32 u. 45 heranzuziehen. Eine Reihe anderer, die ich nur aus Autopsie kennen lernte, sind nicht reproduziert worden. — In derselben Sammlung war auch ein vergoldetes Lederdiadem, das in der Mitte einen Ausschnitt zur Aufnahme eines Edelsteines — oder wol nur einer Imitation — hatte. Es entsprach ganz dem Netze mit dem Goldplättchen bei Juliana; demnach können wir uns dieses letztere auch mit einem Edelstein geschmückt denken. Solche Lederdiademe dürften wol ausschliesslich zu Funeralzwecken verwendet worden sein. — Etwas ganz Ähnliches bieten auch orientalische Bildwerke der christlichen Zeit. Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 16, besonders aber p. 35 f. Dann Wilpert, l. c., II., Taf. 175 f. und Goetz, Ravenna (Ber. Kunststätten, Bd. 19) p. 46.

³⁾ Abb. von aegypt. Sesseln ausser im grossen Werke von Prisse d'Avennes auch in allen grösser angelegten Kostümgeschichten (Hefner-Alteneck, Racinet, Hottenroth, Weiss). — In Assyrien sind ja die flankierenden Stierkolosse typisch. Vgl. Schubert v. Soldern, Das Stilisieren der Thier- und Menschen-Formen.

vollendete Stilisierung findet sich in der griechischen Kunst, die nachher Norm und Regel blieb. Die gute Zeit bildet Pranken und Köpfe der Tiere nach vorn *en face*¹⁾; später sind in der Reliefkunst der Kopf *en face*, die Pranken im Profil oder umgekehrt dargestellt. Das dürfte lediglich auf Rechnung des künstlerischen Unvermögens zu setzen sein; am häufigsten begegnen wir dieser Zwitteraxialität auf Diptychen²⁾. Auf diesen tritt uns auch die Profilwendung zuerst entgegen³⁾. Auf christlichen Sarkophagen finden wir beide Arten⁴⁾. Dagegen ist unsere Miniatur wol die erste, welche den Sessel in dieser Form bringt: die älteren Miniaturen zu klassischen Dichtern, die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, die Italaminaturen, die Genesis und der Rossanensis kennen ihn nicht.

Die Stilisierungen erstrecken sich seit der Blütezeit der griechischen Kunst in der Regel auf drei Lebewesen: den Löwen, den Greif und die Sphinx. Unser Künstler hat in seiner Darstellung die damals sehr gewöhnliche Profilwendung der ornamentalen Sesselbeine, und die sehr ungewöhnliche Stilisierung von Greifen gewählt. Hätte er direkt nach einem

¹⁾ Beinahe auf allen Stühlen der antiken Kunst finden wir die Stellung *en face*, beim wirklichen Sessel des Priesters des Dionysos Eleutherios im Dionysostheater in Athen (Colignon-Friesenhahn, I. c., p. 78) angefangen bis zur Hippolytusstatue (Kraus, I., 230) herab, und nicht nur in der Rundplastik, sondern auch auf Reliefs. Zahlreiche Beispiele bietet Reinach, *Répertoire de la statuaire*, I., pl. 258 ff., 283, 303; III., pag. 80. Robert, *Antike Sarkophagreliefs*, III/1., p. 13 ff., Taf. 3, 6, 14, 15. III/2, Taf. 53, 68, 91.

²⁾ Reiches Belegmaterial bei Molinier, I. c., I. passim. Vgl. auch Dehio, *Kunstgeschichte in Bildern*, II., Taf. 6 (Prinz zwischen den Personifikationen der Roma und Konstantinopolis) und — als bestes Beispiel — das Diptychon des Areobindus (Molinier, I., p. 21).

³⁾ Molinier, I. c. öfter. Dehio, I. c., II., Taf. 6. — Seither mag diese Auffassung auch in die Wand- und Miniaturmalerei Eingang gefunden haben. Vgl. *Nuovo Bullettino di archeologia cristiana*, 1900, Tav. VII., darstellend den h. Petrus auf dem Throne, neben ihm Gordianus. Dabei auch eine Rekonstruktion der beschädigten Teile von Wüscher-Becchi.

⁴⁾ Garucci, I. c., V., Tav. 343 ff. — Kraus, I., 158, 172, 238, 245 u. a. Strzygowski, *Orient oder Rom*, p. 47 ff.

Diptychon gearbeitet — und was läge wol näher, als an ein solches, vielleicht selbst an das des Areobindus zu denken — hätte er Löwenform darstellen müssen, und das wäre ihm besser gelungen, als die ihm jedenfalls schon fremd gewordene Greifengestalt. Ob es möglich ist, dass er an ein wirkliches Möbel mit seitlich gewendeten Beinen dachte, wie sie später in der Tat auftreten, ist nicht zu entscheiden ¹⁾. Nach der Kolorierung zu urteilen, dürfte ihm ein vergoldetes Bronzegerüst als Muster vorgeschwebt haben, indessen ist vergoldetes Holz ebenso möglich. Der Fusschemel kommt beinahe in allen Fällen, wo ein thronartiger Prachtsessel angewendet ist, in Verbindung mit diesem vor, bedarf somit an dieser Stelle keiner besonderen Erörterung. — Ob dem Purpurkissen eine besondere Bedeutung zukommt, ist fraglich, nachdem wir rot belegte und bespannte Sitze auch auf dem zweiten Dioskuridesbilde kennen gelernt haben, und zwar ohne Unterschied des Benützers. Damit soll nicht gesagt sein, dass der roten Farbe im Klimax der byzantinischen Distinktionen keine Bedeutung zukomme; auf Bildern aber, welche nicht streng offiziell waren, wird sich die Wahl ganz nach dem künstlerischen Empfinden zur Erzielung eines beabsichtigten Farbenakkordes gerichtet haben. Wenn auch aus dem jüngeren Vergil der Vatikana (3867), in dem der Sessel des Dichterporträtes grün, die Kline der Didoszene rot gepolstert ist, und aus der Agrimensorenhandschrift, wo der rot belegte Sessel des Kaisers keine weitere Parallele hat, ein Schluss noch nicht möglich ist ²⁾, so

¹⁾ Das beste Beispiel hiefür ist der „Thron des Dagobert“ (reg. 628–638), den der h. Eligius modelliert und gegossen haben soll. Der Bronzeguss ist vergoldet. — Vgl. Labarte, *Les arts industriels*, I., 391 ff., 429 ff. — Luthmer, *Deutsche Möbel in: Monographien des Kunstgewerbes*, VII., p. 5 f. — Lürer, *Geschichte der Metallkunst*, I., 307. — Venturi, I. c., II., 74. — Vgl. auch Strzygowski, *Bronzeaufsatz im Besitze von Hans Grafen Wilczek in: Jahreshefte des oesterr. archäol. Instituts in Wien*, IV., 189 ff. — Im Mittelalter kommen derlei Möbel in Miniaturen häufig vor. Eines der interessantesten bietet eine angelsächsische Handschrift: einen Hochsitz für drei Personen mit im Profil seitwärts gekehrten Tierköpfen. Abb. bei Heyne, *Das deutsche Wohnungswesen*, I., 55.

²⁾ Beissel, I. c., p. 2–4.

erhärtert die Genesis die obige Vermutung; denn in den acht Fällen, wo gepolsterte Sitze dargestellt werden, sind sie blau oder lila, ob sie nun ein König oder ein Patriarch benützt ¹⁾. Das zweimalige Pilatusbild im Rossanensis zeigt roten Kissenbeleg ²⁾.

Über die Kodizilli ist schon oben gesprochen worden. Dass man selbst bei bildlichen Darstellungen darauf so grosses Gewicht legte, hat seinen Grund darin, weil dieses Ernennungsdekret das äussere Merkmal der Patrizierwürde bildete, ähnlich wie das Wappen beim mittelalterlichen und modernen Adel; dem entsprechend war auch die Promotionszeremonie, in welcher die Kodizilli überreicht wurden, umständlich und pompös, wie etwa im Mittelalter der Ritterschlag ³⁾.

Für die beiden Personifikationen hinter der Patrizierin sind bereits bei Besprechung des Kompositionstypes einige Analogien aus der früheren Kunst mitgenannt worden. Mehrere derartige Beispiele führt Diez in seiner Arbeit (p. 48) an; unter denen ist das entsprechendste das Mosaik von Hadrumetum, Vergil zwischen Klio und Melpomene darstellend, ein Seitenstück zu dem oben angeführten Relief mit Homer zwischen Ilias und Odyssee. — Die Wiener Genesis bietet vier Analogien, die künstlerisch besser komponiert und in seitlichen Wendungen gegeben sind; im Rossanensis bieten die beiden Pilatusbilder gute Seitenstücke ⁴⁾.

Aber auch jede der beiden Figuren ist bereits typisch vorgebildet. Die Stellung, in welcher die Figur ein Bein — bei der Phronesis ist es das linke ⁵⁾ — auf einen höheren Gegenstand aufstützt, ist in der antiken Skulptur ⁶⁾, auf

¹⁾ Hartel–Wickhoff, p. 147, 151, 159 ff.

²⁾ Haseloff, l. c., p. 31, 33.

³⁾ v. Premenstein, Anicia Juliana, p. 115. — Über die Promotion speziell Constant. Phorphryogen., De cerim. aulae byz., I., cap. 47 (bei Leich–Reiske I., 145 f.).

⁴⁾ Hartel–Wickhoff, Taf. 16, 32, 35 und — das beste — 36. Haseloff, l. c., Taf. 11, 12.

⁵⁾ Diez erklärt es (p. 50) für das rechte.

⁶⁾ Bei Reinach, Répertoire de la statuaire, I., 137, 145, 157, 244, 255, 264, 266, 268, 319 f. u. a. m.

Vasenbildern ¹⁾ und Wandgemälden ²⁾, man kann sagen stereotyp gestaltet, überaus oft zu finden. Die allernächsten Verwandten unserer Phronesis sind aber die verschiedenen, einen Schild beschreibenden Nikebilder, auf welche schon Diez (p. 50) hingewiesen hat. Ja, wir können ruhig noch weiter gehen: nicht nur das Motiv des Fussaufstützens ist der Phronesis mit ihnen gemeinsam, sondern die ganze Gestalt und Idee. Nehme man die im J. 354 gemalte Nike im Chronographen ³⁾, ziehe die Formeneigentümlichkeiten des Kopisten ab und stelle sie mit der Phronesis zusammen. Man wird gewahr, dass man nur statt des Buches einen Diskus, in ihrer Rechten einen Griffel und an den Schultern Flügel anzunehmen braucht, um eine Figur der Siegesgöttin zu erhalten. Der Künstler dürfte sich an ein solches Vorbild sehr genau gehalten haben; das lässt sich aus der Geste der Rechten, die wol auf den Kodex zeigen soll, tatsächlich aber darüber hinaus weist, schliessen.

Auch die Megalopsychia hat Ahnen, wenngleich nicht so viele und typengleiche, wie ihre Kollegin zur Linken. Auf die Personifikation der Stadt Mostene auf dem Tiberiusdenkmal hat Diez, auf solche der Reichsprovinzen, die in Geldkörben Steuern herbeibringen, Diez und v. Premenstein aufmerksam gemacht ⁴⁾. Sie ist aber auch in der christlichen Kunst heimisch; so findet sich auf einem Goldglase die Darstellung einer weiblichen Gestalt, die im Bausche Früchte trägt ⁵⁾; das beste Pendant aber — nur realistisch aufgefasst — bietet uns das Mosaik auf der rechtsseitigen Wand von S. Maria Maggiore in Rom, darstellend die Übernahme Mosis durch die Pharaonentochter, welche sitzend dargestellt ist, während hinter ihr eine weibliche Gestalt, offenbar eine Kammerfrau,

¹⁾ Bei Reinach, *Répertoire des vases peints*, I., 124 f., 175, 288, 465, 479, 492. II., 121, 151, 164, 300 f., 320, 361, 383.

²⁾ Vgl. Engelmann, *Pompeji* (Berühmte Kunststätten, Bd. 4) p. 51, 54, 90, 94 u. a.

³⁾ Strzygowski, *Kalenderbilder*, Taf. VII.

⁴⁾ Diez, l. c., p. 50. — v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 106.

⁵⁾ Garrucci, III., 203.

mit einer offenen Geldchatulle steht ¹⁾. Jedenfalls gehört das Geldhalten in blossen Kleiderbausch zur künstlerischen Phrasologie der späteren Kunst. Ein diesbezügliches Analogon ist im Rossanensis auf dem ersten Pilatusbilde enthalten: Judas, der das Blutgeld zurückerstatten will ²⁾.

Die Kleidung der beiden Gestalten ist im Schnitt jener der Heuresis und der Epinoia gleich; dagegen blieb hier auch die Farbe dem antiken Geschmacke treuer, nur die goldenen Klavi zeigen den orientalischen Einfluss. Sonst sind aber diese Streifen auf weiblicher Kleidung unzähligemale zu verzeichnen; wenn ich an die Fälle in der Petronillakatakomben ³⁾, in der Wiener Genesis ⁴⁾, im Kodex Rossanensis ⁵⁾, im Palmyraner Grabe ⁶⁾ und auf den antiken Stoffresten ⁷⁾ erinnere, glaube ich diese Einzelheit genügend belegt zu haben.

Trotzdem die beiden Personifikationen auf gangbaren Typen beruhen, sind sie keineswegs leblose Übertragungen, sondern der Künstler hat sie durch den Gesichtsausdruck trefflich zu differenzieren und dem Gesamtbilde einzuordnen verstanden. Der volle, offene Blick der Phronesis ist unzweideutig auf Juliana gerichtet; ja man erhält noch beim jetzigen Zustand der Miniatur den Eindruck, dass er klaren Geist und ruhig abgeklärte Grösse in sich barg. Der Finger der Rechten vermittelt zwischen der Fürstin und dem Buche, um ihre Studienfreundlichkeit, vielleicht auch ihre aktive Tätigkeit auf diesem Gebiete anzuzeigen. Die Megalopsychia hat einen schmerzvollen Ausdruck, der auf den ersten Blick zu ihrem goldgefüllten Bausche nicht passen will. Es handelt sich offenbar darum, anzuzeigen, dass die Patrizierin allenthalben

¹⁾ Garrucci, IV., 218.

²⁾ Haseloff, I. c., Taf. II.

³⁾ Wilpert, I. c., II., 213. Vgl. auch Taf. 111, 174. — Einen besonders typischen Fall bringt *Nuovo Bullettino di archeol. crist.*, 1900, Taf. 8 (Bildnis Silvias).

⁴⁾ Hartel—Wickhoff, Taf. 31 und 32.

⁵⁾ Haseloff, Taf. 4.

⁶⁾ Strzygowski, *Orient oder Rom.*, p. 15 f.

⁷⁾ Vgl. oben, p. 422, Anm. 7.

grossmütig Hilfe bietet, wo ihr mitleidvolles Herz von Not und Elend gerührt wurde.

Die beiden Personifikationen stellen demnach zwei hervorragende Eigenschaften Julianas, absolut genommen, dar; sie stehen zu ihr in charakterisierender Beziehung und bilden mit ihr einen geschlossenen Teil des Bildes, sind aber, genau so, wie die »Thronassistenten« auf den Darstellungen der Liberalitas und auf den Konsulardiptychen, mit den anderen Vorgängen der Darstellung in keiner direkten oder wesentlichen Reziprozität.

Der Vorgang, der sich zur Rechten Julianas abspielt, ist zu der als grossmütig und verständig charakterisierten Dame, also einer Frau von Herz und Verstand, in direkter Beziehung.

Der nackte Flügelknabe, der ihr ein aufgeschlagenes Buch emporhält, ist eine antike Figur, ein Bruder der in den acht blauen Sektoren beschäftigten Putti. Auf seine Analogien wurde schon oben bei Besprechung der Handwerkszenen hingewiesen. Seine nächsten Anverwandten dürfen wir in den Putti des Chronographen vom J. 354, die in ganz ähnlicher Weise beschäftigt sind, ansehen ¹⁾.

In dem Buch, das er hält, dürfte jedenfalls unser Dioskurides gemeint sein, weil auf der linken Hälfte Bruchstücke einer ehemaligen Pflanze zu sehen sind. Überdies ist der Kodex genau so eingebunden und beschnitten, wie jener, in den Dioskurides schreibt. Freilich ist auch das Buch in der Hand der Phronesis in seinem Äusseren nicht verschieden. Es wäre ja auch ganz gut möglich, dass der Maler dasselbe Buch auf dem einen Bilde zweimal vorführte und das umsomehr, als wir ja darüber klar sind, dass die Personifikationen mit dem Überreichungsvorgange in keinem direkten Zusammenhange sind. Wir dürfen aber ebenso annehmen, dass dem Künstler für das Prachtexemplar eines Buches — und nur ein solches kann eine Idealgestalt haben, — nur eine Formel zu

¹⁾ Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3—6. Am nächsten steht unserem Putto jener der Personifikation der Konstantinopolis, der ihr eine Fackel emporhält. Vgl. auch Herm. Grimm, Fünfzehn Essays, (1875), p. 118.

Gebote stand, die er dann immer wiederholte. Ich für meinen Teil möchte in der Hand der Phronesis ein Buch überhaupt vermuten; dagegen sind wir genötigt, in den Händen des Putto den Dioskurideskodex anzunehmen.

Die zu Füßen Julianas knieende Gestalt ist nun für diese Umgebung besonders interessant. Diese Form der Proskynese findet sich nur auf Monumenten, die unter besonderem Einflusse des Orients stehen, sie hat ausgeprägt orientalischen Charakter. Wir finden diese Art der Verehrung auf altägyptischen ¹⁾ und assyrischen Monumenten ²⁾ öfter dargestellt. Von diesen Gebieten muss sie durch Vermittlung Alexanders d. Gr. und seiner Nachfolger auch in die griechische Kultur und später auch in die hellenistische Kunst, Eingang gefunden haben. Konon hat sie wol als Erniedrigung zurückgewiesen und Kallisthenes hat sie Alexander d. Gr. verweigert; doch in dem Umstande, dass auch dem Griechen die Proskynese als Gottesverehrung nicht fremd war, lag der Keim für die spätere Übertragung auf hervorragende Menschen. Im 1. Jahrhundert der Kaiserherrschaft nahmen sie die Römer für die Kaiser auf; Diokletian hat sie nach Eutropius geradezu verlangt und geboten. In der Tat finden wir sie auch auf römischen Monumenten. Ein Wandgemälde aus Herkulaneum zeigt uns Theseus nach Besiegung des Minotaurus; das Volk eilt ihm freudig entgegen, vor ihm aber kniet ein Knabe und beugt sich über seinen Fuss — also eine orientalische Proskynese in bester Form ³⁾. Etwas ähnliches enthält die Darstellung des linken Reliefs auf dem Trajansmonument in Benevent: vor dem Kaiser kniet eine weibliche Gestalt und huldigt ihm ⁴⁾; eine so niedergebeugte Stellung wie unsere Figur hat sie allerdings nicht. Dass die spätere christliche Kunst

¹⁾ Perrot & Chipiez, l. c., I., 26, 170 u. a. m.

²⁾ Layard, A second series of monuments of Niniveh, pl. 48, u. a. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 58, u. a.

³⁾ Jetzt im Museo Nazionale in Neapel, n. 9043. Abb. bei Rolfs, Neapel I. (in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29), p. 159.

⁴⁾ Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 84, Fig. 1.

einerseits auf die alte Form der Gottesverehrung, andererseits auf die hellenistischen Monumente zurückgriff, ist naheliegend. So finden wir vor Christus in der Proskynese die Blutflüssige, die Mütter ihrer auferweckten Kinder und die Schwestern Lazarus' sehr oft ¹⁾. Ausser vor Christus finden sich Proskynesen auch vor Engeln, als Boten Gottes ²⁾; auch die Gabaoniten, die vor Josua bittend erscheinen, sind in dieser Stellung ³⁾. Aber das weist eben auf die Kultur jener Zeit, in der die Bilder entstanden; die Proskynese war darnach vom zweiten Jahrhundert an üblich: nach profanen Denkmälern vor hervorragenden Personen, nach christlichen vorerst als liturgische Handlung vor Gott, dann aber wol auch vor hochmögenden Personen, wovon bis in unsere Tage im päpstlichen Hofzeremoniell noch ein Rest in Kraft geblieben ist. Wie die Proskynese in der späteren byzantinischen Miniaturmalerei auftritt, mag das Bildniss Basilius II. beleuchten, vor dem nicht weniger als acht Männer in Duckstellung verharren ⁴⁾. Unsere Eucharistia technon hat doch noch bedeutend mehr Leben und Ausdruck in ihrem Akte, trotz der Gebundenheit und ungünstigen Postierung. Ihre Kleidung ist antik und öfter auch auf anderen Monumenten nachweisbar ⁵⁾.

Auch in diesem Bilde ist durch die Beischriften für die Identifizierung gesorgt. Neben Juliana, die durch die Umschrift in Goldlettern genannt und im Gedichte auf den schwarzen Abschlusstreifen näher bestimmt ist, finden sich lauter benannte Figuren.

¹⁾ Wilpert, l. c., II., Taf. 20, 98. Garrucci, l. c., V., 320 f. 323 f., 326 ff., 331, 346, 350, 360, 376, 379 ff., 397 u. a. m. (Blutflüssige). Ebenda, 316 (Das Weib Jairi). Ebenda, 319 (Wittwe von Naim). Ebenda, 318 (Schwestern Lazarus'). Vgl. auch für die letztgenannten Haseloff, l. c., Taf. I.

²⁾ Garrucci, III., 159 (Josua vor dem Engel).

³⁾ Ebenda, III., 165.

⁴⁾ Kraus, l. c., I., 571.

⁵⁾ Vgl. Strzygowski, Orient oder Röm., p. 22 f., 50, 52. Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, auf den Tafeln 10-48 sechzehnmal. Haseloff, Codex Rossanensis, Taf. I, 4, 9, u. a. m.

Die beiden letzten, der Putto und die weibliche Gestalt ¹⁾, stehen in engerem Zusammenhange sowol untereinander als auch zur Juliana. Den Putto — *Πόθος τῆς φιλοκτίστον* — hat v. Premenstein zuerst als »Wunsch der Kunstgönnerin« gedeutet ²⁾, der ihr das bestellte Buch überbringt. Dieser Erklärung hat Jüthner widersprochen und geltend gemacht, dass die Benennung des Putto korrekt als »Liebe zur Kunstgönnerin« aufzufassen sei; dieser Ansicht hat sich v. Premenstein angeschlossen ³⁾. Dass Jüthners Interpretation philologisch besser ist, kann kein Zweifel sein; ob aber der Künstler so kritisch dachte, als er das Knäblein hinmalte und taufte, ist noch eine offene Frage. Die eine oder die andere Annahme kann nur das Verhältniss zur *Ευχαριστία τεχνῶν* enger knüpfen oder lockern, hinsichtlich der Gesamtdeutung aber werden sich keine wesentlichen Differenzen ergeben. Im ersten Falle könnte der Vorgang überschrieben werden: »Die Dankbarkeit der Künste bringt der Baulustigen das gewünschte Buch dar«. Die Personifikation der Dankbarkeit vollzieht den Danksakungsakt durch die Proskynese; sie braucht demnach noch einen Gehilfen, der unterdessen das Buch tatsächlich, d. h. sichtbar überreicht. Dieser stellt den Wunsch Juliana's, das Buch zu besitzen, dar. Die Künste danken für ihre Förderung durch Erfüllung eines Wunsches.

Im Gegenfalle hiesse die Aufschrift etwa: »Die Dankbarkeit der Künste bringt das Buch aus Liebe zur Baulustigen dar«. Die Eucharistia dankt, während durch die Liebe das Buch überreicht wird. Das Verhältniss zwischen den beiden Personifikationen untereinander ist hier lockerer, aber ganz gut möglich. Nur eine Frage drängt sich auf. Dass diese Miniatur speziell für den Dioskurideskodex hergestellt ist, kann keine Frage sein; ebensowenig ist es zweifelhaft, dass das dar-

¹⁾ Diez möchte sie als Künstler deuten (p. 51), was mir völlig verfehlt erscheint und der Logik im Vorgehenden bei Personifizierungen widerstrebt. Die Eucharistia technon ist grammatisch weibl. Geschlechtes, und muss nach antiken Grundsätzen auch in der Kunst als Weib erscheinen.

²⁾ Anicia Juliana, p. 123.

³⁾ Hier oben, p. 17.

gereichte Buch eben diese Handschrift darstellt. Wieso kommt nun der Pothos dazu, gerade das Pflanzenbuch des Dioskurides zu überreichen und warum dankt die Eucharistia eben während dieser Übergabe? Offenbar geschieht das Letztere, um anzugeben, dass den Dank der Künste dieses Buch vorstellt. Wollte der Künstler das nicht andeuten, dann hätte er die Vorgänge nicht zu häufen gebracht. Und nun danken die Künste einer Bauherrin für ihre Förderung durch ein medizinisches Buch, wo man doch eher etwas anderes, ein Evangeliar, Psalter, Menaëum, oder etwas gleichwertiges, das zu ihren Kirchenbauten wenigstens in einem losen Verhältnis stände, erwarten sollte. Ist es da nicht geboten, in der Figur des Pothos jedenfalls, wenn nicht ausschliesslich, so doch auch den diesbezüglichen Wunsch Julianens zu erblicken? Doch ändert, wie gesagt, die Deutung des Flügelknaben an und für sich an jener des Gesamtbildes nichts: der grossmütigen und geistvoll-einsichtigen Juliana wird die illuminierte Handschrift von Dioskurides' Pflanzenbuch als Dank der Künste entgegengebracht.

Doch nicht gratis. Julianas Grossmut lässt sich nichts schenken; aus ihrer zarten Hand rollen Goldmünzen auf das dargebrachte Buch; vier Goldstücke liegen bereits auf demselben, zwei liegen noch auf der Handfläche, um im nächsten Augenblicke herabzugleiten. Es ist eine merkwürdige Verquickung des derbsten Realismus mit der Idealfigur des Pothos. Die Erklärung kann nur darin liegen, dass der Maler den Typus der Julianafigur einem seiner Zeit näher stehenden Kunstkreise entnahm, als den Flügelknaben; es waltet eine Unausgeglichenheit des Stiles ob, die aber der Künstler offenbar nicht empfand, weil ihm der Pothos ebenso geläufig war, wie die geldstreuende Figur. Deshalb hat er sich auch gar nicht angestrengt mit dem Umbilden, sondern belies beide Figuren ziemlich originalgetreu.

Was endlich die beiden Gefässe vor dem Bema Julianens betrifft, habe ich mich schon oben darüber geäussert, und die Gründe, soweit sie im Bilde selbst liegen, angeführt. Sie vertreten nur die Geldsäcke der Liberalitasbilder oder ihren Ableitungen. Wir finden sie, um nur die nächstliegenden

Beispiele zu nennen, im Chronographen vom J. 354 dreimal ¹⁾: am entsprechendsten bei der Roma, wo ein Putto Münzen aus einem offenen Sacke schüttet, während zu ihrer Linken ein voller, zugebundener Geldsack mit 1400 Goldstücken — wie die Ziffer auf demselben besagt — liegt, um noch aufgemacht zu werden. Die Personifikation der Konstantinopolis hat einen Sack mit 1000 Münzen Inhalt und Konstantius Gallus einen ebensolchen zur Rechten liegen. Wir finden sie auf der barberinischen Terrakotta — statt mit Angabe der enthaltenen Summe mit dem Monogramm Christi bezeichnet — und dann auf Konsulardiptychen. Ich glaube nicht zu irren, wenn ich die Abweichung auf unserem Bilde dahin deute, dass der Künstler die Reichtümer der Patrizierin dadurch als fabelhaft gross andeuten wollte, dass er statt zwei Säcken mit wolgezählten Summen einfach zwei gefüllte Scheffel hinstellte, mit denen das Gold gemessen wird. Dazu passt übrigens die Legende über die Ausschmückung der Kapelle des h. Polyeuktos und den Ruf, den der Reichtum Julianens hatte, ganz vortrefflich ²⁾. Um Rollenbehälter kann es sich schon deshalb nicht handeln, weil sie dem eigenen Vorstellungskreise unseres Künstlers bereits entfremdet sind; er übernimmt sie wol gelegentlich von älteren Vorlagen und weiss, was sie bedeuten, wendet sie aber nicht an, wenn er halbwegs reflektierend vorgeht. Auf dem Dedikationsbilde verwendet er in einer Reihe dreimal nur den Kodex; es hätte wahrlich keinen Sinn, wenn er zwei Rollenbehälter an einer Stelle angewendet hätte, an welcher die nächstliegenden Vorlagen Geldsäcke aufstellen und wo die Rollen denn doch kein solches Maass von Studium anzudeuten hatten, wie etwa bei Philosophen, Kirchenvätern und Märtyrern. Sie als Messgefässe für Getreide zu deuten, wird deshalb nicht gut möglich — beim linksseitigen ist es dezidiert ausgeschlossen, weil noch Reste von Münzen sichtbar sind — weil zunächst

¹⁾ Strzygowski, l. c., Taf. 4, 6, 35. — Vgl. auch Molinier, l. c., I, p. 19 u. öfter.

²⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 10. — v. Premenstein, Anicia Juliana, p. 109.

auf dem Bilde selbst jede Andeutung hierzu mangelt, dann aber auch in schriftlichen Quellen über Julianas Getreidespenden kein konkreter Fall überliefert ist, von dem man annehmen müsste, dass er dem Künstler als Anregung diene.

IV.

Der überaus vornehm wirkende *Titel* bildet, in dieser Art angebracht, dass er durch Form und Farbe für sich allein die beabsichtigten Effekte erzielt, so viel ich sehe, das früheste bekannte Beispiel. Es ist bemerkenswert, dass die Buchmalerei der italienischen Renaissance gerade auf diese Form, die sich dann wol eingebürgert haben dürfte, zurückkam, um jene Titelinschriften hervorzubringen, die wir heute in einer stattlichen Reihe von Kodizes, wie z. B. in den Korvinushandschriften, bewundern.

Neu ist diese Komposition nicht, denn sie liegt vorgebildet auf orientalisch-griechischen Münzen, auf hellenistischen Reliefs, auf Konsulardiptychen, christl. Sarkophagen und Wandmalereien vor; von da kommt sie auch in die Miniaturmalerei.

Der zweiteilige Schleifenkranz, wie er auf hellenistischen Reliefs auftritt ¹⁾ und dann auf die christlichen, vornehmlich griechischen Sarkophage übersiedelt, ist das erste Element. In dieser Einfachheit, eventuell mit einem eingeschlossenen Kreuze, wird es von Paulinus bezeugt und im öfter genannten Wiener Rufinuskodex ²⁾ finden wir die beste Illustration zu

¹⁾ Schreiber, Die hellenist. Reliefbilder, Taf. 79, u. a. — Wickhoff, Die Ornamente eines altchristlichen Kodex, etc. in: Jahrbuch der kunsth. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., 196 ff.

²⁾ Um weiteren Missverständnissen zu begegnen sei darauf aufmerksam gemacht, dass dieser Rufinuskodex die Nummer 847 trägt und mit dem von Diez neben dem Rufiduskodex als „Wiener Evangeliar 847“ zitierten und als besondere Handschrift angesehenem Buche (p. 64 und nochmals 66) identisch ist. Was dort von jedem besonders behauptet wird, ist im Rufinus vereinigt zu finden.

den Worten des Nolaner Bischofs. Den Kranz mit horizontal laufender Inschrift finden wir auf griechischen Münzen des Orients ¹⁾ und häufig auf koptischen Stelen ²⁾; ein aus dem Kranze entstandener glatter oder verzierter Kreisrahmen begegnet uns wiederholt in den Händen schreibender Niken, von welchen für uns jene im Chronographen vom J. 354 das nächstliegende Beispiel abgibt ³⁾. Disken mit Titelinchriften für Monumente sind häufig; das Relief von einer Säulenbasis auf dem Forum Romanum aus den Jahren 303—304 mit einfachem Rahmen ⁴⁾, ein Diptychon vom J. 521 aus der Sammlung Bardac ⁵⁾ mit ornamentaler Umrahmung und ein Schatzkästchen der Projekta in London aus dem 4.—5. Jahrhundert ⁶⁾ bieten solche Beispiele. Auf vielen Diptychen findet sich aber der Kranz als Umschluss für die Inschrift ⁷⁾. Der Künstler ist also auch hier aus dem Bannkreise der festgelegten Vortypen nicht herausgetreten. Dass er selbst Nebensächlichkeiten, wie das Kreuzchen vor Beginn des Wortlautes und das Blättchen nach Schluss desselben mit aufnahm, scheint auf eine junge Bildung dieser Art von Handschriftentitel hinzuweisen; denn auf Stempeln und auf Münzen hatte das Kreuzchen einen Sinn, hier ist es, wesentlich genommen, ebenso überflüssig, wie das Schlussblättchen, dass aber seinen Platz auch noch in Druckwerken hartnäckig behauptete.

Der achtzackige Trennungstern ist ebenfalls ein Inventarstück der gleichzeitigen Kunst; wir finden ihn in genau derselben Bildung an der Wand über der Apsis von San Vitale

¹⁾ Vgl. Visconti, *Iconographie grèque*, Taf. 4 (Perseus), 8 (Mithridates IV. Eupator), 21 (Antiochos VI. Dionysus). Auch Wickhoff, *Ornamente etc.* I. c.

²⁾ Crum, *Coptic monuments*, und *Mémoires de la Mission archéologique française*, III, passim. — Wickhoff, I. c.

³⁾ Vgl. Diez, I. c., p. 56. — Studniczka, *Die Siegesgöttin*. — Strzykowski, *Kalenderbilder*, Taf. 8.

⁴⁾ Riegl, *Spätröm. Kunstindustrie*, p. 81.

⁵⁾ Molinier—Marcou, *Exposition rétrospective de l'art français*, I., pl. 1.

⁶⁾ Dalton, O. M., *Catalogue of early christian antiquities*, Taf. 14 u. p. 61.

⁷⁾ Molinier, *Histoire des arts appliqués*, I., p. 20 (Dipt. v. J. 488) u. a. m.

in Ravenna. Genetisch genommen dürfte er wol nichts anderes sein, als das Mittelstück eines frei plastisch gedachten Kranzes, den man auf eine Fläche projiziert hat. Zwei derartige finden sich auf dem Personifikationsbilde der Konstantinopolis im Chronographen vom J. 354: den einen halten zwei Putti über dem Haupte der Stadt, den anderen hält sie selbst in der Hand; auch die Nike der Roma hält einen solchen. Selbst bei Werken von entschiedenem Naturalismus, wie beim Adler von SS. Apostoli, ist er nicht vergessen worden ¹⁾. Man möchte das als eine Umbildung des Mittelornamentes, eines Edelsteins, u. dgl. ansehen. — In unserem Bilde hat der Künstler den Flächencharakter, wie er hier am besten entspricht, wunderbar getroffen und hiemit ein Muster für derartige Titelblätter geschaffen; das nächstliegende bewahrt das Evangeliar von Rossano.

V.

Von den übrigen Miniaturen gestattet eine nähere Prüfung nur noch die *Koralle*. Sie bietet in ihrem Beiwerke neuerlich einen Beleg, dass wir ältere hellenistische Typen zu neuen Bildern vereinigt sehen. Die Darstellung des Milieus, des Wassers mit seiner Fauna, ist der altorientalischen Kunst geläufig; die aegyptischen und assyrischen Reliefs sowie Wandgemälde der ersteren behandeln wiederholt Arbeiten und Jagd im Wasser und bevölkern das nasse Element recht übertrieben dicht mit Fischen, Krabben, Krebsen, ja auch mit Krokodilen und Nilpferden. Die hellenistische Kunst bemächtigt sich des Stoffes und bringt ihn mit Vorliebe und wenig verändert — die Formensprache ausgenommen — auf Pavimentmosaiken an ²⁾. Das Seeungeheuer hat in den Jonasbildern der Katakombenmalereien zahlreiche Blutsverwandte. Auch die Personifikation des Meeres ist vom Künstler nicht für dieses Bild erdacht, sondern schliesst sich an die ältere

¹⁾ Abb. bei Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3.

²⁾ Vgl. Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2089, 2103, 2116.

Typenreihe der Wassergottheiten, ja sogar missverständlich an die Quellennymphe eines Typus an, wie sie uns in der Wiener Genesis, und zwar in genau derselben Stellung, zweimal entgegentritt ¹⁾. Dass solche Gestalten in der Miniaturmalerei häufiger auftraten, als es nach den spärlichen Resten aus jener Zeit den Anschein hat, beweist eine Kopie im Wiener Cod. 93 aus dem 13. Jahrhundert, in der wir auf dem Wasser eine ganz ähnliche Gestalt, diesmal aber männlichen Geschlechtes, daherschwimmen sehen; nach den Ruderwerkzeugen und dem ganzen Habitus kann auch hier nur auf eine Personifikation des Wassers geschlossen werden. Das Interessanteste dabei aber ist, dass diese Kopie als nach einer alten Vorlage des 6.—8. Jahrhunderts angefertigt angesehen werden muss ²⁾, somit unserer Miniatur nahe steht, wenn auch als vikariierendes Surrogat.

Das pekuliare Merkzeichen der Zeit äussert sich in dieser Figur, wie Diez (p. 57) treffend bemerkt, im Schmucke, den sie trägt und durch den sie eigentlich in ihre Entstehungszeit eingereiht wird. Die klassischen Vorbilder sind meist ohne jeden Goldschmuck; in der Genesis erhält die zweite Nymphe bereits eine Haarspange, Armbänder und Ohrgehänge zugestanden und rückt dadurch unserer Gestalt in schwesterliche Nähe. Die Ausstattung mit Krepsscheren ist ebenfalls kein Novum; in Konstantinopel wird eine solche Thetisstatue erwähnt ³⁾.

VI.

Für den grossen Komplex von Pflanzen- und Tierbildern sind wir leider in keiner so verhältnissmässig glücklichen

¹⁾ Hartel—Wickhoff, l. c., Taf. 13, 14. — Vgl. hiezu auch Baumeister, Denkmäler, II. (Meergötter) p. 910 ff.

²⁾ Vgl. Swarzenski's Arbeit über Kopien alter medizinischer Bücher in: Jahrbuch des kais. deutschen archäol. Instituts, XVII., p. 45 ff., woselbst auch eine kleine Reproduktion. — Eine weitere Nachbildung bei R. Beer in Kunst und Kunsthandwerk, V., p. 237.

³⁾ Darüber ist nur eine Schriftquelle in den Scholien zu Aristides erhalten. Diez, p. 57. Baumeister, l. c., II., 912.

Lage, wie bei den Figurenbildern, um ihre genetische Entwicklung zu verfolgen. Das mag auf den ersten Blick paradox erscheinen; denn die *Pflanze* erscheint im Bilde kaum seltener, als der Mensch und das Tier. In der hellenistischen Kunst drängt sie sich sogar entschieden vor und beansprucht für sich dieselbe Aufmerksamkeit, wie jede der Figuren und es gibt in dieser Richtung eine Reihe von Fällen, wo sogar ihre Individualität eine wesentliche Rolle spielt. Man lasse die Masse der Pflanzenbilder auf hellenistischen Mosaiken, wie auf den unseren Bildern nahe stehenden Philosophendarstellungen von Pompeji und Sarsina, ferner auf den musivischen Darstellungen von der Villa Hadriana, von Palestrina u. dgl. im Geiste vorüberziehen; man erinnere sich an die gemalten Rasensäume und fingierten Gartenparterre, an die ländlichen Idylle und die von Schlingpflanzen umspinnenen Lauben auf pompejanischen Wandgemälden und auf die impressionistisch hingeworfenen Blumenfelder und Bäume in den Katakomben: welche Fülle von Studienmaterial sollte man nicht davon erwarten! Und doch wird man davon im Stiche gelassen. Der Baum auf dem Philosophenmosaik ist nur ein Baum; im Rahmen sind in einem Kranze Früchte zusammengestellt, von welchen man eine oder die andere wol bestimmen könnte, im Ganzen und Grossen aber wirken sie nur als Dekoration der Rahmenleiste. Das reizende Idyll der Domitillakatakombe, die kleine, schmetterlingsflügelige Psyche, die durch ein Blütenfeld einerschreitet und Blumen bricht, wirkt künstlerisch vorzüglich; aber kein Botaniker ist imstande, diese aus sechs bis acht in Kreisform hingetupften Punkten hervorgebrachten und zwischen leicht geschwungene Strichbüschel verteilten Blüten zu bestimmen. Und eben deshalb fehlt es für unsere Pflanzen an Vergleichsmaterial. Jenem an Grosszügigkeit gewöhnten Künstler mit seiner fabelhaften technischen Fertigkeit, die selbst bei Handwerkern nicht fehlen konnte, fiel es nicht ein, mit ängstlicher Akribie jedes Detail der Naturform wiederzugeben; er arbeitete auf die Gesamtwirkung hin und vermittelt uns mit seiner Palette von den Einzelheiten nur die Haupteindrücke. Das hatte aber unser Künstler eben zu

vermeiden. Kein Bild, keinen Gesamteindruck durfte er geben; Individuen mit ihren Akzidentien nachzugestalten war seine Aufgabe. Und für diese Seite des antiken Kunstschaffens bietet unser Kodex, soweit es die Miniaturmalerei betrifft, nicht nur das älteste, sondern auch das reichhaltigste Beispiel.

Doch ohne Vorarbeiten waren die Pflanzenmaler des Dioskurideskodex nicht. Die Schulung des Auges, die ja manchmal zu wünschen übrig lässt, ist durch die Reliefkunst der hellenistischen Zeit vorzüglich eingeleitet und gefördert worden, und ich stehe nicht an, die Naturtreue der gemalten Pflanzen, auf die Plastik als ihre erste Quelle zurückzuführen. Über diese Entfaltung besitzen wir ja die eingehende Arbeit Franz Wickhoffs, worauf hier verwiesen sei ¹⁾.

In der Miniaturmalerei selbst finden sich keine entsprechenden Analogien; sind Bäume und Pflanzen zur Andeutung des Freien dargestellt, bieten sie regelmässig nur den typischen Begriff »Baum« und »Blume«. Zuweilen sucht der Künstler wol zu differenzieren; in der Genesis enthalten die beiden Paradiesbilder ²⁾ Apfel- und Birnbäume, die man nur an ihren Früchten erkennt; nach ihrem Baue könnte man sie eher für Preisel- oder Heidelbeerstauden halten; nur die Weinrebe gelingt so ziemlich. Sonst finden wir auch knorrige und verästete Stämme ohne Laub, oder schopfige Blätterkronen, die man in anderer Umgebung eventuell für Grasrispen erklären könnte ³⁾. Sind Stamm und Blätterdach vereinigt, dann ist der Baum eine Formel für seinen Begriff ⁴⁾.

Was wir in der Genesis beobachten konnten, finden wir auch im Rossanensis ⁵⁾, im jüngeren Vergil der Vatikana ⁶⁾,

¹⁾ Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3 ff. — Vorzügliche Abbildungen charakteristischer Stücke ebenda, p. 18 f., 22 f., 27 f., 34 f., 41. Dazu auch Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, passim.

²⁾ Taf. 1, 2.

³⁾ Taf. 43, 47. — 33, 34.

⁴⁾ In der Genesis in 14 weiteren Fällen.

⁵⁾ Haseloff, Taf. 2, worauf die Palme zwar konstatierbar ist, aber nichtsdestoweniger formelhaft bleibt.

⁶⁾ Abb. bei Hartel—Wickhoff, Taf. D.

in der Josuarolle ¹⁾ und den Italafragmenten ²⁾. Der Chronograph vom J. 354 ist uns leider nicht im Original erhalten, und verwehrt uns, aus den naturalistisch gezeichneten Früchten in der Hand der Alexandria einen Schluss zu ziehen; doch ist es sehr wahrscheinlich, dass der Künstler in diesem Falle gut beobachtete und gestaltete, weil es sich um spezifische Wahrzeichen handelte; in anderen Fällen mangelt diese Veranlassung.

Kurz, wir finden in der älteren, unseren Miniaturen vorausgehenden Kunst wenig Rückhalt zur Beurteilung der Dioskurideischen Pflanzenbilder, ausser in der hellenistischen Plastik; diese aber ist für die Zeit unserer Bilder zu entfernt, um an einen direkten Einfluss denken zu können.

Unsere Pflanzenbilder sind, wie schon bei der Beschreibung bemerkt wurde, Kopien nach gemalten Vorlagen. Den Beweis hiefür erbringt ein zweiter, ebenfalls der k. k. Hofbibliothek gehöriger Dioskurideskodex, der Neapolitanus aus dem 7. Jahrhundert.

Die Verwandtschaft der beiden Handschriften ist schon lange eine festgelegte Sache; die Unrichtigkeiten der Pflanzenbenennungen im Konstantinopolitanus, die durch den Verlust der Blätter verursacht wurden, hat bereits Kollar mit Hilfe des Neapolitanus richtig gestellt. Wissenschaftlich und nach eigener Anschauung hat vor etwa fünfundzwanzig Jahren F. Cohn dieses Verhältniss festzustellen gesucht ³⁾. Am eingehendsten neuerdings v. Premenstein in der vorangehenden Einleitung ⁴⁾.

Beim Durchblättern der beiden Handschriften fällt es auf, dass ein sehr grosser Teil der Pflanzen in der Auffassung, Form und Farbe in beiden übereinstimmt. Die Dimensionen

¹⁾ Ebenda, Taf. C.

²⁾ Schultze, l. c., Taf. 2.

³⁾ In einem Vortrage: Beitrag zur Geschichte der Botanik. Abgedruckt in: Neunundfünfzigster Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellsch. f. vaterl. Cultur. (1882), p. 302 ff.

⁴⁾ Vgl. oben, p. 64 ff.

des N (so soll hinfert der Neapolitanus bezeichnet werden, während wir für den Konstantinopolitanus K setzen) sind kleiner als im K, die Anordnung derart, dass zumeist je zwei Pflanzen auf der oberen Hälfte der Seite untergebracht werden, während die untere Hälfte für den Text reserviert ist. Die Kräuter sind, wie beim K, in alphabetischer Reihenfolge beschrieben.

Geht man nun die beiden Kodizes systematisch durch und vergleicht Pflanze für Pflanze, gelangt man zu folgendem Resultate. Die Pflanzen des K und N haben denselben Typus im Allgemeinen; aber während der K deutliche Abstufungen der künstlerischen Behandlung zeigt, ist die Bildermasse des N einheitlich, d. h. so, dass sie von einer einzigen Künstlerhand herrühren kann, eventuell von mehreren ganz gleich stehenden Malern; sie stimmt mit der Gruppe II des K. Etwa die Hälfte aller Pflanzenbilder im N stimmt genau mit jenen des K, und zwar verteilt sich diese Übereinstimmung auf alle Abstufungen desselben. Die andere Hälfte schwankt aber zwischen »ähnlich« bis »sehr abweichend«. Ich lasse als Beleg für die übereinstimmende Hälfte den *κέγχροος* (N = fol. 86^a) und für die andere die *ἀνδράφαξις* (N = 20^a) in Nachbildung folgen. Vergleicht man nun den *Κέγχροος* des N mit jenem des K (fol. 191^b) so wird man auf den ersten Blick die Gleichheit der Vorlage feststellen können; dagegen wird die grosse Abweichung zwischen der *Ἀνδράφαξις* des N und des K (fol. 50^b) auffallen. So liesse sich eine förmliche Konkordanz aufstellen. Um nur einige Fälle herauszugreifen, sind in beiden Handschriften

gleich:

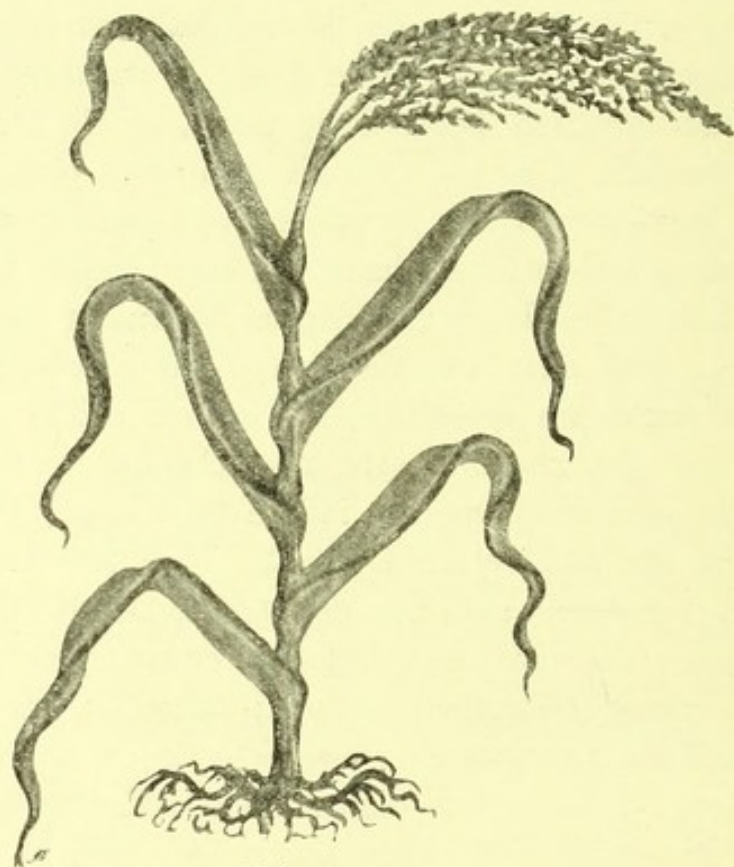
Ἀνεμόνη ἡ φοινικὴ (N = 12^a)
 » *ἡ ἀργία* (N = 12^a)
Ἀστερόμη (N = 10^a)
Βούφθαλμον (N = 27^a)
Γάλαιον (N = 58^a)
Ἰρις (N = 42^a)
Μήκον ἡμερος κηπαῖος (N = 97^a)

mehr oder weniger abweichend:

Ἀβρότονον (N = 9^a)
Ἀμάρακον (N = 7^a)
Ἀκανθα ἀραβική (N = 22^a)
Βρυόνια λευκή (N = 30^a)
Γναφάλλιον (N = 34^a)
Ἰππολάπαθον (N = 40^a)
Μαλαχὴ ἀργία (N = 94^a)

Ausserdem sind Verschiedenheiten der Naturtreue zu beachten; sie treten bald bei Bildern im K, bald bei jenen in N auf; indessen lässt sich die Behauptung Cohns, dass der N in Fällen von Abweichungen *in der Regel* richtigere Details bringt ¹⁾, nicht halten, wenn man die ganze Masse durchgesehen und verglichen hat.

Trotz der Abweichungen gehen aber die beiden auf eine Urvorlage zurück, denn vom Typus weichen sie niemals ab.

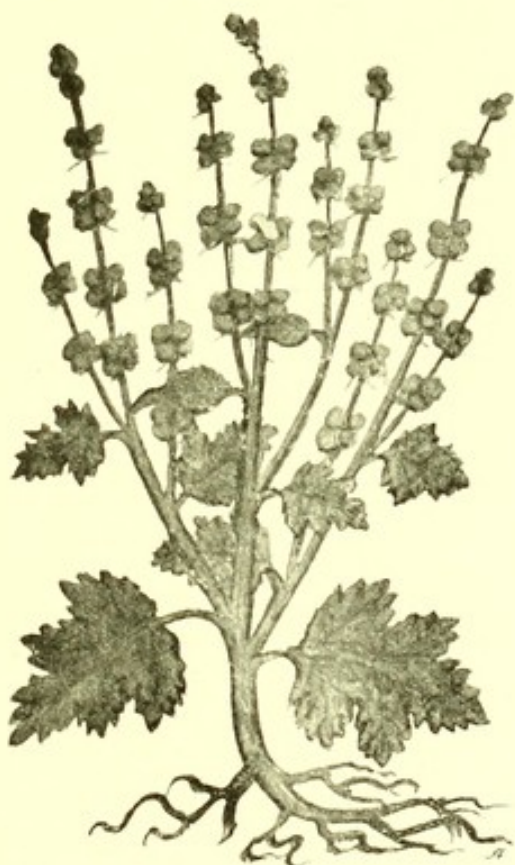

Κέγγρος

Das eine scheint nur sicher, dass unsere Handschriften aus zwei verschiedenen Abkömmlingen eines und desselben Archetyps schöpften. Der N bietet nach fachmännischem Urteil bessere Lesearten und auch sonst Abweichungen vom K, wie ja v. Premenstein oben eingehend feststellt. Er scheint somit schon einer korrigierten Kopie des gemeinsamen Arche-

¹⁾ L. c., p. 309.

typs zu entstammen; denn er ist nicht nur um etwa ein Jahrhundert jünger, sondern hat die Pflanzen auch in einer besseren Ordnung, die zusammengehörigen Abarten nebeneinander, die im K doppelt vorkommenden nur einmal aufgenommen. Ein guter Teil der Abweichungen allgemeineren Charakters wird auf Rechnung dieser Korrekturen, die von sachkundiger Hand herrühren müssen, zu setzen sein. Dem Maler selbst irgend eine Kritik zuzumuten, wäre ganz verfehlt. Aus eben

Ανδροπάξις

diesem Grunde wird es auch nicht angehen, für beide Handschriften eine und dieselbe Vorlage vor auszusetzen, ebenso wie etwa an ein Abhängigkeitsverhältniss des K und N nicht zu denken ist.

Ausser den Abweichungen der unmittelbaren Quelle, aus welcher N schöpfte, muss aber auch der verschiedene Grad der künstlerischen Befähigung notwendig berücksichtigt werden. Der grössere Teil der Abweichungen, sowol zwischen

den Bildern der beiden Handschriften als auch zwischen den einzelnen Gruppen des K geht darauf zurück.

Am schlagendsten beweisen die Richtigkeit dieser Behauptung im K jene 27 Fälle, wo noch die Vorzeichnung sichtbar ist. Der Kolorist ringt mit dem Zeichner; wenn er von der Zeichnung abweicht, geschieht es zum Nachteile des Bildes. Ob nun ein besonderer Vorzeichner anzunehmen ist, oder ob er mit dem Koloristen identisch ist, verschlägt nichts; es gibt ja heute moderne Künstler, welche die eigenen Zeichnungen in der Farbe anders erscheinen lassen: jedenfalls ist der Kolorist dem Zeichner nicht gewachsen. Ausserdem ist es bei einer stattlichen Reihe des K ganz sicher, dass dem Künstler ein vorzügliches Bild vorgelegen ist, das er aber nicht erreichte und nicht erreichen konnte, ungeachtet seiner Versuche. Dafür gäbe es eine zahllose Menge von Beobachtungen, die hier aufzuzählen zu weit führen würde. Eine der häufigsten ist das Verfehlen von Überschneidungen und Überschlagungen bei Laubblättern; der Maler zwingt uns, die gute Zeichnung der Vorlage zu erraten.

Wie weit übrigens die Eigenart und die Befähigung des Künstlers bei Kopien gehen kann, geben uns zwei Bilderhandschriften den Nachweis.

Die erste derselben ist eine Kopie nach unserem K, im Besitze des Fürsten Chigi. Bei der Anfertigung derselben war es dem Künstler, etwa in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts, darum zu tun, eine genaue Kopie zu liefern; aber wenn man die bei Penzig reproduzierten Pflanzen mit jenen in unserem Kodex vergleicht, wird man gewahr, dass ihm die Nachbildung nur unvollkommen gelang ¹⁾.

Die zweite Handschrift entstand im 16. Jahrhundert, wahrscheinlich in Wien, auf Betreiben des Arztes Sambucus.

¹⁾ Penzig, Contribuzioni alla Storia della Botanica, p. 241 ff. Ausser den beiden Kopien der Ärzte- und Dioskuridesbilder bringt Penzig auf Taf. V—VIII Reproduktionen von fünf Pflanzen: *φασόλος*, *σίκνος*, *σίκνος πέπων*, *σίκνος πέπων ἑτερος* und *σίκνος κολοκίνθη*, die mitunter nicht gleichgiltige Unterschiede zeigen.

Es ist der Pergamentkodex n. 2277 der Wiener Hofbibliothek, der auf 186 Blättern 564 farbige Pflanzenbilder, 3 zum Teil kolorierte und 4 nicht kolorierte Federzeichnungen enthält. Die Anregung gab unser K; die Pflanzen wurden aber nicht aus dem Kodex selbst, sondern nach einem natürlichen Exemplar abgebildet. Es sind ganz vorzügliche, virtuos gezeichnete und mit feinem Verständniss für Natur und künstlerische Wirkung kolorierte Bilder, die der Maler oft mit Gold gehöht hat. Aber es war nicht immer möglich, einer im Dioskurides behandelten Pflanze habhaft zu werden; in diesem Falle kopierte dann der Maler aus der Handschrift, aber absichtlich mit den Mitteln und in der Auffassung seiner Zeit. Natürlich schuf er hierdurch weitgehende Abweichungen. Nur bei ihm fremden Pflanzen hielt er sich ziemlich genau an das gemalte Original, wie z. B. bei der *ἀριστολόγια στρογγύλη*; Sambucus schrieb hinzu: »male expressa«.

Beim Chigianus war es die Unfähigkeit des Kopisten, beim Wiener Kodex 2277 die sachliche Kritik, welche Abweichungen von der Vorlage zur Folge hatte; solche Umstände haben auch das Werden unserer Handschrift begleitet.

Dass die Pflanzen in unseren Kodizes nicht nach der Natur, sondern nach gemalten Vorlagen geschaffen sind, dafür erbringen sie den Beweis selbst. Es ist kein besonders eingehendes Studium nötig, um zu konstatieren, dass die Linienführung der Zeichnung und die Pinselführung der Kolorierung unfrei sind; sie widerstreben der Hand, die sie an ihre Stelle zwingt. Es sind, besonders bei Höhungen, Pentimentzüge merkwürdig häufig. Ausserdem ist die schematische Farbengebung, das Vorherrschen dunkler Nuancen ein weiterer Beleg, dass der Künstler eine fertige Vorlage kopierte. Selbst den gelungensten Bildern des K sieht man an, dass sie zwar mit vorzüglicher Beobachtung und ausgezeichneten technischen Mitteln hergestellt, aber ganz und gar von einer Vorlage abhängig sind. Mit vollem Rechte lehnt Cohn das Urteil Woermanns, dass »auch der Maler der Pflanzen dieselben unmittelbar nach der

Wirklichkeit wiedergegeben« habe, ab. Ebensowenig ist eine selbstständige Künstlerhand anzunehmen, in dem Sinne nämlich, als ob wir es mit Originalen eines Künstlers zu tun hätten.

Wenn schon die beiden Handschriften, der K und N, durch ihre Übereinstimmung den positiven Nachweis erbringen, dass sie von einer Vorlage abstammen, bekräftigt dies in negativer Weiser der Pariser Dioskurides n. 2179, der allerdings erst dem 10. Jahrhundert angehört, aber nach älteren Mustern kopiert wurde. Er enthält 402 Pflanzen, ist aber unvollständig. Hier war die Vorlage ganz anders; die Pflanzenformen stimmen nicht mit den unsrigen und erscheinen mitunter, ganz ähnlich wie die Koralle des K, in Verbindung mit menschlichen Figuren; der Blütenstand der *λογχίτις* zeigt menschliche Gesichtsformen ¹⁾. Das ist also ein Archetyp, von dem unsere beiden Handschriften nicht abstammen können.

Die Flachheit der Kopien, die schon oben berührt wurde, hat aber noch einen weiteren Grund, als die Degenerierung der Vorlage durch einen minder befähigten Kopisten. Auch darin liegt ein Stilgefühl, das noch unklar sich äussert, aber dennoch besteht: es ist der Einfluss des Orients, der Beginn des Processes, dessen Endresultat das Flachornament ist. Auch hier können nicht alle Fälle des K behandelt werden, es gäbe deren zu viel; nur auf sechs solche möchte ich aufmerksam machen.

Man nehme z. B. im K (fol. 89^a) die *Γογγύλη* und betrachte die ganz schematischen und charakteristischen Einrollungen der Blattlappen an der Basis; man sehe sich den streng symmetrischen Aufbau bei *Ῥάφανος* (Fol. 284^a), *Στρατιώτης* (321^b), *Σησαμοειδὲς τὸ λευκόν* (325^b), *Τεύκριον* (343^b) und *Τριπόλιον* (345^a) an und halte sie mit mittelalterlichen orientalischen, besonders arabischen Miniaturen zusammen. Der arabische Kodex A. F. 10 der Wiener Hofbibliothek bietet mehrere treffliche

¹⁾ Bordier, Description, p. 93.

Beispiele, besonders Fol. 20^a—^b: flach behandelte Pflanzen, mit durchwegs berandeten Einzelteilen.

Diese Berandung finden wir auch bei den Pflanzenbildern der II. Gruppe im K, und zwar als Randschatten verwende. Ein Gefühl für die Richtigkeit der Schattenwirkung scheint derjenige halbwegs noch gehabt zu haben, der die Umrisse anbrachte; denn zumeist trifft er es, die Schattenseite stärker zu betonen. Das ist ein Widerstreit von zwei verschiedenen Auffassungen; dass auch die Lichtseite den dunklen Rand erhält, deutet darauf hin, dass diese Randschatten nicht um ihrer selbst willen, sondern einer alten Tradition folgend hierher kamen. Es ist die altorientalische und noch klassische Art, die Darstellungen nach ihrer Körperlichkeit zu begrenzen.

Aber diese Randschatten halte ich nicht für gleichzeitig mit den Pflanzenbildern. Bei eingehender Beobachtung zeigte sich, dass bei etwa 90 % der Fälle die Berandung mit einem ganz anderen Pigment, vielleicht mit Tinte und Pinsel ausgeführt wurde, der trübbraune Ton der Tinktur fügt sich nirgends in die Farbenskala der Pflanze. Überdies kann man in sehr vielen Fällen konstatieren, dass der Randschatten über die ursprüngliche Höhung läuft oder dass er einen früheren Schatten überschneidet. Es ist kaum anzunehmen, dass der Künstler selbst eine bereits schattierte und belichtete Pflanze so berandet hätte; demnach müssten diese Veränderungen *später* angebracht worden sein; wann — das ist nicht zu entscheiden ¹⁾. Immerhin ist es aber möglich, dass ein unter orientalischem Einflusse stehender Benützer, etwa im 13.—15. Jahrhundert, dieselben hinzugefügt hat.

Was von den Pflanzen gesagt wurde, gilt auch hinsichtlich der Entwicklung der Tiermalerei. Man kann nur behaupten, dass dem Tierkörper, dessen Formen und Lebensäußerungen, in der Malerei von jeher eine intensivere

¹⁾ Vgl. Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 138; ihm sind beim Durchblättern des K die Details an der Ausführung der Randschatten wol nicht aufgefallen.

Beobachtung zu Teil wurde, schon deshalb, weil er in der Regel weniger Anforderungen an den Koloristen als an den Zeichner stellte

Die Szenen auf hellenistischen Reliefs, auf den Wandgemälden der pompejanischen Häuser und der Katakombenkapellen, auf Mosaiken der antiken Pavimente und der christlichen Basilikenwände, in den Miniaturen, besonders der Wiener Genesis, wo Tiere mitverwendet sind, haben eine ganz andere Angabe, als bestimmte Tiere zu dem Zwecke darzustellen, um das Erkennen eines lebenden Exemplares zu ermöglichen. Sie setzen diese Kenntnis voraus und verlangen vom Beschauer, dass er sich das Fehlende, das zu künstlerischen Zwecken Unbrauchbare und Unterdrückte aus eigener Erfahrung ergänze. Ganz anders unsere Bilder; sie wollen das lebende Tier behufs richtiger Vorstellung durch das Bild ersetzen. Es kommt dem Künstler, wenigstens ideell, nur darauf an, das Tier in Form und Farbe vorzuführen, nicht dessen Lebensäusserungen zu schildern. Die wilden Tiere auf pompejanischen Jagdbildern, die Vögel auf den Katakombenwänden, die Tauben auf dem berühmten Taubenmosaik — sie leben alle, sie bewegen sich, sie suchen Nahrung und wehren sich, sie sind einem grösseren Kunstgedanken eingeordnet, während sie hier für sich allein stehen.

Deshalb auch die Darstellung in Ruhe, welche freilich auch leicht zur Erstarrung führt, besonders wenn das Bild öfter durch Kopistenhände geht. Und unsere Bilder sind nicht mehr frei von diesem kunsttödtlichen Keime.

Unser Kodex ist von dem 13. Jahrhundert an vielfach kopiert worden; v. Premenstein hat 22 noch erhaltene Kopien nachgewiesen ¹⁾, von denen wenigstens 13 illustriert sind. Proben von diesen Illustrationen aus unserem K, Parisinus 2183, Athous und Bononiensis bringt Wellmann ²⁾ in seinem Krateuas.

¹⁾ Oben, p. 164 ff.
²⁾ Abh. der Kgl. Ges. der Wissenschaften zu Göttingen, ph.-hist.-Kl. N. F. II., Taf. 1 (μῶλυ) und 2 (λυχνίς στεφανωματική).

Erwähnenswert sind ausser dem schon genannten Pergamentkodex 2277 der Wiener Hofbibliothek noch die von Sambucus angeregte Zusammenstellung von 98 Kopien nach dem K in der Papierhandschrift 12478; sie kommen dem Originale nicht gleich; eine Federzeichnung am Schlusse — es ist das 99. Bild — ist ein Blatt der Baumwollstaude und nicht aus dem K entnommen.

Aus jener Zeit, als man sich mit dem Gedanken trug, die Pflanzenbilder in Kupferstich zu veröffentlichen, stammen zwei Bände, in denen auf je 410 Blättern 431 Pflanzen, meist aus N, in Kupferstich reproduziert sind ¹⁾. Es sind die unter die Handschriften eingereihten Bände n. 12447 und 12448. Der Zeichner war wol gewissenhaft, nichtsdestoweniger stehen aber die Stiche an künstlerischer Wirkung den Miniaturen weit nach und überholen selbst die steifsten durch ihre gebundene Gespreiztheit.

VII.

Technisch wird der K wol kaum leicht erreicht. Die Farben sind heiter, hell, glänzend, ihr Akkord brillant wirkend, ihr Auftrag pastos, aber solid, ihr Bindemittel vorzüglich. Es wäre sehr wünschenswert, dass hinsichtlich des Letzteren durch eine mikrochemische Untersuchung sein Wesen und seine Zusammensetzung geprüft und festgestellt würden.

¹⁾ Während der Entstehungszeit berichtet Weigel im 8. Bande des Medicinischen und Physischen Journals (1793), dass er die Kupferplatten auf der kaiserlichen Bibliothek zum Teil gesehen habe und schliesst mit der Behauptung, dass sie im Ganzen ungefähr 427—430 werden sollen. v. Premenstein, der die Stelle zitiert (oben, p. 127, Anm. 2) ist der Ansicht, dass ein Irrtum bei Weigel unterlaufen sei. Ich dagegen glaube, dass Weigel gut unterrichtet war, nur dass sein Ausdruck „Platte“ nicht auf die Stückzahl der Metallplatten, sondern auf die darein gestochenen Bilder sich bezieht, weil ja nach dem damaligen Sprachgebrauch „Kupfer“ sowol Platte als auch Bild bedeutet.

Durch die unglückseligen Abreibungen — und um solche handelt es in der überwiegenden Mehrzahl der Beschädigungen — sind wir glücklicherweise in den Stand gesetzt, den Künstler bei der Arbeit wenigstens teilweise zu belauschen. Das Feld des Bildes wird durch leicht eingedrückte Blindlinien abgegrenzt und dann die Vorzeichnung mit einem feinen Pinsel und einer blassbraunen Tinktur aufgetragen. Sowol beim Cheiron des ersten Ärztebildes, als auf dem Dedikationsbilde, ferner bei 27 Pflanzen und beim Pfauen sind sie deutlich sichtbar; die Blindlinie für die Hauptrichtungen der Pflanzenzweige ist deutlich beim ὕσσωπον (fol. 358^b) wahrnehmbar. Eine scheinbare Ausnahme macht die Darstellung auf Goldgrund. Hier wird der Goldgrund fertig angelegt, und erst auf diesen wird die Figur gemalt. Es ist aber wahrscheinlich, dass ein Kern frei gelassen wurde an der Stelle, wo die Figur hinkommen sollte; jedenfalls reicht der Goldgrund tief unter die Konturrisse derselben, wie man dies bei den Ärztebildern sehen kann. Der Auftrag des Goldes geschieht mittelst Pinsels; Blattgold ist nirgends angewendet. Eigentümlich erscheint daher das Vorgehen des Malers, in jedem Falle, wo nicht-abgetonte Goldpartien vorherrschen, die ganze Fläche zuerst mit Gold anzulegen, dann aber mit einem Sepiaton oder tieferen Nüancen das Dessin herauszuarbeiten, wie z. B. beim Gerähm des Dedikationsbildes oder beim Titelblatt. Soll Gold auf einem Farbengrunde, wo dieser vorherrscht, erscheinen, so wird, wie bei der Julianaumschrift und dem Titelblatte, erst mit einem gelblichen Pigment vorgrundiert, dann der Goldauftrag vollzogen. Bemerkenswert ist, dass Goldpartien über einem Farbengrunde sehr leicht, farbige Partien auf Goldgrund aber selten abfallen.

Für den Farbauftrag bei modellierten Figuren gilt die Regel, dass vom Lokalon aus nach Höhe und Tiefe modelliert wird; sie ist, soviel ich sehe, strenge eingehalten. Die Schattentöne sind zurückhaltender verwendet, der Hauptakzent liegt durchwegs, bei Figuren sowol, wie bei den Ornamenten, bei den Pflanzen- wie bei den Tierbildern, auf der Höhung, die bei den menschlichen Gestalten, voral im Inkarnat, regel-

mässig dreischichtig ist. Weiss für Spitzlichter ist sehr reserviert und diskret angewendet.

Der Lokaltön für das Inkarnat ist der traditionelle, braunrote für Männer, der helle, gelbliche für Frauengestalten ¹⁾. Die Modellierung ist durchwegs natürlich und künstlerisch; die Abstufungen sind durch Übergänge verbunden. Die vorspringenden Gesichtspartien und die Finger sind ganz so, wie in der Wiener Genesis ²⁾, durch den Aufsatz von roten Tönen lebhafter gestaltet.

Eigentümlich äussert sich der Sinn für blendende Koloristik bei der Behandlung der Gewandung. Ein einfaches Weiss genügt dem Maler nicht; er durchsetzt die Flächen mit rosenroten, blassvioletten und grünlichen Schimmertönen, die eigentlichen Schatten aber gestaltet er bräunlich; gebrochene Töne zieht er vor, volle wendet er ausnahmsweise an, und nur dorten, wo eine reichfarbige Umgebung das Gegengewicht hierzu bietet, wie z. B. in den beiden Dioskuridesbildern. Ein Meisterstück seiner Art sind die acht Puttiszene des Dedikationsbildes; die ganze Tätigkeit der Erogen ist mit fünf Tönen auf gebrochen blauem Grunde, grisailleartig durchgeführt, wobei Ocker die Hauptrolle spielt: in drei Tönen ist er Grundpigment, mit Sepia, Weiss oder Rot gemengt; ausserdem kommen noch Zinober und Weiss zur Verwendung.

Die übrigen Pigmente sind heute nach 1400-jähriger Zwischenzeit und nach den Wechselfällen, denen das Buch ausgesetzt war, schon schwer bestimmbar. Mit einiger Sicherheit

¹⁾ Vgl. diesbezüglich W. Schultz, Das Farbenempfindungssystem der Helenen, p. 142. — Indessen wird wol auch der ständige Eindruck der Fleischfarbe in der Umgebung des Künstlers mitgewirkt haben. Es ist bezeichnend, dass z. B. Luitprand in seiner *Relatio de legatione Constantinopolitana* (M. G. SS. III., 347) den Kaiser Nikephoros „colore Aethiopem“ nennt; bringt man hievon seine Übertreibung in Abzug, haben wir eben dass dunkle Inkarnat, dass die Maler mit braunrot wiedergeben.

²⁾ Hartel-Wickhoff, p. 164; es sind Partien, welche nach Wickhoff vom „Koloristen“ ausgeführt wurden.

lässt sich Weiss als Bleiweiss erraten, besonders bei den Pflanzenbildern, an denen es die charakteristischen chemischen Veränderungen, denen es besonders unterworfen ist, die schwärzliche Oberfläche zeigt. Für rot wird Zinober, Krapp und Mennig angewendet; auch eine gelblich rote Grundierung, vielleicht Sandyx, wird angewendet, wenn darüber eine durchsichtige, feuerige Lasur, ähnlich wie der Karmin, kommen soll; möglicherweise haben wir hier an das Purpurissum zu denken ¹⁾. Für Blau ist Ultramarin und Indigo sicher zu konstatieren, während für Grün, Grünerde, meist aber die Mischung von Blau und Gelb zur Anwendung gelangt. Auffallend häufig kommt als Bestandteil von grüner Blattfarbe Indigo vor und macht stellenweise den Eindruck, als ob es die Unart herauszuwachsen hätte. Das Vorherrschen von dunklen Nüancen dürfte möglicherweise darauf zurückzuführen sein. Am unklarsten bleibt das Gelb, für welches unser Künstler Töne besitzt, welche sich vom Ocker und Auripigment kaum ableiten lassen.

Das Bindemittel, welches die Maler der einleitenden Miniaturen, der Tiere und zumeist auch der ersten Pflanzengruppe anwenden, ist, wie bemerkt, unbekannt. Vielleicht wird man an die byzantinische, von der römischen Wachstempera abgeleitete Glanzfarbe ²⁾ denken dürfen, die nach Berger ³⁾ »wegen ihrer bequemen Handhabung und ausgezeichneten Haltbarkeit (auch auf Vergoldung) in Miniaturen Anwendung gefunden haben mag«. Nach Beobachtungen, die ich, ohne experimentell vorzugehen, machen konnte, sind diese Farben im Wasser entweder gar nicht oder nur schwer löslich; die Beschädigung am Haupte Galenos' dürfte somit dadurch entstanden sein, dass eine ätzende Flüssigkeit darauf fiel und die Farbe löste; der Versuch, den Tropfen wegzuz-

¹⁾ Vgl. Blümner, l. c., IV., 436.

²⁾ Schäfer, Das Handbuch der Malerei vom Berge Athos, p. 74 (§ 37: Wie man Glanzfarbe machen muss).

³⁾ E. Berger, Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Maltechnik. S.-A. aus: Technische Mitteilungen für Malerei, 10. Jahrg. (1893), p. 49.

wischen, verschmierte die Farbe, aber nicht ganz, wol deswegen, weil sie zu rasch wieder eintrocknete. Die Pflanzen der II. Gruppe entbehren durchwegs dieses Bindemittels und sind wol mit Wasser unter sehr bescheidenen anderweitigen Beigaben versetzt. Das Äussere dieser Bilder fällt gegen die Figuren- und Tierdarstellungen sowie gegen Pflanzen der I. Gruppe so sehr ab, dass man versucht ist anzunehmen, sie stammen nicht nur von anderen Künstlern, sondern auch aus einer späteren Zeit. Wäre die gleichzügige Herstellung der Handschrift irgendwie anzuzweifeln, müsste sofort daran gedacht und angenommen werden, dass der erste Künstler die Zeichnungen noch eintrug, die ein späterer ausführte.

Nur ein einziger Fall zeigt ein harziges oder ähnliches Bindemittel: bei *ὄξυλάπαθον τὸ μέγα* (fol. 244^a). Das leuchtendrote Pigment der Blüten ist mit einem spröden Firnissmittel versetzt: diese Blüten sind auch die einzige Stelle, wo ein tatsächliches Springen und Absplittern der Farbschichte zu konstatieren ist; sonst handelt es sich, soweit ich sehen kann, durchwegs um mechanische, von Aussen kommende Einflüsse. Dieses letztere lässt sich besonders bei weisszwiebeligen und weissblütigen Pflanzen beobachten, wo das Pigment besonders pastos aufgetragen ist ¹⁾.

Für Wasser als hauptsächlichstes Bindemittel bei Pflanzen der II. Gruppe spricht vielleicht auch der — allerdings nur einmal beobachtete — Fall, dass die Farbe zusammenrinnt, weil sie auf fettes Pergament aufgetragen war. Das geschah beim *πολύγαλλον* (fol. 265^a) im K, wo alle Ränder zackig sind infolge des Gerinnens.

Wahrscheinlich sind auch die Farben ohne harzige Bindemittel der chemischen Zersetzung leichter zugänglich. Das Obfusieren der weisshältigen Blüten ist ohne jeden Zweifel auf einen ganz ähnlichen Prozess zurückzuführen, wie wir ihn

¹⁾ Ein seltener Fall, der uns eine verhältnissmässig gute Erhaltung von Deckweiss zeigt, ist das *πράσον κηπαίων* im K (fol. 278^a). Er zeigt, dass die Entfernung nur auf mechanischen Wege erfolgte.

beispielsweise auf Türen, die mit Bleiweis gestrichen aber Amoniakdünsten ausgesetzt sind, beobachten können, trotzdem hier Leinölfirnis Bindemittel ist. Deshalb auf eine Nachbildung von getrockneten Herbarexemplaren zu schliessen, halte ich für nicht angebracht.

SCHLUSS.

Nach den vorangehenden Erörterungen, denen sich, wenn Zeit und Raum nicht mangelten, allerdings noch manches hinzufügen liesse, darf ich mich kurz fassen.

Der Kodex ist in Konstantinopel um das Jahr 512 entstanden. Seine Geschichte, seine Sprache und die Veranlassung seiner Entstehung verweisen ihn dorthin. Man sollte also bildkünstlerische Darbietungen aus dem Geiste, aus dem Kulturmilieu, dem Leben und Weben der Metropole im oströmischen Reiche erwarten.

Wir haben uns vorurteilslos nach stilistischen und inhaltlichen Analogien umgesehen und sogar deren Genesis, wo es anging, im Auge behalten. Das Resultat dieser Kunstwanderung ergab, dass in unseren Bildern orientalische und hellenistische Elemente, friedlich vereinigt, zusammenwirken und durch ihre vom Usus sanktionierten Mittel die eigentümliche Wirkung hervorbringen.

Die orientalischen Elemente sind keine Originale mehr, sondern erscheinen im griechischen Geiste geläutert und geschmeidig gemacht; sie sind latent und immanent, aber deutlich und unzweifelhaft.

Den weitaus bedeutenderen Anteil an der Lieferung von Vorbildern und Analogien fällt aber der hellenistischen Kunst zu. Kompositionsformeln und Details fanden wir dort; vom ornamentalen Elemente bis zur vollendetsten Form der Pros-

kynese, von der Kleidung bis zur Körpergeste lieferte sie Beispiele, Analogien und Belege.

Und doch sind unsere Darstellungen anders als die Wandgemälde von Pompeji, sie sprechen eine witzigere aber umständlichere Sprache, als die Bilder über den Märtyrergräbern; die römischen Mosaike erscheinen in ihrer ausgeglichenen Grösse eintönig gegen diese strahlenden Farbenphantasien, die spätrömischen Reliefs fallen in ihrer düsteren Schwerfälligkeit ganz ab; trotzdem sie mitunter dieselben Geschichten erzählen, möchte man sie nicht erkennen. Unser Dioskurideskodex lässt sich mit keiner Miniaturhandschrift gut vergleichen; Einzelheiten mögen mehrere bieten, eine solche Gesamtwirkung finden wir nicht. Das nächststehende Werk, die Wiener Genesis, entfernt sich durch das purpurgetränkte Pergament und durch das Wesen des bildkünstlerischen Inhaltes von ihm; wiewol sie technisch tiefer steht, bietet sie viel mehr selbstständige Erfindung, auch dann natürlich, wenn sie erst aus zweiter Hand berichtet. Auf eben solche und noch stärker betonte Unterschiede gelangen wir auch beim übrigen Material.

Überblicken wir all' das Gesagte, ergibt sich für die Stellung des Dioskurides, dass er ein hauptsächlich auf Vorbildern der späteren hellenistischen Kunst aufgebautes Bildwerk ist, welches durch seine orientalisch-griechischen Elemente, durch die griechische Formensprache, durch die Farbe, durch die Verwendung des Goldes und durch die pompös-breite Einleitung als der konstantinopler Hofatmosphäre entstammend bezeichnet wird.

Ich habe das Wort »byzantinisch« absichtlich vermieden. Unser Buch vereinigt zwar hauptsächlich hellenistische Motive und Vorlagen; nichtsdestoweniger kann es als »klassisch« oder »hellenistisch« nicht angesprochen werden. Es hat in den Äusserungen seiner Formensprache hauptsächlich spätgriechische Wendungen; aber es wäre bei Berücksichtigung der Grundlagen verfehlt, es rein byzantinisch zu nennen. Es nimmt demnach eine vermittelnde Stellung ein: es gehört in eine Zeit, in welcher die hellenistische Kunst immer noch ver-

wendbare Früchte auf ihrem Baume und brauchbare Rezepte in ihrem Bausche birgt; aber er gehört auch in eine Zeit, in welcher sich eine neue Art der Verwendung vom aufgespeichertem Material Durchbruch verschafft hat, in welcher man die Früchte des alten Baumes entsprechend zubereiten muss, um sie zu geniessen, es gehört einer Kunst an, für welche ein Stempel noch nicht geschnitten ist; ich nenne sie, bis sich eine bessere Bezeichnung findet: *die christlich-griechische Übergangskunst*.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pagina: Linea (a summo): Pro:

Corrigas:

358		11	"	Arztekreisen	"	Ärztekreisen
362		19	"	Arzten	"	Ärzten
364		28	"	is	"	ist
370		3	"	über	"	ober
373		29	"	darau	"	darauf
375		4	"	schmutzigblauen	"	schmutzigblauem
383		32	"	Stol	"	Stoll
385		3	"	algemein	"	allgemein
386		25	"	hervor dass	"	hervor, dass
391		6	"	Στυχρός	"	Στυχρός
393	Nota 1,	2	"	diese	"	dieser
393	Nota 1,	10	"	sieh oben	"	siehe oben
395		9	"	schliet	"	schliesst
396		19	"	sechsfältigen	"	sechshältigen
402	Nota 1,	3	"	etzt	"	jetzt
402		9	"	Ansprache	"	Aussprache
407		13	"	die Darstellung	"	der Darstellung
407		14		Laurentiana ²⁾ gedenke,	Addas:	Laurentiana und der Versammlungsbilder in den Iliasfragmenten der Ambrosiana gedenke ¹²⁾ ,
407	Nota 6,	1			"	A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima (1819), Taf. 1—3, 9, 10, 23, 30, 31, 33, 55, 56.
412	Nota 1,	1	Pro:	Bernouili	Corrigas:	Bernoulli
415		12	"	wissenschaftlichen	"	wissenschaftlichen
425		13	"	est	"	es
428		7	"	umgetauscht	"	umgetauft
428		25	"	Er ist,	"	Es ist,
428		30	"	in dem Luftraum	"	in den Luftraum
430		7	"	der unsrigen	"	dem unsrigen
441		20	"	Theobaldus	"	Theodaldus
451		5	"	Gestalten, Heilige	"	Gestalten Heilige
454	Nota 1,	1	"	413 Anm. 3.	"	414 Anm. 1.
454	Nota 2,	8	"	entgegennimmt	"	entgegennimmt, dar
456		13	"	Seitenwänden	"	Seitenwände
456	Nota 1,	14	"	Bd. 19	"	Bd. 10
459		4	"	Kissenbeleg	"	Kissenbelag
465		13	"	Εὐχαριστία	"	Εὐχαριστία
465	Nota 2,	2	"	Vorgehenden bei	"	Vorgehen bei
466		7	"	gebracht.	"	gebraucht.
466		36	"	ihren	"	ihrer
482		17	"	Angabe	"	Aufgabe
490		8	"	er	"	es

